MASTER
NEGATIVE
NO. 93-81168-4

AUTHOR:

DENZINGER, HEINRICH
JOSEPH DOMINIK

TITLE:

ENCHIRIDION
SYMBOLORUM ...

PLACE:

FRIBURGI BRISGOVIAE

DATE:

1911

Master Negative #

93-81168-4

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

936
D433

Denzinger, Heinrich Joseph Dominik, 1819-1883.
Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum. 11a ed quam paravit Clemens Bannwart. Friburgi Brisgoviae, Herder, 1911.
27, 592, ‹64› p.

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11x
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 3-10-93 INITIALS BE
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

BIBLIOGRAPHIC IRREGULARITIES

MAIN
ENTRY: Denzinger, Heinrich
Joseph Dominik

Bibliographic Irregularities in the Original Document
List volumes and pages affected; include name of institution if filming borrowed text.

______Page(s) missing/not available:______________________________

______Volumes(s) missing/not available:____________________________

______Illegible and/or damaged page(s):____________________________

______Page(s) or volumes(s) misnumbered:___________________________

______Bound out of sequence:______________________________________

______Page(s) or illustration(s) filmed from copy borrowed from: Brown University 211-212.

______Other:____

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

Centimeter

Inches

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

ENCHIRIDION SYMBOLORUM

ENCHIRIDION SYMBOLORUM

DEFINITIONUM ET DECLARATIONUM

DE REBUS FIDEI ET MORUM

AUCTORE

HENRICO DENZINGER

EDITIO UNDECIMA

QUAM PARAVIT

CLEMENS BANNWART S. J.

FRIBURGI BRISGOVIAE
B. HERDER
TYPOGRAPHUS EDITOR PONTIFICIUS
MCMXI
ARGENTORATI, BEROLINI, CAROLSRUHAE, MONACHII, VINDOBONAE
LONDINI BRITANNIAE, S. LUDOVICI AMERICAE

Cum opus, cui titulus est: *Enchiridion Symbolorum, Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum auctore Henrico Denzinger, a Clemente Bannwart* Sacerdote Soc. Iesu denuo editum (editio undecima) aliqui eiusdem Societatis revisores, quibus id commissum fuit, recognoverint et in lucem edi posse probaverint, facultatem concedimus, ut typis mandetur, si ita iis, ad quos pertinet, videbitur.

In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas et sigillo muneris nostri munitas dedimus.

Exaten, die 11. mensis Decembris anno 1910

Ern. Thill S. J.
Praep. Prov. Germ.

Imprimatur

Friburgi Brisgoviae, die 7 Februarii 1911

✠ Thomas, Archieps

Typis Herderianis Friburgi Brisgoviae

EX PRAEFATIONE AUCTORIS AD EDITIONES PRIORES (1854 sqq).

AUDITORIBUS EDITOR.

Inter multa, quae temporum iniqua conditio scholis catholicis intulit mala, id potissimum studiis theologicis nocet, quod a multis positiva, ut dicunt, credendi agendique documenta, publica Ecclesiae auctoritate sancita, vel ignorentur vel negligantur nimiumque proprio ingenio indulgeatur. Quo fit, ut sanctissimae fidissimaeque doctrinae ecclesiasticae loco ridicula et absurda hominum, qui *semper discunt, nunquam vero ad scientiam veritatis perveniunt* [2 Tim 3, 7], commenta venditentur. Nos autem, dilectissimi auditores, id pro certo habeamus, Ecclesiae praescripta firmissimum illud esse fundamentum, cui omnis de divinis rebus speculatio nostra superstruenda, regiam illam viam, in qua nobis iugiter proficiendum, a qua tamen nunquam, neque ad dexteram neque ad sinistram, recedendum est, nisi velimus a christiana fide ad paganam opinandi licentiam deficere, et damnatum illud a Sancta Sede principium statuere: «rationem principem normam ac unicum medium esse, quo homo assequi possit supernaturalium veritatum cognitionem» [1]. Hinc est, quod vobis symbola definitionesque Conciliorum atque Pontificum brevi compendio collectas offeramus, ut fines a Patribus statutos facilius noscatis, certa mente confidentes, vos eo magis in intellectu veritatis, quantum scilicet huius vitae conditio sinit, profecturos, quo maiore fidei pietate a magistra Ecclesia discere studueritis.

Non negamus, in seligendis documentis quandoque ambiguos nos haesisse, ne prolixi nimis essemus, neve quaedam negligeremus, quae vel ad integrum, quantum fieri poterat, doctrinae ecclesiasticae conspectum exhibendum, vel ut temporum necessitatibus consuleretur, conferre videbantur. Quo factum est, ut quaedam etiam admitterentur, quae de-

[1] GREGORII XVI Breve adversus Georgium Hermes [v. n. 1619].

finitivae auctoritatis non sunt (v. g. Concilium Carisiacense et Valentinum), nulla tamen, quae cordatus quisque et Ecclesiae addictus religiose non suscipiat, vel quae mundi catholici iudicio momentum non habeant.

Ex editionibus ante Conc. VATICANUM institutis:

Sunt quidem multi, qui Sacrae Sedis dogmaticas Constitutiones parvi pendant eo obtentu, quod Summi Pontificis infallibilitas definita nondum fuerit. Qua de re longius agere, modo nostri instituti non est; id tantum animadvertimus, supremum tamen Romani Pontificis in universa Ecclesia magisterium a Conciliis duobus oecumenicis, LUGDUNENSI II et FLORENTINO, fuisse definitum [1], et ipsos Gallicanos eiusmodi praerogativam plane agnoscere [2], atque oboedientiam etiam internam Constitutionibus Pontificis dogmaticis saltem provisorie, deberi, incunctanter admittere. Animadvertimus praeterea, nullam esse Romanorum Pontificum definitionem, quae ab Ecclesia universali vel expresse vel tacite suscepta non fuerit, adeoque liberum omnino non esse, quovis quaesito colore ea vel oppugnare vel etiam negligere. Nos vero, ut breviter dicamus, certissimis sacrae Scripturae et traditionis documentis innixi, absque ulla dubii haesitatione et sine ulla diffidentiae restrictione tenebimus, Romanum Pontificem vere, ut ait FLORENTINUM Concilium, omnium Christianorum patrem ac doctorem exsistere. Rati inde potissimum oriri haereses et schismata, quod ad unitatis ecclesiasticae fontem atque radicem non recurratur, Romanum Pontificem illam petram esse confitebimur, supra quam Christi Ecclesia aedificata est... *[etc. ut infra].*

Post definitionem factam auctor substituit sequentia:

Deo revelante et Ecclesia proponente, firmiter credimus et veraciter confitemur Romanum Pontificem illam petram esse, supra quam Christi Ecclesia aedificata est, et ex qua firmitatem illam inconcussam trahit, qua portas inferi iugiter victrix superat, erroremque et peccatum a se in aevum propulsat. Cum veneranda antiquitate profitebimur, beatum Petrum per suos successores loqui atque Patris coelestis revelatione edoctum, fratres suos iugiter confirmare.

Neque inde minor Constitutionis cuiusque est auctoritas, quod propositiones quaedam *in globo,* ut dicunt, ea prohibeantur. Nam nihilosecius omnes damnantur et singulae, neque censuras evaderet, qui vel unam ex iis quocunque modo sustineret [3].

Id etiam probe teneatis, propositionem, quae pro vera vi definitionis habenda est, illam praecise esse, quae dam-

---

[1] Cf. professionem fidei Tridentinam et propositionem 12 Pistoriensem [n. 1000 1512].

[2] Cf. hac de re Petrum Ballerinium, De vi ac ratione primatus c. 14.

[3] Cf. MARTINI V interrogationem 11 de erroribus Wicleff et Huss [v. n. 661].

natae contradictoria est.... Multae etiam sunt propositiones, quae, si ad verba sola respicias, sensum sanum admittant, in sensu tamen auctoris, in quo damnantur, perversae sunt atque reiciendae. Qui sensus igitur vel ex dogmatum historia vel ex systematis damnati nexu desumendus erit.

Expositiones canonum v. g. capitula TRIDENTINI [1], parentheses, rationes additae ut plurimum non cadunt sub definitionem, maximae tamen sunt auctoritatis.

Denique hae sunt notae theologicae, quibus cofigi solent auctorum propositiones:

1. *Haeretica,* quae *dogmati fidei* opponitur, est illa, quae veritati ab Ecclesia expresse definitae, vel quae tam aperte et notorie ab Ecclesia docetur, ut nulla id tergiversatione negari possit, *directe* et *immediate* adversatur. Sunt etiam de fide propositiones (adeoque eorum negatio haeretica), quae conclusiones sunt ex duabus de fide, vel in eiusmodi propositionibus ut pars, correlatum etc. continentur.

2. *Erronea* est propositio, quae veritati opponitur, quae, licet non sit in se formaliter et immediate revelata, tamen ex uno fidei placito et altero naturaliter certo evidenter eruitur, adeoque mediate revelata est.

3. et 4. His proximo gradu accedit propositio *haeresi* vel *errori proxima.*

5. *Temeraria* est, quae vel contra communem theologorum doctrinam, vel sine ulla ratione profertur. Hanc denique sequitur

6. *falsa.*

Aliae notae, quae qualitatem magis quam gradum certitudinis attingunt, sunt istae: *impia, blasphema, schismatica, scandalosa, piarum aurium offensiva* etc.

Si quid praeterea uberioris expositionis in singulas propositiones desideratis, habetis Dominici Viva librum: Damnatae theses ad theologicam trutinam revocatae, Stephani Dechamps opus de haeresi Ianseniana (contra 5 Iansenii propositiones) et Iacobi Lafontaine: Constitutio Unigenitus theologice propugnata.

Haec igitur meditare, o homo Dei, in his esto; *formam habe sanorum verborum* [2 Tim 1, 13]. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui* [Prv 22, 28]. *Devita profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiae* [1 Tim 6, 20]. *Depositum custodi, fidem serva, ut detur tibi corona iustitiae* [cf. ib. et 2 Tim 4, 7].

PRAEFATIO AD EDITIONEM DECIMAM.

Notissimum Doctoris Henrici Denzinger opus, quod ante plus quam quinquaginta annos (1854) editum est, iam decimum prelum subiit. Qua opportuna occasione usus

---

[1] Hoc exemplum a clarissimo auctore minus apte electum esse ex ipsis verbis TRIDENTINI, v. g. Sess. VI, cap. 16 in fine [v. n. 810] et Sess. XIV, cap. 3 in fine [v. n. 910] satis apparet. — Ed.

B. Herder bibliopola, in cuius possessionem paulo ante venerat, in aptiorem formam illud redigi statuit. Iam a septima editione post mortem scriptoris († 19. Iunii 1883) instituta Dr. Ignatius Stahl documentis quibusdam recentibus aliisque antiquioribus in modum supplementi annexis atque variis erroribus sublatis hoc Enchiridium emendare studuerat. Sed cum hic quoque vir optime meritus e vita discessisset, bibliopola supra laudatus huius libri curam praesenti editori commisit.

Hanc igitur editionem decimam quamvis non solum auctam, sed etiam penitus recognitam atque multis in locis mutatam esse facile inspicienti lectori appareat, quarundam tamen mutationum mentionem facere oportet et reddere rationem.

Ac primum quidem in ipso titulo libri vocabulum «declarationum» adiectum est, ne forte omnia documenta hoc libro contenta ad proprie dictas fidei «definitiones» referri viderentur.

Sed praecipua cura editoris impensa est, ut documentorum textus quam maxime genuinus et certus exhiberetur. Hinc omnia et singula documenta ad unum cum fontibus ad calcem paginarum indicatis comparata et, cum opus erat, ad normam illius fontis, qui primo loco citatur, collatis aliis, emendata sunt. Generatim enim pro unoquoque textu ex fontibus magis notis plures nominantur, quorum unus alterve Theologiae studiosis in cuiusvis fere Universitatis vel Academiae bibliotheca praesto erit, ut, qui volet, contextum facile invenire possit.

Deinde praeter documenta hucusque in supplemento addita multo plura textui inserta sunt, quae partim variis «recensionibus» desiderabantur, partim ad argumenta dogmatica formanda vel ad doctrinam catholicam recte intelligendam utilia esse videbantur. — E contrario nonnulla ex antea traditis, cum vel incertae originis et auctoritatis vel minoris momenti essent, in hac editione omissa sunt. Sic v. g. longae illae de matrimoniis mixtis explicationes, quibus eaedem fere res aut aliis verbis aut pro variis regionibus repetebantur, pro fine huius libri (praeprimis dogmatici) cum redundare tum pro studio rei profundiore sufficere visa non sunt. Sed circa istiusmodi additamenta et omissiones diverso modo iudicari posse ultra conceditur. — Conspectus Symboli Apostolici omnino novus et Theologiae studiosis, quod sperari licet, vetere utilior substitutus est.

Alterum deinde studium editoris eo maxime dirigebatur, ut liber ex auctoris expressa intentione «ad auditorum

usum» destinatus huic usui practico paulo magis accommodaretur. Quem in finem exterior textuum dispositio varias subiit mutationes, quarum praecipuae hae sunt:

1. Documentorum ingens multitudo secundum ordinem chronologicum, quantum fieri potuit, accuratius disposita est, quod ut magis eluceret atque memoriae legentium infigeretur, catalogus Romanorum Pontificum interpositus est instar scalae, per quam a primis temporibus ad nostram aetatem series textuum deducitur.

2. Hic ordo novus, ut valeret, et variae omissiones atque additamenta, quae textui rectius interponuntur neque affiguntur supplemento, postulabant, ne iidem ac antea numeri marginales retinerentur. Verum ut numeri pristini in libris dogmaticis adhuc citati facile etiam in hac editione inveniantur, in extremo libro «Clavis Concordantiarum» invenitur atque initio cuiusvis documenti et fere sexto cuique numero novo etiam prior apponitur.

3. Tituli documentorum per totum librum eodem modo dispositi brevissimis verbis praecipuam materiam illis contentam indicant; deinde sub ipso titulo et ad calcem eorum et indoles et aetas et fontes describuntur.

4. Textus Scripturae sacrae *italicis litteris* exhibentur, citantur eorum loci et, si ad verbum cum Vulgata (vel LXX) concordant, «*signis citationis*» distinguuntur.

5. Ut argumenta, quae quis conquirat, facilius et quasi primo intuitu inveniri possint neque tamen totum textum capitis legi sit opus, plerumque verba quaedam, quibus doctrinae tenor vel partes capitis insinuentur, interpositis spatiis (Sperrdruck) efferuntur.

6. Ut deinde studium quaestionum dogmaticarum facilius sit, pro gravioribus tractatibus ab uno loco, ubi fusius de ea re agitur, in interiore margine refertur ad reliquas libri partes, quibus eadem doctrina docetur; ac simul ab his variis partibus dispersis eodem modo ad locum illum priorem studiosus lector remittitur. Sic fit, ut quando quis e. g. documentum quodcunque de Trinitate prae oculis habeat, per numerum in margine interiore positum [39] ad alia similia mediante hoc numero recta via dirigatur.

7. In capitibus paginarum ad sinistram invenitur, quo tempore decreta duabus illis paginis contenta edita sint, ad dexteram autem materiae ibidem tractatae indicantur.

8. Decreta et Responsa Pontificum et Congregationum Pontificiarum abbreviata sunt. Ex illis brevitatis causa solum loci afferuntur, qui ipsam rem attingunt, cum decretorum initia et in fine formulae illae verbosae omittantur, quae materiae supervacaneae sunt.

9. Documenta ex iure canonico deprompta allegantur secundum novum citandi modum, qui Theologiae studiosis, praesertim tironibus, utilior est et facilior.

10. In novo Indice systematico doctrinae apologeticae et dogmaticae in documentis Enchiridii occurrentes sub forma magis perspicua proponuntur.

11. Praeterea Index alphabeticus nominum et rerum, qui a multis iure desiderabatur, annexus est.

12. In his Indicibus et in numeris marginis interioris ii textus, qui doctrinam aliquam *negative* (v. g. errorem alicuius haeretici) repraesentant, *italicis typis*, et qui in ea materia maioris momenti sunt, typis crassioribus designantur.

Quaecunque in ipso textu explicationis causa interpolanda esse videbantur, uncis acutis [⌐⌐] inclusa sunt.

Quod si ergo hoc opus Henrici Denzinger iam pridem ex omnium consensu perutile in hac nova dispositione maius quoddam emolumentum in posterum non solum Theologiae studiosis, sed etiam concionatoribus et catechistis afferat magisque ad investigandos catholicae doctrinae thesauros quam plurimos excitet, labor improbus ac diuturnus, quo editio haec decima facta est, abunde compensatus censebitur. Cum vero quid lector benevolus in libro invenerit, quod ei minus rectum esse videatur, editori gratissimum se fecisse scito, cum vel bibliopolam vel ipsum scriptorem certiorem reddiderit.

Reliquum est, ut editor non suo tantum, sed eorum potissimum nomine, qui hoc labore fruentur, ex animo gratias agat cum Patribus eodem Instituto coniunctis, qui benevolentia fraterna et cooperatione illum adiuverunt, tum Reverendo Fratri Reginaldo Walsh O. Pr. (Romae), qui documentis pluribus subministratis atque consiliis benigne datis amicissimam opem ferebat editori.

Hafniae (in Dania) in festo ss. Nominis Iesu, 19. Ianuarii 1908.

Clemens Bannwart S. J.

PRAEFATIO AD EDITIONEM UNDECIMAM.

In hac editione undecima Enchiridii Denzingeriani, quae decimam funditus revisam sequitur, mutationes maioris momenti vix invenies. Accedunt documenta recenter a Pio X edita et antiquiora quaedam in ultima editione a nonnullis desiderata. At ne in posterum numeri marginales denuo mutari debeant, documenta haec per modum appendicis (quae demum a numero 3001 incipit) subnectuntur. Quo fit, ut nova, quae fortasse proximis annis edentur, post numeros ultimos huius editionis serie non interrupta addi possint. Praeterea «Clavis Concordantiarum» paulo aucta est. Pro variis hinc inde praestitis auxiliis ex animo gratias agit editor.

Hafniae in festo S. Canuti Regis, 19. Ianuarii 1911.

Clemens Bannwart S. J.

INDEX CHRONOLOGICUS
DOCUMENTORUM ET MATERIARUM.

SYMBOLUM APOSTOLICUM.

Num.		Pag.
1 sqq	Symboli Apostolici forma occidentalis antiquior (R)	1
5 sqq	Symboli Apostolici forma occidentalis recentior (T)	5
8 sqq	Symboli Apostolici forma orientalis	6
13 sq	Symbolum Epiphanii (forma longior)	10

SYMBOLA ANTIPRISCILLIANA.

15 sq	Formula «Fides Damasi» nuncupata	13
17 sq	Formula «Clemens Trinitas»	14
19 sqq	Formula «Libellus in modum Symboli»	15
39 sq	Symbolum «Quicunque» (quod vocatur Athanasianum)	17

DOCUMENTA ROMANORUM PONTIFICUM ET CONCILIORUM.

S. CLEMENS I 90(?)—99(?).

41	De primatu Romani Pontificis	20
42	De hierarchia et statu laicali	21

S. CALLISTUS I 217—222.

43	De absolutione peccatorum	22

S. CORNELIUS I 251—253.

44	De primatu Romani Pontificis	23
45	De hierarchia ecclesiastica	23

S. STEPHANUS I 254—257.

46 sq	De baptismo haereticorum	24

S. DIONYSIUS 259—268.

48 sqq	De Trinitate et Incarnatione	24

Num. | S. FELIX I 269—274. | Pag.

52 De Incarnatione 28

S. SILVESTER 314—335.
Conc. ARELATENSE 314.

53 De baptismo haereticorum 29

Conc. NICAENUM I 325 (oecum. I).

54 Symbolum Nicaenum 29
55 sq De baptismo haereticorum 30
57 De reconciliatione in articulo mortis 31

S. DAMASUS I 366—384.
Conc. ROMANUM 380 (382?).

58 sqq De Trinitate et Incarnatione 32
83 De Spiritu Sancto 35
84 De canone s. Scripturae 35

Conc. CONSTANTINOPOLITANUM I 381 (oecum. II).

85 Damnatio haereticorum 36
86 Symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum 37

S. SIRICIUS 384—398.

87 De primatu Romani Pontificis 39
88 De baptismo haereticorum 39
89 De coelibatu clericorum 40
90 De ordinationibus monachorum 41
91 De virginitate B. M. V. 41

Conc. CARTHAGINENSE (III) 397.

92 De canone s. Scripturae 42

S. ANASTASIUS I 398—401.

93 De orthodoxia LIBERII Papae 42

S. INNOCENTIUS I 401—417.

94 De baptismo haereticorum 43
95 De reconciliatione in articulo mortis 43
96 De canone s. Scripturae et de libris apocryphis . . 44
97 De baptismo Paulianistarum 44
98 De ministro confirmationis 45
99 De ministro extremae unctionis 45
100 De primatu et infallibilitate Romani Pontificis . . . 46

S. ZOSIMUS 417—418.
Conc. CARTHAGINENSE (XVI) 418 (al. *Milevitanum*).

101 sqq De peccato originali et gratia 47
109 De primatu et infallibilitate Romani Pontificis . . . 50

Num. | S. BONIFACIUS I 418—422. | Pag.

110 De primatu et infallibilitate Romani Pontificis . . 50

S. COELESTINUS I 422—432.

111 De reconciliatione in articulo mortis 51

Conc. EPHESINUM 431 (oecum. III).

112 De primatu Romani Pontificis 51
113 sqq Anathematismi Cyrilli (contra Nestorium) . . 52
125 De fide et traditione servanda 56
126 sq Damnatio Pelagianorum 56
128 De auctoritate S. Augustini 57
129 sqq De gratia Dei «Indiculus» seu . . . auctoritates . . 57

S. LEO I 440—461.

143 sq De Incarnatione (contra Eutychen) 63
145 De confessione secreta 64
146 sq De sacramento poenitentiae 65

Conc. CHALCEDONENSE 451 (oecum. IV).

148 Definitio de duabus naturis Christi 65
149 De primatu Romani Pontificis 67
150 sqq De ordinationibus clericorum («Statuta Eccl. antiqua») 68

S. SIMPLICIUS 468—483.

159 De servanda fide tradita 69
160 De immutabilitate doctrinae christianae 70

S. GELASIUS I 492—496.

161 De erroribus semel damnatis non rursus tractandis . . 71
162 De canone s. Scripturae 71
163 De primatu Rom. Pont. et sedibus Patriarchalibus . . 72
164 sq De auctoritate Conciliorum et Patrum 73
166 De apocryphis «qui non recipiuntur» 74
167 De remissione peccatorum 74
168 De duabus naturis Christi 75

S. ANASTASIUS II 496—498.

169 De ordinationibus schismaticorum 76
170 De origine animarum et peccato originali 76

S. HORMISDAS 514—523.

171 sq De infallibilitate Romani Pontificis 77
173 De canone, primatu, Conciliis, apocryphis 79

BONIFACIUS II 530—532.
Conc. ARAUSICANUM II 529.

174 sqq De peccato originali, gratia, praedestinatione 79

Num. IOHANNES II 533—535. Pag.

201 sq Circa: «Unus de Trinitate passus est» 86

VIGILIUS (537)540—555.

203 sqq Canones adversus Origenem 87

Conc. CONSTANTINOPOLITANUM II 553 (oecum. V).

212 De traditione ecclesiastica 89
213 sqq Anathematismi de tribus Capitulis 89

PELAGIUS I 556—561.

229 De forma baptismi 102
230 De primatu Romani Pontificis 102

(IOHANNES III 561—574.)

231 sqq Anathematismi contra ... Priscillianistas (Conc. Bracarense 561) 103

PELAGIUS II 579—590.

246 De uni(ci)tate Ecclesiae 105
247 De necessitate unionis cum Ecclesia 106

S. GREGORIUS I M. 590—604.

248 De scientia Christi 107
249 De baptismo et ordinibus haereticorum 108
250 De tempore unionis hypostaticae 109

HONORIUS I 625—638.

251 sq De duabus voluntatibus et operationibus in Christo . 109

IOHANNES IV 640—642.

253 De sensu verborum HONORII circa duas voluntates . 111

S. MARTINUS I 649—653(655).
Conc. LATERANENSE 649.

254 sqq De Trinitate, Incarnatione etc. 112

(ADEODATUS 672—676.)
Conc. TOLETANUM XI 675.

275 sqq Symbolum fidei (de Trinitate et Incarnatione) . . . 118

S. AGATHO 678—681.

288 De unione hypostatica (Conc. Romanum 680) . . . 125

Conc. CONSTANTINOPOLITANUM III 680—681 (oecum. VI).

289 sqq Definitio de duabus voluntatibus Christi . . . 126

Num. (S. SERGIUS I 687—701.) Pag.

294 sq Protestatio de Trinitate et Incarn. (Conc. Tolet. XV 688) 132
296 Professio fidei de Trinitate (Conc. Tolet. XVI 693) . 134

S. ZACHARIAS 741—752.

297 De forma et ministro baptismi 134

HADRIANUS I 772—795.

298 De primatu Romani Pontificis 135
299 De erroribus Adoptianorum 136
300 sq De praedestinatione et variis abusibus Hispanorum . 136

Conc. NICAENUM II 787 (oecum. VII).

302 sqq Definitio de sacris imaginibus et traditione . . 137
305 De sacris electionibus 140
306 sqq De imaginibus, humanitate Christi, traditione . . . 141
309 sq De erroribus Adoptianorum 141

Conc. FRANCOFORDENSE 794.

311 sqq De Christo Filio Dei naturali, non adoptivo . . . 142

(S. LEO IV 847—855.)

315 De sacramento extremae unctionis (Conc. Ticinense 850) 143
316 sqq De redemptione et gratia (Conc. Carisiacense I 853) 144
320 sqq De praedestinatione (Conc. Valentinum III 855) . . 145

S. NICOLAUS I 858—867.

326 sqq De primatu, passione Christi, baptismo (Conc. Romanum 862 vel 863) 150
330 sqq De immunitate et independentia Ecclesiae 151
334 sq De forma matrimonii et baptismi 153

HADRIANUS II 867—872.
Conc. CONSTANTINOPOLITANUM IV 869—870 (oecum. VIII).

336 sqq Canones contra Photium 153

IOHANNES XV 985—996.

342 De cultu Sanctorum (Conc. Romanum 993) . . . 159

S. LEO IX 1049—1054.

343 sqq Symbolum fidei (in ordinationib. episcoporum usitatum) 159
350 sqq De primatu Romani Pontificis 161

NICOLAUS II 1059—1061.

354 De ordinationibus simoniacis (Conc. Romanum 1059 vel 1061) 162

S. GREGORIUS VII 1073—1085.

355 De ss. Eucharistia (Conc. Romanum 1079) 163

Num. — Pag.

URBANUS II 1088—1099.

356 De diaconatus indole sacramentali (Conc. Benev. 1091) 164

PASCHALIS II 1099—1118.

357 De oboedientia Ecclesiae debita (Conc. Lateran. 1102) 164
358 De ordinationibus haereticis et simoniacis (Conc. Guastallense 1106) 165

CALLISTUS II 1119—1124.
Conc. LATERANENSE I 1123 (oecum. IX).

359 sqq De simonia, coelibatu, investitura, incestu 165

INNOCENTIUS II 1130—1143.
Conc. LATERANENSE II 1139 (oecum. X).

364 sqq De simonia, usura, falsis poenitentiis, sacramentis . 167
368 sqq Errores Petri Abaelard (Conc. Senonense 1140) . . 169
388 De baptismo flaminis (presbyteri non baptizati) . . 171

EUGENIUS III 1145—1153.

389 sqq Professio fidei de Trinitate (Conc. Remense 1148) . 171

ALEXANDER III 1159—1181.

393 Propositio erronea de humanitate Christi 172
394 De contractu venditionis illicito 173
395 sqq De vinculo matrimonii 173
398 sq De forma baptismi 174

Conc. LATERANENSE III 1179 (oecum. XI).

400 De simonia 174
401 De haereticis evitandis 175

LUCIUS III 1181—1185.

402 De sacramentis contra Albigenses (Conc. Veronense 1184) 175

URBANUS III 1185—1187.

403 De usura 176

INNOCENTIUS III 1198—1216.

404 De matrimonii forma sacramentali 176
405 sq De vinculo matrimonii 177
407 sq De unitate matrimonii 178
409 De solubilitate matrimonii rati per professionem . . 179
410 sq De effectu baptismi (et charactere) 180
412 De materia baptismi 181
413 De ministro baptismi 181
414 sq De forma sacramenti Eucharistiae eiusque elementis 182
416 sq De aqua vino admixta in sacrificio Missae 183

Num. — Pag.

418 De celebratione Missae simulata 184
419 De ministro confirmationis 185
420 sqq Professio fidei Durando de Osca et . . . Waldensibus praescripta 185

Conc. LATERANENSE IV 1215 (oecum. XII).

428 sqq De Trinitate, sacramentis, missione canonica etc. . . 188
428 sqq Cap. 1. De fide catholica (Cap. «Firmiter») 188
431 sqq Cap. 2. De errore Abbatis Ioachim 190
434 Cap. 3. De haereticis [Waldensibus] 193
435 Cap. 4. De superbia Graecorum contra Latinos 193
436 Cap. 5. De dignitate Patriarcharum 194
437 sq Cap. 21. De confessione facienda, et non revelanda a sacerdote, et saltem in Pascha communicando . . . 194
439 Cap. 41. De continuatione bonae fidei in omni praescriptione . 195
440 Cap. 62. De reliquiis Sanctorum 195

HONORIUS III 1216—1227.

441 De materia Eucharistiae 195

GREGORIUS IX 1227—1241.

442 sq De terminologia et traditione theologica servanda . . 196
444 Damnatio haereticorum variorum 198
445 De materia et forma ordinationis 198
446 De matrimonii condicionati invaliditate 198
447 De materia baptismi 199
448 De usura 199

INNOC. IV 1243—1254: Conc. LUGDUN. I 1245 (oecum. XIII).

ALEXANDER IV 1254—1261.

449 sqq Errores Guilelmi de Sancto Amore (de Mendicantibus) 200

S. GREGORIUS X 1271—1276.
Conc. LUGDUNENSE II 1274 (oecum. XIV).

460 Constitutio de processione Spiritus Sancti . . . 201
461 sqq Professio fidei Michaelis Palaeologi 201

BONIFACIUS VIII 1294—1303.

467 De indulgentiis 204
468 sq De unitate et potestate Ecclesiae («Unam sanctam») 205

BENEDICTUS XI 1303—1304.

470 De confessione peccatorum iterata 207

CLEMENS V 1305—1314.
Conc. VIENNENSE 1311—1312 (oecum. XV).

471 sqq Errores Beguardorum et Beguinarum (de statu perfectionis) 207
479 De usura 208
480 sqq Errores Petri Ioannis Olivi (de Incarnatione, anima, baptismo) 208

Num. — Pag.

IOHANNES XXII 1316—1334.

484 sqq Errores Fraticellorum (de Ecclesia et sacramentis) . 210

491 sqq Errores Ioannis de Polliaco (de confessione) . . . 211

494 De paupertate Christi 212

495 sqq Errores Marsilii Patavini et Ioannis de Ianduno (de constitutione Ecclesiae) 213

501 sqq Errores Ekardi (de Filio Dei etc.) 214

BENEDICTUS XII 1334—1342.

530 sq De visione Dei beatifica et de novissimis («Benedictus Deus») 216

532 sqq Errores Armenorum 217

CLEMENS VI 1342—1352.

550 sqq De satisfactione Christi, thesauro Ecclesiae, indulgentiis («Unigenitus») 220

553 sqq Errores (philosophici) Nicolai de Ultricuria 221

571 sqq De materia et ministro confirmationis 222

URBANUS V 1362—1370.

575 sqq Errores Dionysii Foullechat (de perfectione et paupertate) 223

GREGORIUS XI 1370—1378.

578 sqq Errores Petri de Bonageta et Ioannis de Latone (de ss. Eucharistia) 224

MARTINUS V 1417—1431.
Conc. CONSTANTIENSE 1414—1418 (oecum. XVI).

581 sqq Errores Ioannis Wicleff (Sessio VIII) 224

626 Definitio de communione sub una specie (Sessio XIII) 227

627 sqq Errores Ioannis Hus (Sessio XV) 228

657 sqq Interrogationes Wicleffitis et Hussitis proponendae . 231

690 Condemnatio propositionis de tyrannicidio 235

EUGENIUS IV 1431—1447.
Conc. FLORENTINUM 1438—1445 (oecum. XVII).

691 sqq Decretum pro Graecis («Laetentur coeli») 235

695 sqq Decretum pro Armenis («Exultate Deo») 237

703 sqq Decretum pro Iacobitis («Cantate Domino») . . . 243

CALLISTUS III 1455—1458.

716 De usura et contractu census 249

PIUS II 1458—1464.

717 De appellatione ad Concilium generale 251

718 De sanguine Christi 251

Num. — Pag.

SIXTUS IV 1471—1484.

719 sqq Errores Petri de Rivo (de futurorum conting. veritate) 252

724 sqq Errores Petri de Osma (de sacramento poenitentiae) . 253

734 sq De immaculata conceptione B. M. V. 253

INNOCENTIUS VIII 1484—1492.

736 sq Error Ioannis Pici de Mirandula (de fide) 254

LEO X 1513—1521.
Conc. LATERANENSE V 1512—1517 (oecum. XVIII).

738 De anima humana (contra Neo-Aristotelicos) . . . 255

739 De «Montibus pietatis» et usura 256

740 De relatione inter Papam et Concilia 257

741 sqq Errores Martini Luther 257

PAULUS III 1534—1549.
Conc. TRIDENTINUM 1545—1563 (oecum. XIX).

782 Decretum de Symbolo fidei (Sessio III) . . . 260

783 sq Decretum de canonicis Scripturis (Sessio IV). 261

785 sq Decretum de editione et usu sacrorum librorum . . 262

787 sqq Decretum de peccato originali (Sessio V) . . 263

793 sqq Decretum de iustificatione (Sessio VI)[1] . . . 266

793 Cap. 1. De naturae et legis ad iustificandos homines imbecillitate 266

794 Cap. 2. De dispensatione et mysterio adventus Christi . . . 266

795 Cap. 3. Qui per Christum iustificantur 267

796 Cap. 4. Insinuatur descriptio iustificationis impii, et modus eius in statu gratiae 267

797 Cap. 5. De necessitate praeparationis ad iustificationem in adultis, et unde sit 267

798 Cap. 6. Modus praeparationis 268

799 sq Cap. 7. Quid sit iustificatio impii, et quae eius causae . . 269

801 Cap 8. Quo modo intelligatur, impium per fidem et gratis iustificari 270

802 Cap. 9. Contra inanem haereticorum fiduciam 270

803 Cap. 10. De acceptae iustificationis incremento 271

804 Cap. 11. De observatione mandatorum, deque illius necessitate et possibilitate 271

805 Cap. 12. Praedestinationis temerariam praesumptionem cavendam esse 273

806 Cap. 13. De perseverantiae munere 273

807 Cap. 14. De lapsis et eorum reparatione 274

808 Cap. 15. Quolibet mortali peccato amitti gratiam, sed non fidem 275

809 sq Cap. 16. De fructu iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione 275

811 sqq Canones de iustificatione 277

844 sqq Canones de sacramentis in genere (Sessio VII) 281

857 sqq Canones de baptismo 282

871 sqq Canones de confirmatione 284

IULIUS III 1550—1555: Concilii continuatio.

874 sqq Decretum de ss. Eucharistia (Sessio XIII) . . 284

874 Cap. 1. De reali praesentia D. N. I. Chr. in ss. Eucharistiae sacramento 284

[1] Vide pag. 266, notam 2.

Num. Pag.

875 Cap. 2. De ratione institutionis ss. huius sacramenti . . . 286
876 Cap. 3. De excellentia ss. Eucharistiae super reliqua sacramenta 286
877 Cap. 4. De transsubstantiatione . . . 287
878 Cap. 5. De cultu et veneratione huic ss. sacramento exhibenda 287
879 Cap. 6. De asservando sacrae Eucharistiae sacramento et ad infirmos deferendo . . . 288
880 Cap. 7. De praeparatione, quae adhibenda est, ut digne quis sacram Eucharistiam percipiat . . . 288
881 sq Cap. 8. De usu admirabilis huius sacramenti . . . 289
883 sqq Canones de ss. Eucharistiae sacramento . . . 290
894 sqq Doctrina de sacramento poenitentiae (Sessio XIV) 291
894 Cap. 1. De necessitate et institutione sacramenti poenitentiae . 291
895 Cap. 2. De differentia sacramenti poenitentiae et baptismi . . 292
896 Cap. 3. De partibus et fructu huius sacramenti . . . 293
897 sq Cap. 4. De contritione . . . 294
899 sqq Cap. 5. De confessione . . . 296
902 Cap. 6. De ministro huius sacramenti et absolutione . . . 297
903 Cap. 7. De casuum reservatione . . . 298
904 sq Cap. 8. De satisfactionis necessitate et fructu . . . 299
906 Cap. 9. De operibus satisfactionis . . . 301
907 sqq Doctrina de sacramento extremae unctionis . . 301
908 Cap. 1. De institutione sacramenti extremae unctionis . . . 302
909 Cap. 2. De effectu huius sacramenti . . . 302
910 Cap. 3. De ministro huius sacramenti et tempore quo dari debeat 303
911 sqq Canones de sacramento poenitentiae 304
926 sqq Canones de extrema unctione 307

PIUS IV 1559–1565: Concilii conclusio.

930 sqq Doctrina de communione (Sessio XXI) 308
930 Cap. 1. Laicos et clericos non conficientes non adstringi iure divino ad communionem sub utraque specie . . . 308
931 Cap. 2. Ecclesiae potestas circa dispensationem sacramenti Eucharistiae . . . 309
932 Cap. 3. Totum et integrum Christum ac verum sacramentum sub qualibet specie sumi . . . 309
933 Cap. 4. Parvulos non obligari ad communionem sacramentalem 309
934 sqq Canones de communione sub utraque specie et parvulorum . . . 310
938 sqq Doctrina de sacrificio Missae (Sessio XXII) . 310
938 sq Cap. 1. De institutione sacrosancti Missae sacrificii . . . 310
940 Cap. 2. Sacrificium Missae est propitiatorium tam pro vivis quam pro defunctis . . . 312
941 Cap. 3. De Missis in honorem Sanctorum . . . 312
942 Cap. 4. De canone Missae . . . 312
943 Cap. 5. De Missae caeremoniis et ritibus . . . 313
944 Cap. 6. De Missa in qua solus sacerdos communicat . . . 313
945 Cap. 7. De aqua miscenda vino in calice offerendo . . . 313
946 Cap. 8. Missa vulgari lingua non celebretur. Eius mysteria populo explicentur . . . 314
947 Cap. 9. Prolegomenon canonum sequentium . . . 314
948 sqq Canones de sacrificio Missae . . . 314
957 sqq Doctrina de sacramento ordinis (Sessio XXIII) . 315
957 Cap. 1. De institutione sacerdotii Novae Legis . . . 315
958 Cap. 2. De septem ordinibus . . . 316
959 Cap. 3. Ordinem vere esse sacramentum . . . 316
960 Cap. 4. De ecclesiastica hierarchia et ordinatione . . . 317
961 sqq Canones de sacramento ordinis . . . 318
969 sqq Doctrina de sacramento matrimonii (Sessio XXIV) 319
971 sqq Canones de sacramento matrimonii 320

Num. Pag.

983 Decretum de purgatorio (Sessio XXV) 322
984 sqq De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus 322
989 Decretum de indulgentiis 324
990 sqq De clandestinitate matrimonium irritante . . 325
993 De Trinitate et Incarnatione (contra Socinianos) . 326
994 sqq Professio fidei Tridentina 327

S. PIUS V 1566–1572.

1001 sqq Errores Michaelis du Bay (Baii) 329
1081 sqq De cambiis (syngraphis) 336

GREGORIUS XIII 1572–1585.

1083 sqq Professio fidei Graecis praescripta 337

CLEMENS VIII 1592–1605.

1086 De materia confirmationis 338
1087 De ordinationibus schismaticorum 338
1088 sq De absolutione absentis 338

PAULUS V 1605–1621.

1090 De auxiliis seu de efficacia gratiae 339

INNOCENTIUS X 1644–1655.

1091 Error de duplici capite Ecclesiae 340
1092 sqq Errores Cornelii Iansen(ii) 341
1097 De auxiliis seu de efficacia gratiae 341

ALEXANDER VII 1655–1667.

1098 De sensu verborum Cornelii Iansen 343
1099 Formularium submissionis Iansenistis propositum . . 343
1100 De immaculata conceptione B. M. V. . . 344
1101 sqq Errores Iansenistarum (I) 344
1146 De contritione perfecta et imperfecta 347

INNOCENTIUS XI 1676–1689.

1147 sqq De communione frequenti et quotidiana 348
1151 sqq Errores Iansenistarum (II) 350
1217 sq Errores de omnipotentia donata 355
1219 De systematis moralibus 355
1220 Error de sigillo confessionis 356
1221 sqq Errores Michaelis de Molinos 356

ALEXANDER VIII 1689–1691.

1289 sqq Errores Baianorum et Iansenistarum (III) 364
1322 sqq Articuli (erronei) cleri Gallicani (de potestate Pontificis) 366

Num. Pag.

INNOCENTIUS XII 1691—1700.

1327 sqq Errores de amore erga Deum purissimo 368

CLEMENS XI 1700—1721.

1350 De silentio obsequioso quoad facta dogmatica . . . 371
1351 sqq Errores Paschasii Quesnel 371

BENEDICTUS XIV 1740—1758.

1452 sqq De matrimoniis clandestinis in Belgio (et Hollandia) 379
1458 De ministro confirmationis 382
1459 sqq Professio fidei Orientalibus (Maronitis) praescripta . 383
1474 De nomine complicis non exquirendo 386
1475 sqq De usura 387
1480 sqq De baptismo infantium Iudaeorum 389
1491 sqq Errores de duello 393

PIUS VI 1775—1799.

1496 sqq De matrimoniis mixtis in Belgio 393
1500 De potestate Romani Pontificis (contra Febronianismum) 395
1501 sqq Errores synodi Pistoriensis 397
1501 sqq A. Errores de Ecclesia 397
1516 sqq B. Errores de iustificatione, gratia, virtutibus 401
1527 sqq C. Errores de sacramentis 404
1561 sqq D. Errores de officiis, exercitationibus, institutionibus ad religiosum cultum pertinentibus 413
1580 sqq E. Errores de reformatione regularium 418
1593 sqq F. Errores de nationali concilio convocando 420

PIUS VII 1800—1823.

1600 sq De indissolubilitate matrimonii 423
1602 sqq De versionibus s. Scripturae 423

LEO XII 1823—1829.

1607 sq De versionibus s. Scripturae 425

PIUS VIII 1829—1830.

1609 sq De usura 426

GREGORIUS XVI 1831—1846.

1611 sq De usura 427
1613 sqq De indifferentismo (contra Félicité de Lamennais) . 428
1617 De falsis doctrinis Felicitati de Lamennais . . . 430
1618 sqq Damnatio operum Georgii Hermes 430
1622 sqq De fide et ratione (contra Lud. Eug. Bautain) . . 433
1628 sq De materia extremae unctionis 434
1630 sqq De versionibus s. Scripturae 435

PIUS IX 1846—1878.

1634 sqq De fide et ratione (contra Hermesianos) 436
1640 De matrimonio civili 439

Num. Pag.
1641 Definitio immaculatae conceptionis B. M. V. . . . 440
1642 sqq De rationalismo et indifferentismo 440
1649 sqq De falso traditionalismo (contra A. Bonnetty) . . . 444
1653 sq De magnetismi abusu 444
1655 sqq De falsa doctrina Antonii Guenther 445
1659 sqq Errores Ontologistarum 447
1666 sqq De falsa scientiae libertate (contra Iac. Frohschammer) 448
1677 sq De indifferentismo («Quanto conficiamur») 453
1679 sqq De conventibus theologorum Germaniae 454
1685 sqq De uni(ci)tate Ecclesiae 457
1688 sqq De naturalismo, communismo, socialismo («Quanta cura») 459
1700 sqq «Syllabus» seu collectio errorum modernorum . . 464
1700 A. Index actorum PII IX, ex quibus excerptus est Syllabus . 464
1701 sqq B. Syllabus.
1701 sqq § I. Pantheismus, naturalismus et rationalismus absolutus . 465
1708 sqq § II. Rationalismus moderatus 466
1715 sqq § III. Indifferentismus, latitudinarismus 467
1718 sqq § IV. Socialismus, communismus, societates clandestinae, societates biblicae, societates clerico-liberales 467
1719 sqq § V. Errores de Ecclesia eiusque iuribus 467
1739 sqq § VI. Errores de societate civili tum in se tum in suis ad Ecclesiam relationibus spectata 469
1756 sqq § VII. Errores de ethica naturali et christiana 471
1765 sqq § VIII. Errores de matrimonio christiano 471
1775 sqq § IX. Errores de civili Romani Pontificis principatu . . 472
1777 sqq § X. Errores, qui ad liberalismum hodiernum referuntur . 472

Conc. VATICANUM 1869—1870 (oecum. XX).

1781 Constitutio dogmatica de fide catholica (Sessio III) 473
1782 sqq Cap. 1. De Deo rerum omnium creatore 473
1785 sqq Cap. 2. De revelatione 474
1789 sqq Cap. 3. De fide 475
1795 sqq Cap. 4. De fide et ratione 477
1801 sqq Canones. 1. De Deo rerum omnium creatore 480
1806 sqq 2. De revelatione 480
1810 sqq 3. De fide 481
1816 sqq 4. De fide et ratione 482
1821 Constitutio dogmatica I de Ecclesia Christi (Sessio IV) 482
1822 sq Cap. 1. De apostolici primatus in beato PETRO institutione 483
1824 sq Cap. 2. De perpetuitate primatus beati PETRI in Romanis Pontificibus 484
1826 sqq Cap. 3. De vi et ratione primatus Romani Pontificis . . . 485
1832 sqq Cap. 4. De Romani Pontificis infallibili magisterio 487
1841 De duplici potestate in terra («Etsi multa luctuosa») 490
1842 De libertate Ecclesiae («Quod nunquam») 491
1843 sqq De explicatione transsubstantiationis 492
1847 De regio placito 493

LEO XIII 1878—1903.

1848 De receptione haereticorum conversorum 493
1849 sqq De socialismo («Quod Apostolici muneris») . . . 494
1853 sq De matrimonio christiano («Arcanum div. sap.») . 495
1855 sqq De politico principatu («Diuturnum illud») . . . 496
1859 sqq De societatibus clandestinis («Humanum genus») . 498

Num.		Pag.
1862	De medici vel confessarii assistentia in duello	499
1863 sq	De crematione cadaverum	499
1865	De divortio civili	500
1866 sqq	De civitatum constitutione christiana («Immortale Dei»)	501
1889 sq	De craniotomia in foetu vivo	508
1891 sqq	Errores Antonii de Rosmini-Serbati	509
1931 sqq	De ambitu libertatis et de actione civili («Libertas, praestantissimum»)	513
1937 sq	De materia Eucharistiae (vino)	515
1939 sq	De duello	516
1941 sqq	De studiis s. Scripturae («Providentissimus Deus»)	517
1954 sqq	De uni(ci)tate Ecclesiae («Satis cognitum»)	523
1963 sqq	De ordinationibus Anglicanis	526
1967 sqq	De Americanismo	528
1977	De materia baptismi	531
1978	De usu ss. Eucharistiae («Mirae caritatis»)	531
	PIUS X ab a. 1903.	
1979	De «citationibus implicitis» in s. Scriptura	532
1980	De indole historica s. Scripturae	532
1981 sqq	De quotidiana ss. Eucharistiae sumptione	533
1991 sqq	De lege clandestinitatis Tridentina	535
1995	De separatione inter Ecclesiam et statum	536
1996	De forma brevissima extremae unctionis	537
1997 sqq	De mosaica authentia Pentateuchi	537
2001 sqq	Errores modernistarum de Ecclesia, revelatione, Christo, sacramentis	538
2066 sqq	De sponsalibus et matrimonio	544
2071 sqq	De falsis doctrinis modernistarum	545
2110 sqq	De auctore et veritate historica quarti Evangelii	580
2113 sq	De auctoritate sententiarum Commissionis Biblicae	581
2115 sqq	De libri Isaiae indole et auctore	582
2120	De relatione inter Philosophiam et Theologiam	584
2121 sqq	De charactere historico priorum capitum Geneseos	584
2129 sqq	De auctoribus et de tempore compositionis Psalmorum	586
2137 sqq	De aetate admittendorum ad primam communionem eucharisticam	588
2145 sqq	Iusiurandum contra errores modernismi	589
	APPENDIX.	
3001 sq	De coelibatu clericorum (Conc. Illiberitanum 306?)	1*
3003	De primatu Rom. Pont. (S. IULIUS I 337—352)	1*
3004 sqq	De primatu Rom. Pont. (Conc. Sardicense 343—344)	2*
3007	De Christo Filio Dei naturali, non adoptivo (Conc. Foroiuliense 796)	4*
3008 sqq	De primatu Rom. Pont. (CLEMENS VI 1342—1352)	5*
3024	De erroribus Armenorum	8*

Indicem systematicum et alphabeticum vide in fine libri.

INDEX SIGLORUM

quae pro fontibus saepe citandis adhibentur.

AAS = Acta Apostolicae Sedis. Commentarium officiale. Romae 1909 (tomus I) sqq.

ACol = Acta et Decreta Concilii Provinciae Coloniensis ... a. D. MDCCCLX ... celebrati. Coloniae 1862.

Aexq = Acta SS. D. N. Pii PP. IX, ex quibus excerptus est Syllabus. Romae 1865.

AL = SS. D. N. Leonis Papae XIII Allocutiones, Epistolæ, Constitutiones aliaque Acta praecipua. Brugis et Insulis 1887 (tomus I) sqq.

AE = Analecta Ecclesiastica, Revue Romaine. ... Romae 1893 (tomus I) sqq.

AP = Pii IX Pontificis Maximi Acta. Romae 1854 (tomus I) sqq.

ASS = Acta Sanctae Sedis [antea: Acta ex iis decerpta, quae apud Sanctam Sedem geruntur ...]. Romae 1865 (tomus I) sqq.

Bar(Th) = Baronii, Caesaris S. R. E. Card. (Od. Raynaldi et Iac. Laderchii), Annales Ecclesiastici, ed. Aug. Theiner. Barri-Ducis 1864 (tomus I) sqq.

BB(M) = SS. D. N. Benedicti Papae XIV Bullarium. 13 tomi. Mechliniae 1826—1827.

BR(T) = Bullarum, Diplomatum et Privilegiorum sanctorum Romanorum Pontificum Taurinensis editio [Bullarium Taurinense]. Augustae Taurinorum 1857 (tomus I) sqq.

BRC = Bullarii Romani [v. MBR] Continuatio, Andreas Advocatus Barbèri, ed. Alex. Spetia. Romae 1835 (tomus I) sqq.

CICFrdbg = Corpus Iuris Canonici, editio Lipsiensis IIa: Aemilius Friedberg. 2 voll. Lipsiae 1879—1881.

CICRcht = Corpus Iuris Canonici ... ad exemplar Romanum denuo edidit Aemilius Ludovicus Richter (2 partes). Lipsiae 1836—1839.

CL = Acta et Decreta sacrorum Conciliorum recentium ... Collectio Lacensis, auctoribus S. I. e domo B. M. V. ... ad Lacum. Friburgi 1870 (tomus I) sqq.

CSEL = Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum ... Academiae litterarum caesareae Vindobonensis. Vindobonae 1866 (tomus I) sqq.

CspANQ = Caspari, C. P., Alte und neue Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel. Christiania 1879.

CspQ = Caspari, C. P., Ungedruckte ... Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel. Tomi II III. Christiania 1869 1875.

Cst = Coustant, Petrus, O. S. B., Epistolae Romanorum Pontificum a S. Clemente I usque ad Innocentium III. Tomus I unicus. Parisiis 1721.

DCh = Denifle, Henricus, O. Pr., Chartularium Universitatis Parisiensis. Parisiis 1889 (tomus I) sqq.

DuPl = Du Plessis d'Argentré, Caroli, Collectio Iudiciorum de novis erroribus, qui ab initio XII saeculi ... usque ad a. 1713 in Ecclesia proscripti sunt et notati. 3 voll. geminata. Lutetiae Parisiorum 1755 sqq.

H = Hahn (Aug. und) G. L., Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche. 3. Aufl. Breslau 1897.

Hfl = Hefele, Carl Joseph von (Hergenröther-Knöpfler), Conziliengeschichte. 9 Bände. Freiburg 1873 (Band I) sqq.

Hrd = Harduini, P. Ioannis, S. J., Conciliorum Collectio regia maxima (Labbei et Cossartii) sive: Acta Conciliorum et Epistolae Decretales ac Constitutiones Summorum Pontificum. Parisiis 1715 (tomus I) sqq.

Hrt = Hurter, H., S. J., Nomenclator litterarius Theologiae catholicae. Ed. 3. Oeniponte 1903.

Jf = Jaffé, Philippus, Regesta Pontificum Romanorum a condita Ecclesia ad a. p. Chr. n. 1198. Ed. altera (Wattenbach). 2 tomi. Lipsiae 1885 1888.

K = Kattenbusch, Ferdinand, Das apostolische Symbol. 2 Bände. Leipzig 1894 1900.

KAnt = Künstle, Karl, Antipriscilliana. Freiburg 1905.

KBdS = Künstle, Karl, Eine Bibliothek der Symbole und theologischer Traktate zur Bekämpfung des Priscillianismus ... [Ehrhard-Kirsch, Forschungen I, 4]. Mainz 1900.

MBR = Magnum Bullarium Romanum a beato Leone Magno usque ad Benedictum XIV, Laertii Cherubini, ed. novissima cum Continuatione. Luxemburgi [potius: Genevae, cf. Scherer, Handbuch des Kirchenrechts I, Graz 1886, 293 n. 11] 1727 (1742) (tomus I) sqq.

ML, MG = Migne, J.-P., Patrologiae Cursus completus. Series prima Latina. Parisiis 1844 (tomus I) sqq. Series Graeca. Parisiis 1857 (tomus I) sqq.

MGh = Monumenta Germaniae historica edidit Societas aperiendis fontibus rerum Germanicarum medii aevi. — Legum Sectio III: Concilia. Hannoverae 1904.

Msi = Mansi, Ioann. Dominici, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio. Tomus I. Florentiae 1759 sqq (postea Parisiis, Lipsiae).

MThCc = Migne, J.-P., Theologiae Cursus completus. [Parisiis] 1853 (tomus I) sqq.

Pth = Potthast, Aug., Regesta Romanorum Pontificum inde ab a. p. Chr. 1198 [v. Jf] ad a. 1304. 2 voll. Berolini 1874 1875.

Rcht = Richter, Aemil. Ludov., Canones et Decreta Concilii Tridentini ex editione Romana anni 1834 repetiti. ... Lipsiae 1853.

RskRP = Roskovány, Aug. de, Romanus Pontifex tamquam Primas Ecclesiae et Princeps Civilis e monumentis omnium saeculorum demonstratus. Nistriae et Comaromii 1867 (tomus I) sqq.

RskMm = Roskovány, Aug. de, De Matrimoniis mixtis; typis Lycei episcopalis [Agriensis?] 1842 (tomus II) [cf. eiusdem auctoris: Matrimonium in Ecclesia catholica. Pestini 1870 sqq].

Th = Thiel, Andreas, Epistolae Romanorum Pontificum ... a S. Hilaro usque ad Pelagium II [cf. Cst]. Tomus I unicus. Brunsbergae 1868.

Viva = Viva, Domin., S. J., Damnatarum Thesium theologica Trutina. Patavii 1756 (tomus I, p. 1, ed. 15) et Beneventi 1753 (tomus II, p. 4, ed. 5).

Z = Zahn, Theodor, Geschichte des neutestamentlichen Kanons. 2 Bände. Erlangen 1888.

SYMBOLUM APOSTOLICUM[1].

Symboli Apostolici forma occidentalis antiquior.

[Romana (R) nuncupata.]

FONTES.

A. ***Elementa** saltem alicuius Symboli vel* **regulam fidei** *vel* **interrogationes** *in baptismo usitatas exhibent*[2]: 1

S. Iustinus M., † 167*, conversus Ephesi*, bis* diutius Romae commoratus est. — *Apol. I et II; Dial. c. Tryph.*[3] — Duplex forma, occidentalis et orientalis, cum aliqua probabilitate conici potest[4]; quare etiam infra [n. 12] conferetur.

S. Irenaeus, † 202, episc. Lugdunensis. — *Adv. haer. 1, 10, 1; 3, 4, 1 et 2; 16, 5* (qui sunt loci praecipui)[5]. — Praebet elementa symboli R fere omnia tamquam fidem, quam Ecclesia ab apostolis eorumque discipulis accepit (1, 10, 1). — Cf. opusculum recenter inventum (versione Armeniaca): Εἰς ἐπίδειξιν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος c. 3 et 6[6].

Tertullianus, † post 225 (240*), presb. (?) Carthaginiensis. — *De praescr. haer. 13*[7]; *De virg. vel. 1*[8]; *De carne Chr. 20*[9]; *Adv. Prax. 2*[10]. — Regulam fidei dicit ecclesiam Carthaginiensem a Romana accepisse (De praescr. haer. 36) et communem esse ecclesiis apostolicis (l. c. 21); symboli forma aliquatenus certa fuit.

Origenes, † 254, presb. Alexandrinus. — *De princip. 1, praef. 4 et 5*[11]. — Regulam fidei symbolo similem habet.

Canones Hippolyti, temporis incerti (al. 200—235, al. ca. 500)[12]. — Continent interrogationes. [Continuantur FONTES p. 4.]

---

[1] Praeter opera in notis citata plerumque adhibita sunt ea, quae de Symbolo Apostolico ediderunt Kattenbusch et Hahn [v. K et H in Indice Siglorum]; Cl. Blume S. J., Das Apostolische Glaubensbekenntnis, Freiburg 1893; Suitbert Baeumer O. S. B., Das Apostolische Glaubensbekenntnis, Mainz 1893. — Quae asterisco (*) notantur, saltem ut probabilia asseruntur.

[2] Antiquissimum Symboli fragmentum esse 1 Cor 15, 3—5 probare studet A. Seeberg, Der Katechismus der Urchristenheit, Leipzig 1903, 45 sqq. — Cf. etiam Baeumer l. c. 158 sqq. [3] MG 6, 328.

[4] Cf. A. L. Feder S. J., Justins des Märtyrers Lehre von Jesus Christus, Freiburg 1906, 264 sqq. [5] MG 7, 549 A 855 B 924 B.

[6] Karpet Ter-Mekerttschian und Erwand Ter-Minassiantz, Des hl. Irenäus Schrift zum Erweise der apostolischen Verkündigung (Texte und Untersuchungen, Harnack-Schmidt XXXI, 1), Leipzig 1907.

[7] ML 2, 26 B. [8] ML 2, 888 B. [9] ML 2, 785 B.

[10] ML 2, 156 B. [11] MG 11, 117 A.

[12] Achelis, Die ältesten Quellen des oriental. Kirchenrechts I 38 (Texte und Untersuchungen, Gebhardt-Harnack VI), Leipzig 1891.

TEXTUS.

2 *Sec.* **Rufinum** (forma Romana).

1. Credo in Deo Patre omnipotente *(al:* Deum Patrem omnipotentem *etc.)*
2. et in Christo Iesu, unico filio eius, Domino nostro
3. qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine

4a. crucifixus sub Pontio Pilato et sepultus
b.
5. tertia die resurrexit a mortuis
6a. ascendit ad coelos

b. sedet ad dexteram Patris
7. inde venturus est iudicare vivos et mortuos
8. et in Spiritu Sancto
9a. sanctam Ecclesiam
b.
10a.
b. remissionem peccatorum
11. carnis resurrectionem.
12.

Sec. **Psalterium Aethelstani.** 39 148 782

1. Πιστεύω εἰς Θεὸν πατέρα παντοκράτορα
2. καὶ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, (*om:* ἕνα) υἱὸν αὐτοῦ (*add:* τὸν μονογενῆ), τὸν κύριον ἡμῶν
3. τὸν γεννηθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου
4a. τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθέντα καὶ ταφέντα
b.
5. τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν
6a. ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανούς
b. καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός
7. ὅθεν ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς
8. καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον
9a. ἁγί[αν ἐκκλησίαν]
b.
10a.
b. ἄφεσιν ἁμαρτιῶν
11. σαρκὸς ἀνάστασιν. Ἀμήν.
12.

COLLATIO[1].

3 **1.** *add:* uno (*vel* unum) *Tert Or Prisc Phoeb*
om: Patre (πατέρα) *Tert Marcell**
om: omnipotente *Or*
add: ἀγένητον, ἀόρατον, κτιστὴν τῶν πάντων *Iren**
add: mundi creatore *Tert Or*
add: invisibili et impassibili *RufAq**
add: universorum creatorem, regem saeculorum, immortalem et invisibilem *Aug* Fulg*
add: ingenitum invisibilem incomprehensibilem immutabilem bonum et iustum coeli et terrae creatorem *Nicet (?)*

[1] In his collationibus earum tantum fit mentio lectionum, quae pro consideratione theologica in quaestionem venire possunt.

2. *om:* uno (ἕνα) *Iust Iren* (εἰς ἕνα Χριστόν) *Tert Or CanHipp Marcell Nicet (?) Faust*
add: μονογενῆ *Marcell Phoeb (?)*
om: Filium eius *Prisc*
om: Domino nostro *Tert CanHipp*
add: Deo et *Martin Ild Eth et B*
add: ante omnem creaturam natus ex Patre — per quem omnia facta sunt *Or*
3. *om:* ἐκ πνεύματος ἁγίου *Iust Iren*
4a. *loco* crucifixus] *pon:* passus *Iren Or*
add: passus *Phoeb (?) Nicet Martin Eth et B Moz*
om: sub Pontio Pilato *Or Faust Fulg (?)*
add: mortuus *CanHipp Phoeb (?)*
om: sepultus (ταφέντα) *Or* CanHipp*
4b. descendit ad inferos (inferna) *RufAq Martin Ild Eth et B*
5. *om:* tertia die *Iren Or*
add: vivus *Martin Ild Eth et B*
6a.
6b. *om totum articulum Iust Or Fulg (?)*
add: dei . . . omnipotentis *Prisc Faust Ild Eth et B Moz*
7. *om: Iust Or*
8. *invertit ordinem articulorum 8 et 9a Prisc*
9a. *insin: Iust Tert*
om: Iren Or CanHipp Phoeb
add: catholicam *Swains (?) Aug (?) Nicet* Faust Martin Ild Eth et B Moz*
ponit post 12: Fulg (per sanctam Ecclesiam)
9b. communionem sanctorum *Nicet Faust* Moz*
10a. baptismum salutare *Prisc*
10b. *insin: Iust Iren Tert*
om: Or CanHipp
add: omnium *Martin Eth et B Moz*
11. *insin: Iust Tert*
om: CanHipp
add: huius Phoeb RufAq Nicet (?) Moz
12. *add:* vitam aeternam *Iren Or Nicet Aug Chrysol* Faust Fulg Martin Ild Eth et B Moz*
insin: Iust Tert

FONTES (Continuatio, cf. p. 1).

4 B. *Certam formam Symboli exhibent:*

Psalterium Aethelstani (graece), in tertia parte, scripta saec. 9 (ineunte ?) [1]. — Symbolum est temporis incerti, perantiquum*, fuit in usu liturgico*.

Codex Laudianus (E actuum, lat.) [2]. — Symbolum est temporis incerti, scriptum saec. 7*.

Codex Swainson (lat.) [3]. — Symbolum est temporis incerti, scriptum saec. 8.

Marcellus Ancyranus, saec. 4 episc. Ancyrae in Galatia Asiae min. — *Epist. ad IULIUM Papam* scr. anno 337* (apud Epiphan., Haer. 72) [4].

Priscillianus, † 285*, vixit Abilae [Avila] in Hispania. — *Lib. ad DAMASUM tract. II.* [5]

Phoebadius, † post 392, episc. Anginnensis [Agen] in Aquitania secunda [Guyenne]. — *De fide orthodoxa contra Arianos* in fine [6]; liber est genuinus* (al. adscribunt Gregorio Baetico, † post 392 episc. Eliberitano [Elvira-Granada]).

Rufinus, † 410, presb. Aquileiensis. — *Expositio in Symbolum* (al. *Commentarius in Symbolum apostolorum*) [7]. — Inde colligitur forma Symboli et ecclesiae Romanae et ecclesiae Aquileiensis.

Nicetas Romatianensis*, scr. 380*—420*, Romatiana [Remesiana] in Dacia* [8]. — *Explanatio Symboli habita ad competentes* [9].

S. Augustinus, † 430, episc. Hipponensis. — *De fide et Symbolo* [10]; *serm. 212—214 in traditione Symboli* [11]; *serm. 215 in redditione Symboli* [12].

S. Petrus Chrysologus, † ante 458, episc. Ravennensis. — *Serm. 57—62* [13].

S. Maximus, med. saec. 5 episc. Taurinensis. — *Hom. 83 de expositione Symboli* [14].

Faustus Reiensis, † post 485, Reii [Riez] in Gallia. — *Duae homiliae de Symbolo* [15].

S. Fulgentius Ruspensis, † 533 [Ruspe in Africa]. — *Liber 10 contra Fabianum Arianum* [16].

---

1 CspQ III 5. 2 CspQ III 162.
3 Swainson, The Nicene and Apostles' Creeds, London 1875, 161.
4 MG 42, 385 D.
5 Ed. Schepss (CSEL XVIII, Vindob. 1889) 34. Cf. etiam KAnt 20 sqq.
6 Apud ML 20, 49 B «Libellus fidei». 7 ML 21, 335 B.
8 Cf. J. P. Kirsch, Die Lehre von der Gemeinschaft der Heiligen im christlichen Altertum (Forschungen zur christlichen Litteratur- und Dogmengeschichte, A. Ehrhard und J. P. Kirsch I, 1), Mainz 1900. — Kattenbusch (K I 122 sqq) suspicatur Nicetam fuisse Gallum.
9 ML 52, 865 D. 10 ML 40, 181. 11 ML 38, 1058.
12 ML 38, 1072. — Fontes praecipui; serm. 215 est genuinus*; censent plures cum Caspari, sermone 215 exhiberi Symbolum Hipponense, in reliquis tradi Symbolum Mediolanense. 13 ML 52, 357 A.
14 ML 57, 433 A. 15 CspQ II 200. 16 ML 65, 822.

S. Martinus, † 580, episc. Bracarensis [1] [Braga in Hispania (nunc Lusitania)]. — *De correctione rusticorum* [2].

Tractatus Symboli in Missali et Sacramentario ad usum ecclesiae cuiusdam Florentinae praebet Symbolum Florentinum* saeculi 7*; manuscr. saec. 12 [3].

Ildefonsus, † 669, archiep. Toletanus. — *Liber de cognitione baptismi c. 35* [4].

Etherius, saec. 8 episc. Uxamensis [Osmo], et **Beatus** (Bieco), saec. 8 presb. Asturicus [Astorga Hispaniae]. — *Etherii episcopi Uxamensis et Beati presbyteri adv. Elipandum archiep. Toletanum libri duo*, scr. anno 785 [5].

Liturgia mozarabica temporis incerti [6].

Symboli Apostolici forma occidentalis recentior.

[Textus receptus occidentalis (T) nuncupatus.]

FONTES.

Caesarius Arelatensis, † 543, Primas Galliae [Arles]. — *Sermo 244* 5
ex sermonibus Ps.-Augustini; est Caesarii, quantum usque nunc diiudicari potest [7]. — Elementa Symboli clare habentur, formula ad verbulum accurari nequit.

Sacramentarium Gallicanum [8], saec. 7, compositum in Gallia* (al. Missale Vesontiense [Besançon], Missale Bobbiense [Bobbio]); continet duas formulas et Symbolum ad modum interrogationum — (respicitur forma prima).

Missale Gallicanum, saec. 7 exeuntis vel 8 ineuntis [9].

S. Pirminus, natus in Hibernia*, † 753, episc. Meldensis (?), abbas monast. Augiensis [Reichenau in Alemannia]. — Dicta abbatis Pirmini de singulis libris canonicis scarapsus [10].

Codex Augiensis CXCV, saec. 8 fortasse [11]. — Symbolum scriptum a monacho quodam Hiberno (?).

Ordo vel brevis **Explanatio** de catechizandis rudibus, ca 850—950* [12].

Ordo Romanus, temporis incerti [13]. — Exhibet formam consuetam.

---

1 Concilio Bracarensi II (I) 561 [cf. n. 231 sqq] intererat ut episcopus Dumensis [Dumio].
2 Ed. Caspari, Christiania 1883. — Cf. K I 153.
3 CspANQ 290. 4 ML 96, 127 B. 5 ML 96, 906 D.
6 ML 85, 395 A. 7 ML 39, 2194.
8 Mabillon, Museum Italicum I, Parisiis 1687, 312.
9 Mabillon, De liturgia Gallicana III, Parisiis 1685, 339.
10 ML 89, 1034 C; cf. Caspari, Kirchenhistorische Anecdota, Christ. 1883, 151. 11 CspQ III 512. 12 CspANQ 282.
13 Hittorp, De divinis catholicae ecclesiae officiis, Coloniae 1568.

TEXTUS.

Sec. «Ordinem Romanum». 782

6
1a. Credo in Deum Patrem omnipotentem
b. creatorem coeli et terrae [nostrum
2. et in Iesum Christum, Filium eius unicum, Dominum
3. qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine [sepultus
4a. passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et
b. descendit ad inferna (inferos)
5. tertia die resurrexit a mortuis
6a. ascendit ad coelos
b. sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis
7. inde venturus est iudicare vivos et mortuos
8. credo in Spiritum Sanctum
9a. sanctam Ecclesiam catholicam
b. sanctorum communionem
10. remissionem peccatorum
11. carnis resurrectionem
12. et vitam aeternam.

COLLATIO.

7 **1a.**
1b. *om: Caes Explan*
2. *loco:* unicum Dominum nostrum] *pon:* unigenitum sempiternum *Sacr Miss*
3.
4a.
4b.
5.
6a.
6b. *om:* dei *Caes*
om: omnipotentis *Caes*
7.
8.
9a. *om:* catholicam *CAug*
9b.
10. *invertit ordinem articulorum 10 et 11 Caes**
11.
12.

Symboli Apostolici forma orientalis.

FONTES.

8 **S. Iustinus M.**, cf. supra [n. 1].
Constitutiones Apostolicae Copticae c. 46 [1]. — Symbolum in baptismo recitandum articulos alio ordine componit; supponi videtur iam a Dionysio Alexandrino († 265), redactum est in hanc formam ante 325*. [Continuantur FONTES p. 10.]

[1] Ed. De Lagarde, Aegyptiaca (1883) 256.

782 TEXTUS *(S. Cyrilli Hieros.)* [1]. 9

1a. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα
b. ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς
c. ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων
2a. καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ
b. τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα
c. Θεὸν ἀληθινόν
d. πρὸ πάντων τῶν αἰώνων
e. δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο
3a. (τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν)
b. σαρκωθέντα (ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου) καὶ ἐνανθρωπήσαντα
4a. σταυρωθέντα (ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου) καὶ ταφέντα
b.
5a. ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
b. (κατὰ τὰς γραφάς)
6a. καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς
b. καὶ καθίσαντα ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός
7a. καὶ ἐρχόμενον ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς
b. οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος
8a. καὶ εἰς ἓν ἅγιον πνεῦμα τὸν παράκλητον
b.
c.
d.
e. τὸ λαλῆσαν ἐν τοῖς προφήταις
9a [2]. καὶ εἰς μίαν ἁγίαν [καθολικὴν] ἐκκλησίαν
b.
10a. καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας
b. εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν
11. καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν
12. καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

[1] Quae uncis rotundis (—) includuntur, probabiliter ad formam S. Cyrilli addenda, quae acutis [—] notantur, probabiliter omittenda sunt [cf. K I 237 sq].

[2] In Catechesibus articuli 9a et 10a b collocantur ordine inverso, in ipso Symbolo probabiliter ordine recto.

COLLATIO.

(C = Symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum [v. n. 86] quod vocatur, in collatione adicitur, quo facilius lectiones variantes formae orientalis comparari possint cum C universaliter recepto.)

10 **1a.** *add:* ἀληθινὸν μόνον *Copt* μόνον ἀληθινόν *ConstAp*

b. *om: Copt*

c. *om: Iust (?) Copt*

2a. *add:* [τὸν κύριον] ἡμῶν καὶ τὸν σωτῆρα ἡμῶν *Copt*
add: τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως *ConstAp*

b. *om: Iust (?)*
add: οὐ κτισθέντα *ConstAp*

c. *om: Iust Copt ConstAp*
loco Θεὸν ἀληθινόν] *pon:* τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμούσιον τῷ πατρί *Epiph (C pon:* φῶς ἐκ φωτός *usque* οὐ ποιηθέντα*)*

d. *insin: Iust*
om: Copt
ponit ante art. 2c Epiph (C)
add: τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ *Epiph*

e. *insin: Iust*
om: Copt

3a. *eius loco pon:* τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντα ἐξ οὐρανῶν *ConstAp*
eius loco pon: τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν *Epiph (C)*

b. *loco* σαρκωθέντα] *pon:* γεννηθέντα *Iust*
om: σαρκωθέντα *Copt*
om: ἐκ πνεύματος ἁγίου *Iust ConstAp*
om: ἐνανθρωπήσαντα *Iust*
loco ἐνανθρ.] *pon:* πολιτευσάμενον ὁσίως κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ *ConstAp*
add: διὰ θαύματος . . δι' ἑνότητος ἀκαταλήπτου . . ἄνευ σπέρματος ἀνδρός *Copt*

4a. *add:* ὑπὲρ ἡμῶν *Copt Epiph ConstAp (C)*
add: καὶ παθόντα *Epiph (C)*
loco καὶ ταφέντα] *pon:* καὶ ἀποθανόντα *Iust ConstAp*

loco καὶ ταφέντα] *pon:* ἀπέθανεν ἑκὼν διὰ τὴν κοινὴν ἡμῶν σωτηρίαν *Copt*

b. ἀπέλυσε τοὺς δεσμίους *Copt (sed ponit hunc artic. post 5a)*

5a.

b. *om: Iust Copt ConstAp*

6a.

b. *om: Iust*
add: τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ὑψίστοις *Copt*

7a. *add:* κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀπόδειξιν καὶ βασιλείαν *Copt*
add: ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος *ConstAp*

b. *insin: Iust*

8a. *om:* παράκλητον *Copt Epiph (C)* 11

b. τὸν κύριον καὶ ζωοποιόν *Epiph (C)*
τὸ ἀγαθὸν καὶ ζωοποιόν, ὃ καθαρίζει τὰ πάντα *Copt*

c. τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον *Epiph (C)*

d. τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συνπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον *Epiph (C)*

e. *om: Iust Copt*
eius loco pon: τὸ ἐνεργῆσαν ἐν πᾶσι τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἁγίοις, ὕστερον δὲ ἀποσταλὲν καὶ τοῖς ἀποστόλοις παρὰ τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ τοὺς ἀποστόλους δὲ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ *(cfr art. 9a) ConstAp*

9a. *insin: Iust*
add: καὶ ἀποστολικήν *Copt Epiph (C)*

b. *om omnes*

10a. *insin: Iust*
om: ConstAp (ponit: βαπτίζομαι καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κτλ*)*
om: μετανοίας *Copt Epiph (C)*

b. *insin: Iust*
om: Copt

11. *insin: Iust Copt*
add: καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν *ConstAp*

12. *insin: Iust*

Nota. *Praeter additamenta in collatione notata* Copt *alia habet, praecipue:* Πιστεύω . . εἰς τὴν τριάδα ὁμοούσιον, μίαν θεότητα, ἓν κράτος, μίαν βασιλείαν, μίαν πίστιν.

FONTES (Continuatio, cf. p. 6).

12 S. **Cyrillus,** † 386, Hierosolymitanus episc. — *Catecheses 6—18,* habitae ante 350 (351)[1]. Prodit Symbolum usitatum ante 325[2]; eius textus ab aliis aliter construitur.

S. **Epiphanius,** † 403, episc. Salaminus (Cypr.). — *Ancoratus,* scr. ca. 374; continet in fine duas formulas, quarum brevior (ἡ ἁγία πίστις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας) hic respicitur[3] [longiorem v. n. 13 sq]; Symbolum censetur «Ancorato» antiquius esse.

Constitutiones Apostolorum VII 41, saec. 5 ineuntis*[4]. — Symbolum quoad partes plurimas est Luciani Martyris* († 312); exhibet formam Syro-palaestinensem*.

Symbolum Epiphanii[5] (forma longior).

[Catechumenis in Oriente propositum.]

13 Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεόν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ἀοράτων τε καὶ ὁρατῶν ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ Θεοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, ὁρατά τε καὶ ἀόρατα, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, τουτέστι γεννηθέντα τελείως ἐκ τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς ἀειπαρ-

Credimus in unum Deum 39
Patrem omnipotentem, 148
omnium invisibilium visi- 782
biliumque factorem, et in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei, genitum a Deo Patre, unigenitum, hoc est, e Patris substantia, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, tam quae coelis quam quae terra continentur, visibilia et invisibilia. — Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, hoc est, ex Maria semper virgine per Spiritum Sanc-

[1] MG 33, 535 sqq.
[2] Macarius Hieros., antecessor S. Cyrilli, quoad capita saltem idem Symbolum habuisse videtur.
[3] MG 43, 232 C.
[4] Al. saec. 4 medii; continet certe antiquiora. MG 1, 1041 C. Funk, Didascalia et Constitutiones Apostolorum I, Paderborn 1905, 445.
[5] MG 43, 234 sq; coll. H 135 sq. — Hoc Symbolum ab ipsis apostolicis temporibus in ecclesiis Orientis traditum et ad normam Conc. NICAENI paulo amplificatum esse S. Epiphanius in opere «Ancoratus» [v. n. 12] testatur.

θένου διὰ πνεύματος ἁγίου, ἐνανθρωπήσαντα, τουτέστι τέλειον ἄνθρωπον λαβόντα, ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ νοῦν καὶ πάντα, εἴ τι ἐστὶν ἄνθρωπος, χωρὶς ἁμαρτίας, οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς οὐδὲ ἐν ἀνθρώπῳ, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν σάρκα ἀναπλάσαντα εἰς μίαν ἁγίαν ἑνότητα· οὐ καθάπερ ἐν προφήταις ἐνέπνευσέ τε καὶ ἐλάλησε καὶ ἐνήργησεν, ἀλλὰ τελείως ἐνανθρωπήσαντα («ὁ γὰρ λόγος σὰρξ ἐγένετο», οὐ τροπὴν ὑποστὰς οὐδὲ μεταβαλὼν τὴν ἑαυτοῦ θεότητα εἰς ἀνθρωπότητα), εἰς μίαν συνενώσαντα ἑαυτοῦ ἁγίαν τελειότητά τε καὶ θεότητα (εἷς γάρ ἐστι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οὐ δύο, ὁ αὐτὸς θεός, ὁ αὐτὸς κύριος, ὁ αὐτὸς βασιλεύς), παθόντα δὲ τὸν αὐτὸν ἐν σαρκί, καὶ ἀναστάντα καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐν αὐτῷ τῷ σώματι, ἐνδόξως καθίσαντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός, ἐρχόμενον ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· — καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα πιστεύομεν, τὸ λαλῆσαν ἐν νόμῳ καὶ κηρῦξαν ἐν τοῖς προφήταις καὶ καταβὰν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, λαλοῦν ἐν ἀποστόλοις, οἰκοῦν ἐν ἁγίοις· οὕτως δὲ πιστεύομεν ἐν αὐ-

tum perfecte genitus, homo factus est, id est, perfectum assumpsit hominem, animam et corpus et mentem et omne quidquid homo est, excepto peccato, non e virili satu, nec ita ut in homine dumtaxat inesset, sed in seipsum effectam illam carnem transtulit, et in unam ac sanctam singularitatem coniunxit, non ad eum modum quo prophetis aspiravit et in illis locutus est, effecitque quidpiam, sed homo perfectus esse voluit: «*Verbum* quippe *caro factum est*» [Io 1, 14]; neque aut mutationem ullam est expertum, aut divinitatem suam in naturam convertit hominis, sed in unam sanctam perfectionem divinitatemque copulavit; unus est enim Dominus Iesus Christus, non duo; idem Deus, idem Dominus, idemque rex. Qui passus est in carne, et resurrexit, et coelum cum eodem corpore conscendit; et ad dexteram Patris gloriose consedit; et cum eodem corpore venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos; cuius regni non erit finis. — Credimus et in Spiritum Sanctum, qui locutus est

τῷ, ὅτι ἐστὶ πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα τέλειον, πνεῦμα παράκλητον, ἄκτιστον, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ λαμβανόμενον καὶ πιστευόμενον.

14 Πιστεύομεν εἰς μίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας, καὶ εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ κρίσιν δικαίαν ψυχῶν καὶ σωμάτων, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τοὺς δὲ λέγοντας, ὅτι ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱὸς ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας, φάσκοντας εἶναι τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, ἡ μήτηρ ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν· καὶ πάλιν ἀναθεματίζομεν τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ πάσας τὰς αἱρέσεις τὰς μὴ ἐκ ταύτης τῆς ὀρθῆς πίστεως οὔσας.

in lege, et per prophetas praedicavit, et ad Iordanem descendit, in apostolis locutus est, et in sanctis habitat. Ita porro nos in ipsum credimus: Spiritum esse sanctum, Spiritum Dei, Spiritum perfectum, Spiritum Paracletum, increatum, a Patre procedentem, accipientem a Filio, in quem credimus.

Praeterea credimus in unam catholicam et apostolicam Ecclesiam, et in 1821
unum poenitentiae baptismum, et in resurrectionem mortuorum, ac iustum animarum corporumque iudicium, et in regnum caelorum et in vitam aeternam. Eos vero qui dicunt fuisse aliquando cum non esset Filius aut Spiritus Sanctus, aut e nihilo esse factum, vel ex altera hypostasi aut substantia; quique conversioni aut mutationi obnoxium esse dicunt Dei Filium aut Spiritum Sanctum, hos omnes anathemate damnat catholica et apostolica Ecclesia, mater vestra ac nostra. Condemnamus etiam illos qui mortuorum resurrectionem minime confitentur, necnon et haereses omnes, quae huic sanctae fidei minime consentaneae sunt.

SYMBOLA ANTIPRISCILLIANA.

Formula «Fides Damasi» nuncupata [1].

[Auctoris et temporis incerti, forsan saec. 4 exeuntis.]

39 782 Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem et 15
in unum Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei et in (unum) Spiritum Sanctum Deum. Non tres Deos, sed Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unum Deum colimus et confitemur: non sic unum Deum, quasi solitarium, nec eundem, qui ipse sibi Pater sit, ipse et Filius, sed Patrem esse qui genuit, et Filium esse qui genitus sit, Spiritum vero Sanctum non genitum neque ingenitum, non creatum neque factum, sed de Patre et Filio procedentem, Patri et Filio coaeternum et coaequalem et cooperatorem, quia scriptum est: «*Verbo Domini coeli firmati sunt*» (id est, a Filio Dei), «*et spiritu oris eius omnis virtus eorum*» [Ps 32, 6], et alibi: *Emitte spiritum tuum et creabuntur et renovabis faciem terrae* [Ps 103, 30]. Ideoque in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti unum confitemur Deum, quia nomen est potestatis deus, non proprietatis. Proprium nomen est Patri Pater, et proprium nomen est Filio Filius, et proprium nomen est Spiritui Sancto Spiritus Sanctus. Et in hac Trinitate unum Deum credimus, quia ex uno Patre, quod est unius cum Patre naturae uniusque substantiae et unius potestatis. Pater Filium genuit, non voluntate, nec necessitate, sed natura.

148 Filius ultimo tempore ad nos salvandos et ad im- 16
plendas scripturas descendit a Patre, qui nunquam desiit

[1] KAnt 47 sqq; KBdS 10 et 43 sqq; H 275 sq cf. Cst, Appendix 101 B sq. — Hoc Symbolum nomen suum inde habere censet Künstle [KAnt 54], quod forsan e Concilio Caesaraugustano (380) [Zaragoza Hisp.] approbationis causa ad DAMASUM Papam missum ab eoque receptum sit.

esse cum Patre, et conceptus est de Spiritu Sancto et natus ex Maria Virgine, carnem, animam et sensum, hoc est perfectum suscepit hominem, nec amisit, quod erat, sed coepit esse, quod non erat; ita tamen, ut perfectus in suis sit et verus in nostris. Nam qui Deus erat, homo natus est, et qui homo natus est, operatur ut Deus; et qui operatur ut Deus, ut homo moritur; et qui ut homo moritur, ut Deus resurgit. Qui devicto mortis imperio cum ea carne, qua natus et passus et mortuus fuerat, resurrexit tertia die, ascendit ad Patrem sedetque ad dextram eius in gloria, quam semper habuit habetque. In huius morte et sanguine credimus emundatos nos ab eo resuscitandos die novissima in hac 287
carne, qua nunc vivimus, et habemus spem nos consecuturos ab ipso aut vitam aeternam praemium boni meriti aut poenam pro peccatis aeterni supplicii. Haec lege, haec retine, huic fidei animam tuam subiuga. A Christo Domino et vitam consequeris et praemium.

Formula «Clemens Trinitas» [1].

[Auctoris et temporis incerti, saec. 4—5 (?).]

17 Clemens Trinitas, una divinitas. Pater itaque et Filius 39
et Spiritus Sanctus, unus fons, una substantia, una virtus, una potestas est. Patrem Deum, et Filium Deum, et Spiritum Sanctum Deum, non tres deos esse dicimus, sed unum piissime confitemur. Nam tres manentes personas unam esse substantiam catholica atque apostolica profitemur voce. Itaque Pater et Filius et Spiritus Sanctus, et *tres unum sunt* [cf. 1 Io 5, 7]. Nec tres confusi, nec divisi, nec distincti, sed coniuncti, uniti substantia, sed discreti nominibus, coniuncti natura, distincti personis, aequales divinitate, consimiles maiestate, concordes trinitate, participes claritate. Qui ita unum sunt, ut tres quoque non dubitemus; ita tres sunt, ut separari a se non posse fateamur.

18 Hoc enim fidei nostrae secundum evangelicam et apo- 148
stolicam doctrinam principale est, Dominum nostrum

[1] KAnt 65 sqq (cf. KBdS 12 et 147 sq) hanc singularem formulam ex Cod. Augiensi [Reichenau] tradit eamque fundamentum esse putat illius Symboli, quod «Athanasianum» vocatur [v. n. 39 sq].

Iesum Christum et Dei Filium a Patre nec honoris confusione, nec virtutis potestate, nec substantia divinitatis, nec intervallo temporis separare. Et ideo si quis Filium, qui sicut vere Deus, ita vere homo absque peccato dumtaxat, unde humanitate aliquid vel deitate minus dicit habuisse, profanus et alienus ab Ecclesia catholica atque apostolica iudicandus est.

Formula «Libellus in modum Symboli» [1].

[Pastoris episcopi Gallaeciae, ca. med. saec. 5 (?).]

39 Credimus in unum Deum verum, Patrem et Filium 19
et Spiritum Sanctum, visibilium et invisibilium (113)
factorem, per quem creata sunt omnia in coelo et in terra, unum Deum et unam esse divinae substantiae Trinitatem: Patrem autem non esse ipsum Filium, sed habere Filium, qui Pater non sit; Filium non esse Patrem, sed Filium Dei de Patre esse natum; Spiritum quoque esse Paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre Filioque procedens. Est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paracletus, sed a Patre Filioque procedens. Pater est, cuius vox haec est audita de coelis: *Hic est Filius meus, in quo bene complacui, ipsum audite* [Mt 17, 5; 2 Petr 1, 17; cf. Mt 3, 17]. Filius est qui ait: Ego *a Patre exivi, et* a Deo *veni in hunc mundum* [cf. Io 16, 28]. Paracletus Spiritus

[1] KAnt 43 sqq; KBdS 8 sq et 31 sqq; H 209 sqq; ap. Msi III 1003 A; Hrd I 993 A; cf. Hfl II 306 sqq. — Haec formula seu regula fidei olim tamquam «Symbolum Concilii Toletani I» exhibebatur et Concilium ipsum (praeeuntibus Quesnel et Hefele) anno 447 habitum putabatur. Künstle [Antiprisc. 30 sqq] illud Concilium omnino numquam exstitisse contendit. Formulam ipsam dicit esse illum libellum, de quo scribit Gennadius († ca. 490) in «Libro de scriptoribus ecclesiasticis», cap. 76 [ML 58, 1103 A]: «Pastor episcopus composuit libellum in modum symboli parvum totam pene ecclesiasticam credulitatem per sententias continentem. In quo inter ceteras dissensionum pravitates, quas praetermissis auctorum vocabulis anathematizat, Priscillianos cum ipso auctoris nomine damnat.» His verbis textum hunc indicari iam insinuaverant Kattenbusch (K I 158) et Morin (Revue Bénédictine 1893, 385 sqq); idque satis probabile videtur, praesertim cum aliud eius aetatis documentum, quod aeque accurate verbis Gennadii correspondeat, hucusque nusquam innotuerit. — Similis errorum elenchus in «Statutis ecclesiae antiquis» [falso pro actis Conc. Carthag. IV habitis; cf. notam ad n. 150] in forma interrogationum, quae episcopis ordinandis proponi debeant, invenitur [ML 56, 879 A sq].

est, de quo Filius ait: *Nisi abiero ego* ad Patrem, *Paracletus non veniet ad vos* [Io 16, 7]. Hanc Trinitatem personis distinctam, substantia unitam, virtute et potestate et maiestate indivisibilem, indifferentem; praeter hanc nullam credimus divinam esse naturam, vel angeli vel spiritus vel virtutis alicuius, quae Deus esse credatur.

20 Hunc igitur Filium Dei, Deum natum a Patre ante 148
omne omnino principium, sanctificasse uterum Mariae Virginis, atque ex ea verum hominem sine virili generatum semine suscepisse, duabus dumtaxat naturis, id est, deitatis et carnis, in unam convenientibus omnino personam, id est, Dominum nostrum Iesum Christum; nec imaginarium corpus aut phantasmatis alicuius in eo fuisse, sed solidum atque verum; hunc et esuriisse et sitiisse et doluisse et flevisse et omnes corporis iniurias pertulisse; postremo a Iudaeis crucifixum, mortuum et sepultum, et tertia die resurrexisse, conversatum postmodum cum discipulis suis, quadragesima die post resurrectionem ad coelum ascendisse; hunc filium hominis etiam Dei Filium, Deum omnis creaturae appellari. Re- 287
surrectionem vero futuram manere credimus omnis carnis, animam autem hominis non divinam esse substantiam, vel Dei partem, sed creaturam dicimus divina voluntate creatam.

21 1. Si quis dixerit aut crediderit, a Deo omnipotente
(114) mundum hunc factum non fuisse, atque eius omnia instrumenta, anathema sit.

22 2. Si quis dixerit atque crediderit, Deum Patrem eundem esse Filium vel Paracletum, A. S.

23 3. Si quis dixerit vel crediderit, Dei Filium eundem esse Patrem vel Paracletum, A. S.

24 4. Si quis dixerit vel crediderit, Paracletum vel Patrem esse vel Filium, A. S.

25 5. Si quis dixerit vel crediderit, carnem tantum sine
(118) anima a Filio Dei fuisse susceptam, A. S.

26 6(a). Si quis dixerit vel crediderit, Christum innascibilem esse, A. S.[1]

[1] Codex Augiensis (Künstle) addit: (6b) Si quis dixerit vel crediderit, deitatem innascibilem esse, A. S.

7. Si quis dixerit vel crediderit, deitatem Christi con- 27
vertibilem fuisse aut passibilem, A. S.

348 8. Si quis dixerit vel crediderit, alterum Deum 28
esse priscae Legis, alterum Evangeliorum, A. S.

9. Si quis dixerit vel crediderit, ab altero Deo mundum 29
factum fuisse, et non ab eo, de quo scriptum est: *In principio fecit Deus coelum et terram* [cf. Gn 1, 1], A. S.

287 10. Si quis dixerit vel crediderit, corpora humana 30
non resurgere post mortem, A. S. (123)

480 11. Si quis dixerit vel crediderit, animam huma- 31
nam Dei portionem, vel Dei esse substantiam, A. S.

783 12. Si quis dixerit vel crediderit, alias scripturas 32
praeter quas Ecclesia catholica recipit in auctoritate habendas vel esse venerandas, A. S.

13. Si quis dixerit vel crediderit, deitatis et carnis 33
unam in Christo esse naturam, A. S.

14. Si quis dixerit vel crediderit, esse aliquid, quod 34
se extra divinam Trinitatem possit extendere, A. S.

15. Si quis astrologiae vel mathematicis aestimat 35
esse credendum, A. S. (128)

969 16. Si quis dixerit vel crediderit, coniugia hominum, 36
quae secundum legem divinam licet habere, execrabilia esse, A. S.

17. Si quis dixerit vel crediderit, carnes avium seu pe- 37
cudum, quae ad escam datae sunt, non tantum pro castigatione corporum abstinendas, sed execrandas esse, A. S.

18. Si quis in erroribus Priscilliani sectam sequitur 38
vel profitetur, aut aliud in salubri baptismo contra sedem Sancti PETRI faciat, A. S.

Symbolum «Quicunque» (quod vocatur Athanasianum)[1].

2 [Regula fidei incerti auctoris, orta probabiliter saec. 5.]

6 9 13 Quicunque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut 39
15 teneat catholicam fidem, quam nisi quisque integram in- (135)
17 19 violatamque servaverit, absque dubio in aeternum peribit.

[1] KAnt 232 sq; H 174 sqq; ML 88, 585 A sq; Msi II 1354 B sq. (Breviar. Rom.: Dom. ad Prim.) — Hanc fidei professionem non esse opus Athanasii constat. Textus latinus videtur esse primus; sed sunt versiones etiam graecae. Vetustis quibusdam codicibus ANASTASIO (II) tribuitur hoc symbolum, quod «Fides ANASTASII» et «Symbolum

— Fides autem catholica haec est, ut unum Deum in 48 51
Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur; neque 54 58
confundentes personas, neque substantiam separantes; 83
alia est enim persona Patris, alia Filii, alia (et) Spiritus 86 201
Sancti; sed Patris et Filii et Spiritus Sancti una est 213 231
divinitas, aequalis gloria, coaeterna maiestas. Qualis 254
Pater, talis Filius, talis (et) Spiritus Sanctus; increatus 275 294
Pater, increatus Filius, increatus (et) Spiritus Sanctus; 296 343
immensus Pater, immensus Filius, immensus (et) Spiritus 368 389
Sanctus; aeternus Pater, aeternus Filius, aeternus (et) 420
Spiritus Sanctus: et tamen non tres aeterni, sed unus 428 431
aeternus; sicut non tres increati, nec tres immensi, sed 460 691
unus increatus, et unus immensus; similiter omnipotens 703
Pater, omnipotens Filius, omnipotens (et) Spiritus Sanctus: 993 994
et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens; 1084 1595
ita Deus Pater, Deus Filius, Deus (et) Spiritus Sanctus: 1915
et tamen non tres dii, sed unus est Deus; ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus (et) Spiritus Sanctus: et tamen non tres domini, sed unus est Dominus; quia sicut singillatim unamquamque personam Deum et [ac] Dominum confiteri christiana veritate compellimur, ita tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur. Pater a nullo est factus nec creatus nec genitus. Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus Sanctus a Patre et Filio, non factus nec creatus nec genitus, sed procedens. Unus ergo Pater, non tres Patres; unus Filius, non tres Filii; unus Spiritus Sanctus, non tres Spiritus Sancti; et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totae tres personae coaeternae sibi

ANASTASII» inscribitur. Künstle («Antipriscilliana» p. 204 sqq) originem huius Symboli antipriscillianam [et hispanicam] demonstrare conatus est. Sed nuperrime Henricus Brewer reiecit argumenta quibus hic confirmat opinionem suam, et ostendit ipse, ut videtur, solidis rationibus auctorem Symboli «Athanasiani» esse S. Ambrosium Mediolanensem episcopum. [Das sog. Athanasianische Glaubensbekenntnis ein Werk des hl. Ambrosius, in «Forschungen zur christl. Literatur- und Dogmengeschichte» tom. 9, fasc. 2. Paderb. 1909.] — De facto hoc «Symbolum» postea tantam in utraque Ecclesia, et occidentali et orientali, nactum est auctoritatem, ut in usum liturgicum reciperetur et tamquam vera fidei definitio habenda esset. — Verba, quae uncis [acutis] includuntur, textum liturgicum designant; quae vero (rotundis), in eodem desunt.

sunt et coaequales, ita ut per omnia, sicut iam supra dictum est, et unitas in Trinitate, et Trinitas in unitate veneranda sit. Qui vult ergo salvus esse, ita de Trinitate sentiat.

148 Sed necessarium est ad aeternam salutem, ut incar- 40
nationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter (137)
credat. Est ergo fides recta, ut credamus et confiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus Dei Filius, Deus et homo est. Deus est ex substantia Patris ante saecula genitus, et homo est ex substantia matris in saeculo natus: perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens, aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit et homo, non duo tamen, sed unus est Christus, unus autem non conversione Divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum, unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae. Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus. Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit ad coelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde venturus [est] iudicare vivos et mortuos; ad cuius adventum omnes
287 homines resurgere habent cum corporibus suis et redditurі sunt de factis propriis rationem: et qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam, qui vero mala, in
1821 ignem aeternum. — Haec est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.

Anathematismos Conc. Bracarensis 561 v. n. 231 sqq.
Symbolum Concil. «Toletani XI» v. n. 275 sqq.

DOCUMENTA

ROMANORUM PONTIFICUM ET CONCILIORUM.

S. PETRUS APOSTOLUS (?)—67(?),

sub cuius nomine exstant duae epistolae canonicae.

S. LINUS 67(?)—79(?). S. (ANA)CLETUS 79(?)—90(?).

S. CLEMENS I 90(?)—99(?).

De primatu Romani Pontificis [1].

[Ex epistola «Διὰ τὰς αἰφνιδίους» ad Corinthios.]

41 (1) Διὰ τὰς αἰφνιδίους καὶ ἐπαλλήλους γενομένας ἡμῖν συμφορὰς καὶ περιπτώσεις, ἀδελφοί, βράδιον νομίζομεν ἐπιστροφὴν πεποιῆσθαι περὶ τῶν ἐπιζητουμένων παρ' ὑμῖν πραγμάτων, ἀγαπητοί, τῆς τε . . μιαρᾶς καὶ ἀνοσίου *στάσεως*, ἣν ὀλίγα πρόσωπα προπετῆ καὶ αὐθάδη ὑπάρχοντα εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας ἐξέκαυσαν, ὥστε τὸ σεμνὸν καὶ περιβόητον . . . ὄνομα ὑμῶν μεγάλως βλασφημηθῆναι . . . (7) ὑμᾶς νουθετοῦντες ἐπιστέλλομεν. . . .

Propter subitas ac sibi 1826
invicem succedentes calamitates et casus adversos, qui nobis acciderunt, tardius, fratres, nosmetipsos convertisse existimamus ad res, quae desiderantur apud vos, dilecti, et ad *seditionem* impiam ac detestandam, . . quam pauci homines temerarii et audaces in tantum insolentiae accenderunt, ut honorificum et illustre nomen vestrum . . . vehementer blasphemaretur. . . ut vos officii vestri admoneamus, scribimus. . . .

---

[1] Funk, Patres apost. I 60 sqq; Jf 9; Cst 9 sqq; MG 1, 205 A sqq; Msi I 171 A sqq.

(57) Ὑμεῖς οὖν οἱ τὴν καταβολὴν τῆς στάσεως ποιήσαντες *ὑποτάγητε* τοῖς πρεσβυτέροις καὶ *παιδεύθητε* εἰς μετάνοιαν. . . .

(59) Ἐὰν δέ τινες ἀπειθήσωσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ δι' ἡμῶν εἰρημένοις, γινωσκέτωσαν, ὅτι παραπτώσει καὶ κινδύνῳ οὐ μικρῷ ἑαυτοὺς ἐνδήσουσιν· ἡμεῖς δὲ ἀθῷοι ἐσόμεθα ἀπὸ ταύτης τῆς ἁμαρτίας. . . .

(63) Χαρὰν (γὰρ) καὶ ἀγαλλίασιν ἡμῖν παρέξετε, ἐὰν *ὑπήκοοι* γενόμενοι τοῖς ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένοις διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκόψητε τὴν ἀθέμιτον τοῦ ζήλους ὑμῶν ὀργὴν κατὰ τὴν ἔντευξιν, ἣν ἐποιησάμεθα περὶ εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἐν τῇδε τῇ ἐπιστολῇ.

Vos igitur, qui seditionis fundamenta iecistis, in oboedientia *subditi estote* presbyteris et *correctionem suscipite* in poenitentiam. . . .

Sin autem quidam non obtemperaverint iis, quae ille [Christus] per nos dixit, cognoscant, offensioni et periculo non parvo sese implicaturos esse; nos autem innocentes erimus ab hoc peccato. . . .

Gaudium (enim) et laetitiam nobis praestabitis, si, *oboedientes* facti iis, quae scripsimus per Spiritum Sanctum, resecetis illegitimum zeli vestri studium secundum exhortationem, quam de pace ac concordia fecimus in hac epistola.

De hierarchia et statu laicali [1].

[Ex eadem epistola ad Corinthios.]

45 89 150 305 360 960 3001 (40) Τοῖς (γὰρ) νομίμοις τοῦ δεσπότου ἀκολουθοῦντες οὐ διαμαρτάνουσιν. Τῷ γὰρ *ἀρχιερεῖ* ἴδιαι λειτουργίαι δεδομέναι εἰσί, καὶ τοῖς *ἱερεῦσιν* ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καὶ *λευΐταις* ἴδιαι διακονίαι ἐπίκεινται· ὁ *λαϊκὸς* ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται.

(41) Ἕκαστος ἡμῶν [Cst: ὑμῶν], ἀδελφοί, ἐν τῷ ἰδίῳ

Domini (enim) mandata 42
sequentes non aberrant. *Summo* quippe *sacerdoti* sua munera tributa sunt, *sacerdotibus* locus proprius adsignatus est, et *levitis* sua ministeria incumbunt. Homo *laicus* praeceptis laicis constringitur.

Unusquisque nostrum [vestrum], fratres, in suo ordine

---

[1] Funk l. c. 110 sq; Cst 28 E.

τάγματι εὐχαριστείτω τῷ Θεῷ ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει ὑπάρχων, μὴ παρεκβαίνων τὸν ὡρισμένον τῆς λειτουργίας αὐτοῦ κανόνα, ἐν σεμνότητι. . . .

(42) Οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξεπέμφθη. . . . Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν δοκιμάσαντες τῷ πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν.

cum bona conscientia praescriptam ministerii sui regulam non transgrediens, honeste Deo gratias agat....

Apostoli nobis evangelii praedicatores facti sunt a Domino Iesu Christo; Iesus Christus missus est a Deo.... Per regiones igitur et urbes verbum praedicantes primitias earum spiritu cum probassent, constituerunt episcopos et diaconos eorum qui credituri erant.

S. EVARISTUS 99(?)—107(?).
S. ALEXANDER 107(?)—116(?).
S. XYSTUS (SIXTUS) I 116(?) ad 125(?).
S. TELESPHORUS 125(?)—136(?).
S. HYGINUS 136(?)—140(?).
S. PIUS I 140(?)—154(?).
S. ANICETUS 154(?)—165(?).
S. SOTER 165(?)—174(?).
S. ELEUTHERIUS 174(?)—189(?).
S. VICTOR 189(?)—198(?)[1].
S. ZEPHYRINUS 198(?)—217.

S. CALLISTUS I 217—222.

De absolutione peccatorum[2].

[Fragmentum ex Tertulliani «De Pudicitia» c. 1.]

43 (1778) «Audio etiam edictum esse propositum et quidem 894
peremptorium. Pontifex scilicet Maximus, quod est episcopus episcoporum, edicit: Ego et moechiae et fornicationis delicta poenitentia functis dimitto.»[3]

S. URBANUS 222—230.
S. PONTIANUS 230—235.
S. ANTERUS 235—236.
S. FABIANUS 236—250.

[1] Tempore VICTORIS primatus Romani Pontificis ab omnibus agnoscebatur. Nam cum in controversia de Paschate celebrando VICTOR ecclesias Asiae excommunicare vellet, nimiae quidem severitatis eum accusabant (ut Irenaeus), sed nemo episcopus nec ius eius nec auctoritatem impugnabat. Cf. Eusebius, Historia eccl. 5, 24 [MG 20, 493 sqq; Schwartz-Mommsen, Euseb. II 1, 491 sqq.]

[2] CSEL XX 1, 220 (Tertull. Opp., ed. Reifferscheid et Wissowa [1890]); Jf 79; ML 2, 981 A.

[3] Haec verba olim a multis S. ZEPHYRINO adscribebantur.

S. CORNELIUS I 251—253.

De primatu Romani Pontificis[1].

[Ex ep. (6) «Quantam sollicitudinem» ad Cyprianum Episc. Carthag., 252.]

1826 «Nos CORNELIUM episcopum sanctissimae Ecclesiae 44
catholicae, electum a Deo omnipotente et Christo Domino nostro scimus; nos errorem nostrum confitemur; (1779)
imposturam passi sumus; circumventi sumus perfidia et loquacitate captiosa; nam tametsi videbamur quasi quandam communicationem cum schismatico et haeretico homine habuisse, cor tamen nostrum semper in Ecclesia fuit; nec enim ignoramus, unum Deum esse et unum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, unum Sanctum Spiritum, unum episcopum in catholica Ecclesia esse debere.»

De hierarchia ecclesiastica[2].

[Ex ep. «Ἵνα δὲ γνῷς» ad Fabium Episc. Antiochenum, a. 251.]

42 960 Ὁ ἐκδικητὴς οὖν τοῦ εὐαγγελίου οὐκ ἠπίστατο ἕνα ἐπίσκοπον δεῖν εἶναι ἐν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ; ἐν ᾗ οὐκ ἠγνόει (πῶς γάρ;) πρεσβυτέρους εἶναι τεσσαράκοντα ἕξ, διακόνους ἑπτά, ὑποδιακόνους ἑπτά, ἀκολύθους δύο καὶ τεσσαράκοντα, ἐξορκιστὰς δὲ καὶ ἀναγνώστας ἅμα πυλωροῖς δύο καὶ πεντήκοντα, χήρας σὺν θλιβομένοις ὑπὲρ τὰς χιλίας πεντακοσίας.

Ille ergo evangelii vindex 45
[Novatianus] ignorabat, unum episcopum esse oportere in Ecclesia catholica *[loquitur de Ecclesia urbis Romae]*, in qua non ei latebat (quomodo enim latere posset?) presbyteros esse quadraginta sex, diaconos septem, subdiaconos septem, acolythos duos et quadraginta, exorcistas autem et lectores cum ostiariis quinquaginta duos, viduas cum thlibomenis [egenis] plus mille quingentas.

[1] Jf 111; Cst 137 B; ML 3, 721 A sq; Msi I 831 C. Haec fidei professio a schismaticis Maximo, Urbano, Sidonio aliisque CORNELIO oblata et ab ipso acceptata est.

[2] Cst 149 B sq; Jf 106 c. Add.; ML 3, 741 A sq et MG 20, 622; Msi I 821 A sq.

S. LUCIUS I 253—254.

S. STEPHANUS I 254—257.

De baptismo haereticorum[1].

[Fragm. ep. ad Cyprianum, ex huius ep. (74) ad Firmilianum.]

46 (1) ... «Si qui ergo a quacumque haeresi venient ad 857
(14) vos, nihil innovetur nisi quod traditum est, ut manus illis imponatur in poenitentiam, cum ipsi haeretici proprie alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum.»

[Fragm. ep. STEPHANI ex ep. (75) Firmiliani ad Cyprianum.]

47 (18) «Sed in multum, inquit [STEPHANUS], proficit nomen Christi ad fidem et baptismi sanctificationem, ut quicumque et ubicumque in nomine Christi baptizatus fuerit, consequatur statim gratiam Christi.»[2]

S. XYSTUS (SIXTUS) II 258.

S. DIONYSIUS 259—268.

De Trinitate et Incarnatione[3].

[Fragmentum ex ep. (2) contra Tritheistas et Sabellianos, ca. 260.]

48 (1) Ἑξῆς δ' ἂν εἰκότως
(1782) λέγοιμι καὶ πρὸς διαιροῦντας καὶ κατατέμνοντας καὶ ἀναιροῦντας τὸ σεμνότατον κήρυγμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, τὴν μοναρχίαν εἰς τρεῖς δυνάμεις τινὰς καὶ μεμερισμένας ὑποστάσεις καὶ θεότητας τρεῖς˙ πέπυσμαι γὰρ εἶναί τινας τῶν παρ' ὑμῖν κατηχούντων καὶ διδασκόντων τὸν θεῖον λόγον, ταύτης ὑφηγητὰς τῆς φρονήσεως˙ οἳ κατὰ διάμετρον, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀντίκεινται τῇ Σαβελλίου γνώμῃ˙ ὁ μὲν γὰρ βλασφημεῖ αὐτὸν τὸν υἱὸν εἶναι λέγων τὸν πατέρα, καὶ ἔμπαλιν˙ οἳ δὲ τρεῖς θεοὺς τρόπον τινὰ κηρύττουσιν, εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ξένας ἀλλήλων παντάπασι κεχωρισμένας διαιροῦντες τὴν ἁγίαν μονάδα˙ ἡνῶσθαι γὰρ ἀνάγκη τῷ Θεῷ τῶν ὅλων τὸν θεῖον λόγον, ἐμφιλοχωρεῖν δὲ τῷ Θεῷ καὶ ἐνδιαιτᾶσθαι δεῖ τὸ ἅγιον πνεῦμα˙ ἤδη καὶ τὴν θείαν τριάδα εἰς ἕνα, ὥσπερ εἰς κορυφήν τινα, τὸν Θεὸν τῶν ὅλων τὸν παντοκράτορα λέγω, συγκεφαλαιοῦσθαί τε καὶ συνάγεσθαι πᾶσα ἀνάγκη. Μαρκίωνος γὰρ τοῦ ματαιόφρονος δίδαγμα, εἰς τρεῖς ἀρχὰς τῆς μοναρχίας τομὴν καὶ διαίρεσιν, παίδευμα ὂν διαβολικόν, οὐχὶ δὲ τῶν ὄντως μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀρεσκομένων τοῖς τοῦ σωτῆρος μαθήμασιν. Οὗτοι

Iam vero aequum fuerit 39
disputare adversus eos, qui monarchiam, quae augustissima est Ecclesiae Dei praedicatio, in tres quasdam virtutes ac separatas hypostases tresque deitates dividentes ac discindentes destruunt. Audivi enim quosdam, qui apud vos divinum verbum praedicant et docent, huius opinionis magistros esse, qui quidem e diametro, ut ita loquar, Sabellii opinioni adversantur. Hic enim blasphemat, ipsum Filium dicens esse Patrem, et vicissim: illi vero tres deos quodammodo praedicant, dum sanctam unitatem in tres diversas hypostases ab invicem omnino separatas dividunt. Necesse est enim divinum Verbum Deo universorum esse unitum, et Spiritum Sanctum in Deo manere et inhabitare: adeoque divinam Trinitatem in unum, quasi in quendam verticem, hoc est in Deum universorum omnipotentem reduci atque colligi. Insipientis enim Marcionis doctrina, quae in tria principia monarchiam secat et dividit, diabolica sane est, non autem verorum Christi discipulorum vel eorum quibus Salvatoris disciplina placet. Hi enim probe norunt Trinitatem quidem in divina Scriptura praedicari,

[1] CSEL III 2, 799 et 822 (Cypr. Opp., ed. Hartel); Jf 125; ML 3, 1128 B sq et 1169 C sq.

[2] In eadem ep. (75) Firmilianus haec testatur:
(8) ... «STEPHANUS et qui illi consentiunt contendunt dimissionem peccatorum et secundam nativitatem in haereticorum baptisma posse procedere ... (9) non putant quaerendum esse, quis sit ille qui baptizaverit, eo quod qui baptizatus sit, gratiam consequi potuerit invocata Trinitate nominum Patris et Filii et Spiritus Sancti» [CSEL III 2, 815; ML 3, 1161 B sq]. Et paulo post Firmilianus cum indignatione ait:
(17) ... «STEPHANUS, qui sic de episcopatus sui loco gloriatur et se successionem PETRI tenere contendit, super quem fundamenta Ecclesiae collocata sunt ... nullo adversus haereticos zelo excitatur, concedens illis non modicam, sed maximam gratiae potestatem, ut dicat eos et asseveret per baptismi sacramentum sordes veteris hominis abluere, antiqua mortis peccata donare, regeneratione coelesti filios Dei facere, ad aeternam vitam divini lavacri sanctificatione reparare» [CSEL III 2, 821; ML 3, 1169 A].

[3] Cst 273 sqq; Jf 136; MG 25, 462 C sqq; Msi I 1011 A sqq.

γὰρ τριάδα μὲν κηρυττομένην ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς σαφῶς ἐπίστανται, τρεῖς δὲ θεοὺς οὔτε παλαιὰν οὔτε καινὴν διαθήκην κηρύττουσαν.

49 (2) Οὐ μεῖον δ' ἄν τις
(1784) καταμέμφοιτο καὶ τοὺς ποίημα τὸν υἱὸν εἶναι δοξάζοντας, καὶ γεγονέναι τὸν κύριον ὥσπερ ἕν τι ὄντως γενομένων νομίζοντας, τῶν θείων λογίων γέννησιν αὐτῷ τὴν ἁρμόττουσαν καὶ πρέπουσαν, ἀλλ' οὐχὶ πλάσιν τινὰ καὶ ποίησιν προσμαρτυρόντων. Βλάσφημον οὖν οὐ τὸ τυχόν, μέγιστον μὲν οὖν, χειροποίητον τρόπον τινὰ λέγειν τὸν κύριον. εἰ γὰρ γέγονεν υἱός, ἦν ὅτε οὐκ ἦν· ἀεὶ δὲ ἦν, εἴ γε ἐν τῷ πατρί ἐστιν, ὥς αὐτός φησιν, καὶ εἰ λόγος καὶ σοφία καὶ δύναμις ὁ Χριστός, ταῦτα γὰρ εἶναι τὸν Χριστὸν αἱ θεῖαι λέγουσι γραφαί, ὥσπερ ἐπίστασθε, ταῦτα δὲ δυνάμεις οὖσαι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Εἰ τοίνυν γέγονεν ὁ υἱός, ἦν ὅτε οὐκ ἦν ταῦτα· ἦν ἄρα καιρός, ὅτε χωρὶς τούτων ἦν ὁ Θεός· ἀτοπώτατον δὲ τοῦτο.

50 Καὶ τί ἂν ἐπὶ πλέον περὶ τούτων πρὸς ὑμᾶς διαλεγοίμην, πρὸς ἄνδρας πνευματοφόρους καὶ σαφῶς ἐπισταμένους τὰς ἀτοπίας τὰς ἐκ τοῦ ποίημα λέγειν τὸν υἱὸν

tres autem esse deos neque in Veteri neque in Novo Testamento doceri.

Sed neque minus cul- 148
pandi sunt, qui Filium opus esse existimant, et Dominum factum esse sicut unum eorum quae vere facta sunt arbitrantur: cum illum genitum esse, ut congruit ac decet, non conditum aut factum, divina eloquia testantur. Non levis igitur, sed maxima est impietas, Dominum aliquo modo manufactum dicere. Nam si factus est Filius, erat tempus quando non erat: atqui fuit semper, si utique est, ut ipse declarat, in Patre [cf. Io 14, 10 sq]. Et si Christus verbum, sapientia et virtus est — haec enim Christum esse divinae docent litterae, ut ipsi nostis — haec sane virtutes Dei sunt. Quocirca si factus est Filius, fuit tempus quando haec non erant: adeoque fuit tempus, quo sine his erat Deus: quod perabsurdum est.

Sed quid pluribus de his apud vos disseram, viros Spiritu plenos, et apprime intelligentes, quae sequuntur absurda ex illa sententia, quae Filium factum asserit?

ἀνακυπτούσας; Αἷς μοι δοκοῦσι μὴ προσεσχηκέναι τὸν νοῦν οἱ καθηγησάμενοι τῆς δόξης ταύτης, καὶ διὰ τοῦτο κομιδῇ τοῦ ἀληθοῦς διημαρτηκέναι, ἑτέρως ἢ βούλεται ταύτῃ ἡ θεία καὶ προφητικὴ γραφὴ τὸ «κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ» ἐκδεξάμενοι. Οὐ μία γὰρ ἡ τοῦ ἔκτισεν, ὡς ἴστε, σημασία. Ἔκτισε γὰρ ἐνταῦθα ἀκουστέον ἀντὶ τοῦ ἐπέστησε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγονόσιν ἔργοις, γεγονόσι δὲ δι' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ. Οὐχὶ δέ γε τὸ ἔκτισε νῦν λέγοιτ' ἂν ἐπὶ τοῦ ἐποίησε. Διαφέρει γὰρ τοῦ ποιῆσαι τὸ κτίσαι. «Οὐκ αὐτὸς οὗτός σου πατὴρ ἐκτήσατό σε, καὶ ἐποίησέ σε καὶ ἔκτισέ σε;» τῇ ἐν τῷ δευτερονομίῳ μεγάλῃ ᾠδῇ ὁ Μωσῆς φησιν. Πρὸς οὓς καὶ εἴποι ἄν τις· Ὦ ῥιψοκίνδυνοι ἄνθρωποι, ποίημα «ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως», «ὁ ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου γεννηθείς», ὁ εἰπὼν ὡς σοφία, «πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με»; Καὶ πολλαχοῦ δὲ τῶν θείων λογίων γεγεννῆσθαι, ἀλλ' οὐ γεγονέναι τὸν υἱὸν λεγόμενον εὕροι τις ἄν. Ὑφ' ὧν καταφανῶς ἐλέγχονται τὰ ψεύδη περὶ τῆς τοῦ κυρίου γεννήσεως ὑπολαμβάνοντες, οἱ ποίησιν αὐτοῦ τὴν θείαν

Ad haec minime attendisse mihi videntur opinionis huius duces, et idcirco a veritate prorsus aberrasse, qui aliter, quam quod sibi vult divina et prophetica Scriptura, explicant illud «*Dominus creavit me principium viarum suarum*» [Prv 8, 22: LXX]. Non enim una est, ut scitis, verbi creavit significatio. Nam hoc in loco creavit idem est, quod praefecit operibus ab ipso factis, factis, inquam, per ipsum Filium. At hic creavit non perinde intelligendum est atque fecit. Facere enim et creare inter se differunt. «*Nonne ipse ille pater tuus possedit te, et fecit te, et creavit te?*» [Dt 32, 6: LXX] ait Moyses in magno Deuteronomii carmine. Sic etiam illos recte quis possit coarguere: O praecipites temerariique homines, ergone facta res est «*primogenitus omnis creaturae*» [Col 1, 15], «*ex utero ante luciferum genitus*» [Ps 109, 3: LXX], qui ut Sapientia dicit, «*ante omnes colles gignit me*» [Prv 8, 25: LXX]? Denique multis in locis divinorum eloquiorum eum genitum dici, at nusquam factum Filium, quis legerit. Ex quibus aperte convincuntur falsa de Domini generatione opinari,

καὶ ἄῤῥητον γέννησιν λέγειν τολμῶντες.

51 (3) Οὔτ' οὖν καταμερίζειν χρὴ εἰς τρεῖς θεότητας τὴν θαυμαστὴν καὶ θείαν μονάδα, οὔτε ποιήσει κωλύειν τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τοῦ κυρίου. Ἀλλὰ πεπιστευκέναι εἰς Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἡνῶσθαι δὲ τῷ Θεῷ τῶν ὅλων τὸν λόγον. «Ἐγὼ γάρ, φησι, καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν»· καὶ «ἐγὼ ἐν τῷ πατρί, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί». Οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἡ θεία τριὰς καὶ τὸ ἅγιον κήρυγμα τῆς μοναρχίας διασῴζοιτο.

qui divinam atque inexplicabilem eius generationem factionem audent dicere.

Neque igitur admirabilis 39
et divina unitas in tres divinitates est separanda, neque factionis vocabulo dignitas ac summa magnitudo Domini est diminuenda: sed credendum est in Deum Patrem omnipotentem et in Christum Iesum eius Filium, et in Spiritum Sanctum: Verbum autem Deo universorum esse unitum. Quippe «*Ego,* inquit, *et Pater unum sumus*» [Io 10, 30], et: «*Ego in Patre, et Pater in me est*» [Io 14, 10]. Ita scilicet divina Trinitas et sancta monarchiae praedicatio integra servabitur.

S. FELIX I 269—274.

De Incarnatione[1].

[Fragm. ex ep. ad episcopum et clerum Alexandrinum, ca. 270.]

52
(1780) De Verbi autem Incarnatione et fide credimus in Dominum nostrum Iesum Christum ex Virgine Maria natum, quod ipse est sempiternus Dei Filius et Ver-

Περὶ δὲ τῆς σαρκώσεως 148
τοῦ λόγου καὶ τῆς πίστεως, πιστεύομεν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας γεννηθέντα, ὅτι αὐτός ἐστιν

[1] Cst 297 B; Jf 140 c. Add.; ML 5, 155 A; MG 76, 343 A; Msi I 1114 A. — Quamvis genuinitas huius epistolae (fortasse ab Apollinaristis confectae) non sit extra dubium [cf. CspANQ 117 sqq], textum hunc tamen expungendum non censuimus, cum a S. Cyrillo et ipso Conc. EPHESINO tamquam orthodoxae fidei formula receptus sit [cf. Cst 294 sqq].

bum, non autem homo a Deo assumptus, ut alius sit ab illo; neque enim hominem assumpsit Dei Filius, ut alius ab eo existat, sed cum perfectus Deus esset, factus est simul et homo perfectus ex Virgine incarnatus.

ὁ τοῦ Θεοῦ ἀΐδιος υἱὸς καὶ λόγος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ὑπὸ Θεοῦ ἀναληφθείς, ἵν' ἕτερος ᾖ παρ' ἐκεῖνον. Οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπον ἀνέλαβεν ὁ τοῦ Θεοῦ υἱός, ἵνα ᾖ ἕτερος παρ' αὐτόν· ἀλλὰ Θεὸς ὢν τέλειος, γέγονεν ἅμα καὶ τέλειος ἄνθρωπος, σαρκωθεὶς ἐκ παρθένου.

S. EUTYCHIANUS 275—283.
S. CAIUS 283—296.
S. MARCELLINUS 296—304.
S. MARCELLUS 308—309.
S. EUSEBIUS 309 (vel 310).
S. MILTIADES 311—314.

Conc. ILIBERITANUM 306 (?) v. App. n. 3001 sq.

S. SILVESTER I 314—335.

Conc. ARELATENSE[1] 314.

Plenarium (contra Donatistas).

De baptismo haereticorum[2].

857 Can. 8. De Afris, quod propria lege sua utuntur, 53
ut rebaptizent, placuit, ut si ad Ecclesiam aliquis de (16)
haeresi venerit, interrogent eum symbolum, et si perviderint eum in Patre et Filio et Spiritu Sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum Sanctum. Quodsi interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur.

Conc. NICAENUM I 325.

Oecumenicum I (contra Arianos).

Symbolum Nicaenum[3].

39 Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν
148
782 πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον

[Versio Hilarii Pictav.] Cre- 54
dimus in unum Deum Pa- (17)
trem omnipotentem, omnium visibilium et invisibi-

[1] Arles Galliae. [2] Msi II 472 A; Hrd I 265 A; Hfl I 209.
[3] H 160 sqq; coll. Hfl I 314; ML 10, 536 A; Msi II 666 C sq (cf. V 688); Hrd I 946 E 311 (1244); cf. KBdS 146; Bar(Th) ad 325 n. 73 sqq (4, 127 b sqq).

Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ [al. ἐπὶ τῆς γῆς]· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς οὐρανούς, καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα. Τοὺς δὲ λέγοντας· ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι ἢ κτιστὸν ἢ τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ [al. καὶ ἀποστολικὴ] ἐκκλησία.

lium factorem. Et in unum Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, unius substantiae cum Patre, quod Graece dicunt homousion, per quem omnia facta sunt, quae in coelo et in terra, qui [*deest:* propter nos homines et] propter nostram salutem descendit, incarnatus est et homo factus est et passus est, et resurrexit tertia die et ascendit in coelos, venturus iudicare vivos et mortuos. Et in Spiritum Sanctum. Eos autem, qui dicunt: erat, quando non erat, et antequam nasceretur, non erat, et quod de non exstantibus factus est, vel ex alia substantia aut essentia, dicentes, [*deest:* creatum vel] convertibilem et demutabilem Deum [Filium Dei], hos anathematizat catholica Ecclesia.

De baptismo haereticorum [1].

55 η΄. Περὶ τῶν ὀνομαζόντων
(19) μὲν ἑαυτοὺς Καθαρούς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ· πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασιν· τουτέστι καὶ διγάμοις κοινωνεῖν καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσιν. . . .

[Versio Dionysii Exig.] Can. 8. 857
De his, qui se nominant Catharos [*Novatiani*], id est mundos, si aliquando venerint ad Ecclesiam catholicam, placuit sancto et magno Concilio, ut impositionem manus accipientes, sic in clero permaneant. Haec autem prae omnibus eos scriptis convenit profiteri, quod catholicae et apostolicae Ecclesiae dogmata suscipiant et sequantur; id est, et bigamis se communicare et his qui in persecutione prolapsi sunt....

ιθ΄. Περὶ τῶν Παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος· εἰ δέ τινες ἐν τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου. . . .

Can. 19. De Paulianistis 56
ad Ecclesiam catholicam confugientibus definitio prolata est, ut baptizentur omnimodis. Si qui autem de his praeterito tempore fuerint in clero, si quidem immaculati et irreprehensibiles apparuerint, baptizati ordinentur ab episcopo Ecclesiae catholicae. . . .

De reconciliatione in articulo mortis [1].

894 ιγ΄. Περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν, ὥστε εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι . . . Καθόλου δὲ καὶ περὶ παντὸς οὗτινος ἐξοδεύοντος, αἰτοῦντος τοῦ μετασχεῖν εὐχαριστίας ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας ἐπιδότω [al. μεταδιδότω τῆς προσφορᾶς].

[Dionys.] Can. 13. De his, 57
qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur; ita ut, si quis egreditur e corpore, ultimo et maxime necessario viatico minime privetur.... Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito et poscenti sibi communionis gratiam tribui, episcopus probabiliter ex oblatione dare debebit.

[1] Hrd I 326 D sq 331 C (cf. 431 E 437 A); coll. Hfl I 407 427; Msi II 671 B (cf. 896) 675 B (cf. 900).

[1] Hrd I 330 B (cf. 434 E sq); coll. Hfl I 417; Msi II 673 D sq (cf. 900).

S. MARCUS 336.

S. IULIUS I 337—352

v. App. n. 3003 et 3004 sq.

S. LIBERIUS 352—366.

(21) De baptismo haereticorum v. SIRICIUS [n. 88].

S. DAMASUS I 366—384.

Conc. ROMANUM (IV) 380.

De Trinitate et Incarnatione [1].

[Anathematismi DAMASI [2] — emissi in Synodo Romana IV (V?), a. 380 (382?)].

58 Post (hoc) Concilium NICAENUM, quod in urbe Roma 39
(22) concilium congregatum est a catholicis episcopis, addiderunt [3] de Spiritu Sancto. Et quia postea is error inolevit, ut quidam ore sacrilego auderent dicere, Spiritum Sanctum factum esse per Filium:.

59 1. Anathematizamus eos, qui non tota libertate proclamant, eum cum Patre et Filio unius potestatis esse atque substantiae.

60 2. Anathematizamus quoque eos, qui Sabellii sequuntur
(24) errorem, eundem dicentes Patrem esse quem Filium.

61 3. Anathematizamus Arium atque Eunomium, qui pari impietate, licet sermone dissimili, Filium et Spiritum Sanctum asserunt esse creaturas.

62 4. Anathematizamus Macedonianos, qui de Arii stirpe 148
venientes, non perfidiam mutavere, sed nomen.

63 5. Anathematizamus Photinum, qui Ebionis haeresim instaurans, Dominum Iesum Christum tantum ex Maria confitetur.

64 6. Anathematizamus eos, qui duos Filios asserunt, unum ante saecula, et alterum post assumptionem carnis ex Virgine.

---

[1] Cst 511 A sqq (cf. 518); coll. H 272 sqq; Jf 235 c. Add.; ML 13, 358 B sq et 56, 686 B sqq; Msi III 481 D sqq (cf. 486 C sqq); Hrd I 802 B sq.

[2] Adv. Macedonianos, Apollinaristas aliosque haereticos, et ad componendum Schisma Antiochenum; suscepti, ut videtur, a Conc. CONSTANTIN. I; laudantur pro lege a COELESTINO I [ML 53, 290 A] et VIGILIO [ML 69, 176 B; Jf 937].

[3] scl. episcopi Romae congregati [cf. ML 56, 687 nota a].

7. Anathematizamus eos, qui pro hominis anima ra- 65
tionabili et intelligibili dicunt Dei Verbum in humana (29)
carne versatum, cum ipse Filius sit Verbum Dei, et non pro anima rationabili et intelligibili in suo corpore fuerit, sed nostram, id est rationabilem et intelligibilem, sine peccato animam susceperit atque salvaverit.

8. Anathematizamus eos, qui Verbum Filium Dei ex- 66
tensione aut collectione et a Patre separatum, insubstantivum et finem habiturum esse contendunt.

9. Eos quoque, qui de ecclesiis ad ecclesias migra- 67
verunt, tamdiu a communione nostra habemus alienos, quamdiu ad eas redierint civitates, in quibus primum sunt constituti. Quodsi alius alio transmigrante in loco viventis est ordinatus, tamdiu vacet sacerdotii dignitate qui suam deseruit civitatem, quamdiu successor eius quiescat in Domino.

10. Si quis non dixerit, semper Patrem, semper Filium 68
et semper Spiritum Sanctum esse, A. S.

11. Si quis non dixerit Filium natum de Patre, id 69
est de divina substantia ipsius, A. S.

12. Si quis non dixerit Verbum Domini Filium Dei 70
Deum sicut Deum Patrem eius et omnia posse et omnia (34)
nosse et Patri aequalem, A. S.

13. Si quis dixerit, quod in carne constitutus Filius 71
Dei, cum esset in terra, in coelis cum Patre non erat, A. S.

14. Si quis dixerit, quod in passione crucis dolorem 72
sustinebat Filius Dei Deus, et non caro cum anima, quia induerat *formam servi,* quam sibi *acceperat* [cf. Phil 2, 7], sicut ait Scriptura, A. S.

15. Si quis non dixerit, quod in carne, quam as- 73
sumpsit, sedet ad dexteram Patris, in qua venturus est iudicare vivos et mortuos, A. S.

16. Si quis non dixerit, Spiritum Sanctum de 74
Patre esse vere ac proprie, sicut Filius, de divina substantia et Deum verum, A. S.

17. Si quis non dixerit, omnia posse Spiritum Sanc- 75
tum, omnia nosse et ubique esse, sicut Filium et Pa- (39)
trem, A. S.

76 18. Si quis dixerit Spiritum Sanctum facturam, aut per Filium factum, A. S.

77 19. Si quis non dixerit, omnia per Filium et Spi-
(40) ritum Sanctum Patrem fecisse, id est visibilia et invisibilia, A. S.

78 20. Si quis non dixerit, Patris et Filii et Spiritus Sancti unam divinitatem, potestatem, maiestatem, potentiam, unam gloriam, dominationem, unum regnum, atque unam voluntatem ac veritatem, A. S.

79 21. Si quis tres personas non dixerit veras Patris et Filii et Spiritus Sancti aequales, semper viventes, omnia continentes visibilia et invisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia vivificantes, omnia facientes, omnia quae sunt salvanda salvantes, A. S.

80 22. Si quis non dixerit adorandum Spiritum Sanctum
(43) ab omni creatura sicut Filium et Patrem, A. S.

81 23. Si quis de Patre et Filio bene senserit, de Spiritu autem Sancto non recte habuerit, haereticus est. Quod omnes haeretici de Filio Dei et Spiritu Sancto male sentientes, in perfidia Iudaeorum et gentilium inveniuntur.

82 24. Quod si quis patiatur, Deum Patrem dicens et Deum Filium eius et Deum Spiritum Sanctum deos dici et non Deum propter unam divinitatem et potentiam, quam credimus esse et scimus Patris et Filii et Spiritus Sancti: Deum [?] subtrahens autem Filium aut Spiritum Sanctum, ita solum existimet esse Deum Patrem, dici aut credi unum Deum, A. S. Nomen namque deorum et angelis et sanctis omnibus a Deo est impositum et donatum: de Patre autem et Filio et Spiritu Sancto propter unam aequalem divinitatem, non nomen deorum, sed Dei nobis ostenditur atque indicatur: ut credamus, quia in Patre et Filio et Spiritu Sancto solum baptizamur et non in archangelorum nominibus aut angelorum, quomodo haeretici, aut Iudaei, aut etiam gentiles dementes faciunt. Haec ergo est salus christianorum, ut credentes Trinitati, id est Patri et Filio et Spiritui Sancto, in ea veram solamque unam divinitatem et potentiam ac maiestatem et substantiam eandem sine dubio credamus, ut aeternam attingere mereamur ad vitam.

De Spiritu Sancto [1].

[Ex actis Synodi Romanae, a. 382.]

39
460 Dictum est, prius agendum de Spiritu septiformi, qui in Christo requiescit, Spiritus sapientiae: *Christus Dei virtus et Dei sapientia* [1 Cor 1, 24]. Spiritus intellectus: «*Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac, qua gradieris*» [Ps 31, 8]. Spiritus consilii: *Et vocabitur magni consilii angelus* [Is 9, 6]. Spiritus virtutis (ut supra dictum est): *Christus Dei virtus et Dei sapientia* [1 Cor 1, 24]. Spiritus scientiae propter *eminentiam scientiae* Iesu Christi, ut ait Apostolus [Eph 3, 19]. Spiritus veritatis: *Et ego vita et veritas* [Io 14, 6]. Spiritus timoris: «*Initium sapientiae timor Domini*» [Ps 110, 10] . . . [*sequitur explicatio variorum nominum Christi:* Dominus, Verbum, Caro, Pastor *etc.*]. . . . Spiritus (enim) Sanctus non est Patris tantummodo Spiritus, sed Patris et Filii. Scriptum est enim: *Si quis dilexerit mundum, non est Spiritus Patris in illo* [1 Io 2, 15; Rom 8, 9]. Item scriptum est: *Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius* [Rom 8, 9]. Nominato itaque Patre et Filio intelligitur Spiritus, de quo ipse Filius in evangelio dicit: *Spiritus, qui a Patre procedit* [Io 15, 26], et *Ille de meo accipiet et annuntiabit vobis* [Io 16, 14]. 83

De canone s. Scripturae [2].

[Ex iisdem actis Synodi Romanae.]

[illegible] Item dictum est: Nunc vero de Scripturis divinis agendum est, quid universalis catholica Ecclesia teneat et quid vitare debeat. 84

Incipit ordo Veteris Testamenti. Genesis liber unus, Exodus l. 1, Leviticus l. 1, Numeri l. 1, Deuteronomium l. 1, Iesu Nave l. 1, Iudicum l. 1, Ruth l. 1, Regum

[1] ML 19, 787 B sqq; Jf 251 c. Add. 700; cf. ML 59, 157 A sqq; Hrd I 775 D sqq; Z II 259 sqq. — Haec et quae sequuntur de canone Scripturae, prima pars est documenti celeberrimi «*De libris recipiendis vel non recipiendis*», quod «Decretum GELASII» [v. n. 162 sqq] nuncupatur. Eam a DAMASO conceptam et editam, a GELASIO vero repetitam esse, ostendit imprimis Andr. Thiel [Epp. Rom. PP. 44 sqq]. Cf. ML 19, 787 sqq (56, 172 C; 59, 157); Hrd I 775 D sq.

[2] ML 19, 790 B sqq (cf. 59, 157 A sqq); Mai VIII 145 C sqq.

ll. 4, Paralipomenon ll. 2, Psalterium l. 1, Salomonis ll. 3, Proverbiorum l. 1, Ecclesiastes l. 1, Cantica Canticorum l. 1, item Sapientiae l. 1, Ecclesiasticus l. 1.

Incipit ordo Prophetarum. Esaiae l. 1, Hieremiae l. 1 cum uno Baruch, item cum lamentationibus suis, Ezechielis l. 1, Danielis l. 1, Ioel l. 1, Abdiae l. 1, Oseae l. 1, Amos l. 1, Michaeas l. 1, Ionae l. 1, Nahum l. 1, Abbacuc l. 1, Sophoniae l. 1, Aggaei l. 1, Zachariae l. 1, Malachiae l. 1.

Item ordo historiarum. Iob l. 1, Tobiae l. 1, Iudith l. 1, Hester l. 1, Esdrae l. 1, Machabaeorum ll. 2.

Item ordo scripturarum Novi Testamenti, quas sancta et catholica suscipit Ecclesia. Evangelium secundum Matthaeum l. 1, secundum Marcum l. 1, secundum Lucam l. 1, secundum Ioannem l. 1.

Epistolae Pauli numero quatuordecim. Ad Romanos una, ad Corinthios duae, ad Ephesios una, ad Thessalonicenses duae, ad Galatas una, ad Philippenses una, ad Colossenses una, ad Timotheum duae, ad Titum una, ad Philemonem una, ad Hebraeos una.

Item Apocalypsis Ioannis Apostoli liber unus. Actus Apostolorum l. 1.

Item epistolae canonicae numero septem. Petri Apostoli epistolae duae, Iacobi Apostoli ep. 1, Ioannis Apostoli ep. 1, alterius Ioannis presbyteri ep. 2, Iudae Zelotes ep. 1 [v. n. 162 sqq][1].

Conc. CONSTANTINOPOLITANUM I 381.

Oecumenicum II (contra Macedonianos etc.).

Damnatio haereticorum[2].

85 (46) α′. Μὴ ἀθετεῖσθαι τὴν πίστιν τῶν πατέρων τῶν τριακοσίων δεκαοκτώ, τῶν

Can. 1. [Versio Dionysii Exig.] Fidem non violandam Patrum trecentorum decem

[1] Quidam etiam eam partem «Decreti Gelasiani», quae de Primatu et Sedibus Patriarchalibus agit, DAMASO attribuunt [v. n. 163]; cf. Zahn et Thiel ll. cc.

[2] Msi III gr. 557 E, lat. 566 D coll. Hfl II 14; Hrd I 809 A.

ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συνελθόντων· ἀλλὰ μένειν ἐκείνην κυρίαν, καὶ ἀναθεματισθῆναι πᾶσαν αἵρεσιν· καὶ ἰδικῶς τὴν τῶν Εὐνομιανῶν, εἴτουν Ἀνομοίων· καὶ τὴν τῶν Ἀρειανῶν, εἴτουν Εὐδοξιανῶν· καὶ τὴν τῶν Ἡμιαρειανῶν, ἤγουν Πνευματομάχων· καὶ τὴν τῶν Σαβελλιανῶν, Μαρκελλιανῶν καὶ τὴν τῶν Φωτεινιανῶν καὶ τὴν τῶν Ἀπολιναριστῶν.

et octo, qui apud Nicaeam Bithyniae convenerunt; sed manere eam firmam et stabilem. Anathematizandam omnem haeresim, et specialiter Eunomianorum vel Anomianorum, et Arianorum vel Eudoxianorum, et Macedonianorum vel Spiritui Sancto resistentium, et Sabellianorum, et Marcellianorum, et Photinianorum, et Apollinariorum.

Symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum[1].

39 148 460 782 Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. Καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι᾿ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· τὸν δι᾿ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου

[Versio Dionysii Exig.] Credimus [Credo] in unum Deum 86 (47) Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre [Filium Dei unigenitum. Et ex Patre natum] ante omnia saecula. [Deum de Deo, lumen de lumine] Deum verum de Deo vero. Natum [Genitum], non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et salutem nostram [et propter nostram salutem] de-

[1] Msi III 565 A coll. Hfl II 10 sq et H 165 sq; Missale Romanum; Hrd I 813 B; ML 48, 772 A; cf. KBdS 146 sq; Bar(Th) ad 381 n. 29 (5, 461 b). — Hoc symbolum post Synodorum EPHESINAE et CHALCEDONENSIS decreta, ne aliud componeretur [v. n. 125], in Ecclesiae Orientalis usum liturgicum transiit, quod multo serius in Occidente factum est. — Quae uncis inclusa sunt, textum liturgicum exhibent.

καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς˙ οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. Εἰς μίαν ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. Ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

scendit de coelis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et humanatus [homo factus] est. Et crucifixus est [Crucifixus etiam] pro nobis sub Pontio Pilato, [passus] et sepultus est. Et resurrexit tertia die, [secundum Scripturas. Et] ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris, [et] iterum venturus [est] cum gloria iudicare vivos et mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem, ex Patre procedentem [qui ex Patre Filioque[1] procedit, qui] cum Patre et Filio adorandum [simul adoratur] et conglorificandum [-atur], qui locutus est per sanctos Prophetas [per Prophetas]. Et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confitemur [Confiteor] unum baptisma in remissionem peccatorum. Exspectamus [Et exspecto] resurrectionem mortuorum, et vitam futuri [venturi] saeculi. Amen.

---

[1] Additamentum «Filioque» in Hispania primum factum est. Hinc in Galliam, deinde in Germaniam mos iste transiit, ut patet ex liturgia Gallicana Monei saeculi V ineuntis, Synodo Forοiuliensi 791, Francofurtensi 794, Aquisgranensi 809, quae a LEONE III petiit, ut ab Ecclesia Romana reciperetur. Id tamen LEO, non quod dogma reiceret, sed quod aliquid traditae formae addere vereretur [cf. n. 125 148 159] recusavit. Postmodum vero, cum S. Henricus a BENEDICTO VIII, ut symbolum Romae inter missarum solemnia decantaretur, impetravit, et additamentum receptum est. Quod denique in Synodis oecumenicis LUGDUNENSI II [n. 460] et FLORENTINA [n. 691] a Latinis simul et Graecis admissum est.

S. SIRICIUS 384—398.

De primatu Romani Pontificis[1].

[Ex ep. (1) «Directa ad decessorem» ad Himerium Episc. Tarraconensem, 10. Febr. 385.]

1826 . . . Consultationi tuae responsum competens non ne- 87
gamus, quia officii nostri consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere libertas, quibus maior cunctis christianae religionis zelus incumbit. Portamus onera omnium, qui gravantur; quin immo haec portat in nobis beatus apostolus PETRUS, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suae protegit et tuetur heredes.

De baptismo haereticorum[2].

[Ex eadem epistola ad Himerium.]

[illegible] (1) Prima itaque paginae tuae fronte signasti, bapti- 88
zatos ab impiis Arianis plurimos ad fidem catholicam (21)
festinare et quosdam de fratribus nostris eosdem denuo baptizare velle: quod non licet, cum hoc fieri et Apostolus vetet [cf. Eph 4, 5; Hebr 6, 4 sqq (?)] et canones contradicant et post cassatum Ariminense Concilium missa ad provincias a venerandae memoriae praedecessore meo LIBERIO generalia decreta prohibeant. Quos nos cum Novatianis aliisque haereticis, sicut est in Synodo constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus episcopalis manus impositione catholicorum conventui sociamus, quod etiam totus Oriens Occidensque custodit; a quo tramite vos quoque posthac minime convenit deviare, si non vultis a nostro collegio synodali sententia separari[3].

---

[1] Cst 624; Jf 255 c. Add.; ML 13, 1133 C; Msi III 655 D; Hrd I 847 C. [3] Cst 624 C sq.

[2] Post haec demum celeberrima illa de rebaptismo controversia ad finem tendit [v. n. 46 sq 53 55]. Concilium Carthaginense I sub Grato a. 348 x. 349, can. 1 rebaptismum prohibuit, Laodicenum a. 364 can. 7 et 8 Cataphrygas rebaptizandos, Novatianos vero et Quartodecimanos chrismate tantum unguendos statuit, Arelatense II a. 452 can. 16 et 17 Paulianistas et Photinianos baptizari, Arianos et Bonosiacos cum chrismate et manus impositione recipi iubet. Exstat etiam hac de re Synodi CONSTANTINOPOLITANAE I canon, qui tamen Trullanae videtur esse. Cf. INNOCENTII I decretum infra [n. 94 et 97], in quo ratio differentiae inter haereses statutae exponitur.

De coelibatu clericorum [1].

[Ex eadem epistola ad Himerium.]

89 (7) Veniamus nunc ad sacratissimos ordines cleri- 42
corum, quos in venerandae religionis iniuriam ita per vestras provincias calcatos atque confusos . . . reperimus, ut Ieremiae nobis voce dicendum sit: *Quis dabit capiti meo aquam, aut oculis meis fontem lacrimarum? et flebo populum hunc die ac nocte* [Ier 9, 1]. . . . Plurimos enim sacerdotes Christi atque levitas, post longa consecrationis suae tempora, tam de coniugibus propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, et crimen suum hac praescriptione defendere, quia in Veteri Testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa.

Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum: . . . cur [Dominus] eos, quibus committebantur sancta sanctorum, praemonet dicens: *Sancti estote, quia et ego sanctus sum Dominus Deus vester* [Lv 20, 7; 1 Petr 1, 16]? cur etiam procul a suis domibus, anno vicis suae, in templo habitare iussi sunt sacerdotes? hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientiae integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. . . .

Unde et Dominus Iesus, cum nos suo illustrasset adventu, in Evangelio protestatur, quia *Legem venerit implere, non solvere* [Mt 5, 17]. Et ideo Ecclesiae, cuius sponsus est, formam castitatis voluit splendore radiare, ut in die iudicii, cum rursus advenerit, *sine macula et ruga* [Eph 5, 27] eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire. Quarum sanctionum omnes sacerdotes atque levitae insolubili lege constringimur, ut a die ordinationis nostrae, sobrietati ac pudicitiae et corda nostra mancipemus et corpora, dummodo per omnia Deo nostro in his, quae cotidie offerimus, sacrificiis placeamus. «*Qui autem in carne sunt,* dicente electionis vase, *Deo placere non possunt*» [Rom 8, 8].

[1] Cst 629 D sqq. — Notandum est in hoc documento coelibatum non institui, sed diu exstitisse supponi.

. . . Ii vero, qui illiciti privilegii excusatione nituntur, ut sibi asserant veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, Apostolicae Sedis auctoritate deiectos nec unquam posse veneranda attrectare mysteria, quibus se ipsi, dum obscoenis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla praesentia cavere nos praemonent in futurum: quilibet episcopus, presbyter atque diaconus, quod non optamus deinceps, fuerit talis inventus, iam nunc sibi omnem per nos indulgentiae aditum intelligat obseratum: quia ferro necesse est excidantur vulnera, quae fomentorum non senserint medicinam.

De ordinationibus monachorum [1].

[Ex eadem epistola ad Himerium.]

957 (13) Monachos quoque, quos tamen morum gravitas 90
et vitae ac fidei institutio sancta commendat, clericorum officiis aggregari et optamus et volumus . . . [cf. n. 1581].

De virginitate B. M. V. [2]

[Ex ep. (9) «Accepi litteras vestras» ad Anysium Episc. Thessalonicensem, 392].

2 13 (3) Sane non possumus negare de Mariae filiis 91
16 iure reprehensum, meritoque vestram sanctitatem ab- (1781)
20 54 horruisse, quod ex eodem utero virginali, ex quo se-
86 113 cundum carnem Christus natus est, alius partus effusus
144 sit. Neque enim elegisset Dominus Iesus nasci per
202 256 virginem, si eam iudicasset tam incontinentem fore,
282 290 ut illud genitale Dominici corporis, illam aulam regis
993 aeterni concubitus humani semine coinquinaret. Qui
1314 enim hoc adstruit, nihil aliud nisi perfidiam Iudaicam
adstruit, qui dicunt eum non potuisse nasci ex virgine. Nam si hanc accipiant a sacerdotibus auctoritatem, ut videatur Maria partus fudisse plurimos, maiore studio veritatem fidei expugnare contendunt.

[1] Cst 635.
[2] Cst 681 B sq; Jf 261; ML 13, 1177 B; Msi III 675 A; Hrd I 859 C sq. — Agitur de errore Bonosi.

Conc. CARTHAGINENSE (III) 397.

De canone s. Scripturae [1].

92 Can. 36 (vel al. 47). *[Placuit,]* ut praeter scripturas 783
(49) canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum. Sunt autem canonicae scripturae: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iesus Nave, Iudicum, Ruth, Reg(nor)um libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Davidicum, Salomonis libri quinque, duodecim libri Prophetarum, Esaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel, Tobias, Iudith, Esther, Esdrae libri duo, Machabaeorum libri duo. Novi autem Testamenti: Evangeliorum libri quatuor, Actus Apostolorum liber unus, Pauli Apostoli epistolae tredecim, eiusdem ad Hebraeos una, Petri duae, Ioannis tres [2], Iacobi una, Iudae una, Apocalypsis Ioannis. Ita ut de confirmando isto canone transmarina Ecclesia consulatur. Liceat etiam legi passiones martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur.

S. ANASTASIUS I 398–401.

De orthodoxia LIBERII Papae [3].

[Ex ep. «Dat mihi plurimum» ad Venerium Episc. Mediolanensem, ca. 400.]

93 Dat mihi plurimum illud in Christi amore gaudium, quod divinitatis studio, alacritate succensa, integram fidem Apostolis traditam locatamque a maioribus toto orbe victrix retinebat Italia. Ipso quippe sub tempore, quo divae memoriae Constantius orbem victor obtinuit, nec potuit sordes suas immittere aliqua subreptione factio Ariana Deo nostro, ut credimus, providente, ne illa sancta fides et impolluta in aliquo vitio blasphemiae maledicorum hominum contaminaretur: haec scilicet ipsa, quae a sanctis viris et in requie sanctorum iam collocatis episcopis, tractata fuerat vel definita in Synodi conventu NICAENAE; pro qua exilium li-

[1] ML 56, 428 A sq (cf. 871); Msi III 924 A; Hrd I 968 A; cf. Hfl II 68; Z II 251. — Cf. Z II 251 sq. [2] Cf. Decr. DAMASI [n. 84].
[3] Pitra, Analecta novissima Spicilegii Solesmensis (1885) I 463 sq (cf. 20 sqq); Jf 281 c. Add. (cf. Cst p. XIII).

benter tulerunt, qui sancti tunc episcopi sunt probati: hoc est Dionysius inde Dei servus, divina instructione compositus; vel eius sancti exemplo, sanctae recordationis Ecclesiae Romanae LIBERIUS episcopus, Eusebius quoque a Vercellis, Hilarius de Galliis; ut de plerisque taceam, quorum potuerit in arbitrio residere cruci potius affigi, quam Deum Christum (quod Ariana cogebat haeresis) blasphemarent, aut Filium Dei, Deum Christum dicerent creaturam Domini [1].

S. INNOCENTIUS I 401–417 [2].

De baptismo haereticorum [3].

[Ex ep. (2) «Etsi tibi» ad Victricium Episc. Rotomagensem, 15. Febr. 404.]

(8) Ut venientes a Novatianis vel Montensibus per 94
manus tantum impositionem suscipiantur, quia quam- (62)
vis ab haereticis, tamen in Christi nomine sunt baptizati.

De reconciliatione in articulo mortis [4].

[Ex ep. «Consulenti tibi» ad Exuperium Episc. Tolosanum, 20. Febr. 405.]

(2) . . . Quaesitum est, quid de his observari oporteat, 95
qui post baptismum omni tempore incontinentiae voluptatibus dediti, in extremo fine vitae suae poenitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt. . . . De his observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatior. Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur poenitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebrae persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito negata communio est concessa poenitentia, ne totum penitus negaretur: et duriorem remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem ecclesiis suis

[1] Sequitur damnatio errorum Origenis.
[2] Auctoritates INNOCENTII I et ZOSIMI de peccato originali et gratia habes in epistola COELESTINI [n. 130 sqq].
[3] Cst 752 A; Jf 286 c. Add.; ML 20, 475 B; Msi III 1034 D.
[4] Cst 792 B sq; Jf 293 c. Add.; ML 20, 498 B sq; Msi III 1039 C sq.

reddidit, iam depulso terrore communionem dari abeuntibus placuit, et propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis, et ne Novatiani haeretici negantis veniam asperitatem et duritiam sequi videamur. Tribuetur ergo cum poenitentia extrema communio: ut homines huiusmodi vel in extremis suis permittente Salvatore nostro a perpetuo exitio vindicentur [v. n. 1538].

De canone s. Scripturae et de libris apocryphis[1].

[Ex eadem epistola ad Exuperium.]

96 (7) Qui vero libri recipiantur in canone, brevis 783
(59) annexus ostendit. Haec sunt, quae desiderata moneri voce voluisti: Moysi libri V, id est, Genesis, Exodi, Levitici, Numeri, Deuteronomii et Iesu Nave, Iudicum I, Regnorum libri IV, simul et Ruth, Prophetarum libri XVI, Salomonis libri V, Psalterium. Item historiarum, Iob liber I, Tobi liber I, Esther I, Iudith I, Machabaeorum II, Esdrae II, Paralipomenon libri II. Item Novi Testamenti: Evangeliorum libri IV, Pauli Apostoli epistolae XIV, epistolae Ioannis III [cf. n. 84 92], epistolae Petri II, epistola Iudae, epistola Iacobi, Actus Apostolorum, Apocalypsis Ioannis.

Cetera autem, quae sub nomine Mathiae sive Iacobi minoris, vel sub nomine Petri et Ioannis, quae a quodam Leucio scripta sunt (vel sub nomine Andreae, quae a Nexocharide et Leonida philosophis) vel sub nomine Thomae, et si qua sunt alia, non solum repudianda, verum etiam noveris esse damnanda.

De baptismo Paulianistarum[2].

[Ex ep. (17) «Magna me gratulatio» ad Rufum et alios episc. Macedoniae, 13. Dec. 414.]

97 *Ex canone Nicaeno* [n. 56] *baptizandos quidem esse* 857
(63) *Paulianistas ad Ecclesiam venientes, non vero Novatianos:* (5) . . . Quod idcirco distinctum esse ipsis duabus haeresibus, ratio manifesta declarat, quia Paulianistae in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti

[1] Cst 795 B sq; ML 20, 501 A sq; Msi III 1040 E sq.
[2] Cst 836 BC; Jf 303; ML 20, 533 B; Msi III 1061 E.

minime baptizant, et Novatiani iisdem nominibus tremendis venerandisque baptizant, nec apud istos de unitate potestatis divinae, hoc est Patris et Filii et Spiritus Sancti, quaestio aliquando commota est.

De ministro confirmationis[1].

[Ex ep. (25) «Si instituta ecclesiastica» ad Decentium Episc. Eugubinum, 19. Martii 416.]

871 (3) De consignandis vero infantibus manifestum est, 98
non ab alio quam ab episcopo fieri licere. (60)
Nam presbyteri, licet secundi sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem pontificium solis deberi episcopis, ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum et illa lectio Actuum Apostolorum, quae asserit Petrum et Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum Sanctum [cf. Act 8, 14—17]. Nam presbyteris sive extra episcopum, sive praesente episcopo cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet; sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum. Verba vero dicere non possum, ne magis prodere videar, quam ad consultationem respondere.

De ministro extremae unctionis[2].

[Ex eadem epistola ad Decentium.]

907 (8) Sane quoniam de hoc sicut de caeteris consulere 99
voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Coelestinus (61)
diaconus in epistola sua, esse a tua dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: *Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei salvabit laborantem, et suscitabit illum Dominus, et si peccatum fecit, remittet ei* [Iac 5, 14 sq]. Quod non est dubium de fidelibus aegrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis per-

[1] Cst 858 A sq; Jf 311 c. Add.; ML 20, 554 B sq; Msi III 1029 B.
[2] Cst 862 B sqq; ML 20, 559 B sq; Msi III 1030 E.

ungi possunt, quod ab episcopo confectum, non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti Christianis licet in sua aut in suorum necessitate ungendum. Caeterum illud superfluum esse videmus adiectum, ut de episcopo ambigatur quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Caeterum si episcopus aut potest aut dignum ducit aliquem a se visitandum, et benedicere et tangere chrismate sine cunctatione potest, cuius est chrisma conficere. Nam poenitentibus istud infundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?

De primatu et infallibilitate Romani Pontificis[1].

[Ex ep. (29) «In requirendis Dei rebus» ad episcopos Africanos, 27. Ian. 417.]

100 (1) In requirendis Dei rebus . . . antiquae traditionis 1826
exempla servantes . . . vestrae religionis vigorem . . . 1832
vera ratione firmastis, qui ad nostrum referendum approbastis esse iudicium, scientes, quid Apostolicae Sedi, cum omnes hoc loco positi ipsum sequi desideremus Apostolum, debeatur, a quo ipse episcopatus et tota auctoritas nominis huius emersit. Quem sequentes tam mala damnare novimus quam probare laudanda. Vel id vero, quod patrum instituta sacerdotali officio custodientes non censetis esse calcanda, quod illi non humana, sed divina decrevere sententia, ut quidquid, quamvis de disiunctis remotisque provinciis ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad huius Sedis notitiam perveniret, ut tota huius auctoritate, iusta quae fuerit pronuntiatio firmaretur, indeque sumerent ceterae ecclesiae (velut de natali suo fonte aquae cunctae procederent et per diversas totius mundi regiones puri latices capitis incorrupti manarent), quid praecipere [deberent], quos abluere, quos veluti caeno inemundabili sordidatos mundis digna corporibus unda vitaret.

[1] Cst 888 C sq; Jf 321; ML 20, 582 C sq; Msi III 1071 D.

S. ZOSIMUS 417—418.

Conc. MILEVITANUM II 416, ab INNOCENTIO I[1], *et* ***Conc. CARTHAGINENSE (XVI) 418, a ZOSIMO***

approbatum (contra Pelagianos).

De peccato originali et gratia[2].

793 Can. 1. Placuit omnibus episcopis . . . in sancta 101
Synodo Carthaginensis ecclesiae constitutis: Ut quicun- (65)
que dixerit, Adam primum hominem mortalem factum, ita, ut, sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret non peccati merito, sed necessitate naturae, A. S.

Can. 2. Item placuit, ut quicunque parvulos re- 102
centes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed
787 nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur, unde sit consequens, ut in eis forma baptismatis «in remissionem peccatorum» non vera, sed falsa intelligatur, A. S. Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus: «*Per unum hominem peccatum intravit in mundum (et per peccatum mors), et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*» [cf. Rom 5, 12], nisi quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei etiam parvuli, qui nihil peccatorum in se ipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt[3].

[1] Cf. Cst 888 sqq; Msi III 1071; Jf 321; ML 20, 582 B [v. n. 100].

[2] Hrd I 926 E sqq coll. H 213 sqq; cf. Hrd I 1217 D sqq; ML 56, 486 B sqq; Msi III 811 A sqq (IV 326 C sqq); cf. Bar(Th) ad 418 n. 1 sqq (7, 106a sqq).

[3] *Additur hic in quodam codice:*

Can. 3. Item placuit, ut si quis dicit, ideo dixisse Dominum: «*In domo Patris mei mansiones multae sunt*» [Io 14, 2], ut intelligatur, quia in regno coelorum erit aliquis medius aut ullus alicubi locus, ubi beati vivant parvuli, qui sine baptismo ex hac vita migrarunt, sine quo in regnum coelorum, quod est vita aeterna, intrare non possunt, A. S. Nam cum Dominus dicat: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu*

103 Can. 3. Item placuit, ut quicunque dixerit, gratiam
(67) Dei, qua iustificatur homo per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur, A. S.

104 Can. 4. Item, quisquis dixerit, eandem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adiuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, A. S. Cum enim dicat Apostolus: «*Scientia inflat, charitas vero aedificat*» [1 Cor 8, 1], valde impium est, ut credamus, ad eam, quae inflat, nos habere gratiam Christi, et ad eam, quae aedificat, non habere, cum sit utrumque donum Dei, et scire quid facere debeamus, et diligere ut faciamus, ut aedificante charitate scientia nos non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: «*Qui docet hominem scientiam*» [Ps 93, 10], ita etiam scriptum est: «*Charitas ex Deo est*» [1 Io 4, 7].

105 Can. 5. Item placuit, ut quicunque dixerit, ideo
(69) nobis gratiam iustificationis dari, ut, quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tamquam et si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, A. S. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait: *sine me difficilius potestis facere*, sed ait: «*Sine me nihil potestis facere*» [Io 15, 5].

106 Can. 6. Item placuit, quod ait S. Ioannes Apostolus: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est* [1 Io 1, 8]: quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quia vere ita est, A. S. Sequitur enim Apostolus et adiungit: *Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est et iustus, qui remittat nobis peccata et mundet nos ab omni iniquitate* [1 Io 1, 9]. Ubi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim Apostolus dicere: Si dixerimus: non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, et humilitas in nobis non est. Sed cum ait: nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est: satis ostendit eum, qui se dixerit non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum.

Sancto, non intrabit in regnum coelorum [Io 3, 5], quis catholicus dubitet participem fore diaboli eum, qui coheres esse non meruit Christi? Qui enim dextra caret, sinistram procul dubio partem incurret [Hrd I 927 B nota].

Can. 7. Item placuit, ut quicunque dixerit, in ora- 107
tione dominica ideo dicere sanctos: «*Dimitte nobis* (71)
debita nostra» [Mt 6, 12], ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores; et ideo non dicere unumquemque sanctorum: Dimitte mihi debita mea, sed: Dimitte nobis debita nostra; ut hoc pro aliis potius, quam pro se, iustus petere intelligatur, A. S. Sanctus enim et iustus erat Apostolus Iacobus, cum dicebat: «*In multis enim offendimus omnes*» [Iac 3, 2]. Nam quare additum est «omnes», nisi ut ista sententia conveniret et Psalmo, ubi legitur: *Ne intres in iudicium cum servo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens* [Ps 142, 2]. Et in oratione sapientissimi Salomonis: *Non est homo qui non peccavit* [Eccle 7, 21]. Et in libro sancti Iob: *In manu omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam* [Jb 37, 7]. Unde etiam Daniel sanctus et iustus, cum in oratione pluraliter diceret: «*peccavimus, iniquitatem fecimus*» [Dn 9, 5 15], et caetera quae ibi veraciter et humiliter confitetur: ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hoc non de suis, sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea dixit: «*Cum . . . orarem et confiterer peccata mea et peccata populi mei*» [Dn 9, 20] Domino Deo meo, noluit dicere: peccata nostra, sed peccata populi sui dixit et sua, quoniam futuros istos, qui tam male intelligerent, tanquam propheta praevidit.

Can. 8. Item placuit, ut quicunque ipsa verba do- 108
minicae orationis, ubi dicimus: «*dimitte nobis debita nostra*» [Mt 6, 12], ita volunt a sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, A. S. Quis enim ferat

orantem et non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, et corde dicit, quae sibi dimittantur, debita non habere?

De primatu et infallibilitate Romani Pontificis [1].

[Ex ep. (12) «Quamvis Patrum traditio» ad episcopos Africanos, 21. Mart. 418.]

109 Quamvis Patrum traditio Apostolicae Sedi auctoritatem 1826 1832 tantam tribuerit, ut de eius iudicio disceptare nullus auderet, idque per canones semper regulasque servaverit, et currens adhuc suis legibus ecclesiastica disciplina PETRI nomini, a quo ipsa quoque descendit, reverentiam quam debet exsolvat: . . . cum ergo tantae auctoritatis PETRUS caput sit et sequentia omnium maiorum studia firmaverit, ut tam humanis quam divinis legibus . . . firmetur Romana Ecclesia, cuius locum nos regere, ipsius quoque potestatem nominis obtinere non latet vos, sed nostis, fratres carissimi, et quemadmodum sacerdotes scire debetis: tamen cum tantum nobis esset auctoritatis, ut nullus de nostra possit retractare sententia, nihil egimus, quod non ad vestram notitiam nostris ultro litteris referremus . . . non quia, quid deberet fieri nesciremus, aut faceremus aliquid, quod contra utilitatem Ecclesiae veniens displiceret. . . .

S. BONIFACIUS I 418—422.

De primatu et infallibilitate Romani Pontificis [2].

[Ex ep. (13) «Retro maioribus tuis» ad Rufum Episc. Thessaliae, 11. Mart. 422.]

110 (2) . . . Ad Synodum [Corinthi] . . . talia scripta di- 1826 1832 reximus, quibus universi fratres intelligant, . . . de nostro non esse iudicio retractandum. Nunquam enim licuit de eo rursus, quod semel statutum est ab Apostolica Sede, tractari.

---

[1] Cst 974 B sq; Jf 342; ML 20, 676 A sq; Msi IV 366 D sq; Bar(Th) ad 418 n. 4 (7, 107 a).
[2] Cst 1035 C; Jf 363; ML 20, 776 A; Msi VIII 754 E sq.

S. COELESTINUS I 422—432.

De reconciliatione in articulo mortis [1].

[Ex ep. (4) «Cuperemus quidem» ad episcopos provinciarum Viennensis et Narbonensis, 26. Iulii 428.]

894 (2) Agnovimus poenitentiam morientibus de- 111 negari nec illorum desideriis annui, qui obitus sui tempore hoc animae suae cupiunt remedio subveniri. Horremus, fateor, tantae impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere et periclitantem sub onere peccatorum hominem pondere, quo se ille expediri desiderat, liberare. Quid hoc, rogo, aliud est, quam morienti mortem addere, eiusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? Cum Deus ad subveniendum paratissimus, invitans ad poenitentiam sic promittat: *Peccator, inquit, quacunque die conversus fuerit, peccata eius non imputabuntur ei* [cf. Ez 33, 16]. . . . Cum ergo sit Dominus cordis inspector, quovis tempore non est deneganda poenitentia postulanti. . . .

Conc. EPHESINUM 431.

Oecumenicum III (contra Nestorianos).

De primatu Romani Pontificis [2].

[Ex oratione Philippi Legati Romani Pontificis in actione III.]

1826 1832 Οὐδενὶ ἀμφίβολόν ἐστιν, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὅτι ὁ ἅγιος καὶ μακαριώτατος Πέτρος, ὁ ἔξαρχος καὶ κεφαλὴ τῶν ἀποστόλων, ὁ κίων τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ	Nulli dubium, imo saeculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque PETRUS Apostolorum princeps et caput, fideique columna, et Ecclesiae catholicae fundamentum, a Domino nostro Iesu Christo, salvatore humani generis ac 112

---

[1] Cst 1067 C sq; Jf 369; ML 50, 431 B; Msi IV, 465 B.
[2] Msi IV 1295 B sq; Hrd I 1477 B; Hfl II 200 sq.

σωτῆρος, καὶ λυτρωτοῦ τοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἐδέξατο καὶ αὐτῷ δέδοται ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἁμαρτίας· ὅστις ἕως τοῦ νῦν καὶ ἀεὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις καὶ ζῇ, καὶ δικάζει.

redemptore, claves regni accepit, solvendique ac ligandi peccata potestas ipsi data est: qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit, et iudicium exercet [v. n. 1824].

Anathematismi Cyrilli[1] (contra Nestorium)[2].

113 α'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ,
(73) Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ διὰ τοῦτο θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον· γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ λόγον· ἀνάθεμα ἔστω.

[Versio Marii Mercat.] Can. 1. 13 148
Si quis non confitetur, De- 202
um esse veraciter Emma- 214 218
nuel, et propterea Dei 227 256
genitricem sanctam vir- 290
ginem: peperit enim secun- 993 1315
dum carnem carnem factum Dei Verbum, anathema sit.

114 β'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ, σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνῶσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον, ἕνα τε εἶναι Χριστὸν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον· ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 2. Si quis non con- 148
fitetur, carni secundum subsistentiam[3] unitum Dei Patris Verbum, unumque esse Christum cum propria carne, eundem scilicet Deum simul et hominem, A. S.

115 γ'. Εἴ τις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις, μετὰ τὴν ἕνωσιν, μόνῃ συνάπτων αὐτὰς συναφείᾳ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν αὐθεντίᾳ ἢ δυναστείᾳ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδῳ τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικήν· ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 3. Si quis in uno Christo dividit substantias post unitionem, sola eas connexione coniungens ea quae secundum dignitatem est, vel etiam auctoritatem et potestatem, ac non potius conventu, qui per unitatem factus est naturalem, A. S.

[1] Anathematismos istos, qui additi sunt epistolae, quam S. Cyrillus et synodus Alexandrina a. 430 ad Nestorium dederant, Conc. V [CONSTANTPL. II] tamquam partem «gestorum, quae Ephesi acta sunt» retulit et collaudavit [Msi IX 327 C sq].

[2] ML 48, 840 A sqq; Msi IV 1081 D sqq (gr.); coll. H 312 sqq; Hrd I 1291 E sqq; cf. Hfl II 170 sqq; Bar(Th) ad 439 n. 50 sqq (7, 323 sqq).

[3] Versio antiqua Dionysii Exig. [Hrd I 129 E] hic can. 2 et 3 vocem ὑπόστασιν per *substantiam* reddidit; idem habetur Conc. V CONSTANTPL. can. 13. — Unio hypostatica substantialis vel essentialis dicitur in quantum istae voces *Nestorianorum* accidentali unioni opponuntur. Est sane unio ista substantiarum, sed per subsistentiam.

δ'. Εἴ τις προσώποις δυσὶν ἤγουν ὑποστάσεσι, τάς τε ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς συγγράμμασι διανέμει φωνάς, ἢ ἐπὶ Χριστῷ παρὰ τῶν ἁγίων λεγομένας, ἢ παρ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ· καὶ τὰς μὲν ὡς ἀνθρώπῳ παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ λόγον ἰδικῶς νοουμένῳ προσάπτει, τὰς δὲ ὡς θεοπρεπεῖς μόνῳ τῷ ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγῳ· ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 4. Si quis per- 116
sonis duabus vel sub- (76)
sistentiis eas voces, quae in Apostolicis scriptis continentur et Evangelicis, dividit, vel quae de Christo a sanctis dicuntur, vel ab ipso etiam de seipso, et has quidem velut homini, qui praeter Dei verbum specialiter intelligatur, aptaverit, illas autem tanquam dignas Deo soli Dei Patris Verbo deputaverit, A. S.

ε'. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν θεοφόρον ἄνθρωπον τὸν Χριστόν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν, ὡς υἱὸν ἕνα καὶ φύσει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος καὶ κεκοινώνηκε παραπλησίως ἡμῖν αἵματος καὶ σαρκός· ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 5. Si quis audeat 117
dicere, Christum hominem Theophorum, id est Deum ferentem, ac non potius Deum esse veraciter dixerit, tanquam filium per naturam, secundum quod Verbum factum est caro, et communicavit similiter ut nos carni et sanguini, A. S.

ϛ'. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, Θεὸν ἢ δεσπότην εἶναι τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπον, ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ λόγου κατὰ τὰς γραφάς· ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 6. Si quis dicit, 118
Deum esse vel dominum Christi, Dei Patris Verbum, et non magis eundem ipsum confitetur Deum simul et hominem, propterea quod Verbum caro factum est, secundum Scripturas, A. S.

119 ζ'. Εἴ τίς φησιν, ὡς ἄν-
(79) θρωπον ἐνηργῆσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ λόγου τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς εὐδοξίαν περιῆφθαι, ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντα· ἀνάθεμα ἔστω.

120 η'. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον συμπροσκυνεῖσθαι δεῖν τῷ Θεῷ λόγῳ, καὶ συνδοξάζεσθαι, καὶ συγχρηματίζειν Θεόν, ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ· τὸ γὰρ «σὺν» ἀεὶ προστιθέμενον, τοῦτο νοεῖν ἀναγκάζει· καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μιᾷ προσκυνήσει τιμᾷ τὸν Ἐμμανουὴλ καὶ μίαν αὐτῷ τὴν δοξολογίαν ἀναπέμπει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος· ἀνάθεμα ἔστω.

121 θ'. Εἴ τίς φησι, τὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δεδοξάσθαι παρὰ τοῦ πνεύματος, ὡς ἀλλοτρίᾳ δυνάμει τῇ δι' αὐτοῦ χρώμενον, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντα τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ τὸ πληροῦν εἰς ἀνθρώπους τὰς θεοσημείας, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἴδιον αὐτοῦ τὸ πνεῦμά φησιν, δι' οὗ καὶ ἐνήργηκε τὰς θεοσημείας· ἀνάθεμα ἔστω.

122 ι'. Ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν γεγενῆσθαι Χριστόν, ἡ θεία λέγει γραφή, προσκεκομικέναι τε ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν

Can. 7. Si quis velut hominem Iesum operatione Dei Verbi dicit adiutum, et ei unigeniti gloriam tanquam alteri praeter ipsum existenti tribuit, A. S.

Can. 8. Si quis audet dicere assumptum hominem coadorandum Deo Verbo, et conglorificandum et connuncupandum Deum, tanquam alterum cum altero (nam «con» syllaba semper adiecta hoc cogit intelligi) ac non potius una supplicatione veneratur Emmanuel, unamque ei glorificationem dependit, iuxta quod *Verbum caro factum est* [Io 1, 14], A. S.

Can. 9. Si quis unum Dominum (nostrum) Iesum Christum glorificatum dicit a Spiritu Sancto, tamquam qui aliena virtute per eum usus fuerit, et ab eo acceperit efficaciam contra immundos spiritus, et posse in hominibus divina signa facere, ac non potius proprium eius Spiritum dicit per quem divina signa complevit, A. S.

Can. 10. *Pontificem et Apostolum confessionis nostrae* [Hebr 3, 1] factum esse Christum, divina Scriptura commemorat. *Obtulit* au-

εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ θεῷ καὶ πατρί· εἴ τις τοίνυν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον ἡμῶν γεγεννῆσθαί φησιν οὐκ αὐτὸν τὸν ἐκ Θεοῦ λόγον, ὅτε γέγονε σὰρξ καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ἰδικῶς ἄνθρωπον ἐκ γυναικός· ἢ εἴ τις λέγει, καὶ ὑπὲρ ἑαυ-
286 711 τοῦ προσενεγκεῖν αὐτὸν τὴν προσφοράν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὑπὲρ μόνων ἡμῶν· οὐ γὰρ ἂν ἐδεήθη προσφορᾶς ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν· ἀνάθεμα ἔστω.

ια'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὴν τοῦ κυρίου σάρκα ζωοποιὸν εἶναι, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγου, ἀλλ' ὡς ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν ἤγουν ὡς μόνην θείαν ἐνοίκησιν ἐσχηκότος· καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ζωοποιόν, ὡς ἔφημεν, ὅτι γέγονεν ἰδία τοῦ λόγου, τοῦ τὰ πάντα ζωογονεῖν ἰσχύοντος· ἀνάθεμα ἔστω.

ιβ'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον παθόντα σαρκί, καὶ ἐσταυρωμένον σαρκί, καὶ θανάτου γευσάμενον σαρκί, γεγονότα τε πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν, καθὸ ζωή τέ ἐστι καὶ ζωοποιὸς ὡς Θεός· ἀνάθεμα ἔστω.

tem *semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo* [Eph 5, 2] et Patri. Si quis ergo Pontificem et Apostolum nostrum dicit factum non ipsum Dei Verbum, quando caro factum est et iuxta nos homo, sed velut alterum praeter ipsum specialiter hominem ex muliere, aut si quis dicit, et pro se obtulisse semetipsum oblationem, et non potius pro nobis solis (non enim eguit oblatione, qui peccatum omnino nescivit), A. S.

Can. 11. Si quis non 123
confitetur, carnem Domini (83)
vivificatricem esse, et propriam ipsius Verbi Dei Patris, sed velut alterius praeter ipsum, coniuncti eidem per dignitatem, aut quasi divinam habentis habitationem, ac non potius ut diximus vivificatricem esse, quia facta est propria Verbi cuncta vivificare praevalentis, A. S.

Can. 12. Si quis non 124
confitetur, Dei Verbum passum carne, et crucifixum carne, et mortem carne gustasse, factumque *primogenitum ex mortuis* [Col 1, 18], secundum quod vita est et vivificator ut Deus, A. S.

De fide et traditione servanda[1].

125 . . . ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προσφέρειν ἤγουν συγγράφειν ἢ συντιθέναι παρὰ τὴν ὁρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαέων συνελθόντων σὺν ἁγίῳ πνεύματι. . . .

. . . Statuit sancta Synodus, alteram fidem nemini licere proferre, aut conscribere aut componere, praeter definitam a sanctis Patribus, qui in Nicaea cum Spiritu Sancto congregati fuerunt. . . . 159

. . . εἰ φωραθεῖέν τινες εἴτε ἐπίσκοποι εἴτε κληρικοί, φρονοῦντες ἢ διδάσκοντες τὰ ἐν τῇ προσκομισθείσῃ ἐκθέσει παρὰ Χαρισίου πρεσβυτέρου περὶ τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τὰ μιαρὰ καὶ διεστραμμένα Νεστορίου δόγματα . . . ὑποκείσθωσαν τῇ ἀποφάσει τῆς ἁγίας ταύτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου. . . .

. . . Si qui inventi fuerint vel episcopi, vel clerici, vel laici, sive sentire, sive docere ea quae continentur in oblata expositione a Charisio presbytero de unigeniti Filii Dei incarnatione; sive scelerata et perversa Nestorii dogmata...: subiaceant sententiae sanctae huius et universalis Synodi. . . .

Damnatio Pelagianorum[2].

126 (85) α'. Εἴ τις μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ἀποστατήσας τῆς ἁγίας, καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου . . . τὰ Κελεστίου ἐφρόνησεν, ἢ φρονήσῃ, οὗτος κατὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων διαπράττεσθαί τι οὐδαμῶς δύναται, πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς συνόδου ἐκβεβλημένος καὶ ἀνενέργητος ὑπάρχων. . . .

Can. 1. Si quispiam metropolita provinciae, derelicta sancta et oecumenica Synodo...cum Caelestio sensit, aut sentiet, ipse nihil amplius poterit agere adversus provinciae episcopos: ut qui iam inde a Synodo totius ecclesiasticae communionis expers sit factus et prorsus inutilis. . . .

[1] Msi IV 1362 D sqq; Hrd I 1526 D; cf. Hfl II 207.
[2] Msi IV 1471 C sqq; Hrd I 1621 D; cf. Hfl II 205 sqq.

δ'. Εἰ δέ τινες ἀποστατήσαιεν τῶν κληρικῶν, καὶ τολμήσαιεν ἢ κατ' ἰδίαν, ἢ δημοσίᾳ τὰ Νεστορίου ἢ τὰ Κελεστίου φρονῆσαι, καὶ τούτους εἶναι καθῃρημένους, ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου δεδικαίωται.

Can. 4. Si qui autem clericorum defecerint, et ausi fuerint vel privatim vel publice, quae sunt Nestorii aut Caelestii sapere, sancitum est a sancta Synodo istos quoque depositos esse. 127 (85)

De auctoritate S. Augustini[1].

[Ex ep. (21) «Apostolici verba praecepti» ad episcopos Galliarum, 15(?) Maii 431.]

1320 Cap. 2. Augustinum sanctae recordationis virum 128 (86) pro vita sua atque meritis in nostra communione semper habuimus, nec unquam hunc sinistrae suspicionis saltem rumor adspersit: quem tantae scientiae olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam ante a meis semper decessoribus haberetur[2].

De gratia Dei «Indiculus» seu «praeteritorum Sedis Apostolicae episcoporum auctoritates»[3].

[Ex eadem epistola.]

793 Cap. 3. Quia nonnulli, qui catholico nomine glo- 129 (87) riantur, in damnatis haereticorum sensibus seu pravitate sive imperitia demorantes, piissimis disputatoribus obviare praesumunt, et cum Pelagium atque Coelestium anathematizare non dubitent, magistris tamen nostris, tamquam necessarium modum excesserint, obloquuntur, eaque tantummodo sequi et probare profitentur, quae

[1] Cst 1187 C sqq; Jf 381 c. Add.; ML 50, 530 A; Msi IV 455 E sqq; Hrd I 1254 B sqq.
[2] Eodem modo commendatur S. Augustini auctoritas a BONIFACIO II in epistola ad Patres Arausicanos, atque inter Patres, qui de gratia recte scripserunt, recensetur. Nota tamen, quae c. 13 huius epistolae dicuntur, et propositionem 30 ALEXANDRI VIII B. [v. n. 1320]; denique ipsius Augustini verba l. 1 de dono perseverantiae cap. 21: «Neminem velim sic amplecti mea, ut me sequatur nisi in iis, in quibus me non errare perspexerit: nam propterea nunc facio libros, in quibus opuscula mea retractanda suscepi, ut nec me ipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem» [ML 45, 1027 sq].
[3] Forsan a S. Prospero collectae.

sacratissima Beati Apostoli sedes PETRI contra inimicos gratiae Dei per ministerium praesulum suorum sanxit et docuit, necessarium fuit diligenter inquirere, quid rectores Romanae Ecclesiae de haeresi, quae eorum temporibus exorta fuerat, iudicarint, et contra nocentissimos liberi arbitrii defensores quid de gratia Dei sentiendum esse censuerint; ita ut etiam Africanorum conciliorum quasdam sententias iungeremus, quas utique suas fecerunt apostolici antistites, cum probarunt. Ut ergo plenius qui in aliquo dubitant, instruantur, constitutiones Sanctorum Patrum compendioso manifestamus indiculo, quo si quis non nimium est contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subditarum auctoritatum brevitate pendere, nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat et dicat.

130 (88) Cap. 4. In praevaricatione Adae omnes homines naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse, et neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit, pronuntiante beatae memoriae INNOCENTIO Papa atque dicente in epistola ad Carthaginense concilium: «Liberum enim arbitrium olim ille perpessus, dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in praevaricationis profunda demersus est, et nihil, quemadmodum exinde surgere posset, invenit; suaque in aeternum libertate deceptus, huius ruinae iacuisset oppressu, nisi eum post Christi pro sua gratia relevasset adventus, qui per novae regenerationis purificationem omne praeteritum vitium sui baptismatis lavacro purgavit.»

131 Cap. 5. Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet, qui solus est bonus. Quod in eisdem scriptis eiusdem pontificis sententia protestatur dicens: «Numquid nos de eorum posthac rectum mentibus aestimemus, qui sibi se putant debere, quod boni sunt, nec illum considerant, cuius quotidie gratiam consequuntur, qui sine illo tantum se assequi posse confidunt?»

132 Cap. 6. Neminem etiam baptismatis gratia renovatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias

et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei perseverantiam bonae conversationis acceperit. Quod eiusdem antistitis in eisdem paginis doctrina confirmat, dicens: «Nam quamvis hominem redemisset a praeteritis ille peccatis, tamen sciens iterum posse peccare, ad reparationem sibi, quemadmodum posset illum et post ista corrigere, multa servavit, quotidiana praestans illi remedia, quibus nisi freti confisique nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necesse est enim, ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuvante vincamur.»

Cap. 7. Quod nemo, nisi per Christum, libero 133 bene utatur arbitrio, idem magister in epistola ad (91) Milevitanum concilium data praedicat dicens: «Adverte tandem, o pravissimarum mentium perversa doctrina, quod primum hominem ita libertas ipsa decepit, ut dum indulgentius frenis eius utitur, in praevaricationem praesumtione conciderit. Nec ex hac potuit erui, nisi ei providentia regenerationis statum pristinae libertatis Christi Domini reformasset adventus.»

Cap. 8. Quod omnia studia et omnia opera ac merita 134 Sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sint; quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo, quod ipse donaverit. In quam nos sententiam dirigit beatae recordationis papae ZOSIMI regularis auctoritas, cum scribens ad totius orbis episcopos ait: «Nos autem instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus.» Hunc autem sermonem sincerissimae veritatis luce radiantem tanto Afri episcopi honore venerati sunt, ut ita ad eundem virum scriberent: «Illud vero, quod in litteris, quas ad universas provincias curasti esse mittendas, posuisti dicens: ‚Nos tamen instinctu Dei, etc.', sic accepimus dictum, ut illos, qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gladio veritatis velut cursim transiens amputares. Quid enim tam libero fecistis arbitrio, quam quod universa in nostrae humilitatis conscientiam retulistis. Et tamen instinctu Dei factum esse fideliter sapienterque vidistis, veraciter

fidenterque dixistis. Ideo utique, quia *praeparatur voluntas a Domino* [Prv 8, 25: LXX], et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorum. *Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt* [Rom 8, 14]; ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis humanae singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.»

135 Cap. 9. Quod ita Deus in cordibus hominum atque
(93) in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium omnisque motus bonae voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, *sine quo nihil possumus* [Io 15, 5]. Ad hanc enim nos professionem idem doctor ZOSIMUS instituit, qui cum ad totius orbis episcopos de divinae gratiae opitulatione loqueretur: «Quod ergo, ait, tempus intervenit, quo eius non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, motibus adiutor et protector orandus est. Superbum est enim, ut quidquam sibi humana natura praesumat, clamante Apostolo: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed contra principes et potestates aëris huius, contra spiritalia nequitiae in coelestibus* [Eph 6, 12]. Et sicut ipse iterum dicit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum* [Rom 7, 24 sq]. Et iterum: *Gratia Dei sum id quod sum, et gratia eius in me vacua non fuit; sed plus illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum* [1 Cor 15, 10].»

136 Cap. 10. Illud etiam, quod intra Carthaginensis synodi
(94) decreta constitutum est, quasi proprium Apostolicae Sedis amplectimur, quod scilicet tertio capitulo definitum est: «Ut quicunque dixerit gratiam Dei, qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur, A. S.» [v. n. 103.]

137 Et iterum quarto capitulo: «Ut quisquis dixerit gratiam Dei per Iesum Christum propter hoc tantum nos adiuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere et quid vitare debeamus, non autem per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognovimus, etiam facere diligamus atque valeamus, A. S. Cum enim dicat Apostolus: *Scientia inflat, charitas vero aedificat* [1 Cor 8, 1]: valde impium est, ut credamus, ad eam, quae inflat, nos habere gratiam Christi, et ad eam, quae aedificat, non habere, cum sit utrumque donum Dei, et scire, quid facere debeamus, et diligere, ut faciamus; ut aedificante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: *Qui docet hominem scientiam* [Ps 93, 10]: ita scriptum est etiam: *Charitas ex Deo est* [1 Io 4, 7; v. n. 104].»

Item quinto capitulo: «Ut quisquis dixerit, ideo nobis 138
gratiam iustificationis dari, ut, quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam et, si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, A. S. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, *Sine me* difficilius *potestis facere:* sed ait: *Sine me nihil potestis facere* [Io 1, 55; v. n. 105].»

Cap. 11. Praeter has autem beatissimae et Aposto- 139
licae Sedis inviolabiles sanctiones, quibus nos piissimi (95)
Patres, pestiferae novitatis elatione deiecta, et bonae voluntatis exordia et incrementa probabilium studiorum, et in eis usque in finem perseverantiam ad Christi gratiam referre docuerunt, obsecrationum quoque sacerdotalium sacramenta respiciamus, quae ab Apostolis tradita in toto mundo atque in omni Ecclesia catholica uniformiter celebrantur, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim sanctarum plebium praesules mandata sibimet legatione fungantur, apud divinam clementiam humani generis agunt causam, et tota secum Ecclesia congemiscente, postulant et precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatrae ab impietatis suae liberentur erroribus, ut Iudaeis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, ut haeretici catholicae fidei perceptione resipiscant, ut schismatici spiritum redivivae charitatis accipiant, ut lapsis poenitentiae re-

media conferantur, ut denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis coelestis misericordiae aula reseretur. Haec autem non perfunctorie neque inaniter a Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus: quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos *erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum Filii charitatis suae* [Col 1, 13], et *ex vasis irae* faciat *vasa misericordiae* [Rom 9, 22 sq]. Quod adeo totum divini operis esse sentitur, ut haec efficienti Deo gratiarum semper actio laudisque confessio pro illuminatione talium vel correctione referatur.

140 Cap. 12. Illud etiam, quod circa baptizandos in uni-
(96) verso mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu. Cum sive parvuli sive iuvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitae adeunt, quam exorcismis et exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur; ut tunc vere appareat, quomodo *princeps mundi huius mittatur foras* [Io 12, 31], et quomodo *prius alligetur fortis* [Mt 12, 29], deinceps et *vasa* eius *diripiantur* [Mc 3, 27], in possessionem translata victoris, qui *captivam ducit captivitatem* [Eph 4, 8], et *dat dona hominibus* [Ps 67, 19].

141 His ergo ecclesiasticis regulis et ex divina sumptis auctoritate documentis, ita adiuvante Domino confirmati sumus, ut omnium bonorum affectuum atque operum et omnium studiorum omniumque virtutum,
quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum 1791
profiteamur auctorem, et non dubitemus, ab ipsius gratia omnia hominis merita praeveniri, per quem fit, ut aliquid boni et *velle* incipiamus et *facere* [Phil 2, 13]. Quo utique auxilio et munere Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur, ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum. Tanta enim est erga omnes homines bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quae sunt ipsius dona, et pro his, quae largitus est, aeterna praemia sit donaturus. Agit quippe in nobis, ut, quod vult, et velimus et agamus, nec otiosa in nobis esse patitur, quae exercenda, non negligenda, donavit, ut et nos cooperatores simus gratiae Dei. Ac si quid in

nobis ex nostra viderimus remissione languescere, ad illum sollicite recurramus, *qui sanat omnes languores nostros et redimit de interitu vitam nostram* [Ps 102, 3 4], et cui quotidie dicimus: *Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo* [Mt 6, 13].

Cap. 13. Profundiores vero difficilioresque 142
partes incurrentium quaestionum, quas latius pertractarunt, (97)
qui haereticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus adstruere, quia ad confitendum gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus, quidquid secundum praedictas regulas Apostolicae Sedis nos scripta docuerunt: ut prorsus non opinemur catholicum, quod apparuerit praefixis sententiis esse contrarium.

S. SIXTUS III 432—440.

S. LEO I M. 440—461.

De Incarnatione[1] (contra Eutychen)[2].

[Ex ep. (28) dogmatica «Lectis dilectionis tuae» ad Flavianum Cstplt. Patriarcham, 13. Iunii 449.]

148 (3) Salva igitur proprietate utriusque naturae 143
et substantiae et in unam coeunte personam, sus- (132)
cepta est a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas, et ad resolvendum conditionis nostrae debitum natura inviolabilis naturae est unita passibili: ut, quod nostris remediis congruebat, *unus atque idem mediator Dei et hominum, homo Iesus Christus* [1 Tim 2, 5] et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfectaque natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris . . .

(4) Ingreditur ergo haec mundi infima Filius Dei, 144
de coelesti sede descendens et a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova nativitate generatus. Novo ordine: quia invisibilis in suis, visibilis factus

[1] Hanc epistolam Patres Concilii IV (CHALCED.) susceperunt clamantes PETRUM per LEONEM locutum esse [Hrd II 305 E].

[2] ML 54, 763 A sqq; Jf 423; Hfl II 356 Nota; Msi V 1371 D sqq; Hrd II 291 E sqq; BR(T) App. (I) 29a sq.

est in nostris, incomprehensibilis voluit comprehendi; ante tempora manens esse coepit ex tempore; universitatis Dominus servilem formam obumbrata maiestatis suae immensitate suscepit; impassibilis Deus non dedignatus est homo esse passibilis et immortalis mortis legibus subiacere. Nova autem nativitate generatus, quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, 91
carnis materiam ministravit. Assumpta est de matre Domini natura, non culpa; nec in Domino Iesu Christo, ex utero virginis genito, quia nativitas est mirabilis, ideo nostri est natura dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo, et nullum est in hac unitate mendacium, dum invicem sunt et humilitas hominis et altitudo Deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est; Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exequente quod carnis est. Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit iniuriis. Et sicut Verbum ab aequalitate paternae gloriae non recedit, ita caro naturam nostri generis non relinquit.

De confessione secreta[1].

Ex ep. «Magna indignatione» ad universos episc. per Campaniam etc. constitutos, 6. Mart. 459.]

145 (2) Illam etiam contra apostolicam regulam 894
(134) praesumptionem, quam nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri. De poenitentia scilicet, quae a fidelibus postulatur, ne de singulorum peccatorum genere libello scripta professio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quae propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, ut ea, qui poenitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo. . . . Sufficit enim illa confessio, quae primum

[1] ML 54, 1210 C sq; Jf 545; Msi VI 410 C sq; BR(T) I 80a.

Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis poenitentium precator accedit. Tunc enim demum plures ad poenitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

De sacramento Poenitentiae[1].

[Ex ep. (108) «Sollicitudinis quidem tuae» ad Theodorum Episc. Forojuliensem, 11. Iunii 452.]

(2) Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subvenit 146
humanis, ut non solum per Baptismi gratiam, sed etiam per poenitentiae medicinam spes vitae repararetur aeternae, ut qui regenerationis dona violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent: sic divinae bonitatis praesidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. «*Mediator* enim *Dei et hominum homo Christus Iesus*» [1 Tim 2, 5] hanc praepositis Ecclesiae tradidit potestatem, ut et confitentibus actionem poenitentiae darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. . . .

. . . Oportet unumquemque Christianum conscientiae 147
suae habere iudicium, ne converti ad Deum de die in diem differat, et illius temporis angustias eligat, quo vix inveniat spatium vel confessio poenitentis vel reconciliatio sacerdotis. Verum, ut dixi, etiam talium necessitati ita auxiliandum est, ut et actio illis poenitentiae et communionis [= viatici?] gratia, si eam etiam amisso vocis officio per indicia integri sensus postulant, non negetur.

Conc. CHALCEDONENSE 451.

Oecumenicum IV (contra Monophysitas).

2 13 16 18 20

Definitio de duabus naturis Christi[2].

Ἑπόμενοι τοίνυν τοῖς ἁγίοις πατράσιν, ἕνα καὶ τὸν	[Versio Rustici.] Sequentes igitur sanctos Patres, unum 148

[1] ML 54, 1011 B sqq; Jf 485; Msi VI 209 A sq; BR(T) App. I 102 b sqq.
[2] Msi VII 115 B sq; coll. Hfl II 471 sq; Hrd II 455 B sq; cf. Bar (Th) ad 451 n. 32 sqq (8, 104 sqq).

αὐτὸν ὁμολογεῖν υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν συμφώνως ἅπαντες ἐκδιδάσκομεν, τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας· πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου τῆς θεοτόκου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν υἱὸν κύριον μονογενῆ ἐν δύο φύσεσιν[1] ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης, οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ'

eundemque confiteri Filium et dominum nostrum Iesum Christum consonanter omnes docemus, eundemque perfectum in deitate, et eundem perfectum in humanitate, Deum verum et hominem verum, eundem ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundum deitatem, consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, *per omnia nobis similem absque peccato* [cf. Hebr 4, 15]; ante saecula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria virgine Dei genitrice secundum humanitatem: unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum aut divisum, sed

40 49 52 54 62 86 114 143 168 201 204 214 233 248 250 251 253 276 282 288 289 295 299 307 309

[1] Ita legendum est, non autem ἐκ δύο φύσεων, ut textus Graecus hodiernus habet, quod optime ostendunt Petavius l. 3 de Inc., c. 6 n. 11 et Hfl II 470 nota 1.

ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ Θεὸν λόγον, κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν πατέρων ἡμῶν παραδέδωκε σύμβολον.

Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκριβείας τε καὶ ἐμμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων, ὥρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἢ γοῦν συγγράφειν ἢ συντιθέναι ἢ φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἑτέρους.

unum eundemque Filium et unigenitum Deum Verbum Dominum Iesum Christum: sicut ante Prophetae de eo et ipse nos Iesus Christus (Dominus) erudivit, et Patrum nobis symbolum tradidit.

His igitur cum omni undique exacta cura et diligentia a nobis dispositis, definivit sancta et universalis Synodus, alteram fidem nulli licere proferre aut conscribere vel componere aut sentire aut alios docere.

De primatu Romani Pontificis[1].

[Ex ep. Synodi «Repletum est gaudio» ad LEONEM Papam, initio Nov. 451.]

Εἰ γὰρ ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα, ἐκεῖ ἔφη εἶναι ἐν μέσῳ αὐτῶν· πόσην περὶ πεντακοσίους εἴκοσιν ἱερέας τὴν οἰκείωσιν ἐπεδείκνυτο, οἱ καὶ πατρίδος καὶ πόνου τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας τὴν γνῶσιν προέθηκαν; ὧν σὺ μέν, ὡς κεφαλὴ μελῶν, ἡγεμόνευες ἐν τοῖς τὴν σύνταξιν ἐπέχουσιν, τὴν εὔνοιαν ἐπιδεικνύμενος.

[Versio antiquior.] Si enim 149
ubi sunt duo aut tres congregati in nomine ipsius, ibi ait se esse in medio eorum [cf. Mt 18, 20]; quantam circa quingentos viginti sacerdotes familiaritatem monstrabit, qui et patriae et labori circa eum scientiam confessionis praeposuerunt, quibus tu tanquam caput membris praepositus eras per eos qui tuam continent vicem, rectum consilium demonstrans?

[1] ML 54, 952 B (textus Graec.) 959 C (textus Lat.); cf. Hrd II 655 sq; Msi VI 147 sqq 155; Hfl II 545 sqq.

De ordinationibus clericorum [1].

[Ex «Statutis Ecclesiae antiquis» sive «Statutis antiquis Orientis».]

150 Can. 2 (90). E p i s c o p u s cum ordinatur, duo episcopi 42 957
(50) (ex-)ponant et teneant Evangeliorum codicem super caput 960
eius, et uno super eum fundente benedictionem reliqui omnes episcopi, qui adsunt, manibus suis caput eius tangant.

151 Can. 3 (91). P r e s b y t e r cum ordinatur, episcopo benedicente et manus super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui praesentes sunt, manus suas iuxta manus episcopi super caput illius teneant.

152 Can. 4 (92). D i a c o n u s cum ordinatur, solus episcopus, qui eum benedicit, manus suas super caput eius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

153 Can. 5 (93). S u b d i a c o n u s cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu episcopi accipiat vacuam, et vacuum calicem. De manu vero archidiaconi accipiat urceolum cum aqua et manile, et manutergium.

154 Can. 6 (94). A c o l y t h u s cum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur, qualiter se in officio suo agere debeat: ab archidiacono accipiat cereoforaleum cum cereis, ut sciat se ad accendenda ecclesiae luminaria mancipandum. Accipiat et urceolum vacuum ad suggerendum vinum in eucharistia sanguinis Christi.

155 Can. 7 (95). E x o r c i s t a cum ordinatur, accipiat de
(55) manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: *Accipe et commenda memoriae, et habeto potestatem imponendi manum super energumenum sive baptizatum sive catechumenum.*

---

[1] ML 56, 887 C sq (Ball. Append. Opp. Leon. I); Msi III 951 A sq (Hrd I 979). — Hi canones olim falso adscribebantur Concilio cuidam CARTHAGINENSI IV (398), quod nunquam habitum esse nunc pro certo habetur. Orti esse videntur post coeptas Pelagianorum et Monophysitarum haereses, sed ante finem saeculi sexti. Quidam illorum auctorem habent C a e s a r i u m Episc. Arelatensem (502—542). Revera citantur tanquam «Instituta seniorum» in actis C o n c i l i i A r e l a t e n s i s II, quod sub finem quinti vel initio sexti saeculi habitum est. [Cf. Hfl II 68 sqq; Maassen, Geschichte der Quellen und der Litteratur des canonischen Rechts I 382 sqq.]

Can. 8 (96). L e c t o r cum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium. Post haec spectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: *Accipe et esto verbi Dei relator, habiturus, fideliter et utiliter si impleveris officium, partem cum his, qui verbum Dei ministraverunt.* 156

Can. 9 (97). O s t i a r i u s cum ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradat ei episcopus claves ecclesiae de altario, dicens: *Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quae istis clavibus recluduntur.* 157

Can. 10 (98). Psalmista, id est cantor, potest absque scientia episcopi, sola iussione presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: *Vide ut quod ore cantas, corde credas: et quod corde credis, operibus comprobes.* 158

[Sequuntur ordinationes pro consecrandis virginibus, viduis, sponsis.]

S. HILARUS 461—468.

S. SIMPLICIUS 468—483.

De servanda fide tradita [1].

[Ex ep. «Quantum presbyterorum» ad Acacium Episc. Constplt., 9. Ian. 476.]

125 164 (2) Quia sanctae memoriae p r a e d e c e s s o r u m n o- 159
173 s t r o r u m e x s t a n t e d o c t r i n a, c o n t r a q u a m n e-
270 308 f a s e s t d i s p u t a r e, quisquis recte sapere videtur novis
336 349 assertionibus non indiget edoceri, sed plana atque per-
442 fecta sunt omnia, quibus potest vel deceptus ab hae-
786 1792 reticis erudiri, vel in vinea Domini plantandus institui;
implorata fide clementissimi principis vocem faciendae synodi fac respui. . . . (3) Hortor (ergo), frater carissime, ut modis omnibus faciendae synodi perversorum conatibus resistatur, quae non alias semper indicta est, nisi cum

---

[1] Th 178 sq; Jf 572; ML 58, 41 B sq; Msi VII 977 D sq; BR(T) App. I 207 b sq.

aliquid in pravis sensibus novum aut in assertione dogmatum emersit ambiguum: ut in commune tractantibus, si quae esset obscuritas, sacerdotalis deliberationis illuminaret auctoritas; sicut primum Arii ac deinde Nestorii, postremum Dioscori atque Eutychetis fieri coegit impietas. Et — quod misericordia Christi Dei nostri Salvatoris avertat — intimandum est, abominabile, contra sententias totius orbis Domini sacerdotum et principum utriusque [scl. orbis] rectorum damnatos restituere. . . .

De immutabilitate doctrinae christianae [1].

[Ex ep. «Cuperem quidem» ad Basiliscum August., 10. Ian. 476.]

160 (5) . . . Quae de Scripturarum fonte purissimo sincera perspicuaque manarunt, nullis agitari nebulosae versutiae poterunt argumentis. Perstat enim in successoribus suis haec et eadem apostolicae norma doctrinae, cui Dominus curam totius ovilis iniunxit [Io 21, 15 sqq], cui se usque in finem saeculi minime defuturum, cui portas inferi nunquam praevalituras esse promisit, cuius sententia quae ligarentur in terris, solvi testatus est non posse nec in coelo [Mt 16, 18 sqq]. (6) . . . *Quisquis aliud*, sicut praedixit Apostolus, *praeterquam quod accepimus, seminare molitur, anathema sit* [Gal 1, 8]. Nullus ad aures vestras perniciosis mentibus subripiendi pandatur accessus, nulla retractandi quidpiam de veteribus constitutionibus fiducia concedatur: quia, sicut saepius iterandum est, quod apostolicis manibus cum Ecclesiae universalis assensu acie meruit evangelicae falcis abscidi, vigorem sumere non potest renascendi, nec in dominicae vitis fructivam valet redire propaginem, quod igni deputatum constat aeterno. Sic haeresum denique machinamenta cunctarum ecclesiasticis prostrata decretis nunquam sinuntur oppugnationis elisae reparare certamina. . . .

FELIX II (III) 483—492.

[1] Th 152; Jf 573; ML 58, 40 A; Msi VII 975 A; BR(T) App I 210 b sq.

S. GELASIUS I 492—496.

De erroribus semel damnatis non rursus tractandis [1].

[Ex ep. «Licet inter varias» ad Honorium Episc. Dalmatiae, 28. Iulii 493(?).]

1821 (1) . . . Nuntiatum nobis est (enim), in regionibus 161
Dalmatiarum quosdam recidiva Pelagianae pestis zizania seminasse, tantumque illic eorum praevalere blasphemiam, ut simplices quosque mortiferi furoris insinuatione decipiant. . . . [Sed] praestante Domino adest fidei catholicae pura veritas concordibus universorum Patrum deprompta sententiis. . . . (2) . . . Numquidnam licet nobis a venerandis Patribus damnata dissolvere, et ab illis excisa nefaria dogmata retractare? Quid est ergo, quod magnopere praecavemus, ne cuiuslibet haeresis semel deiecta pernicies ad examen denuo venire contendat, si quae antiquitus a nostris maioribus cognita, discussa, refutata sunt, restauranda nitamur? Nonne ipsi nos, quod absit, et quod nunquam patietur Ecclesia, adversariis veritatis universis contra nos resurgendi proponimus exemplum? Ubi est, quod scriptum est: *Terminos patrum tuorum non transgredieris* [Prv 22, 28] et: *Interroga patres tuos et annuntiabunt tibi, et seniores tuos et dicent tibi* [Dt 32, 7]? Quid ergo tendimus ultra definita maiorum, aut cur nobis non suffici[un]t? Si quid ignorantes discere cupiamus, qualiter ab orthodoxis patribus et senioribus singula quaeque vel vitanda praecepta sunt, vel aptanda catholicae veritati, cur non his probantur esse decreta? Numquid aut sapientiores illis sumus, aut poterimus firma stabilitate constare, si ea quae ab illis constituta sunt, subruamus? . . .

De canone s. Scripturae [2].

[Ex ep. 42 seu «Decretali de recipiendis et non recipiendis libris», a. 495.]

Praemitti solet in quibusdam Cdd. Decreto GELASII 162
proprio enumeratio librorum canonicorum similis illi,

[1] Th 321 sq; Jf 625 c. Add.; ML 59, 31 A; Msi VIII 20 E sq; BR(T) App. I 277 b sq.
[2] ML 59, 157 A; Jf 700 c. Add.; cf. Th 44 sqq; Z II 261 sqq. — Primam partem huius celeberrimi «Decreti Gelasiani», quam cum

quam sub DAMASO posuimus [n. 84]. *Tamen inter alia hoc loco iam non legitur:* Ioannis Apostoli epistola una, alterius Ioannis presbyteri epistolae duae, *sed:* Ioannis Apostoli epistolae tres [cf. n. 84 92 96].

Deinde sequitur:

De primatu Rom. Pont. et Sedibus Patriarchalibus [1].

[Ex eadem epistola seu «Decretali», a. 495.]

163 (1) Post (has omnes) propheticas et evangelicas atque 1826
(140) apostolicas (quas superius deprompsimus) scripturas, quibus Ecclesia catholica per gratiam Dei fundata est, etiam illud intimandum putavimus, quod, quamvis universae per orbem catholicae diffusae Ecclesiae unus thalamus Christi sit, sancta tamen Romana Ecclesia nullis synodicis constitutis ceteris ecclesiis praelata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris primatum obtinuit: *Tu es Petrus*, inquiens, *et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni coelorum, et quaecunque ligaveris super terram, erunt ligata et in coelo, et quaecunque solveris super terram, erunt soluta et in coelis* [Mt 16, 18 sq]. Addita est etiam societas beatissimi Pauli Apostoli, vasis electionis, qui non diverso, sicut haeretici garriunt, sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Caesare Nerone agonizans coronatus est; et pariter supradictam sanctam Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt aliisque omnibus urbibus in universo mundo sua praesentia atque venerando triumpho praetulerunt.

Est ergo prima PETRI Apostoli sedes, Ro- 436
mana Ecclesia, *non habens maculam, neque rugam, nec aliquid huiusmodi* [Eph 5, 27]. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati PETRI nomine a Marco eius

Thiel et aliis DAMASO attribuimus, v. n. 83 sq. Postea vero idem Decretum cum paucis additamentis pro temporis ratione necessariis instauratum est ab HORMISDA [n. 173 sqq] (Th 49).

[1] Th 454 sqq; ML 59, 159 B sq; Msi VIII 147 B sqq; BR(T) I 122 sqq. — Sunt, qui etiam hanc partem «Decreti Gelasiani» DAMASO attribui velint [n. 83 sqq; cf. Bar(Th) ad 382 n. 19 (5, 492 b)].

discipulo et evangelista consecrata est. . . . Tertia vero sedes apud Antiochiam eiusdem beatissimi PETRI Apostoli habetur honorabilis. . . .

De auctoritate Conciliorum et Patrum [1].

[Ex eadem epistola seu «Decretali».]

159 (2) Et quamvis *aliud fundamentum nullus possit* 164
ponere praeter id, quod positum est, qui est Christus Iesus [cf. 1 Cor 3, 11], tamen ad aedificationem sancta id est Romana Ecclesia post illas Veteris vel Novi Testamenti, quas regulariter suscipimus, etiam has suscipi non prohibet scripturas, id est: Sanctam Synodum Nicaenam . . . Ephesinam . . . Chalcedonensem. . . .

(3) Item opuscula beati Caecilii Cypriani . . . [*et eodem* 165
modo allegantur opuscula Gregorii Naz., Basilii, Athanasii, Ioannis (Chrys.), Theophili, Cyrilli Al., Hilarii, Ambrosii, Augustini, Hieronymi, Prosperi]. Item epistolam beati LEONIS Papae ad Flavianum [dogmaticam, v. n. 143 sq] . . .; de cuius textu quispiam si usque ad unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit, A. S.

Item opuscula atque tractatus omnium orthodoxorum Patrum, qui in nullo a sanctae Ecclesiae Romanae consortio deviarunt . . . legendos decernit.

Item decretales epistolas, quas beatissimi Papae . . . dederunt, venerabiliter suscipiendas esse.

Item gesta sanctorum martyrum . . . [quae] singulari cautela, . . . quia et eorum, qui conscripsere, nomina penitus ignorantur . . . ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nos tamen cum praedicta ecclesia et omnes martyres et eorum gloriosos agones, qui Deo magis, quam hominibus noti sunt, omni devotione veneramur.

Item vitas Patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis et omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus Hieronymus descripsit, cum omni honore suscipimus.

[Enumerantur denique et laudantur plura alia scripta, cum addito tamen:] Sed . . . beati Pauli Apostoli praecedat sententia: «*Omnia . . . probate, quod bonum est, tenete*» [1 Thess 5, 21].

[1] Th 456 sqq; ML 59, 159 sqq.

Cetera, quae ab haereticis sive schismaticis conscripta vel praedicata sunt, nullatenus recipit catholica et apostolica Romana Ecclesia. E quibus pauca . . . credimus esse subdenda.

De apocryphis «qui non recipiuntur»[1].

[Ex eadem epistola seu «Decretali».]

166 (4) *[Post longam apocryphorum seriem exhibitam sic concluditur Decretum Gelasianum:]* Haec et his similia, quae . . . omnes haeresiarchae eorumque discipuli sive schismatici docuerunt vel conscripserunt, . . . non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana catholica et apostolica Ecclesia eliminata atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis insolubili vinculo in aeternum confitemur esse damnata. 783

De remissione peccatorum[2].

[Ex GELASII Tomo «Ne forte» de anathematis vinculo, ca. 495.]

167 (5) Dixit Dominus, quod *in Spiritum Sanctum peccantibus nec hic esset nec in futuro saeculo remittendum* [Mt 12, 32]. Quantos autem cognoscimus in Spiritum Sanctum delinquentes, sicut haereticos diversos . . . ad fidem catholicam revertentes, et hic remissionem suae percepisse blasphemiae, et in futurum spem sumpsisse indulgentiae consequendae? Nec ideo non vera est Domini sententia, aut putabitur esse ullatenus resoluta, cum circa tales, si hoc esse permaneant, nunquam omnino solvenda persistat, effectis autem non talibus non irrogata. Sicut etiam est consequenter et illud beati Ioannis Apostoli: *Est peccatum ad mortem: non dico, ut oretur pro eo; et est peccatum non ad mortem: dico, ut oretur pro eo* [1 Io 5, 16 17]. Est peccatum ad mortem in eodem peccato manentibus; est peccatum non ad mortem ab eodem peccato recedentibus. Nullum est quippe peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia remittendo, aut quod, data sibi divinitus potestate, desistentibus ab eodem non possit absolvere, vel poenitentibus relaxare, cui dicitur: *Quaecunque dimiseritis super terram* . . . [cf. Io 20, 23]; «*quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo*» [Mt 18, 18]. In *quibuscunque* omnia sunt, quantacunque sint, et qualiacunque sint, veraci nihilominus eorum manente sententia, qua nunquam solvendus esse denuntiatur in eorum tenore consistens, non etiam ab hoc eodem post recedens.

[1] Th 469 sqq. — Habes hic primum quasi «*Indicem librorum prohibitorum*».

[2] Th 562; Jf 701; ML 59, 105 A; Msi VIII 95 C sq.

De duabus naturis Christi[1].

[Ex GELASII Tomo «Necessarium» de duab. nat. in Chr., (492—)496.]

148 (3) Cum, inquam, haec de Domini nostri conceptione, 168
quae licet nullatenus valeat explicari, pie tamen hac confessione credenda sit, *Eutychiani* dicunt unam esse naturam i. e. divinam, ac *Nestorius* nihilominus memorat singularem i. e. humanam: si contra Eutychianos duae a nobis asserendae sunt, quia unam depromunt, consequens est, ut etiam contra Nestorium unam dicentem non unam, sed duas potius ab exordio sui unitas exstitisse procul dubio praedicemus: contra *Eutychen*, qui unam i. e. solam divinam conatur asserere, humanam competenter addentes, ut duas, ex quibus illud sacramentum singulare constat, illic permanere monstremus; contra *Nestorium* vero, qui similiter unam dicit i. e. humanam, divinam nihilominus subrogantes: ut pari modo duas contra eius *unam* in huius mysterii plenitudine primordialibus suae unitionis effectibus exstitisse veraci finitione teneamus, atque utrosque diverso modo *singulas* garrientes, non eorum quemquam de una tantummodo, sed ambos de duarum naturarum, humanae scl. et divinae, a sui principio sine confusione qualibet atque defectu unita proprietate permanente vincamus.

(4) Quamvis enim unus atque idem sit Dominus Iesus Christus, et totus Deus homo et totus homo Deus, et quidquid est humanitatis, Deus homo suum

[1] Th 532 sq; Jf 670.

faciat, et quidquid est Dei, homo Deus habeat: tamen ut hoc permaneat sacramentum nec possit ex aliqua parte dissolvi, sic totus homo permanet esse quod Deus est, [ut?] totus Deus parmaneat esse, quidquid homo est. . . .[1]

S. ANASTASIUS II 496—498.

De ordinationibus schismaticorum[2].

[Ex ep. (1) «Exordium Pontificatus mei» ad Anastasium Augustum, 496.]

169 (7) Secundum Ecclesiae catholicae consuetudinem 957
sacratissimum serenitatis tuae pectus agnoscat, quod nullum de his, vel quos baptizavit Acacius *[episcopus schism.]*, vel quos Sacerdotes sive Levitas secundum canones ordinavit, ulla eos ex nomine Acacii portio laesionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita sacramenti gratia minus firma videatur. . . . Nam si visibilis solis istius radii, cum per loca foetidissima transeunt, nulla contactus inquinatione maculantur, multo magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus nulla ministri indignitate constringitur. . . .

(8) Ideo ergo et hic . . . male bona ministrando sibi tantum nocuit. Nam inviolabile sacramentum, quod per illum datum est, aliis perfectionem suae virtutis obtinuit.

De origine animarum et peccato originali[3].

[Ex ep. «Bonum atque iucundum» ad episcopos Galliae, 23. Aug. 498.]

170 (1) . . . *[Putant haeretici quidam in Gallia]* hoc rationabili se 480
assertione suadere, quod humano generi parentes, ut ex materiali faece tradunt corpora, ita etiam vitalis animae spiritum tribuant. . . . Quomodo (ergo) contra divinam sententiam carnali nimis intellectu animam ad Dei imaginem factam putant hominum permixtione diffundi atque insinuari, cum ab illo, qui ab

[1] Totum tractatum vide apud Thiel, qui deinde multa subnectit «Testimonia veterum de duab. nat. in Christo» p. 544 sqq.

[2] Th 620 sq; Jf 744 c. Add.; Msi VIII 190 E sq; CIC Decr. I, 19, 8: Frdbg I 63; Rcht I 56.

[3] Th 634 sqq; Jf 751 c. Add.; BR(T) App. I 342 b sqq.

initio hoc fecit, actio ipsa hodieque non desinat, sicut ipse dixit: *Pater meus adhuc operatur, et ego operor* [cf. Io 5, 17]? Cum et illud debeant intelligere quod scriptum est: «*Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul*» [Eccli 18, 1]. Si igitur, antequam Scriptura per species singulas in singulis quibusque creaturis ordinem rationemque disponeret, potentialiter, quod negari non potest, et causaliter in opere pertinente ad creanda omnia simul, a quibus consummatis in die septimo requievit, nunc autem visibiliter in opere pertinente ad temporum cursum usque nunc operatur: sanae igitur doctrinae acquiescant, quod ille indat animas, qui *vocat ea quae non sunt, tanquam sint* [cf. Rom 4, 17].

787 (4) . . . Qua putant fortasse pie ac bene se dicere, ut animas merito dicant a parentibus tradi, cum sint peccatis implicitae, hac ab ipsis sapienti debent separatione discerni: quod ab illis nihil aliud potest tradi, quam quod ab ipsorum mala praesumptione commissum est, id est, culpa poenaque peccati, quam per traducem[1] secuta progenies evidenter ostendit, ut pravi homines distortique nascantur. In quo solo utique Deus nullam communionem habere perspicue cernitur, qui ne in hanc necessitatem calamitatis inciderent, genito mortis terrore prohibuit atque praedixit. Itaque per traducem quod a parentibus traditur evidenter apparet, et quid ab initio usque ad finem vel operatus sit Deus vel operetur ostenditur.

S. SYMMACHUS 498—514.

S. HORMISDAS 514—523.

De infallibilitate Romani Pontificis[2].

[«Libellus professionis fidei» additus epistolae «Inter ea quae» ad episcopos Hispaniae, 2. Apr. 517.]

1832 Prima salus est rectae fidei regulam custodire et a 171
constitutis Patrum nullatenus deviare. Et quia non (141)

[1] Patet huius vocis suppositionem hic aliam esse atque illam qua «Traducianistae» eam usurpant.

[2] Th 795 sq; Jf 788; ML 63, 460 A; Msi VIII 467 E sq; BR(T) App. I 393 b sq. — Haec fidei regula episcopis, qui Acacii schismatis

potest Domini nostri Iesu Christi praetermitti sententia dicentis: «*Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*» etc. [Mt 16, 18]. Haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica citra maculam semper est catholica servata religio. De qua spe et fide minime separari cupientes et Patrum sequentes constituta, anathematizamus omnes haereses, praecipue Nestorium haereticum, qui quondam Constantinopolitanae fuit urbis episcopus, damnatum in Concilio EPHESINO a beato COELESTINO Papa urbis Romae et ab venerabili viro Cyrillo Alexandrinae civitatis antistite. Similiter anathematizantes et Eutychen et Dioscorum Alexandrinum in sancta Synodo, quam sequimur et amplectimur, CHALCEDONENSI damnatos, quae secuta s. Concilium NICAENUM fidem apostolicam praedicavit, detestamur et Timotheum parricidam, Aelurum cognomento, discipulum quoque ipsius et sequacem in omnibus Petrum Alexandrinum. Condemnamus etiam et anathematizamus Acacium Constantinopolitanum quondam episcopum ab Apostolica Sede damnatum, eorum complicem et sequacem, vel qui in eorum communionis societate permanserint: quia Acacius quorum se communioni miscuit, ipsorum similem iure meruit in damnatione sententiam. Petrum nihilominus Antiochenum damnamus cum sequacibus suis et omnium suprascriptorum.

172 Suscipimus autem et probamus epistolas beati LEONIS Papae universas, quas de Christiana religione conscripsit, sicut praediximus, sequentes in omnibus Apostolicam Sedem, et praedicantes eius omnia constituta. Et ideo spero, ut in una communione vobiscum, quam Sedes Apostolica praedicat, esse merear, in qua est integra et verax Christianae religionis et perfecta soliditas: promittens in sequenti tempore sequestratos a communione Ecclesiae catholicae id est non consentientes Sedi Apostolicae, eorum nomina inter sacra non recitanda esse mysteria. Quodsi in aliquo a professione mea deviare tentavero, his, quos damnavi, complicem me mea sententia esse profiteor. Hanc autem professionem meam ego manu mea subscripsi, et tibi HORMISDAE sancto ac venerabili Papae urbis Romae direxi.

participes fuerant, proposita, ab omnibus Orientis episcopis, ab imperatore Iustiniano, patriarchisque Constantinopolitanis Epiphanio, Ioanne et Menna, denique in VIII Synodo oecumenica (CONSTPLT. IV) act. 1 a Patribus Graecis et Latinis subscripta est [cf. n. 1833 et Bar(Th) ad 869 n. 19 (15, 153 a sq)]. «Libellus» iste sub iisdem fere verbis occurrit in variis epistolis illius aetatis. Formula supra posita ea est, quam HORMISDAS episcopis Hispaniae proposuit pro recipiendis in communionem Ecclesiae clericis orientalibus. Fere concordat cum ea, quam Ioannes Patriarcha Constplt. HORMISDAE transmisit subscriptam. [CSEL 35, 608 sqq; cf. ib. 338 340 520 800].

De canone, primatu, conciliis, apocryphis [1].

[Ex ep. 125 seu «Decretali . . . de Scripturis divinis», a. 520.]

159 783 *Praeter ea, quae in Decretali GELASII* [n. 162] *habentur, haec post Synodum* EPHESINAM *inserit etiam* 173
CONSTANTINOPOLITANAM (I); *dein additur:* Sed et si qua sunt Concilia a sanctis Patribus hactenus instituta, post istorum quattuor auctoritatem et custodienda et recipienda decrevimus.

S. IOHANNES I 523—526. S. FELIX III (IV) 526—530.

BONIFACIUS II 530—532.

Conc. ARAUSICANUM II 529 [2].

Confirmatum a BONIFACIO II (contra Semipelagianos).

De peccato originali, gratia, praedestinatione [3].

787 Can. 1. Si quis per offensam praevaricationis Adae 174
non totum, id est secundum corpus et animam, in (144)
deterius dicit hominem commutatum, sed animae liber-

[1] Th 932; Jf 862; ML 69, 166. Hoc «Decretum HORMISDAE» repetitionem esse et adaptationem Decreti Damaso-Gelasiani (162 sqq) ostendit Th 51; cf. Z II 259 sqq.

[2] Orange Galliae. — Hoc Concilio iam tempore FELICIS III habito Caesarius Arelatensis, qui illi praesederat, Papam, ut illud confirmaret, per intercessionem Bonifacii clerici rogare voluit. Sed FELICE interim mortuo idem BONIFACIUS eius successor Concilium ARAUS. confirmavit in ep. «Per filium nostrum», 25. Ian. 531 [Jf 881; cf. Hfl II 737; Bar(Th) ad 529 n. 1 sqq (9, 375 sqq)].

[3] Msi VIII 712 B sqq; coll. Hfl II 726 sqq; et H 221 sqq; Hrd II 1098 A sqq; ML 45 (Aug. X), 1785 sqq. — Multa, quae in hoc Concilio statuuntur, fere verbotenus ex libris S. Augustini desumpta sunt [cf. Hfl II 725 sqq].

tate illaesa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus adversatur Scripturae dicenti: «*Anima, quae peccaverit, ipsa morietur*» [Ez 18, 20]; et: «*Nescitis, quoniam, cui exhibetis vos servos ad oboediendum, servi estis eius, cui oboeditis?*» [Rom 6, 16]; et: *A quo quis superatur, eius et servus addicitur* [2 Petr 2, 19].

175 (145) Can. 2. Si quis soli Adae praevaricationem suam, non et eius propagini asserit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis, quae poena peccati est, non autem et peccatum, quod mors est animae, per unum hominem in omne genus humanum transiisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: «*Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*» [Rom 5, 12].

176 Can. 3. Si quis ad invocationem humanam gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, ut invocetur a nobis, contradicit Isaiae Prophetae, vel Apostolo idem dicenti: «*Inventus sum a non quaerentibus me, palam apparui his, qui me non interrogabant*» [Rom 10, 20; cf. Is 65, 1].

177 Can. 4. Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum exspectare contendit, non autem ut etiam purgari velimus, per Spiritus Sancti infusionem et operationem in nos fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui Sancto per Salomonem dicenti: «*Praeparatur voluntas a Domino*» [Prv 8, 35: LXX], et Apostolo salubriter praedicanti: «*Deus est, qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate*» [Phil 2, 13].

178 Can. 5. Si quis sicut augmentum, ita etiam initium 1791
fidei ipsumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iustificat impium, et ad (re)generationem sacri baptismatis pervenimus, non per gratiae donum, id est per inspirationem Spiritus Sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, sed naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus adversarius approbatur, beato Paulo dicente: *Confidimus, quia qui coepit in nobis bonum opus, perficiet usque in diem Domini nostri Iesu Christi* [Phil 1, 6], et illud: *Vobis datum est pro Christo non*

solum, ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini [Phil 1, 29], et: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est* [Eph 2, 8]. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos, qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodo fideles esse definiunt.

Can. 6. Si quis sine gratia Dei credentibus, volenti- 179
bus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, (149)
studentibus, petentibus, quaerentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus, non autem ut credamus, velimus, vel haec omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem et inspirationem Sancti Spiritus in nobis fieri confitetur, et aut humilitati, aut oboedientiae humanae subiungit gratiae adiutorium, nec, ut oboedientes et humiles simus, ipsius gratiae donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti: *Quid habes, quod non accepisti?* [1 Cor 4, 7], et: *Gratia Dei sum id, quod sum* [1 Cor 15, 10].

Can. 7. Si quis per naturae vigorem bonum aliquid, 180
quod ad salutem pertinet vitae aeternae, cogitare, ut expedit, aut eligere, sive salutari [*al.* salvari], id est evangelicae praedicationi consentire posse confirmat absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati, haeretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis: «*Sine me nihil potestis facere*» [Io 15, 5], et illud Apostoli: *Non quod idonei simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est* [2 Cor 3, 5].

Can. 8. Si quis alios misericordia, alios vero 181
1027 per liberum arbitrium, quod in omnibus, qui de praevaricatione primi hominis nati sunt, constat esse vitiatum, ad gratiam baptismi posse venire contendit, a recta fide probatur alienus. Is enim non[1] omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum, aut certe ita laesum putat, ut tamen quidam valeant sine revelatione Dei mysterium salutis aeternae

[1] Cf Hfl II 729 nota 1.

per semetipsos posse conquirere. Quod quam sit contrarium, (ipse) Dominus probat, qui non aliquos, sed neminem ad se posse venire testatur, nisi *quem Pater attraxerit* [Io 6, 44], sicut et PETRO dicit: «*Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est*» [Mt 16, 17]; et Apostolus: *Nemo potest dicere Dominum Iesum (Christum) nisi in Spiritu Sancto* [1 Cor 12, 3].

182 Can. 9. Divini est muneris, cum et recte cogitamus,
(152) et pedes nostros a falsitate et iniustitia continemus; quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur.

183 Can. 10. Adiutorium Dei etiam renatis ac sanctis [al. sanatis] semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare.

184 Can. 11. Nemo quidquam Domino recte voverit, nisi ab ipso acceperit quod voveret, sicut legitur: *Quae de manu tua accepimus, damus tibi* [1 Par 29, 14].

185 Can. 12. Tales nos amat Deus, quales futuri sumus
(155) ipsius dono, non quales sumus nostro merito.

186 Can. 13. Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi non potest reparari: quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potest reddi. Unde Veritas ipsa dicit: *Si vos Filius liberav(er)it, tunc vere liberi eritis* [Io 8, 36].

187 Can. 14. Nullus miser de quacunque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia praevenitur, sicut dicit Psalmista: *Cito anticipent nos misericordiae tuae, Domine* [Ps 78, 8], et illud: «*Deus meus, misericordia eius praeveniet me*» [Ps 58, 11].

188 Can. 15. Ab eo, quod formavit Deus, mutatus est Adam, sed in peius per iniquitatem suam. Ab eo, quod operata est iniquitas, mutatur fidelis, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit praevaricatoris primi, haec secundum Psalmistam *mutatio est dextrae Excelsi* [Ps 76, 11].

9 Can. 16. Nemo ex eo, quod videtur habere, glorietur, tanquam non acceperit: aut ideo se putet accepisse, quia littera extrinsecus vel ut legeretur, apparuit,

vel ut audiretur, sonuit. Nam sicut Apostolus dicit: *Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est* [Gal 2, 21]: «*ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*» [Eph 4, 8; cf. Ps 67, 19]. Inde habet, quicunque habet; quisquis autem se inde habere negat, aut vere non habet, aut id, *quod habet, aufertur ab eo* [Mt 25, 29].

Can. 17. Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, 190
fortitudinem autem Christianorum Dei *charitas* facit, (160)
quae «*diffusa est in cordibus nostris*», non per voluntatis arbitrium, quod est a [in] nobis, sed «*per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*» [Rom 5, 5].

809 Can. 18. Nullis meritis gratiam praevenientibus 191
debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant.

Can. 19. Natura humana, etiamsi in illa integri- 192
tate, in qua est condita, permaneret, nullo modo se ipsam, creatore suo non adiuvante, servaret: unde cum sine Dei gratia salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare, quod perdidit?

Can. 20. Multa Deus facit in homine bona, quae 193
non facit homo. Nulla vero facit homo bona, quae non Deus praestat, ut faciat homo.

Can. 21. Sicut iis, qui volentes in lege iustificari, 194
et a gratia exciderunt, verissime dicit Apostolus: *Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est* [Gal 2, 21]: sic (et) iis, qui gratiam, quam commendat et percipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur: Si per naturam iustitia est, *ergo Christus gratis mortuus est*. Iam hic enim erat lex, et non iustificabat: iam hic erat et natura, et non iustificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, ut et lex per illum impleretur, qui dixit: *Non veni legem solvere, sed adimplere* [Mt 5, 17]: et (ut) natura per Adam perdita per illum repararetur, qui dixit, venisse se *quaerere et salvare, quod perierat* [Lc 19, 10].

Can. 22. Nemo habet de suo nisi mendacium et 195
peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque (162)

iustitiae, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati non deficiamus in via.

196 Can. 23. Suam voluntatem homines faciunt, non Dei,
(166) quando id agunt, quod Deo displicet; quando autem id faciunt, quod volunt, ut divinae serviant voluntati, quamvis volentes agant quod agunt, illius tamen voluntas est, a quo et praeparatur et iubetur quod volunt.

197 Can. 24. Ita sunt in *vite palmites*, ut viti nihil conferant, sed inde accipiant unde vivant: sic quippe vitis est in palmitibus, ut vitale alimentum subministret iis, non sumat ab iis. Ac per hoc et manentem in se habere Christum, et *manere* in Christo, discipulis prodest utrumque, non Christo. Nam praeciso palmite, potest de viva radice alius pullulare, qui autem praecisus est, sine radice non potest vivere [Io 15, 5 sqq].

198 Can. 25. Prorsus donum Dei est diligere Deum. Ipse ut diligeretur dedit, qui non dilectus diligit. Displicentes amati sumus, ut fieret in nobis unde placeremus. *Diffundit* enim *charitatem in cordibus nostris Spiritus* [Rom 5, 5] Patris et Filii, quem cum Patre amamus et Filio.

199 Ac sic secundum supra scriptas sanctarum Scripturarum sententias, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante et praedicare debemus et credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum et attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est, possit, nisi eum gratia misericordiae divinae praevenerit. Unde et Abel iusto et Noe et Abrahae et Isaac et Iacob, et omni antiquorum Patrum multitudini illam praeclaram fidem, quam in ipsorum laude praedicat Apostolus Paulus [Hebr 11], non per bonum naturae, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam: quam gratiam etiam post adventum Domini omnibus, qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio haberi, sed Christi novimus simul et credimus largitate conferri, secundum illud, quod

saepe iam dictum est et quod praedicat Paulus Apostolus: «*Vobis datum est pro Christo, non solum, ut in eum credatis, sed etiam, ut pro illo patiamini*» [Phil 1, 29]; et illud: *Deus, qui coepit in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Domini nostri Iesu Christi* [Phil 1, 6]; et illud: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est* [Eph 2, 8]; et quod de se ipso ait Apostolus: *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem* [1 Cor 7, 25; 1 Tim 1, 13]. Non dixit, quia eram, sed ut essem. Et illud: *Quid habes, quod non accepisti?* [1 Cor 4, 7.] Et illud: *Omne datum bonum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* [Iac 1, 17]. Et illud: *Nemo habet quidquam, nisi illi datum fuerit desuper* [Io 3, 27]. Innumerabilia sunt sanctarum Scripturarum testimonia, quae possunt ad probandam gratiam proferri, sed brevitatis studio praetermissa sunt, quia et revera, cui pauca non sufficiunt, plura non proderunt.

805 Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod 200
accepta per baptismum gratia omnes baptizati Christo (169)
auxiliante et cooperante, quae ad salutem animae pertinent, possint et debeant, si fideliter laborare voluerint
322 adimplere. Aliquos vero ad malum divina potestate praedestinatos esse, non solum non credimus, sed etiam, si sunt, qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus. Hoc etiam salubriter profitemur et credimus, quod in omni opere bono non nos incipimus, et postea per Dei misericordiam adiuvamur, sed ipse nobis nullis praecedentibus bonis meritis et fidem et amorem sui prius inspirat, ut et baptismi sacramenta fideliter requiramus, et post baptismum cum ipsius adiutorio ea, quae sibi sunt placita, implere possimus. Unde manifestissime credendum est, quod et illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam revocavit [Lc 23, 43], et Cornelii centurionis, ad quem angelus Domini missus est [Act 10, 3], et Zachaei, qui ipsum Dominum suscipere meruit [Luc 19, 6], illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinae largitatis donum.

IOHANNES II 533—535.

Circa: «Unus de Trinitate passus est»[1].

[Ex ep. (3) «Olim quidem» ad Senatores Constantinopolitanos, Mart. 534.]

201 (142) Iustinianus (siquidem) imperator filius noster, ut eius 148 epistolae tenore cognovistis, de his tribus quaestionibus orta certamina fuisse signavit, utrum unus ex Trinitate Christus et Deus noster dici possit: hoc est una de tribus personis Sanctae Trinitatis sancta persona. An Deus Christus carne pertulerit impassibili deitate. An proprie et veraciter mater Domini Dei nostri Christi Maria semper virgo debeat appellari. Probavimus in his catholicam imperatoris fidem, et ita esse propheticis et apostolicis vel Patrum exemplis evidenter ostendimus. Unum enim ex Sancta Trinitate Christum esse, hoc est unam de tribus Sanctae Trinitatis personis sanctam esse personam sive subsistentiam, quam graeci ὑπόστασιν dicunt, in his exemplis evidenter ostendimus [allegantur testimonia varia, ut Gn 3, 22; 1 Cor 8, 6; Symbolum Nicaenum; Procli epistola ad orientales etc.]; Deum vero carne passum his nihilominus roboremus exemplis [Dt 28, 66; Io 14, 6; Zach 12, 10; Act 3, 15; 20, 28; 1 Cor 2, 8; Cyrilli anath. 12, LEO ad Flavianum etc.].

202 Gloriosam vero Sanctam semper virginem Mariam proprie et veraciter Dei genitricem matremque Dei 143 Verbi ex ea incarnati ab hominibus catholicis confiteri recte esse docemus. Proprie et veraciter et idem ipse ultimis temporibus incarnatus, ex sancta et gloriosa Virgine matre nasci dignatus est. Propterea ergo, quia proprie et veraciter Dei Filius ex ea incarnatus est, ideo proprie et veraciter matrem Dei ex ea incarnati et

[1] Msi VIII 803 E sqq; Jf 885; Hrd II 1150 C sqq; ML 66, 20 C sqq; BR(T) App. I 496 a sqq. — Monachi quidam Scythae Constantinopoli propositionem enuntiaverunt: Unum de Trinitate passum esse. Quo factum est, ut in Monophysiticae haereseos suspicionem venirent, et ad tuendam propriam orthodoxiam Romam ad HORMISDAM pontificem proficiscerentur. Qui hac de re iudicium non tulit, Scytharum tamen petulantiam aegre se ferre in epistola 70 ad Possessorem ostendit. Cum vero alii monachi, Acoemetae nempe Constantinopolitani, eandem propositionem pravo sensu impugnarent, IOANNES II epistolam Iustiniani imperatoris, qua hos Nestorianae haereseos incusabat, approbavit et in altera ad senatores Constantinopolitanos directa hac de re decrevit ut supra.

nati esse confitemur, et ne Dominus Iesus per honorificentiam vel gratiam Dei nomen accepisse credatur, sicut Nestorius sentit insulsus: veraciter autem ideo, ne phantasma aut aliquo modo non veram sumpsisse carnem credatur ex virgine, sicut asseruit impius Eutyches.

S. AGAPETUS I 535—536. S. SILVERIUS 536—(537)540.

VIGILIUS (537)540—555.

Canones adversus Origenem[1].

[Ex Iustiniani Imperatoris «Libro adversus Origenem», 543.]

480 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει προϋπάρχειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, οἷα πρώην νόας οὔσας καὶ ἁγίας δυνάμεις· κόρον δὲ λαβούσας τῆς θείας θεωρίας, καὶ πρὸς τὸ χεῖρον τραπείσας, καὶ διὰ τοῦτο ἀποψυγείσας μὲν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, ἐντεῦθεν δὲ ψυχὰς ὀνομασθείσας, καὶ τιμωρίας χάριν εἰς σώματα καταπεμφθείσας, ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 1. Si quis dicit aut 203 sentit, praeexsistere hominum animas, utpote quae antea mentes fuerint et sanctae virtutes, satietatemque cepisse divinae contemplationis, et in deterius conversas esse, atque idcirco refrixisse a Dei caritate, et inde ψυχάς, Graece, id est, animas esse nuncupatas, demissasque esse in corpora supplicii causa: anathema sit.

[illegible] Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, τὴν τοῦ Κυρίου ψυχὴν προϋπάρχειν, καὶ ἡνωμένην γεγενῆσθαι τῷ Θεῷ λόγῳ πρὸ τῆς ἐκ παρθένου σαρκώσεώς τε καὶ γεννήσεως, ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 2. Si quis dicit aut 204 sentit, Domini animam prius exstitisse, atque unitam fuisse Deo Verbo ante incarnationem et generationem ex virgine, A. S.

[1] Msi IX 533 A sq; Hrd III 279 C. — Hos canones, quos σύνοδος ἐνδημοῦσα sub Menna Patriarcha a. 543 edidit, Summus Pontifex VIGILIUS, Patriarchae omnes, plurimi Episcopi subscriptione confirmarunt, ut haberent vim declarationis totius Ecclesiae docentis. [Cf. Fr. Diekamp, Die origenistischen Streitigkeiten im 6. Jahrhundert und das 5. allg. Konzil, Münster 1899, 46 sqq.] — Omissi sunt canones anni 553, prioribus huius libri editionibus inserti, qui ratione doctrinae minoris momenti videntur esse, etsi hi quoque a posterioribus Conciliis universalibus saepe laudati sunt.

205 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πρῶτον πεπλάσθαι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἁγίας παρθένου, καὶ μετὰ ταῦτα ἑνωθῆναι αὐτῷ τὸν Θεὸν λόγον, καὶ τὴν ψυχὴν ὡς προϋπάρξασαν, ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 3. Si quis dicit aut sentit, primum formatum esse corpus Domini nostri Iesu Christi in utero beatae Virginis, ac postea unitum ei esse Deum Verbum, et animam, utpote quae ante fuisset, A. S.

206 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πᾶσι τοῖς ἐπουρανίοις τάγμασιν ἐξομοιωθῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, γενόμενον τοῖς Χερουβὶμ Χερουβίμ, καὶ τοῖς Σεραφὶμ Σεραφίμ, καὶ πάσαις ἁπλῶς ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἐξομοιωθέντα, ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 4. Si quis dicit aut sentit, omnibus coelestibus ordinibus assimilatum esse Deum Verbum, cherubimque factum esse ipsis cherubim, et seraphim ipsis seraphim, ac omnibus plane supernis virtutibus similem esse factum, A. S.

207 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ἐν τῇ ἀναστάσει σφαιροειδῆ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐγείρεσθαι σώματα, καὶ οὐχ ὁμολογεῖ ὀρθίους ἡμᾶς ἐγείρεσθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 5. Si quis dicit aut 287
sentit, in resurrectione corpora hominum orbiculata suscitari, nec confitetur nos suscitari rectos, A. S.

208 Εἴ τις λέγει, οὐρανὸν καὶ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας καὶ ὕδατα τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ἐμψύχους καὶ ὑλικάς εἶναί τινας δυνάμεις, ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 6. Si quis dicit coelum, et solem, et lunam, et stellas, et aquas, quae super coelos sunt, animatas et materiales esse quasdam virtutes, A. S.

209 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ὅτι ὁ δεσπότης Χριστὸς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι σταυρωθήσεται ὑπὲρ δαιμόνων, καθὰ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων, ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 7. Si quis dicit aut sentit, Dominum Christum in futuro saeculo crucifixum iri pro daemonibus, sicuti et pro hominibus, A. S.

210 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ἢ πεπερασμένην εἶναι τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, καὶ τοσαῦτα αὐτὸν δημιουργῆσαι, ὅσον περιδράξασθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 8. Si quis dicit aut sentit, vel finitam esse Dei potestatem, vel eum tanta fecisse, quanta comprehendere potuit, A. S.

693 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πρόσκαιρον εἶναι τὴν τῶν δαιμόνων, καὶ ἀσεβῶν ἀνθρώπων κόλασιν, καὶ τέλος κατά τινα χρόνον αὐτὴν ἕξειν, ἤγουν ἀποκατάστασιν γενέσθαι δαιμόνων, ἢ ἀσεβῶν ἀνθρώπων, ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 9. Si quis dicit aut
sentit, ad tempus esse dae- 211
monum et impiorum hominum supplicium, eiusque finem aliquando futurum, sive restitutionem et redintegrationem fore daemonum aut impiorum hominum, A. S.

Conc. CONSTANTINOPOLITANUM II 553.

Oecumenicum V (de tribus Capitulis).

De traditione ecclesiastica [1].

Confitemur fidem tenere et praedicare ab initio 212
donatam a magno Deo et Salvatore nostro Iesu Christo sanctis apostolis et ab illis in universo mundo praedicatam; quam et sancti Patres confessi sunt, et explanaverunt, et sanctis ecclesiis tradiderunt, et maxime qui in sanctis quattuor Synodis convenerunt; quos per omnia et in omnibus sequimur, et suscipimus. . . . Omnia vero, quae non consonant his, quae definita sunt ab iisdem quattuor sanctis Conciliis pro recta fide, . . . aliena pietatis iudicantes, condemnamus et anathematizamus.

Anathematismi de tribus Capitulis [2].

[Partim identici cum «Homologia» Imperatoris, a. 551.]

39 α'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος μίαν φύσιν ἤτοι οὐσίαν, μίαν τε δύναμιν, καὶ

Can. 1. Si quis non con- 213
fitetur Patris, et Filii, et (172)
Spiritus Sancti unam naturam sive substantiam,

[1] Msi IX 201 B; Hrd III 70 D sq; cf. Bar(Th) ad 553 n. 20 sqq (10, 87 sqq).
[2] Msi IX 375 D sqq; coll. Hfl II 892 sqq; Hrd III 193 D sqq.

ἐξουσίαν, τριάδα ὁμοούσιον, μίαν θεότητα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἤγουν προσώποις προσκυνουμένην· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Εἷς γὰρ Θεὸς καὶ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα.

214 β'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ,
(173) τοῦ Θεοῦ λόγου εἶναι τὰς δύο γεννήσεις, τήν τε πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ πατρός, ἀχρόνως καὶ ἀσωμάτως, τήν τε ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, τοῦ αὐτοῦ κατελθόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντος ἐκ τῆς ἁγίας ἐνδόξου θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ γεννηθέντος ἐξ αὐτῆς· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

215 γ'. Εἴ τις λέγει, ἄλλον εἶναι τοῦ Θεοῦ λόγον τὸν θαυματουργήσαντα, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν τὸν παθόντα, ἢ τὸν Θεὸν λόγον συνεῖναι λέγει τῷ Χριστῷ γενομένῳ ἐκ γυναικός, ἢ ἐν αὐτῷ εἶναι ὡς ἄλλον ἐν ἄλλῳ, ἀλλ' οὐχ ἕνα, καὶ τὸν αὐτὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε θαύματα καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινε σαρκί· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

et unam virtutem et potestatem, trinitatem consubstantialem, unam deitatem in tribus subsistentiis sive personis adorandam, talis anathema sit. Unus enim Deus et Pater, ex quo omnia; et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia; et unus Spiritus Sanctus, in quo omnia.

Can. 2. Si quis non con- 148
fitetur Dei Verbi duas esse nativitates, unam quidem ante saecula ex patre sine tempore incorporaliter, alteram vero in ultimis diebus eiusdem ipsius qui de coelis descendit, et incarnatus de sancta gloriosa Dei Genitrice et semper Virgine Maria, natus est ex ipsa, talis A. S.

Can. 3. Si quis dicit, alium esse Deum Verbum qui miracula fecit, et alium Christum qui passus est, vel Deum Verbum cum Christo esse nascente de muliere, vel in ipso esse ut alterum in altero, et non unum eundemque Dominum nostrum Iesum Christum, Dei Verbum incarnatum et hominem factum, et eiusdem ipsius miracula, et passiones quas voluntarie carne sustinuit, talis A. S.

δ'. Εἴ τις λέγει, κατὰ χάριν, ἢ κατὰ ἐνέργειαν, ἢ κατὰ ἰσοτιμίαν ἢ κατὰ αὐθεντίαν, ἢ ἀναφοράν, ἢ σχέσιν, ἢ δύναμιν τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς ἄνθρωπον γεγενῆσθαι· ἢ κατὰ εὐδοκίαν, ὡς ἀρεσθέντος τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τοῦ εὖ καὶ καλῶς δόξαι αὐτῷ περὶ αὐτοῦ, καθὼς Θεόδωρος μαινόμενος λέγει· ἢ κατὰ ὁμωνυμίαν, καθ' ἣν οἱ Νεστοριανοὶ τὸν Θεὸν λόγον Ἰησοῦν καὶ Χριστὸν καλοῦντες, καὶ τὸν ἄνθρωπον κεχωρισμένως Χριστὸν καὶ υἱὸν ὀνομάζοντες, καὶ δύο πρόσωπα προφανῶς λέγοντες, κατὰ μόνην τὴν προσηγορίαν, καὶ τιμὴν καὶ ἀξίαν, καὶ προσκύνησιν, καὶ ἓν πρόσωπον, καὶ ἕνα Χριστὸν ὑποκρίνονται λέγειν· ἀλλ' οὐχ ὁμολογεῖ τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς σάρκα ἐμψυχομένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ, κατὰ σύνθεσιν ἤγουν καθ' ὑπόστασιν γεγενῆσθαι, καθὼς οἱ ἅγιοι πατέρες ἐδίδαξαν· καὶ διὰ τοῦτο μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν, ὅ ἐστιν ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἷς τῆς ἁγίας τριάδος· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Πολυτρόπως γὰρ νοουμένης τῆς ἑνώσεως, οἱ μὲν τῇ ἀσεβείᾳ Ἀπολλιναρίου καὶ Εὐτυχοῦς ἀκολουθοῦντες, τῷ ἀφανισμῷ τῶν συνελθόντων προ-

Can. 4. Si quis dicit, 216
secundum gratiam, vel se- (175)
cundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum aequalitatem honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, unitionem Dei Verbi ad hominem factam esse, vel secundum bonam voluntatem, quasi quod placuit Deo Verbo homo, eo quod bene visum est ei de ipso, sicut Theodorus [insaniens] dicit: vel secundum homonymiam, per quam Nestoriani Deum Verbum Filium et Christum vocantes, et hominem separatim Christum et Filium nominantes, et duas personas evidenter dicentes, per solam nominationem, et honorem, et dignitatem, et adorationem, unam personam, unum Filium, et unum Christum confingunt dicere: sed non confitetur unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationabili et intellectuali, secundum compositionem sive secundum subsistentiam factam esse, sicut sancti Patres docuerunt, et ideo unam eius subsistentiam compositam, qui est Dominus (noster) Iesus Christus, unus de Sancta Trinitate, talis A. S. Cum enim multis modis

κείμενοι, τὴν κατὰ σύγχυσιν τὴν ἕνωσιν πρεσβεύουσιν. Οἱ δὲ τὰ Θεοδώρου καὶ Νεστορίου φρονοῦντες, τῇ διαιρέσει χαίροντες, σχετικὴν τὴν ἕνωσιν ἐπεισάγουσιν· ἡ μέντοι ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία ἑκατέρας αἱρέσεως τὴν ἀσέβειαν ἀποβαλλομένη τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα κατὰ σύνθεσιν ὁμολογεῖ· ὅπερ ἐστὶ καθ' ὑπόστασιν. Ἡ γὰρ κατὰ σύνθεσιν ἕνωσις, ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, οὐ μόνον ἀσύγχυτα τὰ συνελθόντα διαφυλάττει, ἀλλ' οὐδὲ διαίρεσιν ἐπιδέχεται.

217
(176) ε'. Εἴ τις τὴν μίαν ὑπόστασιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτως ἐκλαμβάνει, ὡς ἐπιδεχομένην πολλῶν ὑποστάσεων σημασίαν, καὶ διὰ τούτου εἰσάγειν ἐπιχειρεῖ ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου δύο ὑποστάσεις, ἤτοι δύο πρόσωπα, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ εἰσαγομένων δύο προσώπων, ἓν πρόσωπον λέγει κατὰ ἀξίαν, καὶ τιμήν, καὶ προσκύνησιν, καθάπερ Θεόδωρος καὶ Νεστόριος μαινόμενοι συνεγράψαντο· καὶ συκοφαντεῖ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ὡς κατὰ ταύτην τὴν ἀσεβῆ ἔννοιαν χρησαμένην τῷ τῆς μιᾶς

unitas intelligitur, qui impietatem Apollinarii et Eutychetis sequuntur, interemptionem eorum quae convenerunt colentes, unitionem secundum confusionem dicunt. Theodori autem et Nestorii sequaces, divisione gaudentes affectualem unitatem introducunt. Sancta Dei Ecclesia utriusque perfidiae impietatem reiciens, unitionem Dei Verbi ad carnem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam. Unitio enim per compositionem in mysterio Christi non solum inconfuse ea, quae convenerunt, conservat, sed nec divisionem suscipit.

Can. 5. Si quis unam subsistentiam Domini nostri Iesu Christi sic intelligit, tanquam suscipientem plurimarum subsistentiarum significationem, et per hoc introducere conatur in mysterio Christi duas subsistentias, seu duas personas, et duarum personarum quas introducit, unam personam dicit secundum dignitatem, et honorem, et adorationem, sicut Theodorus et Nestorius insanientes conscripserunt, et calumniantur sanctam CHALCEDONENSEM Synodum tanquam secundum istum impium intellectum

ὑποστάσεως ῥήματι· ἀλλὰ μὴ ὁμολογεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἑνωθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν, ἤτοι ἓν πρόσωπον· οὕτως τε καὶ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον μίαν ὑπόστασιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμολογῆσαι· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Οὔτε γὰρ προσθήκην προσώπου, ἤγουν ὑποστάσεως ἐπεδέξατο ἡ ἁγία τριὰς καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας τριάδος Θεοῦ λόγου.

ς'. Εἴ τις καταχρηστικῶς,
113 ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς θεοτόκον λέγει τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπάρθενον Μαρίαν· ἢ κατὰ ἀναφοράν, ὡς ἀνθρώπου ψιλοῦ γεννηθέντος, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος (καὶ τῆς) ἐξ αὐτῆς, ἀναφερομένης δὲ κατ' ἐκείνου τῆς τοῦ ἀνθρώπου γεννήσεως ἐπὶ τὸν Θεὸν λόγον ὡς συνόντα τῷ ἀνθρώπῳ γενομένῳ· καὶ συκοφαντεῖ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ὡς κατὰ ταύτην τὴν ἀσεβῆ ἐπινοηθεῖσαν παρὰ Θεοδώρου ἔννοιαν θεοτόκον τὴν παρθένον εἰποῦσαν· ἢ εἴ τις ἀνθρωποτόκον αὐτὴν καλεῖ ἢ χριστοτόκον, ὡς τοῦ Χριστοῦ μὴ ὄντος Θεοῦ· ἀλλὰ μὴ κυρίως, καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογεῖ, διὰ τὸ τὸν πρὸ

unius subsistentiae utentem vocabulo, sed non confitetur Dei Verbum carni secundum subsistentiam unitum esse, et propter hoc unam eius subsistentiam, seu unam personam, et sic et sanctum CHALCEDONENSE Concilium unam subsistentiam Domini nostri Iesu Christi confessum esse, talis A.S. Nec enim adiectionem personae vel subsistentiae suscepit sancta Trinitas ex incarnato uno de sancta Trinitate Deo Verbo.

Can. 6. Si quis abusive 218
et non vere Dei genitricem dicit sanctam gloriosam semper Virginem Mariam, vel secundum relationem, quasi homine puro nato, sed non Deo Verbo incarnato et nato ex ipsa, referenda autem, sicut illi dicunt, hominis nativitate ad Deum Verbum, eo quod cum homine erat nascente, et calumniatur sanctam CHALCEDONENSEM Synodum, tanquam secundum istum impium intellectum, quem Theodorus exsecrandus adinvenit, Dei genitricem Virginem dicentem, vel qui hominis genitricem vocat, aut Christotocon, id est, Christi genitricem, tanquam si Christus Deus non esset, et non proprie et (177)

τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα Θεὸν λόγον ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι, οὕτω τε εὐσεβῶς καὶ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογῆσαι, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

219 (178) ζ'. Εἴ τις ἐν δύο φύσεσι λέγων, μὴ ὡς ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι τὸν ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν γνωρίζεσθαι ὁμολογεῖ, ἵνα διὰ τούτου σημάνῃ τὴν διαφορὰν τῶν φύσεων, ἐξ ὧν ἀσυγχύτως ἡ ἄφραστος ἕνωσις γέγονεν· οὔτε τοῦ λόγου εἰς τὴν τῆς σαρκὸς μεταποιηθέντος φύσιν, οὔτε τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν τοῦ λόγου φύσιν μεταχωρησάσης (μένει γὰρ ἑκάτερον, ὅπερ ἐστὶ τῇ φύσει, καὶ γενομένης τῆς ἑνώσεως καθ' ὑπόστασιν), ἀλλ' ἐπὶ διαιρέσει τῇ ἀνὰ μέρος, τὴν τοιαύτην λαμβάνει φωνὴν ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου· ἢ τὸν ἀριθμὸν τῶν φύσεων ὁμολογῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος, μὴ τῇ θεωρίᾳ μόνῃ τὴν διαφορὰν τούτων λαμβάνει, ἐξ ὧν καὶ συνετέθη, οὐκ ἀναιρουμένην διὰ τὴν ἕνωσιν (εἷς γὰρ ἐξ ἀμφοῖν, καὶ δι' ἑνὸς ἀμφότερα), ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ κέχρηται τῷ ἀριθμῷ, ὡς κεχωρισμένας καὶ ἰδιοϋποστάτους ἔχει τὰς φύσεις, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

vere Dei genitricem ipsam confitetur, eo quod ipse qui ante saecula ex Patre natus est Deus Verbum, in ultimis diebus ex ipsa incarnatus et natus est, et sic pie et sanctam CHALCEDONENSEM Synodum eam esse confessam, talis A. S.

Can. 7. Si quis in duabus naturis dicens, non ut in deitate et humanitate unum Dominum nostrum Iesum Christum cognosci confitetur, ut per hoc significet differentiam naturarum, in quibus inconfuse ineffabilis unitio facta est, neque Deo Verbo in carnis naturam transmutato, neque carne in Verbi naturam transducta (manet enim utrumque hoc quod est natura, etiam facta unitate secundum subsistentiam), sed pro divisione per partem, talem excipit vocem in mysterio Christi, vel numerum naturarum confitendo in eodem Domino nostro Iesu Christo Deo Verbo incarnato, non intellectu tantummodo differentiam excipit earum, ex quibus et compositus est, non interemptam propter unitatem (unus enim ex utroque, et per unum utraque), sed in hoc numero utitur, ut separatim unaquaque natura suam habente subsistentiam, talis A. S.

η'. Εἴ τις ἐκ δύο φύσεων θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος ὁμολογῶν τὴν ἕνωσιν γεγενῆσθαι, ἢ μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην λέγων, μὴ οὕτως αὐτὰ λαμβάνῃ καθάπερ καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐδίδαξαν, ὅτι ἐκ τῆς θείας φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, τῆς ἑνώσεως καθ' ὑπόστασιν γενομένης, εἷς Χριστὸς ἀπετελέσθη· ἀλλ' ἐκ τῶν τοιούτων φωνῶν μίαν φύσιν, ἤτοι οὐσίαν θεότητος καὶ σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ εἰσάγειν ἐπιχειρεῖ, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Καθ' ὑπόστασιν γὰρ λέγοντες τὸν μονογενῆ λόγον ἡνῶσθαι, οὐκ ἀνάχυσίν τινα τὴν εἰς ἀλλήλους τῶν φύσεων πεπρᾶχθαι φαμέν· μενούσης δὲ μᾶλλον ἑκατέρας ὅπερ ἐστίν, ἡνῶσθαι σαρκὶ νοοῦμεν τὸν λόγον. Διὸ καὶ εἷς ἐστιν ὁ Χριστός, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὁ αὐτὸς ὁμοούσιος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἐπίσης γὰρ καὶ τοὺς ἀνὰ μέρος διαιροῦντας, ἤτοι τέμνοντας, καὶ τοὺς συγχέοντας τὸ τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἀποστρέφεται καὶ ἀναθεματίζει ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία.

Can. 8. Si quis ex duabus naturis deitatis et humanitatis confitens unitatem factam esse, vel unam naturam Dei Verbi incarnatam dicens, non sic ea excipit sicut Patres docuerunt, quod ex divina natura et humana, unitione secundum subsistentiam facta, unus Christus effectus est, sed ex talibus vocibus unam naturam sive substantiam deitatis et carnis Christi introducere conatur, talis A. S. Secundum subsistentiam enim dicentes unigenitum Deum Verbum carni unitum esse, non confusionem aliquam naturarum in se invicem factam esse dicimus, sed magis permanente utraque hoc quod est, unitum esse carni Deum Verbum intelligimus. Propter quod et unus est Christus, Deus et homo, idem ipse consubstantialis Patri secundum deitatem, et consubstantialis nobis idem ipse secundum humanitatem. Aequaliter enim et eos qui per partem dividunt vel incidunt, et eos qui confundunt divinae dispensationis mysterium Christi, reicit et anathematizat Dei Ecclesia. 220 (179)

221 θ′. Εἴ τις προσκυνεῖσθαι
(180) ἐν δυσὶ φύσεσι λέγει τὸν Χριστόν, ἐξ οὗ δύο προσκυνήσεις εἰσάγονται, ἰδίᾳ τῷ Θεῷ λόγῳ, καὶ ἰδίᾳ τῷ ἀνθρώπῳ· ἢ εἴ τις ἐπὶ ἀναιρέσει τῆς σαρκός, ἢ ἐπὶ συγχύσει τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἢ μίαν φύσιν ἤγουν οὐσίαν τῶν συνελθόντων τερατευόμενος, οὕτω προσκυνεῖ τὸν Χριστόν, ἀλλ' οὐχὶ μιᾷ προσκυνήσει τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθέντα μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκὸς προσκυνεῖ, καθάπερ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

222 ι′. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ, τὸν ἐσταυρωμένον σαρκὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εἶναι Θεὸν ἀληθινὸν καὶ κύριον τῆς δόξης καὶ ἕνα τῆς ἁγίας τριάδος· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

223 ια′. Εἴ τις μὴ ἀναθεματίζει Ἄρειον, Εὐνόμιον, Μακεδόνιον, Ἀπολλινάριον, Νεστόριον, Εὐτυχέα καὶ Ὠριγένην, μετὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν συγγραμμάτων, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας αἱρετικούς, τοὺς κατακριθέντας ὑπὸ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν προειρημένων ἁγίων τεττάρων συνόδων, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια τῶν προειρημένων αἱρετικῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ μέχρι τέ-

Can. 9. Si quis in duabus naturis adorari dicit Christum, ex quo duas adorationes introducunt, separatim Deo Verbo, et separatim homini: vel si quis ad interemptionem carnis vel ad confusionem deitatis et humanitatis, unam naturam sive substantiam eorum quae convenerunt introducens, sic Christum adorat, sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Dei Ecclesiae traditum est, talis A. S.

Can. 10. Si quis non confitetur Dominum nostrum Iesum Christum, qui crucifixus est carne, Deum esse verum, et Dominum gloriae, et unum de Sancta Trinitate, talis A. S.

Can. 11. Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Nestorium, Eutychen, Origenem cum impiis eorum conscriptis, et alios omnes haereticos qui condemnati et anathematizati sunt a sancta catholica et apostolica Ecclesia, et a praedictis sanctis quattuor Conciliis, et eos qui similia praedictis haereticis sapuerunt vel sapiunt, et usque ad mortem in sua impietate

λους τῇ οἰκείᾳ ἀσεβείᾳ ἐμμείναντας· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

ιβ′. Εἴ τις ἀντιποιεῖται Θεοδώρου τοῦ ἀσεβοῦς τοῦ Μοψουεστίας, τοῦ εἰπόντος, ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ὑπὸ παθῶν ψυχῆς καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν ἐνοχλούμενον, καὶ τῶν χειρόνων κατὰ μικρὸν χωριζόμενον, καὶ οὕτως ἐκ προκοπῆς ἔργων βελτιωθέντα καὶ ἐκ πολιτείας ἄμωμον καταστάντα, ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον βαπτισθῆναι εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος λαβεῖν, καὶ υἱοθεσίας ἀξιωθῆναι· καὶ κατ' ἰσότητα βασιλικῆς εἰκόνος εἰς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου προσκυνεῖσθαι· καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἄτρεπτον ταῖς ἐννοίαις καὶ ἀναμάρτητον παντελῶς γενέσθαι. Καὶ πάλιν εἰρηκότος τοῦ αὐτοῦ ἀσεβοῦς Θεοδώρου, τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν Χριστὸν τοιαύτην γεγενῆσθαι, οἵαν ὁ ἀπόστολος ἐπὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικός· ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Καὶ πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀναριθμήτοις αὐτοῦ βλασφημίαις, τολμήσαντος εἰπεῖν, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφυσήσας ὁ κύριος τοῖς μαθηταῖς καὶ

permanserunt vel permanent, talis A. S.

Can. 12. Si quis de- 224
fendit impium Theodorum (183)
Mopsuestenum, qui dixit alium esse Deum Verbum, et alium Christum a passionibus animae et desideriis carnis molestias patientem, et a deterioribus paulatim recedentem, et sic ex profectu operum melioratum, et a conversatione immaculatum factum, et tanquam purum hominem baptizatum esse in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, et per baptisma Sancti Spiritus gratiam accepisse, et filiationem meruisse, et ad similitudinem imperialis imaginis in persona Dei Verbi adorari, et post resurrectionem immutabilem cogitationibus et impeccabilem omnino factum fuisse. Et iterum dixit idem impius Theodorus, talem factam esse unitionem Dei Verbi ad Christum, qualem dixit Apostolus de viro et muliere: «*Erunt duo in carne una*» [Gn 2, 24]. Et super alias innumerabiles blasphemias ausus est dicere, quod post resurrectionem cum insufflasset Dominus discipulis, et dixisset: «*Accipite Spiritum Sanctum*»

εἰπών· λάβετε πνεῦμα ἅγιον, οὐ δέδωκεν αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ σχήματι μόνον ἐνεφύσησε. Οὗτος δὲ καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Θωμᾶ τὴν ἐπὶ τῇ ψηλαφήσει τῶν χειρῶν καὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ κυρίου, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τὸ, ὁ κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου, εἶπε, μὴ εἰρῆσθαι περὶ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τοῦ Θωμᾶ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς ἀναστάσεως ἐκπλαγέντα τὸν Θωμᾶν ὑμνῆσαι τὸν Θεὸν ἐγείραντα τὸν Χριστόν.

225 Τὸ δὲ χεῖρον, καὶ ἐν τῇ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων γενομένῃ παρ' αὐτοῦ δῆθεν ἑρμηνείᾳ συγκρίνων ὁ αὐτὸς Θεόδωρος τὸν Χριστὸν Πλάτωνι, καὶ Μανιχαίῳ, καὶ Ἐπικούρῳ, καὶ Μαρκίωνι, λέγει, ὅτι, ὥσπερ ἐκείνων ἕκαστος εὑράμενος οἰκεῖον δόγμα, τοὺς αὐτῷ μαθητεύσαντας πεποίηκε καλεῖσθαι Πλατωνικοὺς καὶ Μανιχαίους καὶ Ἐπικουρείους καὶ Μαρκιωνιστάς, τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τοῦ Χριστοῦ εὑραμένου δόγμα, ἐξ αὐτοῦ Χριστιανοὺς καλεῖσθαι. Εἴ τις τοίνυν ἀντιποιεῖται τοῦ εἰρημένου ἀσεβεστάτου Θεοδώρου, καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἐν οἷς τάς τε εἰρημένας καὶ ἄλλας ἀναριθμήτους βλασφημίας

[Io 20, 22], non dedit eis Spiritum Sanctum, sed *figuratim* tantummodo insufflavit. Iste enim et confessionem, quam fecit Thomas cum palpasset manus et latus Domini post resurrectionem, dicens: «*Dominus meus et Deus meus*», inquit non esse dictam a Thoma de Christo. (Nec enim dicit Theodorus Deum esse Christum,) sed ad miraculum resurrectionis stupefactum Thomam glorificasse Deum, qui Christum resuscitavit.

Et, quod peius est, etiam in interpretatione, quam in Actus Apostolorum scripsit Theodorus, similem fecit Christum Platoni, et Manichaeo, et Epicuro, et Marcioni, dicens: Quod sicut illorum unusquisque ex dogmate, quod invenit, suos discipulos fecit vocari Platonicos et Manichaeos et Epicureos et Marcionistas: simili modo et cum Christus dogma invenisset, ex ipso Christianos vocari. Si quis igitur defendit praedictum impium Theodorum, et impia eius conscripta, in quibus tam praedictas, quam alias innumerabiles blasphemias effudit contra magnum Deum et Salvatorem Iesum Christum, et

ἐξέχει, κατὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ μὴ ἀναθεματίζει αὐτόν, καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτοῦ συγγράμματα, καὶ πάντας τοὺς δεχομένους, ἢ καὶ ἐνδικοῦντας αὐτόν, ἢ λέγοντας ὀρθοδόξως αὐτὸν ἐκθέσθαι, καὶ τοὺς γράψαντας ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια φρονοῦντας, ἢ φρονήσαντας πώποτε, καὶ μέχρι τέλους ἐμμείναντας τῇ τοιαύτῃ αἱρέσει, ἀνάθεμα ἔστω.

ιγ'. Εἴ τις ἀντιποιεῖται τῶν ἀσεβῶν συγγραμμάτων Θεοδωρίτου, τῶν κατὰ τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης καὶ ἁγίας συνόδου καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ τῶν δώδεκα αὐτοῦ κεφαλαίων, καὶ πάντων ὧν συνεγράψατο ὑπὲρ Θεοδώρου καὶ Νεστορίου τῶν δυσσεβῶν, καὶ ὑπὲρ ἄλλων τῶν τὰ αὐτὰ τοῖς προειρημένοις Θεοδώρῳ καὶ Νεστορίῳ φρονούντων, καὶ δεχομένων αὐτούς, καὶ τὴν αὐτῶν ἀσέβειαν, καὶ δι' αὐτῶν ἀσεβεῖς καλεῖ τοὺς τῆς ἐκκλησίας διδασκάλους, τοὺς καθ' ὑπόστασιν τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου φρονοῦντας, καὶ εἴπερ οὐκ ἀναθεματίζει τὰ εἰρημένα ἀσεβῆ συγγράμματα, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια τούτοις φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ πάντας δὲ τοὺς γράψαντας κατὰ

non anathematizat eum, et impia eius conscripta, et omnes qui suscipiunt vel defendunt eum, et dicunt orthodoxe eum exposuisse, et qui scripserunt pro eo, et eadem illi sapuerunt, vel scribunt pro eo, vel impiis eius conscriptis, et eos qui similia illi sapiunt, vel aliquando sapuerunt, et usque ad mortem permanserunt vel permanent in tali impietate, talis A. S.

226 (184) Can. 13. Si quis defendit impia Theodoriti conscripta, quae contra rectam fidem et contra primam EPHESINAM sanctam Synodum, et Sanctum Cyrillum et duodecim eius capitula exposuit, et omnia quae conscripsit pro Theodoro et Nestorio impiis, et pro aliis qui eadem praedictis Theodoro et Nestorio sapuerunt, defendens eos et eorum impietatem, et propter hoc impios vocans doctores Ecclesiae, qui unitatem secundum subsistentiam Dei Verbi ad carnem confitentur, et non anathematizat ea, et eos qui similia eis sapuerunt, vel sapiunt, insuper autem et omnes qui scripserunt contra rectam fidem, et Sanctum Cyrillum et duodecim

τῆς ὀρθῆς πίστεως, ἢ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου καὶ τῶν δώδεκα αὐτοῦ κεφαλαίων, καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀσεβείᾳ τελευτήσαντας· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

227 (185) ιδʹ. Εἴ τις ἀντιποιεῖται τῆς ἐπιστολῆς τῆς λεγομένης παρὰ Ἴβα γεγράφθαι πρὸς Μάρην τὸν Πέρσην, τῆς ἀρνουμένης μὲν τὸν Θεὸν λόγον ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας σαρκωθέντα, ἄνθρωπον γεγενῆσθαι· λεγούσης δὲ ψιλὸν ἄνθρωπον ἐξ αὐτῆς γενηθῆναι, ὃν ναὸν ἀποκαλεῖ· ὡς ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν ἄνθρωπον· καὶ τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον τὴν ὀρθὴν τῶν χριστιανῶν πίστιν κηρύξαντα διαβαλλούσης ὡς αἱρετικόν, καὶ ὁμοίως Ἀπολλιναρίῳ τῷ δυσσεβεῖ γράψαντα· καὶ μεμφομένης τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην ἁγίαν σύνοδον, ὡς χωρὶς ζητήσεως Νεστόριον καθελοῦσα· καὶ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ἀσεβῆ καὶ ἐναντία τῇ ὀρθῇ πίστει ἀποκαλεῖ ἡ αὐτὴ ἀσεβὴς ἐπιστολή, καὶ ἐκδικεῖ Θεόδωρον καὶ Νεστόριον καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα καὶ συγγράμματα· εἴ τις τοίνυν τῆς εἰρημένης ἐπιστολῆς ἀντιποιεῖται, καὶ μὴ ἀναθεματίζει αὐτήν, καὶ τοὺς ἀντιποιουμένους αὐτῆς, καὶ λέγοντας,

eius capitula, usque ad mortem in tali impietate permanserunt, talis A. S.

Can. 14. Si quis defendit epistolam, quam dicitur Ibas ad Marin Persam haereticum scripsisse, quae abnegat quidem Deum Verbum de sancta Dei genitrice semper virgine Maria incarnatum, hominem factum esse, dicit autem purum hominem ex ipsa natum esse, quem templum vocat, ut alius sit Deus Verbum, et alius homo, et Sanctum Cyrillum, qui rectam fidem Christianorum praedicavit, tanquam haereticum et similiter Apollinario impio scripsisse criminatur, et inculpat primam EPHESINAM sanctam Synodum tanquam sine examinatione et quaestione Nestorium condemnantem, et duodecim capitula Sancti Cyrilli impia et contraria rectae fidei vocat eadem impia epistola, et defendit Theodorum et Nestorium, et impia eorum dogmata et conscripta. Si quis igitur memoratam impiam epistolam defendit, et non anathematizat eam, et defensores eius, et eos, qui dicunt

αὐτὴν ὀρθὴν εἶναι, ἢ μέρος αὐτῆς, καὶ γράψαντας καὶ γράφοντας ὑπὲρ αὐτῆς, ἢ τῶν περιεχομένων αὐτῇ ἀσεβειῶν, καὶ τολμῶντας ταύτην ἐκδικεῖν ἢ τὰς περιεχομένας αὐτῇ ἀσεβείας ὀνόματι τῶν ἁγίων πατέρων, ἢ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ τούτοις μέχρι τέλους ἐμμείναντας· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Τούτων τοίνυν οὕτως ὁμολογηθέντων, ἃ καὶ παρελάβομεν ἐκ τῆς θείας γραφῆς, καὶ τῆς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίας, καὶ τῶν ὁρισθέντων περὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πίστεως παρὰ τῶν προειρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων, γενομένης δὲ καὶ παρ' ἡμῶν τῆς ἐπὶ τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ τῆς αὐτῶν ἀσεβείας, πρόσγε καὶ τῆς τῶν ἐκδικησάντων ἢ ἐκδικούντων τὰ εἰρημένα τρία κεφάλαια, καὶ ἐναπομεινάντων ἢ ἀπομενόντων τῇ οἰκείᾳ πλάνῃ, κατακρίσεως, εἴ τις ἐπιχειρήσοι ἐναντία τοῖς παρ' ἡμῶν εὐσεβῶς διατυποθεῖσι παραδοῦναι, ἢ διδάξαι, ἢ γράψαι, εἰ μὲν ἐπίσκοπος εἴη, ἢ ἐν κλήρῳ ἀναφερόμενος, ὁ τοιοῦτος ἀλλότρια ἱερέων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως πράττων, γυμνωθήσεται τῆς ἐπισκοπῆς, ἢ τοῦ κλήρου, εἰ δὲ μοναχός, ἢ λαϊκός, ἀναθεματισθήσεται.

eam rectam esse, vel partem eius, et eos, qui scripserunt vel scribunt pro ea, vel pro impietate quae in ea continetur, et praesumunt eam defendere vel insertam ei impietatem nomine sanctorum Patrum vel sancti CHALCEDONENSIS Concilii, et in his usque ad mortem permanent, talis A. S.

Cum igitur haec ita recte confessi sumus, quae tradita nobis sunt tam a divinis Scripturis, quam a sanctorum Patrum doctrina, et ab his quae definita sunt de una eademque fide a praedictis sanctis quattuor Conciliis, facta autem a nobis et condemnatione contra haereticos et eorum impietatem, nec non etiam contra eos, qui defenderunt vel defendunt praedicta impia tria capitula, et permanserunt in suo errore, vel qui permanent: si quis conatus fuerit contra haec, quae pie disposuimus, vel tradere vel docere vel scribere, si quidem episcopus vel clericus sit, iste tanquam aliena a sacerdotibus et statu ecclesiastico faciens, denudabitur episcopatu vel clericatu: si autem monachus vel laicus sit, anathematizabitur. 228 (186)

PELAGIUS I 556—561.

De forma baptismi[1].

[Ex ep. «Admonemus ut» ad Gaudentium Episc. Volaterranum, ca. 560.]

229 Multi sunt, qui in nomine Christi solummodo una 857 etiam mersione se asserunt baptizari. Evangelicum vero praeceptum ipso Deo Domino et Salvatore nostro Iesu Christo tradente nos admonet, in nomine Trinitatis, trina etiam mersione sanctum baptisma unicuique tribuere, dicente Domino nostro Iesu Christo discipulis suis: *Ite baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* [Mt 28, 19].

Si revera hi de haereticis, qui in locis dilectioni tuae vicinis commorari dicuntur, solummodo se in nomine Domini baptizatos fuisse forsitan confitentur, sine cuiusquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes Sanctae Trinitatis nomine baptizabis. Sin vero... manifesta confessione claruerit, quod in nomine Trinitatis fuerint baptizati, sola reconciliationis gratia impensa catholicae fidei sociare maturabis, ut . . . nihil aliter, quam quod evangelica iubet auctoritas, . . . videatur effectum.

De primatu Romani Pontificis[2].

[Ex ep. (26) «Adeone te» ad episcopum quendam (Iohannem?), ca. 560.]

230 Adeone te in summo sacerdotii gradu positum catho- 1820 licae fefellit veritas matris, ut non statim schismaticum te conspiceres, cum a sedibus apostolicis recessisses? Adeone populis ad praedicandum positus non legeras super Apostolorum principem a Christo Deo nostro Ecclesiam esse fundatam, ut *portae adversus ipsam inferi praevalere* non possent? [Cf. Mt 16, 18.] Quod si legeras, ubinam praeter ipsum esse credebas Ecclesiam, in quo uno omnes scilicet apostolicae sedes sunt? Quibus pariter sicut illi, qui *claves* acceperat, *ligandi solvendique* potestas indulta est? [Cf. Mt 16, 19.] Sed idcirco uni

[1] CIC Decr. III, 4, 82 et 30: Frdbg I 1389 et 1370; Rcht I 1212 et 1196; Jf 980.

[2] [Ex Coll. Brit.] Löwenfeld, Epistolae Pontificum Romanorum ineditae, Lipsiae 1885, n. 28 p. 15 sq; Jf 998 c. Add.

primum, quod daturus erat, etiam (in) omnibus dedit, ut, secundum beati Cypriani martyris id ipsum exponentis sententiam, una esse monstretur Ecclesia. Quo ergo tu, carissime iam in Christo, ab ista divisa errabas, vel quam salutis tuae tenebas spem?

(IOHANNES III 561—574.)

Conc. Bracarense[1] *II (I) 561.*

Anathematismi contra haereticos praesertim Priscillianistas[2].

39 1. Si quis Patrem et Filium et Spiritum Sanctum 231 non confitetur tres personas unius substantiae et virtutis ac potestatis, sicut catholica et apostolica Ecclesia docet, sed unam tantum ac solitariam dicit esse personam, ita ut ipse sit Pater, qui Filius, ipse etiam sit Paraclytus Spiritus, sicut Sabellius et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

2. Si quis extra Sanctam Trinitatem alia nescio 232 quae divinitatis nomina introducit, dicens, quod in ipsa divinitate sit trinitas trinitatis, sicut Gnostici et Priscillianus dixerunt, A. S.

148 3. Si quis dicit Filium Dei Dominum nostrum, ante- 233 quam ex Virgine nasceretur, non fuisse, sicut Paulus Samosatenus et Photinus et Priscillianus dixerunt, A. S.

4. Si quis natalem Christi secundum carnem non vere 234 honorat, sed honorare se simulat, ieiunans in eodem die et in Dominico, quia Christum in hominis natura natum esse non credit, sicut Cerdon, Marcion, Manichaeus et Priscillianus, A. S.

480 5. Si quis animas humanas vel angelos ex Dei credit 235 substantia exstitisse, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, A. S.

[1] Braga in Hispania (nunc in Lusitania).

[2] Msi IX 774 C sqq; coll. KAnt 36 sqq et H 230 sqq; Hrd III 348 B sqq; Hfl III 15 sqq. — De regulis fidei ecclesiae hispanicae earumque connexione cum hoc concilio vide KAnt 25 sqq et 36 sqq. — Eisdem fere verbis et ordine errores ab hoc concilio reięcti damnantur in epistola, quae hucusque non recte [cf. KAnt 117 sqq] tanquam «Ep. **LEONIS Magni ad Turribium** Episc. Asturicensem» [Astorga in Hispania] tradebatur [Jf 412; ML 54, 680 sqq; Msi V 1290 sqq (cf. n. 21 sqq)].

236 6. Si quis animas humanas dicit prius in coelesti habitatione peccasse et pro hoc in corpora humana in terra deiectas, sicut Priscillianus dixit, A. S.

237 7. Si quis dicit, diabolum non fuisse prius bonum 383
angelum a Deo factum nec Dei opificium fuisse naturam 427 1261
eius, sed dicit eum ex tenebris emersisse nec aliquem 1933
sui habere auctorem, sed ipsum esse principium atque substantiam mali, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, A. S.

238 8. Si quis credit, quia aliquantas in mundo creaturas diabolus fecerit et tonitrua et fulgura et tempestates et siccitates ipse diabolus sua auctoritate faciat, sicut Priscillianus dixit, A. S.

239 9. Si quis animas humanas fatali signo [*al.* animas et corpora humana fatalibus stellis] credit adstringi, sicut pagani et Priscillianus dixerunt, A. S.

240 10. Si qui duodecim signa vel sidera, quae mathematici observare solent, per singula animae vel corporis membra dissipata credunt et nominibus Patriarcharum adscripta dicunt, sicut Priscillianus dixit, A. S.

241 11. Si quis coniugia humana damnat et procrea- 969
tionem nascentium perhorrescit, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, A. S.

242 12. Si quis plasmationem humani corporis diaboli dicit esse figmentum et conceptiones in uteris matrum operibus dicit daemonum figurari, propter quod et re-
surrectionem carnis non credit, sicut Manichaeus et 287
Priscillianus dixerunt, A. S.

243 13. Si quis dicit creationem universae carnis non opificium Dei, sed malignorum esse angelorum, sicut Priscillianus dixit, A. S.

244 14. Si quis immundos putat cibos carnium, quas Deus in usu hominum dedit, et, non propter afflictionem corporis sui, sed quasi immunditiam putarit, ita abstineat ab eis, ut nec olera cocta cum carnibus pergustet, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, A. S.

[15. et 16. *disciplinam ecclesiasticam unice respiciunt.*]

245 17. Si quis Scripturas, quas Priscillianus secundum 783
suum depravavit errorem, vel tractatus Dictinii, quos ipse Dictinius, antequam converteretur, scripsit, vel quaecunque haereticorum scripta sub nomine Patriarcharum, Prophetarum vel Apostolorum suo errori consona confinxerunt, legit et impia eorum figmata sequitur aut defendit, A. S.

BENEDICTUS I 575—579.

PELAGIUS II 579—590.

De uni(ci)tate Ecclesiae[1].

[Ex ep. (1) «Quod ad dilectionem» ad episcopos schismaticos Istriae, ca. 585.]

1821 Nostis (enim) in evangelio Dominum proclamantem: 246
Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te Patrem, ut non deficiat fides tua; et tu conversus confirma fratres tuos [Lc 22, 31 sq].

Considerate, carissimi, quia Veritas mentiri non potuit nec fides PETRI in aeternum quassari poterit vel mutari: nam cum omnes discipulos diabolus ad excribrandum poscerit, pro solo PETRO se Dominus rogasse testatur et ab eo voluit ceteros confirmari: cui etiam pro maiori dilectione, quam prae ceteris Domino exhibebat, *pascendarum ovium* sollicitudo commissa est [cf. Io 21, 15 sqq]: cui et *claves regni coelorum* tradidit; et super quem *Ecclesiam suam aedificaturum* esse promisit *nec portas inferi adversus eam praevalere* testatus est [Mt 16, 16 sqq]. Sed quia inimicus humani generis usque in finem saeculi non quiescit in Domini Ecclesiam bono semini *superseminare zizania* [Mt 13, 25]: ideoque ne forte quisquam maligno studio aliqua de fidei nostrae integritate diaboli instigatione fingere praesumpserit et argumentari, et ex hoc vestri fortasse videantur animi perturbari, necessarium iudicavimus per praesentem epistolam nostram, et ad viscera vos matris Ecclesiae ut reverti debeatis, cum lacrimis exhortari, et de fidei nostrae integritate vobis satisfactionem mittere. . . . Considerate (ergo), quia quicunque in pace et unitate Ecclesiae non fuerit, Dominum habere non poterit [Gal 3, 7]. . . .

[1] Msi IX 892 A sq; Jf 1054; ML 72, 707 B sqq; Hrd III 414 E sqq.

[Confirmata dein fide Synodorum NICAENAE, CONSTANTINOP. I, EPHESINAE I, *et praecipue* CHALCEDONENSIS, *necnon* epistolae dogmaticae LEONIS *ad Flavianum, sic pergit:]*

Si quis autem contra hanc fidem aut sapit aut credit aut docere praesumit, secundum eorundem Patrum sententiam damnatum atque anathematizatum se esse cognoscat. . . .

De necessitate unionis cum Ecclesia [1].

[Ex ep. (2) «Dilectionis vestrae» ad episcopos schismaticos Istriae, ca. 585.]

247 . . . Nolite (ergo) amore iactantiae, quae superbiae 1821
semper est proxima, in obstinationis vitio permanere: quando in die iudicii nullus vestrum excusare se valet. . . . Ubi namque sit Ecclesia constituta, licet ipsius Domini voce in sancto evangelio sit apertum, quid tamen beatus Augustinus eiusdem dominicae memor sententiae definierit, audiamus. In his namque, ait, esse Dei Ecclesiam constitutam, qui sedibus apostolicis per successionem praesulum praesidere noscuntur. Et quicunque ab earundem sedium se communione vel auctoritate suspenderit, esse in schismate demonstratur. Et post alia: Positus foris, etiamsi pro Christi nomine mortuus fueris, inter membra Christi [non numeraberis]. Patere pro Christo, haerens corpori, pugna pro capite. Sed et beatus Cyprianus . . . inter alia sic dicit: Exordium ab unitate proficiscitur: et primatus PETRO datur, ut una Christi Ecclesia et cathedra monstretur: et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab apostolis unanimi consensione pascatur. Et post pauca: Hanc Ecclesiae unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui cathedram PETRI, super quam Ecclesia fundata est, deserit et resistit, in Ecclesia se esse confidit? Item post alia: Ad pacis praemium pervenire non possunt, quia pacem domini discordiae furore ruperunt. . . . Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei unanimiter noluerunt: ardeant licet flammis et ignibus traditi, vel obiecti bestiis animas suas ponant: non erit

[1] Msi IX 897 D sqq; Jf 1055; ML 72, 712 D sqq; Hrd III 419 B sqq.

illa fidei corona, sed poena perfidiae: nec religiosae virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus: occidi talis potest, coronari non potest. . . . Peius schismatis crimen est, quam quod hi, qui sacrificaverunt, qui tamen in poenitentia criminis constituti Dominum plebis satisfactionibus deprecantur. Hic Ecclesia quaeritur et rogatur, illic Ecclesiae repugnatur. Hic potest necessitas fuisse, illic voluntas tenetur in scelere. Hic qui lapsus est, sibi tantum nocuit; illic qui haeresim vel schisma facere conatur, multos secum trahendo decipit. Hic animae unius est damnum, illic periculum plurimorum. Certe se peccasse hic intelligit et plangit, ille tumens in peccato suo, et ipsis sibi delictis placens, a matre filios segregat, oves a pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat, et cum lapsus semel peccaverit, ille quotidie peccat. Postremo lapsus martyrium postmodum consecutus potest regni promissa percipere: ille si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiae non potest praemia pervenire. . . .

S. GREGORIUS I M. 590—604.

De scientia Christi (contra Agnoëtas) [1].

[Ex ep. «Sicut aqua frigida» ad Eulogium Patriarch. Alex., Aug. 600.]

148 De eo (vero), quod scriptum est: *Quia diem et horam* 248
neque Filius, neque angeli sciunt [cf. Mc 13, 32], omnino recte vestra sanctitas sensit, quoniam non ad eundem filium, iuxta hoc quod caput est, sed iuxta corpus eius, quod sumus nos, est certissime referendum. . . . Dicit quoque [Augustinus] . . . quod de eodem filio possit intelligi, quia Deus omnipotens aliquando more loquitur humano, sicut ad Abraham dicit: *Nunc cognovi, quia times Deum* [cf. Gn 22, 12]. Non quia se Deus tunc timeri cognoverit, sed quia tunc eundem Abraham fecit agnoscere, quia Deum timeret. Sicut enim nos diem laetum dicimus, non quod ipse dies laetus sit, sed quia nos laetos facit, ita et omnipotens Filius nescire se dicit diem quem nesciri facit, non quod ipse nesciat, sed

[1] ML 77, 1097 A sq; Jf 1790.

quia hunc sciri minime permittat. Unde et Pater solus dicitur scire, quia consubstantialis ei Filius, ex eius natura qua est super angelos, habet ut hoc sciat, quod angeli ignorant. . . . Itaque scientiam, quam ex humanitatis natura non habuit, ex qua cum angelis creatura fuit, hanc se cum angelis, qui creaturae sunt, habere denegavit. Diem ergo et horam iudicii scit Deus et homo; sed ideo, quia Deus est homo. Res autem valde manifesta est, quia quisquis Nestorianus non est, Agnoita esse nullatenus potest. Nam qui ipsam Dei Sapientiam fatetur incarnatam, qua mente valet dicere esse aliquid, quod Dei Sapientia ignoret? Scriptum est: «*In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum . . . Omnia per ipsum facta sunt*» [Io 1, 1 3]. Si omnia, procul dubio etiam dies iudicii et hora. Quis ergo ita desipiat, ut dicere praesumat, quia Verbum Patris fecit, quod ignorat? Scriptum quoque est: «*Sciens Iesus, quia omnia dedit ei Pater in manus*» [cf. Io 13, 3]. Si omnia, profecto et diem iudicii et horam. Quis ergo ita stultus est, ut dicat, quia accepit Filius in manibus, quod nescit?

De baptismo et ordinibus haereticorum[1].

[Ex ep. (67 libri 11) «Quia charitati» ad Quiricum et episcopos Hiberniae, 22. Iunii 601.]

249 Ab antiqua Patrum institutione didicimus, ut, qui 857 957
(-libet) apud haeresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiae revocentur . . . quia sanctum baptisma, quod sunt apud haereticos consecuti, tunc in eis vires emundationis recipit, cum . . . fidei sanctae et universalis Ecclesiae visceribus fuerint uniti. — Hi vero haeretici, qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, . . . cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur, quia baptisma non fuit, quod in errore positi in sanctae Trinitatis nomine minime perceperunt. Nec potest hoc ipsum iteratum dici baptisma, quod, sicut dictum est, in Trinitatis nomine non erat datum. . . .

Quicunque [ergo] a perverso errore Nestorii revertuntur, . . . absque ulla dubitatione eos sanctitas vestra, servatis eis propriis ordinibus, in suo coetu recipiat, ut, dum . . . per mansuetudinem nullam eis contrarietatem vel difficultatem de propriis suis ordinibus facitis, eos ab antiqui hostis ore rapiatis.

[1] ML 77, 1205 A sqq; Jf 1844; CIC Decr. III, 4, 44 et 84: Frdbg I 1380 1390.

De tempore unionis hypostaticae[1].

[Ex eadem epistola ad episcopos Hiberniae.]

148 Non (autem) prius in utero Virginis caro concepta 250
est, et postmodum divinitas venit in carnem; sed mox, ut Verbum venit in uterum, mox Verbum, servata propriae virtute naturae factum est caro. . . . Nec ante conceptus et postmodum unctus est; sed hoc ipsum de Spiritu Sancto ex carne Virginis concipi a Sancto Spiritu ungi fuit.

SABINIANUS 604—606. S. BONIFACIUS IV 608—615.
BONIFACIUS III 607. S. DEUSDEDIT 615—618.
BONIFACIUS V 619—625.

HONORIUS I 625—638.

De duabus voluntatibus et operationibus in Christo[2].

[Ex ep. (1) «Scripta fraternitatis vestrae» ad Sergium Patriarch. Constantplt., a. 634.]

148 . . . Duce Deo perveniemus usque ad mensuram rectae 251
fidei, quam apostoli veritatis Scripturarum sanctarum funiculo extenderunt: Confitentes Dominum Iesum Christum, mediatorem Dei et hominum, operatum divina media humanitate Verbo Dei naturaliter [*gr.* hypostatice] unita, eundemque operatum humana ineffabiliter atque singulariter assumpta carne [*gr.* in-] discrete, inconfuse atque inconvertibiliter plena divinitate . . . ut nimirum

[1] ML 77, 1207 D sq.
[2] Msi XI 538 D sq et 579 D sqq; Jf 2018 et 2024 c. Add.; Hrd III 1319 B sqq et 1351 E sqq; ML 80, 471 B sqq et 475 A.

stupenda mente mirabiliter manentibus utrarumque naturarum differentiis cognoscatur [caro passibilis divinitati] uniri.... Unde et unam voluntatem fatemur Domini nostri Iesu Christi, quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura, non culpa; illa profecto, quae ante peccatum creata est, non quae post praevaricationem vitiata. Christus enim ... sine peccato conceptus de Spiritu Sancto, etiam absque peccato est partus de sancta et immaculata Virgine Dei genitrice, nullum experiens contagium vitiatae naturae. ... Nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit vel contraria Salvatori, quia super legem natus est humanae condicionis. ... Quia Dominus Iesus Christus, Filius ac Verbum Dei, per quem facta sunt omnia, ipse sit unus operator divinitatis atque humanitatis, plenae sunt sacrae litterae luculentius demonstrantes. Utrum autem propter opera divinitatis et humanitatis, una an geminae operationes debeant derivatae dici vel intelligi, ad nos ista pertinere non debent; relinquentes ea grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina venditare. Nos enim non unam operationem vel duas Dominum Iesum Christum eiusque Sanctum Spiritum sacris litteris percepimus, sed multiformiter cognovimus operatum.

[Ex ep. (2) «Scripta dilectissimi filii» ad eundem Sergium.]

252 ... Quantum ad dogma ecclesiasticum pertinet, quae tenere vel praedicare debemus propter simplicitatem hominum et amputandas inextricabiles quaestionum ambages ... non unam vel duas operationes in mediatore Dei et hominum definire, sed utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communicatione operantes atque operatrices confiteri debemus, et divinam quidem, quae Dei sunt operantem, et humanam, quae carnis sunt exsequentem: non divise, neque confuse, aut convertibiliter, Dei naturam in hominem et humanam in Deum conversam edocentes: sed naturarum differentias integras confitentes. ... Auferentes ergo ... scandalum novellae adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes definientes praedicare; sed pro una, quam

quidam dicunt, operatione oportet nos unum operatorem Christum Dominum in utrisque naturis veridice confiteri: et pro duabus operationibus, ablato geminae operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, i. e. divinitatis et carnis assumptae, in una persona unigeniti Dei Patris inconfuse, indivise, atque inconvertibiliter nobiscum propria operantes.

SEVERINUS 640.

IOHANNES IV 640—642.

De sensu verborum HONORII circa duas voluntates [1].

[Ex ep. «Dominus qui dixit» ad Constantinum Imperatorem, 641.]

148 1832 ... Unus et solus est sine peccato mediator Dei et 253
hominum homo Christus Iesus, qui in mortuis liber conceptus et natus est. In dispensatione itaque sanctae carnis suae duas nunquam habuit contrarias voluntates nec repugnavit voluntati mentis eius voluntas carnis ipsius. ... Unde scientes, quod nullum in eo, cum nasceretur et conversaretur, esset omnino peccatum, decenter dicimus et veraciter confitemur, unam voluntatem in sanctae ipsius dispensationis humanitate, et non duas contrarias mentis et carnis praedicamus, secundum quod quidam haeretici velut in puro homine delirare noscuntur. — Secundum hunc igitur modum (iam dictus) decessor noster [HONORIUS] (praenominato) Sergio Patriarchae percontanti scripsisse dignoscitur, quia in Salvatore nostro duae voluntates contrariae, i. e. in membris ipsius, penitus non consistunt, quoniam nihil vitii traxit ex praevaricatione primi hominis. ... Hoc fieri solet, ut scl. ubi est vulnus, ibi medicinale occurrat auxilium. Nam et beatus Apostolus hoc saepe fecisse dignoscitur, se secundum auditorum consuetudinem praeparans; et aliquando quidem de suprema natura docens, de humana penitus tacet, aliquando vero de humana dispensatione disputans, mysterium divinitatis eius non tangit. ... Praedictus ergo

[1] Msi X 684 A sqq; Jf 2042; Hrd III 611 D sqq; ML 80, 604 B sqq.

decessor meus de mysterio incarnationis Christi dicebat, non fuisse in eo, sicut in nobis peccatoribus, mentis et carnis contrarias voluntates: quod quidam ad proprium sensum convertentes, divinitatis eius et humanitatis unam eum voluntatem docuisse suspicati sunt; quod veritati omnimodo est contrarium. . . .

THEODORUS I 642—649.

S. MARTINUS I 649—653(655).

Conc. LATERANENSE 649.

(Contra Monotheletas.)

De Trinitate, Incarnatione etc. [1]

254 Can. 1. Si quis secundum sanctos Patres non con- 39
(202) fitetur proprie et veraciter Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis consubstantialibus et aequalis gloriae, unam eandemque trium deitatem, naturam, substantiam, virtutem, potentiam, regnum, imperium, voluntatem, operationem inconditam, sine initio, incomprehensibilem, immutabilem, creatricem omnium et protectricem, condemnatus sit.

255 Can. 2. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem ipsum unum sanctae et consubstantialis et venerandae Trinitatis Deum Verbum e coelo descendisse, et incarnatum ex 148
Spiritu Sancto et Maria semper Virgine, et hominem factum, crucifixum carne, propter nos sponte passum sepultumque, et resurrexisse tertia die, et ascendisse in coelos, atque sedentem in dextera Patris, et venturum iterum cum gloria paterna cum assumpta ab eo atque animata intellectualiter carne eius, iudicare vivos et mortuos, condemnatus sit.

256 Can. 3. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem Dei genitricem 113

[1] Hrd III 922 A sqq; Msi X 1151 A sqq; coll. Hfl III 223 sqq et H 238 sqq; cf. Bar(Th) ad 649 n. 2 sqq (11, 388 sqq). Can.: n. 22 sq (11, 392 sqq). — Hi canones suscipiuntur ab AGATHONE cum omnibus synodis Occidentis in epistola ad imperatores, occasione Synodi VI oecumenicae (CONSTPLT. III) data.

Sanctam semperque Virginem et immaculatam Mariam, utpote ipsum Deum Verbum specialiter et veraciter, qui a Deo Patre ante omnia saecula natus est, in ultimis saeculorum absque semine concepisse ex Spiritu Sancto, et incorruptibiliter eam [eum?] genuisse, indissolubili permanente et post partum eiusdem virginitate, condemnatus sit.

Can. 4. Si quis secundum sanctos Patres non con- 257
fitetur proprie et secundum veritatem ipsius et unius (205)
Domini nostri et Dei Iesu Christi duas nativitates, tam ante saecula ex Deo et Patre incorporaliter et sempiternaliter, quamque de sancta Virgine semper Dei genitrice Maria corporaliter in ultimis saeculorum, atque unum eundemque Dominum nostrum et Deum Iesum Christum consubstantialem Deo et Patri secundum deitatem et consubstantialem homini et matri secundum humanitatem, atque eundem passibilem carne, et impassibilem deitate, circumscriptum corpore, incircumscriptum deitate, eundem inconditum et conditum, terrenum et coelestem, visibilem et intelligibilem, capabilem et incapabilem: ut toto homine eodemque et Deo totus homo reformaretur, qui sub peccato cecidit, condemnatus sit.

Can. 5. Si quis secundum sanctos Patres non con- 258
fitetur proprie et secundum veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatam, per hoc quod incarnata dicitur nostra substantia perfecte in Christo Deo et indiminute, absque tantummodo peccato significata, condemnatus sit.

Can. 6. Si quis secundum sanctos Patres non con- 259
fitetur proprie et secundum veritatem, ex duabus et in duabus naturis substantialiter unitis inconfuse et indivise unum eundemque esse Dominum et Deum Iesum Christum, condemnatus sit.

Can. 7. Si quis secundum sanctos Patres non con- 260
fitetur proprie et secundum veritatem substantialem (208)
differentiam naturarum inconfuse et indivise in eo salvatam, condemnatus sit.

Can. 8. Si quis secundum sanctos Patres non con- 261
fitetur proprie et secundum veritatem naturarum sub-

stantialem unitionem indivise et inconfuse in eo cognitam, condemnatus sit.

262 Can. 9. Si quis secundum sanctos Patres non con-
(210) fitetur proprie et secundum veritatem naturales proprietates deitatis eius et humanitatis indiminute in eo et sine deminoratione salvatas, condemnatus sit.

263 Can. 10. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem duas unius eiusdemque Christi Dei nostri voluntates cohaerenter unitas, divinam et humanam, ex hoc quod per utramque eius naturam voluntarius naturaliter idem consistit nostrae salutis [operator], condemnatus sit.

264 Can. 11. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem duas unius eiusdemque Christi Dei nostri operationes cohaerenter unitas, divinam et humanam, ab eo quod per utramque eius naturam operator naturaliter idem exsistit nostrae salutis, condemnatus sit.

265 Can. 12. Si quis secundum scelerosos haereticos
(218) unam Christi Dei nostri voluntatem confitetur et unam operationem, in peremptionem sanctorum Patrum confessionis, et abnegationem eiusdem Salvatoris nostri dispensationis, condemnatus sit.

266 Can. 13. Si quis secundum scelerosos haereticos in Christo Deo in unitate substantialiter salvatis et a sanctis Patribus nostris pie praedicatis duabus voluntatibus et duabus operationibus, divina et humana, contra doctrinam Patrum, et unam voluntatem atque unam operationem confitetur, condemnatus sit.

267 Can. 14. Si quis secundum scelerosos haereticos cum una voluntate et una operatione, quae ab haereticis impie confitetur, et duas voluntates pariterque et operationes, hoc est, divinam et humanam, quae in ipso Christo Deo in unitate salvantur, et a sanctis Patribus orthodoxe in ipso praedicantur, denegat et respuit, condemnatus sit.

268 Can. 15. Si quis secundum scelerosos haereticos deivirilem operationem, quod Graeci dicunt θεανδρικήν, unam operationem insipienter suscipit, non autem

duplicem esse confitetur secundum sanctos Patres, hoc est divinam et humanam, aut ipsam deivirilis, quae posita est, novam vocabuli dictionem unius esse designativam, sed non utriusque mirificae et gloriosae unitionis demonstrativam, condemnatus sit.

Can. 16. Si quis secundum scelerosos haereticos in 269
peremptione salvatis in Christo Deo essentialiter in uni- (217)
tione, et (a) sanctis Patribus pie praedicatis duabus voluntatibus et duabus operationibus, hoc est, divina et humana, dissensiones et divisiones insipienter mysterio dispensationis eius innectit, et propterea evangelicas et apostolicas de eodem Salvatore voces non uni eidemque personae et essentialiter tribuit eidem ipsi Domino et Deo nostro Iesu Christo secundum beatum Cyrillum, ut ostendatur Deus esse et homo idem naturaliter, condemnatus sit.

Can. 17. Si quis secundum sanctos Patres non con- 270
fitetur proprie et secundum veritatem omnia, quae tradita sunt et praedicata sanctae catholicae et apostolicae Dei Ecclesiae, perindeque a sanctis Patribus et venerandis universalibus quinque Conciliis usque ad unum apicem verbo et mente, condemnatus sit.

Can. 18. Si quis secundum sanctos Patres consonanter 271
nobis pariterque fide non respuit et anathematizat anima (219)
et ore omnes, quos respuit et anathematizat, nefandissimos haereticos cum omnibus impiis eorum conscriptis usque ad unum apicem sancta Dei Ecclesia catholica et apostolica, hoc est, sanctae et universales quinque Synodi et consonanter omnes probabiles Ecclesiae Patres, id est, Sabellium, Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Polemonem, Eutychen, Dioscurum, Timotheum Aelurum, Severum, Theodosium, Colluthum, Themistium, Paulum Samosatenum, Diodorum, Theodorum, Nestorium, Theodulum Persam, Origenem, Didymum, Evagrium, et compendiose omnes reliquos haereticos, qui a catholica Ecclesia reprobati atque abiecti sunt, quorum dogmata diabolicae operationis sunt genimina, et eos, qui similia cum his usque ad finem obstinate sapuerunt, aut sapiunt, vel sapere sperantur, cum quibus merito, utpote similes eis parique

errore praeditos: ex quibus dogmatizare noscuntur proprioque errori vitam suam determinantes, hoc est, Theodorum quondam episcopum Pharanitanum, Cyrum Alexandrinum, Sergium Constantinopolitanum, vel eius successores Pyrrhum et Paulum in sua perfidia permanentes, et omnia impia illorum conscripta, et eos, qui similia cum illis usque in finem obstinate sapuerunt, aut sapiunt, vel sapere sperantur, hoc est, *unam voluntatem et unam operationem* deitatis et humanitatis Christi, et super haec impiissimam Ecthesim, quae persuasione eiusdem Sergii facta est ab Heraclio quondam imperatore adversus orthodoxam fidem, unam Christi Dei voluntatem, et unam ex concinnatione definientem operationem venerari; sed et omnia, quae pro ea impie ab eis scripta vel acta sunt, et illos, qui eam suscipiunt, vel aliquid de his, quae pro ea scripta vel acta sunt, et cum illis denuo scelerosum Typum, qui ex suasione praedicti Pauli nuper factus est a serenissimo principe Constantino imperatore contra catholicam Ecclesiam, utpote *duas naturales voluntates* et *operationes*, divinam et humanam, quae a sanctis Patribus in ipso Christo Deo vero et Salvatore nostro pie praedicantur, cum una voluntate et operatione, quae ab haereticis impie in eo veneratur, pariter denegare et taciturnitate constringi promulgantem, et propterea cum sanctis Patribus et scelerosos haereticos ab omni reprehensione et condemnatione iniuste liberari definientem, in amputationem catholicae Ecclesiae definitionum seu regulae.

272 (219) Si quis igitur, iuxta quod dictum est, consonanter nobis omnia haec impiissima haereseos illorum dogmata, et ea, quae pro illis aut in definitione eorum a quolibet impie conscripta sunt, et denominatos haereticos, Theodorum dicimus, Cyrum et Sergium, Pyrrhum et Paulum non respuit et anathematizat, utpote catholicae Ecclesiae rebelles exsistentes: aut si quis aliquem de his, qui ab illis vel similibus eorum in scripto vel sine scripto quocunque modo vel loco aut tempore temere depositi sunt aut condemnati, utpote similia eis minime credentem, sed sanctorum Patrum nobiscum confitentem doctrinam, uti condemnatum habet aut omnino depositum, sed non arbitratur huiusmodi quicunque fuerit, hoc est, sive episcopus, aut presbyter, vel diaconus, sive alterius cuiuscunque ecclesiastici ordinis, aut monachus, vel laicus, pium et orthodoxum et catholicae Ecclesiae propugnatorem, atque in ipso firmius consolidatum, in quo vocatus est a Domino ordine, illos autem impios atque detestabilia eorum pro hoc iudicia, vel sententias vacuas et invalidas atque infirmas, magis autem profanas et exsecrabiles vel reprobabiles arbitratur, huiusmodi condemnatus sit.

Can. 19. Si quis ea, quae scelerosi haeretici sapiunt, 273
indubitanter professus atque intelligens, per inanem pro- (220)
terviam dicit haec pietatis esse dogmata, quae *tradiderunt ab initio* speculatores et ministri verbi, hoc est dicere, sanctae et universales quinque Synodi, calumnians utique ipsos sanctos Patres et memoratas sanctas quinque Synodos, in deceptione simplicium, vel susceptione suae profanae perfidiae, huiusmodi condemnatus sit.

Can. 20. Si quis secundum scelerosos haereticos quo- 274
cunque modo, aut verbo, aut tempore, aut loco terminos removens illicite, quos posuerunt firmius sancti catholicae Ecclesiae *Patres*, id est, sanctae et *universales quinque Synodi*, novitates temere exquirere, et fidei alterius expositiones, aut libellos, aut epistolas, aut conscripta, aut subscriptiones, aut testimonia falsa, aut synodos, aut gesta monumentorum, aut ordinationes vacuas ecclesiasticae regulae incognitas, aut loci servaturas incongruas et irrationabiles, et compendiose, si quid aliud impiissimis haereticis consuetum est agere, per diabolicam operationem tortuose et callide agit contra pias orthodoxorum catholicae Ecclesiae, hoc est dicere, paternas eius et synodales praedicationes, ad eversionem sincerissimae in Dominum Deum nostrum confessionis, et usque in finem sine poenitentia permanet haec impie agens, huiusmodi in saecula saeculorum condemnatus sit, et dicat omnis populus, fiat, fiat.

S. EUGENIUS I 654(655)—657. S. VITALIANUS 657—672.

(ADEODATUS 672—676.)

Conc. TOLETANUM XI 675[1].

Symbolum fidei (praesertim de Trinitate et Incarnatione)[2].

[«Expositio fidei» contra Priscillianistas.]

275 Confitemur et credimus sanctam atque ineffabilem 39
(222) Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, 782
unum Deum naturaliter esse unius substantiae, unius naturae, unius quoque maiestatis atque virtutis. — Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profitemur; ipse enim a nullo originem ducit, ex quo et Filius nativitatem et Spiritus Sanctus processionem accepit: fons ergo ipse et origo est totius divinitatis. Ipse quoque Pater est essentiae suae, qui de ineffabili substantia Filium [*al.:* Pater, essentia quidem ineffabilis, substantiae suae Filium] ineffabiliter genuit nec tamen aliud quam ipse est, genuit: Deus Deum, lux lucem;
ab ipso est ergo *omnis paternitas in coelo et in terra* 148
276 [Eph 3, 15]. — Filium quoque de substantia Patris sine initio ante saecula natum, nec tamen factum esse fatemur: quia nec Pater sine Filio, nec Filius aliquando exstitit sine Patre: et tamen non sicut Filius de Patre, ita Pater de Filio, quia non Pater a Filio, sed Filius a Patre generationem accepit. Filius ergo Deus de Patre, Pater autem Deus, sed non de Filio; Pater quidem Filii, non Deus de Filio: ille autem Filius Patris et Deus de Patre; aequalis tamen per omnia Filius Deo Patri: quia nec nasci coepit aliquando, nec desiit. Hic etiam unius cum Patre substantiae creditur, propter quod et ὁμοούσιος Patri dicitur, hoc est eiusdem cum Patre substantiae; ὅμος enim graece unum, οὐσία vero substantia

[1] Hoc Concilium dicitur authenticum ab INNOCENTIO III in ep. ad Petrum Compostellanum [ML 214, 682 C]. — Symbolum ipsum a theologo quodam ignoto saeculi quinti compositum et ab hoc Concilio receptum tantummodo esse censet KAnt 73 sqq [cf. n. 15 sqq].

[2] Msi XI 132 E sqq; coll. H 242 sqq et KAnt 74 sqq; Hrd III 1020 A sqq; ML 12, 959 A sqq; cf. Hfl III 114 sqq; Bar(Th) ad 675 n. 1 sqq (11, 588 sqq).

dicitur, quod utrumque coniunctum sonat, una substantia. Nec enim de nihilo, neque de aliqua alia substantia, sed de Patris utero, id est, de substantia eiusdem Filius genitus vel natus esse credendus est. Sempiternus ergo Pater, sempiternus et Filius. Quod si semper Pater fuit, semper habuit Filium, cui Pater esset: et ob hoc Filium de Patre natum sine initio confitemur. Nec eundem Filium Dei, pro eo, quod de Patre sit genitus, desectae naturae portiunculam nominamus; sed perfectum Patrem perfectum Filium sine diminutione, sine desectione genuisse asserimus, quia solius divinitatis est inaequalem Filium non habere. Hic etiam Filius Dei natura est Filius, non adoptione[1], quem Deus Pater nec voluntate nec necessitate genuisse credendus est; quia nec ulla in Deo necessitas cadit [*al.* capit],
nec voluntas sapientiam praevenit. — Spiritum quo- 277
que Sanctum, qui est tertia in Trinitate persona, unum (224)
atque aequalem cum Deo Patre et Filio credimus esse Deum, unius substantiae, unius quoque naturae: non tamen genitum vel creatum, sed ab utrisque procedentem, amborum esse Spiritum. Hic etiam Spiritus Sanctus nec ingenitus nec genitus creditur: ne aut si ingenitum dixerimus, duos Patres dicamus, aut si genitum, duos Filios praedicare monstremur: qui tamen nec Patris tantum, sed simul Patris et Filii Spiritus dicitur. Nec enim de Patre procedit in Filium, vel de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul ab utrisque processisse monstratur; quia caritas sive sanctitas amborum esse agnoscitur. Hic igitur Spiritus Sanctus missus ab utrisque sicut Filius a Patre creditur; sed minor a Patre et Filio non habetur, sicut Filius propter assumptam carnem minorem se Patre et Spiritu Sancto esse testatur.
Haec est Sanctae Trinitatis relata narratio: quae 278
non triplex, sed trina et dici et credi debet. Nec recte dici potest, ut in uno Deo sit Trinitas, sed unus Deus Trinitas. In relativis vero personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Sanctus Spiritus ad utros-

[1] Hoc effertur contra *Bonosianos,* qui Filium Dei secundum divinam naturam filium adoptivum tantum affirmabant, cum *Adoptiani* posteriores id de natura humana dicerent.

que refertur; quae cum relative tres personae dicantur, una tamen natura vel substantia creditur. Nec sicut tres personas, ita tres substantias praedicamus, sed unam substantiam, tres autem personas. Quod enim Pater est, non ad se, sed ad Filium est; et quod Filius est, non ad se, sed ad Patrem est; similiter et Spiritus Sanctus non ad se, sed ad Patrem et Filium relative refertur: in eo quod Spiritus Patris et Filii praedicatur. Item cum dicimus «Deus», non ad aliquid dicitur, sicut Pater ad Filium vel Filius ad Patrem vel Spiritus Sanctus ad Patrem et Filium, sed ad se spe-
279 cialiter dicitur Deus. — Nam et si de singulis personis
(226) interrogemur, Deum necesse est fateamur. Deus ergo Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus singulariter dicitur: nec tamen tres dii, sed unus est Deus. Item et Pater omnipotens et Filius omnipotens et Spiritus Sanctus omnipotens singulariter dicitur: nec tamen tres omnipotentes, sed unus omnipotens, sicut et unum lumen, unumque principium praedicatur. Singulariter ergo, et unaquaeque persona plenus Deus et totae tres personae unus Deus confitetur et creditur: una illis vel indivisa atque aequalis Deitas, maiestas sive potestas, nec minoratur in singulis, nec augetur in tribus; quia nec minus aliquid habet, cum unaquaeque persona Deus singulariter dicitur, nec amplius, cum totae tres personae unus Deus enuntiantur. Haec ergo Sancta Trinitas, quae unus et verus est Deus, nec recedit a numero,
280 nec capitur numero. — In relatione enim personarum
(227) numerus cernitur; in divinitatis vero substantia, quid numeratum sit, non comprehenditur. Ergo in hoc solum numerum insinuant, quod ad invicem sunt; et in hoc numero carent, quod ad se sunt. Nam ita huic Sanctae Trinitati unum naturale convenit nomen, ut in tribus personis non possit esse plurale. Ob hoc ergo credimus illud in sacris litteris dictum: «*Magnus Dominus noster et magna virtus eius et sapientiae eius non est numerus*» [Ps 146, 5]. Nec quia tres has personas esse diximus unum Deum, eundem esse Patrem, quem Filium, vel eum esse Filium, qui est Pater, aut eum, qui Spiritus Sanctus est, vel Patrem vel Filium dicere po-

terimus. Non enim ipse est Pater qui Filius, nec ipse Filius qui Pater, nec Spiritus Sanctus ipse qui est vel Pater vel Filius; cum tamen ipsum sit Pater quod Filius, ipsum Filius quod Pater, ipsum Pater et Filius quod Spiritus Sanctus: id est, natura unus Deus. Cum enim dicimus non ipsum esse Patrem quem Filium, ad personarum distinctionem refertur. Cum autem dicimus ipsum esse Patrem quod Filium, ipsum Filium quod Patrem, ipsum Spiritum Sanctum quod Patrem et Filium, ad naturam, qua Deus est, vel substantiam pertinere monstratur, quia substantia unum sunt: personas enim distinguimus, non deitatem separamus. —
Trinitatem igitur in personarum distinctione agnoscimus; 281
unitatem propter naturam vel substantiam profitemur. (227)
Tria ergo ita unum sunt, natura scilicet, non persona: nec tamen tres istae personae separabiles aestimandae sunt; cum nulla ante aliam, nulla post aliam, nulla sine alia vel exstitisse, vel quidpiam operasse aliquando credatur: inseparabiles enim inveniuntur et in eo, quod sunt, et in eo, quod faciunt: quia inter generantem Patrem et generatum Filium vel procedentem Spiritum Sanctum nullum fuisse credimus temporis intervallum, quo aut genitor genitum aliquando praecederet, aut genitus genitori deesset, aut procedens Spiritus Patre vel Filio posterior appareret. Ob hoc ergo inseparabilis et inconfusa haec Trinitas a nobis et praedicatur et creditur. Tres igitur personae istae dicuntur, iuxta quod maiores definiunt, ut agnoscantur, non ut separentur. Nam si attendamus illud, quod Scriptura Sancta dicit de Sapientia: *Splendor est lucis aeternae* [Sap 7, 26]: sicut splendorem luci videmus inseparabiliter inhaerere, sic confitemur, Filium a Patre separari non posse. Tres ergo illas unius atque inseparabilis naturae personas sicut non confundimus, ita separabiles nulla-
tenus praedicamus. Quando quidem ita nobis hoc (228)
dignata est ipsa Trinitas evidenter ostendere, ut etiam in his nominibus, quibus voluit sigillatim personas agnosci, unam sine altera non permittat intelligi: nec enim Pater absque Filio cognoscitur, nec sine Patre Filius invenitur. Relatio quippe ipsa vocabuli per-

sonalis personas separari vetat, quas etiam, dum
non simul nominat, simul insinuat. Nemo autem audire
potest unumquodque istorum nominum, in quo non in-
telligere cogatur et alterum. Cum igitur haec tria sint
unum et unum tria, est tamen unicuique personae
manens sua proprietas. Pater enim aeternitatem
habet sine nativitate, Filius aeternitatem cum nativitate,
Spiritus vero Sanctus processionem sine nativitate cum
aeternitate.

282 De his tribus personis solam Filii personam pro 148
(229) liberatione humani generis hominem verum sine
peccato de sancta et immaculata Maria Virgine credi-
mus assumpsisse, de qua novo ordine novaque nativi-
tate est genitus; novo ordine, quia invisibilis divinitate,
visibilis monstratur in carne; nova autem nativitate est
genitus, quia intacta virginitas et virilem coitum 91
nescivit et foecundatam per Spiritum Sanctum carnis 141
materiam ministravit. Qui partus Virginis nec ratione
colligitur, nec exemplo monstratur; quod si ratione
colligitur, non est mirabile; si exemplo monstratur, non
erit singulare. Nec tamen Spiritus Sanctus Pater esse
credendus est Filii, pro eo quod Maria eodem Sancto
Spiritu obumbrante concepit: ne duos patres Filii videa-
283 mur asserere, quod utique nefas est dici. — In quo
mirabili conceptu, aedificante sibi Sapientia domum,
«Verbum caro factum est et habitavit in nobis» [Io 1, 14].
Nec tamen Verbum ipsum ita in carne conversum atque
mutatum est, ut desisteret Deus esse, qui homo esse
voluisset; sed ita *Verbum caro factum est*, ut non tan-
tum ibi sit Verbum Dei et hominis caro, sed etiam
rationalis hominis anima; atque hoc totum et Deus
dicatur propter Deum et homo propter hominem. In
quo Dei Filio duas credimus esse naturas; unam
divinitatis, alteram humanitatis, quas ita in se una
Christi persona univit, ut nec divinitas ab humanitate,
nec humanitas a divinitate possit aliquando seiungi. Unde
perfectus Deus, perfectus et homo in unitate personae
unius est Christus; nec tamen, quia duas diximus in
Filio esse naturas, duas causabimus in eo esse personas;
ne Trinitati, quod absit, accedere videatur quaternitas.

Deus enim Verbum non accepit personam hominis, sed
naturam, et in aeternam personam divinitatis temporalem
accepit substantiam carnis. — Item unius substantiae 284
credimus esse Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, (231)
non tamen dicimus, ut huius Trinitatis unitatem Maria
Virgo genuerit, sed tantummodo Filium, qui solus na-
turam nostram in unitate personae suae assumpsit. In-
carnationem quoque huius Filii Dei tota Trinitas
operasse credenda est, quia inseparabilia sunt
opera Trinitatis. Solus tamen Filius *formam servi
accepit* [cf. Phil 2, 7] in singularitate personae, non in uni-
tate divinae naturae, in id quod est proprium Filii, non
quod commune Trinitati: quae forma illi ad unitatem
personae coaptata est, adeo ut Filius Dei et Filius
hominis unus sit Christus, id est, Christus in his duabus
naturis, tribus exstat substantiis: Verbi, quod ad solius
Dei essentiam referendum est, corporis et animae, quod
ad verum hominem pertinet.

Habet igitur in se geminam substantiam divinitatis 285
suae et humanitatis nostrae. Hic tamen per hoc quod
de Deo Patre sine initio prodiit, natus tantum, nam
neque factus, neque praedestinatus accipitur;
per hoc tamen quod de Maria Virgine natus est, et
natus et factus et praedestinatus esse credendus est.
Ambae tamen in illo generationes mirabiles, quia et de
Patre sine matre ante saecula est genitus, et in fine
saeculorum de matre sine patre est generatus; qui tamen
secundum quod Deus est, creavit Mariam, secundum
quod homo, creatus est a Maria: ipse et pater matris
Mariae et filius. Item per hoc quod Deus, est aequalis
Patri; per hoc quod homo, minor est Patre. Item
et maior et minor seipso esse credendus est: in forma
enim Dei etiam ipse Filius seipso maior est, propter
humanitatem assumptam, qua divinitas maior est; in
forma autem servi seipso minor est, id est, humani-
tate, quae minor divinitate accipitur. Nam sicut per
assumptam carnem non tantum a Patre, sed a seipso
minor accipitur, ita secundum divinitatem coaequalis
est Patri, et ipse et Pater maior est homine, quem sola
Filii persona assumpsit. Item in eo, quod quaeritur,

utrum posset Filius sic aequalis et minor esse Spiritu Sancto, sicut Patri nunc aequalis, nunc minor Patre creditur esse, respondemus: Secundum formam Dei aequalis est Patri et Spiritui Sancto, secundum formam servi minor est et a Patre et a Spiritu Sancto: quia nec Spiritus Sanctus nec Deus Pater, sed sola Filii persona suscepit carnem, per quam minor esse creditur illis personis duabus. Item hic Filius a Deo Patre et Spiritu Sancto inseparabiliter discretus creditur esse persona, ab homine autem assumpta [*al.* assumpto] natura. Item cum homine exstat persona; cum Patre vero et Spiritu Sancto natura divinitatis sive substantia. Missus tamen Filius non solum a Patre, sed a Spiritu Sancto missus esse credendus est: in eo quod ipse per prophetam dicit: *Et nunc Dominus misit me et Spiritus eius* [Is 48, 16]. A seipso quoque missus accipitur: pro eo quod inseparabilis non solum voluntas, sed operatio totius Trinitatis agnoscitur. Hic enim, qui ante saecula unigenitus est vocatus, temporaliter primogenitus factus est: unigenitus propter deitatis substantiam, primogenitus propter assumptae carnis naturam.

286 (233) In qua suscepti hominis forma iuxta evangelicam veri- 152
tatem sine peccato conceptus, sine peccato natus, sine peccato mortuus creditur, qui solus pro nobis *peccatum est factus* [2 Cor 5, 21], id est, sacrificium pro peccatis nostris. Et tamen passionem ipsam, salva divinitate sua, pro delictis nostris sustinuit, mortique adiudicatus et cruci veram carnis mortem excepit, tertio quoque die virtute propria sua suscitatus a sepulchro surrexit.

287 Hoc ergo exemplo capitis nostri confitemur veram 2
fieri [*al.* vera fide] resurrectionem carnis omnium mor- 6 9
tuorum. Nec in aërea vel qualibet alia carne (ut qui- 16 20
dam delirant) surrecturos nos credimus, sed in ista, qua 30
vivimus, consistimus et movemur. Peracto huius sanctae 40 54
resurrectionis exemplo idem Dominus noster atque Sal- 86 207
vator paternam ascendendo sedem repetiit, de qua nun- 242
quam per divinitatem discessit. Illic ad dexteram Patris 347 427
sedens, exspectatur in finem saeculorum iudex omnium 994
vivorum et mortuorum. Inde cum sanctis Angelis et hominibus veniet ad faciendum iudicium, reddere unicuique mercedis propriae debitum, *prout quisque gesserit in corpore positus sive bonum, sive malum* [2 Cor 5, 10].

1821 Ecclesiam sanctam catholicam pretio sui sanguinis comparatam cum eo credimus in perpetuum regnaturam.
857 Intra cuius gremium constituti unum baptisma credimus et confitemur in remissionem omnium peccatorum. Sub qua fide et resurrectionem mortuorum veraciter credimus et futuri saeculi gaudia exspectamus. Hoc tantum orandum nobis est et petendum, ut, cum peracto finitoque iudicio tradiderit Filius regnum Deo (et) Patri, participes nos efficiat regni sui, ut per hanc fidem, qua illi inhaesimus, cum illo sine fine regnemus. — Haec est confessionis nostrae fides exposita, per quam omnium haereticorum dogma perimitur, per quam fidelium corda mundantur, per quam etiam ad Deum gloriose ascenditur in saecula saeculorum. Amen.

DONUS 676—678.

S. AGATHO 678—681.

Conc. Romanum 680.

De unione hypostatica [1].

[Ex ep. dogmatica AGATHONIS et Romanae Synodi «Omnium bonorum spes» ad Imperatores [2].]

148 Unum (quippe) eundemque Dominum nostrum 288 (235)
Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, ex duabus et in duabus substantiis inconfuse, incommutabiliter, indivise, inseparabiliter subsistere cognoscimus, nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem, sed potius salva proprietate utriusque naturae et in unam personam unamque subsistentiam concurrente, non in dualitatem personarum dispertitum vel diversum,

[1] Msi XI 290 E sq; Jf 2110; Hrd III 1119 D sq; ML 87, 1221 B; cf. Hfl III 252 sq.

[2] Hanc epistolam Patres Synodi VI (CONSTPLT. III) susceperunt clamantes, PETRUM per AGATHONEM locutum esse. «Summus nobiscum concertabat Apostolorum princeps; illius enim imitatorem et sedis successorem habuimus fautorem et divini sacramenti illustrantem per litteras. Confessionem tibi [Constantino] a Deo scriptam illa Romana antiqua civitas obtulit . . . et per AGATHONEM PETRUS loquebatur.» [Hrd III 1422 E sq.]

neque in unam compositam naturam confusum: sed unum eundemque Filium unigenitum, Deum Verbum, Dominum nostrum Iesum Christum, neque alium in alio, neque alium et alium, sed eundem ipsum in duabus naturis, id est, in deitate et humanitate, et post subsistentialem adunationem cognoscimus: quia neque Verbum in carnis naturam conversum est, neque caro in Verbi naturam transformata est: permansit enim utrumque, quod naturaliter erat: differentiam quippe adunatarum in eo naturarum sola contemplatione discernimus, ex quibus inconfuse, inseparabiliter et incommutabiliter est compositus: unus enim ex utrisque et per unum utraque, quia simul sunt et altitudo deitatis et humilitas carnis, servante utraque natura etiam post adunationem sine defectu proprietatem suam, et «operante utraque forma cum alterius communione quod proprium habet: Verbo operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est: quorum unum coruscat miraculis, aliud succumbit iniuriis.» [1] Unde consequenter, sicut duas naturas, sive substantias, id est deitatem et humanitatem, inconfuse, indivise, incommutabiliter eum habere veraciter confitemur, ita quoque et duas naturales voluntates et duas naturales operationes habere, utpote perfectum Deum et perfectum hominem, unum eundemque ipsum Dominum Iesum Christum pietatis nos regula instruit, quia hoc nos apostolica atque evangelica traditio, sanctorumque Patrum magisterium, quos sancta apostolica atque catholica Ecclesia et venerabiles Synodi suscipiunt, instituisse monstratur.

Conc. CONSTANTINOPOLITANUM III 680–681.

Oecumenicum VI (contra Monotheletas).

Definitio de duabus voluntatibus Christi [2].

289 Ἥτις παροῦσα ἁγία καὶ
(236) οἰκουμενικὴ σύνοδος πιστῶς

Quae praesens sancta et universalis Synodus fideliter

[1] LEONIS Papae ep. dogmat. ad Flavianum [v. n. 144].
[2] Msi XI 635 C sqq; Hrd III 1397 E sqq; cf. Hfl III 285 sqq; Bar(Th) ad 680 n. 41 sqq (12, 11 sqq). — Vide Ep. LEONIS II. Msi XI 726 sqq.

δεξαμένη καὶ ὑπτίαις χερσὶν ἀσπασαμένη τήν τε τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀγάθωνος γενομένην ἀναφορὰν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον καὶ πιστότατον ἡμῶν βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὴν ἀποβαλλομένην ὀνομαστὶ τοὺς κηρύξαντας καὶ διδάξαντας, ὡς προδεδήλωται, ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ὡσαύτως δὲ προσηκαμένη καὶ τὴν ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἁγιώτατον πάπαν ἱερᾶς συνόδου τῶν ἑκατὸν εἴκοσι πέντε θεοφιλῶν ἐπισκόπων ἑτέραν συνοδικὴν ἀναφορὰν πρὸς τὴν αὐτοῦ θεόσοφον γαληνότητα, οἷά τε συμφωνούσας τῇ τε ἁγίᾳ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ καὶ τῷ τόμῳ τοῦ πανιέρου καὶ μακαριωτάτου πάπα τῆς αὐτῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Λέοντος, τῷ σταλέντι πρὸς Φλαυιανόν, τὸν ἐν ἁγίοις· ὃν καὶ στήλην ὀρθοδοξίας ἡ τοιαύτη σύνοδος ἀπεκάλεσεν.

suscipiens et expansis manibus amplectens tam suggestionem, quae a sanctissimo ac beatissimo AGATHONE Papa antiquae Romae facta est ad Constantinum, piissimum atque fidelissimum nostrum imperatorem, quae nominatim abiecit eos, qui docuerunt vel praedicaverunt, sicut superius dictum est, unam voluntatem et unam operationem in incarnationis dispensatione Domini nostri Iesu Christi veri Dei nostri, adaeque amplexa est et alteram synodalem suggestionem, quae missa est a sacro Concilio, quod est sub eodem sanctissimo Papa centum viginti quinque Deo amabilium episcoporum, ad eius a Deo instructam tranquillitatem, utpote consonantes sancto CHALCEDONENSI Concilio et tomo sacerrimi ac beatissimi Papae eiusdem antiquae Romae LEONIS, qui directus est ad Sanctum Flavianum [v. n. 143 sq], quem et titulum rectae fidei huiusmodi Synodus appellavit.

Ἔτι μὴν καὶ ταῖς συνοδικαῖς ἐπιστολαῖς ταῖς γραφείσαις παρὰ τοῦ μακαρίου Κυρίλλου κατὰ Νεστορίου τοῦ δυσσεβοῦς πρὸς τοὺς τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους·

Ad haec et synodicis 290
epistolis, quae scriptae sunt (237)
a beato Cyrillo adversus impium Nestorium et ad orientales episcopos: assecuti quoque sancta quinque uni-

ἑπομένη τε ταῖς τε ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς πέντε συνόδοις, καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ ἐγκρίτοις πατράσι καὶ συμφώνως ὁρίζουσα ὁμολογεῖν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν ἕνα τῆς ἁγίας ὁμοουσίου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, τέλειον ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς, αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος· ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας· τὸν πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, τῆς κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν υἱὸν κύριον μονογενῆ ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον, καὶ μίαν

versalia Concilia et sanctos atque probabiles Patres, consonanterque confiteri definientes Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum nostrum, unum de sancta et consubstantiali et vitae originem praebente Trinitate, perfectum in deitate, et perfectum eundem in humanitate, Deum vere et hominem vere, eundem ex anima rationali et corpore; consubstantialem Patri secundum deitatem, et consubstantialem nobis secundum humanitatem, *per omnia similem nobis absque peccato* [Hebr 4, 15], ante saecula quidem ex Patre genitum secundum deitatem, in ultimis diebus autem eundem propter nos et propter nostram salutem de Spiritu Sancto et Maria Virgine proprie et veraciter Dei genitrice secundum 113
humanitatem, unum eundemque Christum Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfuse, inconvertibiliter, inseparabiliter, indivise cognoscendum, nusquam exstincta harum naturarum differentia propter unitionem, salvataque magis proprietate utriusque naturae, et in unam personam, et in unam subsistentiam concurrente, non

ὑπόστασιν συντρεχούσης· οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ Θεοῦ λόγον κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῖν παραδέδωκε σύμβολον.

in duas personas partitum vel divisum, sed unum eundemque unigenitum Filium Dei Verbum Dominum Iesum Christum, iuxta quod olim Prophetae de eo et ipse nos Dominus Iesus Christus erudivit, et sanctorum Patrum nobis tradidit symbolum. [Conc. CHALC., v. n. 148.]

Καὶ δύο φυσικὰς θελήσεις ἤτοι θελήματα ἐν αὐτῷ, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχύτως κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαν ὡσαύτως κηρύττομεν· καὶ δύο μὲν φυσικὰ θελήματα οὐκ ὑπεναντία, μὴ γένοιτο, καθὼς οἱ ἀσεβεῖς ἔφησαν αἱρετικοί, ἀλλ' ἑπόμενον τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα, καὶ μὴ ἀντιπίπτον, ἢ ἀντιπαλαῖον, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ὑποτασσόμενον τῷ θείῳ αὐτοῦ καὶ πανσθενεῖ θελήματι· ἔδει γὰρ τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα κινηθῆναι, ὑποταγῆναι δὲ τῷ θελήματι τῷ θεϊκῷ κατὰ τὸν πάνσοφον Ἀθανάσιον· ὥσπερ γὰρ ἡ αὐτοῦ σάρξ, σὰρξ τοῦ Θεοῦ λόγου λέγεται καὶ ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ φυσικὸν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ θέλημα ἴδιον τοῦ Θεοῦ λόγου λέγεται καὶ ἔστι, καθά φησιν αὐτός· ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ

Et duas naturales voluntates in eo, et duas natu- 291 (238)
rales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse secundum sanctorum Patrum doctrinam adaeque praedicamus; et duas naturales voluntates non contrarias, absit, iuxta quod impii asseruerunt haeretici, sed sequentem eius humanam voluntatem et non resistentem vel reluctantem, sed potius et subiectam divinae eius atque omnipotenti voluntati. Oportebat enim carnis voluntatem moveri, subici vero voluntati divinae, iuxta sapientissimum Athanasium. Sicut enim eius caro caro Dei Verbi dicitur et est, ita et naturalis carnis eius voluntas propria Dei Verbi dicitur et est, sicut ipse ait: *Quia descendi de coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me Pa-*

ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός, ἴδιον λέγων θέλημα αὐτοῦ τὸ τῆς σαρκός, ἐπεὶ καὶ ἡ σὰρξ ἰδία αὐτοῦ γέγονεν˙ ὃν γὰρ τρόπον ἡ παναγία καὶ ἄμωμος ἐψυχωμένη αὐτοῦ σὰρξ θεωθεῖσα οὐκ ἀνῃρέθη, ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς ὅρῳ τε καὶ λόγῳ διέμεινεν, οὕτω καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα θεωθὲν οὐκ ἀνῃρέθη, σέσωσται δὲ μᾶλλον, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον λέγοντα˙ τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν, τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα νοουμένου, οὐδὲ ὑπεναντίον Θεῷ, θεωθὲν ὅλον.

292 (238) Δύο δὲ φυσικὰς ἐνεργείας ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχύτως ἐν αὐτῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ θεῷ ἡμῶν δοξάζομεν, τουτέστι θείαν ἐνέργειαν καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν κατὰ τὸν θεηγόρον Λέοντα τρανέστατα φάσκοντα˙ ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφὴ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μὲν λόγου κατεργαζομένου τοῦτο ὅπερ ἐστὶ τοῦ λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ἅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος. Οὐ γὰρ δήπου μίαν δώσομεν φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν Θεοῦ καὶ ποιήματος, ἵνα μήτε τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν θείαν ἀναγάγωμεν οὐσίαν, μήτε μὴν τῆς θείας

tris [Io 6, 38], suam propriam dicens voluntatem, quae erat carnis eius. Nam et caro propria eius facta est. Quemadmodum enim sanctissima atque immaculata animata eius caro deificata non est perempta, sed in proprio sui statu et ratione permansit: ita et humana eius voluntas deificata non est perempta, salvata est autem magis, secundum deiloquum Gregorium dicentem: «Nam illius velle, quod in Salvatore intelligitur, non est contrarium Deo, deificatum totum.»

Duas vero naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inconfuse, inseparabiliter in eodem Domino nostro Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est, divinam operationem et humanam operationem, secundum divinum praedicatorem LEONEM apertissime asserentem: «Agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est» [v. n. 144]. Nec enim in quoquam unam dabimus naturalem operationem Dei et creaturae, ut neque quod creatum est, in divinam educamus essen-

φύσεως τὸ ἐξαίρετον εἰς τὸν τοῖς γενητοῖς πρέποντα κατ-αγάγωμεν τόπον˙ ἑνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε θαύματα καὶ τὰ πάθη γινώσκομεν κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο τῶν, ἐξ ὧν ἐστι, φύσεων, καὶ ἐν αἷς τὸ εἶναι ἔχει, ὡς ὁ θεσπέσιος ἔφησε Κύριλλος˙ πάντοθεν γοῦν τὸ ἀσύγχυτον καὶ ἀδιαίρετον φυλάττοντες, συντόμῳ φωνῇ τὸ πᾶν ἐξαγγέλλομεν˙ ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ μετὰ σάρκωσιν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν εἶναι πιστεύοντες, φαμὲν δύο αὐτοῦ τὰς φύσεις ἐν τῇ μιᾷ αὐτοῦ διαλαμπούσας ὑποστάσει, ἐν ᾗ τά τε θαύματα, καὶ τὰ παθήματα δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναστροφῆς, οὐ κατὰ φαντασίαν, ἀλλὰ ἀληθῶς ἐπεδείξατο, τῆς φυσικῆς ἐν αὐτῇ τῇ μιᾷ ὑποστάσει διαφορᾶς γνωριζομένης τῷ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ἑκατέραν φύσιν θέλειν τε καὶ ἐνεργεῖν τὰ ἴδια˙ καθ' ὃν δὴ λόγον καὶ δύο φυσικὰ θελήματά τε καὶ ἐνεργείας δοξάζομεν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καταλλήλως συντρέχοντα.

tiam, neque quod eximium est divinae naturae, ad competentem creaturis locum deiciamus. Unius enim eiusdemque tam miracula quamque passiones cognoscimus, secundum aliud et aliud earum, ex quibus est, naturarum et in quibus habet esse, sicut admirabilis inquit Cyrillus. Undique igitur inconfusum atque indivisum conservantes, brevi voce cuncta proferimus: unum sanctae Trinitatis et post incarnationem Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum nostrum esse credentes, asserimus, duas eius esse naturas in una eius radiantes subsistentia, in qua tam miracula quamque passiones per omnem sui dispensativam conversationem, non per phantasiam, sed veraciter demonstravit, ob naturalem differentiam in eadem una subsistentia cognoscendam, dum cum alterius communione utraque natura indivise et inconfuse propria vellet atque operaretur: iuxta quam rationem et duas naturales voluntates et operationes confitemur, ad salutem humani generis convenienter in eo concurrentes.

293 (239) Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκριβείας τε καὶ ἐμμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων, ὁρίζομεν *ἑτέραν πίστιν* μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἤγουν συγγράφειν ἢ συντιθέναι ἢ φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἑτέρως· τοὺς δὲ τολμῶντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν ἢ προκομίζειν ἢ διδάσκειν, ἢ παραδιδόναι ἕτερον σύμβολον τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἐξ Ἑλληνισμοῦ ἢ ἐξ Ἰουδαϊσμοῦ, ἢ γοῦν ἐξ αἱρέσεως οἵας οὖν, ἢ καινοφωνίαν, ἤτοι λέξεως ἐφαίρεσιν πρὸς ἀνατροπὴν εἰσάγειν τῶν νυνὶ παρ' ἡμῶν διορισθέντων· τούτους, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν, ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τοὺς κληρικοὺς τοῦ κλήρου· εἰ δὲ μονάζοντες εἶεν ἢ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι αὐτούς.

His igitur cum omni undique cautela atque diligentia a nobis formatis, definimus, *aliam fidem* nulli licere proferre aut conscribere componereve aut sapere vel etiam aliter docere. Qui vero praesumpserint fidem alteram componere vel proferre vel docere, vel tradere aliud symbolum volentibus converti ad agnitionem veritatis ex Gentilitate vel Iudaismo aut ex qualibet haeresi: aut qui novitatem vocis, vel sermonis adinventionem ad subversionem eorum, quae nunc a nobis determinata sunt, introducere: hos, siquidem episcopi fuerint aut clerici, alienos esse, episcopos quidem ab episcopatu, clericos vero a clero: sin autem monachi fuerint vel laici, etiam anathematizari eos.

S. LEO II 682—683.
S. BENEDICTUS II 684—685.
IOHANNES V 685—686.
CONON 686—687.

(S. SERGIUS I 687—701.)

Conc. Toletanum XV 688.

Protestatio de Trinitate et Incarnatione [1].

[Ex «Libro responsionis» seu «Apologia» Iuliani Archiep. Tolet.]

294 (240) . . . Invenimus, quod in libro illo responsionis fidei 39
nostrae, quem per Petrum regionarium Romanae Ecclesiae miseramus, id primum capitulum iam dicto Papae [BENEDICTO] incaute visum fuisset a nobis positum, ubi nos secundum divinam essentiam diximus: *Voluntas genuit voluntatem*, sicut et sapientia sapientiam: quod vir ille in incuriosa lectionis transcursione praeteriens existimavit, haec ipsa nomina iuxta relativum, aut secundum comparationem humanae mentis nos posuisse: et ideo ipsa renotatione sua ita nos admonere iussus est, dicens: Naturali ordine cognoscimus, quia verbum ex mente originem ducit, sicut ratio et voluntas, et converti non possunt, ut dicatur: quia sicut verbum et voluntas de mente procedit, ita et mens de verbo aut voluntate; et ex ista comparatione visum est Romano Pontifici, voluntatem ex voluntate non posse dici. Nos autem non secundum hanc comparationem humanae mentis, nec secundum relativum, sed secundum essentiam diximus: Voluntas ex voluntate, sicut et sapientia ex sapientia. Hoc enim est Deo esse, quod velle: hoc velle, quod sapere. Quod tamen de homine dici non potest. Aliud quippe est homini id, quod est sine velle, et aliud velle etiam sine sapere. In Deo autem non est ita, quia simplex ita natura est, et ideo hoc est illi esse, quod velle, quod sapere. . . .

148 Ad secundum quoque retractandum capitulum trans- 295
(241) euntes, quo idem Papa incaute nos dixisse putavit, *tres substantias in Christo Dei Filio* profiteri: sicut nos non pudebit, quae sunt vera defendere, ita forsitan quosdam pudebit, quae vera sunt ignorare. Quis enim nesciat, unumquemque hominem duabus constare substantiis, animae scilicet et corporis? . . . Quapropter natura divina humanae sociata naturae possunt et tres propriae et duae propriae appellari substantiae. . . .

---

[1] Msi XII 10 E sqq; Hrd III 1761 B sqq; cf. Hfl III 324 sq; Bar(Th) ad 688 n. 1 sqq (12, 96 sqq). — Patres Hispani concilii Toletani XIV opus quoddam S. Iuliani susceperant, in quo propositiones istae occurrebant: *Voluntas genuit voluntatem*, sicut et sapientia sapientiam, et tres esse in Christo substantias. Has aegre se ferre per nuntium indicavit BENEDICTUS II. Cum vero S. Iulianus sensum suum exposuisset, eo sensu orthodoxas esse agnovit SERGIUS I. In synodo igitur Toletana XV et XVI mentem suam iterato exposuerunt Patres Hispani.

Conc. Toletanum XVI 693.

Professio fidei de Trinitate[1].

296 (242) . . . Huius voluntatis sanctae vocabulum, quamvis per 39
comparativam similitudinem Trinitatis, qua dicitur memoria, intelligentia, et voluntas, ad personam Sancti referatur Spiritus: secundum hoc autem, quod ad se dicitur, substantialiter praedicatur. Nam voluntas Pater, voluntas Filius, voluntas Spiritus Sanctus: quemadmodum Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus Sanctus: et multa alia similia, quae secundum substantiam dici ab his, qui catholicae fidei cultores exsistunt, nulla ratione ambigitur. Et sicut est catholicum dici: Deum de Deo, lumen de lumine, lucem de luce, ita verae fidei est proba assertio, voluntatem dici de voluntate, sicut sapientiam de sapientia, essentiam de essentia, et veluti Deus Pater genuit Filium Deum, ita Pater voluntas genuit Filium voluntatem. Itaque quamquam secundum essentiam Pater voluntas, Filius voluntas et Spiritus Sanctus voluntas, non tamen secundum relativum unus esse credendus est, quoniam alius est Pater, qui refertur ad Filium, alius Filius, qui refertur ad Patrem, alius Spiritus Sanctus, qui pro eo quod de Patre Filioque procedit, ad Patrem Filiumque refertur: non aliud, sed alius: quia quibus est unum esse in Deitatis natura, his est in personarum distinctione specialis proprietas....

IOHANNES VI 701—705.
IOHANNES VII 705—707.
SISINNIUS 708.
CONSTANTINUS I 708—715.
S. GREGORIUS II 715—731.
S. GREGORIUS III 731—741.

S. ZACHARIAS 741—752.

De forma et ministro baptismi[2].

[Ex ep. (10 resp. 11) «Sacris liminibus» ad Bonifacium Archiep. Mogunt., 1. Maii 748.]

297 . . . Quicunque sine invocatione Trinitatis lotus fuisset, 857
sacramentum regenerationis non haberet . . .; perfectus

[1] Msi XII 67 B; Hrd III 1792 B; cf. Hfl III 350; [Bar(Th) ad 693 n. 1 sqq (12, 135 sq)].
[2] Msi XII 339 D sq; Jf 2286 c. Add.; Hrd III 1910 C; ML 89, 943 D sq.

non est, nisi fuerit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizatus . . .; si evangelicis quis verbis, invocata Trinitate, iuxta regulam a Domino positam . . . mersus esset . . ., sacramentum sine dubio haberet: et ita fortiter verbis evangelicis fuisset consecratum baptisma: ut, quamvis sceleratissimus quisque haereticus vel schismaticus, aut latro, aut fur, sive adulter, hoc homini petenti ministraret, tamen Christi esset baptisma verbis evangelicis consecratum: et e contra, licet minister iustus fuerit, si Trinitatem iuxta regulam a Domino positam in lavacro non dixisset, verum baptisma non esset, quod dedit.

(STEPHANUS II 752.)
S. STEPHANUS III 752—757.
S. PAULUS I 757—767.
STEPHANUS IV 768—772.

HADRIANUS I 772—795.

De primatu Romani Pontificis[1].

[Ex ep. «Pastoralibus curis» ad Patres Conc. NICAENI II, a. 785.

1826 . . . Pseudosyllogus ille, qui sine Apostolica Sede . . . factus est adversus venerabilium Patrum traditionem contra divinas imagines, anathematizetur praesentibus apocrisiariis nostris . . . et Domini nostri Iesu Christi sermo compleatur, quia: «*portae inferi non praevalebunt adversus eam*» [Mt 16, 18]; et rursus: «*Tu es Petrus . . .*» [Mt 16, 18—19]. Cuius sedes in omnem terrarum orbem primatum tenens refulget, et caput omnium ecclesiarum Dei consistit.

Ψευδοσύλλογος ἐκεῖνος, ὁ 298
γενόμενος χωρὶς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου . . . ἐξ ἐναντίας τῆς τῶν σεπτοτάτων πατέρων παραδόσεως κατὰ τῶν θείων εἰκόνων, ἀναθεματισθῇ παρόντων τῶν ἀποκρισιαρίων ἡμῶν . . . καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ λόγος πληρωθῇ, ὅτι «πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»· καὶ πάλιν: «Σὺ εἶ Πέτρος. . . .» Οὗ ὁ θρόνος εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πρωτεύων διαλάμπει, καὶ κεφαλὴ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει.

[1] Msi XII 1081 D; Jf 2449 c. Add.; Hrd IV 102 B; cf. Hfl III 448 sqq. — Haec versio Graeca lecta est in Concilio NICAENO II.

De erroribus Adoptianorum [1].

[Ex ep. «Institutio universalis» ad episcopos Hispaniae, a. 785.]

299 . . . Porro et de partibus vestris pervenit ad nos lugu- 148
(250) bre capitulum, quod quidam episcopi ibidem degentes, videlicet Eliphandus et Ascarius cum aliis eorum consentaneis, Filium Dei adoptivum confiteri non erubescunt, quod nullus quamlibet haeresiarcha talem blasphemiam ausus est oblatrare, nisi perfidus ille Nestorius, qui purum hominem Dei confessus est Filium. . . .

De praedestinatione et variis abusibus Hispanorum [2].

[Ex eadem epistola ad episcopos Hispaniae.]

300 Illud autem, quod alii ex ipsis dicunt, quod prae- 805
(251) destinatio ad vitam sive ad mortem in Dei sit potestate et non nostra; isti dicunt: «Ut quid conamur vivere, quod in Dei est potestate?»; alii iterum dicunt: «Ut quid rogamus Deum, ne vincamur tentatione, quod in nostra est potestate, quasi libertate arbitrii? Revera enim nullam rationem reddere vel accipere valent, ignorantes beati Fulgentii . . . [verba adv. Pelagianum quendam:] «Opera ergo misericordiae ac iustitiae praeparavit Deus in aeternitate incommutabilitatis suae . . . praeparavit ergo iustificandis hominibus merita; praeparavit iisdem glorificandis et praemia; malis vero non praeparavit voluntates malas aut opera mala, sed praeparavit eis iusta et aeterna supplicia. Haec est aeterna praedestinatio futurorum operum Dei, quam, sicut nobis apostolica doctrina semper insinuari cognoscimus, sic etiam fiducialiter praedicamus. . . .»

301 Porro, dilectissimi, diversa capitula, quae ex illis audivimus partibus, id est: quod multi dicentes se catholicos esse, communem vitam gerentes cum Iudaeis et

[1] MGh Epp. III 637; Jf 2479; Msi XII 815 D sq; ML 98, 376 A; cf. Hfl III 661.

[2] MGh Epp. III 642 sq; Jf 2479; ML 98, 383 B sqq; Msi XII 811 et 813. — Hic textus occurrit etiam verbotenus idem in alia ep. «Audientes orthodoxam», in qua Egilas laudatur. Hanc exhibet ML 98, 336 sqq; Jf 2445; Msi vero partem priorem huius textus in epistola una, posteriorem in altera tantum habet.

non baptizatis paganis, tam in escis quamque in potu seu in diversis erroribus nihil pollui se inquiunt: et illud, quod inhibitum est, ut nulli liceat iugum ducere cum infidelibus; ipsi enim filias suas cum alio benedicent, et sic populo gentili tradentur; et quod sine examinatione praefati presbyteri, ut praesint, ordinantur; et alius quoque immanis invaluit error perniciosus, ut, etiam vivente viro, mulieres sibi in conubio sortiantur ipsi pseudosacerdotes, simulque et de libertate arbitrii, et alia multa, sicut de illis audivimus partibus, quae longum est dici. . . .

Conc. NICAENUM II 787.

Oecumenicum VII (contra Iconoclastas).

Definitio de sacris imaginibus et traditione [1].

ACTIO VII.

. . . Τὴν βασιλικὴν ὥσπερ ἐρχόμενοι τρίβον, ἐπακολουθοῦντες τῇ θεηγόρῳ διδασκαλίᾳ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν, καὶ τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· τοῦ γὰρ ἐν αὐτῇ οἰκήσαντος ἁγίου πνεύματος εἶναι ταύτην γινώσκομεν· ὁρίζομεν σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ καὶ ἐμμελείᾳ, παραπλησίως τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἀνατίθεσθαι τὰς σεπτὰς καὶ ἁγίας εἰκόνας, τὰς ἐκ χρωμάτων καὶ ψηφῖδος καὶ ἑτέρας ὕλης ἐπιτηδείως ἐχούσης, ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις, ἐν ἱεροῖς σκεύεσι καὶ ἐσθῆσι, τοίχοις τε καὶ σανίσιν, οἴκοις τε καὶ ὁδοῖς·

. . . Regiae quasi continuati 302
semitae, sequentesque divi- (243)
nitus inspiratum sanctorum Patrum nostrorum magisterium, et catholicae traditionem Ecclesiae (nam Spiritus Sancti hanc esse novimus, qui nimirum in ipsa inhabitat), definimus in omni certitudine ac diligentia, sicut figuram pretiosae ac vivificae crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas tam quae de coloribus et tessellis, quam quae ex alia materia congruenter in sanctis Dei ecclesiis, et sacris vasis et vestibus, et in parietibus ac tabulis, domibus

[1] Msi XIII 378 C sqq; Hrd IV 455 A sq; cf. Hfl III 472 sqq; Bar(Th) ad 787 n. 1 sqq (13, 185 sqq).

τῆς τε τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰκόνος, καὶ τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, τιμίων τε ἀγγέλων, καὶ πάντων ἁγίων καὶ ὁσίων ἀνδρῶν.
(244) Ὅσῳ γὰρ συνεχῶς δι᾿ εἰκονικῆς ἀνατυπώσεως ὁρῶνται, τοσοῦτον καὶ οἱ ταύτας θεώμενοι διανίστανται πρὸς τὴν τῶν πρωτοτύπων μνήμην τε καὶ ἐπιπόθησιν, καὶ ταύταις ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν, οὐ μὴν τὴν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνῃ τῇ θείᾳ φύσει· ἀλλ᾿ ὃν τρόπον τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις, καὶ τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς ἀναθήμασι, καὶ θυμιασμάτων καὶ φώτων προσαγωγὴν πρὸς τὴν τούτων τιμὴν ποιεῖσθαι, καθὼς καὶ τοῖς ἀρχαίοις εὐσεβῶς εἴθισται. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν.

303 Οὕτω γὰρ κρατύνεται ἡ
(245) τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν διδασκαλία, εἴτουν παράδοσις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα

et viis: tam videlicet imaginem Domini Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi, quam intemeratae dominae nostrae sanctae Dei genitricis, honorabiliumque angelorum, et omnium sanctorum simul et almorum virorum. Quanto enim frequentius per imaginalem formationem videntur, tanto, qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad primitivorum earum memoriam et desiderium, ad osculum et ad honorariam his adorationem tribuendam, non tamen ad veram latriam, quae secundum fidem est, quaeque solam divinam naturam decet, impartiendam: ita ut istis, sicuti figurae pretiosae ac vivificae crucis, et sanctis evangeliis, et reliquis sacris monumentis, incensorum et luminum oblatio ad harum honorem efficiendum exhibeatur, quemadmodum et antiquis piae consuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum transit: et qui adorat imaginem, adorat in ea depicti subsistentiam.

Sic enim robur obtinet sanctorum Patrum nostrorum doctrina, id est, tra- 159
ditio sanctae catholicae Ecclesiae, quae a finibus

δεξαμένης τὸ εὐαγγέλιον· οὕτω τῷ ἐν Χριστῷ λαλήσαντι Παύλῳ καὶ πάσῃ τῇ θείᾳ ἀποστολικῇ ὁμηγύρει καὶ πατρικῇ ἁγιότητι ἐξακολουθοῦμεν κρατοῦντες τὰς παραδόσεις, ἃς παρειλήφαμεν· οὕτω τοὺς ἐπινικίους τῇ ἐκκλησίᾳ προφητικῶς κατεπᾴδομεν ὕμνους· Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· τέρπου καὶ εὐφραίνου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου· περιεῖλε κύριος ἐκ σοῦ τὰ ἀδικήματα τῶν ἀντικειμένων σοι, λελύτρωσαι ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου· κύριος βασιλεὺς ἐν μέσῳ σου· οὐκ ὄψει κακὰ οὐκέτι καὶ εἰρήνη ἐπὶ σοὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον.

Τοὺς οὖν τολμῶντας ἑτέρως φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἢ κατὰ τοὺς ἐναγεῖς αἱρετικοὺς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις ἀθετεῖν, καὶ καινοτομίαν τινὰ ἐπινοεῖν, ἢ ἀποβάλλεσθαί τι ἐκ τῶν ἀνατεθειμένων τῇ ἐκκλησίᾳ, εὐαγγέλιον, ἢ τύπον τοῦ σταυροῦ, ἢ εἰκονικὴν ἀναζωγράφησιν, ἢ ἅγιον λείψανον μάρτυρος· ἢ ἐπινοεῖν σκολιῶς καὶ πανούργως πρὸς τὸ ἀνατρέψαι ἕν τι τῶν ἐνθέσμων παραδόσεων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· ἔτι γε μὴν ὡς κοινοῖς χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς κειμηλίοις ἢ τοῖς

usque ad fines terrae suscepit evangelium. Sic Paulum, qui in Christo locutus est [1Thess 2, 2], et omnem divinum apostolicum coetum et paternam sanctitatem exsequimur *tenentes traditiones* [2 Thess 2, 14], quas accepimus. Sic triumphales Ecclesiae prophetice canimus hymnos: *Gaude satis filia Sion, praedica filia Ierusalem: iucundare et laetare ex toto corde tuo. Abstulit Dominus a te iniustitias adversantium tibi: redemit te de manu inimicorum tuorum. Dominus rex in medio tui: non videbis mala ultra* [Soph 3, 14: LXX] et pax in te in tempus aeternum.

Eos ergo, qui audent 304
aliter sapere aut docere aut (245)
secundum scelestos haereticos ecclesiasticas traditiones spernere et novitatem quamlibet excogitare, vel proicere aliquid ex his, quae sunt Ecclesiae deputata, sive evangelium, sive figuram crucis, sive imaginalem picturam, sive sanctas reliquias martyris; aut excogitare prave aut astute ad subvertendum quidquam ex legitimis traditionibus Ecclesiae catholicae; vel etiam quasi communibus uti sacris

εὐαγέσι μοναστηρίοις· ἐπισκόπους μὲν ὄντας ἢ κληρικοὺς καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν, μονάζοντας δὲ ἢ λαϊκοὺς τῆς κοινωνίας ἀφορίζεσθαι.

vasis aut venerabilibus monasteriis: si quidem episcopi aut clerici fuerint, deponi praecipimus; monachos autem vel laicos a communione segregari.

De sacris electionibus [1].

ACTIO VIII.

305 (246) Πᾶσαν ψῆφον γινομένην παρὰ ἀρχόντων ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἄκυρον μένειν κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς ἐκκλησίας γένηται, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. Δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προβιβάζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι, καθὼς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὥρισται ἐν τῷ κανόνι τῷ λέγοντι· Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι. Εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτον, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι, τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ.

Can. 3. Omnis electio 42
a principibus facta epi- 339 1750
scopi aut presbyteri aut diaconi irrita maneat secundum regulam [Can. apost. 30], quae dicit: Si quis episcopus saecularibus potestatibus usus, ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, et segregentur omnes, qui illi communicant. Oportet enim, ut, qui provehendus est in episcopum, ab episcopis eligatur, quemadmodum a sanctis Patribus, qui apud Nicaeam convenerunt, in regula [Can. 4] definitum est, quae dicit: Episcopum convenit maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipsum convenientibus, et aliis per litteras consentientibus, tunc consecratio fiat. Firmitas autem eorum, quae geruntur, per unamquamque provinciam metropolitano tribuatur antistiti.

[1] Msi XIII 419 D sqq; Hrd IV 487 C sq; cf. Hfl III 476; cf. CIC Decr. 63, 7: Frdbg I 237; Rcht I 203.

De imaginibus, humanitate Christi, traditione [1].

ACTIO VIII.

984 Πιστεύοντες εἰς ἕνα Θεὸν ἐν Τριάδι ἀνυμνούμενον τὰς τιμίας αὐτοῦ εἰκόνας ἀσπαζόμεθα· οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες ἀνάθεμα ἔστωσαν. . . .

148 Εἴ τις Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν περιγραπτὸν οὐχ ὁμολογεῖ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀνάθεμα ἔστω. . . .

159 Εἴ τις πᾶσαν παράδοσιν ἐκκλησιαστικὴν ἔγγραφον ἢ ἄγραφον ἀθετεῖ, ἀνάθεμα ἔστω. . . .

. . . Credentes in unum 306
Deum, in Trinitate collauda- (247)
tum, honorabiles eius imagines salutamus. Qui sic non habent, anathema sint....

Si quis Christum Deum 307
nostrum circumscriptum non confitetur secundum humanitatem, anathema....

Si quis omnem eccle- 308
siasticam traditionem sive scriptam sive non scriptam reicit, anathema. . . .

De erroribus Adoptianorum [2].

[Ex ep. HADRIANI «Si tamen licet» ad episcopos Galliae et Hispaniae, 793.]

148 Materia (autem) causalis perfidiae inter cetera re- 309
icienda de adoptione Iesu Christi Filii Dei secundum (257)
carnem falsis argumentationibus digesta, perfidorum verborum ibi stramina incomposito calamo legebantur. Hoc catholica Ecclesia nunquam credidit, nunquam docuit, nunquam male credentibus assensum praebuit. . . .

. . . Adoptivum eum Filium, quasi purum hominem, 310
calamitati(s) humanae subiectum et, quod pudet dicere, servum eum, impii et ingrati tantis beneficiis, liberatorem nostrum non pertimescitis venenosa fauce susur-

[1] Msi XIII 415 AC; Hrd IV 483 CE.
[2] MGh Legum Sectio III, II 1, 123 126; Jf 2482; Msi XIII 865 D 869 A; Hrd IV 866 B 869 B; cf. Hfl III 685 sq.

rare. . . . Cur non veremini, queruli detrectatores, Deo odibiles, illum servum nuncupare, qui vos de servitute diaboli liberavit? . . . Nam etsi in umbra prophetiae dictus est *servus* [cf. Jb 1, 8 sqq] propter servilis formae conditionem, quam sumpsit ex Virgine, . . . hoc nos . . . intelligimus et secundum historiam de sancto Iob et allegorice de Christo dictum. . . .

Conc. FRANCOFORDENSE 794[1].

De Christo Filio Dei naturali, non adoptivo[2].

[Ex epistola synodica episcoporum Franciae ad Hispanos.]

311 . . . Invenimus enim in libelli vestri principio scriptum, 148
(254) quod posuistis vos: «Confitemur et credimus Deum Dei Filium ante omnia tempora sine initio ex Patre genitum, coaeternum et consubstantialem, non adoptione, sed genere.» Item post pauca eodem loco legebatur: «Confitemur et credimus eum *factum ex muliere, factum sub lege* [cf. Gal 4, 4], non genere esse Filium Dei, sed adoptione, non natura, sed gratia.» Ecce serpens inter pomifera paradisi latitans ligna, ut incautos quosque decipiat. . . .

312 Quod etiam et in sequentibus adiunxistis, in professione Nicaeni symboli non invenimus dictum, in Christo duas naturas et tres substantias, et homo deificus et Deus humanatus. Quid est natura hominis, nisi anima et corpus? vel quid est inter naturam et substantiam, ut tres substantias necesse sit nobis dicere, et non magis simpliciter, sicut sancti Patres dixerunt, confiteri Dominum nostrum Iesum Christum Deum verum et verum hominem in una persona? Mansit vero persona Filii in sancta Trinitate, cui personae humana accessit natura, ut esset una persona, Deus et homo,

[1] Frankfurt Germaniae.

[2] MGh Legum Sectio III, II 1, 144 149 150 152 165; Msi XIII 884 E 890 B sqq 909 C; Hrd IV 883 D sqq 888 D sqq 904 C; cf. Hfl III 678 sqq; Bar(Th) ad 794 n. 1 sqq (13, 274 a sqq). — Haeresis Adoptianorum, in Hispania orta, iam a. 792 in conc. Ratisbonensi Karolo rege praesidente reiecta est, deinde in hoc conc. Frankofordensi ab eodem rege convocato et mense Iunio anni 794 coram legatis Apostolicae Sedis celebrato iterum damnata est.

non homo deificus et humanatus Deus, sed Deus homo et homo Deus: propter unitatem personae unus Dei Filius, et idem hominis Filius, perfectus Deus, perfectus homo. . . . Consuetudo ecclesiastica solet in Christo duas substantias nominare, Dei videlicet et hominis. . . .

Si ergo Deus verus est, qui de Virgine natus est, 313
quomodo tunc potest adoptivus esse vel servus? Deum (256)
enim nequaquam audetis confiteri servum vel adoptivum: et si eum propheta servum nominasset, non tamen ex conditione servitutis, sed ex humilitatis oboedientia, qua *factus* est Patri *oboediens usque ad mortem* [Phil 2, 8].

[Ex «Capitulari».]

(1) . . . In primordio capitulorum exortum est de impia 314
ac nefanda haeresi Eliphandi, Toletanae sedis episcopi, (253)
et Felicis, Orgellitanae, eorumque sequacibus, qui male sentientes in Dei Filio asserebant adoptionem: quam omnes qui supra sanctissimi Patres et respuentes una voce contradixerunt atque hanc haeresim funditus a sancta Ecclesia eradicandam statuerunt.

Conc. FOROIULIENSE 796 v. App. n. 3007.

S. LEO III 795—816.
STEPHANUS V 816—817.
S. PASCHALIS I 817—824.
EUGENIUS II 824—827.
VALENTINUS 827.
GREGORIUS IV 828—844.
SERGIUS II 844—847.

(S. LEO IV 847—855.)

Conc. Ticinense 850[1].

De sacramento extremae unctionis[2].

907 (8) Illud quoque salutare sacramentum, quod 315
commendat Iacobus Apostolus dicens: «*Infirmatur quis . . . remittetur ei*» [Iac 5, 14 sq], solerti praedicatione populis innotescendum est: magnum sane ac valde appetendum mysterium, per quod, si fideliter poscitur, et peccata remittuntur, et consequenter corporalis salus restituitur. . . . Hoc tamen sciendum, quia, si is, qui infirmatur, publicae poenitentiae mancipatus est, non

[1] Vocatum est etiam Regioticinum, quia habebatur in urbe regia Ticino = Pavia (cf. Hfl IV 176).

[2] Msi XIV 932 E sq; Hrd V 27 A; cf. Hfl IV 177.

potest huius mysterii consequi medicinam, nisi prius reconciliatione percepta communionem corporis et sanguinis Christi meruerit. Cui enim reliqua sacramenta interdicta sunt, hoc uno nulla ratione uti conceditur.

Conc. Carisiacense I 853[1].

(Contra Gottschalk et Praedestinatianos.)

De redemptione et gratia[2].

316 (279) Cap. 1. Deus omnipotens hominem sine peccato rec- 793
tum cum libero arbitrio condidit, et in paradiso posuit, 805
quem in sanctitate iustitiae permanere voluit. Homo libero arbitrio male utens peccavit et cecidit, et factus est massa perditionis totius humani generis. Deus autem bonus et iustus elegit ex eadem massa perditionis secundum praescientiam suam quos per gratiam praedestinavit [Rom 8, 29 sqq; Eph 1, 11] ad vitam, et vitam illis praedestinavit aeternam: ceteros autem, quos iustitiae iudicio in massa perditionis reliquit, perituros praescivit, sed non ut perirent praedestinavit; poenam autem illis, quia iustus est, praedestinavit aeternam. Ac per hoc unam Dei praedestinationem tantummodo dicimus, quae aut ad donum pertinet gratiae aut ad retributionem iustitiae.

317 Cap. 2. Libertatem arbitrii in primo homine perdidimus, quam per Christum Dominum nostrum recepimus: et habemus liberum arbitrium ad bonum, praeventum et adiutum gratia, et habemus liberum arbitrium ad malum, desertum gratia. Liberum autem habemus arbitrium, quia gratia liberatum et gratia de corrupto sanatum.

318 Cap. 3. Deus omnipotens *omnes homines* sine excep- 822
tione *vult salvos fieri* [1 Tim 2, 4], licet non omnes salventur. Quod autem quidam salvantur, salvantis est donum: quod autem quidam pereunt, pereuntium est meritum.

319 Cap. 4. Christus Iesus D. N., sicut nullus homo 795
est, fuit vel erit, cuius natura in illo assumpta non

---

[1] Chiersy in Gallia.

[2] Msi XIV 920 D sqq; Hrd V 18 C sqq; Hfl IV 187; ML 125, 49 (129) sqq (Hincmari epistola ad Carolum Regem).

fuerit, ita nullus est, fuit vel erit homo, pro quo passus non fuerit; licet non omnes passionis eius mysterio redimantur. Quod vero omnes passionis eius mysterio non redimuntur, non respicit ad magnitudinem et pretii copiositatem, sed ad infidelium et ad non credentium ea fide, *quae per dilectionem operatur* [Gal 5, 6], respicit partem; quia poculum humanae salutis, quod confectum est infirmitate nostra, et virtute divina, habet quidem in se, ut omnibus prosit: sed si non bibitur, non medetur.

Conc. Valentinum III 855[1].

(Contra Ioannem Scotum.)

De praedestinatione[2].

805 Can. 1. Quia doctorem gentium in fide et veritate 320
fideliter commonentem oboedienterque audimus: «*O Timo-* (283)
thee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt» [1 Tim 6, 20 sq]; et iterum: *Profana autem et inaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit* [2 Tim 2, 16 sq]; et iterum: «*Stultas autem et sine disciplina quaestiones devita, sciens quia generant lites: servum autem Domini non oportet litigare*» [2 Tim 2, 23 sq]; et iterum: «*Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam*» [Phil 2, 3]: paci, quantum Deus dederit, et caritati studere cupientes, attendentes pium eiusdem Apostoli consilium: «*Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis*» [Eph 4, 3], novitates vocum et

---

[1] Valence in Gallia.

[2] Msi XV 3 A sqq; Hrd V 88 E sqq; Hfl IV 193 sqq; cf. ML 125, 49 sqq; Bar(Th) ad 855 n. 1 sqq (14, 422 a sqq). — Canones isti a Tullensi synodo I apud Saponarias a. 859 suscepti sunt atque iterati. Non est negandum, eos contra capitula Carisiaca directos fuisse. Cum vero tota differentia inde exorta esset, quod diverso sensu duas vel unam praedestinationem dicendum esse putarent Patres utriusque concilii, quodque Valentini Hincmarum, Carisiaci conventus praesidem, Ioannis Scoti erroribus favere putarent, mox detecto errore, in synodo Lingonensi 859 iidem episcopi, qui Valentinae interfuerant, ex canone 4 Valentino notam capitulis Carisiacis inustam expunxerunt, quam nos uncis [—] in textu inclusimus, et ambae partes in Tullensi concilio II apud Tusiacum a. 860 convenientes concordiam inierunt et epistolam synodalem ab Hincmaro conscriptam susceperunt.

praesumptivas garrulitates, unde potius inter fratres contentionum et scandalorum fomes excitari potest, quam aedificatio ulla timoris Dei succrescere, cum studio omni devitamus. Indubitanter autem doctoribus pie et recte tractantibus verbum veritatis, ipsisque sacrae Scripturae lucidissimis expositoribus, id est Cypriano, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, ceterisque in catholica pietate quiescentibus, reverenter auditum et obtemperanter intellectum submittimus, et pro viribus, quae ad salutem nostram scripserunt, amplectimur. Nam de praescientia Dei, et de praedestinatione, et de quaestionibus aliis, in quibus fratrum animi non parum scandalizati probantur, illud tantum firmissime tenendum esse credimus, quod ex maternis Ecclesiae visceribus nos hausisse gaudemus.

321 Can. 2. Deum praescire et praescisse aeterna-
(284) liter et bona, quae boni erant facturi, et mala, quae mali sunt gesturi, quia vocem Scripturae dicentis habemus: «*Deus aeterne. qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant*» [Dn 13, 42], fideliter tenemus, et placet tenere, bonos praescisse omnino per gratiam suam bonos futuros, et per eandem gratiam aeterna praemia accepturos: malos praescisse per propriam malitiam malos futuros, et per suam iustitiam aeterna ultione damnandos: ut secundum Psalmistam: *Quia potestas Dei est, et Domini misericordia, ut reddat unicuique secundum opera sua* [Ps 61, 12 sq], et sicut apostolica doctrina se habet: *His quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam: his autem, qui [sunt] ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum* [Rom 2, 7 sqq]. In eodem sensu idem alibi: *In revelatione*, inquit, *Domini nostri Iesu Christi de coelo cum angelis virtutis eius, in igne flammae dantis vindictam his, qui non noverunt Deum, et qui non oboediunt evangelio Domini nostri Iesu Christi, qui poenas dabunt in interitu aeternas, . . . cum venerit glorificari in Sanctis suis et admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt* [2 Thess 1, 7 sqq]. Nec prorsus

ulli malo praescientiam Dei imposuisse necessitatem, ut aliud esse non posset, sed quod ille futurus erat ex propria voluntate, sicuti Deus, qui novit omnia antequam fiant, praescivit ex sua omnipotenti et incommutabili maiestate. Nec ex praeiudicio eius aliquem, sed ex merito propriae iniquitatis credimus condemnari. Nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt; sed quia boni esse noluerunt, suoque vitio in massa damnationis vel merito originali vel etiam actuali permanserunt.

Can. 3. Sed et de praedestinatione Dei placuit, 322
et fideliter placuit, iuxta auctoritatem apostolicam, quae (285)
dicit: *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* [Rom 9, 21] ubi et statim subiungit: *Quod si volens Deus ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irae aptata* sive praeparata *in interitum, ut ostenderet divitias gratiae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam* [Rom 9, 22 sq]: fidenter fatemur praedestinationem electorum ad vitam, et praedestinationem impiorum ad mortem: in electione tamen salvandorum misericordiam Dei praecedere meritum bonum: in damnatione autem periturorum meritum malum praecedere iustum Dei iudicium. Praedestinatione autem Deum ea tantum statuisse, quae ipse vel gratuita misericordia vel iusto iudicio facturus erat secundum Scripturam dicentem: *Qui fecit, quae futura sunt* [Is 45, 11: LXX]: in malis vero ipsorum malitiam praescivisse, quia ex ipsis est, non praedestinasse, quia ex illo non est. Poenam sane malum meritum eorum sequentem, uti Deum, qui omnia prospicit, praescivisse et praedestinasse, quia iustus est, apud quem est, ut sanctus Augustinus ait, de omnibus omnino rebus tam fixa sententia quam certa praescientia. Ad hoc siquidem facit Sapientis dictum: «*Parata sunt derisoribus iudicia, et mallei percutientes stultorum corporibus*» [Prv 19, 29]. De hac immobilitate praescientiae et praedestinationis Dei, per quam apud eum futura iam facta sunt, etiam apud Ecclesiasten bene intelligitur dictum: *Cognovi,*

quod omnia opera, quae fecit Deus, perseverent in perpetuum. Non possumus his addere nec auferre, quae fecit Deus, ut timeatur [Eccle 3, 14]. Verum aliquos ad malum praedestinatos esse divina potestate, videlicet ut quasi aliud esse non possint, non solum non credimus, sed etiam si sunt, qui tantum mali credere velint, cum omni detestatione, sicut Arausica synodus, illis anathema dicimus [v. n. 200].

323 (286) Can. 4. Item de redemptione sanguinis Christi, 317
propter nimium errorem, qui de hac causa exortus est, ita ut quidam, sicut eorum scripta indicant, etiam pro illis impiis, qui a mundi exordio usque ad passionem Domini in sua impietate mortui aeterna damnatione puniti sunt, effusum eum definiant, contra illud propheticum: «*Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne*» [Os 13, 14]: illud nobis simpliciter et fideliter tenendum ac docendum placet iuxta evangelicam et apostolicam veritatem, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, de quibus ipse Dominus noster dicit: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipso* [*ipsum*], *non pereat, sed habeat vitam aeternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam* [Io 3, 14 sqq], et Apostolus: «*Christus*, inquit, *semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*» [Hebr 9, 28]. Porro capitula—[quattuor, quae a concilio fratrum nostrorum minus prospecte suscepta sunt, propter inutilitatem vel etiam noxietatem, et errorem contrarium veritati: sed et alia]—XIX syllogismis ineptissime conclusa et, licet iactetur, nulla saeculari litteratura nitentia, in quibus commentum diaboli potius quam argumentum aliquod fidei deprehenditur, a pio auditu fidelium penitus explodimus, et ut talia et similia caveantur per omnia, auctoritate Spiritus Sancti interdicimus: novarum etiam rerum introductores, ne districtius feriantur, castigandos esse censemus.

324 Can. 5. Item firmissime tenendum credimus, quod omnis multitudo fidelium *ex aqua et Spiritu Sancto* [Io 3, 5] regenerata, ac per hoc veraciter Ecclesiae incor-

porata, et iuxta doctrinam apostolicam in morte Christi baptizata, in eius sanguine sit a peccatis suis abluta: quia nec in eis potuit esse vera regeneratio, nisi fieret et vera redemptio: cum in Ecclesiae sacramentis nihil sit cassum, nihil ludificatorium, sed prorsus totum verum, et ipsa sui veritate ac sinceritate subnixum. Ex ipsa tamen multitudine fidelium et redemptorum alios salvari aeterna salute, quia per gratiam Dei in redemptione sua fideliter permanent, ipsius Domini sui vocem in corde ferentes: «*Qui ... perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*» [Mt 10, 22 et 24, 13]: alios, quia noluerunt permanere in salute fidei, quam initio acceperunt, redemptionisque gratiam potius irritam facere prava doctrina vel vita, quam servare elegerunt, ad plenitudinem salutis et ad perceptionem aeternae beatitudinis nullo modo pervenire. In utroque siquidem doctrinam pii Doctoris habemus: «*Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*» [Rom 6, 3], et: *Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis* [Gal 3, 27], et iterum: «*Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, et abluti corpus aqua munda teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem*» [Hebr 10, 22 sq], et iterum: «*Voluntarie ... peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia*» [Hebr 10, 26], et iterum: «*Irritam quis faciens legem Moysis, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et Spiritui gratiae contumeliam fecerit?*» [Hebr 10, 28 sq.]

Can. 6. Item de gratia, per quam salvantur credentes, 325
et sine qua rationalis creatura nunquam beate vixit, et (288)
de libero arbitrio per peccatum in primo homine infirmato, sed per gratiam Domini Iesu fidelibus eius redintegrato et sanato, idipsum constantissimi et fide plena fatemur, quod sanctissimi Patres auctoritate sacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt, quod Africana [n. 101 sq], quod Arausica [n. 174 sqq] synodus professa est, quod beatissimi Pontifices Apostolicae Sedis

catholica fide tenuerunt: sed et de natura et gratia, in aliam partem nullo modo declinare praesumentes. Ineptas autem quaestiunculas, et aniles pene fabulas, Scotorumque pultes puritati fidei nauseam inferentes, quae periculosissimis et gravissimis temporibus, ad cumulum laborum nostrorum, usque ad scissionem caritatis miserabiliter et lacrimabiliter succreverunt, ne mentes christianae inde *corrumpantur et excidant a simplicitate* et castitate fidei, *quae est in Christo* [2 Cor 11, 3] Iesu, penitus respuimus, et ut fraterna caritas cavendo a talibus auditum castiget, Domini Christi amore monemus. Recordetur fraternitas malis mundi gravissimis se urgeri, messe nimia iniquorum, et paleis levium hominum se durissime suffocari. Haec vincere ferveat, haec corrigere laboret, et superfluis coetum pie dolentium et gementium non oneret: sed potius certa et vera fide, quod a sanctis Patribus de his et similibus sufficienter prosecutum est, amplectatur. . . .

BENEDICTUS III 855—858.

S. NICOLAUS I 858—867.

Conc. Romanum 862 vel 863.

De primatu, passione Christi, baptismo[1].

326 Cap. 5. Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanc- 1826
(259) tiones vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum vel interdictione imminentium vel futurorum malorum a Sedis Apostolicae praeside salubriter promulgata contempserit, anathema sit.

327 Cap. 7. Veraciter quidem credendum est et omni- 148
modis profitendum, quia Dominus noster Iesus Christus Deus et Dei Filius passionem crucis tantummodo secundum carnem sustinuit, deitate autem impassibilis mansit, ut apostolica docet auctoritas et sanctorum Patrum luculentissime doctrina ostendit.

328 Cap. 8. Hi autem, qui aiunt, quia redemptor noster Iesus Christus et Dei Filius passionem crucis secundum

[1] Msi XV 652 E 658 sq; Jf 2692; Hrd V 574 E; cf. Hfl IV 260.

deitatem sustinuit, quoniam impium est et catholicis mentibus exsecrabile, anathema sint.

857 Cap. 9. Omnibus enim, qui dicunt, quod hi, qui 329
sacrosancti fonte baptismatis credentes in Patrem et (262)
Filium Sanctumque Spiritum renascuntur, non aequaliter originali abluantur delicto, anathema sit.

De immunitate et independentia Ecclesiae[1].

[Ex ep. (8) «Proposueramus quidem» ad Michaelem Imperatorem, a. 865.]

1821 . . . Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque 330
a regibus, neque a populo iudex iudicabitur[2] . . . Pri- (270)
ma sedes non iudicabitur a quoquam[3] . . . [v. n. 352 sqq].

. . . Ubinam legistis, imperatores antecessores 331
vestros in synodalibus conventibus interfuisse, (265)
nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quae universalis est, quae omnium communis est, quae non solum ad clericos, verum etiam ad laicos et ad omnes omnino
pertinet Christianos? . . . Quanto magis ad potioris (266)
auctoritatis iudicium tenditur querimonia, tanto adhuc amplius maius culmen petendum est, quousque gradatim perveniatur ad eam Sedem, cuius causa aut a se, negotiorum meritis exigentibus, in melius commutatur, aut solius Dei sine quaestione reservatur arbitrio.

Porro si nos non audieritis, restat, ut sitis apud nos 332
necessario, quales Dominus noster Iesus Christus hos (267)
haberi praecepit, qui Ecclesiam Dei audire contempserint, praesertim cum Ecclesiae Romanae privilegia, Christi ore in B. PETRO firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitus observata et a sanctis universalibus Synodis celebrata atque a cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenus possint minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari, quoniam fundamentum, quod Deus posuit, humanus non valet amovere conatus, et quod Deus statuit, firmum validumque consistit. . . . Ista igitur privilegia huic sanctae Ecclesiae a Christo donata,

[1] Msi XV 196 D sqq; cf. Jf 2796 c. Add.; Hrd V 154 C sqq; ML 119, 938 D sqq; cf. Hfl IV 334 sq.
[2] Haec tanquam verba S. SILVESTRI allegantur.
[3] Ex actis Synodi apocryphae Sinuessanae [cf. Hfl I 143 sqq].

a Synodis non donata, sed iam solummodo celebrata et venerata. . . .

333 Quoniam, cum secundum canones, ubi est maior aucto-
(268) ritas, iudicium inferiorum sit deferendum, ad dissolvendum scilicet vel ad roborandum: patet profecto Sedis Apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt; ab illa autem nemo sit appellare permissus. . . . Non negamus, eiusdem Sedis sententiam posse in melius commutari; cum aut sibi subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione aetatum vel temporum seu gravium necessitatum dispensatorie quiddam ordinare de-
(269) creverit. . . . Vos autem, quaesumus, nolite praeiudicium Dei Ecclesiae irrogare: illa quippe nullum imperio vestro praeiudicium infert, cum magis pro stabilitate ipsius aeternam divinitatem exoret et pro incolumitate vestra et perpetua salute iugi devotione precetur. Nolite, quae sua sunt, usurpare: nolite, quae ipsi soli commissa sunt, velle surripere, scientes, quia tanto nimirum a sacris debet omnis mundanarum rerum administrator esse remotus, quanto quemlibet ex catalogo clericorum et militantium Deo nullis convenit negotiis saecularibus implicari. Denique hi, quibus tantum humanis rebus et non divinis praeesse permissum est, quomodo de his, per quos divina ministrantur, iudicare praesumant, penitus ignoramus. Fuerunt haec ante adventum Christi, ut quidam typice reges simul et sacerdotes exsisterent; quod sanctum Melchisedech fuisse sacra prodit historia, quodque in membris suis diabolus imitatus, utpote qui semper, quae divino cultui conveniunt, sibimet tyrannico spiritu vindicare contendit, ut pagani imperatores iidem et maximi pontifices dicerentur. Sed cum ad verum ventum est eundem regem atque pontificem, ultra sibi nec imperator iura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen imperatorium usurpavit. Quoniam idem *«mediator Dei et hominum homo Christus Iesus»* [1 Tim 2, 5] sic actibus propriis et dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medi-

cinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferna demergi, ut et christiani imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur: quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus.

De forma matrimonii et baptismi [1].

[Ex responsis NICOLAI I ad consulta Bulgarorum, Nov. 866.]

969 Cap. 3. . . . Sufficiat secundum leges solus eorum 334
consensus, de quorum coniunctionibus agitur: qui (263)
consensus, si solus in nuptiis forte defuerit, cetera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. . . .

857 Cap. 104. A quodam Iudaeo, nescitis, utrum Chri- 335
stiano an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, et quid de his sit agendum consulitis. Hi profecto si in nomine Sanctae Trinitatis vel tantum in nomine Christi sicut in Actibus apostolorum legimus [cf Act 2, 38 et 19, 5], baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut Sanctus exponit Ambrosius), constat eos non esse denuo baptizandos. . . .

HADRIANUS II 867—872.

Conc. CONSTANTINOPOLITANUM IV 869—870.

Oecumenicum VIII (contra Photium).

Canones contra Photium [2].

In I actione lecta et subscripta est regula fidei HORMISDAE [v. n. 171 sq].

[Textus Anastasii:] Can. I.	α'. Τὴν εὐθεῖαν καὶ βασι-	336
Per aequam et regiam di-	λικὴν ὁδὸν τῆς θείας δικαιο-	(272)

[1] Msi XV 403 B 432 C; Jf 2812 (c. Add.); Hrd V 355 A 383 E; ML 119, 980 C et 1014 D; cf. Hfl IV 347 sqq.

[2] Msi XVI 160 A sqq (lat.) 397 D sqq (gr.); ML 129, 150 B sqq; Hrd V 899 A sqq 1097 D sqq; cf. Hfl IV 417 sqq; Bar(Th) ad 869 n. 11 sqq (15, 151 a sqq). — Canonum sequentium duplex forma habetur, altera Graeca brevior canonesque pauciores exhibens, altera ex versione Anastasii bibliothecarii, qui Graecos falsationis accusat et ex authenticis actis, in archivo Romanae ecclesiae asservatis, se transtulisse affirmat. Mirum tamen est ea, quae Romano Pontifici favent, in Graeco adesse, quae Constantinopolitano antistiti, deesse.

vinae iustitiae viam inoffense incedere volentes, veluti quasdam lampades semper lucentes et illuminantes gressus nostros, qui secundum Deum sunt, sanctorum Patrum definitiones et sensus retinere debemus. Quapropter et has ut secunda eloquia secundum magnum et sapientissimum Dionysium arbitrantes et existimantes, etiam de eis cum divino David promptissime canamus: *Mandatum Domini lucidum illuminans oculos* [Ps 18, 9], et: *Lucerna pedibus meis lux [lex] tua et lumen semitis meis* [Ps 118, 105], et cum Proverbiatore dicimus: *Mandatum tuum lucidum et lex tua lux* [Prv 6, 23]: et cum magna voce cum Isaia clamamus ad Dominum Deum, quia: *Lux praecepta tua sunt super terram* [Is 60, 19 sq (?)]. Luci enim veraciter assimilatae sunt divinorum canonum hortationes et dehortationes, secundum quod discernitur melius a peiore et expediens atque proficuum ab eo, quod non expedire, sed et obesse dignoscitur. Igitur regulas, quae sanctae
159 catholicae et apostolicae Ecclesiae tam a sanctis famosissimis Apostolis quam ab orthodoxorum universalibus necnon et localibus Conciliis vel etiam a quolibet deiloquo Patre ac magistro Ecclesiae traditae sunt, servare ac custodire profitemur; his et propriam vitam et mores regentes et omnem sacerdotii catalogum, sed et omnes, qui Christiano censentur vocabulo, poenis et damnationibus et e diverso receptionibus ac iustificationibus, quae per illas prolatae sunt et definitae, subici canonice decernentes; *tenere* quippe *traditiones*, quas accepimus *sive per sermonem sive per*

σύνης ἀπροσκόπως βαθίζειν ἐθέλοντες, οἱόν τινας πυρσοὺς ἀειλαμπεῖς τοὺς τῶν ἁγίων πατέρων ὅρους κρατεῖν ὀφείλομεν· τοιγαροῦν τοὺς ἐν τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ παραδοθέντας θεσμοὺς παρά τε τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, παρά τε ὀρθοδόξων συνόδων οἰκουμενικῶν τε καὶ τοπικῶν ἢ καὶ πρός τινος θεηγόρου πατρὸς διδασκάλου τῆς ἐκκλησίας τηρεῖν καὶ φυλάττειν ὁμολογοῦμεν· κρατεῖν γὰρ τὰς παραδόσεις, ἃς παρελάβομεν εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῶν τῶν προγενεστέρως διαλαμψάντων ἁγίων, παρεγγυᾷ διαῤῥήδην Παῦλος ὁ μέγας ἀπόστολος.

epistolam [2 Thess 2, 14] Sanctorum, qui antea fulserunt, Paulus admonet aperte, magnus Apostolus.

984 Can. 3. Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi et omnium liberatoris et salvatoris, aequo honore cum libro sanctorum Evangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quae in libro feruntur, salutem consequemur omnes, ita per colorum imaginariam operationem et sapientes et idiotae cuncti ex eo, quod in promptu est, perfruuntur utilitate; quae enim in syllabis sermo, haec et scriptura, quae in coloribus est, praedicat et commendat; et dignum est, ut secundum congruentiam rationis et antiquissimam traditionem propter honorem, quia ad principalia ipsa referuntur, etiam derivative iconae honorentur et adorentur aeque ut sanctorum sacer Evangeliorum liber atque typus pretiosae crucis. Si quis ergo non adorat iconam Salvatoris Christi, non videat formam eius, *quando veniet* in gloria paterna *glorificari et glorificare Sanctos suos* [2 Thess 1, 9 sq]; sed alienus sit a communione ipsius et claritate: similiter autem et imaginem intemeratae matris eius et Dei genitricis Mariae; insuper et iconas sanctorum Angelorum depingimus, quemadmodum eos figurat verbis divina Scriptura; sed et laudabilissimorum Apostolorum, Prophetarum, martyrum et sanc-

γ'. Τὴν ἱερὰν εἰκόνα τοῦ 337
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (273)
ὁμοτίμως τῇ βίβλῳ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων προσκυνεῖσθαι θεσπίζομεν. Ὥσπερ γὰρ διὰ τῶν ἐμφερομένων ἐν αὐτῇ συλλαβῶν τῆς σωτηρίας ἐπιτυγχάνουσιν ἅπαντες, οὕτω διὰ τῆς τῶν χρωμάτων εἰκονουργίας καὶ σοφοὶ καὶ ἰδιῶται πάντες τῆς ὠφελείας ἐκ τοῦ προχείρου παραπολαύουσιν· ἅπερ γὰρ ὁ ἐν συλλαβῇ λόγος, ταῦτα καὶ ἡ ἐν χρώμασι γραφὴ καταγγέλλει τε καὶ παρίστησιν. Εἴ τις οὖν οὐ προσκυνεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, μὴ ἴδῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ τὴν τούτου μορφήν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς ἀχράντου μητρὸς αὐτοῦ καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καθὼς αὐτοὺς χαρακτηρίζει διὰ τῶν λογίων ἡ ἁγία γραφὴ καὶ προσέτι τῶν ἁγίων πάντων καὶ τιμῶμεν καὶ προσκυνοῦμεν· καὶ οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες ἀνάθεμα ἔστωσαν.

torum virorum, simul et omnium Sanctorum, et honoramus et adoramus. Et qui sic se non habent, anathema sint a Patre et Filio et Spiritu Sancto.

338 (274) Can. 11. Veteri et Novo Testamento unam animam rationabilem et intellectualem habere hominem docente et omnibus deiloquis Patribus et magistris Ecclesiae eandem opinionem asseverantibus: in tantum impietatis quidam, malorum inventionibus dantes operam, devenerunt, ut duas eum habere animas impudenter dogmatizare et quibusdam irrationabilibus conatibus per *sapientiam, quae stulta facta est* [1 Cor 1, 20], propriam haeresim confirmare pertentent. Itaque sancta haec et universalis Synodus veluti quoddam pessimum zizanium nunc germinantem nequam opinionem evellere festinans, immo vero *ventilabrum in manu* [Mt 3, 12; Lc 3, 17] veritatis portans et igni inexstinguibili transmittere omnem paleam et *aream Christi mundam exhibere* [Mt 3, 12; Lc 3, 17] volens, talis impietatis inventores et patratores et his similia sentientes magna voce anathematizat et definit atque promulgat, neminem prorsus habere vel servare quoquo modo statuta huius impietatis auctorum. Si autem quis contraria gerere praesumpserit huic sanctae et magnae Synodo, anathema sit et a fide atque cultura Christianorum alienus.

ι′. (10) Τῆς παλαιᾶς τε 480 καὶ καινῆς διαθήκης μίαν ψυχὴν λογικήν τε καὶ νοερὰν διδασκούσης ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάντων τῶν θεηγόρων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας τὴν αὐτὴν δόξαν κατεμπεδούντων, εἰσί τινες οἱ δύο ψυχὰς ἔχειν αὐτὸν δοξάζοντες, καί τισιν ἀσυλλογίστοις ἐπιχειρήμασι τὴν ἰδίαν κρατύνουσιν αἵρεσιν˙ ἡ τοίνυν ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος τοὺς τῆς τοιαύτης ἀσεβείας γεννήτορας καὶ τοὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτοῖς ἀναθεματίζει μεγαλοφώνως˙ εἰ δέ τις τὰ ἐναντία τοῦ λοιποῦ τολμήσει λέγειν, ἀνάθεμα ἔστω.

339 Can. 12. Apostolicis et synodicis canonibus promo- 305 tiones et consecrationes episcoporum et potentia et praeceptione principum factas penitus interdicentibus, concordantes definimus et sententiam nos quoque proferimus, ut, si quis episcopus per versutiam vel tyrannidem principum huiusmodi dignitatis consecrationem susceperit, deponatur omnimodis, utpote qui non ex voluntate Dei et ritu ac decreto ecclesiastico, sed ex voluntate carnalis sensus ex hominibus et per homines Dei domum possidere voluit vel consensit.

Ex can. 17. lat. ... Illud autem tanquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod a quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absque principali praesentia celebrari: cum nusquam sacri canones convenire saeculares principes in Conciliis sanxerint, sed solos antistites. Unde nec interfuisse illos synodis, exceptis Conciliis universalibus, invenimus: neque enim fas est, saeculares principes spectatores fieri rerum, quae sacerdotibus Dei nonnunquam eveniunt. ...

ιβ′. (12) Ἦλθεν εἰς τὰς 340 (276) ἡμῶν ἀκοάς, τὸ μὴ δύνασθαι ἄνευ ἀρχοντικῆς παρουσίας σύνοδον γενέσθαι. Οὐδαμοῦ δὲ οἱ θεῖοι κανόνες συνέρχεσθαι κοσμικοὺς ἄρχοντας ἐν ταῖς συνόδοις νομοθετοῦσιν, ἀλλὰ μόνους τοὺς ἐπισκόπους˙ ὅθεν οὐδὲ πλὴν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων τὴν παρουσίαν αὐτῶν γεγενημένην εὑρίσκομεν. Οὐδὲ γὰρ θεμιτόν ἐστι γίνεσθαι θεατὰς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας τῶν τοῖς ἱερεῦσι τοῦ Θεοῦ συμβαινόντων πραγμάτων.

Can. 21. Dominicum sermonem, quem Christus sanc- 341 tis Apostolis et discipulis suis dixit, quia: *Qui vos recipit, me recipit* [Mt 10, 40]; «*et qui vos spernit, me spernit*» [Lc 10, 16], ad omnes etiam, qui post eos secundum ipsos facti sunt Summi Pontifices et pastorum principes in Ecclesia catholica dictum esse credentes, definimus, neminem prorsus mundi potentium quemquam eorum, qui patriarchalibus sedibus praesunt, inhonorare aut movere a proprio throno tentare, sed omni reverentia et honore dignos iudicare; praecipue quidem sanctissimum Papam senioris Romae, deinceps autem Constantinopoleos patriarcham, deinde vero Alexandriae ac Antiochiae atque Hierosolymorum; sed nec alium quemcunque conscriptiones contra sanctissimum Papam senioris Romae ac verba complicare et componere sub occasione quasi diffamatorum quorundam criminum; quod et nuper Photius fecit et multo ante Dioscorus.

Quisquis autem tanta iactantia et audacia usus fuerit, ut secundum Photium vel Dioscorum in scriptis vel sine scriptis iniurias quasdam contra sedem PETRI, Apostolorum principis, moveat, aequalem et eandem quam illi condemnationem recipiat. Si vero quis aliqua saeculi potestate fruens vel potens, pellere tentaverit praefatum Apostolicae cathedrae Papam aut aliorum patriarcharum quemquam, anathema sit. Porro si Synodus universalis fuerit congregata, et facta fuerit etiam de sancta Romanorum Ecclesia quaevis ambiguitas et controversia, oportet venerabiliter et cum convenienti reverentia de proposita quaestione sciscitari et solutionem accipere, aut proficere, aut profectum facere, non tamen audacter sententiam dicere contra Summos senioris Romae Pontifices.

ιγ′. (13) Εἴ τις τοσαύτῃ τόλμῃ χρήσαιτο, ὥστε κατὰ τὸν Φώτιον καὶ Διόσκορον ἐγγράφως ἢ ἀγράφως παροινίας τινὰς κατὰ τῆς καθέδρας Πέτρου, τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, κινεῖν, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις δεχέσθω κατάκρισιν· εἰ δὲ συγκροτηθείσης συνόδου οἰκουμενικῆς γένηταί τις καὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ῥωμαίων ἀμφιβολία, ἔξεστιν εὐλαβῶς καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αἰδοῦς διαπυνθάνεσθαι περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ δέχεσθαι τὴν λύσιν καὶ ἢ ὠφελεῖσθαι, ἢ ὠφελεῖν, μὴ μέντοι θρασέως ἀποφέρεσθαι κατὰ τῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἱεραρχῶν.

IOHANNES VIII 872—882.
MARINUS I 882—884.
S. HADRIANUS III 884—885.
STEPHANUS VI 885—891.
FORMOSUS 891—896.
BONIFACIUS VI 896.
STEPHANUS VII 896—897.
ROMANUS 897.
THEODORUS II 897.
IOHANNES IX 898—900.
BENEDICTUS IV 900—903.
LEO V 903.
SERGIUS III 904—911.
ANASTASIUS III 911—913.
LANDO 913—914.
IOHANNES X 914—928.
LEO VI 928.
STEPHANUS VIII 929—931.
IOHANNES XI 931—935.
LEO VII 936—939.
STEPHANUS IX 939—942.
MARINUS II 942—946.
AGAPETUS II 946—955.
IOHANNES XII 955—964.
LEO VIII 963—965.
BENEDICTUS V 964 († 966).
IOHANNES XIII 965—972.
BENEDICTUS VI 973—974.
BENEDICTUS VII 974—983.
IOHANNES XIV 983—984.

IOHANNES XV 985—996.

Conc. Romanum 993.

(Pro Canonisatione Sancti Udalrici.)

De cultu Sanctorum [1].

984 . . . Communi consilio decrevimus, memoriam illius, 342
id est Sancti Udalrici Episcopi, affectu piissimo, devotione fidelissima venerandam: quoniam sic adoramus et colimus reliquias martyrum et confessorum, ut eum, cuius martyres et confessores sunt, adoremus; honoramus servos, ut honor redundet in dominum; qui dixit: *Qui vos recipit, me recipit* [Mt 10, 40]: ac proinde nos qui fiduciam nostrae iustitiae non habemus, illorum precibus et meritis apud clementissimum Deum iugiter adiuvemur, quia divina saluberrima praecepta, et sanctorum canonum ac venerabilium Patrum instabant efficaciter documenta omnium ecclesiarum pio considerationis intuitu, immo apostolici moderaminis anisu, utilitatum commoditatem atque firmitatis perficere integritatem, quatenus memoria Udalrici iam praefati venerabilis episcopi divino cultui dicata exsistat, et in laudibus Dei devotissime persolvendis semper valeat proficere.

GREGORIUS V 996—999.
SILVESTER II 999—1003.
IOHANNES XVII 1003.
IOHANNES XVIII 1004—1009.
SERGIUS IV 1009—1012.
BENEDICTUS VIII 1012—1024.
IOHANNES XIX 1024—1032.
BENEDICTUS IX 1032—1044.
SILVESTER III 1045.
GREGORIUS VI 1045—1046.
CLEMENS II 1046—1047.
DAMASUS II 1048.

S. LEO IX 1049—1054.

Symbolum fidei [2].

[Ex ep. «Congratulamur vehementer» ad Petrum Episc. Antiochenum, 13. Apr. 1053.]

39
782 Firmiter (enim) credo Sanctam Trinitatem, Patrem 343
et Filium et Spiritum Sanctum, unum Deum omnipo- (292)
tentem esse, totamque in Trinitate deitatem coessentialem et consubstantialem, coaeternam et coomnipotentem,

[1] Msi XIX 170 E sq; cf. Jf 2945; Hrd VI, I 727 sq; Hfl IV 642; Bar(Th) ad 993 n. 1 sqq (16, 313).

[2] Msi XIX 662 B sqq; cf. Jf 4297 c Add.; ML 143, 771 C sqq; Hrd VI, I 953 C sqq. — Articuli huius Symboli fere conveniunt cum inter-

uniusque voluntatis, potestatis et maiestatis: creatorem omnium creaturarum, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia [Rom 11, 36], quae sunt in coelo et in terra, visibilia et invisibilia. Credo etiam singulas quasque in Sancta Trinitate personas unum Deum verum, plenum et perfectum.

344 Credo quoque ipsum Dei Patris Filium, Verbum 148
(293) Dei aeternaliter natum ante omnia tempora de Patre, consubstantialem, coomnipotentem et coaequalem Patri per omnia in divinitate, temporaliter natum de Spiritu Sancto ex Maria semper virgine, cum anima rationali: duas habentem nativitates, unam ex Patre aeternam, alteram ex matre temporalem: duas voluntates et operationes habentem: Deum verum et hominem verum: proprium in utraque natura atque perfectum: non commixtionem atque divisionem passum, non adoptivum, neque phantasticum: unicum et unum Deum, Filium Dei in duabus naturis, sed in unius personae singularitate: impassibilem et immortalem divinitate, sed in humanitate pro nobis et pro nostra salute passum vera carnis passione et sepultum, ac resurrexisse a mortuis die tertia vera carnis resurrectione: propter quam confirmandam cum discipulis, nulla indigentia cibi, sed sola voluntate et potestate, comedisse: die quadragesimo post resurrectionem cum carne, qua surrexit, et anima ascendisse in coelum et sedere in dextera Patris, inde decimo die misisse Spiritum Sanctum, et inde, sicut ascendit, venturum iudicare vivos et mortuos, et redditurum unicuique secundum opera sua.

345 Credo etiam Spiritum Sanctum, plenum et perfectum 460
verumque Deum, a Patre et Filio procedentem, coaequalem et coessentialem et coomnipotentem et coaeternum per omnia Patri et Filio, per prophetas locutum.

346 Hanc sanctam et individuam Trinitatem non tres Deos, sed in tribus personis et in una natura sive essentia unum Deum omnipotentem, aeternum, invisibilem et incommutabilem ita credo et confiteor, ut Patrem ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum Sanctum nec genitum nec ingenitum, sed a Patre et Filio procedentem, veraciter praedicem.

rogationibus, quae secundum «Statuta ecclesiae antiqua» [cf. n. 150 not.] episcopis consecrandis proponi solent. — Ipsum canonem vide apud ML 56, 879 B sqq [cf. etiam Symbolum Palaeologi n. 461 sqq].

821 Credo sanctam, catholicam et apostolicam, unam esse 347
veram Ecclesiam, in qua unus datur baptismus et (295)
vera omnium remissio peccatorum. Credo etiam veram
287 resurrectionem eiusdem carnis, quam nunc gesto, et vitam aeternam.

28 Credo etiam Novi et Veteris Testamenti, legis et 348
421 Prophetarum et Apostolorum unum esse auctorem, Deum
805 et Dominum omnipotentem. Deum praedestinasse solummodo bona, praescivisse autem bona malaque.
793 Gratiam Dei praevenire et subsequi hominem credo et profiteor, ita tamen, ut liberum arbitrium rationali
480 creaturae non denegem. Animam non esse partem Dei, sed ex nihilo creatam, et absque baptismate ori-
787 ginali peccato obnoxiam, credo et praedico.

Porro anathematizo omnem haeresim extollentem se ad- 349
versus sanctam Ecclesiam catholicam, pariterque eum,
783 quicunque aliquas scripturas praeter eas, quas catholica Ecclesia recipit, in auctoritate habendas esse cre-
159 diderit vel veneratus fuerit. Quattuor Concilia omnimode recipio et velut quattuor evangelia veneror: quia per quattuor partes mundi universalis Ecclesia, in his tanquam in quadro lapide, fundata consistit[1]. . . . Pari modo recipio et veneror reliqua tria Concilia. . . . Quidquid supradicta septem sancta et universalia Concilia senserunt et collaudaverunt, et sentio et collaudo, et quoscunque anathematizaverunt, anathematizo. . . .

De primatu Romani Pontificis[2].

[Ex ep. «In terra pax hominibus» ad Michaelem Cerularium et Leonem Acridanum, 2. Sept. 1053.]

1826 Cap. 5. . . . Dicimini Apostolicam et Latinam Eccle- 350
siam nova praesumptione atque incredibili audacia nec (289)
auditam nec convictam palam damnasse, pro eo maxime, quod de azymis audeat commemorationem Dominicae passionis celebrare. Ecce incauta reprehensio vestra, ecce non bona gloriatio vestra, quando ponitis

[1] Cf. S. GREGORII M. Epist. l. 1 ep. 25 [ML 77, 478].
[2] Msi XIX 638 B sqq; cf. Jf 4302; ML 143, 747 C sqq; Hrd VI, I 929 E sqq; cf. Hfl IV 768 sqq.

in coelum os vestrum, cum lingua vestra, transiens in terra, humanis argumentationibus et coniecturis antiquam fidem confodere ac subvertere moliatur. . . .

351 (290) Cap. 7. . . . Sancta Ecclesia super petram, id est Christum, et super PETRUM vel Cepham, filium Ioannis, qui prius Simon dicebatur, aedificata, quia inferi portis, disputationibus scilicet haereticorum, quae vanos ad interitum introducunt, nullatenus foret superanda; sic pollicetur ipsa Veritas, per quam sunt vera, quaecunque sunt vera: «*Portae inferi non praevalebunt adversus eam*» [Mt 16, 18]. Cuius promissionis effectum se precibus impetrasse a Patre idem Filius protestatur, dicendo ad Petrum: «*Simon, ecce Satanas*» etc. [Lc 22, 31]. Erit ergo quisquam tantae dementiae, qui orationem illius, cuius velle est posse, audeat in aliquo vacuam putare? Nonne a Sede principis Apostolorum, Romana videlicet Ecclesia, tam per eundem PETRUM, quam per successores suos, reprobata et convicta atque expugnata sunt omnium haereticorum commenta, et fratrum corda in fide PETRI, quae hactenus nec defecit, nec usque in finem deficiet, sunt confirmata?

352 Cap. 11. . . . Praeiudicium faciendo summae Sedi, de qua nec iudicium licet facere cuiquam hominum, anathema accepistis ab universis Patribus omnium venerabilium Conciliorum. . . .

353 Cap. 32. . . . Sicut cardo immobilis permanens ducit et reducit ostium, sic PETRUS et sui successores liberum de omni Ecclesia habent iudicium, cum nemo debeat eorum dimovere statum, quia summa Sedes a nemine iudicatur. . . . [v. n. 329 sqq.]

VICTOR II 1055—1057. STEPHANUS X 1057—1058.

NICOLAUS II 1059—1061.

Conc. Romanum 1059 (vel 1061).

De ordinationibus simoniacis[1].

354 *Dominus Papa NICOLAUS synodo in basilica Con-* 957
stantiniana praesidens dixit: Erga simoniacos nullam

[1] Msi XIX 899 B; cf. Jf post 4398; Hrd VI, I 1063 D; Hfl IV 825 et CIC Decr. II, 1, 1, 110: Frdbg I 401; Bar(Th) ad 1059 n. 34 (17, 150 b).

misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus; sed iuxta canonum sanctiones et decreta sanctorum Patrum eos omnino damnamus, ac deponendos esse apostolica auctoritate sancimus. De iis autem, qui non per pecuniam, sed gratis sunt a simoniacis ordinati, quia quaestio a longo tempore est diutius ventilata, omnem modum [*al.* nodum] dubietatis absolvimus: ita ut super hoc capitulo neminem deinceps ambigere permittamus. . . . Ita tamen auctoritate sanctorum Apostolorum PETRI et Pauli omnimodis interdicimus, ne aliquando aliquis successorum nostrorum ex hac nostra permissione regulam sibi vel alicui assumat, vel praefigat: quia hoc non auctoritas antiquorum Patrum iubendo aut concedendo promulgavit, sed temporis nimia necessitas permittendum a nobis extorsit. . . .

ALEXANDER II 1061—1073.

S. GREGORIUS VII 1073—1085.

Conc. Romanum (VI) 1079.

(Contra Berengarium.)

De ss. Eucharistia[1].

[Ius iurandum a Berengario praestitum.]

874 Ego Berengarius corde credo et ore confiteor, panem 355
et vinum, quae ponuntur in altari, per mysterium sacrae (298)
orationis et verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram et propriam ac vivificatricem carnem et sanguinem Iesu Christi Domini nostri et post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine et quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, et quod sedet ad dexteram Patris,

[1] Msi XX 524 D; cf. Jf post 5102; ML 148, 811; Hrd VI, I 1585 B; cf. Hfl V 129; Bar(Th) ad 1079 n. 3 (17, 453 b sq). — Berengarius damnatus est a S. LEONE IX in concilio Romano 1050, et Vercellensi 1050; a VICTORE II in Florentina synodo 1055; a NICOLAO II in Romana 1059; a S. GREGORIO VII in duobus conciliis Romanis 1078 et 1079. In hac postrema hanc formulam subscribere compulsus est, postquam pluries vel iudices delusit vel ad vomitum rediit.

et verum sanguinem Christi, qui de latere eius effusus est, non tantum per signum et virtutem Sacramenti, sed in proprietate naturae et veritate substantiae, sicut in hoc brevi continetur et ego legi et vos intelligitis. Sic credo, nec contra hanc fidem ulterius docebo. Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei Evangelia.

VICTOR III 1087.

URBANUS II 1088—1099.

Conc. Beneventanum 1091.

De diaconatus indole sacramentali [1].

356 Can. 1. Nullus deinceps in episcopum eligatur, nisi 957
qui in sacris ordinibus religiose vivens inventus est. Sacros autem ordines dicimus diaconatum ac presbyteratum. Hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse; super his solum praeceptum habemus Apostoli.

PASCHALIS II 1099—1118.

Conc. Lateranense 1102.

(Contra Henricum IV.)

De oboedientia Ecclesiae debita [2].

[Formula praescripta omnibus metropolitanis Ecclesiae occidentalis.]

357 Anathematizo omnem haeresim et praecipue eam, quae
(299) statum praesentis Ecclesiae perturbat, quae docet et adstruit: anathema contemnendum et Ecclesiae ligamenta spernenda esse. Promitto autem oboedientiam Apostolicae Sedis Pontifici Domino PASCHALI eiusque successoribus sub testimonio Christi et Ecclesiae, affirmans quod affirmat, damnans quod damnat sancta et universalis Ecclesia.

---

[1] Msi XX 738 E; Jf post 5444; cf. CIC Decr. I, 60, 4: Frdbg I 227; Rcht I 195.

[2] Msi XX 1147 C; Hrd VI, II 1863 A; Bar(Th) ad 1102 n. 2 (18, 130 b); cf. Hfl V 266 sqq.

Conc. Guastallense 1106 [1].

De ordinationibus haereticis et simoniacis [2].

364 Per multos iam annos regni Theutonici latitudo ab 358
957 Apostolicae Sedis unitate divisa est. In quo nimirum (300)
schismate tantum periculum factum est, ut, quod cum dolore dicimus, vix pauci sacerdotes aut clerici catholici in tanta terrarum latitudine reperiantur. Tot ergo filiis in hac strage iacentibus, christianae pacis necessitas exigit, ut super hoc materna Ecclesiae viscera aperiantur. Patrum ergo nostrorum exemplis et scripturis instructi, qui diversis temporibus Novatianos, Donatistas et alios haereticos in suis ordinibus susceperunt: praefati regni episcopos in schismate ordinatos, nisi aut invasores aut simoniaci aut criminosi comprobentur, in officio episcopali suscipimus. Id ipsum de clericis cuiuscunque ordinis constituimus, quos vita scientiaque commendat.

GELASIUS II 1118—1119.

CALLISTUS II 1119—1124.

Conc. LATERANENSE I 1123.

Oecumenicum IX (de investituris).

De simonia, coelibatu, investitura, incestu [3].

364 Can. 1. Sanctorum Patrum exempla sequentes et 359
officii nostri debito innovantes, ordinari quemquam (301)

---

[1] Guastalla Longobardiac. — Sequens decretum non in conc. Lateran. 1116, ut in prioribus editionibus [sec. Msi XXI 152] legebatur, sed in hoc Guastallensi editum est [cf. Hfl V 285 et 335; Bar(Th) ad 1106 n. 27 sqq (18, 170 b sqq)]. — Gravis saeculo X exorta fuerat controversia, utrum ordinationes haereticorum et simoniacorum validae essent necne, eo quod antiquiorum quidam eas irritas (quoad usum nempe) statuissent. Sed iam CLEMENS II in Romana synodo 1047 poenas simoniace ordinatis infligens validitatem ordinationum agnoverat. Quod decretum LEO IX in Romana synodo 1049 confirmavit, haereticorumque ordinationes validas esse per transennam declaravit. NICOLAUS vero II in Romana 1059 eos, qui hactenus a simoniacis gratis fuerant ordinati, in gradu remanere permisit [v. n. 354]. Idem URBANUS II in Placentina 1094 de iis statuit, qui nescii a simoniacis fuissent ordinati, et de iis, qui a schismaticis, quos tamen vita et scientia commendarent. Denique PASCHALIS II sequentia statuit, post quae omnino sopita est controversia.

[2] Msi XX 1209 E sq; Jf post 6094; Hrd VI, II 1883 (primo) A; Bar(Th) ad 1106 n. 29 (18, 171 a).

[3] Msi XXI 282 A sqq; Hrd VI, II 1111 C sqq; cf. Hfl V 379 sqq; Bar(Th) ad 1122 n. 1 sqq (18, 343 a sqq).

per pecuniam in Ecclesia Dei vel promoveri, auctoritate Sedis Apostolicae modis omnibus *prohibemus*. Si quis vero in Ecclesia ordinationem vel promotionem taliter acquisierit, prorsus careat dignitate [1].

360 Can. 3. *Presbyteris, diaconibus* vel *sub*- 42
(302) *diaconibus* concubinarum et uxorum *contubernia penitus interdicimus* et aliarum mulierum cohabitationem, praeter quas Synodus Nicaena propter solas necessitudinum causas habitare permisit, videlicet matrem, sororem, amitam, vel materteram, aut alias huiusmodi, de quibus nulla valeat iuste suspicio oriri [2] [v. n. 3001].

361 Can. 4. Praeterea iuxta beatissimi STEPHANI Papae 1821
sanctionem statuimus, ut *laici*, quamvis religiosi sint, *nullam tamen de ecclesiasticis rebus aliquid disponendi habeant facultatem*: sed secundum Apostolorum canones omnium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat et ea velut Deo contemplante dispenset. Si quis ergo principum aut laicorum aliorum dispensationem vel donationem rerum sive possessionum ecclesiasticarum sibi vindicaverit, ut sacrilegus iudicetur [3].

---

[1] Haec contra *haeresim simoniacam*, quae ideo haeresis vocabatur, quia simoniaci illi non solum contra legem peccabant, sed et licitam esse illam pro ordinibus pecuniae solutionem contendebant, adeoque ipsam morum regulam impetebant, vel ab ea non esse prohibita dicebant, quae ipsi tamen adversabantur. Contra hanc pestem sequentibus decretis Pontifices et Concilia pugnaverunt: CHALCEDON. can. 2; CLEMENS II in Rom. synodo; LEO IX in Rom. I, Remen., Mogunt.; NICOLAUS II in Rom.; ALEXANDER II in Rom.; GREGORIUS VII in Rom. I II V; URBANUS II in Troian., Placentin., Rom., Claromontan., Nemausen.; CALLISTUS II in Tolosan., Remen., Synodi oecumenicae LAT. I hoc can. 1; LAT. II can. 1 et 2; LAT. III can. 7 et 15; LAT. IV can. 63. Quibus decretis ordinationes et promotiones quaecunque simoniacae et redemptiones altarium prohibentur.

[2] Haec contra *haeresim Nicolaitarum*, hoc est clericorum incontinentium, qui in tantum pro haereticis habebantur, in quantum non solum ecclesiasticam legem coelibatus infringebant et concubinatum exercebant, sed illam etiam observatu impossibilem atque moribus nocivam traducebant. Huc pertinent etiam haec decreta: LEO IX in syn. Moguntin., Rom. II; GREGORIUS VII in Rom. I II V; URBANUS II in Troian. et Claromontana; CALLISTUS II in Remen.; LAT. I oec. hoc can. 3; LAT. II can. 6 7 8, quod coniugia maiorum clericorum et regularium irrita declarat; LAT. III can. 11.

[3] Hoc et sequenti can. 10 finita est longissima de *investituris* pugna, quae in tantum huc pertinet, in quantum etiam de principio agitur, utrum potestas magisterii et ministerii ecclesiastici a civili fluat necne, et utrum a magistratu civili proprio iure conferri queat necne. Huc pertinent porro: GREGORIUS VII in syn. Rom. II V VII etc.; VICTOR II in syn. Apuliae et Calabriae; URBANUS II in Troian., Claromontan., Rom.; PASCHALIS II in Guastallen., Trecen., Benevent., Lat. a. 1110, Viennen., Lat. a. 1116; CALLISTUS II in Remen.; LAT. II can. 25; III can. 14.

969 Can. 5. *Coniunctiones consanguineorum* 362
fieri prohibemus: quoniam eas et divinae et saeculi (304)
prohibent leges. Leges enim divinae hoc agentes et eos, qui ex eis prodeunt, non solum eiciunt, sed maledictos appellant; leges vero saeculi infames tales (eos) vocant et ab hereditate repellunt. Nos itaque, Patres nostros sequentes, infamia eos notamus et infames esse censemus [1].

305 Can. 10. Nullus in *episcopum*, nisi *canonice* 363
electum ad consecrandum manus mittat. Quodsi praesumpserit, et consecratus et consecrator absque recuperationis spe deponatur.

HONORIUS II 1124—1130.

INNOCENTIUS II 1130—1143.

Conc. LATERANENSE II 1139.

Oecumenicum X (contra *Pseudo-Pontifices*).

De simonia, usura, falsis poenitentiis, sacramentis [2].

358 Can. 2. Si quis praebendam, vel prioratum, seu 364
359 400 decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam (306)
1195 ecclesiasticam, seu *quodlibet sacramentum ecclesiasticum*, utpote chrisma vel oleum sanctum, consecrationes altarium vel ecclesiarum, interveniente ex-

---

[1] Haec contra *haeresim Incestuosorum*. Ita vocabantur illi, qui propinquorum coniunctiones illicitas non esse contendebant atque gradus consanguinitatis ad iuris civilis normam numerabant. Contra hos legem atque doctrinam canonicam defendunt: LEO IX in Rom. I et Remen.; NICOLAUS II in Rom.; ALEXANDER II in Rom. 1063, praesertim vero in Rom. 1065, in qua decretalem edidit, quae causa 35, q. 5, c. 2 habetur; URBANUS II in syn. Troian.; LAT. oec. II can. 17: «Coniunctiones consanguineorum omnino fieri prohibemus: huiusmodi namque incestum, qui fere, stimulante humani generis inimico, in usum versus est, sanctorum Patrum instituta et sacrosancta Dei detestatur Ecclesia.» LAT. vero IV gradus prohibitos ad numerum quaternarium reduxit.

[2] Msi XXI 526 C sqq; Hrd VI, II 1208 B sqq; cf. Hfl V 440 sqq; Bar(Th) ad 1139 n. 4 sq (18, 566 a sqq).

secrabili ardore avaritiae per pecuniam acquisivit: honore male acquisito careat, et emptor atque venditor et interventor nota infamiae percellantur. Et nec pro pastu, nec sub obtentu alicuius consuetudinis ante vel post a quoquam aliquid exigatur, vel ipse dare praesumat: quoniam simoniacum est; sed libere et absque imminutione aliqua, collata sibi dignitate atque beneficio perfruatur[1].

365 Can. 13. Porro detestabilem et probrosam, divinis 1475
(307) et humanis legibus per Scripturam in Veteri et in Novo Testamento abdicatam, illam, inquam, insatiabilem foeneratorum rapacitatem damnamus, et ab omni ecclesiastica consolatione sequestramus, praecipientes, ut nullus archiepiscopus, nullus episcopus vel cuiuslibet ordinis abbas, seu quivis in ordine et clero, nisi cum summa cautela usurarios recipere praesumat, sed in tota vita infames habeantur et, nisi resipuerint, christiana sepultura priventur[2].

366 Can. 22. Sane quia inter cetera unum est, quod 894
sanctam maxime perturbat Ecclesiam, falsa videlicet poenitentia, confratres nostros et presbyteros admonemus, ne falsis poenitentiis laicorum animas decipi et in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem poenitentiam esse constat, cum spretis pluribus, de uno solo poenitentia agitur: aut cum sic agitur de uno, ut non discedatur ab alio. Unde scriptum est: *Qui totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* [Iac 2, 10]: scilicet quantum ad vitam aeternam. Sicut enim, si peccatis esset omnibus involutus, ita si in uno tantum maneat, aeternae vitae ianuam non intrabit. Falsa etiam fit poenitentia, cum poenitens ab officio vel curiali vel negotiali non recedit, quod sine peccato agi nulla ratione praevalet; aut si odium in corde gestetur, aut si offenso cuilibet non satisfiat, aut si offendenti offensus non indulgeat, aut si arma quis contra iustitiam gerat[1].

844 Can. 23. Eos autem, qui religiositatis spe- 367
ciem simulantes, Domini corporis et sanguinis sacra- (309)
mentum, baptisma puerorum, sacerdotium et ceteros ecclesiasticos ordines et legitimarum damnant foedera nuptiarum, tanquam haereticos ab Ecclesia Dei pellimus et damnamus et per potestates exteras coerceri praecipimus. Defensores quoque ipsorum eiusdem damnationis vinculo innodamus[2].

---

¹ Ut nihil pro oleo sacro, chrismate, visitatione et unctione infirmorum, exsequiis, sepultura, baptismo, eucharistia, benedictione nubentium aliisque sacramentis et benedictionibus exigeretur, statuerunt LEO IX in Remen. syn.; URBANUS II in Placentin.; CALLISTUS II in Tolosana et Remen.; LAT. II can. 2 et 24; LAT. IV can. 66. Quod intelligendum est de iis, qui ad modum venditionis rei ipsius sacrae aliquid exigunt, vel ut provisionem ad evitandum simoniae periculum.

² Cf. LEO IX in Remen. syn.; LAT. III can. 25; GREGORIUS X in LUGD. II oec. [CIC VI, 5, 5, 1 et 2: Frdbg II 1081 sq]. Multi videntur hanc Concilii sanctionem pro positiva tantum prohibitione habuisse. Hinc ALEXANDER III [CIC Decr. V, 19, 4: Frdbg II 812 sq] declarat, non posse in recipienda ad usuram pecunia dispensationem fieri, neque etiam ut pauperes, qui Saracenorum captivitate tenentur, per eandem possint pecuniam liberari, sicut Scriptura sacra prohibet pro alterius vita mentiri. Ibid. c. 4 reicit quorundam exceptionem, illas tantum usuras esse restituendas, quae post LATERANENSIS II decretum fuerint receptae. Denique c. 9 ipsos heredes filios vel extraneos ad restitutionem teneri statuit. Multis etiam decretis INNOCENTIUS III (in eodem titulo) decretorum istorum observationem urget.

Conc. Senonense 1140[3].

Errores Petri Abaelard[4].

39 1. Quod Pater sit plena potentia, Filius quaedam potentia, 368
Spiritus Sanctus nulla potentia. (310)

460 2. Quod Spiritus Sanctus non sit de substantia Patris, 369
aut Filii.

3. Quod Spiritus Sanctus sit anima mundi. 370

---

¹ De falsa poenitentia iam decreta emiserant GREGORIUS VII in syn. Rom. V can. 5 et Rom. VII can. 5, et URBANUS II in Troian. can. 16, ex quo postremo canone Lateranensis ad verbum desumptus est. GREGORIUS hic recensitis illud addit: «qui bona alterius iniuste detinet» vel «qui bona aliena diripuit et ea, cum possit, reddere vel emendare noluerit».

² Iste canon est contra Petrum de Bruis et Arnaldum de Brixia et ad verbum desumptus est ex concilio Tolosano a. 1119 coram CALLISTO II habito.

³ Sens in Gallia.

⁴ Msi XXI 568 C; Gotti, Veritas rel. christ. II 352 b sqq; Hrd VI, II 1224 E; Hfl V 476; cf. Bar(Th) ad 1140 n. 7 sq (18, 583 a sqq). — Petrus Abaelard (Baiolardus), natus 1079 in oppido Pallet, factus monachus S. Dionysii docuit Parisiis. Errores eius iam 1121 in concilio Suessionensi damnati a S. Bernardo collecti et in conc. Senonensi propositi et reiecti sunt. Mortuus est 21. April. 1142.

371 4. Quod Christus non assumpsit carnem, ut nos a. 148
(313) iugo diaboli liberaret.

372 5. Quod nec Deus et homo, neque haec persona, quae Christus est, sit tertia persona in Trinitate.

373 6. Quod liberum arbitrium per se sufficit ad aliquod 1027
bonum.

374 7. Quod ea solummodo possit Deus facere vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore, quo facit et non alio.

375 8. Quod Deus nec debeat nec possit mala impedire.

376 9. Quod non contraximus culpam ex Adam, sed 787
poenam tantum.

377 10. Quod non peccaverunt, qui Christum ignorantes cruci-
(319) fixerunt, et quod non culpae adscribendum est, quidquid fit per ignorantiam.

378 11. Quod in Christo non fuerit spiritus timoris Domini.

379 12. Quod potestas ligandi atque solvendi Apostolis tantum data sit, non successoribus.

380 13. Quod propter opera nec melior nec peior efficiatur homo.

381 14. Quod ad Patrem, qui ab animo non est, proprie vel specialiter attineat operatio, non etiam sapientia et benignitas.

382 15. Quod etiam castus timor excludatur a futura vita.

383 16. Quod diabolus immittat suggestionem per operationem 237
(325) lapidum vel herbarum.

384 17. Quod adventus in fine saeculi possit attribui Patri.

385 18. Quod anima Christi per se non descendit ad inferos, sed per potentiam tantum.

386 19. Quod nec opus nec voluntas neque concupiscentia
(328) neque delectatio, cum movet eam, peccatum sit, nec debemus velle eam exstinguere.

[Ex ep. INNOC. II «Testante Apostolo» ad Henricum Episc. Senon., 16. Iulii 1141 [1].]

387 Nos itaque, qui in cathedra Sancti PETRI, cui a
(328) Domino dictum est: «*Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*» [Lc 22, 32], licet indigni, residere conspicimur, communicato fratrum nostrorum episcoporum cardinalium consilio, destinata nobis a vestra discretione capitula et universa ipsius Petri [Abaelard] dogmata sanctorum canonum auctoritate cum suo auctore damnavi-

[1] Msi XXI 565 B; Jf 8148; ML 179, 517 A.

mus, eique tanquam haeretico perpetuum silentium imposuimus. Universos quoque erroris sui sectatores et defensores a fidelium consortio sequestrandos et excommunicationis vinculo innodandos esse censemus.

De baptismo flaminis (presbyteri non baptizati) [1].

[Ex ep. «Apostolicam Sedem» ad episc. Cremonensem, temp. incerti.]

857 Inquisitioni tuae taliter respondemus: Presbyterum, 388
957 quem sine unda baptismatis extremum diem clausisse (343)
(litteris tuis) significasti, quia in sanctae matris Ecclesiae fide et Christi nominis confessione perseveravit, ab originali peccato solutum, et coelestis patriae gaudium esse adeptum (ex auctoritate sanctorum Patrum Augustini atque Ambrosii) asserimus incunctanter. Lege (frater) super octavo libro Augustini de civitate Dei, ubi inter cetera legitur: «Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit.» Librum etiam beati Ambrosii de obitu Valentiniani idem asserentis revolve. Sopitis igitur quaestionibus doctorum Patrum sententias teneas, et in ecclesia tua iuges preces hostiasque Deo offerri iubeas pro presbytero memorato.

COELESTINUS II 1143—1144. LUCIUS II 1144—1145.

EUGENIUS III 1145—1153.

Conc. Remense 1148 [2].

Professio fidei de Trinitate [3].

39 1. Credimus et confitemur simplicem naturam divini- 389
tatis esse Deum, nec aliquo sensu catholico posse negari, (329)

[1] ML 179, 624 D sq; Jf 8272; CIC Decr. Greg. III, 43, 2: Frdbg II 648; Rcht II 623. — Hoc documentum in prioribus Enchiridii editionibus relatum erat inter Decreta INNOCENTII III, cui etiam in CIC adscribitur. Sed quoniam et Jaffé et Migne ll. cc. illud tanquam epistolam INNOCENTII II exhibent, hoc loco inserendum videtur.

[2] Reims Galliae.

[3] Msi XXI 712 E sq (725); coll. Hfl V 524; Hrd VI, II 1299 D sq (1309); ML 185, 617 B sq; Bar(Th) ad 1148 n. 9 (19, 18 b sq). — In causa Gilberti Porretani, teste Ottone Frisingensi, «Romanus Pontifex definivit, ne aliqua ratio in theologia inter naturam et per-

quin divinitas sit Deus et Deus divinitas. Si vero dicitur: Deum sapientia sapientem, magnitudine magnum, aeternitate aeternum, unitate unum, divinitate Deum esse, et alia huiusmodi: credimus nonnisi ea sapientia, quae est ipse Deus, sapientem esse; nonnisi ea magnitudine, quae est ipse Deus, magnum esse; nonnisi ea aeternitate, quae est ipse Deus, aeternum esse; nonnisi ea unitate, quae est ipse Deus, unum esse; nonnisi ea divinitate Deum, quae est ipse: id est, seipso sapientem, magnum, aeternum, unum Deum.

390 2. Cum de tribus personis loquimur, Patre, Filio et Spiritu Sancto, ipsas unum Deum, unam divinam substantiam esse fatemur. Et e converso cum de uno Deo, una divina substantia loquimur, ipsum unum Deum, unam divinam substantiam esse tres personas confitemur.

391 3. Credimus (et confitemur) solum Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum aeternum esse, nec aliquas omnino res, sive relationes, sive proprietates, sive singularitates vel unitates dicantur, et huiusmodi alia, adesse Deo, quae sint ab aeterno, quae non sint Deus.

392 4. Credimus (et confitemur) ipsam divinitatem, sive substantiam divinam sive naturam dicas, incarnatam esse, sed in Filio.

ANASTASIUS IV 1153—1154. HADRIANUS IV 1154—1159.

ALEXANDER III 1159—1181.

Propositio erronea de humanitate Christi [1].

[Damnata in ep. «Cum Christus» ad Willelmum Archiepisc. Remensem, 18. Febr. 1177.]

393 Cum Christus perfectus Deus perfectus sit homo, 148
(330) mirum est, qua temeritate quisquam audet dicere, quod «Christus non sit aliquid secundum quod

sonam divideret, neve Deus divina essentia diceretur ex sensu ablativi tantum, sed etiam nominativi». Hoc symbolum emissum est in concilio. — In eodem concilio damnati sunt Eon. de Stella et Henricus.

[1] CIC Decr. Greg. V, 7, 7: Frdbg II 779; Rcht II 751; Jf 12785; Msi XXI 1081 C sq; cf. DuPl I, I 116 b; DCh I n. 9.

homo» [1]. Ne autem tanta possit in Ecclesia Dei abusio suboriri, . . . auctoritate nostra sub anathemate interdicas, ne quis de cetero [id] dicere audeat . . ., quia sicut verus Deus, ita verus est homo ex anima rationali et humana carne subsistens.

De contractu venditionis illicito [2].

[Ex ep. «In civitate tua» ad archiepisc. Ianuensem, temp. incerti.]

1475 In civitate tua dicis saepe contingere, quod, cum 394
quidam piper, seu cinnamomum, seu alias merces com- (336)
parant, quae tunc ultra quinque libras non valent, et promittunt se illis, a quibus illas merces accipiunt, sex libras statuto termino soluturos. Licet autem contractus huiusmodi ex tali forma non possit censeri nomine usurarum, nihilominus tamen venditores peccatum incurrunt, nisi dubium sit, merces illas plus minusve solutionis tempore valituras: et ideo cives tui saluti suae bene consulerent, si a tali contractu cessarent, cum cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari.

De vinculo matrimonii [3].

[Ex ep. «Ex publico instrumento» ad episc. Brixiensem, temp. incerti.]

969 Sane quod Dominus in Evangelio dicit, non licere 395
viro, nisi ob causam fornicationis uxorem suam dimittere, (335)
intelligendum est, secundum interpretationem sacri eloquii, de his, quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua matrimonium consummari non potest.

[Ex fragmentis ep. ad archiepisc. Salernitanum, temp. incerti.]

Post consensum legitimum de praesenti, licitum est 396
alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium, (334)
sicut Sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt, dummodo

[1] Haec sententia a Petro Lombardo ita proposita erat, ut ambiguum maneret, utrum illam ipse approbaret necne. Cf. DuPl l. c.
[2] CIC Decr. Greg. V, 19, 6: Frdbg II 813; Rcht II 784; Jf 13965.
[3] CIC Decr. Greg. III, 32, 7: Frdbg II 851; Rcht II 559; Jf 13787; — III, 32, 2: Frdbg II 579; Rcht II 558; Jf 14091; — IV, 4, 3: Frdbg II 681; Rcht II 656.

carnalis commixtio non intervenerit inter eos: et alteri remanenti, si commonitus continentiam servare noluerit, licitum est ad secunda vota transire; quia cum non fuissent una caro simul effecti, satis potest unus ad Deum transire, et alter in saeculo remanere. . . .

397 Si inter virum et mulierem legitimus consensus . . . interveniat de praesenti, ita quidem, ut unus alterum in suo mutuo consensu verbis consuetis expresse recipiat . . . sive sit iuramentum interpositum sive non, non licet mulieri alii nubere. Et si nupserit, etiamsi carnalis copula sit secuta, ab eo separari debet, et, ut ad primum redeat, ecclesiastica districtione compelli. . . .

De forma baptismi [1].

[Ex fragmentis epistolae (ad Pontium Episc. Claromontensem?), temp. incerti.]

398 (331) Si quis (sane) puerum ter in aqua immerserit in nomine 857
Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen; et non dixerit: «Ego baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen», non est puer baptizatus.

399 (332) De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis praemissis: «Si baptizatus es, non te baptizo: sed, si nondum baptizatus es, ego te baptizo etc.»

Conc. LATERANENSE III 1179.

Oecumenicum XI (contra Waldenses et Albigenses).

De simonia [2].

400 (337) Cap. 10. Monachi non pretio recipiantur in 304
monasterio. . . . Si quis autem exactus pro sua receptione aliquid dederit, ad sacros ordines non ascendat. Is autem qui acceperit, officii sui privatione mulctetur [3].

---

[1] CIC Decr. Greg. III, 42, 1 et 2: Frdbg II 644; Rcht II 619; Jf 14200.

[2] Msi XXII 224 E; Jf post 13331; Hrd VI, II 1678 C; cf. Hfl V 713 sqq; Bar(Th) ad 1179 n. 1 sqq (19, 472 a sqq).

[3] Ita et URBANUS II in syn. Troiana, can. 7.

De haereticis evitandis [1].

Cap. 27. Sicut ait beatus LEO, licet ecclesiastica 401 (338)
disciplina, sacerdotali contenta iudicio, cruentas non efficiat ultiones: catholicorum tamen principum constitutionibus adiuvatur, ut saepe quaerant homines salutare remedium, dum corporale super se metuunt evenire supplicium. Eapropter, quia in Gasconia, Albegesio et partibus Tolosanis et aliis locis ita haereticorum, quos alii Catharos, alii Patarenos, alii Publicanos, alii aliis nominibus vocant, invaluit damnata perversitas, ut iam non in occulto, sicut aliqui, nequitiam suam exerceant, sed suum errorem publice manifestent et ad suum consensum simplices attrahant et infirmos: eos et defensores et receptatores eorum anathemati decernimus subiacere, et sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domibus vel in terra sua tenere vel fovere vel negotiationem cum eis exercere praesumat [2].

LUCIUS III 1181—1185.

Conc. Veronense 1184.

De sacramentis contra Albigenses [3].

[Ex decreto contra haereticos.]

844 Universos, qui de sacramento corporis et sanguinis 402 (339)
Domini nostri Iesu Christi, vel de baptismate, seu de peccatorum confessione, matrimonio vel reliquis ecclesiasticis sacramentis aliter sentire aut docere non metuunt, quam sacrosancta Romana Ecclesia praedicat et observat; et generaliter quoscunque eadem Romana Ecclesia vel singuli episcopi per dioeceses suas cum consilio clericorum, vel clerici ipsi, sede vacante, cum consilio, si oportuerit, vicinorum episcoporum haereticos iudicaverint, pari vinculo perpetui anathematis innodamus.

---

[1] Msi XXII 231 E sq; Hrd VI, II 1683 D sq.

[2] Porro Concilium bellum sacrum indicit adversus Brabantiones, Navarros, Baschos etc., qui omnia vastabant neque aetati ulli aut sexui parcebant.

[3] CIC Decr. Greg. V, 7, 9: Frdbg II 780; Rcht II 752; Jf 15109; Msi XXII 477 B; Hrd VI, II 1878 E; cf. Hfl V 724 sqq.

URBANUS III 1185—1187.

De usura[1].

[Ex ep. «Consuluit nos» ad presbyterum quendam Brixiensem.]

403 Consuluit nos tua devotio, an ille in iudicio animarum 1475
(340) quasi usurarius debeat iudicari, qui non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, ut, licet omni conventione cessante, plus tamen sorte recipiat; et utrum eodem reatu criminis involvatur, qui, ut vulgo dicitur, non aliter parabolam iuramenti concedit, donec, quamvis sine exactione, emolumentum aliquod inde percipiat; et an negotiator poena consimili debeat condemnari, qui merces suas longe maiore pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixioris temporis dilatio prorogetur, quam si ei in continenti pretium persolvatur. Verum quia, quid in his casibus tenendum sit, ex evangelio Lucae manifeste cognoscitur, in quo dicitur: *Date mutuum, nihil inde sperantes* [cf. Lc 6, 35]: huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent, cum omnis usura et superabundantia prohibeatur in lege, iudicandi sunt male agere, et ad ea, quae taliter sunt accepta, restituenda in animarum iudicio efficaciter inducendi.

GREGORIUS VIII 1187. CLEMENS III 1187—1191.
COELESTINUS III 1191—1198.

INNOCENTIUS III 1198—1216.

De matrimonii forma sacramentali[2].

[Ex ep. «Cum apud sedem» ad Ymbertum Archiepisc. Arelatensem, 15. Iul. 1198.]

404 Consuluisti nos, utrum mutus et surdus alicui 969
(349) possint matrimonialiter copulari. Ad quod fraternitati tuae taliter respondemus, quod, cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, ut quicunque non

[1] CIC Decr. Greg. V, 19, 10: Frdbg II 814; Rcht II 785; Jf 15726.
[2] CIC Decr. Greg. IV, 1, 23 (cf. 25): Frdbg II 669 sq; Rcht II 645; Pth 329; ML 214, 304 C. — In his decretis INNOCENTII III ut materiae similes una exhiberi possent, ordo chronologicus non stricte servatus est.

prohibetur, per consequentiam admittatur, et sufficiat ad matrimonium solus consensus illorum, de quorum quarumque coniunctionibus agitur: videtur, quod, si talis velit contrahere, sibi non possit vel debeat denegari, cum, quod verbis non potest, signis valeat declarare.

De vinculo matrimonii[1].

[Ex ep. «Quanto te magis» ad Ugonem Episc. Ferrariensem, 1. Maii 1199.]

Tua fraternitas intimavit, quod altero coniugum ad 405
haeresim transeunte, qui relinquitur, ad secunda vota (350)
desiderat convolare et filios procreare, quod utrum possit fieri de iure, per tuas nos duxisti litteras consulendos. Nos igitur consultationi tuae de communi fratrum nostrorum consilio respondentes distinguimus, licet quidam praedecessor noster sensisse aliter videatur, an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam convertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in haeresim vel decidat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium coniugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel saltem non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit; et in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus: *Si infidelis discedit, discedat: frater enim vel soror non est servituti subiectus in huiusmodi* [1 Cor 7, 15]. Et canonem etiam, in quo dicitur: Quod contumelia creatoris solvit ius matrimonii circa eum, qui relinquitur.

Si vero alter fidelium coniugum vel labatur in 406
haeresim vel transeat ad gentilitatis errorem, non cre- (351)
dimus, quod in hoc casu is, qui relinquitur, vivente altero possit ad secundas nuptias convolare, licet in hoc casu maior appareat contumelia creatoris. Nam etsi matrimonium verum quidem inter infideles exsistat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum quidem et ratum exsistit: quia sacramentum fidei, quod

[1] CIC Decr. Greg. IV, 19, 7: Frdbg II 722 sq; Rcht II 696 sq; Pth 684; ML 214, 588 D sq.

semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugii sacramentum, ut ipsum in coniugibus illo durante perduret.

De unitate matrimonii [1].

[Ex ep. «Gaudemus in Domino» ad episc. Tiberiadensem, initio 1201.]

407 Utrum pagani uxores accipientes in secundo
(352) vel tertio vel ulteriore gradu sibi coniunctas sic coniuncti debeant post conversionem suam insimul remanere vel ab invicem separari, edoceri per scriptum apostolicum postulasti. Super quo fraternitati tuae taliter respondemus, quod, cum sacramentum coniugii apud fideles et infideles exsistat, quemadmodum ostendit Apostolus dicens: *Si quis frater infidelem habet uxorem, et haec consentit habitare cum eo, non illam dimittat* [1 Cor 7, 12]; et in praemissis gradibus a paganis quoad eos matrimonium licite sit contractum, qui constitutionibus canonicis non arctantur: *(Quid enim ad nos,* secundum Apostolum eundem, *de his quae foris sunt, iudicare?* [1 Cor 5, 12]*)* in favorem praesertim christianae religionis et fidei, a cuius perceptione per uxores se deseri timentes viri possunt facile revocari: fideles huiusmodi matrimonialiter copulati libere possunt et licite remanere coniuncti, cum per sacramentum baptismi non solvantur coniugia, sed crimina dimittantur.

408 Quia vero pagani circa plures insimul feminas affectum dividunt coniugalem, utrum post conversionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immerito dubitatur. Verum absonum hoc videtur et inimicum fidei christianae, cum ab initio una costa in unam feminam sit conversa: et Scriptura divina testetur, quod *propter hoc «relinquet homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una»* [Gn 2, 24; cf. Mt 19, 5; Mc 10, 7 sqq]; non dixit tres vel plures, sed duo; nec dixit, adhaerebit uxoribus, sed uxori. Nec ulli unquam licuit insimul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum, quae mos quandoque,

[1] CIC Decr. Greg. IV, 19, 8: Frdbg II 723 sq; Rcht II 697 sq; Pth 1325; ML 216, 1269 C sqq.

interdum etiam fas censetur, per quam sicut Iacob a mendacio, Israelitae a furto, et Samson ab homicidio, sic et Patriarchae et alii viri iusti qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio excusantur. Sane veridica haec sententia probatur etiam de testimonio Veritatis testantis in Evangelio: *«Quicunque dimiserit uxorem suam [, nisi] ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur»* [Mt 19, 9; cf. Mc 10, 11]. Si ergo uxore dimissa duci alia de iure non potest, fortius et ipsa retenta: per quod evidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu, cum non ad imparia iudicentur, circa matrimonium reprobandam. Qui autem secundum ritum suum legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam ea vivente licite poterit aliam, etiam ad fidem Christi conversus, habere, nisi post conversionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso, aut etiamsi consentiat, non tamen absque contumelia creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum; in quo casu restitutionem petenti, quamvis de iniusta spoliatione constaret, restitutio negaretur: quia secundum Apostolum *frater aut soror non est in huiusmodi subiectus servituti* [1 Cor 7, 15]. Quod si conversum ad fidem et illa conversa sequatur, antequam propter causas praedictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compelletur. Quamvis quoque secundum evangelicam veritatem, *qui duxerit dimissam, moechatur* [Mt 19, 9]: non tamen dimissor poterit obicere fornicationem dimissae, pro eo, quod nupsit alii post repudium, nisi alias fuerit fornicata.

De solubilitate matrimonii rati per professionem [1].

[Ex ep. «Ex parte tua» ad Andream Archiep. Lundensem, 12. Ian. 1206.]

Nos nolentes a praedecessorum nostrorum vestigiis 409
in hoc articulo subito declinare, qui respondere con- (354)
sulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri coniugum, reliquo etiam

[1] CIC Decr. Greg. III, 32, 14: Frdbg II 584; Rcht II 562; Pth 2651; ML 215, 774 A.

inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus extunc legitime poterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consulimus observandum.

De effectu baptismi (et charactere)[1].

[Ex ep. «Maiores Ecclesiae causas» ad Ymbertum Archiepisc. Arelatensem, sub finem 1201.]

410 Asserunt (enim), parvulis inutiliter baptisma con- 483
(341) ferri. . . . Absit, ut universi parvuli pereant, quorum 800 857
quotidie tanta multitudo moritur, quin et ipsis miseri- 869
cors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procuraverit ad salutem. Quod opponentes inducunt, fidem aut caritatem aliasque virtutes parvulis, utpote non consentientibus, non infundi, a plerisque non conceditur absolute . . . aliis asserentibus, per virtutem baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri; nonnullis vero dicentibus, et dimitti peccatum, et virtutes infundi, habentibus illas quoad habitum [v. n. 800], non quoad usum, donec perveniant ad aetatem adultam. . . . Dicimus distinguendum, quod peccatum est duplex: originale scilicet et actuale: originale, quod absque consensu contrahitur, et actuale, quod committitur cum consensu. Originale igitur, quod sine consensu contrahitur, sine consensu per vim remittitur sacramenti; actuale vero, quod cum consensu contrahitur, sine consensu minime relaxatur. . . . Poena originalis peccati est carentia visionis Dei, actualis vero poena peccati est gehennae perpetuae cruciatus. . . .

411 Inter invitum et invitum, coactum et coactum alii non absurde distinguunt, quod is, qui terroribus atque suppliciis violenter attrahitur, et, ne detrimentum incurrat, baptismi suscipit sacramentum, talis quidem sicut et is, qui ficte ad baptismum accedit, characterem suscipit christianitatis impressum et ipse tamquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, cogendus est ad observantiam fidei christianae. . . . Ille vero, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem

---

[1] CIC Decr. Greg. III, 42, 3: Frdbg II 644 sq; Rcht II 619 sq; Pth 1479.

nec characterem suscipit sacramenti, quia plus est expresse contradicere, quam minime consentire. . . . Dormientes autem et amentes, si prius quam amentiam incurrerent aut dormirent, in contradictione persisterent: quia in eis intelligitur contradictionis propositum perdurare, etsi fuerint sic immersi, characterem non suscipiunt sacramenti; secus autem si prius catechumeni exstitissent et habuissent propositum baptizandi, unde tales in necessitatis articulo consuevit Ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariae non invenit obsistentem.

De materia baptismi[1].

[Ex ep. «Non ut apponeres» ad Thoriam Archiepisc. Nidrosiensem, 1. Mart. 1206.]

Postulasti, utrum parvuli sint pro Christianis habendi, 412
quos, in articulo mortis constitutos, propter aquae pe- (345)
nuriam et absentiam sacerdotis, aliquorum simplicitas in caput ac pectus ac inter scapulas pro baptismo salivae conspersione linivit. Respondemus, quod cum in baptismo duo semper, videlicet verbum et elementum, necessario requirantur, iuxta quod de verbo Veritas ait: *Euntes in mundum* etc. [Mc 16, 15], eademque dicat de elemento: *Nisi quis* etc. [Io 3, 5], dubitare non debes, illos verum non habere baptismum, in quibus non solum utrumque praedictorum, sed eorum alterum est omissum.

De ministro baptismi[2].

[Ex ep. «Debitum pastoralis officii» ad Bertoldum Episc. Metensem, 28. Aug. 1206.]

Sane . . . intimasti, quod quidam Iudaeus in mortis 413
articulo constitutus, cum inter Iudaeos tantum exsisteret, (344)
in aquam seipsum immersit dicendo: Ego baptizo me in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen.

---

[1] CIC Decr. Greg. III, 42, 5: Frdbg II 647; Rcht II 622; Pth 2696; ML 215, 813 A.
[2] CIC Decr. Greg. III, 42, 4: Frdbg II 646 sq; Rcht II 621 sq; Pth 2875; ML 215, 986 A.

Respondemus, quod, cum inter baptizantem et baptizatum debeat esse discretio, sicut ex verbis Domini colligitur evidenter, dicentis Apostolis: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine* etc. [cf. Mt 28, 19] memoratus Iudaeus est denuo ab alio baptizandus, ut ostendatur, quod alius est, qui baptizatur, et alius, qui baptizat.

De forma sacramenti Eucharistiae eiusque elementis [1].

[Ex ep. «Cum Martha circa» ad Ioannem quondam Archiepisc. Lugdunensem, 29. Nov. 1202.]

414 Quaesivisti (siquidem), quis formae verborum, quam 574
ipse Christus expressit, cum in corpus et sanguinem suum panem transsubstantiavit et vinum, illud in canone missae, quo Ecclesia utitur generalis, adiecerit, quod nullus Evangelistarum legitur expressisse. . . . In canone missae sermo iste videlicet «*mysterium fidei*» verbis ipsi(u)s interpositus invenitur. . . . Sane multa tam de verbis quam de factis dominicis invenimus ab Evangelistis omissa, quae Apostoli vel supplevisse verbo vel facto expressisse leguntur. . . . Ex eo autem verbo, de quo movit tua fraternitas quaestionem, videlicet «*mysterium fidei*», munimentum erroris quidam trahere putaverunt, dicentes in sacramento altaris non esse corporis Christi et sanguinis veritatem, sed imaginem tantum, et speciem et figuram, pro eo, quod Scriptura interdum commemorat, id, quod in altari suscipitur, esse sacramentum et mysterium et exemplum. Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quod nec auctoritates Scripturae convenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reverenter, Scripturas et virtutem Dei pariter nescientes. . . . Dicitur tamen mysterium fidei, quoniam et aliud ibi creditur, quam cernatur, et aliud cernitur, quam credatur. Cernitur enim species panis et vini, et creditur veritas carnis et sanguinis Christi, ac virtus unitatis et caritatis. . . .

415 Distinguendum est tamen subtiliter inter tria, quae sunt in hoc sacramento discreta, videlicet formam visibilem, veritatem corporis et virtutem spiritualem. Forma est panis et vini, veritas carnis et sanguinis, virtus unitatis et caritatis. Primum est sacramentum et non res. Secundum est sacramentum et res. Tertium est res et non sacramentum. Sed primum est sacramentum geminae rei. Secundum autem est sacramentum unius, et alterius res exsistit. Tertium vero est res gemini sacramenti. Credimus igitur, quod formam verborum, sicut in canone reperitur, et a Christo Apostoli, et ab ipsis eorum acceperint successores. . . .

[1] CIC Decr. Greg. III, 41, 6: Frdbg II 637 sq; Rcht II 612 sq; Pth 1179; ML 214, 1119 A sq; Bar(Th) ad 1202 n. 14 sqq (20, 114 a sq).

De aqua vino admixta in sacrificio Missae [1].

[Ex eadem epistola ad Ioannem, 29. Nov. 1202.]

938 Quaesivisti (etiam), utrum aqua cum vino in 416
sanguinem convertatur. Super hoc autem opi- (346)
niones apud scholasticos variantur. Aliquibus enim videtur, quod, cum de latere Christi duo praecipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine ac regenerationis in aqua, in illa duo vinum et aqua, quae commiscentur in calice, divina virtute mutantur. . . . Alii vero tenent, quod aqua cum vino transsubstantiatur in sanguinem, cum in vinum transeat mixta vino. . . . Praeterea potest dici, quod aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa. . . . Illud autem est nefarium opinari, quod quidam dicere praesumpserunt, aquam videlicet in phlegma converti. . . . Verum inter opiniones praedictas illa probabilior iudicatur, quae asserit, aquam cum vino in sanguinem transmutari.

[Ex ep. «In quadam nostra» ad Ugonem Episc. Ferrariensem, 5. Mart. 1209.]

In quadam nostra decretali epistola asseris te legisse, 417
illud fuisse nefarium opinari, quod quidam dicere prae- (347)
sumpserunt, in sacramento videlicet Eucharistiae aquam

[1] CIC Decr. Greg. III, 41, 6: Frdbg II 638 sq; Rcht II 614 sq; ML 214, 1121 C sqq; Bar(Th) ad 1202 n. 17 sqq. — Altera ep.: Decr. Greg. III, 41, 8: Frdbg II 640 sq; Rcht II 615 sq; ML 216, 16 B sq.

in phlegma converti, nam de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exiisse. Licet autem hoc magnos et authenticos viros sensisse recenseas, quorum opinionem dictis et scriptis hactenus es secutus, ex quo tamen nos in contrarium sentimus, nostrae compelleris sententiae consentire. . . . Nam si non fuisset aqua, sed phlegma, quod de latere Salvatoris exivit, ille, *qui vidit* et *testimonium* veritati *perhibuit* [cf. Io 19, 35], profecto non aquam, sed phlegma dixisset. . . . Restat igitur, ut qualiscunque fuerit illa aqua, sive naturalis, sive miraculosa, sive de novo divina virtute creata sive de componentibus ex parte aliqua resoluta, procul dubio vera fuit.

De celebratione Missae simulata[1].

[Ex ep. «De homine qui» ad rectores Romanae fraternitatis, 22. Sept. 1208.]

418 (348) Quaesivistis (enim) a nobis, quid de incauto presbytero videatur, qui cum se sciat in mortali crimine constitutum, missarum solemnia, quae non potest propter necessitatem quamlibet intermittere, propter sui facinoris conscientiam dubitat celebrare . . . peractisque ceteris circumstantiis missam celebrare se fingit, et suppressis verbis, quibus conficitur corpus Christi, panem et vinum tantummodo pure sumit. . . . Cum ergo falsa sint abicienda remedia, quae veris sunt periculis graviora: licet is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, ab huiusmodi sacramento reverenter debeat abstinere ac ideo peccet graviter, si se ingerat irreverenter ad illud, gravius tamen procul dubio videtur offendere, qui sic fraudulenter illud praesumpserit simulare; cum ille culpam vitando, dum facit, in solius misericordis Dei manum incidat, iste vero culpam faciendo, dum vitat, non solum Deo, cui non veretur illudere, sed et populo, quem decipit, se adstringat.

---

[1] CIC Decr. Greg. III, 41, 7: Frdbg II 640; Rcht II 615; Pth 3503; ML 215, 1463 C sq.

De ministro confirmationis[1].

[Ex ep. «Cum venisset» ad Basilium Archiepisc. Trinovitanum, 25. Febr. 1204.]

871 Per frontis chrismationem manus impositio designatur, 419
quae alio nomine dicitur confirmatio, quia per eam Spiritus Sanctus ad augmentum datur et robur. Unde cum ceteras unctiones simplex sacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus sacerdos i. e. episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur quorum vicarii sunt episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant [cf. Act 8, 14 sqq].

Professio fidei Durando de Osca et sociis eius Waldensibus praescripta[2].

[Ex ep. «Eius exemplo» ad archiepisc. Terraconensem, 18. Dec. 1208.]

39 Corde credimus, fide intelligimus, ore confitemur et 420
simplicibus verbis affirmamus: Patrem et Filium et Spi- (366)
ritum Sanctum tres personas esse, unum Deum totamque Trinitatem coessentialem et consubstantialem et coaeternalem et omnipotentem et singulas quasque in Trinitate personas plenum Deum, sicut in «Credo in Deum» [v. n. 2], in «Credo in unum Deum» [v. n. 86] et in «Quicunque vult» [v. n. 39] continetur.

Patrem quoque et Filium et Spiritum Sanctum unum 421
Deum, de quo nobis sermo, esse creatorem, factorem, gubernatorem et dispositorem omnium corporalium et spiritualium, visibilium et invisibilium, corde credimus
348 et ore confitemur. Novi et Veteris Testamenti unum eundemque auctorem credimus esse Deum, qui in Trinitate, ut dictum est, permanens, de nihilo

---

[1] CIC Decr. Greg. I, 15, 1 § 7: Frdbg II 133; Rcht II 128; Pth 2138; ML 215, 285 C.

[2] ML 215, 1510 C sqq; Pth 3571. — Occurrit haec formula iterum in ep. «Universis Archiepiscopis et Episc., ad quos litterae istae pervenerint» missa 12. Maii 1210 [ML 216, 274 D] et paululum mutata in alia ep. «Universis . . . etc.» de negotio Waldensium conversorum 14. Ian. 1210 [ML 216, 269 C sqq]. Hac epistola conversio Bernardi Primi aliorumque nuntiatur et praescribitur, ut simili professione haeretici reduces recipiantur in sinum Ecclesiae.

cuncta creavit; Ioannemque Baptistam ab eo missum esse sanctum et iustum et in utero matris suae Spiritu Sancto repletum.

422 Incarnationem divinitatis non in Patre, neque in 148
(368) Spiritu Sancto factam, sed in Filio tantum, corde credimus et ore confitemur; ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, Deus verus ex Patre, esset in humanitate hominis filius, homo verus ex matre, veram carnem habens ex visceribus matris et animam humanam rationabilem, simul utriusque naturae, id est Deus et homo, una persona, unus Filius, unus Christus, unus Deus cum Patre et Spiritu Sancto, omnium auctor et rector, natus ex Virgine Maria vera carnis nativitate; manducavit et bibit, dormivit et fatigatus ex itinere quievit, passus vera carnis suae passione, mortuus vera corporis sui morte, et resurrexit vera carnis suae resurrectione et vera animae ad corpus resumptione; in qua postquam manducavit et bibit, ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris et in eadem venturus est iudicare vivos et mortuos.

423 Corde credimus et ore confitemur unam Ecclesiam 1821
non haereticorum, sed sanctam Romanam, catholicam et apostolicam, extra quam neminem salvari credimus.

424 Sacramenta quoque, quae in ea celebrantur, in- 844
aestimabili atque invisibili virtute Spiritus Sancti cooperante, licet a peccatore sacerdote ministrentur, dum Ecclesia eum recipit, in nullo reprobamus, nec ecclesiasticis officiis vel benedictionibus ab eo celebratis detrahimus, sed benevolo animo tanquam a iustissimo amplectimur, quia non nocet malitia episcopi vel presbyteri neque ad baptismum infantis neque ad Eucharistiam consecrandam nec ad cetera ecclesiastica officia subditis celebrata. Approbamus ergo baptismum in- 857
fantium, qui si defuncti fuerint post baptismum, antequam peccata committant, fatemur eos salvari et credimus; et in baptismate omnia peccata, tam illud originale peccatum contractum, quam illa, quae voluntarie commissa sunt, dimitti credimus. Confirmationem ab 871
episcopo factam, id est impositionem manuum, sanctam et venerande esse accipiendam censemus. Sacrificium, 938

id est panem et vinum [*al.* In sacrificio Eucharistiae, quae ante consecrationem erant panis et vinum], post consecrationem esse verum corpus et verum sanguinem Domini nostri Iesu Christi, firmiter et indubitanter corde puro credimus et simpliciter verbis fidelibus affirmamus, in quo nihil a bono maius nec a malo minus perfici credimus sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur Creatoris et in virtute Spiritus Sancti. Unde firmiter credimus et confitemur, quod quantumcunque quilibet honestus, religiosus, sanctus et prudens sit, non potest nec debet Eucharistiam consecrare nec altaris sacrificium conficere, nisi sit presbyter, a visibili et tangibili episcopo regulariter ordinatus. Ad quod officium tria sunt, ut credimus, necessaria: scilicet certa persona, id est, presbyter ab episcopo, ut praediximus, ad illud proprie officium constitutus, et illa solemnia verba, quae a sanctis Patribus in canone sunt expressa, et fidelis intentio proferentis; ideoque firmiter credimus et fatemur, quod quicunque sine praecedenti ordinatione episcopali, ut praediximus, credit et contendit, se posse sacrificium Eucharistiae facere, haereticus est et perditionis Chore et suorum complicum est particeps atque consors, et ab omni sancta Romana
894 Ecclesia segregandus. Peccatoribus vere poenitentibus veniam concedi a Deo credimus, et eis libentissime
907 communicamus. Unctionem infirmorum cum oleo con-
969 secrato veneramur. Coniugia carnalia esse contrahenda, secundum Apostolum [cf. 1 Cor 7] non negamus, ordinarie vero contracta disiungere omnino prohibemus. Hominem quoque cum sua coniuge salvari credimus et fatemur, nec etiam secunda et ulteriora matrimonia condemnamus.

Carnium perceptionem minime culpamus. Non con- 425
demnamus iuramentum, imo credimus puro corde, quod (371)
cum veritate et iudicio et iustitia licitum sit iurare. De potestate saeculari asserimus, quod sine peccato mortali potest iudicium sanguinis exercere, dummodo ad inferendam vindictam non odio, sed iudicio, non incaute, sed consulte procedat.

Praedicationem necessariam valde et laudabilem esse 426
credimus, tamen ex auctoritate vel licentia Summi Ponti-

ficis vel praelatorum permissione illam credimus exercendam. In omnibus vero locis, ubi manifeste haeretici manent, et Deum et fidem sanctae Romanae Ecclesiae abdicant et blasphemant, credimus, quod disputando et exhortando modis omnibus secundum Deum debeamus illos confundere et eis verbo Dominico, veluti Christi et Ecclesiae adversariis, fronte usque ad mortem libera contraire. Ordines vero ecclesiasticos 960
et omne, quod in sancta Romana Ecclesia sancitum legitur aut canitur, humiliter collaudamus et fideliter veneramur.

427 (373) Diabolum non per conditionem, sed per arbitrium 237
malum esse factum credimus. Corde credimus et ore confitemur huius carnis, quam gestamus, et non alterius resurrectionem. Iudicium quoque per Iesum Christum 287 693
esse futurum et singulos pro iis, quae in hac carne gesserunt, recepturos vel poenas vel praemia, firmiter credimus et affirmamus. Eleemosynas, sacrificium ceteraque beneficia fidelibus posse prodesse defunctis 983
credimus. Remanentes in saeculo et sua possidentes, eleemosynas et cetera beneficia ex rebus suis agentes, praecepta Domini servantes salvari fatemur et credimus. Decimas, primitias et oblationes ex praecepto Domini credimus clericis persolvendas.

Conc. LATERANENSE IV 1215.

Oecumenicum XII (contra Albigenses, Ioachim, Waldenses etc.).

De Trinitate, sacramentis, missione canonica etc.[1]

Cap. 1. De fide catholica.

[Definitio contra Albigenses aliosque haereticos.]

428 (355) Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus 39
solus est verus Deus, aeternus, immensus et incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens et ineffabilis, Pater et Filius et Spiritus Sanctus: tres quidem per-

[1] Msi XXII 982 sqq; Hrd VII 15 sqq; cf. Hfl V 878 sqq; Pth post 5006; Bar(Th) ad 1215 n. 1 sqq (20, 339 a sqq). [CIC Decr. Greg. I, 1, 1: Frdbg II 5 sq; Rcht II 5 sq.]

sonae, sed una essentia, substantia seu natura simplex omnino: Pater a nullo, Filius a Patre solo, ac Spiritus Sanctus pariter ab utroque: absque initio, semper ac sine fine: Pater generans, Filius nascens, et Spiritus Sanctus procedens: consubstantiales et coaequales et coomnipotentes et coaeterni: unum universorum principium: creator omnium visibilium et invisibilium, spiritualium et corporalium: qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam: ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam. Diabolus enim et alii daemones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestione peccavit. Haec Sancta Trinitas, secundum communem essentiam individua, et secundum personales proprietates discreta, primo per Moysen et sanctos Prophetas, aliosque famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionem temporum doctrinam humano generi tribuit salutarem.

148 Et tandem unigenitus Dei Filius Iesus Christus, 429 (356)
a tota Trinitate communiter incarnatus, ex Maria semper Virgine Spiritus Sancti cooperatione conceptus, verus homo factus, ex anima rationali et humana carne compositus, una in duabus naturis persona, viam vitae manifestius demonstravit. Qui cum secundum divinitatem sit immortalis et impassibilis, idem ipse secundum humanitatem factus est passibilis et mortalis: qui(n) etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus et mortuus, descendit ad infernos, resurrexit a mortuis et ascendit in coelum: sed descendit in anima, et resurrexit in carne: ascenditque pariter in utroque: venturus in fine saeculi, iudicaturus vivos et mortuos, et reddi-
698 turus singulis secundum opera sua, tam reprobis quam electis: qui omnes cum suis propriis resurgent corporibus, quae nunc gestant, ut recipiant secundum opera sua, sive bona fuerint sive mala: illi cum diabolo poenam perpetuam, et isti cum Christo gloriam sempiternam.

1821 Una vero est fidelium universalis Ecclesia, extra 430
quam nullus omnino salvatur, in qua idem ipse sacerdos est sacrificium Iesus Christus, cuius corpus et sanguis

in sacramento altaris sub speciebus panis et vini 874
veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, et vino in sanguinem potestate divina: ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc utique sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus, secundum claves Ecclesiae, quas ipse concessit Apostolis eorumque successoribus Iesus Christus. Sacramentum vero baptismi (quod ad Dei invoca- 857
tionem et individuae Trinitatis, videlicet Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, consecratur in aqua) tam parvulis, quam adultis in forma Ecclesiae a quocunque rite collatum proficit ad salutem. Et si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest semper poenitentiam reparari. Non 891
solum autem virgines et continentes, verum etiam coniugati, per rectam fidem et operationem bonam placentes Deo, ad aeternam merentur beatitudinem pervenire.

Cap. 2. De errore Abbatis Ioachim[1].

431 Damnamus ergo et reprobamus libellum seu tractatum, 39
(358) quem Abbas Ioachim edidit contra Magistrum Petrum Lombardum, de unitate seu essentia Trinitatis, appellans ipsum haereticum et insanum pro eo, quod in suis dixit Sententiis: Quoniam quaedam summa res est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus, et illa non est generans, neque genita, neque procedens. Unde asserit, quod ille non tam Trinitatem, quam quaternitatem astruebat in Deo, videlicet tres personas, et illam communem essentiam quasi quartam; manifeste protestans, quod nulla res est, quae sit Pater et Filius et Spiritus Sanctus; nec est essentia, nec substantia, nec natura: quamvis concedat, quod Pater et Filius et Spiritus Sanctus sunt una essentia, una substantia unaque natura. Verum unitatem huiusmodi non veram et propriam, sed quasi collectivam et similitudinariam esse fatetur, quemadmodum dicuntur multi homines unus populus, et multi fideles una Ecclesia iuxta

[1] Msi XXII 982 sqq.

illud: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* [Act 4, 32]; et: *Qui adhaeret Deo, unus spiritus est cum illo* [1 Cor 6, 17]. Item: «*Qui . . . plantat, et qui rigat, unum sunt*» [1 Cor 3, 8]; et: *Omnes unum corpus sumus in Christo* [Rom 12, 5]. Rursus in libro Regum [Ruth]: *Populus meus et populus tuus unum sunt* [Ruth 1, 16]. Ad hanc autem suam sententiam astruendam illud potissimum verbum inducit, quod Christus de fidelibus inquit in Evangelio: *Volo, Pater, ut sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus, ut sint consummati in unum* [Io 17, 22 sq]. Non enim (ut ait) fideles Christi sunt unum, i. e. quaedam una res, quae communis sit omnibus, sed hoc modo sunt unum, id est una Ecclesia, propter catholicae fidei unitatem, et tandem unum regnum, propter unionem indissolubilis caritatis, quemadmodum in canonica Ioannis Apostoli epistola legitur: *Quia tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus: et hi tres unum sunt* [1 Io 5, 7]. Statimque subiungitur: *Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, aqua et sanguis: et hi tres unum sunt* [1 Io 5, 8]: sicut in quibusdam codicibus invenitur.

Nos autem, sacro approbante Concilio, credimus et 432
confitemur cum Petro Lombardo, quod una quaedam (358)
summa res est, incomprehensibilis quidem et ineffabilis, quae veraciter est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus; tres simul personae, ac sigillatim quaelibet earundem: et ideo in Deo solummodo Trinitas est, non quaternitas; quia quaelibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia seu natura divina: quae sola est universorum principium, praeter quod aliud inveniri non potest: et illa res non est generans, neque genita, nec procedens, sed est Pater, qui generat, et Filius, qui gignitur, et Spiritus Sanctus, qui procedit: ut distinctiones sint in personis, et unitas in natura Licet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus, non tamen aliud: sed id, quod est Pater, est Filius, et Spiritus Sanctus idem omnino; ut secundum orthodoxam et catholicam fidem consubstantiales esse credantur. Pater enim ab aeterno Filium generando, suam substantiam ei dedit, iuxta quod ipse

testatur: *Pater quod dedit mihi, maius omnibus est* [Io 10, 29]. Ac dici non potest, quod partem substantiae suae illi dederit, et partem ipse sibi retinuerit, cum substantia Patris indivisibilis sit, utpote simplex omnino. Sed nec dici potest, quod Pater in Filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam Filio, quod non retinuerit ipsam sibi; alioquin desiisset esse substantia. Patet ergo, quod sine ulla diminutione Filius nascendo substantiam Patris accepit, et ita Pater et Filius habent eandem substantiam: et sic eadem res est Pater et Filius, nec non et Spiritus Sanctus ab utroque procedens. Cum vero Veritas pro fidelibus suis orat ad Patrem, *Volo* (inquiens) *ut ipsi sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus* [Io 17, 22]: hoc nomen «unum» pro fidelibus quidem accipitur, ut intelligatur unio caritatis in gratia, pro personis vero divinis, ut attendatur identitatis unitas in natura, quemadmodum alibi Veritas ait: «*Estote . . . perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est*» [Mt 5, 48], ac si diceret manifestius: *Estote perfecti* perfectione gratiae, *sicut Pater vester coelestis perfectus est* perfectione naturae, utraque videlicet suo modo: quia inter creatorem et creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda. Si quis igitur sententiam vel doctrinam praefati Ioachim in hac parte defendere vel approbare praesumpserit, tanquam haereticus ab omnibus confutetur.

433 In nullo tamen propter hoc Florensi monasterio (cuius
(358) ipse Ioachim exstitit institutor) volumus derogari: quoniam ibi et regularis est institutio, et observantia salutaris: maxime, cum ipse Ioachim omnia scripta sua nobis assignari mandaverit, Apostolicae Sedis iudicio approbanda seu etiam corrigenda, dictans epistolam, quam propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur, se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, quae (disponente Domino) cunctorum fide-
(359) lium mater est et magistra. Reprobamus etiam et condemnamus perversissimum dogma impii Almarici, cuius mentem sic pater mendacii excaecavit, ut eius doctrina non tam haeretica censenda sit, quam insana.

Cap. 3. De haereticis [Waldensibus] [1].

[Necessitas missionis canonicae.]

Quia vero nonnulli sub *specie pietatis, virtutem eius* 434
(iuxta quod ait Apostolus) *abnegantes* [2 Tim 3, 5], auctori- (360)
tatem sibi vindicant praedicandi, cum idem Apostolus dicat: «*Quomodo . . . praedicabunt, nisi mittantur?*» [Rom 10, 15], omnes, qui prohibiti vel non missi, praeter auctoritatem ab Apostolica Sede vel catholico episcopo loci susceptam, publice vel privatim praedicationis officium usurpare praesumpserint, excommunicationis vinculo innodentur: et nisi quantocius resipuerint, alia competenti poena plectantur.

Cap. 4. De superbia Graecorum contra Latinos [2].

Licet Graecos, in diebus nostris ad oboedientiam Sedis 435
Apostolicae revertentes, fovere ac honorare velimus, (361)
mores ac ritus eorum, in quantum cum Domino possumus, sustinendo, in his tamen illis deferre nec volumus nec debemus, quae periculum generant animarum et ecclesiasticae derogant honestati. Postquam enim Graecorum ecclesia cum quibusdam complicibus et fautoribus suis ab oboedientia Sedis Apostolicae se subtraxit, in tantum Graeci coeperunt abominari Latinos, quod inter alia, quae in derogationem eorum impie committebant, si quando sacerdotes Latini super eorum celebrassent altaria, non prius ipsi sacrificare volebant in illis, quam ea tanquam per hoc inquinata lavissent; baptizatos etiam a Latinis ipsi Graeci rebaptizare ausu temerario praesumebant: et adhuc, sicut accepimus, quidam hoc agere non verentur. Volentes ergo tantum scandalum ab Ecclesia Dei amovere, sacro suadente Concilio districte praecipimus, ut talia de cetero non praesumant, conformantes se tanquam oboedientiae filii sacrosanctae Romanae Ecclesiae matri suae, ut sit «*unum ovile et unus pastor*» [Io 10, 16]. Si quis autem quid tale praesumpserit, excommunicationis mucrone percussus ab omni officio et beneficio ecclesiastico deponatur.

---

[1] Msi XXII 990 A. [2] Ib. 990.

Cap. 5. De dignitate Patriarcharum [1].

436 Antiqua patriarchalium sedium privilegia renovantes, 1826
(362) sacra universali Synodo approbante, sancimus, ut post Romanam Ecclesiam, quae disponente Domino super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum, utpote mater universorum Christi fidelium et magistra, Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineat.

Cap. 21. De confessione facienda, et non revelanda a sacerdote, et saltem in Pascha communicando [2].

437 Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos
(363) discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem 894
semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, 901
et iniunctam sibi poenitentiam pro viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha 874
Eucharistiae sacramentum, nisi forte de consilio proprii sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin et vivens ab ingressu ecclesiae arceatur et moriens christiana careat sepultura. Unde hoc salutare statutum frequenter in ecclesiis publicetur, ne quisquam ignorantiae caecitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa confiteri peccata, licentiam prius postulet et obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit absolvere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus et cautus, ut more periti medici *superinfundat vinum et oleum* [cf. Lc 10, 34] vulneribus sauciati, diligenter inquirens et peccatoris circumstantias et peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat ei praebere consilium et cuiusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad salvandum aegrotum.

438 Caveat autem omnino, ne verbo aut signo aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem: sed si prudentiore consilio indiguerit, illud absque ulla

---

[1] Msi XXII 990. [2] Ib. 1007 E sqq.

expressione personae caute requirat, quoniam qui peccatum in poenitentiali iudicio sibi detectum praesumpserit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam poenitentiam in arctum monasterium detrudendum.

Cap. 41. De continuatione bonae fidei in omni praescriptione [1].

Quoniam «*omne . . . quod non est ex fide, peccatum* 439
est» [Rom 14, 23], synodali iudicio diffinimus, ut nulla valeat (364)
absque bona fide praescriptio tam canonica quam civilis, cum generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quae absque mortali peccato non potest observari. Unde oportet, ut, qui praescribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienae.

Cap. 62. De reliquiis Sanctorum [2].

984 Cum ex eo, quod quidam Sanctorum reliquias 440
exponunt venales et eas passim ostendunt, christianae (365)
religioni detractum sit saepius: ne in posterum detrahatur, praesenti decreto statuimus, ut antiquae reliquiae amodo extra capsam nullatenus ostendantur nec exponantur venales. Inventas autem de novo nemo publice venerari praesumat, nisi prius auctoritate Romani Pontificis fuerint approbatae. . . .

HONORIUS III 1216—1227.

De materia Eucharistiae [3].

[Ex ep. «Perniciosus valde» ad Olaum Archiepisc. Upsalensem, 13. Dec. 1220.]

874 Perniciosus valde, sicut audivimus, in tuis partibus 441
inolevit abusus, videlicet, quod in maiore quanti- (374)
tate de aqua ponitur in sacrificio quam de vino:

---

[1] Msi XXII 1027 A.
[2] Ib. 1049 sq; titulus completus huius cap. est: Ne reliquiae Sanctorum ostendantur extra capsam; ne novae habeantur in veneratione sine Romana Ecclesia.
[3] CIC Decr. Greg. III, 41, 13. Frdbg II 643; Rcht II 618; Pth 6441.

13*

cum secundum rationabilem consuetudinem Ecclesiae generalis plus in ipso sit de vino quam de aqua ponendum. Ideoque Fraternitati tuae per apostolica scripta mandamus, quatenus id non de cetero facias nec in tua provincia fieri patiaris.

GREGORIUS IX 1227—1241.

De terminologia et traditione theologica servanda[1].

[Ex ep. «Ab Aegyptiis» ad Theologos Parisienses, 7. Iul. 1228.]

442 Tacti dolore cordis intrinsecus *amaritudine repleti sumus*
(379) *abscynthii* [cf. Thr 3, 15], quod, sicut nostris est auribus intimatum, quidam apud vos, spiritu vanitatis ut uter distenti, positos a Patribus terminos profana transferre satagunt 159
novitate; coelestis paginae intellectum, SS. Patrum studiis certis expositionum terminis limitatae, quos transgredi non solum est temerarium, sed profanum, ad doctrinam philosophicam naturalium inclinando; ad ostentationem scientiae, non profectum aliquem auditorum; ut sic videantur non theodidacti seu theologi, sed potius theophanti. Cum enim theologiam secundum approbatas traditiones Sanctorum exponere debeant, et non carnalibus armis, *sed Deo potentibus destruere omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et captivum in obsequium Christi omnem reducere intellectum* [2 Cor 10, 4 sq]: ipsi *doctrinis variis et peregrinis abducti* [Hebr 13, 9] redigunt caput in caudam, et ancillae cogunt famulari reginam, videlicet documentis terrenis coeleste, quod est gratiae, tribuendo naturae. Profecto, scientiae naturalium plus debito insistentes, «*ad infirma et egena elementa*» [Gal 4, 9] mundi, quibus, dum essent *parvuli*, servierunt, reversi et eis denuo servientes, tanquam imbecilles in Christo, *lacte, non solido cibo* [Hebr 5, 12 sq] vescuntur, et videntur cor nequaquam *gratia stabilisse* [Hebr 13, 9]: propter quod, spoliati gratuitis et in suis naturalibus vulnerati, ad memoriam non reducunt illud Apostoli, quod ipsos legisse credimus iam frequenter: *Profanas vocum novitates et falsi nominis scientiae opiniones devita, quam quidam appetentes exciderunt a fide* [1 Tim 6, 20 sq]. O improvidi et tardi corde in omnibus, quae divinae gratiae assertores, Prophetae videlicet, Evangelistae ac Apostoli, sunt locuti, cum natura per se quicquam ad salutem non possit, nisi

[1] DCh I 59. — Bar(Th) ad 1228 n. 20 (20, 555 b sq); Pth 8231; cf. DuPl I, I 137 b.

gratia sit adiuta. Dicant praesumptores huiusmodi, qui doctrinam naturalium amplexantes verborum folia et non fructus auditoribus suis apponunt, quorum mentes quasi siliquis pastae vacuae remanent et inanes, et eorum anima non potest in crassitudine delectari, eo quod sitibunda et arida aquis Siloë currentibus cum silentio non potatur: sed eis potius, quae de torrentibus philosophicis hauriuntur, de quibus dicitur: Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae, quia satietatem non afferunt, sed anxietatem potius et laborem; nonne, dum ad sensum doctrinae philosophorum ignorantium Deum sacra eloquia divinitus inspirata extortis expositionibus, immo distortis inflectunt, *iuxta Dagon arcam foederis collocant* [1 Rg 5, 2] et adorandam in templo Domini statuunt imaginem Antiochi? Et dum fidem conantur plus debito ratione adstruere naturali, nonne illam reddunt quodammodo inutilem et inanem? Quoniam fides non habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum. Credit denique intellecta natura, sed fides ex sui virtute gratuita intelligentia credita comprehendit, quae audax et improba penetrat, quo naturalis nequit attingere intellectus. Dicant huiusmodi naturalium sectatores, ante quorum oculos gratia videtur proscripta; quod *Verbum, quod erat in principio apud Deum, factum est caro et habitavit in nobis* [Io 1], estne gratiae an naturae? Absit de cetero, ut pulcherrima mulierum a praesumptoribus stibio peruncta oculos coloribus adulterinis fucetur, et quae a suo sponso *circumamicta varietatibus* [Ps 44, 10] et *ornata monilibus* [Is 61, 10] procedit splendida ut regina, consutis philosophorum semicinctiis, veste sordida induatur. Absit, ut *boves foedae* ac confectae macie, quae *nullum dant saturitatis vestigium, speciosas devorent* [Gn 41, 18 sqq], crassasque consumant.

Ne igitur huiusmodi dogma temerarium et perversum ut 443
cancer serpat et inficiat plurimos oporteatque *filios perditos* (379)
plorare Rachelem [Ir 31, 15], praesentium vobis auctoritate mandamus et districte praecipimus, quatenus, praedicta vesania penitus abdicata, sine fermento mundanae scientiae doceatis theologicam puritatem, non «*adulterantes verbum Dei*» [2 Cor 2, 17] philosophorum figmentis, ne circa altare Dei videamini lucum velle contra praeceptum Domini plantare, et mellis commixtione sacrificium fermentare doctrinae, *in sinceritatis et veritatis azymis* [1 Cor 5, 8] exhibendum. Sed contenti terminis a Patribus institutis mentes auditorum vestrorum fructu coelestis eloquii saginetis, ut foliis verborum semotis limpidas aquas et puras tendentes ad hoc principa-

liter, ut vel fidem adstruant vel mores informent, *hauriant de fontibus Salvatoris* [Is 12, 3]: quibus refecti interna crassitudine delectentur [1].

Damnatio haereticorum variorum [2].

[Ex forma anathematis edita 20. Aug. 1229(?).]

444 (375) Excommunicamus et anathematizamus universos haereticos: Catharos, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Passaginos, Iosepinos, Arnaldistas, Speronistas et alios, quibuscunque nominibus censeantur: facies quidem habentes diversas, sed caudas ad invicem colligatas, quia de vanitate conveniunt in idipsum. . . .

De materia et forma ordinationis [3].

[Ex ep. ad Olaum Episc. Lundensem, 9. Dec. 1232.]

445 (376) Presbyter et diaconus cum ordinantur, manus impositionem tactu corporali, ritu ab Apostolis introducto, recipiunt. . . . Suspensio autem manuum debet fieri, cum oratio super caput effunditur ordinandi. 957

De matrimonii condicionati invaliditate [4].

[Ex fragmentis Decretorum n. 104, ca. 1227—1234.]

446 (377) Si conditiones contra substantiam coniugii inserantur, puta, si alter dicat alteri: contraho tecum, si generationem prolis evites, vel: donec inveniam aliam honore vel facultatibus digniorem, aut: si pro quaestu adulterandam te tradas: matrimonialis contractus, quantumcunque sit favorabilis, caret effectu; licet aliae conditiones appositae in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter eius favorem pro non adiectis haberi. 969

---

[1] Cf. GREG. IX et IOH. XXII ap. Bar(Th) ad 1231 n. 48 (21, 46 a) et ad 1317 n. 15 (24, 49 b sq).
[2] CIC Decr. Greg. V, 7, 15: Frdbg II 789; Rcht II 760; Pth 9675 (cf. 8445); cf. Bar(Th) ad 1229 n. 37 sqq (21, 11 a sqq).
[3] CIC Decr. Greg. I, 16, 3: Frdbg II 135; Rcht II 130; Pth 9056.
[4] CIC Decr. Greg. IV, 5, 7: Frdbg II 684; Rcht II 659 sq; Pth 9664; Msi XXIII 141 A.

De materia baptismi [1].

[Ex ep. «Cum, sicut ex» ad Sigurdum Archiepisc. Nidrosiensem, 8. Iul. 1241.]

857 Cum, sicut ex tua relatione didicimus, nonnunquam propter aquae penuriam infantes terrae tuae contingat in cerevisia baptizari: tibi tenore praesentium respondemus, quod cum secundum doctrinam evangelicam oporteat ex aqua et Spiritu Sancto renasci, non debent reputari rite baptizati, qui in cerevisia baptizantur. 447

De usura [2].

[Ex ep. ad fratrem R., in fragm. Decr. n. 69, temp. incerti.]

1475 Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniae quantitatem, eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius [non?] est censendus. Ille quoque, qui dat X solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini et olei mensurae reddantur: quae, licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valiturae, verisimiliter dubitatur: non debet ex hoc usurarius reputari. Ratione huius dubii etiam excusatur, qui pannos, granum, vinum, oleum vel alias merces vendit, ut amplius, quam tunc valeant, in certo termino recipiat pro eisdem, si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus. 448 (378)

COELESTINUS IV 1241.

INNOCENTIUS IV 1243—1254.

Conc. LUGDUNENSE I 1245.

Oecumenicum XIII (contra Fredericum II).

Non emisit decreta dogmatica.

---

[1] Bar(Th) ad 1241 n. 42 (21, 241 b); Pth 11048.
[2] CIC Decr. Greg. V, 19, 19: Frdbg II 816; Rcht II 787; Pth 9678; Msi XXIII 131 E sq.

ALEXANDER IV 1254—1261.

Errores Guilelmi de Sancto Amore (de Mendicantibus)[1].

[Damnati in Constit. «Romanus Pontifex», 5. Oct. 1256.]

449 (1) Religiosi mendicantes, etsi a Summo Pontifice et
(381) ab episcopo missi sunt, praedicare non possunt, nisi a plebanis fuerint invitati.

450 (2) . . . videtur (tamen), quod salva ecclesiastica Hierarchia praedicationis officium regularibus viris committi non possit. . . .

451 (3) De Evangelio non possunt vivere.

452 (4) Vivere debent de labore corporis.

453 (5) Periculum est in mendicando, quoniam qui de mendicitate vivere volunt, fiunt adulatores, detractores, mendaces et fures, et a iustitia declinantes.

454 (6) Omnia pro Christo relinquere, et sequi Christum mendicando, non est opus perfectionis. . . .

455 (8) Regularibus, quos Ecclesia mendicare permittit, mendicare non licet, cum faciant contra Apostolum et alias Scripturas. . . . Quapropter si etiam confirmatum esset ab Ecclesia per errorem, nihilominus comperta veritate revocari deberet. . . .

456 (12) Valido mendicanti facienda non est eleemosyna.

457 (13) Mendicans validus graviter delinquit: ergo qui scienter se ponit in tali statu, videtur, quod non sit in statu salvandorum. . . .

458 (16) Fratres non sunt admittendi in societatem scholasticam saecularium magistrorum nisi de ipsorum voluntate. Nam cum sint in statu perfectionis, tenentur ad consilia. Consilium autem Domini est Mt 23, 8: «*Nolite vocari Rabbi.*» Cum ergo velint docere sollemniter, faciunt, ut vocentur magistri, et sic vivunt contra Domini consilium, et ita publice peccant et scandalizant: et sic sunt evitandi. . . .

459 (19) Fratribus ab episcopo vel Papa canonice destinatis confessus non satisfacit statuto «Omnis utriusque sexus» [de confessione annua v. n. 437]. Nam praeceptum est praelatis curam animarum habentibus, quod ipsi cognoscant vultus pecorum suorum i. e. conscientias subditorum suorum. Constat autem, quod animos et actus singulorum non potest praelatus considerare, nisi audiendo confessiones illorum. . . . [n. 491 sqq].

[1] Gotti, Verit. relig. christ. II 375; Pth 16565; cf. DuPl I, I 168 sqq; DCh I 331 sqq; BR(T) 3, 644 a sqq; MBR 1, 112 a sq; cf. Bar(Th) ad 1256 n. 22 sq (21, 508 b sq). — Damnatio haec pluries repetita est, v. g. in Const. «*Veri solis radiis*» 17. Oct. 1256, «*Non sine multa cordis amaritudine*» 19. Oct. 1256 et «*Quidam Scripturae sacrae*» 19. Oct. 1256. Cf. DCh II 293.

URBANUS IV 1261—1264. CLEMENS IV 1265—1268.

GREGORIUS X 1271—1276.

Conc. LUGDUNENSE II 1274.

Oecumenicum XIV (de unione Graecorum).

39 83 86 369 463 691 1084

Constitutio de processione Spiritus Sancti[1].

[«De summa Trinitate et fide catholica.»]

Fideli ac devota professione fatemur, quod Spiritus 460
Sanctus aeternaliter ex Patre et Filio, non tanquam (382)
ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit: hoc professa est hactenus, praedicavit et docuit, hoc firmiter tenet, praedicat, profitetur et docet sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium et magistra: hoc habet orthodoxorum Patrum atque Doctorum, Latinorum pariter et Graecorum incommutabilis et vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragabilis praemissae veritatis ignorantiam in errores varios sunt prolapsi: Nos huiusmodi erroribus viam praecludere cupientes, sacro approbante Concilio, damnamus et reprobamus, qui negare praesumpserint, aeternaliter Spiritum Sanctum ex Patre et Filio procedere: sive etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus Sanctus ex Patre et Filio, tanquam ex duobus principiis, et non tanquam ex uno, procedat.

Professio fidei Michaelis Palaeologi[2].

Credimus sanctam Trinitatem, Patrem et Filium et 461
Spiritum Sanctum, unum Deum omnipotentem totam- (383)
que in Trinitate deitatem coessentialem et consubstan-

[1] Msi XXIV 81 B; Pth 20950; Hrd VII 705; cf. Hfl VI 132 sqq; Bar(Th) ad 1274 n. 1 sqq (22, 321 sqq).

[2] Msi XXIV 70 A sq; Hrd VII 694 C sqq; Hfl VI 139 nota; cf. Bar(Th) ad 1274 n. 19 (22, 329 a). — Haec fidei professio anno 1267 a CLEMENTE IV Michaeli Palaeologo proposita et ab hoc in Concilio LUGDUN. II GREGORIO X oblata est. Usque ad verba: «Haec est vera fides» est illa ipsa, quae paucis verbis mutatis per interrogationes et responsiones emittitur in consecrationibus episcoporum iuxta «Statuta ecclesiae antiqua» (quae olim falso habebantur pro «decretis concilii Carthaginensis IV»; cf. n. 150 sqq; n. 343 sqq; ML 56, 879 B sq).

tialem, coaeternam, et coomnipotentem, unius voluntatis, potestatis et maiestatis, creatorem omnium creaturarum, a quo omnia, in quo omnia, per quem omnia, quae sunt in coelo et in terra, visibilia, invisibilia, corporalia et spiritualia. Credimus singulam quamque in Trinitate personam unum verum Deum, plenum et perfectum.

462 Credimus ipsum Filium Dei, Verbum Dei, aeter- 148
(384) naliter natum de Patre, consubstantialem, coomnipotentem
et aequalem per omnia Patri in divinitate, temporaliter natum de Spiritu Sancto et Maria semper Virgine, cum anima rationali; duas habentem nativitates, unam ex Patre nativitatem aeternam, alteram ex matre temporalem: Deum verum et hominem verum, proprium in utraque natura atque perfectum, non adoptivum, nec phantasticum, sed unum et unicum Filium Dei, in duabus et ex duabus naturis, divina scilicet et humana, in unius personae singularitate, impassibilem et immortalem divinitate, sed in humanitate pro nobis et salute nostra passum vera carnis passione, mortuum et sepultum,
45 et descendisse ad inferos, ac tertia die resurrexisse a
4 mortuis vera carnis resurrectione: die quadragesima post resurrectionem cum carne, qua resurrexit, et anima ascendisse in coelum, et sedere ad dextram Dei Patris, inde venturum iudicare vivos et mortuos, et redditurum unicuique secundum opera sua, sive bona fuerint sive mala.

463 Credimus et Spiritum Sanctum, plenum et per- 460
fectum verumque Deum ex Patre Filioque procedentem, coaequalem et consubstantialem et coomnipotentem et coaeternum per omnia Patri et Filio. Credimus hanc sanctam Trinitatem non tres Deos, sed unicum Deum omnipotentem, aeternum et invisibilem et incommutabilem.

464 Credimus sanctam catholicam et apostolicam unam 1821
esse veram Ecclesiam, in qua unum datur sanctum baptisma et vera omnium remissio peccatorum. Credimus etiam veram resurrectionem huius carnis, quam nunc gestamus, et vitam aeternam. Credimus etiam Novi et Veteris Testamenti, Legis, ac Prophetarum et Apostolorum, unum esse auctorem Deum ac Dominum omni-
(387) potentem. Haec est vera fides catholica, et hanc in supradictis articulis tenet et praedicat sacrosancta Romana

Ecclesia. Sed propter diversos errores, a quibusdam ex ignorantia et ab aliis ex malitia introductos, dicit et praedicat, eos, qui post baptismum in peccata labuntur, non rebaptizandos, sed per veram poenitentiam suorum con-
693 sequi veniam peccatorum. Quod si vere poenitentes
in caritate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis satisfecerint et omissis: eorum
983 animas poenis purgatoriis seu catharteriis, sicut nobis
frater Ioannes explanavit, post mortem purgari: et ad poenas huiusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes et eleemosynas et alia pietatis officia, quae a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiae instituta. Illorum autem animas, qui post sacrum baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post contractam peccati maculam, vel in suis manentes corporibus, vel eisdem exutae, prout superius dictum est, sunt purgatae, mox in coelum recipi. Illorum autem animas, qui in mortali peccato vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas. Eadem sacrosancta Ecclesia Romana firmiter credit et firmiter asseverat, quod nihilominus in die iudicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddituri de propriis factis rationem.

844 Tenet etiam et docet eadem sancta Romana Ecclesia, 465
septem esse ecclesiastica sacramenta*, unum scilicet (388)
baptisma, de quo dictum est supra; aliud est sacramentum confirmationis, quod per manuum impositionem episcopi conferunt, chrismando renatos; aliud est poenitentia, aliud Eucharistia, aliud sacramentum ordinis, aliud est matrimonium, aliud extrema unctio, quae secundum doctrinam beati Iacobi infirmantibus adhibetur. Sacramentum Eucharistiae ex azymo conficit eadem Romana Ecclesia, tenens et docens, quod in ipso sacramento panis vere transsubstantiatur in corpus et vinum in sanguinem Domini nostri Iesu Christi. De matrimonio vero tenet, quod nec unus vir plures uxores simul, nec una mulier permittitur habere plures viros. Soluto vero legitimo matrimonio per mortem coniugum

alterius, secundas et tertias deinde nuptias successive licitas esse dicit: si impedimentum canonicum aliud ex causa aliqua non obsistat.

466 (389) Ipsa quoque sancta Romana Ecclesia summum et 1826 plenum primatum et principatum super universam Ecclesiam catholicam obtinet; quem se ab ipso Domino in beato PETRO Apostolorum principe sive vertice, cuius Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit. Et sicut prae ceteris tenetur fidei veritatem defendere: sic et si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent iudicio definiri. Ad quam potest gravatus quilibet super negotiis ad ecclesiasticum forum pertinentibus appellare: et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius potest iudicium recurri: et eidem omnes ecclesiae sunt subiectae, ipsarum praelati oboedientiam et reverentiam sibi dant. Ad hanc autem sic potestatis plenitudo consistit, quod ecclesias ceteras ad sollicitudinis partem admittit; quarum multas et patriarchales praecipue diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit, sua tamen observata praerogativa tum in generalibus Conciliis, tum in aliquibus aliis semper salva.

INNOCENTIUS V 1276.
HADRIANUS V 1276.
IOHANNES XXI 1276—1277.
NICOLAUS III 1277—1280.
MARTINUS IV 1281—1285.
HONORIUS IV 1285—1287.
NICOLAUS IV 1288—1292.
S. COELESTINUS V 1294 († 1295).

BONIFACIUS VIII 1294—1303.

De indulgentiis [1].

[Ex Bulla Iubilaei «Antiquorum habet», 22. Febr. 1300.]

467 Antiquorum habet fida relatio, quod accedentibus 980 ad honorabilem basilicam principis Apostolorum de urbe concessae sunt magnae remissiones et indulgentiae peccatorum. Nos . . . huiusmodi remissiones et indulgentias omnes et singulas ratas et gratas habentes, ipsas auctoritate apostolica confirmamus et approbamus. . . .

[1] CIC Extr. comm. V, 9, 1: Frdbg II 1303; Rcht II 1218; Pth 24917; BR(T) 4, 156 b; MBR 1, 179 a; Bar(Th) ad 1300 n. 4 (23, 263 b sq).

De unitate et potestate Ecclesiae [1].

[Bulla «Unam sanctam», 18. Nov. 1302.]

1821 Unam sanctam Ecclesiam catholicam et ipsam 468 apostolicam urgente fide credere cogimur et tenere, (1785) nosque hanc firmiter credimus et simpliciter confitemur, extra quam nec salus est, nec remissio peccatorum, sponso in Canticis proclamante: *Una est columba mea, perfecta mea. Una est matri suae, electa genitrici suae* [Ct 6, 8]; quae unum corpus mysticum repraesentat, cuius caput Christus, Christi vero Deus. In qua «*unus Dominus, una fides, unum baptisma*» [Eph 4, 5]. Una nempe fuit diluvii tempore arca Noe, unam Ecclesiam praefigurans, quae in uno cubito consummata unum, Noe videlicet, gubernatorem habet et rectorem, extra quam omnia subsistentia super terram legimus fuisse deleta. Hanc autem veneramur et unicam, dicente Domino in Propheta: «*Erue a framea, Deus, animam meam, et de manu canis unicam meam*» [Ps 21, 21]. Pro anima enim id est pro se ipso capite simul oravit et corpore, quod corpus unicam scl. Ecclesiam nominavit, propter sponsi, fidei, sacramentorum et caritatis Ecclesiae unitatem. Haec est *tunica* illa Domini *inconsutilis* [Io 19, 23], quae scissa non fuit, sed sorte provenit. Igitur Ecclesiae unius et unicae unum corpus, unum caput, non duo capita quasi monstrum, Christus videlicet et Christi vicarius PETRUS, PETRIque successor, dicente Domino ipsi PETRO:

[1] CIC Extr. comm. I, 8, 1: Frdbg II 1245; Rcht II 1159 sq; Pth 25189; Bar(Th) ad 1302 n. 13 (23, 303 sq); cf. Hfl VI 346 sqq. — Philippus IV, Franciae rex, hac bulla abusus est dicens, Papam potestatem directam super reges habere etiam in puris temporalibus hac bulla definiri; sed hoc BONIFACIUS nullo modo intendit, qui in consistorio hac de re habito expresse declaravit, falso impositum sibi esse «quod nos mandaveramus regi, quod recognosceret regnum a nobis. Quadraginta anni sunt, quod nos sumus experti in iure, et scimus, quod duae sunt potestates ordinatae a Deo; quis ergo debet credere vel potest, quod tanta fatuitas, tanta insipientia sit vel fuerit in capite nostro? Dicimus, quod in nullo volumus usurpare iurisdictionem regis; et sic frater noster Portuensis dixit. Non potest negare rex seu quicunque alter fidelis, quin sit nobis subiectus ratione peccati». Cf. Du Puy, Histoire du différend etc. 77.

«*Pasce oves meas*» [Io 21, 17]. Meas, inquit, et generaliter, non singulariter has vel illas: per quod commisisse sibi intelligitur universas. Si ergo Graeci sive alii se dicant PETRO eiusque successoribus non esse commissos: fateantur necesse se de ovibus Christi non esse, dicente Domino in Ioanne: *unum ovile et unicum esse pastorem* [Io 10, 16].

469 (1788) In hac eiusque potestate duos esse gladios, spiritualem videlicet et temporalem, evangelicis dictis instruimur. . . . Uterque ergo est in potestate Ecclesiae, spiritualis scilicet gladius et materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis. Oportet autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subici potestati. . . . Spiritualem et dignitate et nobilitate terrenam quamlibet praecedere potestatem oportet tanto clarius nos fateri, quanto spiritualia temporalia antecellunt. . . . Nam veritate testante, spiritualis potestas terrenam potestatem instituere habet, et iudicare, si bona non fuerit. . . . Ergo si deviat terrena potestas, iudicabitur a potestate spirituali; sed, si deviat spiritualis minor, a suo superiore; si vero suprema, a solo Deo, non ab homine poterit iudicari. Testante Apostolo: *Spiritualis homo iudicat omnia, ipse autem a nemine iudicatur* [1 Cor 2, 15]. Est autem haec auctoritas etsi data sit homini, et exerceatur per hominem, non humana, sed potius divina, ore divino PETRO data sibique suisque successoribus in ipso, quem confessus fuerit petra, firmata, dicente Domino ipsi PETRO: «*Quodcunque ligaveris*» etc. [Mt 16, 19]. Quicunque igitur huic potestati a Deo sic ordinatae resistit, Dei ordinationi resistit, nisi duo sicut Manichaeus fingat esse principia, quod falsum et haereticum iudicamus, quia, testante Moyse, non in principiis, sed *in principio coelum Deus creavit et terram* [cf. Gn 1, 1]. Porro subesse Romano Pontifici omni humanae creaturae declaramus, dicimus, definimus et pronuntiamus omnino esse de necessitate salutis.

BENEDICTUS XI 1303—1304.

De confessione peccatorum iterata [1].

[Ex Constit. «Inter cunctas sollicitudines», 17. Febr. 1304.]

894 . . . Licet . . . de necessitate non sit, iterum eadem 470
confiteri peccata: tamen, quia propter erubescentiam, quae magna est poenitentiae pars, ut eorundem peccatorum iteretur confessio, reputamus salubre, districte iniungimus, ut Fratres [Praedicatores et Minores] ipsi confitentes attente moneant, et in suis praedicationibus exhortentur, quod suis sacerdotibus saltem semel confiteantur in anno, asserendo, id ad animarum profectum procul dubio pertinere.

CLEMENS V 1305—1314.

Conc. VIENNENSE 1311—1312.

Oecumenicum XV (Templarii aboliti).

Errores Beguardorum et Beguinarum (de statu perfectionis) [2].

(1) Quod homo in vita praesenti tantum et talem per- 471
fectionis gradum potest acquirere, quod reddetur penitus (390)
impeccabilis et amplius in gratia proficere non valebit: nam, ut dicunt, si quis semper posset proficere, posset aliquis Christo perfectior inveniri.

(2) Quod ieiunare non oportet hominem nec orare, post- 472
quam gradum perfectionis huiusmodi fuerit assecutus; quia tunc sensualitas est ita perfecte spiritui et rationi subiecta, quod homo potest libere corpori concedere quidquid placet.

(3) Quod illi, qui sunt in praedicto gradu perfectionis et 473
spiritu libertatis, non sunt humanae subiecti oboedientiae, nec ad aliqua praecepta Ecclesiae obligantur; quia (ut asserunt) ubi spiritus Domini, ibi libertas.

(4) Quod homo potest ita finalem beatitudinem se- 474
cundum omnem gradum perfectionis in praesenti assequi, sicut eam in vita obtinebit beata.

---

[1] CIC Extr. comm. V, 7, 1: Frdbg II 1298 sq; Rcht II 1213 Pth 25370; cf. Bar(Th) ad 1304 n. 21 (23, 355 b).

[2] CIC Clem. V, 3, 3: Frdbg II 1183; Rcht II 1100; Msi XXV 410 A; Hrd VII 1358 E sq; Gotti, Verit. relig. christ. II 382; cf. Hfl VI 544; Bar(Th) ad 1312 n. 17 sq (23, 514 a sqq).

475 (5) Quod quaelibet intellectualis natura in se ipsa natura-
(403) liter est beata, quodque anima non indiget lumine gloriae,
ipsam elevante ad Deum videndum et eo beate fruendum.
476 (6) Quod se in actibus exercere virtutum est hominis
imperfecti, et perfecta anima licentiat a se virtutes.
477 (7) Quod mulieris osculum, cum ad hoc natura non in-
clinet, est mortale peccatum; actus autem carnalis, cum ad
hoc natura inclinet, peccatum non est, maxime cum tentatur
exercens.
478 (8) Quod in elevatione corporis Iesu Christi non
debent assurgere, nec eidem reverentiam exhibere: asserentes,
quod esset imperfectionis eisdem, si a puritate et altitudine
suae contemplationis tantum descenderent, quod circa mini-
sterium seu sacramentum Eucharistiae aut circa passionem
humanitatis Christi aliqua cogitarent.

De usura [1].

[Ex Constit. «Ex gravi ad nos».]

479 Si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affir- 147
(407) mare praesumat, exercere usuras non esse pecca-
tum, decernimus eum velut haereticum puniendum.

Errores Petri Ioannis Olivi (de incarnatione, anima, baptismo) [2]. 31 148 170 203 235 338

[Ex Constit. «De Summa Trinitate et fide catholica».]

480 Fidei catholicae *fundamento, praeter quod,* teste 348
(408) Apostolo, *nemo potest aliud ponere* [1 Cor 3, 11], firmiter 533 738
inhaerentes, aperte cum sancta matre Ecclesia confitemur, 1655
unigenitum Dei Filium in iis omnibus, in quibus Deus
Pater exsistit, una cum Patre aeternaliter subsistentem,
partes nostrae naturae simul unitas, ex quibus ipse in
se verus Deus exsistens fieret verus homo, humanum
videlicet corpus passibile et animam intellectivam
seu rationalem, ipsum corpus vere per se et

---

[1] CIC Clem. V, 5: Frdbg II 1184; Rcht II 1101; Msi XXV 411 D; Hrd VII 1360 A; cf Hfl VI 546; Bar(Th) ad 1312 n. 21 (23, 523 b).

[2] CIC Clem. I, 1: Frdbg II 1133 sq; Rcht II 1057 sq; Msi XXV 410 E sq; Hrd VII 1359 C sq; cf. Hfl VI 536 sq; Bar(Th) ad 1312 n. 19 sq (23, 522 a sqq). — Petrus Ioannis Olivi O. Fr. M. natus 1248 in oppido quodam Galliae. Decessit pulcherrima fidei professione edita 14. Martii 1298 (vel 1297) [Hrt II³ 404 sqq].

essentialiter informantem, assumpsisse ex tempore in virginali thalamo ad unitatem suae hypostasis et personae. Et quod in hac assumpta natura ipsum Dei Verbum pro omnium operanda salute non solum affigi cruci et in ea mori voluit, sed etiam emisso iam spiritu perforari lancea sustinuit latus suum, ut exinde profluentibus undis aquae et sanguinis formaretur unica et immaculata ac virgo sancta mater Ecclesia, coniux Christi, sicut de latere primi hominis soporati Eva sibi in coniugium est formata, ut sic certae figurae primi et veteris Adae, *qui* secundum Apostolum *est forma futuri* [Rom 5, 14], in nostro novissimo Adam, id est Christo, veritas responderet. Haec est, inquam, veritas, illius praegrandis aquilae vallata testimonio, quam Propheta vidit Ezechiel animalibus ceteris evangelicis transvolantem, beati Ioannis videlicet, Apostoli et Evangelistae, qui sacramenti huius rem gestam narrans et ordinem in Evangelio suo dixit: «*Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed unus militum lancea latus eius aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua; et qui vidit, testimonium perhibuit, et verum est testimonium eius, et ille scit, quia vera dicit, ut [et] vos credatis*» [Io 19, 33 sqq]. Nos igitur ad tam praeclarum testimonium ac sanctorum Patrum et Doctorum communem sententiam apostolicae considerationis, ad quam dumtaxat haec declarare pertinet, aciem convertentes, sacro approbante Concilio, declaramus, praedictum Apostolum et Evangelistam Ioannem rectum in praemissis factae rei ordinem tenuisse, narrando, quod Christo iam mortuo, unus militum lancea latus eius aperuit.

Porro doctrinam omnem seu positionem temere as- 481
serentem, aut vertentem in dubium, quod substantia (409)
animae rationalis seu intellectivae vere ac per se humani
corporis non sit forma, velut erroneam ac veritati catholicae inimicam fidei, praedicto sacro approbante Concilio reprobamus: definientes, ut cunctis nota sit fidei sincerae veritas ac praecludatur universis erroribus aditus, ne subintrent, quod quisquis deinceps asserere, defendere seu tenere pertinaciter praesumpserit, quod

anima rationalis seu intellectiva non sit forma corporis humani per se et essentialiter, tanquam haereticus sit censendus.

482 Ad hoc baptisma unicum baptizatos omnes in 857
(410) Christo regenerans est, sicut *unus Deus*, ac *fides unica*
[Eph 4, 5], ab omnibus fideliter confitendum, quod celebratum in aqua in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti credimus esse tam adultis quam parvulis communiter perfectum remedium ad salutem.

483 Verum quia quantum ad effectum baptismi in parvulis reperiuntur doctores quidam theologi opiniones contrarias habuisse, quibusdam ex ipsis dicentibus, per virtutem baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri, aliis econtra asserentibus, quod et culpa iisdem in baptismo remittitur, et virtutes ac informans gratia infunduntur quoad habitum [v. n. 410], etsi non pro illo tempore quoad usum: Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christi, quae per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundam, quae dicit, tam parvulis quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam et virtutes, tanquam probabiliorem, et dictis Sanctorum et doctorum modernorum theologiae magis consonam et concordem, sacro approbante Concilio duximus eligendam.

IOHANNES XXII 1316–1334.

Errores Fraticellorum (de Ecclesia et sacramentis)[1].

[Damnati in Constit. «S. Romana atque universalis Eccl.», 1. Ian. 1317.]

484 Praedicti temeritatis atque impietatis filii, ut habet fide 814
(412) digna relatio, ad eam sunt mentis inopiam devoluti, quod ad- 1821
versus praeclarissimam et saluberrimam christianae fidei veritatem impie sentiunt, sacramenta Ecclesiae veneranda contemnunt et in gloriosum Ecclesiae Romanae primatum, cunctis nationibus percellendum, ab ipso conterendi citius impetu caeci furoris impingunt. . . .

485 (1) Primus itaque error, qui de istorum officina tenebrosa
prorumpit, duas fingit ecclesias, unam carnalem, divitiis

[1] DuPl I, I 291a sq; Gotti, Verit. relig. christ. II 379; cf. CIC Extr. IOH. XXII, 7: Frdbg II 1213 sq; Rcht II 1128 sq.

pressam, effluentem divitiis [*al.* deliciis], sceleribus maculatam, cui Romanum praesulem aliosque inferiores praelatos dominari asserunt; aliam spiritualem, frugalitate mundam, virtute decoram, paupertate succinctam, in qua ipsi soli eorumque complices continentur, cui etiam ipsi spiritualis vitae merito, si qua fides est adhibenda mendaciis, principantur. . . .

(2) Secundus error, quo praedictorum insolentium con- 486
scientia maculatur, venerabiles Ecclesiae sacerdotes aliosque (414)
ministros sic iurisdictionis et ordinis clamitat auctoritate desertos, ut nec sententias ferre, nec sacramenta conficere, nec subiectum populum instruere valeant vel docere, illos fingentes omni ecclesiastica potestate privatos, quos a sua perfidia viderint alienos: quia apud ipsos solos (ut ipsi somniant) sicut spiritualis vitae sanctitas, sic auctoritas perseverat, in qua re Donatistarum sequuntur errorem. . . .

(3) Tertius istorum error in Waldensium errore coniurat, 487
quoniam et ii et illi in nullum eventum asserunt fore iurandum, dogmatizantes mortalis criminis contagione pollui et poena teneri, quos contigerit iuramenti religione constringi. . . .

(4) Quarta huiusmodi impiorum blasphemia de praedic- 488
torum Waldensium venenato fonte prorumpens, sacerdotes rite etiam et legitime secundum formam Ecclesiae ordinatos, quibuslibet tamen criminibus pressos, non posse conficere vel conferre ecclesiastica sacramenta confingit. . . .

(5) Quintus error sic istorum hominum mentes obcaecat, 489
ut Evangelium Christi in se solis hoc in tempore asserant esse completum, quod hactenus (ut ipsi somniant) obtectum fuerat, immo prorsus exstinctum. . . .

Multa sunt alia, quae isti praesumptuosi homines contra 490
coniugii venerabile sacramentum garrire dicuntur, multa, quae de cursu temporum et fine saeculi somniant, multa, quae de Antichristi adventu, quae iamiam instare asserunt, flebili vanitate divulgant. Quae omnia, quia partim haeretica, partim insana, partim fabulosa cognoscimus, damnanda potius cum suis auctoribus, quam stylo prosequenda aut refellenda censemus. . . .

Errores Ioannis de Polliaco (de confessione)[1].

[Recensiti et damnati in Const. «Vas electionis», 21. Iulii 1321.]

894 (1) Quod confessi fratribus habentibus licentiam 491
generalem audiendi confessiones, tenentur eadem peccata, (420)
quae confessi fuerant, iterum confiteri proprio sacerdoti.

[1] DCh II 798; DuPl I, I 301; CIC Extr. comm. V, 3, 2: Frdbg II 1291; Rcht II 1207; Gotti l. c. II 377 a; Bar(Th) ad 1321 n. 37 (24, 161 a). —

492 (2) Quod stante statuto «Omnis utriusque sexus» edito in
(421) Concilio generali [LATER. IV v. n. 437] Romano Pontifex non potest facere, quod parochiani non teneantur confiteri omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti, quem dicit esse parochialem curatum; immo nec Deus posset hoc facere; quia . . . implicat contradictionem.

493 (3) Quod Papa non potest dare generalem potestatem audiendi confessionem, immo nec Deus, quin confessus habenti generalem licentiam teneatur eadem iterum confiteri suo proprio sacerdoti, quem dicit esse, ut praemittitur, parochialem curatum.

De paupertate Christi [1].

[Ex Constit. «Cum inter nonnullos», 13. Nov. 1323.]

494 Cum inter nonnullos viros scholasticos saepe contingat in 148
(419) dubium revocari, utrum pertinaciter affirmare, Redemptorem nostrum ac Dominum Iesum Christum eiusque Apostolos in speciali non habuisse aliqua nec in communi etiam, haereticum sit censendum, diversa et adversa etiam sentientibus circa illud: Nos, huic concertationi finem imponere cupientes, assertionem huiusmodi pertinacem — cum Scripturae sacrae, quae in plerisque locis ipsos nonnulla habuisse asserit, contradicat expresse, ipsamque Scripturam sacram, per quam utique fidei orthodoxae probantur articuli, quoad praemissa fermentum aperte supponat continere mendacii, ac per consequens, quantum in ea est, eius in totum fidem evacuans, fidem catholicam reddat, eius probationem adimens, dubiam et incertam — deinceps erroneam fore censendam et haereticam, de fratrum nostrorum consilio hoc perpetuo declaramus edicto. Rursus in posterum pertinaciter affirmare, quod Redemptori nostro praedicto eiusque Apostolis, iis quae ipsos habuisse Scriptura sacra testatur, nequaquam ius ipsis utendi competierit, nec illa vendendi seu donandi ius habuerint aut ex ipsis alia acquirendi, quae tamen ipsos de praemissis fecisse Scriptura sacra testatur seu ipsos potuisse facere supponit expresse; cum talis assertio ipsorum usum et gesta

---

Ioannes de Polliaco (Pouilly) scripsit opus «Quodlibeta» universam fere theologiam complectens; errores suos ipse retractavit. Mortuus est post a. 1321 [Hrt II³ 488 sq].

[1] DuPl I, I 295 b sq; CIC Extr. IOH. XXII 14, 4: Frdbg II 1229 sq; Rcht II 1143 sq; Bar(Th) ad 1323 n. 61 (24, 332 b). — Quomodo haec IOHANNIS XXII definitio non obstet constitutioni NICOLAI III «*Exiit qui seminat seminare*», vide apud Natalem Alex., Hist. eccl. saec. XIII et XIV diss. 11 art. 1.

evidenter includat, in praemissis non iusta: quod utique de usu, gestis seu factis Redemptoris nostri Dei Filii sentire nefas est, sacrae Scripturae contrarium et doctrinae catholicae inimicum: assertionem ipsam pertinacem, de fratrum nostrorum consilio, deinceps erroneam fore censendam merito ac haereticam declaramus.

Errores Marsilii Patavini et Ioannis de Ianduno
(de constitutione Ecclesiae) [1].

[Recensiti et damnati in Const. «Licet iuxta doctrinam», 23. Oct. 1327.]

1821 (1) Quod illud, quod de Christo legitur in Evangelio 495
beati Matthaei, quod ipse solvit tributum Caesari, quando sta- (423)
terem, sumptum ex ore piscis [cf. Mt 17, 26], illis qui petebant didrachma, iussit dari, hoc fecit non condescensive e liberalitate sive pietate, sed necessitate coactus.

[Inde concludebat secundum Bullam:]

Quod omnia temporalia Ecclesiae subsunt imperatori, et ea potest accipere velut sua.

(2) Quod beatus Petrus Apostolus non plus auctoritatis 496
habuit, quam alii Apostoli habuerunt, nec aliorum Apostolorum fuit caput. Item quod Christus nullum caput dimisit Ecclesiae, nec aliquem vicarium suum fecit.

(3) Quod ad imperatorem spectat, Papam corrigere, in- 497
stituere et destituere ac punire.

(4) Quod omnes sacerdotes, sive sit Papa, sive archi- 498
episcopus, sive sacerdos simplex, sunt ex institutione Christi auctoritatis et iurisdictionis aequalis.

(5) Quod tota Ecclesia simul iuncta nullum hominem pu- 499
nire potest punitione coactiva, nisi concedat hoc imperator.

Articulos praedictos . . . velut sacrae *Scripturae contrarios* et 500
fidei catholicae inimicos, haereticos, seu *haereticales* et *erroneos,* necnon et praedictos Marsilium et Ioannem haereticos, immo haeresiarchas fore manifestos et notorios sententialiter declaramus.

---

[1] DuPl I, I 304 a sq; cf. 397 b; cf. Gotti, Verit. relig. christ. II 385 sqq. — Marsilius Patavinus, natus a. 1280(?), rector Universitatis Parisiensis erat 1312. Decessit, Ecclesiae non reconciliatus, ante 10. Apr. 1343. Ioannes de Ianduno cum Marsilio nominatim excommunicatus est 1327 [Hrt II³ 529 nota].

Errores Ekardi (de Filio Dei etc.)[1].

[Recensiti et damnati in Const. «In agro dominico», 27. Mart. 1329.]

Interrogatus quandoque, quare Deus mundum non prius produxerit, respondit. . . .

501 (1) Quod Deus non potuit primo producere mundum,
(428) quia res non potest agere, antequam sit; unde quam cito Deus fuit, tam cito mundum creavit.

502 (2) Item concedi potest mundum fuisse ab aeterno.

503 (3) Item simul et semel, quando Deus fuit, quando Filium sibi coaeternum per omnia coaequalem Deum genuit, etiam mundum creavit.

504 (4) Item in omni opere, etiam malo, malo inquam tam poenae quam culpae, manifestatur et relucet aequaliter gloria Dei.

505 (5) Item vituperans quempiam vituperio ipso peccato vi-
(432) tuperii laudat Deum, et quo plus vituperat et gravius peccat, amplius Deum laudat.

506 (6) Item Deum ipsum quis blasphemando Deum laudat.

507 (7) Item quod petens hoc aut hoc malum petit et male, quia negationem boni et negationem Dei petit, et orat Deum sibi negari.

508 (8) Qui non intendunt res, nec honores, nec utilitatem, nec devotionem internam, nec sanctitatem, nec praemium, nec regnum coelorum, sed omnibus his renuntiaverunt, etiam quod suum est, in illis hominibus honoratur Deus.

509 (9) Ego nuper cogitavi, utrum ego vellem aliquid recipere a Deo vel desiderare: ego volo de hoc valde bene deliberare, quia ubi ego essem accipiens a Deo, ibi essem ego sub eo vel infra eum, sicut unus famulus vel servus, et ipse sicut dominus in dando et sic non debemus esse in aeterna vita.

510 (10) Nos transformamur totaliter in Deum et con-
(437) vertimur in eum; simili modo sicut in sacramento panis convertitur in corpus Christi: sic ego convertor in eum, quod ipse me operatur suum esse unum, non simile; per viventem Deum verum est, quod ibi nulla est distinctio.

511 (11) Quidquid Deus Pater dedit Filio suo unigenito in humana natura, hoc totum dedit mihi: hic nihil excipio, nec unionem nec sanctitatem, sed totum dedit mihi sicut sibi.

[1] Denifle, Archiv f. Litt. u. KG II (1886) 638 sqq; DuPl I, I 312a sqq; Gotti, Verit. relig. christ. II 348 sq. — Ekardus (Eckart) O. Pr., natus ca. medium saec. 13 Hochheimii Germaniae; docuit Parisiis et Argentorati [Straßburg]. Errores suos ad Papam delatos iam ante sententiam datam revocavit. Post eius mortem († 1327) errores damnati sunt [Hrt II[3] 615 sqq; DCh II 148].

(12) Quidquid dicit sacra Scriptura de Christo, hoc etiam 512
totum verificatur de omni bono et divino homine. (439)

(13) Quidquid proprium est divinae naturae, hoc totum 513
proprium est homini iusto et divino; propter hoc iste homo operatur quidquid Deus operatur, et creavit una cum Deo coelum et terram, et est generator Verbi aeterni, et Deus sine tali homine nesciret quidquam facere.

(14) Bonus homo debet sic conformare voluntatem suam 514
voluntati divinae, quod ipse velit quidquid Deus vult: quia Deus vult aliquo modo me peccasse, nollem ego, quod ego peccata non commisissem, et haec est vera poenitentia.

(15) Si homo commisisset mille peccata mortalia, si talis 515
homo esset recte dispositus, non deberet velle se ea non (442)
commisisse.

(16) Deus proprie non praecepit actum exteriorem. 516

(17) Actus exterior non est proprie bonus nec divinus, 517
nec operatur ipsum Deus proprie neque parit.

(18) Afferamus fructum actuum non exteriorum, qui nos 518
bonos non faciunt, sed actuum interiorum, quos Pater in nobis manens facit et operatur.

(19) Deus animas amat, non opus extra. 519

(20) Quod bonus homo est unigenitus Filius Dei. 520

(21) Homo nobilis est ille unigenitus Filius Dei, quem 521
Pater aeternaliter genuit.

(22) Pater generat me suum Filium et eundem Filium. 522
Quidquid Deus operatur, hoc est unum; propter hoc generat (449)
ipse me suum Filium sine omni distinctione.

(23) Deus est unus omnibus modis et secundum omnem 523
rationem, ita ut in ipso non sit invenire aliquam multitudinem in intellectu vel extra intellectum; qui enim duo videt vel distinctionem videt, Deum non videt, Deus enim unus est extra numerum et supra numerum, nec ponit in unum cum aliquo. Sequitur: nulla igitur distinctio in ipso Deo esse potest aut intelligi.

(24) Omnis distinctio est a Deo aliena, neque in natura 524
neque in personis; probatur: quia natura ipsa est una et hoc unum, et quaelibet persona est una et idipsum unum, quod natura.

(25) Cum dicitur: *Simon, diligis me plus his?* [Io 21, 15 sq] 525
sensus est, id est plus quam istos, et bene quidem, sed non perfecte. In primo enim et secundo et plus et minus et gradus est et ordo, in uno autem nec gradus est nec ordo. Qui igitur diligit Deum plus quam proximum, bene quidem, sed nondum perfecte.

526 (26) Omnes c r e a t u r a e sunt unum purum nihil: non
(453) dico, quod sint quid modicum vel aliquid, sed quod sint unum purum nihil.

Obiectum praeterea exstitit dicto Ekardo, quod praedicaverat alios duos articulos sub his verbis:

527 (1) Aliquid est in a n i m a, quod est i n c r e a t u m et increabile, si tota anima esset talis, esset increata et increabilis, et hoc est intellectus.

528 (2) Quod Deus non est bonus neque melior neque optimus; ita male dico, quandocunque voco Deum bonum, ac si ego album vocarem nigrum.

De quibus articulis Bulla deinceps haec habet:

529 ... Nos ... quindecim primos articulos et duos alios ultimos tanquam *haereticos,* dictos vero alios undecim tanquam *male sonantes, temerarios,* et *suspectos de haeresi,* ac nihilominus libros quoslibet seu opuscula eiusdem Ekardi, praefatos articulos seu eorum aliquem continentes, damnamus et reprobamus expresse.

BENEDICTUS XII 1334—1342.

De visione Dei beatifica et de novissimis [1].

[Ex Constitutione «Benedictus Deus», 29. Ian. 1336.]

530 Hac in perpetuum valitura constitutione auctoritate 693
(456) apostolica definimus: quod secundum communem Dei ordinationem a n i m a e S a n c t o r u m omnium, qui de hoc mundo ante Domini nostri Iesu Christi passionem decesserunt, nec non sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, virginum et aliorum fidelium defunctorum post sacrum ab eis Christi baptisma susceptum, in quibus nihil purgabile fuit, quando decesserunt, nec erit, quando decedent etiam in futurum, vel si tunc fuerit aut erit aliquid purgabile in eisdem, cum post mortem suam fuerint purgatae, ac quod animae p u e r o r u m eodem Christi baptismate renatorum et baptizandorum, cum fuerint baptizati, ante usum liberi arbitrii decedentium, mox post mortem suam et purgationem praefatam in illis, qui purgatione huiusmodi indigebant, etiam ante resumptionem suorum corporum et iudicium generale

[1] DuPl I, I 321 b sq; cf. Msi XXV 986 D; BR(T) 4, 346 b; MBR 1, 217 b; Bar(Th) ad 1336 n. 3 (25, 50 b sq).

post ascensionem Salvatoris Domini nostri Iesu Christi in coelum, fuerunt, sunt et erunt in coelo, coelorum regno et paradiso coelesti cum Christo, sanctorum Angelorum consortio aggregatae, ac post Domini Iesu Christi passionem et mortem viderunt et vident divinam essentiam v i s i o n e i n t u i t i v a et etiam faciali, nulla mediante creatura in ratione obiecti visi se habente, sed d i v i n a e s s e n t i a i m m e d i a t e s e n u d e, c l a r e e t a p e r t e e i s o s t e n d e n t e, quodque sic videntes eadem divina essentia perfruuntur, necnon quod ex tali visione et fruitione eorum animae, qui iam decesserunt, sunt vere beatae et habent vitam et requiem aeternam, et etiam [*animae*] illorum, qui postea decedent, eandem divinam videbunt essentiam ipsaque perfruentur a n t e i u d i c i u m g e n e r a l e; ac quod visio huiusmodi divinae essentiae eiusque fruitio a c t u s f i d e i e t s p e i i n e i s e v a c u a n t, prout fides et spes propriae theologicae sunt virtutes; quodque, postquam inchoata fuerit vel erit talis intuitiva ac facialis visio et fruitio in eisdem, eadem visio et fruitio sine aliqua intercisione [*al.* intermissione] seu evacuatione praedictae visionis et fruitionis continuata exstitit et continuabitur usque ad finale iudicium et ex tunc usque in sempiternum.

Definimus insuper, quod secundum Dei ordinationem 531
communem animae decedentium i n a c t u a l i p e c c a t o m o r t a l i mox post mortem suam ad i n f e r n a descendunt, ubi poenis infernalibus cruciantur, et quod nihilominus i n d i e i u d i c i i omnes homines *ante tribunal Christi* cum suis corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem, «*ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum*» [2 Cor 5, 10].

Errores Armenorum [1].

[Ex libello «Iam dudum» ad Armenos transmisso, a. 1341.]

787 4. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod peccatum 532
3024 primorum parentum personale ipsorum tam grave fuit, quod (1793)
omnes eorum filii ex semine eorum propagati usque ad

[1] Bar(Th) ad 1341 n. 49 sqq (25, 250 a sqq); cf. Msi XXV 1188 B sqq, ubi iidem articuli cum responsis concilii Armenorum referuntur.

Christi passionem merito dicti peccati personalis ipsorum damnati fuerunt et in inferno post mortem detrusi, non propter hoc, quod ipsi ex Adam aliquod peccatum originale contraxerint, cum dicant pueros nullum omnino habere originale peccatum, nec ante Christi passionem nec post; sed dicta damnatio ante Christi passionem eos sequebatur ratione gravitatis peccati personalis, quod commiserunt Adam et Eva, transgrediendo divinum praeceptum eis datum: sed post Domini passionem, in qua peccatum primorum parentum deletum fuit, pueri, qui nascuntur ex filiis Adam, non sunt damnationi addicti, nec in inferno ratione dicti peccati sunt detrudendi, quia Christus totaliter peccatum primorum parentum delevit in sua passione.

533 5. Item quod quidam magister Armenorum vocatus Mechi- 480
(1794) triz, qui interpretatur paraclitus, de novo introduxit et docuit,
quod anima humana filii propagatur ab anima patris sui, sicut corpus a corpore, et angelus etiam unus ab alio; quia cum anima humana rationalis exsistens, et angelus exsistens intellectualis naturae sint quaedam lumina spiritualia, ex se ipsis propagant alia lumina spiritualia. . .

534 6. Item dicunt Armeni, quod animae puerorum, qui 693
nascuntur ex christianis parentibus post Christi passionem, si moriantur antequam baptizentur, vadunt ad paradisum terrestrem, in quo fuit Adam ante peccatum; animae vero puerorum, qui nascuntur ex parentibus non christianis post Christi passionem et moriuntur sine baptismo, vadunt ad loca, ubi sunt animae parentum ipsorum.

535 17. Item quod Armeni communiter tenent, quod in alio 983
(1802) saeculo non est purgatorium animarum, quia, ut dicunt,
si christianus confiteatur peccata sua, omnia peccata eius et poenae peccatorum ei dimittuntur. Nec etiam ipsi orant pro defunctis, ut eis in alio saeculo peccata dimittantur, sed generaliter orant pro omnibus mortuis, sicut pro beata Maria, Apostolis. . . .

536 18. Item quod Armeni credunt et tenent, quod Christus 787
descendit de coelo et incarnatus fuit propter hominum salutem non pro eo, quod filii propagati ex Adam et Eva post peccatum eorum ex eis contrahant originale peccatum, a quo per Christi incarnationem et mortem salventur, cum nullum tale peccatum dicant esse in filiis Adae: sed dicunt quod Christus propter salutem hominum est incarnatus et passus, quia per suam passionem filii Adam, qui dictam passionem praecesserunt, fuerunt liberati ab inferno, in quo erant non ratione originalis peccati quod in eis esset,

sed ratione gravitatis peccati personalis primorum parentum. Credunt etiam, quod Christus propter salutem puerorum, qui nati fuerunt post eius passionem, incarnatus fuit et passus, quia per suam passionem destruxit totaliter infernum. . . .

19. . . . In tantum dicunt [Armeni], quod (dicta) concupi- 537
scentia carnis est peccatum et malum, quod parentes etiam (1804)
christiani, quando matrimonialiter concumbunt, committunt
969 peccatum . . . quia actum matrimonialem dicunt esse
peccatum et etiam matrimonium. . . .

894 40. Alii vero dicunt, quod episcopi et presbyteri Arme- 538
norum nihil faciunt ad peccatorum remissionem nec (1810)
principaliter nec ministerialiter, sed solus Deus peccata remittit: nec episcopi vel presbyteri adhibentur ad faciendam dictam peccatorum remissionem, nisi quia ipsi acceperunt potestatem loquendi a Deo et ideo, cum absolvunt, dicunt: *Deus dimittat tibi peccata tua;* vel: *Ego dimitto tibi peccata tua in terra et Deus dimittat tibi in coelis.*

793 42. Item Armeni dicunt et tenent, quod sola Christi passio 539
844 sine omni alio Dei dono, etiam gratificante, sufficit ad pec-
catorum remissionem: nec dicunt, quod ad peccatorum remissionem faciendam requiratur gratia Dei gratificans, vel iustificans, nec quod in sacramentis novae legis detur gratia gratificans.

48. Item Armeni dicunt et tenent, quod, si Armeni com- 540
mittant semel quodcunque crimen, quibusdam exceptis, ecclesia eorum potest absolvere eos, quantum ad culpam et poenam de dictis criminibus: sed si aliquis postea committeret iterum dicta crimina, absolvi non posset per eorum ecclesiam.

969 49. Item dicunt, quod si aliquis . . . accipiat tertiam 541
[uxorem], vel quartam et deinceps, non potest absolvi per (1813)
eorum ecclesiam, quia dicunt, quod tale matrimonium fornicatio est. . . .

857 58. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod ad hoc, 542
quod sit baptismus verus, ista tria requiruntur, scilicet (1816)
aqua, chrisma . . . et Eucharistia; ita quod, si aliquis baptizaret in aqua aliquem dicendo: *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen,* et postea non inungeretur (dicto) chrismate, non esset baptismus. Si etiam non daretur ei Eucharistiae sacramentum, baptizatus non esset. . . .

871 64. Item Catholicon minoris Armeniae dicit, quod sacra- 543
mentum confirmationis nihil valet, et si valet aliquid, (1818)
ipse dedit licentiam presbyteris suis, ut idem sacramentum conferant.

544 67. Item quod Armeni non dicunt, quod post dicta verba 874
(1821) consecrationis panis et vini sit facta transsubstantiatio panis et vini in verum corpus Christi et sanguinem quod natum fuit de Virgine Maria et passum et resurrexit; sed tenent, quod illud sacramentum sit exemplar vel similitudo aut figura veri corporis et sanguinis Domini: . . . propter quod ipsi sacramentum Altaris non vocant corpus et sanguinem Domini, sed hostiam vel sacrificium vel communionem. . . .

545 68. Item Armeni dicunt et tenent, quod si presbyter vel episcopus ordinatus committat fornicationem, etiam in secreto, perdit potestatem conficiendi et ministrandi omnia sacramenta. . . .

546 70. Item Armeni non dicunt nec tenent, quod sacramentum Eucharistiae digne susceptum operetur in suscipiente peccatorum remissionem, vel poenarum debitarum peccato relaxationem, vel quod per ipsum detur gratia Dei vel eius augmentum: sed . . . corpus Christi intrat in eius corpus et in ipsum convertitur, sicut alia alimenta convertuntur in alimentato. . . .

547 92. Item quod apud Armenos non sunt nisi tres ordines, 957
(1829) scl. acolythatus, diaconatus et presbyteratus: quos ordines conferunt episcopi promissa vel accepta pecunia. Et eodem modo dicti ordines presbyteratus et diaconatus confirmantur, scl. per manus impositionem, dicendo quaedam verba hoc solummodo mutato, quod in ordinatione diaconi exprimitur ordo diaconatus, et in ordinatione presbyteri ordo presbyteratus. Nullus autem episcopus apud eos potest ordinare alium episcopum nisi solus catholicon. . . .

548 95. Item quod catholicon minoris Armeniae dedit potestatem cuidam presbytero, ut posset ordinare in diaconos, quos vellet de subiectis. . . .

549 109. Item quod apud Armenos nullus punitur de quo-
(1837) cunque errore, quem teneat . . . [habentur numeri 117; cf. App. n. 3007 sqq].

CLEMENS VI 1342—1352.

De satisfactione Christi, thesauro Ecclesiae, indulgentiis[1].

[Ex Bulla Iubilaei «Unigenitus Dei Filius», 25. Ian. 1343.]

550 Unigenitus Dei Filius . . . factus nobis a Deo sapientia, 980
iustitia, sanctificatio et redemptio, «*non per sanguinem*

[1] CIC Extr. comm. V, 9, 2: Frdbg II 1304 sq; Rcht II 1218 sq.

hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa» [Hebr 9, 12]. *Non enim corruptibilibus auro et argento, sed sui ipsius agni incontaminati et immaculati pretioso sanguine nos redemit* [1 Petr 1, 18 sq], quem in ara crucis innocens immolatus non guttam sanguinis modicam, quae tamen propter unionem ad Verbum pro redemptione totius humani generis suffecisset, sed copiose velut quoddam profluvium noscitur effudisse ita, ut *a planta pedis usque ad verticem capitis nulla sanitas* [Is 1, 6] inveniretur in ipso. Quantum ergo exinde, ut nec supervacua, inanis aut superflua tantae effusionis miseratio redderetur, thesaurum militanti Ecclesiae acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius Pater, ut sic sit infinitus thesaurus hominibus, quo qui usi sunt, Dei amicitiae participes sunt effecti.

Quem quidem thesaurum . . . per beatum PETRUM 551
coeli clavigerum, eiusque successores, suos in terris vicarios, commisit fidelibus salubriter dispensandum, et propriis et rationabilibus causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione poenae temporali(bu)s pro peccatis debitae, tam generaliter, quam specialiter (prout cum Deo expedire cognoscerent), vere poenitentibus et confessis misericorditer applicandum.

Ad cuius quidem thesauri cumulum beatae Dei Geni- 552
tricis omniumque electorum a primo iusto usque ad ultimum merita adminiculum praestare noscuntur, de cuius consumptione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi (ut praedictum est) merita, quam pro eo, quod quanto plures ex eius applicatione trahuntur ad iustitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum.

Errores (philosophici) Nicolai de Ultricuria[1].

[Damnati et ab ipso publice revocati 1348.]

1. . . . Quod de rebus per apparentia naturalia quasi 553
nulla certitudo potest haberi; illa tamen modica potest (457)

[1] DCh II 580 sq; DuPl I, I 355 a sq. — Guilelmus tit. Sanctorum Quattuor Coronatorum presbyter cardinalis a. 1346 ante diem 19. Maii

in brevi haberi tempore, si homines convertant intellectum suum ad res, et non ad intellectum Aristotelis et commentatoris.

554 2. . . . quod non potest evidenter evidentia praedicta ex una re inferri vel concludi alia res, vel ex non esse unius non esse alterius.

555 3. . . . quod propositiones: Deus est, Deus non est, penitus idem significant, licet alio modo.

556 9. . . . quod certitudo evidentiae non habet gradus.

557 10. . . . quod de substantia materiali alia ab anima nostra non habemus certitudinem evidentiae.

558 11. . . . quod excepta certitudine fidei non erat alia certitudo nisi certitudo primi principii vel quae in primum principium potest resolvi.

559 14. . . . quod nescimus evidenter, quod alia a Deo possint esse causa alicuius effectus — quod aliqua causa causet efficienter, quae non sit Deus — quod aliqua causa efficiens naturalis sit vel esse possit.

560 15. . . . quod nescimus evidenter, utrum aliquis effectus sit vel esse possit naturaliter productus.

561 17. . . . quod nescimus evidenter, quod in aliqua productione concurrat subiectum.

562 21. . . . quod quacunque re demonstrata nullus scit evidenter, quin excedat nobilitate omnes alias.

563 22. . . . quod quacunque re demonstrata nullus scit evidenter, quin ipsa sit Deus, si per Deum intelligamus ens nobilissimum.

564 25. . . . quod aliquis nescit evidenter, quin ista possit rationabiliter concedi: si aliqua res est producta, Deus est productus.

565 26. . . . quod non potest evidenter ostendi, quin quaelibet res sit aeterna.

566 30. . . . quod istae consequentiae non sunt evidentes: actus intelligendi est: ergo intellectus est. Actus volendi est: igitur voluntas est.

567 31. . . . quod non potest evidenter ostendi, quin omnia, quae apparent, sint vera.

---

tanquam Legatus CLEMENTIS VI libros Nicolai de Ultricuria ut «*multa falsa, periculosa, praesumptuosa, suspecta et erronea et haeretica continentes*» comburendos decrevit, et propositiones Nicolai, ex quibus eae, quas supra posuimus, desumptae sunt, iussu et auctoritate Pontificis tanquam *erroneas, falsas, dubias, praesumptuosas et suspectas* revocandas ordinavit: quod Nicolaus praestitit, 1347. Textus hic genuinus, omissis prioribus redactionibus, ex DCh II 576 sqq n. 1124 depromptus est.

32. . . . quod Deus et creatura non sunt aliquid. 568

40. . . . quod quidquid est in universo, est melius ipsum 569
quam non ipsum.

53. . . . quod hoc est primum principium et non aliud: 570
si aliquid est, aliquid est.

De materia et ministro confirmationis [1].

[Ex ep. «Super quibusdam» ad Consolatorem, Catholicon Armenorum, 29. Sept. 1351.]

871 . . . Responsiones dedisti, quae nos inducunt, ut a 571
te sequentia requiramus: Primo de consecratione chrismatis, si credis, quod per nullum sacerdotem, qui non est episcopus, chrisma potest rite et debite consecrari.

Secundo, si credis, quod sacramentum confirmationis 572
per alium quam per episcopum non potest ex officio ordinarie ministrari.

Tertio, si credis, quod solum per Romanum Ponti- 573
ficem, plenitudinem potestatis habentem, possit dispensatio sacramenti confirmationis presbyteris, qui non sunt episcopi, committi.

Quarto, si credis, quod chrismati per quoscunque 574
sacerdotes, qui non sunt episcopi neque a Romano Pontifice super hoc commissionem seu concessionem aliquam receperunt, iterum per episcopum vel episcopos sint chrismandi.

v. App. n. 3008 sqq.

INNOCENTIUS VI 1352—1362.

URBANUS V 1362—1370.

Errores Dionysii Foullechat (de perfectione et paupertate) [2].

[Damnati in Const. «Ex supremae clementiae dono», 23. Dec. 1368.]

(1) Haec benedicta, immo suprabenedicta lex et dulcissima, 575
videlicet lex amoris omnem aufert proprietatem et dominium, (468)
— *falsa, erronea, haeretica.*

---

[1] Bar(Th) ad 1351 n. 12 (25, 506 b sq.)

[2] DuPl I, I 382 b sqq 384 b sq; cf. DCh III 182 sqq; Bar(Th) ad 1368 n. 16 (26, 158 a sq). — Dionysius Foullechat (Soulechat) O. Fr. M., Gallus, Doctor Parisiensis hos errores a. 1363 primo prolatos iteratis postea vicibus (1364 et 1369) publice retractavit [Hurter, Aetas media II³ 626].

576 (2) Actualis abdicatio cordialis voluntatis et temporalis potestatis dominii seu auctoritatis statum perfectissimum ostendit et efficit — universaliter intellecta *falsa, erronea, haeretica*.

577 (3) Christum non abdicasse huiusmodi possessionem, et ius in temporalibus, non habetur ex nova Lege, immo potius oppositum — *falsa, erronea, haeretica*.

GREGORIUS XI 1370—1378.

Errores Petri de Bonageta et Ioannis de Latone (de ss. Eucharistia)[1].

[Recensiti et damnati ex mandato Pontificis ab Inquisitoribus, 8. Aug. 1371.]

578 1. Quod si hostia consecrata cadat seu proiciatur in cloacam, lutum seu aliquem turpem locum, quod, speciebus re-
(471) manentibus, sub eis esse desinit corpus Christi et redit substantia panis.

579 2. Quod si hostia consecrata a mure corrodatur seu a bruto sumatur, quod, remanentibus dictis speciebus, sub eis desinit esse corpus Christi et redit substantia panis.

580 3. Quod si hostia consecrata a iusto vel a peccatore sumatur, quod dum species dentibus teritur, Christus ad coelum rapitur et in ventrem hominis non traicitur.

URBANUS VI 1378—1389. BONIFACIUS IX 1389—1404. INNOCENTIUS VII 1404—1406. GREGORIUS XII 1406—1415.

MARTINUS V 1417—1431.

Conc. CONSTANTIENSE 1414—1418.

Oecumenicum XVI (contra Wicleff, Hus etc.).

SESSIO VIII (4. Maii 1415).

Errores Ioannis Wicleff[2].

[Damnati in Concilio et per Bullas «Inter cunctas» et «In eminentis», 22. Febr. 1418]

581 1. Substantia panis materialis et similiter substantia vini
(477) materialis remanent in sacramento altaris.

[1] DuPl I, I 390 b sq. — Uterque ex Ordine Fratrum Minorum.
[2] Msi XXVII 1207 E sqq (cf. 632. 1215 sqq); coll. Rcht II 131 sqq; Hrd VIII 909 E sqq (cf. 299. 918 sqq); BR(T) 4, 669 b sqq; MBR 1, 290 b sqq; cf. DuPl I, II 49 a sqq, ubi singulis thesibus additae sunt censurae Theologorum; cf. Hfl VII 116 sqq; Bar(Th) ad 1415 n. 35 (27, 404 a sq).

2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem 582
sacramento. (478)

3. Christus non est in eodem sacramento identice et 583
realiter (in) propria praesentia corporali.

4. Si episcopus vel sacerdos exsistat in peccato mortali, 584
non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat.

5. Non est fundatum in Evangelio, quod Christus Missam 585
ordinaverit. (481)

6. Deus debet oboedire diabolo. 586

894 7. Si homo fuerit debite contritus, omnis confessio 587
exterior est sibi superflua et inutilis.

8. Si Papa sit praescitus et malus, et per consequens 588
membrum diaboli, non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Caesare.

9. Post URBANUM VI non est aliquis recipiendus in 589
Papam, sed vivendum est more Graecorum sub legibus propriis.

10. Contra Scripturam sacram est, quod viri ecclesiastici 590
habeant possessiones. (486)

11. Nullus praelatus debet aliquem excommunicare, 591
nisi prius sciat eum excommunicatum a Deo: et qui sic excommunicat, fit ex hoc haereticus vel excommunicatus.

12. Praelatus excommunicans clericum, qui appellavit ad 592
regem vel ad concilium regni, eo ipso traditor est regis et regni.

13. Illi, qui dimittunt praedicare sive audire verbum Dei 593
propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, et in Dei iudicio traditores Christi habebuntur.

14. Licet alicui diacono vel presbytero praedicare verbum 594
Dei absque auctoritate Sedis Apostolicae sive episcopi catholici.

15. Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, 595
nullus est episcopus, dum est in peccato mortali. (491)

16. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre 596
bona temporalia ab Ecclesia, possessionatis habitualiter delinquentibus, id est ex habitu, non solum actu delinquentibus.

17. Populares possunt ad suum arbitrium dominos de- 597
linquentes corrigere.

18. Decimae sunt purae eleemosynae, et possunt paro- 598
chiani propter peccata suorum praelatorum ad libitum suum eas auferre.

19. Speciales orationes, applicatae uni personae per prae- 599
latos vel religiosos, non plus prosunt eidem, quam generales, ceteris paribus.

600 20. Conferens eleemosynam Fratribus est excommunicatus
(496) eo facto.
601 21. Si aliquis ingreditur religionem privatam qualemcunque, tam possessionatorum quam mendicantium, redditur ineptior et inhabilior ad observationem mandatorum Dei.
602 22. Sancti, instituentes religiones privatas, sic instituendo peccaverunt.
603 23. Religiosi viventes in religionibus privatis non sunt de religione christiana.
604 24. Fratres tenentur per laborem manuum victum acquirere, et non per mendicitatem.
605 25. Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro aliis,
(501) eis in temporalibus subvenientibus.
606 26. Oratio praesciti nulli valet.
607 27. Omnia de necessitate absoluta eveniunt.
608 28. Confirmatio iuvenum, clericorum ordinatio, locorum consecratio reservantur Papae et episcopis propter cupiditatem lucri temporalis et honoris.
609 29. Universitates, studia, collegia, graduationes, et magisteria in iisdem sunt vana gentilitate introducta; tantum prosunt Ecclesiae, sicut diabolus.
610 30. Excommunicatio Papae vel cuiuscunque praelati
(506) non est timenda, quia est censura antichristi.
611 31. Peccant fundantes claustra, et ingredientes sunt viri diabolici.
612 32. Ditare clerum est contra regulam Christi.
613 33. SYLVESTER Papa et Constantinus imperator errarunt Ecclesiam dotando.
614 34. Omnes de ordine mendicantium sunt haeretici, et dantes eis eleemosynas sunt excommunicati.
615 35. Ingredientes religionem aut aliquem ordinem eo ipso
(511) inhabiles sunt ad observanda divina praecepta, et per consequens ad perveniendum ad regnum coelorum, nisi apostataverint ab iisdem.
616 36. Papa cum omnibus clericis suis possessionem habentibus sunt haeretici, eo quod possessiones habent, et consentientes eis, omnes videlicet domini saeculares et ceteri laici.
617 37. Ecclesia Romana est synagoga satanae, nec 1826
Papa est proximus et immediatus vicarius Christi et Apostolorum.
618 38. Decretales epistolae sunt apocryphae, et seducunt a fide Christi, et clerici sunt stulti, qui student eis.
619 39. Imperator et domini saeculares sunt seducti a diabolo, ut Ecclesiam ditarent bonis temporalibus.

40. Electio Papae a Cardinalibus a diabolo est introducta. 620 (516)
41. Non est de necessitate salutis credere, Romanam 621
Ecclesiam esse supremam inter alias ecclesias.
989 42. Fatuum est credere indulgentiis Papae et episco- 622
porum.
43. Iuramenta illicita sunt, quae fiunt ad corroborandos 623
humanos contractus et commercia civilia.
44. Augustinus, Benedictus et Bernardus damnati sunt, 624
nisi poenituerint de hoc, quod habuerunt possessiones et instituerunt et intraverunt religiones: et sic, a Papa usque ad ultimum religiosum, omnes sunt haeretici.
45. Omnes religiones indifferenter introductae sunt a 625
diabolo. (521)

SESSIO XIII (15. Iunii 1415).

Definitio de communione sub una specie [1].

874 Cum in nonnullis mundi partibus quidam temerarie 626
asserere praesumant, populum christianum debere sacrum (585)
Eucharistiae sacramentum sub utraque panis et vini specie suscipere, et non solum sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum passim communicent, etiam post coenam vel alias non ieiunum, et communicandum esse pertinaciter asserant contra laudabilem Ecclesiae consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam sacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc est, quod hoc praesens Concilium . . . declarat, decernit et diffinit, quod licet Christus post coenam instituerit et suis discipulis administraverit sub utraque specie panis et vini hoc venerabile sacramentum, tamen hoc non obstante sacrorum canonum auctoritas laudabilis et approbata consuetudo Ecclesiae servavit et servat, quod huiusmodi sacramentum non debet confici post coenam, neque a fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis aut alterius necessitatis a iure vel Ecclesia concesso vel admisso. Et sicut haec consuetudo ad evitandum aliqua pericula et scandala est rationabiliter introducta: quod licet in primitiva Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque

---

[1] Msi XXVII 727 C; Hrd VIII 381 B; cf. Hfl VII 173 sq; Bar(Th) ad 1415 n. 25 (27, 397 b sq).

specie, tamen postea a conficientibus sub utraque et a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur [*al.* Et similiter, quod licet in primitiva Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque specie: tamen haec consuetudo ad evitandum aliqua pericula et scandala est rationabiliter introducta, quod a conficientibus sub utraque specie, et a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur]; cum firmissime credendum sit et nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus et sanguinem tam sub specie panis, quam sub specie vini veraciter contineri. . . . Quapropter dicere, quod hanc consuetudinem aut legem observare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum, et pertinaciter asserentes oppositum praemissorum tanquam haeretici arcendi sunt et graviter puniendi per dioecesanos locorum seu officiales eorum aut inquisitores haereticae pravitatis. . . .

SESSIO XV (6. Iulii 1415).

Errores Ioannis Hus[1].

[Damnati in Concilio et per Bullas supra dictas 1418.]

627 1. Unica est sancta universalis Ecclesia, quae est prae- 865 1821
(522) destinatorum universitas.

628 2. Paulus nunquam fuit membrum diaboli, licet fecit quosdam actus actibus Ecclesiae malignantium consimiles.

629 3. Praesciti non sunt partes Ecclesiae, cum nulla pars eius finaliter excidet ab ea, eo quod praedestinationis caritas, quae ipsam ligat, non excidet.

630 4. Duae naturae, divinitas et humanitas, sunt unus Christus[2].

631 5. Praescitus, etsi aliquando est in gratia secundum prae-
(526) sentem iustitiam, tamen nunquam est pars sanctae Ecclesiae; et praedestinatus semper manet membrum Ecclesiae, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia praedestinationis.

632 6. Sumendo Ecclesiam pro convocatione praedestinatorum, sive fuerint in gratia, sive non secundum praesentem iustitiam, isto modo Ecclesia est articulus fidei.

633 7. PETRUS non est nec fuit caput Ecclesiae sanctae catholicae.

---

[1] Msi XXVII 1209 C sqq (754 A sqq 794 B sqq); coll. Rcht II 133 sq; Hrd VIII 911 D sqq (410 C sqq 457 C sqq); BR(T) 4, 671 a sqq; MBR 1, 291 a sqq; Bar(Th) ad 1415 n. 41 (27, 409 a sqq); cf. Hfl VII 193 sqq. — Cf. n. 659 sqq.

[2] Cf. Hfl VII 201.

8. Sacerdotes quomodolibet criminose viventes, sacerdotii 634
polluunt potestatem, et sicut filii infideles sentiunt infideliter (529)
de septem sacramentis Ecclesiae, de clavibus, officiis, censuris, moribus, caeremoniis, et sacris rebus Ecclesiae, veneratione reliquiarum, indulgentiis et ordinibus.

9. Papalis dignitas a Caesare inolevit, et Papae perfectio 635
et institutio a Caesaris potentia emanavit.

10. Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se 636
vel alio, quod esset caput Ecclesiae particularis, nec Romanus Pontifex est caput Romanae Ecclesiae particularis.

11. Non oportet credere, quod iste, quicunque est Ro- 637
manus Pontifex, sit caput cuiuscunque particularis Ecclesiae sanctae, nisi Deus eum praedestinaverit.

12. Nemo gerit vicem Christi vel PETRI, nisi sequatur eum 638
in moribus: cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter recipiat a Deo procuratoriam potestatem; quia ad illud officium vicariatus requiritur et morum conformitas et instituentis auctoritas.

13. Papa non est verus et manifestus successor Aposto- 639
lorum principis PETRI, si vivit moribus contrariis PETRO: et si quaerit avaritiam, tunc est vicarius Iudae Iscarioth. Et pari evidentia Cardinales non sunt veri et manifesti successores collegii aliorum Apostolorum Christi, nisi vixerint more Apostolorum, servantes mandata et consilia Domini nostri Iesu Christi.

14. Doctores ponentes, quod aliquis per censuram ec- 640
clesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, saeculari iudicio (535)
est tradendus, pro certo sequuntur in hoc pontifices, scribas et Pharisaeos, qui Christum non volentem eis oboedire in omnibus dicentes: «*Nobis non licet interficere quemquam*» [Io 18, 31], ipsum saeculari iudicio tradiderunt; et tales sunt homicidae graviores quam Pilatus.

15. Oboedientia ecclesiastica est oboedientia secundum ad- 641
inventionem sacerdotum Ecclesiae praeter expressam auctoritatem Scripturae.

16. Divisio immediata humanorum operum est: quod sunt 642
vel virtuosa vel vitiosa, quia si homo est vitiosus et agit quidquam, tunc agit vitiose; et si est virtuosus et agit quidquam, tunc agit virtuose; quia sicut vitium, quod crimen dicitur seu mortale peccatum, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.

17. Sacerdotes Christi viventes secundum legem eius, et 643
habentes Scripturae notitiam et affectum ad aedificandum populum, debent praedicare non obstante praetensa excom-

municatione. Quod si Papa vel aliquis praelatus mandat sacerdoti sic disposito non praedicare, non debet subditus oboedire.

644 18. Quilibet praedicantis officium de mandato accipit, qui
(539) ad sacerdotium accedit; et illud mandatum debet exsequi, praetensa excommunicatione non obstante.

645 19. Per censuras ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis et interdicti ad sui exaltationem clerus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit, et viam praeparat antichristo. Signum autem evidens est, quod ab antichristo tales procedunt censurae, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus clerus principalissime procedit contra illos, qui denudant nequitiam antichristi, qui clerum pro se maxime usurpabit.

646 20. Si Papa est malus et praesertim, si est praescitus, tunc ut Iudas apostolus est diaboli, fur, et filius perditionis, et non est caput sanctae militantis Ecclesiae, cum nec sit membrum eius.

647 21. Gratia praedestinationis est vinculum, quo corpus Ecclesiae et quodlibet eius membrum iungitur Christo capiti insolubiliter.

648 22. Papa vel praelatus malus et praescitus est aequivoce pastor, et vere fur et latro.

649 23. Papa non debet dici sanctissimus, etiam secundum officium; quia alias rex deberet etiam dici sanctissimus secundum officium, et tortores et praecones dicerentur sancti; immo etiam diabolus deberet dici sanctus, cum sit officiarius Dei.

650 24. Si Papa vivat Christo contrarie, etiamsi ascenderet
(545) per ritam et legitimam electionem secundum constitutionem humanam vulgatam, tamen aliunde ascenderet quam per Christum, dato etiam quod intraret per electionem a Deo principaliter factam; nam Iudas Iscariothes rite et legitime est electus a Deo Christo Iesu ad episcopatum, et tamen ascendit aliunde ad ovile ovium.

651 25. Condemnatio 45 articulorum Ioannis Wicleff, per doctores facta, est irrationabilis et iniqua et male facta: ficta est causa per eos allegata, videlicet ex eo quod nullus eorum sit catholicus, sed quilibet eorum aut est haereticus, aut erroneus, aut scandalosus.

652 26. Non eo ipso, quod electores, vel maior pars eorum consenserint viva voce secundum ritum hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitime electa, vel eo ipso est verus et manifestus successor vel vicarius PETRI Apostoli, vel alterius Apostoli in officio ecclesiastico: unde,

sive electores bene vel male elegerint, operibus electi debemus credere: nam eo ipso, quo quis copiosius operatur meritorie ad profectum Ecclesiae, habet a Deo ad hoc copiosius facultatem.

27. Non est scintilla apparentiae, quod oporteat esse 653
unum caput in spiritualibus regens Ecclesiam, quod semper (548)
cum Ecclesia ipsa militante conversetur et conservetur.

28. Christus sine talibus monstruosis capitibus per suos 654
veraces discipulos sparsos per orbem terrarum melius suam Ecclesiam regularet.

29. Apostoli et fideles sacerdotes Domini strenue in ne- 655
cessariis ad salutem regularunt Ecclesiam, antequam Papae (549)
officium foret introductum: sic facerent, deficiente per summe possibile Papa, usque ad diem iudicii.

30. Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, 656
nullus est episcopus, dum est in peccato mortali.

Interrogationes Wicleffitis et Hussitis proponendae[1].

[Ex Bulla supra dicta «Inter cunctas», 22. Febr. 1418.]

Articuli 1—4, 9 et 10 agunt de communione cum dictis haereticis.

5. Item, utrum credat, teneat et asserat, quod quodlibet 657
Concilium generale, et etiam CONSTANTIENSE, uni- (551)
versalem Ecclesiam repraesentet[2].

6. Item, utrum credat, quod illud, quod sacrum Concilium 658
CONSTANTIENSE, universalem Ecclesiam repraesentans, approbavit et approbat in favorem fidei, et ad salutem ani-

---

[1] Msi XXVII 1211 B sqq; Hrd VIII 914 A sqq; BR(T) 4, 673 a sqq; MBR 1, 292 b sqq.

[2] Quae hic de auctoritate Concilii CONSTANTIENSIS dicta sunt, intelligenda esse patet secundum mentem ipsius Sedis Apostolicae, quae nunquam confirmavit omnia illius decreta. Immo sententiam illam: (Synodus Constantiensis) «potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet cuiuscunque status vel dignitatis, etiamsi papalis exsistat, oboedire tenetur in his quae pertinent ad fidem» . . . in sessione IV et V [Msi XXVII 585 B 590 D] statutam, EUGENIUS IV 4. Sept. 1439 expresse reicit tanquam impiam et scandalosam et 22. Iulii 1446 legatis suis in Germania viventibus haec scripsit: «*Sicut illi [praedecessores nostri] generalia Concilia suis temporibus rite instituta atque canonice celebrata recipere, amplecti et venerari consueverunt, sic generalia Concilia CONSTANTIENSE ac BASILEENSE ab eius initio usque ad translationem per nos factam, absque tamen praeiudicio iuris, dignitatis et praeeminentiae sanctae Sedis Apostolicae, ac potestatis sibi et in eadem canonice sedenti in persona beati PETRI a Christo concessae, cum omni reverentia et devotione suscipimus, amplectimur et veneramur*» [Bar(Th) ad 1446 n. 3 (28, 461 a); cf. Brück (Schmidt), Lehrbuch der Kirchengeschichte, Münster 1906, 438 sq].

marum, quod hoc est ab universis Christi fidelibus approbandum et tenendum: et quod condemnavit et condemnat esse fidei vel bonis moribus contrarium, hoc ab iisdem esse tenendum pro condemnato, credendum et asserendum.

659 7. Item, utrum credat, quod condemnationes Ioannis
(553) Wicleff, Ioannis Hus et Hieronymi de Praga, factae de personis eorum, libris et documentis per sacrum generale CONSTANTIENSE Concilium, fuerint rite et iuste factae, et a quolibet catholico pro talibus tenendae et firmiter asserendae.

660 8. Item, utrum credat, teneat, asserat, Ioannem Wicleff de Anglia, Ioannem Hus de Bohemia et Hieronymum de Praga fuisse haereticos et pro haereticis nominandos ac deputandos, et libros et doctrinas eorum fuisse et esse perversos, propter quos et quas, et eorum pertinacias, per sacrum Concilium CONSTANTIENSE pro haereticis sunt condemnati.

661 11. Item, specialiter litteratus interrogetur, utrum credat, sententiam sacri CONSTANTIENSIS Concilii super quadraginta quinque Ioannis Wicleff, et Ioannis Hus triginta articulis superius descriptis latam, fore veram et catholicam: scilicet, quod supradicti quadraginta quinque articuli Ioannis Wicleff et Ioannis Hus triginta non sunt catholici, sed quidam ex eis sunt notorie haeretici, quidam erronei, alii temerarii et seditiosi, alii piarum aurium offensivi.

662 12. Item, utrum credat et asserat, quod in nullo casu sit licitum iurare.

663 13. Item, utrum credat, quod ad mandatum iudicis iuramentum de veritate dicenda, vel quodlibet aliud ad causam opportunum, etiam pro purificatione infamiae faciendum, sit licitum.

664 14. Item, utrum credat, quod periurium scienter commissum, ex quacunque causa vel occasione, pro conservatione vitae corporalis propriae vel alterius, etiam in favorem fidei, sit mortale peccatum.

665 15. Item, utrum credat, quod deliberato animo contem-
(559) nens ritum Ecclesiae, caerimonias exorcismi et catechismi, aquae baptismatis consecratae, peccet mortaliter.

666 16. Item, utrum credat, quod post consecrationem sacer- 874
dotis in sacramento altaris sub velamento panis et vini non sit panis materialis et vinum materiale, sed idem per omnia Christus, qui fuit in cruce passus et sedet ad dexteram Patris.

17. Item, utrum credat et asserat, quod facta consecratione 667
per sacerdotem, sub sola specie panis tantum, et praeter (561)
speciem vini, sit vera caro Christi et sanguis et anima et deitas et totus Christus, ac idem corpus absolute et sub unaqualibet illarum specierum singulariter.

18. Item, utrum credat, quod consuetudo communicandi 668
personas laicales sub specie panis tantum, ab Ecclesia universali observata, et per sacrum Concilium Constantiae approbata, sit servanda sic, quod non liceat eam reprobare aut sine Ecclesiae auctoritate pro libito immutare. Et quod dicentes pertinaciter oppositum praemissorum, tanquam haeretici vel sapientes haeresim, sint arcendi et puniendi.

844 19. Item, utrum credat, quod christianus contemnens 669
susceptionem sacramentorum confirmationis, vel extremae unctionis, aut solemnizationis matrimonii, peccet mortaliter.

20. Item, utrum credat, quod christianus ultra contritionem 670
cordis, habita copia sacerdotis idonei, soli sacerdoti de ne- (564)
cessitate salutis confiteri teneatur, et non laico seu laicis quantumcunque bonis et devotis.

21. Item, utrum credat, quod sacerdos in casibus sibi per- 671
missis possit peccatorem confessum et contritum a peccatis absolvere, et sibi poenitentiam iniungere.

22. Item, utrum credat, quod malus sacerdos cum debita 672
materia et forma et cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, vere conficiat, vere absolvat, vere baptizet, vere conferat alia sacramenta.

23. Item, utrum credat, quod beatus PETRUS fuerit vi- 673
carius Christi, habens potestatem ligandi et solvendi super terram.

24. Item, utrum credat, quod Papa canonice electus, 674
qui pro tempore fuerit, eius nomine proprio expresso, sit successor beati PETRI, habens supremam auctoritatem in Ecclesia Dei.

25. Item, utrum credat, auctoritatem iurisdictionis 675
Papae, archiepiscopi et episcopi in solvendo et ligando esse (569)
maiorem auctoritate simplicis sacerdotis, etiam si curam animarum habeat.

989 26. Item, utrum credat, quod Papa omnibus Christianis 676
vere contritis et confessis ex causa pia et iusta possit concedere indulgentias in remissionem peccatorum, maxime pia loca visitantibus et ipsis manus suas porrigentibus adiutrices.

677 27. Et utrum credat, quod ex tali concessione visitantes
(571) ecclesias ipsas et manus adiutrices eis porrigentes huiusmodi indulgentias consequi possint.

678 28. Item, utrum credat, quod singuli episcopi suis subditis secundum limitationem sacrorum canonum huiusmodi indulgentias concedere possint.

679 29. Item, utrum credat et asserat, licitum esse Sanctorum 984
reliquias et imagines a Christi fidelibus venerari.

680 30. Item, utrum credat, religiones ab Ecclesia appro-
(574) batas, a sanctis Patribus rite et rationabiliter introductas.

681 31. Item, utrum credat, quod Papa vel alius praelatus, propriis nominibus Papae pro tempore expressis, vel ipsorum vicarii, possint suum subditum ecclesiasticum sive saecularem propter inoboedientiam sive contumaciam excommunicare, ita quod talis pro excommunicato sit habendus.

682 32. Item, utrum credat, quod inoboedientia sive contumacia excommunicatorum crescente, praelati vel eorum vicarii in spiritualibus habeant potestatem aggravandi et reaggravandi, interdictum ponendi et brachium saeculare invocandi; et quod illis censuris per inferiores sit oboediendum.

683 33. Item, utrum credat, quod Papa vel alii praelati et eorum vicarii in spiritualibus habeant potestatem sacerdotes et laicos inoboedientes et contumaces excommunicandi, ab officio, beneficio, ingressu ecclesiae et administratione ecclesiasticorum sacramentorum suspendendi.

684 34. Item, utrum credat, quod liceat personis ecclesiasticis absque peccato huius mundi habere possessiones et bona temporalia.

685 35. Item, utrum credat, quod laicis ipsa ab eis auferre
(579) potestate propria non liceat; immo quod sic auferentes, tollentes et invadentes bona ipsa ecclesiastica sint tanquam sacrilegi puniendi, etiam si male viverent personae ecclesiasticae bona huiusmodi possidentes.

686 36. Item, utrum credat, quod huiusmodi ablatio et invasio, cuicunque sacerdoti, etiam male viventi, temere vel violenter facta vel illata, inducat sacrilegium.

687 37. Item, utrum credat, quod liceat laicis utriusque sexus, viris scilicet et mulieribus, libere praedicare verbum Dei.

688 38. Item, utrum credat, quod singulis sacerdotibus libere liceat praedicare verbum Dei, ubicunque, quandocunque et quibuscunque placuerit, etiam si non sint missi.

689 39. Item, utrum credat, quod omnia peccata mortalia, et specialiter manifesta, sint publice corrigenda et exstirpanda.

Condemnatio propositionis de tyrannicidio [1].

[Sacra Synodus declarat et definit sententiam istam:] «Quilibet 690
tyrannus potest et debet licite et meritorie occidi per quemcunque vasallum suum vel subditum, etiam per clanculares insidias, et subtiles blanditias et adulationes, non obstante quocunque praestito iuramento, seu confoederatione factis cum eo, non exspectata sententia vel mandato iudicis cuiuscunque» . . . erroneam esse in fide et in moribus, ipsamque tanquam *haereticam,* scandalosam, et ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, periuria viam dantem reprobat et condemnat. Declarat insuper, decernit et diffinit, quod pertinaciter doctrinam hanc perniciosissimam asserentes sunt haeretici. . . .

EUGENIUS IV 1431—1447.

Conc. FLORENTINUM 1438—1445.

Oecumenicum XVII (Unio cum Graecis, Armenis, Iacobitis).

Decretum pro Graecis [2].

[Ex Bulla «Laetentur coeli», 6. Iulii 1439.]

39 In nomine sanctae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus 691
400 Sancti, hoc sacro universali approbante FLORENTINO (586)
Concilio diffinimus, ut haec fidei veritas ab omnibus Christianis credatur et suscipiatur, sicque omnes profiteantur, quod Spiritus Sanctus ex Patre et Filio aeternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit; declarantes, quod id, quod sancti Doctores et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Graecos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiae Spiritus Sancti, sicut et Patrem. Et quoniam omnia,

[1] Msi XXVII 765 E sq; Hrd VIII 424 C; Hfl VII 175 sqq.
[2] Msi XXXI 1030 D sq (1696 D sq); Hrd IX 422 B sq (986 B sq); BR(T) 5, 41 a sq; MBR 1, 335 b sq; Hfl VII 737 (746) sqq; cf. Bar(Th) ad 1439 n. 1 sqq; n. 8 (28, 282 b sq); cf. MThCc 5, 452 sqq.

quae Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo
dedit, praeter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus
Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre aeternaliter
habet, a quo etiam aeternaliter genitus est. Diffinimus
insuper, explicationem verborum illorum «Filioque»
veritatis declarandae gratia, et imminente tunc necessi-
tate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.

692 Item, in azymo sive fermentato pane triticeo 874
(587) corpus Christi veraciter confici; sacerdotesque in altero
ips(or)um Domini corpus conficere debere, unumquem-
que scilicet iuxta suae Ecclesiae sive occidentalis, sive
orientalis consuetudinem.

693 Item, si vere poenitentes in Dei caritate decesserint, 211
antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis 427 429
satisfecerint et omissis, eorum animas poenis purga- 464 530
toriis post mortem purgari: et ut a poenis huiusmodi 535
releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Mis- 777 983
sarum scilicet sacrificia, orationes et eleemosynas, et 998 1928
alia pietatis officia, quae a fidelibus pro aliis fidelibus
fieri consueverunt secundum Ecclesiae instituta. Illorum-
que animas, qui post baptisma susceptum nullam omnino
peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post con-
tractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel
eisdem exutae corporibus, prout superius dictum est,
sunt purgatae, in coelum mox recipi et intueri clare
ipsum Deum trinum et unum, sicuti est, pro meri-
torum tamen diversitate alium alio perfectius. Illo-
rum autem animas, qui in actuali mortali peccato vel
solo originali decedunt, mox in infernum descendere,
poenis tamen disparibus puniendas [v. n. 464].

694 Item diffinimus, sanctam Apostolicam Sedem, et Ro- 1826
manum Pontificem, in universum orbem tenere prima-
tum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse
beati PETRI principis Apostolorum, et verum Christi
vicarium, totiusque Ecclesiae caput et omnium Chri-
stianorum patrem ac doctorem exsistere; et ipsi in beato
PETRO pascendi, regendi ac gubernandi universalem
Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potesta-
tem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecu-
menicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur.

Decretum pro Armenis [1].

[Ex Bulla «Exultate Deo», 22. Nov. 1439.]

844 Quinto, ecclesiasticorum **sacramentorum** veritatem 695
pro ipsorum Armenorum tam praesentium quam futuro- (590)
rum faciliore doctrina sub hac brevissima redigimus
formula. Novae Legis septem sunt sacramenta: vide-
licet baptismus, confirmatio, eucharistia, poenitentia, ex-
trema unctio, ordo et matrimonium, quae multum a
sacramentis differunt antiquae Legis. Illa enim non
causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi
dandam esse figurabant: haec vero nostra et con-
tinent gratiam, et ipsam digne suscipientibus con-
ferunt. Horum quinque prima ad spiritualem unius-
cuiusque hominis in seipso perfectionem, duo ultima ad
totius Ecclesiae regimen multiplicationemque ordinata
sunt. Per baptismum enim spiritualiter renascimur; per
confirmationem augemur in gratia, et roboramur in fide;
renati autem et roborati nutrimur divina Eucharistiae
alimonia. Quod si per peccatum aegritudinem incurri-
mus animae, per poenitentiam spiritualiter sanamur:
spiritualiter etiam et corporaliter, prout animae expedit,
per extremam unctionem; per ordinem vero Ecclesia
gubernatur et multiplicatur spiritualiter, per matrimonium
corporaliter augetur. Haec omnia sacramenta tribus
perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis
tanquam forma, et persona ministri conferentis sacra-
mentum cum intentione faciendi, quod facit
Ecclesia: quorum si aliquod desit, non perficitur

[1] Msi XXXI 1054 B sqq; Hrd IX 437 D sqq; BR(T) 5, 48 a sqq; MBR 1, 355 b sqq; cf. Hfl VII 788 sqq; Bar(Th) ad 1439 n. 12 sqq; n. 15 (28, 289 a sqq). — Hoc decretum continet Symbolum Nicaenum, definitionem Chalcedonensem, definitionem Synodi VI (CONSTNPL. III), decretum de suscipiendis Synodo CHALCEDONENSI et LEONE M., instructionem de sacramentis, quam subicimus, Symbolum Athanasianum, decretum unionis Graecorum et decretum de festis celebrandis. De hac instructione praemittendum est, eam non esse definitionem de ministro, materia et forma sacramentorum, ut multi putabant, sed instructionem tantummodo practicam, quae tamen ut talis plenam habet auctoritatem. Ipsum decretum in fine distinguit inter *capitula, declarationes, diffinitiones, traditiones, praecepta, statuta, et doctrinam,* quae in ipso continentur. — Instructio haec fere ad litteram desumpta est ex S. Thomae Opusculo «de fidei articulis et septem sacramentis».

sacramentum. Inter haec sacramenta tria sunt: baptismus, confirmatio et ordo, quae characterem, id est, spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile. Unde in eadem persona non reiterantur. Reliqua vero quattuor characterem non imprimunt, et reiterationem admittunt.

696 Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum 857
(591) **BAPTISMA**, quod vitae spiritualis ianua est: per ipsum enim membra Christi ac de corpore efficimur Ecclesiae. Et cum per primum hominem mors introierit in universos; *nisi ex aqua et Spiritu renascimur, non possumus*, ut inquit Veritas, *in regnum coelorum introire* [cf. Io 3, 5]. Materia huius sacramenti est aqua vera et naturalis: nec refert, frigida sit an calida. Forma autem est: *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Non tamen negamus, quin et per illa verba: *Baptizatur talis servus Christi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*, vel: *Baptizatur manibus meis talis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*, verum perficiatur baptisma; quoniam cum principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit Sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum: si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum Sanctae Trinitatis invocatione, perficitur sacramentum. Minister huius sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa autem necessitatis non solum sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immo etiam paganus et haereticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiae et facere intendat, quod facit Ecclesia. Huius sacramenti effectus est remissio omnis culpae originalis et actualis, omnis quoque poenae, quae pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis praeteritis iniungenda est satisfactio: sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum coelorum et Dei visionem perveniunt.

697 Secundum sacramentum est **CONFIRMATIO**; cuius 871
(592) materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiae, et balsamo, quod odorem significat bonae famae, per episcopum benedicto. Forma

autem est: *Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Ordinarius minister est episcopus. Et cum ceteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi episcopus debet conferre: quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat: *Cum enim audissent*, inquit, *Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Ioannem. Qui cum venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum Sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum* [Act 8, 14 sqq]. Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia confirmatio. Legitur tamen aliquando per Apostolicae Sedis dispensationem ex rationabili et urgente admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto hoc ministrasse confirmationis sacramentum. Effectus autem huius sacramenti est, quia in eo datur Spiritus Sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideoque in fronte, ubi verecundiae sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat et praecipue crucem eius, quae *Iudaeis quidem* est *scandalum, Gentibus autem stultitia* [cf. 1 Cor 1, 23], secundum Apostolum; propter quod signo crucis signatur.

874 Tertium est **EUCHARISTIAE** sacramentum, cuius 698
materia est panis triticeus, et vinum de vite, cui ante (593)
consecrationem aqua modicissima admisceri debet. Aqua autem ideo admiscetur, quoniam iuxta testimonia sanctorum Patrum ac Doctorum Ecclesiae pridem in disputatione exhibita creditur, ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc instituisse sacramentum. Deinde, quia hoc convenit dominicae passionis repraesentationi. Inquit enim beatus ALEXANDER Papa quintus a beato Petro: «In sacramentorum oblationibus, quae intra Missarum solemnia Domino offeruntur, panis tantum et

vinum aqua permixtum in sacrificium offerantur. Non enim debet in calicem Domini aut vinum solum aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum: quia utrumque, id est, sanguis et aqua, ex latere Christi profluxisse legitur.» Tum etiam, quod convenit ad significandum huius sacramenti effectum, qui est unio populi christiani ad Christum. Aqua enim populum significat, secundum illud Apocalypsis: *Aquae multae . . . populi multi* [cf. Apc 17, 15]. Et IULIUS Papa secundus post beatum SYLVESTRUM, ait: «Calix Dominicus iuxta canonum praeceptum vino et aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vinum et aqua miscetur, Christo populus adunatur, et fidelium plebs ei, in quem credit, copulatur et iungitur.» Cum ergo tam sancta Romana Ecclesia a beatissimis Apostolis PETRO et Paulo edocta, quam reliquae omnes Latinorum Graecorumque ecclesiae, in quibus omnis sanctitatis et doctrinae lumina claruerunt, ab initio nascentis Ecclesiae sic servaverint et modo servent, inconveniens admodum videtur, ut alia quaevis regio ab hac universali et rationabili discrepet observantia. Decernimus igitur, ut etiam ipsi Armeni se cum universo orbe christiano conforment: eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquae, prout dictum est, admisceant vino. Forma huius sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum: sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, et substantia vini in sanguinem convertuntur: ita tamen, quod totus Christus continetur sub specie panis et totus sub specie vini. Sub qualibet quoque parte hostiae consecratae et vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur et membris eius unitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur: omnemque effectum, quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem,

sustentando, augendo, reparando et delectando, sacramentum hoc, quoad vitam operatur spiritualem: in quo, ut inquit URBANUS Papa, gratam Salvatoris nostri recensemus memoriam, a malo retrahimur, confortamur in bono, et ad virtutum et gratiarum proficimus incrementum.

894 Quartum sacramentum est **POENITENTIA**, cuius 699
quasi materia sunt actus poenitentis, qui in tres (594)
distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio; ad quam pertinet, ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Secunda est oris confessio: ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis, quae quidem praecipue fit per orationem, ieiunium et eleemosynam. Forma huius sacramenti sunt verba absolutionis, quae sacerdos profert, cum dicit: *Ego te absolvo* etc., et minister huius sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absolvendi vel ordinariam vel ex commissione superioris. Effectus huius sacramenti est absolutio a peccatis.

907 Quintum sacramentum est **EXTREMA UNCTIO**, 700
cuius materia est oleum olivae per episcopum bene- (595)
dictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis ungendus est: in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius sacramenti est haec: *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum* etc. Et similiter in aliis membris. Minister huius sacramenti est sacerdos. Effectus vero est mentis sanatio et, in quantum autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit beatus Iacobus Apostolus: *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiae, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, dimittentur ei* [Iac 5, 14 sq].

701 Sextum sacramentum est **ORDINIS**, cuius m a t e r i a 957
(596) est illud, per cuius traditionem confertur ordo[1]: sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenae cum pane porrectionem. Diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem. Subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem: et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. F o r m a sacerdotii talis est: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in ecclesia pro vivis et mortuis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Et sic de aliorum ordinum formis, prout in Pontificali Romano late continetur. Ordinarius m i n i s t e r huius sacramenti est episcopus. E f f e c t u s augmentum gratiae, ut quis sit idoneus minister.

702 Septimum est sacramentum **MATRIMONII**, quod 969
(597) est signum coniunctionis Christi et Ecclesiae, secundum Apostolum dicentem: «*Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia*» [Eph 5, 32]. C a u s a e f f i c i e n s matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus. Assignatur autem t r i p l e x b o n u m matrimonii. Primum est proles suscipienda et educanda ad cultum Dei. Secundum est

[1] Notandum est agi hic de instructione Armenorum circa ea, quae erant diversa ab eorum ritibus, non vero de definienda materia et forma sensu stricto accepta tanquam partibus sacramento e s s e n t i a l i b u s. — Argumenta varia, quae p r o hac sententia vel c o n t r a eam ab auctoribus adhibentur, enumerat BENEDICTUS XIV [De Synodo l. 8, c. 10, n. 8 sqq (ed. Mechl. II, 223 sqq)]; neque tamen ex verbis eius clare apparet, utri sententiae ipse adhaerendum esse censeat [v. ib. n. 11]. — Constat per novem saecula priora semper viguisse solam manuum impositionem in Ecclesia cum occidentali tum orientali eamque usque ad hodiernum diem esse materiam unicam apud Graecos, Coptos, Aethiopes. CLEMENS VIII in Instr. «*Presbyteri Graeci*», 31. Aug. 1595 [MBR 3, 53 a § 7], iussit, ut Romae semper adesset episcopus Graecus, qui Graecis alumnis ordines hoc ritu conferret, idque confirmavit URBANUS VIII in Brevi «*Universalis Ecclesiae*», 23. Nov. 1624 [MBR 4, 172 a sqq]. BENEDICTUS XIV in Bulla «*Etsi pastoralis*», 26. Maii 1742, pro Italo-Graecis data ait: «Episcopi Graeci in ordinibus conferendis ritum proprium Graecum in Euchologio descriptum servent» et in Const. «*Demandatam coelitus*», 24. Dec. 1743, vetuit ullam fieri innovationem in ritibus Graecorum [cf. BB(M) 1, 342 sqq; 2, 148 sqq; MBR 16, 99 a sqq; 166 b sqq]. Denique LEO XIII in Bulla «*Orientalium dignitas Ecclesiarum*», 30. Nov. 1894, hanc Constitutionem BENEDICTI XIV confirmavit [cf. ASS 27 (1894/95), 257; AL V 303 sqq].

fides, quam unus coniugum alteri servare debet. Tertium indivisibilitas matrimonii, propter hoc quod significat indivisibilem coniunctionem Christi et Ecclesiae. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, cum matrimonii v i n c u l u m legitime contracti perpetuum sit.

Decretum pro Iacobitis[1].

[Ex Bulla «Cantate Domino», 4. Febr. 1441.]

39 Sacrosancta Romana Ecclesia, Domini et Salvatoris 703
nostri voce fundata, firmiter credit, profitetur et prae- (598)
dicat, u n u m v e r u m D e u m omnipotentem, incommutabilem et aeternum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum in essentia, t r i n u m in personis: Patrem ingenitum, Filium ex Patre genitum, Spiritum Sanctum ex Patre et Filio procedentem. Patrem non esse Filium aut Spiritum Sanctum; Filium non esse Patrem aut Spiritum Sanctum; Spiritum Sanctum non esse Patrem aut Filium: sed Pater tantum Pater est, Filius tantum Filius est, Spiritus Sanctus tantum Spiritus Sanctus est. Solus Pater de substantia sua genuit Filium, solus Filius de solo Patre est genitus, solus Spiritus Sanctus simul de Patre procedit et Filio. H a e t r e s p e r s o n a e s u n t u n u s D e u s, et non tres dii: quia trium est una substantia, una essentia, una natura, una divinitas, una immensitas, una aeternitas, o m n i a q u e s u n t u n u m, u b i n o n o b v i a t r e l a t i o n i s o p p o s i t i o[2].

Propter hanc unitatem Pater est totus in Filio, totus 704
in Spiritu Sancto; Filius totus est in Patre, totus in Spiritu Sancto; Spiritus Sanctus totus est in Patre, totus

[1] Msi XXXI 1735 D sqq; Hrd IX 1023 A sqq; BR(T) 5, 59 b sqq; MBR 1, 344 b sqq; cf. Hfl VII 794 sqq; cf. Bar(Th) ad 1441 n. 1 sqq (28, 354 a sqq).

[2] In Concilio FLORENTINO I o a n n e s, Latinorum theologus, testatus est: «Est vero secundum Doctores tam Graecos quam Latinos s o l a r e l a t i o, quae multiplicat personas in divinis productionibus, quae vocatur relatio o r i g i n i s, ad quam duo tantum spectant: a quo alius et qui ab alio» (Hrd IX 203). Similiter doctissimus Card. B e s s a r i o n, Archiepisc. Nicaenus, Graecorum theologus, in eodem Concilio professus est: «Quod personalia nomina Trinitatis relativa sunt, nullus ignorat» (Hrd IX 339).

in Filio. Nullus alium aut praecedit aeternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Aeternum quippe et sine initio est, quod Filius de Patre exstitit; et aeternum ac sine initio est, quod Spiritus Sanctus de Patre Filioque procedit. Pater quidquid est aut habet, non habet ab alio, sed ex se; et est principium sine principio. Filius quidquid est aut habet, habet a Patre, et est principium de principio. Spiritus Sanctus quidquid est aut habet, habet a Patre simul et Filio. Sed Pater et Filius non duo principia Spiritus Sancti, sed unum principium: sicut Pater et Filius et Spiritus Sanctus non tria principia creaturae, sed unum principium.

705 Quoscunque ergo adversa et contraria sentientes damnat,
(599) reprobat et anathematizat et a Christi corpore, quod est Ecclesia, alienos esse denuntiat. Hinc damnat *Sabellium* personas confundentem et ipsarum distinctionem realem penitus auferentem. Damnat *Arianos, Eunomianos, Macedonianos* solum Patrem Deum verum esse dicentes, Filium autem et Spiritum Sanctum in creaturarum ordine collocantes. Damnat et quoscunque alios, gradus seu inaequalitatem in Trinitate facientes.

706 Firmissime credit, profitetur et praedicat, unum verum Deum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, esse omnium visibilium et invisibilium creatorem: qui quando voluit, bonitate sua universas tam spirituales quam corporales condidit creaturas: bonas quidem, quia a summo bono factae sunt, sed mutabiles, quia de nihilo factae sunt, nullamque mali asserit esse naturam, quia omnis natura, in quantum natura est, bona est. Unum atque eundem Deum Veteris et Novi Testamenti, hoc est, Legis et Prophetarum atque Evangelii profitetur auctorem: quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante utriusque Testamenti Sancti locuti sunt: quorum libros suscipit et veneratur, qui titulis sequentibus continentur [*Sequuntur libri canonis*, cf. n. 784].

707 Praeterea *Manichaeorum* anathematizat insaniam, qui duo prima principia posuerunt, unum visibilium, aliud invisibilium; et alium Novi Testamenti Deum, alium Veteris esse Deum dixerunt.

163 Firmiter credit, profitetur et praedicat, unam ex Trinitate personam, verum Deum, Dei Filium ex Patre 708 (601) genitum, Patri consubstantialem et coaeternum, in plenitudine temporis, quam divini consilii inscrutabilis altitudo disposuit, propter salutem humani generis veram hominis integramque naturam ex immaculato utero Mariae Virginis assumpsisse et sibi in unitatem personae copulasse tanta unitate, ut quidquid ibi Dei est, non sit ab homine separatum; et quidquid est hominis, non sit a deitate divisum; sitque unus et idem indivisus, utraque natura in suis proprietatibus permanente, Deus et homo, Dei Filius et hominis filius, aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem: immortalis et aeternus ex natura divinitatis, passibilis et temporalis ex conditione assumptae humanitatis.

Firmiter credit, profitetur et praedicat, Dei Filium 709
in assumpta humanitate ex Virgine vere natum, vere passum, vere mortuum et sepultum, vere ex mortuis resurrexisse, in coelum ascendisse, sedereque ad dexteram Patris, et venturum in fine saeculorum ad vivos mortuosque iudicandos.

Anathematizat autem, exsecratur et damnat omnem 710
haeresim contraria sapientem. Et primo damnat *Ebionem, Cerinthum, Marcionem, Paulum Samosatenum, Photinum* omnesque similiter blasphemantes, qui percipere non valentes unionem personalem humanitatis ad Verbum, Iesum Christum Dominum nostrum verum Deum esse negaverunt: ipsum purum hominem confitentes, qui divinae gratiae participatione maiore, quam sanctioris vitae merito suscepisset, divinus homo diceretur. Anathematizat etiam *Manichaeum* cum sectatoribus suis, qui Dei Filium non verum corpus, sed phantasticum sumpsisse somniantes, humanitatis in Christo veritatem penitus sustulerunt. Nec non *Valentinum* asserentem Dei Filium nihil de Virgine Matre cepisse, sed corpus coeleste sumpsisse, atque ita transisse per uterum Virginis, sicut per aquaeductum defluens aqua transcurrit. *Arium* etiam, qui asserens corpus ex Virgine assumptum anima caruisse voluit loco animae fuisse deitatem. *Apollinarem* quoque, qui in-

telligens, si anima corpus informans negetur in Christo, humanitatem veram ibidem non fuisse, solam posuit animam sensitivam, sed deitatem Verbi vicem rationalis animae tenuisse. Anathematizat etiam *Theodorum Mopsuestenum* atque *Nestorium* asserentes humanitatem Dei Filio unitam esse per gratiam et ob id duas esse in Christo personas, sicut duas fatentur esse naturas, cum intelligere non valerent unionem humanitatis ad Verbum hypostaticam exstitisse et propterea negarent Verbi subsistentiam accepisse. Nam secundum hanc blasphemiam non Verbum caro factum est, sed Verbum per gratiam habitavit in carne: hoc est, non Dei Filius homo factus est, sed magis Dei Filius habitavit in homine. Anathematizat etiam, exsecratur et damnat *Eutychen* archimandritam: qui cum intelligeret iuxta Nestorii blasphemiam veritatem incarnationis excludi, et propterea oportere, quod ita Dei Verbo unita esset humanitas, ut deitatis et humanitatis una esset eademque persona: ac etiam capere non posset, stante pluralitate naturarum, unitatem personae; sicut deitatis et humanitatis in Christo unam posuit esse personam, ita unam asseruit esse naturam: volens ante unionem dualitatem fuisse naturarum, sed in unam naturam in assumptione transiisse: maxima blasphemia et impietate concedens aut humanitatem in deitatem, aut deitatem in humanitatem esse conversam. Anathematizat etiam, exsecratur et damnat *Macarium Antiochenum* omnesque similia sapientes, qui licet vere de naturarum dualitate et personae unitate sentiret, tamen circa Christi operationes enormiter aberravit dicens in Christo utriusque naturae unam fuisse operationem unamque voluntatem. Hos omnes cum haeresibus suis anathematizat sacrosancta Romana Ecclesia, affirmans in Christo duas esse voluntates duasque operationes.

711 Firmiter credit, profitetur et docet, neminem unquam 122
(602) ex viro feminaque conceptum a diaboli dominatione fuisse liberatum, nisi per meritum mediatoris Dei et hominum Iesu Christi Domini nostri: qui sine peccato conceptus, natus et mortuus, humani generis hostem, peccata nostra delendo, solus sua morte pro-

stravit: et regni coelestis introitum, quem primus homo peccato proprio cum omni successione perdiderat, reseravit: quem aliquando venturum omnia Veteris Testamenti sacra, sacrificia, sacramenta, ceremoniae praesignarunt.

Firmiter credit, profitetur et docet, legalia Veteris 712
Testamenti, seu Mosaicae legis, quae dividuntur in (603)
ceremonias, sacra, sacrificia, sacramenta, quia significandi alicuius futuri gratia fuerant instituta, licet divino cultui illa aetate congruerent, significato per illa Domino nostro Iesu Christo adveniente cessasse, et Novi Testamenti sacramenta coepisse. Quemcunque etiam post passionem in legalibus spem ponentem et illis velut ad salutem necessariis se subdentem, quasi Christi fides sine illis salvare non posset, peccasse mortaliter. Non tamen negat a Christi passione usque ad promulgatum Evangelium illa potuisse servari, dum tamen minime ad salutem necessaria crederentur, sed post promulgatum Evangelium sine interitu salutis aeternae asserit non posse servari. Omnes ergo post illud tempus circumcisionis et sabbati reliquorumque legalium observatores alienos a Christi fide denuntiat et salutis aeternae minime posse esse participes, nisi aliquando ab iis erroribus resipiscant. Omnibus igitur, qui christiano nomine gloriantur, praecipit omnino, quocunque tempore, vel ante vel post baptismum, a circumcisione cessandum; quoniam sive quis in ea spem ponat, sive non, sine interitu salutis aeternae observari omnino non potest. Circa pueros vero propter periculum mortis, quod potest saepe contingere, cum ipsis non possit alio reme-
857 dio subveniri, nisi per sacramentum baptismi, per quod eripiuntur a diaboli dominatu et in Dei filios adoptantur, admonet, non esse per quadraginta aut octoginta dies seu aliud tempus iuxta quorundam observantiam sacrum baptisma differendum; sed quamprimum commode fieri potest, debere conferri: ita tamen, quod mortis imminente periculo mox sine ulla dilatione baptizentur, etiam per laicum vel mulierem, in forma Ecclesiae, si desit sacerdos, quemadmodum in decreto Armenorum plenius continetur [n. 696].

713 Firmiter credit, profitetur et praedicat, omnem
(604) creaturam Dei bonam, nihilque reiciendum,
quod cum gratiarum actione percipitur, quia, iuxta
verbum Domini, non quod intrat in os, coinquinat
hominem; illamque Mosaicae legis ciborum mundorum
et immundorum differentiam ad ceremonialia asserit
pertinere, quae surgente Evangelio transierunt et effi-
cacia esse desierunt. Illam etiam Apostolorum prohi-
bitionem «*ab immolatis simulacrorum et sanguine et
suffocato*» [Act 15, 29] dicit illi tempori congruisse, quo
ex Iudaeis atque gentilibus, qui antea diversis cere-
moniis moribusque vivebant, una surgebat Ecclesia,
ut cum Iudaeis etiam gentiles aliquid communiter
observarent, et in unum Dei cultum fidemque con-
veniendi praeberetur occasio et dissensionis materia
tolleretur: cum Iudaeis propter antiquam consuetudi-
nem sanguis et suffocatum abominabilia viderentur et
esu immolatitii poterant arbitrari gentiles ad idololatriam
redituros. Ubi autem eo usque propagata est chri-
stiana religio, ut nullus in ea Iudaeus carnalis appareat,
sed omnes ad Ecclesiam transeuntes in eosdem ritus
Evangelii ceremoniasque conveniant, credentes «*omnia
munda mundis*» [Tit 1, 15]: illius apostolicae prohibitionis
causa cessante, etiam cessavit effectus. Nullam itaque
cibi naturam condemnandam esse denuntiat, quam so-
cietas admittit humana: nec inter animalia discernendum
per quemcunque, sive virum sive mulierem, et quocun-
que genere mortis intereant: quamvis pro salute cor-
poris, pro virtutis exercitio, pro regulari et ecclesiastica
disciplina possint et debeant multa non negata dimitti,
quia, iuxta Apostolum, *omnia licent, sed non omnia
expediunt* [1 Cor 6, 12; 10, 22].

714 Firmiter credit, profitetur et praedicat, nullos intra 1321
catholicam Ecclesiam non exsistentes non so-
lum paganos, sed nec Iudaeos aut haereticos atque
schismaticos, aeternae vitae fieri posse participes; sed
in ignem aeternum ituros, «*qui paratus est diabolo et
angelis eius*» [Mt 25, 41], nisi ante finem vitae eidem fue-
rint aggregati: tantumque valere ecclesiastici corporis
unitatem, ut solum in ea manentibus ad salutem eccle-

siastica sacramenta proficiant, et ieiunia, eleemosynae ac
cetera pietatis officia et exercitia militiae christianae
praemia aeterna parturiant. Neminemque, quantascun-
que eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine san-
guinem effuderit, posse salvari, nisi in catholicae Ecclesiae
gremio et unitate permanserit.

(Sequuntur Synodi oecumenicae a Romana Ecclesia susceptae decreta pro Graecis et Armenis.)

938 Verum quia in suprascripto decreto Armenorum non 715
est explicata forma verborum, quibus in consecra- (606)
tione corporis et sanguinis Domini sacrosancta Romana
Ecclesia, Apostolorum doctrina et auctoritate firmata,
semper uti consueverat, illam praesentibus duximus in-
serendam. In consecratione corporis hac utitur forma
verborum: *Hoc est enim corpus meum;* sanguinis vero:
*Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testa-
menti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effun-
detur in remissionem peccatorum.* Panis vero triticeus,
in quo sacramentum conficitur, an eo die, an antea
coctus sit, nihil omnino refert: dummodo enim panis
substantia maneat, nullatenus dubitandum est, quin post
praefata verba consecrationis corporis a sacerdote cum
intentione conficiendi prolata, mox in verum Christi
corpus transsubstantietur.

Decreta pro Syris, Chaldaeis, Maronitis nil novi continent.

NICOLAUS V 1447—1455.

CALLISTUS III 1455—1458.

De usura et contractu census[1].

[Ex Constit.: «Regimini universalis», 6. Maii 1455.]

1475 . . . Nobis nuper exhibita petitio continebat, quod 716
licet a tanto tempore, cuius contrarii memoria non ex- (607)
sistit, in diversis Alemanniae partibus, pro communi ho-

[1] CIC Extr. comm. III, 5, 2: Frdbg II 1271 sq; Rcht II 1186. — Haec Constitutio est confirmatio Bullae MARTINI V eadem de materia, quae ibidem est cap. 1: Frdbg II 1269 sqq.

minum utilitate, inter habitatores et incolas partium earundem talis inoleverit hactenusque observata fuerit... consuetudo, quod ipsi habitatores et incolae, sive illi ex eis, quibus id pro suis statu et indemnitatibus expedire visum fuerit, super eorum bonis, domibus, agris, praediis, possessionibus et hereditatibus annuos marcarum, florenorum, seu grossorum monetae, in partibus illis currentis, reditus seu census vendentes, pro singulis et marcis, florenis sive grossis huiusmodi ab eis, qui illas vel illos, sive reditus sive census ipsos emerint, certum competens pretium in numerata pecunia secundum temporis qualitatem, prout ipsi vendentes et ementes in contractibus super his inter se firmaverunt, et recipere soliti fuere, illa ex domibus, terris, agris, praediis, possessionibus et hereditatibus praedictis, qui in huiusmodi contractibus expressi fuerunt, praedictorum solutione redituum et censuum efficaciter obligantes, in illorum vendentium favorem, hoc adiecto, quod ipsi pro rata, qua huiusmodi per eos receptam dictis ementibus restituerent in toto vel in parte pecuniam, a solutione redituum seu censuum huiusmodi restitutam pecuniam contingentium liberi forent penitus et immunes, sed iidem ementes, etiamsi bona, domus, terrae, agri, possessiones et hereditates huiusmodi processu temporis ad omnimodae destructionis sive desolationis reducerentur opprobrium, pecuniam ipsam etiam agendo repetere non valerent. Apud aliquos tamen haesitationis versatur scrupulus, an huiusmodi contractus liciti sint censendi. Unde nonnulli illos usurarios fore praetendentes, occasionem quaerunt reditus et census huiusmodi ab eis debitos non solvendi.... Nos igitur ... ad omne super his ambiguitatis tollendum dubium, praefatos contractus licitos iurique conformes et vendentes eosdem ad ipsorum solutionem censuum et redituum iuxta dictorum contractuum tenores, remoto contradictionis obstaculo, efficaciter teneri, auctoritate apostolica praesentium serie declaramus.

PIUS II 1458—1464.

De appellatione ad Concilium generale [1].

[Ex Bulla «Exsecrabilis» [2], 18. Ian. 1459.]

1826 Exsecrabilis et pristinis temporibus inauditus tempestate 717
nostra inolevit abusus, ut a Romano Pontifice, Iesu (608)
Christi vicario, cui dictum est in persona beati PETRI: «*Pasce oves meas*» [Io 21, 17], et: «*Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis*» [Mt 16, 19]: nonnulli spiritu rebellionis imbuti, non sanioris cupiditate iudicii, sed commissi evasione peccati ad futurum Concilium provocare praesumant.... Volentes igitur hoc pestiferum virus a Christi Ecclesia procul pellere et ovium nobis commissarum saluti consulere, omnemque materiam scandali ab ovili nostri Salvatoris arcere ... huiusmodi provocationes damnamus et tanquam erroneas ac detestabiles reprobamus.

De sanguine Christi [3].

[Ex Bulla «Ineffabilis summi providentia Patris», 1. Aug. 1464.]

... Auctoritate apostolica tenore praesentium statui- 718
mus et ordinamus, quod nulli Fratrum praedictorum (609)
[Minorum aut Praedicatorum] deinceps liceat de supradicta dubietate disputare, praedicare, vel publice aut private verbum facere, seu aliis suadere, quod videlicet haereticum vel peccatum sit, tenere vel credere sanguinem ipsum sacratissimum (ut praemittitur) triduo passionis eiusdem Domini nostri Iesu Christi ab ipsa divinitate quomodolibet fuisse vel non fuisse divisum vel separatum, donec super dubietatis huiusmodi decisione quid tenendum sit, fuerit per nos et Sedem Apostolicam definitum.

PAULUS II 1464—1471.

---

[1] BR(T) 5, 149 b; MBR 1, 369 b sq.
[2] Haec Bulla confirmata est a Summis Pontificibus SIXTO IV et IULIO II; deinde prohibitio appellationis a Summo Pontifice ad Concilium generale in Bullam «*Coenae*» (art. 2) recepta est.
[3] BR(T) 5, 181 a sq; MBR 1, 380 b.

SIXTUS IV 1471—1484.

Errores Petri de Rivo (de futurorum contingentium veritate)[1].

[Damnati in Bulla «Ad Christi vicarii», 3. Ian. 1474.]

719 (1) Elisabeth Luc. 1 cum loquitur beatae Mariae Virgini dicens: *Beata quae credidisti, quoniam perficientur in te, quae dicta sunt tibi a Domino* [Lc 1, 45], innuere videtur illas propositiones, scilicet: «*Paries filium et vocabis nomen eius Iesum; hic erit magnus*» etc. [Lc 1, 31 sq] nondum habere veritatem.

720 (2) Item Luc. ult. Christus post resurrectionem dicens: «*Necesse est implere omnia, quae scripta sunt in lege Moysis et Prophetis et Psalmis de me*» [Lc 24, 44] videtur innuisse, quod tales propositiones vacuae erant veritatis.

721 (3) Item ad Hebr. 10, ubi Apostolus inquit: *Umbram habens lex futurorum bonorum* et *non ipsam imaginem rerum* [Hebr 10, 1], innuere videtur, quod propositiones Veteris Legis, quae erant de futuro, nondum habebant determinatam veritatem.

722 (4) Item, quod non sufficit ad veritatem propositionis de futuro, quod res erit, sed requiritur, quod inimpedibiliter erit.

723 (5) Item necesse est dicere alterum duorum, aut quod in articulis fidei de futuro non est praesens et actualis veritas, aut quod significatum eorum per potentiam divinam non potuit impediri.

Damnatae sunt ut «scandalosae et a catholicae fidei semita deviae» *et ab ipso Petro scripto revocatae.*

Errores Petri de Osma (de sacramento poenitentiae)[2].

[Damnati in Bulla «Licet ea», 9. Aug. 1478.]

724 (1) Peccata mortalia, quantum ad culpam et poenam 894
(610) alterius saeculi, delentur per solam cordis contritionem sine ordine ad claves.

725 (2) Confessio de peccatis in specie fu(er)it ex aliquo statuto universalis Ecclesiae, non de iure divino.

[1] DuPl I, II 279 b sqq. — Petrus de Rivo, Alostensis, Lovanii docuit ab a. 1460 [Hrt II³ 1034].

[2] DuPl I, II 298 b sqq; Gotti, Verit. rel. christ. II 410 b; cf. Aguirre, Collectio Conc. Hispaniae III 687 a; BR(T) 5, 265 a; MBR 1, 430 b — Petrus Martinez ab urbe natali de Osma dictus Salmanticae docuit. Errores suos retractavit in Synodo provinciali Compluti habita Hrt II³ 1025 sq].

(3) Pravae cogitationes confiteri non debent, sed sola dis- 726
plicentia delentur sine ordine ad claves. (612)

(4) Confessio debet esse secreta, id est de peccatis se- 727
cretis, non de manifestis.

1535 (5) Non sunt absolvendi poenitentes, nisi peracta prius 728
poenitentia eis iniuncta.

1542 (6) Papa non potest indulgere alicui vivo [*al.:* viro][1] 729
poenam purgatorii.

1832 (7) Ecclesia urbis Romae errare potest. 730

1826 (8) Papa non potest dispensare in statutis universalis 731
Ecclesiae.

(9) Sacramentum poenitentiae, quantum ad col- 732
lationem gratiae, sacramentum naturae est, non alicuius institutionis Veteris vel Novi Testamenti.

De his dicitur in Bulla:

. . . Omnes et singulas propositiones praedictas falsas, 733
sanctae catholicae fidei contrarias, erroneas et scandalosas et ab evangelica veritate penitus alienas, sanctorum quoque Patrum decretis et aliis apostolicis constitutionibus contrarias fore ac manifestam haeresim continere . . . declaramus.

De immaculata conceptione B. M. V.[2]

[Ex Constit. «Cum praeexcelsa», 28. Febr. 1476.]

1641 Cum praeexcelsa meritorum insignia, quibus regina 734
coelorum, Virgo Dei Genitrix gloriosa, sedibus praelata aethereis, sideribus quasi stella matutina praerutilat, devotae considerationis indagine perscrutamur . . .: dignum, quin potius debitum reputamus, universos Christi fideles, ut omnipotenti Deo (cuius providentia eiusdem Virginis humilitatem ab aeterno respiciens, pro reconcilianda suo auctori humana natura lapsu primi hominis aeternae morti obnoxia, eam sui unigeniti habitaculum sancti Spiritus praeparatione constituit, ex qua carnem nostrae mortalitatis pro redemptione populi sui assumeret, et immaculata Virgo nihilominus post partum remaneret) de ipsius immaculatae Virginis mira conceptione gratias et laudes referant, et instituta

[1] Cf. ea, quae N. Paulus de his diversis lectionibus scripsit in folio periodico «Der Katholik», Mainz 1898 II 92 sqq; et quae de iisdem disseruit A. Lehmkuhl in «Pastor bonus», Trier 1898/99, XI 8 sqq.

[2] CIC Extr. comm. III, 12, 1 et 2: Frdbg II 1285 sq; Rcht II 1201 sq.

propterea in Dei Ecclesia missas et alia divina officia dicant, et illis intersint, indulgentiis et peccatorum remissionibus invitare, ut exinde fiant eiusdem Virginis meritis et intercessione divinae gratiae aptiores.

[Ex Constit. «Grave nimis», 4. Sept. 1483.]

735 Sane cum S. Romana Ecclesia de intemeratae semperque Virginis Mariae conceptione publice festum solemniter celebret, et speciale ac proprium super hoc officium ordinaverit: nonnulli, ut accepimus, diversorum ordinum praedicatores in suis sermonibus ad populum publice per diversas civitates et terras affirmare hactenus non erubuerunt, et quotidie praedicare non cessant, omnes illos, qui tenent aut asserunt, eandem gloriosam et immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse haereticos, eiusdem immaculatae conceptionis officium celebrantes, audientes sermones illorum, qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmant, peccare graviter. . . . Nos huiusmodi assertiones utpote falsas et erroneas et a veritate penitus alienas, editosque desuper libros praedictos, id continentes, quoad hoc auctoritate apostolica tenore praesentium reprobamus et damnamus; . . . *[sed reprehenduntur etiam ii,]* qui ausi fuerint asserere, contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, haeresis crimen vel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit a Romana Ecclesia et Apostolica Sede decisum....

INNOCENTIUS VIII 1484—1492.

Error Ioannis Pici de Mirandula (de fide)[1].

[Damnatus in Bulla «Etsi ex iniuncto nobis», 4. Aug. 1487.]

736 *Prop. ex conclusionibus in Theologia propriis 18.* Dico pro- 1795
(619) babiliter et, nisi esset communis modus dicendi theologorum

[1] Reicitur haec sententia in Bulla citata: BR(T) 5, 327; de aliis quibusdam cf. DuPl I, II 320. — Textus ipse invenitur in parvo libello: «Conclusiones nongentae, in omni genere scientiarum: quas olim Io. Picus Mirandula Romae disputandas proposuit. . .

in oppositum, firmiter assererem: assero tamen hoc dictum in se esse probabile, et est, quod sicut nullus opinatur aliquid ita esse, praecise, quia vult sic opinari, ita nullus credit aliquid esse verum, praecise, quia vult credere id esse verum.

Corollarium. Non est in potestate libera hominis credere 737
articulum fidei esse verum, quando placet, et credere eum (620)
esse falsum, quando sibi placet.

Haec propositio notata fuerat ut erronea et haeresim sapiens. Cetera ex Neoplatonismo et Cabbalistica philosophia sunt desumpta.

ALEXANDER VI 1492—1503. PIUS III 1503.
IULIUS II 1503—1513.

LEO X 1513—1521.

Conc. LATERANENSE V 1512—1517.

Oecumenicum XVIII (de reformatione Ecclesiae).

De anima humana (contra Neo-Aristotelicos)[1].

[Ex Bulla «Apostolici Regiminis» (SESSIO VIII), 19. Dec. 1513.]

480 Cum itaque diebus nostris (quod dolenter referimus) 738
zizaniae seminator, antiquus humani generis hostis, (621)
nonnullos perniciosissimos errores, a fidelibus semper explosos, in agro Domini superseminare et augere sit ausus, de natura praesertim animae rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut unica in cunctis hominibus; et nonnulli temere philosophantes, secundum saltem philosophiam verum id esse asseverent; contra huiusmodi pestem opportuna remedia adhibere cupientes, hoc sacro approbante Concilio damnamus et reprobamus omnes asserentes animam intellectivam mortalem esse,

Hucusque paucis visae ac cognitae, non enim habentur in aliis suis operibus impressae . . . 1532.» Textus supra allatus habetur p. 124, sub titulo: «Conclusiones in theologia numero XXIX secundum opinionem propriam a communi modo dicendi theologorum satis diversam.» — Thesis ista invenitur etiam in: «Münchener Staatsbibliothek Inc. s. a. 1464 fol. 14 b». — Ioannes Picus, Comes de Mirandula et Concordia, natus 24. Febr. 1463, iuvenis 24 annorum theses nongentas ex omni disciplina in omnibus Europae academiis promulgavit et publicae disputationi proposuit, quae theses in cumulo reprobatae fuerunt. Erroribus suis tandem revocatis et morbo letali affectus vestem S. Dominici petiit. Decessit 17. Nov. 1494 [Hrt II[3] 1010 sqq].

[1] Msi XXXII 842 A; Hrd IX 1719 C sq; BR(T) 5, 601 b sq; MBR 1, 542 a sq; Bar(Th) ad 1513 n. 92 (31, 40 a sq); cf. Hfl VIII 585 sq.

aut unicam in cunctis hominibus, et haec in dubium vertentes: cum illa non solum vere per se et essentialiter humani corporis forma exsistat, sicut in canone felicis recordationis CLEMENTIS Papae V praedecessoris nostri in (generali) VIENNENSI Concilio edito continetur [n. 481]; verum et immortalis, et pro corporum, quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, et multiplicata, et multiplicanda sit. . . . Cumque verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus [v. n. 1797]; et, ut aliter dogmatizare non liceat, districtius inhibemus: omnesque huiusmodi erroris assertionibus inhaerentes veluti damnatissimas haereses seminantes per omnia ut detestabiles et abominabiles haereticos et infideles, catholicam fidem labefactantes, vitandos et puniendos fore decernimus.

De «Montibus pietatis» et usura[1].

[Ex Bulla «Inter multiplices», 28. Apr. (SESSIO X 4. Maii) 1515.]

739 Sacro approbante Concilio, declaramus et definimus, 1475
(624) Montes pietatis (antedictos) per respublicas institutos et auctoritate Sedis Apostolicae hactenus probatos et confirmatos, in quibus pro eorum impensis et indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas et aliarum rerum ad illorum conservationem, ut praefertur, pertinentium, pro eorum indemnitate dumtaxat, ultra sortem absque lucro eorundem Montium recipitur, neque speciem mali praeferre, nec peccandi incentivum praestare, neque ullo pacto improbari, quin immo meritorium esse ac laudari et probari debere tale mutuum et minime usurarium putari. . . . Omnes autem religiosos et ecclesiasticas ac saeculares personas, qui contra praesentis declarationis et sanctionis formam de cetero praedicare seu disputare verbo vel scriptis ausi fuerint, excommunicationis latae sententiae poenam, privilegio quocunque non obstante, incurrere volumus.

---

[1] Msi XXXII 906 D sq; Hrd IX 1747 C; BR(T) 5, 622 b sqq; MBR 1, 554 a sqq; Bar(Th) ad 1515 n. 3 (31, 90 b sq); cf. Hfl VIII 645.

De relatione inter Papam et Concilia[1].

[Ex Bulla «Pastor aeternus» (SESSIO XI), 19. Dec. 1516.]

1826 Nec illud nos movere debet, quod sanctio [pragmatica] 740
ipsa, et in ea contenta, in Basileensi Concilio edita . . . (622)
fuerunt . . ., cum ea omnia post translationem eiusdem Basileensis Concilii a Basileensi conciliabulo facta exstiterint ac propterea nullum robur habere potuerint, cum etiam solum Romanum Pontificem pro tempore exsistentem tanquam auctoritatem super omnia Concilia habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum ac dissolvendorum plenum ius et potestatem habere, nedum ex sacrae Scripturae testimonio, dictis sanctorum Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum etiam, praedecessorum nostrorum, sacrorumque canonum decretis, sed propria etiam eorundem Conciliorum confessione manifeste constet. . . .

Errores Martini Luther[2].

[Damnati in Bulla «Exsurge Domine», 15. Iunii 1520.]

844 1. Haeretica sententia est, sed usitata, sacramenta 741
Novae Legis iustificantem gratiam illis dare, qui non ponunt (625)
obicem.

857 2. In puero post baptismum negare remanens pec- 742
catum, est Paulum et Christum simul conculcare.

3. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, 743
moratur exeuntem a corpore animam ab ingressu coeli.

4. Imperfecta caritas morituri fert secum necessario ma- 744
gnum timorem, qui se solo satis est facere poenam purgatorii, et impedit introitum regni.

894 5. Tres esse partes poenitentiae: contritionem, con- 745
fessionem et satisfactionem, non est fundatum in sacra Scrip- (629)
tura nec antiquis sanctis christianis doctoribus.

6. Contritio, quae paratur per discussionem, collationem 746
et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem aeternae beati-

---

[1] Msi XXXII 967 C; Hrd IX 1228 D; BR(T) 5, 661 a sq; MBR 1, 570 b sq; Bar(Th) ad 1516 n. 25 (31, 121 a); cf. Hfl VIII 710 sqq.
[2] BR(T) 5, 750 a sqq; MBR 1, 610 b sqq; Msi XXXII 1051 C sqq; Hrd IX 1893 A sqq; CICRcht II 134 sqq (primo); cf. Bar(Th) ad 1520 n. 53 (31, 272 b sqq).

tudinis, ac aeternae damnationis acquisitionem, haec contritio facit hypocritam, immo magis peccatorem.

747 7. Verissimum est proverbium et omnium doctrina de
(631) contritionibus huc usque data praestantius: de cetero non facere, summa poenitentia: optima poenitentia, nova vita.

748 8. Nullo modo praesumas confiteri peccata venialia, 899
sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, ut omnia mortalia cognoscas. Unde in primitiva Ecclesia solum manifesta mortalia confitebantur.

749 9. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordiae Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

750 10. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente sacer-
(634) dote credat sibi remitti; immo peccatum maneret, nisi remissum crederet: non enim sufficit remissio peccati et gratiae donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

751 11. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi: *Quodcunque solveris* etc. [Mt 16, 19]. Hinc, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, et crede fortiter te absolutum, et absolutus vere eris, quidquid sit de contritione.

752 12. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed ioco absolveret; si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus.

753 13. In sacramento poenitentiae ac remissione culpae non plus facit Papa aut episcopus, quam infimus sacerdos: immo, ubi non est sacerdos, aeque tantum quilibet Christianus, etiamsi mulier aut puer esset.

754 14. Nullus debet sacerdoti respondere, se esse contritum, nec sacerdos requirere.

755 15. Magnus est error eorum, qui ad sacramenta Eucha- 874
(639) ristiae accedunt huic innixi, quod sint confessi, quod non sint sibi conscii alicuius peccati mortalis, quod praemiserint orationes suas et praeparatoria: omnes illi iudicium sibi manducant et bibunt. Sed si credant et confidant, se gratiam ibi consecuturos, haec sola fides facit eos puros et dignos.

756 16. Consultum videtur, quod Ecclesia in communi Concilio statueret, laicos sub utraque specie communicandos: nec Bohemi communicantes sub utraque specie sunt haeretici, sed schismatici.

757 17. Thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, 989
non sunt merita Christi et Sanctorum.

758 18. Indulgentiae sunt piae fraudes fidelium, et remissiones bonorum operum; et sunt de numero eorum, quae licent, et non de numero eorum, quae expediunt.

19. Indulgentiae his, qui veraciter eas consequuntur, non 759
valent ad remissionem poenae pro peccatis actualibus debitae (648)
apud divinam iustitiam.

20. Seducuntur credentes indulgentias esse salutares et 760
ad fructum spiritus utiles.

21. Indulgentiae necessariae sunt solum publicis criminibus, 761
et proprie conceduntur duris solummodo et impatientibus.

22. Sex generibus hominum indulgentiae nec sunt neces- 762
sariae nec utiles: videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his, qui non commiserunt crimina, his, qui crimina commiserunt, sed non publica, his, qui meliora operantur.

23. Excommunicationes sunt tantum externae poenae 763
nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiae orationibus.

24. Docendi sunt Christiani plus diligere excommunica- 764
tionem quam timere.

1826 25. Romanus Pontifex, PETRI successor, non est 765
Christi vicarius super omnes totius mundi ecclesias ab ipso (649)
Christo in beato PETRO institutus.

26. Verbum Christi ad PETRUM: *Quodcunque solveris* 766
super terram etc. [Mt 16] extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso PETRO.

27. Certum est, in manu Ecclesiae aut Papae prorsus non 767
esse statuere articulos fidei, immo nec leges morum seu bonorum operum.

28. Si Papa cum magna parte Ecclesiae sic vel sic sen- 768
tiret, nec etiam erraret; adhuc non est peccatum aut haeresis, contrarium sentire, praesertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per Concilium universale alterum reprobatum, alterum approbatum.

29. Via nobis facta est enervandi auctoritatem Con- 769
ciliorum, et libere contradicendi eorum gestis, et iudicandi eorum decreta, et confidenter confitendi quidquid verum videtur, sive probatum fuerit, sive reprobatum a quocunque Concilio.

30. Aliqui articuli Ioannis Hus condemnati in Concilio 770
CONSTANTIENSI sunt christianissimi, verissimi et evangelici, (654)
quos nec universalis Ecclesia posset damnare.

804 31. In omni opere bono iustus peccat. 771

32. Opus bonum optime factum est veniale peccatum. 772

33. Haereticos comburi est contra voluntatem Spiritus. 773

34. Proeliari adversus Turcas est repugnare Deo visitanti 774
iniquitates nostras per illos.

775 35. Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter,
(659) propter occultissimum superbiae vitium.
776 36. Liberum arbitrium post peccatum est res de solo 1027
titulo; et dum facit quod in se est, peccat mortaliter.
777 37. Purgatorium non potest probari ex sacra Scriptura, 693 983
quae sit in canone.
778 38. Animae in purgatorio non sunt securae de earum salute, saltem omnes: nec probatum est ullis aut rationibus aut Scripturis, ipsas esse extra statum merendi vel augendae caritatis.
779 39. Animae in purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quaerunt requiem et horrent poenas.
780 40. Animae ex purgatorio liberatae suffragiis viventium
(664) minus beantur, quam si per se satisfecissent.
781 41. Praelati ecclesiastici et principes saeculares non male facerent, si omnes saccos mendicitatis delerent.

HADRIANUS VI 1522—1523. CLEMENS VII 1523—1534.

PAULUS III 1534—1549.

Conc. TRIDENTINUM 1545—1563.

Oecumenicum XIX (contra Novatores saec. 16).

SESSIO III (4. Febr. 1546).

Decretum de Symbolo fidei[1]. 1 13

782 Haec sacrosancta oecumenica et generalis TRIDEN- 54 86
TINA Synodus, in Spiritu Sancto legitime congregata, 275
in ea praesidentibus ... tribus Apostolicae Sedis legatis, 343 994
magnitudinem rerum tractandarum considerans, prae- 2062 2094
sertim earum, quae duobus illis capitibus, de exstirpandis haeresibus et moribus reformandis, continentur, quorum causa praecipue est congregata: ... Symbolum fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, tanquam principium illud, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conveniunt, ac fundamentum firmum et unicum, contra quod *portae inferi nunquam praevalebunt* [Mt 16, 18], totidem verbis, quibus in omnibus ecclesiis legitur, exprimendum esse censuit. Quod quidem eiusmodi est:

[sequitur Symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum, v. n. 86:]

[1] Rcht, Canones et Decreta Conc. Trid., Lipsiae 1853, 10; Msi XXXIII 19 B; Hrd X 19 E sq; Bar(Th) ad 1546 n. 15 sq (33, 124 sqq).

SESSIO IV (8. Apr. 1546).

32 84 Decretum de canonicis Scripturis[1].

92 96 Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Syn- 783
162 odus, in Spiritu Sancto legitime congregata, praesiden- (666)
166 173 tibus in ea eisdem tribus Apostolicae Sedis Legatis,
245 349 hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut sublatis
706 995 erroribus puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur:
1429 quod promissum ante per Prophetas in Scripturis sanctis
1567 1602 Dominus noster Iesus Christus, Dei Filius, proprio ore
1607 1630 primum promulgavit; deinde per suos Apostolos, tan-
1787 quam fontem omnis et salutaris veritatis et morum di-
1941 1979 sciplinae, *omni creaturae praedicari* [Mt 28, 19 sq; Mc 16, 15]
1997 2001 iussit: perspiciensque, hanc veritatem et disciplinam
2061 contineri in libris scriptis, et sine scripto tra-
2090 2100 ditionibus, quae (ex) ipsius Christi ore ab Apostolis
2110 2121 acceptae, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante,
3023 quasi per manus traditae, ad nos usque pervenerunt, orthodoxorum Patrum exempla secuta, omnes libros tam Veteris quam Novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Christo vel a Spiritu Sancto dictatas, et continua successione in Ecclesia catholica conservatas, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit et veneratur. Sacrorum vero librorum indicem huic decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur.

Sunt autem infra scripti:

Testamenti Veteris: 5 Moysis, id est: Genesis, 784
Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Iosuae, Iudicum, Ruth, 4 Regum, 2 Paralipomenon, Esdrae primus et secundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Davidicum 150 psalmorum, Parabolae, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Ieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, 12 Prophetae minores, id est: Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michaeas, Nahum, Habacuc, Sophonias,

[1] Rcht 11 sq; Msi XXXIII 22 A; Hrd X 22 C sq; Bar(Th) ad 1546 n. 48 sqq (33, 136 b sqq).

Aggaeus, Zacharias, Malachias; 2 Machabaeorum, primus et secundus. Testamenti Novi: 4 Evangelia, secundum Matthaeum, Marcum, Lucam et Ioannem; Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti; 14 Epistolae Pauli Apostoli: ad Romanos, 2 ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, 2 ad Thessalonicenses, 2 ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos; Petri Apostoli 2, Ioannis Apostoli 3, Iacobi Apostoli 1, Iudae Apostoli 1, et Apocalypsis Ioannis Apostoli. — Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt et in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, et traditiones praedictas sciens et prudens contempserit: A. S. Omnes itaque intelligant, quo ordine et via ipsa Synodus, post iactum fidei confessionis fundamentum sit progressura, et quibus potissimum testimoniis ac praesidiis in confirmandis dogmatibus et instaurandis in Ecclesia moribus sit usura.

Decretum de editione et usu sacrorum librorum[1].

785 Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non
(667) parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quae circumferuntur, sacrorum librorum, quaenam pro authentica habenda sit, innotescat: statuit et declarat, ut haec ipsa vetus et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica habeatur, et ut nemo illam reicere quovis praetextu audeat vel praesumat.

786 Praeterea ad coercenda petulantia ingenia decernit, 159
ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta

[1] Rcht 12; Msi XXXIII 22 E sq; Hrd X 23 B sq; Bar(Th) ad 1546 n. 48 sqq (33, 136 b sqq).

mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi huiusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendae forent. Qui contravenerint, per ordinarios declarentur, et poenis a iure statutis puniantur . . . *[sequuntur praecepta de impressione et approbatione librorum, quibus inter alia statuitur]*, ut posthac sacra Scriptura, potissimum vero haec ipsa vetus et vulgata editio, quam emendatissime imprimatur, nullique liceat imprimere vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine auctoris, neque illos in futurum vendere aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati probatique fuerint ab ordinario. . . .

SESSIO V (17. Iunii 1546).

Decretum de peccato originali[1].

102 170 Ut fides nostra catholica, *sine qua impossibile est* 787
174 *placere Deo* [Hebr 11, 6], purgatis erroribus in sua sinceri- (669)
348 376 tate integra et illibata permaneat, et ne populus chri-
532 536 stianus *omni vento doctrinae circumferatur* [Eph 4, 14]; cum
1047 serpens ille antiquus, humani generis perpetuus hostis,
inter plurima mala, quibus Ecclesia Dei his nostris temporibus perturbatur, etiam de peccato originali eiusque remedio non solum nova, sed vetera etiam dissidia excitaverit: sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus, in Spiritu Sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem tribus Apostolicae Sedis Legatis, iam ad revocandos errantes et nutantes confirmandos accedere volens, sacrarum Scripturarum, et sanctorum Patrum ac probatissimorum Conciliorum testimonia et ipsius Ecclesiae iudicium et consensum secuta, haec de ipso peccato originali statuit, fatetur ac declarat.

1. Si quis non confitetur, primum hominem Adam, 788
cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et iustitiam, in qua constitutus fuerat,

[1] Rcht 13 sqq; Msi XXXIII 27 A sqq; Hrd X 27 C sqq; Bar(Th) ad 1546 n. 75 sq (33, 146 a sqq).

amisisse, incurrisseque per offensam praevaricationis huiusmodi iram et indignationem Dei atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub eius potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, totumque Adam per illam praevaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse: A. S.

789 2. Si quis Adae praevaricationem sibi soli, et non
(671) eius propagini asserit nocuisse, et acceptam a Deo sanctitatem et iustitiam, quam perdidit, sibi soli, et non nobis etiam eum perdidisse; aut inquinatum illum per inoboedientiae peccatum mortem et poenas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum, quod mors est animae: A. S., cum contradicat Apostolo dicenti: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt* [Rom 5, 12].

790 3. Si quis hoc Adae peccatum, quod origine unum est, et propagatione, non imitatione, transfusum omnibus inest unicuique proprium, vel per humanae naturae vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum unius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, *factus nobis iustitia, sanctificatio et redemptio* [1 Cor 1, 30], aut negat ipsum Christi Iesu meritum per baptismi sacramentum in forma Ecclesiae rite collatum tam adultis quam parvulis applicari: A. S., *quia non «est aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri»* [Act 4, 12]. Unde illa vox: *Ecce agnus Dei; ecce qui tollit peccata mundi* [Io 1, 29], et illa: «*Quicunque baptizati estis, Christum induistis*» [Gal 3, 27].

791 4. Si quis parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, etiam si fuerint a baptizatis parentibus orti, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam aeternam consequendam, unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur: A. S., quoniam non aliter intelligendum est id, quod dixit Apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors; et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt* [Rom 5, 12], nisi quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt [v. n. 102]. «*Nisi* enim *quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*» [Io 3, 5].

5. Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, 792
quae in baptismate confertur, reatum originalis peccati (674)
remitti negat, aut etiam asserit, non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi aut non imputari: A. S. In renatis enim nihil odit Deus, quia *nihil est damnationis iis,* qui vere *consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem* [Rom 6, 4], qui *non secundum carnem ambulant* [Rom 8, 1], sed *veterem hominem* exuentes et *novum, qui secundum Deum creatus est, induentes* [Eph 4, 22 sqq; Col 3, 9 sq], innocentes, immaculati, puri, innoxii ac Deo dilecti effecti sunt, *heredes quidem Dei, coheredes autem Christi* [Rom 8, 17], ita ut nihil prorsus eos ab ingressu coeli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta Synodus fatetur et sentit, quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet; quin immo *qui legitime certaverit, coronabitur* [2 Tim 2, 5]. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus *peccatum* [Rom 6, 12 sqq] appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est et ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit:
1641 A. S. Declarat tamen haec ipsa sancta Synodus, non esse suae intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immacu-

latam Virginem Mariam Dei genitricem, sed observandas esse constitutiones felicis recordationis SIXTI Papae IV sub poenis in eis constitutionibus contentis, quas innovat [v. n. 734 sq].

SESSIO VI (13. Ian. 1547).

Decretum de iustificatione[1]. 101

Cap. 1. [De naturae . . . imbecillitate[2].] 129 176

793 Primum declarat sancta Synodus, ad iustificationis 315 348
(675) doctrinam probe et sincere intelligendam oportere, ut 539 811
unusquisque agnoscat et fateatur, quod, cum omnes 1001 1042
homines in praevaricatione Adae innocentiam per- 1090
didissent [Rom 5, 12; 1 Cor 15, 22], *facti immundi* [Is 64, 6] et, 1097 1295
ut Apostolus inquit, «*natura filii irae*» [Eph 2, 3], quem- 1351 1516
admodum in decreto de peccato originali exposuit, us- 1925
que adeo *servi erant peccati* [Rom 6, 20] et sub potestate diaboli ac mortis, ut non modo gentes per vim naturae [can. 1], sed ne Iudaei quidem per ipsam etiam litteram Legis Moysi inde liberari aut surgere possent, tametsi in eis liberum arbitrium minime exstinctum [can. 5] esset, viribus licet attenuatum et inclinatum.

Cap. 2. [De adventu Christi.]

794 Quo factum est, ut coelestis Pater, «*Pater miseri-*
(676) *cordiarum et Deus totius consolationis*» [2 Cor 1, 3], Christum Iesum [can. 1], Filium suum, et ante Legem, et Legis tempore multis sanctis Patribus declaratum ac promissum [cf. Gn 49, 10 18], cum venit beata illa *plenitudo temporis* [Eph 1, 10; Gal 4, 4], ad homines miserit, ut et Iudaeos, qui sub Lege erant, redimeret, et *gentes, quae non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent* [Rom 9, 30], atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc *proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris* [Rom 3, 25], *non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi* [1 Io 2, 2].

---

[1] Rcht 23 sqq; Msi XXXIII 33 A sqq; Hrd X 33 C sqq; Bar(Th) ad 1547 n. 6 sqq (33, 192 b sqq).

[2] Titulos documentorum usitatos, quos hic perspicuitatis causa abbreviatos vides, habes integros in «Indice documentorum» (in initio libri).

Cap. 3. [De fundamento iustificationis.]

Verum, etsi ille *pro omnibus mortuus est* [2 Cor 5, 15], 795
non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed (677)
ii dumtaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam, sicut revera homines, nisi ex semine Adae propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cum ea propagatione, per ipsum dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant: ita, nisi in Christo renascerentur, nunquam iustificarentur [can. 2 et 10], cum ea renascentia per meritum passionis eius gratia, qua iusti fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio Apostolus *gratias* nos semper *agere* hortatur Patri, «*qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine*» [Col 1, 12], et *eripuit de potestate tenebrarum, transtulitque in regnum Filii dilectionis suae, in quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum* [Col 1, 13 sq].

Cap. 4. [De condicione iustificationis impii.]

Quibus verbis iustificationis impii descriptio insinuatur, 796
ut sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius (678)
primi Adae, in statum gratiae et *adoptionis filiorum* [Rom 8, 15] Dei per secundum Adam, Iesum Christum, Salvatorem nostrum. Quae quidem translatio post Evangelium promulgatum sine lavacro regenerationis [can. 5 de bapt.], aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est: «*Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*» [Io 3, 5].

Cap. 5. [De praeparatione adultorum ex gratia et cum ea.]

Declarat praeterea, ipsius iustificationis exordium in 797
adultis a Dei per Christum Iesum praeveniente (679)
gratia [can. 3] sumendum esse, hoc est, ab eius vocatione, qua nullis eorum exsistentibus meritis vocantur, ut, qui per peccata a Deo aversi erant, per eius excitantem atque adiuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratiae libere [can. 4 et 5] assentiendo et cooperando, disponantur ita, ut tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illumina-

tionem neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam et abicere potest, neque tamen sine gratia Dei movere se ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit [can. 3]. Unde in sacris litteris, cum dicitur: «*Convertimini ad me, et ego convertar ad vos*» [Zach 1, 3], libertatis nostrae admonemur; cum respondemus: «*Converte nos, Domine, ad te, et convertemur*» [Thr 5, 21], Dei nos gratia praeveniri confitemur.

Cap. 6. [De modo praeparationis.]

798 Disponuntur autem ad ipsam iustitiam [can. 7 et 9], dum
(680) excitati divina gratia et adiuti, fidem *ex auditu* [Rom 10, 17] concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt [can. 12 ad 14], atque illud in primis, a Deo iustificari impium per gratiam eius, «*per redemptionem, quae est in Christo Iesu* [Rom 3, 24]; et, dum peccatores se esse intelligentes, a divinae iustitiae timore, quo utiliter concutiuntur [can. 8], ad considerandam Dei misericordiam se convertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis iustitiae fontem diligere incipiunt, ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem [can. 9], hoc est per eam poenitentiam, quam ante baptismum agi oportet [Act 2, 38]: denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare novam vitam et servare divina mandata. De hac dispositione scriptum est: «*Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, et quod inquirentibus se remunerator sit*» [Hebr 11, 6], et: «*Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*» [Mt 9, 2; Mc 2, 5], et: «*Timor Domini expellit peccatum*» [Eccli 1, 27], et: «*Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum Spiritus Sancti*» [Act 2, 38], et: «*Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare, quaecunque mandavi vobis*» [Mt 28, 19]; denique: «*Praeparate corda vestra Domino*» [1 Rg 7, 3].

Cap. 7. [De essentia et causis iustificationis.]

Hanc dispositionem seu praeparationem iustificatio ipsa 799
consequitur, quae non est sola peccatorum re- (681)
missio [can. 11], sed et sanctificatio et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae et donorum, unde homo ex iniusto fit iustus, et ex inimico amicus, ut sit *heres secundum spem vitae aeternae* [Tit 3, 7]. Huius iustificationis causae sunt, finalis quidem: gloria Dei et Christi ac vita aeterna, efficiens vero: misericors Deus, qui gratuito *abluit* et *sanctificat* [1 Cor 6, 11] *signans* et ungens *Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus hereditatis nostrae* [Eph 1, 13 sq]; meritoria autem: dilectissimus Unigenitus suus, Dominus noster Iesus Christus, qui *cum essemus inimici* [cf. Rom 5, 10], *propter nimiam caritatem, qua dilexit nos* [Eph 2, 4], sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit [can. 10], et pro nobis Deo Patri satisfecit; instrumentalis item: sacramentum baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli unquam contigit iustificatio; demum unica formalis causa est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit [can. 10 et 11], qua videlicet ab eo donati, renovamur spiritu mentis nostrae, et non modo reputamur, sed vere iusti nominamur et sumus, iustitiam in nobis recipientes unusquisque suam secundum mensuram, quam *Spiritus Sanctus partitur singulis, prout vult* [1 Cor 12, 11], et secundum propriam cuiusque dispositionem et cooperationem.

Quamquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui 800
merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impii iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimae passionis merito *per Spiritum Sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus* [Rom 5, 5]
410 eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhaeret [can. 11], unde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem et caritatem. Nam fides, nisi ad eam spes accedat et caritas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis eius vivum

membrum efficit. Qua ratione verissime dicitur, *fidem sine operibus mortuam* [Iac 2, 17 sqq] et otiosam esse [can. 19], et *in Christo Iesu neque circumcisionem aliquid valere, neque praeputium, sed fidem, quae per caritatem operatur* [Gal 5, 6; 6, 15]. Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorum traditione Catechumeni ab Ecclesia petunt, cum petunt fidem, vitam aeternam praestantem, quam sine spe et caritate praestare fides non potest. Unde et statim verbum Christi audiunt: «*Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*» [Mt 19, 17; can. 18—20]. Itaque veram et christianam iustitiam accipientes, eam ceu *primam stolam* [Lc 15, 22] pro illa, quam Adam sua inoboedientia sibi et nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam et immaculatam iubentur statim renati conservare, ut eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, et habeant vitam aeternam.

Cap. 8. [De necessitate fidei et gratuitate iustificationis.]

801 Cum vero Apostolus dicit, iustificari hominem *per*
(683) *fidem* [can. 9] et *gratis* [Rom 3, 22 24], ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et expressit: ut scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis iustificationis, *sine qua impossibile est placere Deo* [Hebr 11, 6], et ad filiorum eius consortium pervenire; gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quae iustificationem praecedunt, sive fides sive opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. *Si* enim *gratia est, iam non ex operibus, alioquin,* ut idem Apostolus inquit, *gratia iam non est gratia* [Rom 11, 6].

Cap. 9. [De inani fiducia haereticorum.]

802 Quamvis autem necessarium sit credere, neque remitti,
(684) neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam et certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti et in ea sola quiescenti peccata dimitti vel dimissa esse dicendum est, cum apud haereticos et

schismaticos possit esse, immo nostra tempestate sit et magna contra Ecclesiam catholicam contentione praedicetur vana haec et ab omni pietate remota fiducia [can. 12]. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui vere iustificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque a peccatis absolvi ac iustificari, nisi eum, qui certo credat se absolutum et iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem et iustificationem perfici [can. 14], quasi qui hoc non credit, de Dei promissis deque mortis et resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam, sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito deque sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum suamque propriam infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest [can. 13], cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

Cap. 10. [De incremento iustificationis.]

Sic ergo iustificati, et *amici Dei* ac *domestici* [Io 15, 15; 803
Eph 2, 19] facti, *euntes de virtute in virtutem* [Ps 83, 8], *re-* (685)
novantur, ut Apostolus inquit, *de die in diem* [2 Cor 4, 16], hoc est *mortificando membra carnis* [Col 3, 5] suae, et *exhibendo ea arma iustitiae* [Rom 6, 13 19] in sanctificationem: per observationem mandatorum Dei et Ecclesiae in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur [can. 24 et 32], sicut scriptum est: «*Qui iustus est, iustificetur adhuc*» [Apc 22, 11]; et iterum: «*Ne verearis usque ad mortem iustificari*» [Eccli 18, 22]; et rursus: «*Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, et non ex fide tantum*» [Iac 2, 24]. Hoc vero iustitiae incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: *Da nobis, Domine, fidei, spei et caritatis augmentum* [Dom. 13 post Pent.].

771
807 *Cap. 11. [De necessitate et possibilitate observationis*
1020 *mandatorum.]*
1024
1046 Nemo autem, quantumvis iustificatus, liberum se esse 804
1290 ab observatione mandatorum [can. 20] putare debet; (686)

membrum efficit. Qua ratione verissime dicitur, *fidem sine operibus mortuam* [Iac 2, 17 sqq] et otiosam esse [can. 19], et *in Christo Iesu neque circumcisionem aliquid valere, neque praeputium, sed fidem, quae per caritatem operatur* [Gal 5, 6; 6, 15]. Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorum traditione Catechumeni ab Ecclesia petunt, cum petunt fidem, vitam aeternam praestantem, quam sine spe et caritate praestare fides non potest. Unde et statim verbum Christi audiunt: «*Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*» [Mt 19, 17; can. 18—20]. Itaque veram et christianam iustitiam accipientes, eam ceu *primam stolam* [Lc 15, 22] pro illa, quam Adam sua inoboedientia sibi et nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam et immaculatam iubentur statim renati conservare, ut eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, et habeant vitam aeternam.

Cap. 8. [De necessitate fidei et gratuitate iustificationis.]

801 Cum vero Apostolus dicit, iustificari hominem *per*
(683) *fidem* [can. 9] et *gratis* [Rom 3, 22 24], ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et expressit: ut scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis iustificationis, *sine qua impossibile est placere Deo* [Hebr 11, 6], et ad filiorum eius consortium pervenire; gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quae iustificationem praecedunt, sive fides sive opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. *Si enim gratia est, iam non ex operibus, alioquin*, ut idem Apostolus inquit, *gratia iam non est gratia* [Rom 11, 6].

Cap. 9. [De inani fiducia haereticorum.]

802 Quamvis autem necessarium sit credere, neque remitti,
(684) neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam et certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti et in ea sola quiescenti peccata dimitti vel dimissa esse dicendum est, cum apud haereticos et

schismaticos possit esse, immo nostra tempestate sit et magna contra Ecclesiam catholicam contentione praedicetur vana haec et ab omni pietate remota fiducia [can. 12]. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui vere iustificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque a peccatis absolvi ac iustificari, nisi eum, qui certo credat se absolutum et iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem et iustificationem perfici [can. 14], quasi qui hoc non credit, de Dei promissis deque mortis et resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam, sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito deque sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum suamque propriam infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest [can. 13], cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

Cap. 10. [De incremento iustificationis.]

Sic ergo iustificati, et *amici Dei* ac *domestici* [Io 15, 15; 803
Eph 2, 19] facti, *euntes de virtute in virtutem* [Ps 83, 8], *re-* (685)
novantur, ut Apostolus inquit, *de die in diem* [2 Cor 4, 16], hoc est *mortificando membra carnis* [Col 3, 5] suae, et *exhibendo ea arma iustitiae* [Rom 6, 13 19] in sanctificationem: per observationem mandatorum Dei et Ecclesiae in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur [can. 24 et 32], sicut scriptum est: «*Qui iustus est, iustificetur adhuc*» [Apc 22, 11]; et iterum: «*Ne verearis usque ad mortem iustificari*» [Eccli 18, 22]; et rursus: «*Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, et non ex fide tantum*» [Iac 2, 24]. Hoc vero iustitiae incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: *Da nobis, Domine, fidei, spei et caritatis augmentum* [Dom. 13 post Pent.].

771 807 1020 1024 1046

Cap. 11. [De necessitate et possibilitate observationis mandatorum.]

Nemo autem, quantumvis iustificatus, liberum se esse 804
1290 ab observatione mandatorum [can. 20] putare debet; (686)

nemo temeraria illa et a Patribus sub anathemate prohibita voce uti, Dei praecepta homini iustificato ad observandum esse impossibilia [can. 18 et 22; cf. n. 200]. Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis, et adiuvat ut possis. *Cuius mandata gravia non sunt* [1 Io 5, 3], cuius *iugum suave est et onus leve* [Mt 11, 30]. Qui enim sunt filii Dei, Christum diligunt, *qui autem diligunt eum,* ut ipsemet testatur, *servant sermones eius* [Io 14, 23], quod utique cum divino auxilio praestare possunt. Licet enim in hac mortali vita quantumvis sancti et iusti in levia saltem et quotidiana, quae etiam venialia [can. 23] dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti; nam iustorum illa vox est et humilis et verax: «*Dimitte nobis debita nostra*» [Mt 6, 12; cf. n. 107], quo fit, ut iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiae sentire debeant, quo *liberati iam a peccato, servi autem facti Deo* [Rom 6, 22], *sobrie, iuste et pie viventes* [Tit 2, 12] proficere possint per Christum Iesum, per quem *accessum habuerunt in gratiam istam* [Rom 5, 2]. Deus namque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. Itaque nemo sibi in sola fide [can. 9 19 20] blandiri debet, putans fide sola se heredem esse constitutum hereditatemque consecuturum, etiamsi Christo non *compatiatur, ut et conglorificetur* [Rom 8, 17]. Nam et Christus ipse, ut inquit Apostolus, «*cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quae passus est, oboedientiam, et consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae*» [Hebr 5, 8 sq]. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos dicens: «*Nescitis, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar*» [1 Cor 9, 24 sqq]. Item princeps Apostolorum PETRUS: «*Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis. Haec enim facientes non peccabitis aliquando*» [2 Petr 1, 10]. Unde constat, eos orthodoxae

religionis doctrinae adversari, qui dicunt, iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare [can. 25], aut, quod intolerabilius est, poenas aeternas mereri, atque etiam eos, qui statuunt, in omnibus operibus iustos peccare [can. 31], si in illis suam ipsorum socordiam excitando, et sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, ut in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur aeternam [can. 26], cum scriptum sit: «*Inclinavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem*» [Ps 118, 112], et de Moyse dicat Apostolus, quod *respiciebat in remunerationem* [Hebr 11, 26].

200 300 *Cap. 12. [De praesumptione praedestinationis cavenda.]*

316 320 Nemo quoque, quamdiu in hac mortalitate vivitur, 805
322 348 de arcano divinae praedestinationis mysterio usque adeo (688)
627 praesumere debet, ut certo statuat, se omnino esse in
1206 1421 numero praedestinatorum [can. 15], quasi verum esset, quod
iustificatus aut amplius peccare non possit [can. 23] aut,
si peccaverit, certam sibi resipiscentiam promittere de-
beat. Nam, nisi ex speciali revelatione, sciri
non potest, quos Deus sibi elegerit [can. 16].

Cap. 13. De perseverantiae munere.

Similiter de perseverantiae munere [can. 16], de quo 806
scriptum est: «*Qui perseveraverit usque in finem, hic* (689)
salvus erit» [Mt 10, 22; 24, 13], quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo, qui *potens est eum, qui stat, statuere* [Rom 14, 4], ut perseveranter stet, et eum, qui cadit, restituere: nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur, tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare et reponere omnes debent. Deus enim, nisi ipsi illius gratiae defuerint, sicut coepit opus bonum, ita perficiet, *operans velle et perficere* [Phil 2, 13; can. 22][1]. Verumtamen *qui se existimant stare, videant, ne cadant* [1 Cor 10, 12], et *cum timore ac tremore salutem suam operentur* [Phil 2, 12] in laboribus, in vigiliis,

[1] Cf. Orat. Eccl.: «Actiones nostras, quaesumus Domine, aspirando praeveni et adiuvando prosequere, ut cuncta nostra oratio et operatio a te semper incipiat et per te coepta finiatur.»

in eleemosynis, in orationibus et oblationibus, in ieiuniis et castitate [cf. 2 Cor 6, 3 sqq]. Formidare enim debent, scientes, quod *in spem* [cf. 1 Petr 1, 3] gloriae et nondum in gloriam renati sunt, de pugna, quae superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent, dicenti: «*Debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus; si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*» [Rom 8, 12 sq].

Cap. 14. [De lapsorum reparatione.]

807 Qui vero ab accepta iustificationis gratia per peccatum 894
(690) exciderunt, rursus iustificari [can. 29] poterunt, cum excitante Deo per poenitentiae sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procuraverint. Hic enim iustificationis modus est lapsis reparatio, quam secundam post naufragium deperditae gratiae tabulam sancti Patres apte nuncuparunt. Etenim pro iis, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit poenitentiae, cum dixit: «*Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 22 23]. Unde docendum est, christiani hominis poenitentiam post lapsum multo aliam esse a baptismali, eaque contineri non modo cessationem a peccatis, et eorum detestationem, aut «*cor contritum et humiliatum*» [Ps 50, 19], verum etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto et suo tempore faciendam, et sacerdotalem absolutionem; itemque satisfactionem per ieiunia, eleemosynas, orationes et alia pia spiritualis vitae exercitia; non quidem pro poena aeterna, quae vel sacramento vel sacramenti voto una cum culpa remittitur, sed pro poena temporali [can. 30], quae, ut sacrae litterae docent, non tota semper, ut in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiae Dei, quam acceperunt, ingrati *Spiritum Sanctum contristaverunt* [cf. Eph 4, 30], et *templum Dei violare* [1 Cor 3, 17] non sunt veriti. De qua poenitentia scriptum est: «*Memor esto, unde excideris: age poenitentiam, et prima*

opera fac» [Apc 2, 5], et iterum: «*Quae secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur*» [2 Cor 7, 10] et rursus: «*Poenitentiam agite*» [Mt 3, 2; 4, 17], et «*facite fructus dignos poenitentiae*» [Mt 3, 8].

Cap. 15. [De amissione gratiae per quodvis peccatum mortale.]

Adversus etiam hominum quorundam callida ingenia, 808
qui «*per dulces sermones et benedictiones seducunt corda* (691)
innocentium» [Rom 16, 18], asserendum est, non modo infidelitate [can. 27], per quam et ipsa fides amittitur, sed etiam quocunque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides [can 28], acceptam iustificationis gratiam amitti, divinae legis doctrinam defendendo, quae a regno Dei non solum infideles excludit, sed et fideles quoque, *fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, avaros, ebriosos, maledicos, rapaces* [1 Cor 6, 9 sq], ceterosque omnes, qui letalia committunt peccata, a quibus cum divinae gratiae adiumento abstinere possunt, et pro quibus a Christi gratia separantur [can. 27].

191 1013 1303
Cap. 16. [De merito bonorum operum seu iustificationis fructu.]

Hac igitur ratione iustificatis hominibus, sive acceptam 809
gratiam perpetuo conservaverint sive amissam recupera- (692)
verint, proponenda sunt Apostoli verba: *Abundate in omni opere bono*, «*scientes, quod labor vester non est inanis in Domino*» [1 Cor 15, 58]; «*non enim iniustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius*» [Hebr 6, 10]; et: «*Nolite amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem*» [Hebr 10, 35]. Atque ideo bene operantibus *usque in finem* [Mt 10, 22] et in Deo sperantibus proponenda est vita aeterna et tanquam gratia filiis Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda [can. 26 et 32]. Haec est enim illa *corona iustitiae, quam post suum certamen et cursum repositam sibi esse* aiebat Apostolus, a *iusto iudice sibi reddendam; non solum autem sibi, sed et*

omnibus, qui diligunt adventum eius [2 Tim 4, 7 sq]. Cum enim ille ipse Christus Iesus tanquam *caput in membra* [Eph 4, 15], et tanquam *vitis in palmites* [Io 15, 5], in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quae virtus bona eorum opera semper antecedit et comitatur et subsequitur, et sine qua nullo pacto Deo grata et meritoria esse possent [can. 2]: nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quominus plene illis quidem operibus, quae in Deo sunt facta, divinae legi pro huius vitae statu satisfecisse, et vitam aeternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint [Apc 14, 13], consequendam vere promeruisse censeantur [can. 32], cum Christus Salvator noster dicat: *Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum, sed fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam* [Io 4, 13 sq]. Ita neque *propria nostra iustitia* tanquam ex nobis *propria statuitur*, neque *ignoratur* aut repudiatur *iustitia Dei* [Rom 10, 3]; quae enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhaerentem iustificamur [can. 10 et 11], illa eadem Dei est, quia a Deo nobis infunditur per Christi meritum.

810 Neque vero illud omittendum est, quod, licet bonis
(692) operibus in sacris litteris usque adeo tribuatur, ut etiam *qui uni ex minimis suis potum aquae frigidae dederit*, promittat Christus, *eum non esse sua mercede cariturum* [Mt 10, 42], et Apostolus testetur, *id, quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operari in nobis* [2 Cor 4, 17]: absit tamen, ut christianus homo in se ipso vel confidat vel *glorietur*, et non *in Domino* [cf. 1 Cor 1, 31; 2 Cor 10, 17], cuius tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita [can. 32], quae sunt ipsius dona [v. n. 141]. Et quia «*in multis . . . offendimus omnes*» [Iac 3, 2; can. 23], unusquisque sicut misericordiam et bonitatem, ita severitatem et iudicium ante oculos habere debet, neque se ipsum aliquis, etiam si nihil sibi conscius fuerit, iudicare; quoniam omnis hominum vita non humano iudicio examinanda et iudicanda est, sed Dei, qui «*illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium: et tunc laus erit unicuique a Deo*»

[1 Cor 4, 5], *qui*, ut scriptum est, *reddet unicuique secundum opera sua* [Rom 2, 6].

Post hanc catholicam de iustificatione doctrinam [can. 33], quam nisi quisque fideliter firmiterque receperit, iustificari non poterit, placuit sanctae Synodo hos canones subiungere, ut omnes sciant, non solum quid tenere et sequi, sed etiam quid vitare et fugere debeant.

CANONES de iustificatione[1].

793 Can. 1. Si quis dixerit, hominem suis operibus, quae 811
vel per humanae naturae vires vel per legis doctrinam (693)
fiant, absque divina per Iesum Christum gratia posse iustificari coram Deo: anathema sit [cf. n. 793 sq].

Can. 2. Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gra- 812
tiam per Iesum Christum dari, ut facilius homo iuste vivere ac vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed aegre tamen et difficulter, possit: A. S. [cf. n. 795 809].

Can. 3. Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus 813
Sancti inspiratione atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere aut poenitere posse, sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur: A. S. [cf. n. 797].

Can. 4. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium 814
a Deo motum et excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat ac praeparet, neque posse dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere: A. S. [cf. n. 797].

3597 Can. 5. Si quis liberum hominis arbitrium post 815
Adae peccatum amissum et exstinctum esse dixerit, aut (667)
rem esse de solo titulo, immo titulum sine re, figmentum denique a satana invectum in Ecclesiam: A. S. [cf. n. 793 797].

Can. 6. Si quis dixerit, non esse in potestate ho- 816
minis vias suas malas facere, sed mala opera, ita ut bona, Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie et per se, adeo ut sit proprium eius opus non minus proditio Iudae, quam vocatio Pauli: A. S.

[1] Rcht 30 sqq; Msi XXXIII 40 A sqq; Hrd X 40 B sqq; Bar(Th) ad 1547 n. 14 sqq (83, 195 b sqq).

817 Can. 7. Si quis dixerit, *opera omnia*, quae ante
(699) iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, vere esse *peccata*, vel odium Dei mereri, aut, quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare: A. S. [cf. n. 798].

818 Can. 8. Si quis dixerit, *gehennae metum*, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere: A. S. [cf. n. 798].

819 Can. 9. Si quis dixerit, *sola fide* impium iustificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse eum suae voluntatis motu praeparari atque disponi: A. S. [cf. n. 798 801 804].

820 Can. 10. Si quis dixerit, homines *sine Christi*
(702) *iustitia*, per quam nobis meruit, iustificari, aut *per eam ipsam formaliter* iustos esse: A. S. [cf. n. 795 799].

821 Can. 11. Si quis dixerit, homines iustificari vel sola *imputatione* iustitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et caritate, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur atque illis inhaereat, aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantum favorem Dei: A. S. [cf. n. 799 sq 809].

822 Can. 12. Si quis dixerit, fidem iustificantem nihil aliud esse quam *fiduciam* divinae misericordiae, peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua iustificamur: A. S. [cf. n. 798 802].

823 Can. 13. Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut *credat* certo et absque ulla haesitatione propriae infirmitatis et indispositionis, peccata sibi esse remissa: A. S. [cf. n. 802].

824 Can. 14. Si quis dixerit, hominem a peccatis absolvi ac iustificari ex eo, quod se *absolvi* ac iustificari certo *credat*, aut neminem vere esse iustificatum, nisi qui credat se esse iustificatum, et hac sola fide absolutionem et iustificationem perfici: A. S. [cf. n. 802].

825 Can. 15. Si quis dixerit, hominem renatum et iusti-
(707) ficatum teneri ex fide ad credendum, se certo esse in numero *praedestinatorum*: A. S. [cf. n. 805].

Can. 16. Si quis magnum illud usque in finem *per-* 826
severantiae donum se certo habiturum absoluta et (708)
infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit: A. S. [cf. n. 805 sq].

Can. 17. Si quis iustificationis gratiam non nisi *prae-* 827
destinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos vero omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divina potestate *praedestinatos ad malum*: A. S. [cf. n. 200].

Can. 18. Si quis dixerit, Dei praecepta homini etiam 828
iustificato et sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia: A. S. [cf. n. 804].

Can. 19. Si quis dixerit, *nihil praeceptum* esse 829
in Evangelio *praeter fidem*; cetera esse indifferentia, neque praecepta, neque prohibita, sed libera; aut decem praecepta nihil pertinere ad Christianos: A. S. [cf. n. 800].

Can. 20. Si quis hominem iustificatum et quantum- 830
libet perfectum dixerit non teneri ad *observantiam* (712)
mandatorum Dei et Ecclesiae, sed tantum ad credendum, quasi vero Evangelium sit nuda et absoluta promissio vitae aeternae sine conditione observationis mandatorum: A. S. [cf. n. 804].

Can. 21. Si quis dixerit, Christum Iesum a Deo 831
hominibus datum fuisse ut *redemptorem*, cui fidant, non etiam ut *legislatorem*, cui oboediant: A. S.

Can. 22. Si quis dixerit, iustificatum vel sine *spe-* 832
ciali auxilio Dei in accepta iustitia *perseverare* posse, vel cum eo non posse: A. S. [cf. n. 804 806].

Can. 23. Si quis hominem semel iustificatum dixerit 833
amplius *peccare non posse*, neque gratiam amittere, atque ideo eum, qui labitur et peccat, nunquam vere fuisse iustificatum; aut contra, posse in tota vita peccata omnia, etiam *venialia*, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia: A. S. [cf. n. 805 810].

Can. 24. Si quis dixerit, iustitiam acceptam non 834
conservari, atque etiam *augeri* coram Deo per bona opera, sed opera ipsa fructus solummodo et signa esse iustificationis adeptae, non autem ipsius augendae causam: A. S. [cf. n. 803].

835 Can. 25. Si quis in quolibet bono opere iustum
(717) saltem venialiter peccare dixerit, aut (quod intolerabilius est) mortaliter, atque ideo poenas aeternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem: A. S. [cf. n. 804].

836 Can. 26. Si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerint facta, exspectare et sperare aeternam retributionem a Deo per eius misericordiam et Iesu Christi meritum, si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint: A. S. [cf. n. 809].

837 Can. 27. Si quis dixerit, nullum esse mortale peccatum, nisi infidelitatis, aut nullo alio, quantumvis gravi et enormi, praeterquam infidelitatis, peccato semel acceptam gratiam amitti: A. S. [cf. n. 808].

838 Can. 28. Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia simul et fidem semper amitti, aut fidem, quae remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva; aut eum, qui fidem sine caritate habet, non esse Christianum: A. S. [cf. n. 808].

839 Can. 29. Si quis dixerit, eum, qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere; aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare sine sacramento poenitentiae, prout sancta Romana et universalis Ecclesia a Christo Domino et eius Apostolis edocta hucusque professa est, servavit et docuit: A. S. [cf. n. 807].

840 Can. 30. Si quis post acceptam iustificationis gratiam
(722) cuilibet peccatori poenitenti ita culpam remitti et reatum aeternae poenae deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus poenae temporalis exsolvendae vel in hoc saeculo, vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna coelorum aditus patere possit: A. S. [cf. n. 807].

841 Can. 31. Si quis dixerit, iustificatum peccare, dum intuitu aeternae mercedis bene operatur: A. S. [cf. n. 804].

842 Can. 32. Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius iustificati merita; aut ipsum iustificatum bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam et Iesu Christi meritum, cuius vivum membrum est, fiunt, non vere mereri

augmentum gratiae, vitam aeternam et ipsius vitae aeternae, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriae augmentum: A. S. [cf. n. 803 809 sq].

Can. 33. Si quis dixerit, per hanc doctrinam catho- 843
licam de iustificatione, a sancta Synodo hoc praesenti (725)
decreto expressam, aliqua ex parte gloriae Dei vel meritis Iesu Christi Domini nostri derogari, et non potius veritatem fidei nostrae, Dei denique ac Christi Iesu gloriam illustrari: A. S. [cf. n. 810].

SESSIO VII (3. Martii 1547).

367 402
CANONES de sacramentis in genere[1].

424 465
Can. 1. Si quis dixerit, sacramenta novae legis non 844
484 539
fuisse omnia a Iesu Christo Domino nostro instituta; (726)
669
aut esse plura, vel pauciora, quam septem, videlicet
695 741
baptismum, confirmationem, Eucharistiam, poenitentiam,
996 1469
extremam unctionem, ordinem et matrimonium; aut
1527
etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie
2039 2054
sacramentum: anathema sit.
2088
Can. 2. Si quis dixerit, ea ipsa novae legis sacra- 845
menta a sacramentis antiquae legis non differre, nisi quia ceremoniae sunt aliae et alii ritus externi: A. S.

Can. 3. Si quis dixerit, haec septem sacramenta ita 846
esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius: A. S.

Can. 4. Si quis dixerit, sacramenta novae legis non 847
esse ad salutem necessaria, sed superflua, et sine eis aut eorum voto per solam fidem homines a Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint: A. S.

Can. 5. Si quis dixerit, haec sacramenta propter 848
solam fidem nutriendam instituta fuisse: A. S.

Can. 6. Si quis dixerit, sacramenta novae legis non 849
continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptae per fidem gratiae vel

---

[1] Rcht 40 sqq; Msi XXXIII 52 A sq; Hrd X 52 A sq; Bar(Th) ad 1547 n. 36 sq (33, 210 b sqq).

iustitiae, et notae quaedam christianae professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus: A. S.

850 Can. 7. Si quis dixerit, non dari gratiam per huius-
(732) modi sacramenta semper et omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando et aliquibus: A. S.

851 Can. 8. Si quis dixerit, per ipsa novae legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere: A. S.

852 Can. 9. Si quis dixerit, in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione et ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt: A. S.

853 Can. 10. Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo et omnibus sacramentis administrandis habere potestatem: A. S.

854 Can. 11. Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia: A. S.

855 Can. 12. Si quis dixerit, ministrum in peccato
(736) mortali exsistentem, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre sacramentum: A. S.

856 Can. 13. Si quis dixerit, receptos et approbatos Ecclesiae catholicae ritus, in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcunque ecclesiarum pastorem mutari posse: A. S.

CANONES de baptismo[1]. 46

53
857 Can. 1. Si quis dixerit, baptismum Ioannis habuisse 55 88
(738) eandem vim cum baptismo Christi: A. S. 94
858 Can. 2. Si quis dixerit, aquam veram et naturalem 97 229
non esse de necessitate baptismi, atque ideo verba illa 249 287
Domini nostri Iesu Christi: «*Nisi quis renatus fuerit* 297 329

[1] Rcht 41 sq; Msi XXXIII 53 C; Hrd X 53 C sq; Bar(Th) ad 1547 n. 38 sq (33, 211 b sq).

335 *ex aqua et Spiritu Sancto*» [Io 3, 5], ad metaphoram ali-
388
398 quam detorserit: A. S.
410 Can. 3. Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quae 859
424
430 omnium ecclesiarum mater est et magistra, non esse (740)
447
482 veram de baptismi sacramento doctrinam: A. S.
542 Can. 4. Si quis dixerit, baptismum, qui etiam datur 860
696
712 ab haereticis in nomine Patris et Filii et Spiritus
742
800 Sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non
1480
1527 esse verum baptismum: A. S.
1848 Can. 5. Si quis dixerit, baptismum liberum esse, hoc 861
1977
2042 est, non necessarium ad salutem: A. S. [cf. n. 796].

Can. 6. Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi 862
velit, gratiam amittere, quantumcunque peccet, nisi nolit credere: A. S. [cf. n. 808].

Can. 7. Si quis dixerit, baptizatos per baptismum 863
ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universae legis Christi servandae: A. S. [cf. n. 802].

Can. 8. Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab 864
omnibus sanctae Ecclesiae praeceptis, quae vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint: A. S.

Can. 9. Si quis dixerit, ita revocandos esse homines 865
ad baptismi suscepti memoriam, ut vota omnia, quae (746)
post baptismum fiunt vi promissionis in baptismo ipso iam factae irrita esse intelligant, quasi per ea et fidei, quam professi sunt, detrahatur et ipsi baptismo: A. S.

Can. 10. Si quis dixerit, peccata omnia, quae post 866
baptismum fiunt, sola recordatione et fide suscepti baptismi vel dimitti, vel venialia fieri: A. S.

Can. 11. Si quis dixerit, verum et rite collatum 867
baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad poenitentiam convertitur: A. S.

Can. 12. Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, 868
nisi ea aetate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo: A. S.

Can. 13. Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum 869
credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles (750)
computandos non esse, ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos; aut

praestare omitti eorum baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiae: A. S.

870 Can. 14. Si quis dixerit, huiusmodi parvulos bapti-
(751) zatos, cum adoleverint, interrogandos esse, an ratum habere velint quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt, et, ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos; nec alia interim poena ad christianam vitam cogendos, nisi ut ab Eucharistiae aliorumque sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant: A. S.

CANONES de confirmatione[1]. 98 419

871 Can. 1. Si quis dixerit, confirmationem baptizatorum 424 543
(752) otiosam ceremoniam esse, et non potius verum et pro- 571 697
prium sacramentum; aut olim nihil aliud fuisse quam 1086
catechesin quandam, qua adolescentiae proximi fidei 1458 2044
suae rationem coram Ecclesia exponebant: A. S.

872 Can. 2. Si quis dixerit, iniurios esse Spiritui Sancto eos, qui sacro confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt: A. S.

873 Can. 3. Si quis dixerit, sanctae confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem: A. S.

IULIUS III 1550—1555.

(Concilii TRIDENTINI Continuatio.)

SESSIO XIII (11. Oct. 1551).

Decretum de ss. Eucharistia[2].

Cap. 1. [De reali praesentia Christi.][3] 355 414

874 Principio docet sancta Synodus et aperte ac simpli- 430 437
(755) citer profitetur, in almo sanctae Eucharistiae sacramento 441
post panis et vini consecrationem Dominum nostrum 544 578
Iesum Christum verum Deum atque hominem vere, 581 626 2044

[1] Rcht 47; Msi XXXIII 55 A; Hrd X 54 E sq; Bar(Th) ad 1547 n. 40 (33, 212 a).
[2] Rcht 62 sqq; Msi XXXIII 80 C sqq; Hrd X 79 A sqq; Bar(Th) ad 1551 n. 43 sqq (33, 406 b sqq).
[3] Cf. pag. 266, not. 2.

692 698 realiter ac substantialiter [can. 1] sub specie illarum
755 rerum sensibilium contineri. Neque enim haec inter
883 930 se pugnant, ut ipse Salvator noster semper ad dextram
938 1147 Patris in coelis assideat iuxta modum exsistendi naturalem,
1312 et ut multis nihilominus aliis in locis sacramentaliter
1843 1919 praesens sua substantia nobis adsit, ea exsistendi ratione,
1978 1981 quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem
2045 tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata asse-
2137 qui possumus et constantissime credere debemus. Ita enim maiores nostri omnes, quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam admirabile sacramentum in ultima coena Redemptorem nostrum instituisse, cum post panis vinique benedictionem se suum ipsius corpus illis praebere ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est; quae verba a sanctis Evangelistis commemorata [Mt 26, 26 sqq; Mc 14, 22 sqq; Lc 22, 19 sq], et a Divo Paulo postea repetita [1 Cor 11, 23 sqq], cum propriam illam et apertissimam significationem prae se ferant, secundum quam a Patribus intellecta sunt, indignissimum sane flagitium est, ea a quibusdam contentiosis et pravis hominibus ad fictitios et imaginarios tropos, quibus veritas carnis et sanguinis Christi negatur, contra universum Ecclesiae sensum detorqueri, quae, tanquam *columna et firmamentum veritatis* [1 Tim 3, 15], haec ab impiis hominibus excogitata commenta, velut satanica detestata est, grato semper et memori animo praestantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

Cap. 2. [De institutione ss. Eucharistiae.]

Ergo Salvator noster, discessurus ex hoc mundo 875
ad Patrem, sacramentum hoc instituit, in quo (756)
divitias divini sui erga homines amoris velut effudit, *memoriam faciens mirabilium suorum* [Ps 110, 4], et in illius sumptione colere nos *sui memoriam* [1 Cor 11, 24] praecepit, suamque *annuntiare mortem, donec* ipse ad iudicandum mundum *veniat* [1 Cor 11, 26]. Sumi autem voluit sacramentum hoc tanquam spiritualem animarum

cibum [Mt 26, 26], quo alantur et confortentur [can. 5] viventes vita illius, qui dixit: «*Qui manducat me, et ipse vivet propter me*» [Io 6, 58], et tanquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis, et a peccatis mortalibus praeservemur. Pignus praeterea id esse voluit futurae nostrae gloriae et perpetuae felicitatis, adeoque symbolum unius illius *corporis,* cuius ipse *caput* [1 Cor 11, 3; Eph 5, 23] exsistit, cuique nos, tanquam membra, arctissima fidei, spei et caritatis conexione adstrictos esse voluit, ut *idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata* [cf. 1 Cor 1, 10].

Cap. 3. De excellentia ss. Eucharistiae. . . .

876 Commune hoc quidem est sanctissimae Eucharistiae
(757) cum ceteris sacramentis, symbolum esse rei sacrae et invisibilis gratiae formam visibilem; verum illud in ea excellens et singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis utitur: at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est [can. 4]. Nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant [Mt 26, 26; Mc 24, 22], cum vere tamen ipse affirmaret corpus suum esse, quod praebebat; et semper haec fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem verum Domini nostri corpus verumque eius sanguinem sub panis et vini specie una cum ipsius anima et divinitate exsistere: sed corpus quidem sub specie panis et sanguinem sub vini specie ex vi verborum, ipsum autem corpus sub specie vini, et sanguinem sub specie panis, animamque sub utraque, vi naturalis illius conexionis et concomitantiae, qua partes Christi Domini, qui iam *ex mortuis resurrexit non amplius moriturus* [Rom 6, 9], inter se copulantur, divinitatem porro propter admirabilem illam eius cum corpore et anima hypostaticam unionem [can. 1 et 3]. Quapropter verissimum est, tantundem sub alterutra specie atque sub utraque contineri. Totus enim et integer Christus sub panis specie et sub quavis ipsius speciei parte, totus item sub vini specie et sub eius partibus exsistit [can. 3].

Cap. 4. De Transsubstantiatione.

Quoniam autem Christus redemptor noster corpus 877
suum id, quod sub specie panis offerebat [cf. Mt 26, 26 sqq; (758)
Mc 14, 22 sqq; Lc 22, 19 sq; Io 6, 48; 1 Cor 11, 24 sqq], vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta haec Synodus declarat, per consecrationem panis et vini conversionem fieri totius substantiae panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, et totius substantiae vini in substantiam sanguinis eius. Quae conversio convenienter et proprie a sancta catholica Ecclesia transsubstantiatio est appellata [can. 2].

Cap. 5. [De cultu et veneratione ss. Eucharistiae.]

Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes 878
Christi fideles pro more in catholica Ecclesia semper (759)
recepto latriae cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione exhibeant [can. 6]. Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit a Christo Domino, ut sumatur [cf. Mt 26, 26 sqq], institutum. Nam illum eundem Deum praesentem in eo adesse credimus, quem Pater aeternus introducens in orbem terrarum dicit: «*Et adorent eum omnes Angeli Dei*» [Hebr 1, 6; ex Ps 96, 7], quem Magi *procidentes adoraverunt* [cf. Mt 2, 11], quem denique in Galilaea ab Apostolis *adoratum* fuisse Scriptura testatur [cf. Mt 28, 17]. Declarat praeterea sancta Synodus, pie et religiose admodum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, ut singulis annis peculiari quodam et festo die praecelsum hoc et venerabile sacramentum singulari veneratione ac solemnitate celebraretur, utque in processionibus reverenter et honorifice illud per vias et loca publica circumferretur. Aequissimum est enim sacros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos et memores testentur animos erga communem Dominum et Redemptorem pro tam ineffabili et plane divino beneficio, quo mortis eius victoria et triumphus repraesentatur. Atque sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio et

haeresi triumphum agere, ut eius adversarii in conspectu tanti splendoris, et in tanta universae Ecclesiae laetitia positi vel debilitati et fracti tabescant, vel pudore affecti et confusi aliquando resipiscant.

Cap. 6. [De asservatione et delatione ad infirmos.]

879 (760) Consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucharistiam adeo antiqua est, ut eam saeculum etiam NICAENI Concilii agnoverit. Porro deferri ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, et in hunc usum diligenter in ecclesiis conservari, praeterquam quod cum summa aequitate et ratione coniunctum est, tum multis in Conciliis praeceptum invenitur, et vetustissimo catholicae Ecclesiae more est observatum. Quare sancta haec Synodus retinendum omnino salutarem hunc et necessarium morem statuit [can. 7].

Cap. 7. [De praeparatione ad sumptionem.]

880 (761) Si non decet ad sacras ullas functiones quempiam accedere nisi sancte, certe, quo magis sanctitas et divinitas coelestis huius sacramenti viro christiano comperta est, eo diligentius cavere ille debet, ne absque magna reverentia et sanctitate [can. 11] ad id percipiendum accedat, praesertim cum illa plena formidinis verba apud Apostolum legamus: «*Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit non diiudicans Corpus Domini*» [1 Cor 11, 29]. Quare communicare volenti revocandum est in memoriam eius praeceptum: «*Probet autem seipsum homo*» [1 Cor 11, 28]. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quamtumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod a Christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, haec sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confessoris. Quod si necessitate urgente sacerdos absque praevia confessione celebraverit, quam primum confiteatur.

Cap. 8. [De sumptione sacramentali et spirituali.]

Quoad usum autem recte et sapienter Patres nostri 881 (762)
tres rationes hoc sanctum sacramentum accipiendi distinxerunt. Quosdam enim docuerunt sacramentaliter dumtaxat id sumere ut peccatores; alios tantum spiritualiter, illos nimirum, qui voto propositum illum coelestem panem edentes, *fide* viva, *quae per dilectionem operatur* [Gal 5, 6], fructum eius et utilitatem sentiunt; tertios porro sacramentaliter simul et spiritualiter [can. 8], hi autem sunt, qui ita se prius probant et instruunt, ut *vestem nuptialem induti* [Mt 22, 11 sqq] ad divinam hanc mensam accedant. In sacramentali autem sumptione semper in Ecclesia Dei mos fuit, ut laici a sacerdotibus communionem acciperent, sacerdotes autem celebrantes se ipsos communicarent [can. 10], qui mos tanquam ex traditione apostolica descendens iure ac merito retineri debet.

Demum autem paterno affectu admonet sancta Syn- 882
odus, hortatur, rogat et obsecrat per viscera misericordiae Dei nostri, ut omnes et singuli, qui christiano nomine censentur, in hoc unitatis signo, in hoc vinculo caritatis, in hoc concordiae symbolo iam tandem aliquando conveniant et concordent, memoresque tantae maiestatis et tam eximii amoris Iesu Christi Domini nostri, qui dilectam animam suam in nostrae salutis pretium, et *carnem suam* nobis dedit ad *manducandum* [Io 6, 48 sqq], haec sacra mysteria corporis et sanguinis eius ea fidei constantia et firmitate, ea animi devotione, ea pietate et cultu credant et venerentur, ut *panem* illum *supersubstantialem* [Mt 6, 11] frequenter suscipere possint, et is vere eis sit animae vita et perpetua sanitas mentis, *cuius vigore confortati* [3 Rg 19, 8] ex huius miserae peregrinationis itinere ad coelestem patriam pervenire valeant, eundem *panem Angelorum* [Ps 77, 25], quem modo sub sacris velaminibus edunt, absque ullo velamine manducaturi.

Quoniam autem non est satis veritatem dicere, nisi detegantur et refellantur errores: placuit sanctae Synodo hos canones subiungere, ut omnes, iam agnita

catholica doctrina, intelligant quoque, quae ab illis haereses caveri vitarique debeant.

CANONES de ss. Eucharistia[1].

883 Can. 1. Si quis negaverit, in sanctissimae Eucharistiae 874
(763) sacramento contineri vere, realiter et substantialiter Corpus et Sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum; sed dixerit, tantummodo esse in eo ut in signo vel figura, aut virtute: anathema sit [cf. n. 874 876].

884 Can. 2. Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiae sacramento remanere substantiam panis et vini una cum Corpore et Sanguine Domini nostri Iesu Christi, negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in Corpus et totius substantiae vini in Sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat: A. S. [cf. n. 877].

885 Can. 3. Si quis negaverit, in venerabili sacramento
(765) Eucharistiae sub unaquaque specie et sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta totum Christum contineri: A. S. [cf. n. 876].

886 Can. 4. Si quis dixerit, peracta consecratione in admirabili Eucharistiae sacramento non esse Corpus et Sanguinem Domini nostri Iesu Christi, sed tantum in usu, dum sumitur, non autem ante vel post, et in hostiis seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum Corpus Domini: A. S. [cf. n. 876].

887 Can. 5. Si quis dixerit, vel praecipuum fructum sanctissimae Eucharistiae esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire: A. S. [cf. n. 875].

888 Can. 6. Si quis dixerit, in sancto Eucharistiae sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriae etiam externo adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in pro-

---

[1] Rcht 66 sq; Msi XXXIII 84 C sq; Hrd X 83 A sq; Bar(Th) ad 1551 n. 50 (33, 409 a sq).

cessionibus secundum laudabilem et universalem Ecclesiae sanctae ritum et consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et eius adoratores esse idololatras: A. S. [cf. n. 878].

Can. 7. Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam 889
in sacrario reservari, sed statim post consecrationem (769)
adstantibus necessario distribuendam; aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur: A. S. [cf. n. 879].

Can. 8. Si quis dixerit, Christum in Eucharistia ex- 890
hibitum spiritualiter tantum manducari, et non etiam sacramentaliter ac realiter: A. S. [cf. n. 881].

Can. 9. Si quis negaverit, omnes et singulos Christi 891
fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis per-
437 venerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum iuxta praeceptum sanctae matris Ecclesiae: A. S. [cf. n. 437].

Can. 10. Si quis dixerit, non licere sacerdoti cele- 892
branti se ipsum communicare: A. S. [cf. n. 881].

Can. 11. Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem 893
praeparationem ad sumendum sanctissimae Eucharistiae sacramentum: A. S. Et, ne tantum Sacramentum indigne atque ideo in mortem et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris necessario praemittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, praedicare vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere praesumpserit, eo ipso excommunicatus exsistat [cf. n. 880].

SESSIO XIV (25. Nov. 1551).

43 57
[Doctrina de sacramento poenitentiae[1].]

95 111
Cap. 1. *De necessitate et institutione sacramenti poenitentiae.*

145 167
Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum 894
366 424
esset, ut iustitiam in baptismo ipsius beneficio et gratia (774)
430
susceptam constanter tuerentur, non fuisset opus, aliud

---

[1] Rcht 75 sqq; Msi XXXIII 91 D sqq; Hrd X 89 E sqq; Bar(Th) ad 1551 n. 56 sqq (33, 412 a sqq). — Cf. pag. 266, not. 2.

ab ipso baptismo sacramentum ad peccatorum 437 470
remissionem esse institutum [can. 2]. *Quoniam* autem *491* 538
Deus, dives in misericordia [Eph 2, 4], *cognovit figmentum* *587*
nostrum [Ps 102, 14], illis etiam vitae remedium contulit, 699 *724*
qui sese postea in peccati servitutem et daemonis pote- *745* 807
statem tradidissent, sacramentum videlicet poeniten- 911
tiae [can. 1], quo lapsis post baptismum beneficium 989 *1088*
mortis Christi applicatur. Fuit quidem poenitentia uni- *1106* 1146
versis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inqui- *1206*
nassent, quovis tempore ad gratiam et iustitiam asse- *1220* *1308*
quendam necessaria, illis etiam, qui baptismi sacramento 1474 *1534*
ablui petivissent, ut perversitate abiecta et emendata *1544*
tantam Dei offensionem cum peccati odio et pio animi *2046*
dolore detestarentur. Unde Propheta ait: «*Convertimini et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris; et non erit vobis in ruinam iniquitas*» [Ez 18, 30]. Dominus etiam dixit: *Nisi poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis* [Lc 13, 3]. Et princeps Apostolorum PETRUS peccatoribus baptismo initiandis poenitentiam commendans dicebat: «*Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum*» [Act 2, 38]. Porro nec ante adventum Christi poenitentia erat sacramentum, nec est post adventum illius cuiquam ante baptismum. Dominus autem sacramentum poenitentiae tunc praecipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens: «*Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 22 sq]. Quo tam insigni facto et verbis tam perspicuis potestatem remittendi et retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit [can. 3], et Novatianos remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia catholica tanquam haereticos explosit atque condemnavit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum sancta haec Synodus probans et recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem praedicandi verbum Dei et Christi Evangelium annuntiandi contra huiusmodi sacramenti institutionem falso detorquent.

Cap. 2. De differentia sacramenti poenitentiae et baptismi.

Ceterum hoc sacramentum multis rationibus a bap- 895
tismo differre dignoscitur [can. 2]. Nam praeterquam (775)
quod materia et forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissime dissidet: constat certe, baptismi ministrum iudicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. «*Quid enim mihi*, inquit Apostolus, *de iis, qui foris sunt, iudicare?*» [1 Cor 5, 12.] Secus est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lavacro *baptismi* sui *corporis membra* [1 Cor 12, 13] semel effecit. Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminaverint, non iam repetito baptismo ablui, cum id in Ecclesia catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tanquam reos sisti voluit, ut per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum poenitentes confugerint, possent liberari. Alius praeterea est baptismi, et alius poenitentiae fructus. *Per baptismum* enim *Christum induentes* [Gal 3, 27] nova prorsus in illo efficimur creatura, plenam et integram peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen novitatem et integritatem per sacramentum poenitentiae, sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente iustitia, pervenire nequaquam possumus, ut merito poenitentia laboriosus quidam baptismus a sanctis Patribus dictus fuerit. Est autem hoc sacramentum poenitentiae lapsis post baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus [can. 6].

Cap. 3. De partibus et fructu huius poenitentiae.

Docet praeterea sancta Synodus, sacramenti poeni- 896
tentiae formam, in qua praecipue ipsius vis sita est, (776)
in illis ministri verbis positam esse: *Ego te absolvo* etc., quibus quidem de Ecclesiae sanctae more preces quaedam laudabiliter adiunguntur, ad ipsius tamen formae essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti administrationem sunt necessariae. Sunt autem quasi materia huius sacramenti ipsius poenitentis

actus, nempe contritio, confessio et satisfactio [can. 4]. Qui quatenus in poenitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione poenitentiae partes dicuntur. Sane vero res et effectus huius sacramenti, quantum ad eius vim et efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo, quam interdum in viris piis et cum devotione hoc sacramentum percipientibus conscientiae pax ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet. Haec de partibus et effectu huius sacramenti sancta Synodus tradens simul eorum sententias damnat, qui poenitentiae partes incussos conscientiae terrores et fidem esse contendunt.

Cap. 4. De contritione [et attritione].

897 Contritio, quae primum locum inter dictos poenitentis
(777) actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius, et in homine post baptismum lapso ita demum praeparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinae misericordiae et voto praestandi reliqua coniunctus sit, quae ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato et vitae novae propositum et inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: *Proicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus praevaricati estis, et facite vobis cor novum et spiritum novum* [Ez 18, 31]. Et certe, qui illos Sanctorum clamores consideraverit: «*Tibi soli peccavi, et malum coram te feci*» [Ps 50, 6]; «*Laboravi in gemitu meo; lavabo per singulas noctes lectum meum*» [Ps 6, 7]; «*Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae*» [Is 38, 15], et alios huius generis, facile intelliget, eos ex vehementi quodam anteactae vitae odio et in-
898 genti peccatorum detestatione manasse. Docet praeterea, etsi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur, ipsam

nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.
Illam vero contritionem imperfectam [can. 5], quae
1525 attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, declarat non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat. Et quamvis sine sacramento poenitentiae per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento poenitentiae impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitae ad Ionae praedicationem plenam terroribus poenitentiam egerunt et misericordiam a Domino impetrarunt [cf. Ion 3]. Quamobrem falso quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint, sacramentum poenitentiae absque bono motu suscipientium gratiam conferre, quod nunquam Ecclesia Dei docuit nec sensit. Sed et falso docent contritionem esse extortam et coactam, non liberam et voluntariam [can. 5].

Cap. 5. De confessione.

Ex institutione sacramenti poenitentiae iam explicata 899
universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse (779)
a Domino integram peccatorum confessionem [Iac 5, 16; 1 Io 1, 9 (Lc 17, 14)], et omnibus post baptismum lapsis iure divino necessariam exsistere [can. 7], quia Dominus noster Iesus Christus, e terris ascensurus ad coelos, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit [Mt 16, 19; 18, 18; Io 20, 23], tanquam praesides et iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quae Christi fideles ceciderint, qui pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque aequitatem quidem illos in poenis iniungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie ac singillatim sua ipsi peccata de-

clarassent. Ex his colligitur, oportere a poenitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem 1124
sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint et tantum adversus duo ultima decalogi praecepta commissa [Ex 20, 17; Mt 5, 28], quae nonnunquam animum gravius sauciant, et periculosiora sunt iis, quae in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur et in quae frequentius labimur, quamquam recte et utiliter citraque omnem praesumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat: taceri tamen citra culpam multisque aliis remediis expiari possunt. Verum, cum universa mortalia peccata, etiam cogitationis, homines *irae filios* [Eph 2, 3] et Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam cum aperta et verecunda confessione a Deo quaerere. Itaque dum omnia, quae memoriae occurrunt, peccata Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia divinae misericordiae ignoscenda exponunt. Qui vero secus faciunt et scienter aliqua retinent, nihil divinae bonitati per sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat aegrotus vulnus medico detegere, quod ignorat medicina, non curat. Colligitur praeterea, etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quae speciem peccati mutant [can. 7], quod sine illis peccata ipsa neque a poenitentibus integre exponantur, nec iudicibus innotescant, et fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint et poenam, quam oportet, pro illis poenitentibus imponere. Unde alienum a ratione est docere, circumstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut unam tantum circumstantiam confitendam esse, nempe peccasse in fratrem.

900 Sed et impium est, confessionem, quae hac ratione
(780) fieri praecipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare [can. 8]; constat enim, nihil aliud in Ecclesia a poenitentibus exigi, quam ut, postquam quisque diligentius se excusserit et conscientiae suae sinus omnes et latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum et Deum suum mortaliter offendisse meminerit; reliqua autem peccata, quae

diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur; pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: «*Ab occultis meis munda me, Domine*» [Ps 18, 13]. Ipsa vero huiusmodi confessionis difficultas ac peccata detegendi verecundia gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis et consolationibus levaretur, quae omnibus digne ad hoc sacramentum accedentibus, per absolutionem certissime conferuntur.

Ceterum, quoad modum confitendi secreto apud 901
solum sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin ali- (780)
quis in vindictam suorum scelerum et sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum tum ob Ecclesiae offensae aedificationem, delicta sua publice confiteri possit: non est tamen hoc divino praecepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege praeciperetur, ut delicta, praesertim secreta, publica essent confessione aperienda [can. 6]. Unde cum a sanctissimis et antiquissimis Patri-
145 bus magno unanimique consensu secreta confessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta usa est et modo etiam utitur, fuerit semper commendata, manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam a divino mandato alienam et inventum humanum esse, atque a Patribus in concilio LATERANENSI congregatis initium habuisse, docere non verentur [can. 8]; neque enim per LATERANENSE concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur, quod iure divino necessarium et institutum esse intellexerat, sed ut praeceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus et singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur. Unde iam in universa Ecclesia cum ingenti animarum fructu observatur mos ille salutaris confitendi sacro illo et maxime acceptabili tempore Quadragesimae, quem morem haec sancta Synodus maxime probat et amplectitur tanquam pium et merito retinendum [v. n. 437 sq].

Cap. 6. De ministro huius sacramenti et absolutione.

Circa ministrum autem huius sacramenti declarat 902
sancta Synodus, falsas esse et a veritate Evangelii (781)
penitus alienas doctrinas omnes, quae ad alios quosvis

homines praeter episcopos et sacerdotes [can. 10] clavium ministerium perniciose extendunt, putantes verba illa Domini: «*Quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo, et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo*» [Mt 18, 18], et: «*Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 23], ad omnes Christi fideles indifferenter et promiscue contra institutionem huius sacramenti ita fuisse dicta, ut quivis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem cuicunque factam. Docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus Sancti in ordinatione collatam tanquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere, eosque prave sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamvis autem absolutio sacerdotis alieni beneficii sit dispensatio, tamen non est solum nudum ministerium vel annuntiandi Evangelium vel declarandi remissa esse peccata: sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut a iudice sententia pronuntiatur [can. 9]. Atque ideo non debet poenitens adeo sibi de sua ipsius fide blandiri, ut, etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus serio agendi et vere absolvendi desit, putet tamen se propter suam solam fidem vere et coram Deo esse absolutum. Nec enim fides sine poenitentia remissionem ullam peccatorum praestaret, nec is esset nisi salutis suae negligentissimus, qui sacerdotem iocose absolventem cognosceret, et non alium serio agentem sedulo requireret.

Cap. 7. De casuum reservatione.

903 Quoniam igitur natura et ratio iudicii illud exposcit,
(782) ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit et verissimum esse Synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem. Magnopere vero ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quaedam et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis dumtaxat sacerdotibus absolverentur, unde merito Pontifices Maximi, pro suprema potestate sibi in Ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari iudicio reservare [can. 11]. Neque dubitandum esset, quando omnia, quae a Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem episcopis omnibus in sua cuique dioecesi, in aedificationem tamen, non in destructionem liceat pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate, praesertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem consonum est divinae auctoritati non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere. Verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes sacerdotes quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt; extra quem articulum sacerdotes cum nihil possint in casibus reservatis, id unum poenitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores et legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant.

Cap. 8. De satisfactionis necessitate et fructu.

Demum quoad satisfactionem, quae ex omnibus poeni- 904
tentiae partibus, quemadmodum a Patribus nostris chri- (783)
stiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita una maxime nostra aetate summo pietatis praetextu impugnatur ab iis, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt, sancta Synodus declarat, falsum omnino esse et a verbo Dei alienum, culpam a Domino nunquam remitti, quin universa etiam poena condonetur [can. 12 et 15]. Perspicua enim et illustria in sacris litteris exempla [cf. Gn 3, 16 sqq; Nm 12, 14 sq; 20, 11 sq; 2 Rg 12, 13 sq etc.] reperiuntur, quibus praeter divinam traditionem hic error quam manifestissime revincitur. Sane et divinae iustitiae ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per

ignorantiam deliquerint; aliter vero, qui semel a peccati et daemonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scientes *templum Dei violare* [1 Cor 3, 17] et *Spiritum Sanctum contristare* [Eph 4, 30] non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leviora putantes, velut iniurii et *contumeliosi Spiritui Sancto* [Hebr 10, 29], in graviora labamur, *thesaurizantes nobis iram in die irae* [Rom 2, 5; Iac 5, 3]. Procul dubio enim magnopere a peccato revocant, et quasi freno quodam coercent hae satisfactoriae poenae, cautioresque et vigilantiores in futurum poenitentes efficiunt; medentur quoque peccatorum reliquiis, et vitiosos habitus male vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque vero securior ulla via in Ecclesia Dei unquam existimata fuit ad amovendam imminentem a Domino poenam, quam ut haec poenitentiae opera [Mt 3, 28; 4, 17; 11, 21 al.] homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad haec, quod, dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit [Rom 5, 10; 1 Io 2, 1 sq], *ex quo* omnis *nostra sufficientia est* [2 Cor 3, 5], conformes efficimur, certissimam quoque inde arrham habentes, quod, *si compatimur, et conglorificabimur* [cf. Rom 8, 17]. Neque vero ita nostra est satisfactio haec, quam pro peccatis nostris exsolvimus, ut non sit per Christum Iesum; nam qui ex nobis tanquam ex nobis nihil possumus, *eo* cooperante, *qui nos confortat, omnia possumus* [cf. Phil 4, 13]. Ita non habet homo, unde glorietur; sed omnis *gloriatio* [cf. 1 Cor 1, 31; 2 Cor 10, 17; Gal 6, 14] nostra in Christo est, *in quo vivimus, in quo movemur* [cf. Act 17, 28], in quo satisfacimus, *facientes fructus dignos poenitentiae* [cf. Lc 3, 8], qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre [can. 13].

905 Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus
(783) et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et poenitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones iniungere, ne, si forte peccatis conniveant et indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis iniun-

gendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem prae oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam et castigationem: nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed et ad ligandum concessas [cf. Mt 16, 19; 18, 18; Io 20, 23; can. 15] etiam antiqui Patres et credunt et docent. Nec propterea existimarunt, sacramentum poenitentiae esse forum irae vel poenarum, sicut nemo unquam catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus vim meriti et satisfactionis Domini nostri Iesu Christi vel obscurari vel aliqua ex parte imminui; quod dum Novatores intelligere volunt, ita optimam poenitentiam novam vitam esse docent, ut omnem satisfactionis vim et usum tollant [can. 13].

Cap. 9. De operibus satisfactionis.

Docet praeterea, tantam esse divinae munificentiae 906
largitatem, ut non solum poenis sponte a nobis pro (784)
vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis a Deo inflictis et a nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus [can. 13].

99
Doctrina de sacramento extremae unctionis[1].
315
424
700 Visum est autem sanctae Synodo, praecedenti doc- 907
926 trinae de poenitentia adiungere ea, quae sequuntur de (785)
1628
1996 sacramento extremae unctionis, quod non modo poe-
2048 nitentiae, sed et totius christianae vitae, quae perpetua poenitentia esse debet, consummativum existimatum est a Patribus. Primum itaque circa illius institutionem declarat et docet, quod clementissimus Redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluit de salutaribus remediis adversus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in

[1] Rcht 81 sqq; Msi XXXIII 97 E sqq; Hrd X 96 A sq; Bar(Th) ad 1551 n. 59 (33, 413 b).

sacramentis aliis praeparavit, quibus Christiani conservare se integros, dum viverent, ab omni graviore spiritus incommodo possint: ita extremae unctionis sacramento finem vitae tanquam firmissimo quodam praesidio munivit [can. 1]. Nam etsi *adversarius noster* occasiones per omnem vitam *quaerat* et captet, ut *devorare* [1 Petr 5, 8] animas nostras quoquo modo possit: nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suae versutiae nervos intendat ad perdendos nos penitus, et a fiducia etiam, si possit, divinae misericordiae deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vitae perspicit.

Cap. 1. De institutione sacramenti extremae unctionis.

908 Instituta est autem sacra haec unctio infirmorum tan-
(786) quam vere et proprie sacramentum Novi Testamenti a Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatum [Mc 6, 13], per Iacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum [can. 1]. *Infirmatur,* inquit, *quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et, si in peccatis sit, dimittentur ei* [Iac 5, 14 15]. Quibus verbis, ut ex apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum et effectum huius salutaris sacramenti. Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab episcopo benedictum, nam unctio aptissime Spiritus Sancti gratiam, qua invisibiliter anima aegrotantis inungitur, repraesentat; formam deinde esse illa verba: *Per istam unctionem* etc.

Cap. 2. De effectu huius sacramenti.

909 Res porro et effectus huius sacramenti illis verbis
(787) explicatur: *Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et, si in peccatis sit, dimittentur ei* [Iac 5, 15]. Res etenim haec gratia est Spiritus Sancti, cuius unctio delicta, si quae sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, et aegroti animam alleviat et confirmat [can. 2], magnam in eo divinae misericordiae fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus

et morbi incommoda ac labores levius fert, et tentationibus daemonis *calcaneo insidiantis* [Gn 3, 15] facilius resistit, et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, consequitur.

Cap. 3. [De ministro et tempore administrationis [1].]

Iam vero, quod attinet ad praescriptionem eorum, 910
qui et suscipere et ministrare hoc sacramentum debent, (788)
haud obscure fuit illud etiam in verbis praedictis traditum. Nam et ostenditur illic, proprios huius sacramenti ministros esse Ecclesiae presbyteros [can. 4], quo nomine eo loco non aetate seniores aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi aut sacerdotes ab ipsis rite ordinati per *impositionem manuum presbyterii* [1 Tim 4, 14; can. 4]. Declaratur etiam, esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero praesertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitae constituti videantur, unde et sacramentum exeuntium nuncupatur. Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem convaluerint, iterum huius sacramenti subsidio iuvari poterunt, cum in aliud simile vitae discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam et dilucidam Apostoli Iacobi sententiam [Iac 5, 14] docent hanc unctionem vel figmentum esse humanum vel ritum a Patribus acceptum, nec mandatum Dei nec promissionem gratiae habentem [can. 1]; et qui illam iam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum dumtaxat in primitiva Ecclesia referenda esset; et qui dicunt, ritum et usum, quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramenti administratione observat, Iacobi Apostoli sententiae repugnare atque ideo in alium commutandum esse; et denique, qui hanc extremam unctionem a fidelibus sine peccato contemni posse affirmant [can. 3]. Haec enim omnia manifestissime pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profecto Ecclesia Romana, aliarum omnium mater et magistra, aliud in hac administranda unctione, quantum ad ea, quae huius sacramenti substantiam perficiunt, observat, quam quod beatus Iacobus prae-

[1] Cf. pag. 266, not. 2.

scripsit. Neque vero tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere et ipsius Spiritus Sancti iniuria esse posset.

Haec sunt, quae de poenitentiae et extremae unctionis sacramentis haec sancta oecumenica Synodus profitetur et docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda et tenenda proponit. Sequentes autem canones inviolabiliter servandos esse tradit, et asserentes contrarium perpetuo damnat et anathematizat.

[CANONES de sacramento poenitentiae [1].]

911 Can. 1. Si quis dixerit, in catholica Ecclesia poeni- 894
(789) tentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo Domino nostro institutum: anathema sit [cf. n. 894].

912 Can. 2. Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum poenitentiae sacramentum esse dixerit, quasi haec duo sacramenta distincta non sint, atque ideo poenitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari: A. S. [cf. n. 894].

913 Can. 3. Si quis dixerit, verba illa Domini Salvatoris: «*Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 22 sq] non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento poenitentiae, sicut Ecclesia catholica ab initio semper intellexit; detorserit autem, contra institutionem huius sacramenti, ad auctoritatem praedicandi Evangelium: A. S. [cf. n. 894].

914 Can. 4. Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in poenitente quasi materiam sacramenti poenitentiae, videlicet contritionem, confessionem et satisfactionem, quae tres poenitentiae partes dicuntur; aut dixerit, duas tantum esse poenitentiae partes, terrores scilicet incussos conscientiae agnito peccato, et fidem conceptam ex Evangelio vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata: A. S. [cf. n. 896].

---

[1] Rcht 83 sqq; Msi XXXIII 99 C sqq; Hrd X 97 D sqq; Bar(Th) ad 1551 n. 59 (33, 414 a sqq). — Cf. pag. 266, not. 2.

Can. 5. Si quis dixerit, eam contritionem, quae 915
paratur per discussionem, collectionem et detestationem (793)
peccatorum, qua quis *recogitat annos suos in amaritudine animae suae* [Is 38, 15], ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem aeternae beatitudinis et aeternae damnationis incursum cum proposito melioris vitae, non esse verum et utilem dolorem, nec praeparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem; demum illam esse dolorem coactum et non liberum ac voluntarium: A. S. [cf. n. 898].

Can. 6. Si quis negaverit, confessionem sacramen- 916
talem vel institutam vel ad salutem necessariam esse iure divino; aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum: A. S. [cf. n. 899 sq].

Can. 7. Si quis dixerit, in sacramento poenitentiae 917
ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta, et quae sunt contra duo ultima decalogi praecepta, et circumstantias, quae peccati speciem mutant; sed eam confessionem tantum esse utilem ad erudiendum et consolandum poenitentem, et olim observatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam; aut dixerit, eos, qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle divinae misericordiae ignoscendum; aut demum non licere confiteri peccata venialia: A. S. [cf. n. 899 901].

Can. 8. Si quis dixerit, confessionem omnium pec- 918
catorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem, et traditionem humanam a piis abolendam; aut ad eam non teneri omnes et singulos utriusque sexus Christi fideles iuxta magni Concilii LATERANENSIS constitutionem semel in anno, et ob id suadendum esse Christi fidelibus, ut non confiteantur tempore Quadragesimae: A. S. [cf. n. 900 sq].

Can. 9. Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem 919
sacerdotis non esse actum iudicialem, sed nudum

ministerium pronuntiandi et declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum, aut sacerdos non serio, sed ioco absolvat; aut dixerit non requiri confessionem poenitentis, ut sacerdos ipsum absolvere possit: A. S. [cf. n. 902].

920 (798) Can. 10. Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere; aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum: *Quaecunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo, et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo* [Mt 18, 18]; et «*Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 23], quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem: A. S. [cf. n. 902].

921 Can. 11. Si quis dixerit, episcopos non habere ius reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus sacerdos a reservatis vere absolvat: A. S. [cf. n. 903].

922 Can. 12. Si quis dixerit, totam poenam simul cum culpa remitti semper a Deo, satisfactionemque poenitentium non esse aliam quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse: A. S. [cf. n. 904].

923 Can. 13. Si quis dixerit, pro peccatis, quoad poenam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri poenis ab eo inflictis et patienter toleratis vel a sacerdote iniunctis, sed neque sponte susceptis, ut ieiuniis, orationibus, eleemosynis vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam poenitentiam esse tantum novam vitam: A. S. [cf. n. 904 sqq].

924 Can. 14. Si quis dixerit, satisfactiones, quibus poenitentes per Christum Iesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia et verum Dei cultum atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes: A. S. [1] [cf. n. 905].

---

[1] Cf. Can. 2 conc. Laodicensis (ca. 372): «De his qui diversis facinoribus peccaverunt et perseverantes in oratione confessionis et

Can. 15. Si quis dixerit, claves Ecclesiae esse datas 925
tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum, et (803)
propterea sacerdotes, dum imponunt poenas confitentibus, agere contra finem clavium et contra institutionem Christi; et fictionem esse, quod, virtute clavium sublata poena aeterna, poena temporalis plerumque exsolvenda remaneat: A. S. [cf. n. 904].

[CANONES de extrema unctione [1].]

907 Can. 1. Si quis dixerit, extremam unctionem non 926
esse vere et proprie sacramentum a Christo Do- (804)
mino nostro institutum [cf. Mc 6, 13] et a beato Iacobo Apostolo promulgatum [Iac 5, 14], sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum: anathema sit [cf. * 907 sqq].

Can. 2. Si quis dixerit, sacram infirmorum unctionem 927
non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos, sed iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum: A. S. [cf. n. 909].

Can. 3. Si quis dixerit, extremae unctionis ritum 928
et usum, quem observat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiae beati Iacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a Christianis absque peccato contemni: A. S. [cf. n. 910].

Can. 4. Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiae, quos 929
beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed aetate seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremae unctionis ministrum non esse solum sacerdotem: A. S. [cf. n. 910].

MARCELLUS II 1555. PAULUS IV 1555—1559 [2].

---

poenitentiae conversionem a malis habuere perfectam, pro qualitate delicti talibus post poenitentiae tempus impensum propter clementiam et bonitatem Dei communio concedatur.» [*Versio Dionysii Exigui;* Hrd I 781 B.]

[1] Rcht 86; Msi XXXIII 102 A; Hrd X 100 B; Bar(Th) ad 1551 n. 59 (33, 415 a sq). — Cf. pag. 266, not. 2. [2] V. n. 993.

PIUS IV 1559—1565.

(Concilii TRIDENTINI conclusio.)

SESSIO XXI (16. Iunii 1562).

Doctrina de communione. . . .[1]

Cap. 1. [De sufficientia communionis sub una specie.]

930 Itaque sancta ipsa Synodus, a Spiritu Sancto, qui 874
(808) *Spiritus est sapientiae et intellectus, Spiritus consilii et pietatis* [Is 11, 2], edocta, atque ipsius Ecclesiae iudicium et consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo divino praecepto laicos et clericos non conficientes obligari ad Eucharistiae sacramentum sub utraque specie sumendum, neque ullo pacto salva fide dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam, etsi Christus Dominus in ultima coena venerabile hoc Sacramentum in panis et vini speciebus instituit et Apostolis tradidit [cf. Mt 26, 26 sqq; Mc 14, 22 sqq; Lc 22, 19 sq; 1 Cor 11, 24 sq], non tamen illa institutio et traditio eo tendunt, ut omnes Christi fideles statuto Domini ad utramque speciem accipiendam adstringantur [can. 1 et 2]. Sed neque ex sermone illo apud Ioannem sexto recte colligitur, utriusque speciei communionem a Domino praeceptam esse [can. 3], utcunque iuxta varias sanctorum Patrum et Doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit: «*Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*» [Io 6, 54], dixit quoque: «*Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum*» [Io 6, 52]. Et qui dixit: «*Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam*» [Io 6, 55], dixit etiam: «*Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*» [Io 6, 52]. Et denique qui dixit: «*Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo*» [Io 6, 57], dixit nihilominus: «*Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum*» [Io 6, 59].

---

[1] Rcht 109 sqq; Msi XXXIII 122 B sq; Hrd X 119 sqq; Bar(Th) ad 1562 n. 70 sq (34, 230 b sqq). — Cf. pag. 266, not. 2.

Cap. 2. [De potestate Ecclesiae circa dispensationem sacramentorum.]

Praeterea declarat, hanc potestatem perpetuo in Ec- 931
clesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva (809)
illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati seu ipsorum sacramentorum venerationi pro rerum, temporum et locorum varietate magis expedire iudicaret. Id autem Apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait: «*Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei*» [1 Cor 4, 1], atque ipsum quidem hac potestate usum esse satis constat cum in multis aliis, tum in hoc ipso sacramento, cum, ordinatis nonnullis circa eius usum: «*Cetera*, inquit, *cum venero, disponam*» [1 Cor 11, 34]. Quare agnoscens sancta mater Ecclesia hanc suam in administratione sacramentorum auctoritatem, licet ab initio christianae religionis non infrequens utriusque speciei usus fuisset, tamen progressu temporis latissime iam mutata illa consuetudine, gravibus et iustis causis adducta hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbavit, et pro lege habendam decrevit, quam reprobare aut sine ipsius Ecclesiae auctoritate pro libito mutare non licet [can. 2].

Cap. 3. [De integritate sacramenti sub qualibet specie.]

Insuper declarat, quamvis Redemptor noster, ut antea 932
dictum est, in suprema illa coena hoc Sacramentum in (810)
duabus speciebus instituerit et Apostolis tradiderit, tamen fatendum esse, etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum verumque sacramentum sumi ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt [can. 3].

Cap. 4. [De communione parvulorum.]

Denique eadem sancta Synodus docet, parvulos 933
usu rationis carentes nulla obligari necessitate (811)
ad sacramentalem Eucharistiae communionem [can. 4], siquidem per baptismi *lavacrum regenerati* [Tit 3, 5] et

Christo incorporati adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa aetate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit. Ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse sine controversia credendum est.

[CANONES] de communione ...[1]

934 (812) Can. 1. Si quis dixerit, ex Dei praecepto vel necessitate salutis omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiae sacramenti sumere debere: anathema sit [cf. n. 930].

935 Can. 2. Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non iustis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos atque etiam clericos non conficientes sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse: A. S. [cf. n. 931].

936 Can. 3. Si quis negaverit, totum et integrum Christum omnium gratiarum fontem et auctorem sub una panis specie sumi, quia, ut quidam falso asserunt, non secundum ipsius Christi institutionem sub utraque specie sumatur: A. S. [cf. n. 930 932].

937 Can. 4. Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiae communionem: A. S. [cf. n. 933].

SESSIO XXII (17. Sept. 1562).

Doctrina de sacrificio Missae[2]. 416

Cap. 1. [De institutione huius sacrificii.] 424 581

938 Quoniam sub priore Testamento, teste Apostolo Paulo, 715 874
(816) propter Levitici sacerdotii imbecillitatem consummatio 948 997
non erat, oportuit, Deo Patre misericordiarum ita ordi- 1045 1108
nante, sacerdotem alium *secundum ordinem Mel-* 1203 1528
chisedech [Gn 14, 18; Ps 109, 4; Hebr 7, 11] surgere, Dominum 1937

[1] Kcht 111; Msi XXXIII 123 C; Hrd X 121 A; Bar(Th) ad 1562 n. 71 (34, 233 a).

[2] Kcht 124 sqq; Msi XXXIII 128 D sqq; Hrd X 126 B sqq; Bar(Th) ad 1562 n. 101 sq (34, 254 b sqq). — Cf. pag. 266, not. 2.

nostrum Iesum Christum, qui posset omnes, quotquot *sanctificandi* essent, *consummare* [Hebr 10, 14] et ad perfectum adducere. Is igitur Deus et Dominus noster, etsi semel se ipsum in ara crucis morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, ut aeternam illic redemptionem operaretur, quia tamen per mortem sacerdotium eius exstinguendum non erat [Hebr 7, 24], in coena novissima, qua nocte tradebatur, ut dilectae sponsae suae Ecclesiae visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium [can. 1], quo cruentum illud semel in cruce peragendum repraesentaretur, eiusque memoria in finem usque saeculi permaneret [1 Cor 11, 24 sqq], atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur, *sacerdotem secundum ordinem Melchisedech* se *in aeternum* [Ps 109, 4] constitutum declarans, corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit, ac sub earundem rerum symbolis Apostolis, quos tunc Novi Testamenti sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, et eisdem eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent, praecepit per haec verba: «*Hoc facite in meam commemorationem*» [Lc 22, 19; 1 Cor 11, 24], uti semper Ecclesia catholica intellexit et docuit [can. 2]. Nam celebrato vetere Pascha, quod in memoriam exitus de Aegypto multitudo filiorum Israel immolabat [Ex 12 et 13], novum instituit Pascha se ipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit *eripuitque de potestate tenebrarum, et in regnum suum transtulit* [Col 1, 13].

Et haec quidem illa *munda oblatio* est, quae nulla 939
indignitate aut malitia offerentium inquinari potest; quam (816)
Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, *in omni loco mundam offerendam* praedixit [Mal 1, 11], et quam non obscure innuit Apostolus Paulus Corinthiis scribens, cum dicit, *non posse eos,* qui participatione *mensae daemoniorum* polluti sint, *mensae Domini participes fieri* [1 Cor 10, 21], per mensam altare utrobique intelligens. Haec denique illa est, quae per varias sacrificiorum, naturae et Legis tempore

Christo incorporati adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa aetate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit. Ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse sine controversia credendum est.

[CANONES] de communione ...[1]

934 (812) Can. 1. Si quis dixerit, ex Dei praecepto vel necessitate salutis omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiae sacramenti sumere debere: anathema sit [cf. n. 930].

935 Can. 2. Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non iustis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos atque etiam clericos non conficientes sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse: A. S. [cf. n. 931].

936 Can. 3. Si quis negaverit, totum et integrum Christum omnium gratiarum fontem et auctorem sub una panis specie sumi, quia, ut quidam falso asserunt, non secundum ipsius Christi institutionem sub utraque specie sumatur: A. S. [cf. n. 930 932].

937 Can. 4. Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiae communionem: A. S. [cf. n. 933].

SESSIO XXII (17. Sept. 1562).

Doctrina de sacrificio Missae[2]. 416 424

Cap. 1. [De institutione huius sacrificii] 581 715

938 Quoniam sub priore Testamento, teste Apostolo Paulo, 874 948
(816) propter Levitici sacerdotii imbecillitatem consummatio 997 1045
non erat, oportuit, Deo Patre misericordiarum ita ordi- 1108
nante, sacerdotem alium *secundum ordinem Mel-* 1203 1528
chisedech [Gn 14, 18; Ps 109, 4; Hebr 7, 11] surgere, Dominum 1937

[1] Rcht 111; Msi XXXIII 123 C; Hrd X 121 A; Bar(Th) ad 1562 n. 71 (34, 233 a).

[2] Rcht 124 sqq; Msi XXXIII 128 D sqq; Hrd X 126 B sqq; Bar(Th) ad 1562 n. 101 sq (34, 254 b sqq). — Cf. pag. 266, not. 2.

nostrum Iesum Christum, qui posset omnes, quotquot *sanctificandi* essent, *consummare* [Hebr 10, 14] et ad perfectum adducere. Is igitur Deus et Dominus noster, etsi semel se ipsum in ara crucis morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, ut aeternam illic redemptionem operaretur, quia tamen per mortem sacerdotium eius exstinguendum non erat [Hebr 7, 24], in coena novissima, qua nocte tradebatur, ut dilectae sponsae suae Ecclesiae visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium [can. 1], quo cruentum illud semel in cruce peragendum repraesentaretur, eiusque memoria in finem usque saeculi permaneret [1 Cor 11, 24 sqq], atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur, *sacerdotem secundum ordinem Melchisedech* se *in aeternum* [Ps 109, 4] constitutum declarans, corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit, ac sub earundem rerum symbolis Apostolis, quos tunc Novi Testamenti sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, et eisdem eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent, praecepit per haec verba: «*Hoc facite in meam commemorationem*» [Lc 22, 19; 1 Cor 11, 24], uti semper Ecclesia catholica intellexit et docuit [can. 2]. Nam celebrato vetere Pascha, quod in memoriam exitus de Aegypto multitudo filiorum Israel immolabat [Ex 12 et 13], novum instituit Pascha se ipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit *eripuitque de potestate tenebrarum, et in regnum suum transtulit* [Col 1, 13].

Et haec quidem illa *munda oblatio* est, quae nulla 939
indignitate aut malitia offerentium inquinari potest; quam (817)
Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, *in omni loco mundam offerendam* praedixit [Mal 1, 11], et quam non obscure innuit Apostolus Paulus Corinthiis scribens, cum dicit, *non posse eos*, qui participatione *mensae daemoniorum* polluti sint, *mensae Domini participes fieri* [1 Cor 10, 21], per mensam altare utrobique intelligens. Haec denique illa est, quae per varias sacrificiorum, naturae et Legis tempore

[Gn 4, 4; 8, 20; 12, 8; 22; Ex al.], similitudines figurabatur, utpote quae bona omnia per illa significata velut illorum omnium consummatio et perfectio complectitur.

Cap. 2. [De relatione inter Missam et sacrificium crucis.]

940 Et quoniam in divino hoc sacrificio, quod in Missa
(817) peragitur, idem ille Christus continetur et incruente immolatur, qui in ara crucis semel se ipsum cruente [Hebr 9, 28] obtulit, docet sancta Synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse [can. 3], per ipsumque fieri, ut, si cum vero corde et recta fide, cum metu et reverentia, contriti ac poenitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno [Hebr 4, 16]. Huius quippe oblatione placatus Dominus gratiam et donum poenitentiae concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit. Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cuius quidem oblationis cruentae, inquam, fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur; tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur [can. 4]. Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus, sed et pro defunctis in Christo nondum ad plenum purgatis rite iuxta Apostolorum traditionem offertur [can. 3].

Cap. 3. De Missis in honorem Sanctorum.

941 Et quamvis in honorem et memoriam Sanctorum
(818) nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronavit [can. 5]; unde nec sacerdos dicere solet: Offero tibi sacrificium, Petre, vel Paule, sed, Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, *ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in coelis, quorum memoriam facimus in terris* [Missale].

Cap. 4. De canone Missae.

942 Et cum Sancta sancte administrari conveniat, sit-
(819) que hoc omnium sanctissimum sacrificium, Ecclesia

catholica, ut digne reverenterque offerretur ac perciperetur, sacrum canonem multis ante saeculis instituit ita ab omni errore purum [can. 6], ut nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatem ac pietatem quandam redoleat, mentesque offerentium in Deum erigat. Is enim constat cum ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus ac sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus.

Cap. 5. [De ceremoniis Missae.]

Cumque natura hominum ea sit, ut non facile 943
queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum (820)
meditationem sustolli, propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quaedam submissa voce [can. 9], alia vero elatiore in Missa pronuntiarentur, instituit, ceremonias item adhibuit [can. 7], ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes aliaque id genus multa ex Apostolica disciplina et traditione, quo et maiestas tanti sacrificii commendaretur, et mentes fidelium per haec visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum, quae in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

Cap. 6. [De Missa privata.]

1047 Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in sin- 944
1981 gulis Missis fideles adstantes non solum spiri- (821)
tuali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiae perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi huius sacrificii fructus uberior proveniret; nec tamen, si id non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas et illicitas damnat [can. 8], sed probat atque adeo commendat, si quidem illae quoque Missae vere communes censeri debent; partim, quod in eis populus spiritualiter communicet, partim vero, quod a publico Ecclesiae ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad Corpus Christi pertinent, celebrentur.

Cap. 7. [De aqua vino admiscenda.]

Monet deinde sancta Synodus, praeceptum esse ab 945
Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice (822)
offerendo miscerent [can. 9], tum quod Christum

Dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere eius *aqua* simul cum *sanguine* exierit [Io 19, 34]; quod sacramentum hac mixtione recolitur, et cum *aquae* in Apocalypsi beati Ioannis *populi* dicantur [Apc 17, 1 15], ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repraesentatur.

Cap. 8. [De lingua liturgica et mysteriorum explicatione.]

946 (823) Etsi Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur [can. 9]. Quamobrem, retento ubique cuiusque ecclesiae antiquo et a sancta Romana Ecclesia omnium ecclesiarum matre et magistra, probato ritu, ne oves Christi esuriant, neve *parvuli panem petant et non sit qui frangat eis* [cf. Thr 4, 4], mandat sancta Synodus pastoribus et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se vel per alios ex iis, quae in Missa leguntur, aliquid exponant, atque inter cetera sanctissimi huius Sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus praesertim Dominicis et festis.

Cap. 9. Prolegomenon canonum sequentium.

947 (824) Quia vero adversus veterem hanc in sacrosancto Evangelio, Apostolorum traditionibus sanctorumque Patrum doctrina fundatam fidem hoc tempore multi disseminati sunt errores, multaque a multis docentur atque disputantur, sancta Synodus, post multos gravesque his de rebus mature habitos tractatus, unanimi omnium consensu quae huic purissimae fidei sacraeque doctrinae adversantur damnare et a sancta Ecclesia eliminare per subiectos hos canones constituit.

[CANONES] de sacrificio Missae [1].

948 (825) Can. 1. Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari: A. S. [cf. n. 938].

949 Can. 2. Si quis dixerit, illis verbis: «*Hoc facite in meam commemorationem*» [Lc 22, 19; 1 Cor 11, 24], Christum non instituisse Apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum: A. S. [cf. n. 938].

[1] Rcht 127; Msi XXXIII 131 c sq; Hrd X 129 A; Bar(Th) ad 1562 n. 102 (34, 256 b sq).

Can. 3. Si quis dixerit, Missae sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere: A. S. [cf. n. 940]. 950 (827)

Can. 4. Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto per Missae sacrificium, aut illi per hoc derogari: A. S. [cf. n. 940]. 951

Can. 5. Si quis dixerit, imposturam esse, Missas celebrare in honorem Sanctorum et pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit: A. S. [cf. n. 941]. 952

Can. 6. Si quis dixerit, canonem Missae errores continere ideoque abrogandum esse: A. S. [cf. n. 942]. 953

Can. 7. Si quis dixerit, ceremonias, vestes et externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis: A. S. [cf. n. 943]. 954

Can. 8. Si quis dixerit, Missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse ideoque abrogandas: A. S. [cf. n. 944]. 955 (832)

Can. 9. Si quis dixerit, Ecclesiae Romanae ritum, quo submissa voce pars canonis et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse; aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere; aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem: A. S. [cf. n. 943 945 sq]. 956

42 45 90 150 169 249 354 356 358

SESSIO XXIII (15. Iulii 1563).

Doctrina de sacramento ordinis [1].

Cap. 1. De institutione sacerdotii Novae Legis.

957 (834) Sacrificium et sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta sunt, ut utrumque in omni lege exstiterit. Cum

[1] Rcht 172 sqq; Msi XXXIII 138 B sqq; Hrd X 135 D sqq; Bar(Th) ad 1563 n. 125 sqq (34, 397 a sqq).

igitur in Novo Testamento sanctum Eucharistiae sacri- 445 547
ficium visibile ex Domini institutione catholica Ecclesia 701 961
acceperit, fateri etiam oportet, in ea novum esse visi- 1087 1551
bile et externum sacerdotium [can. 1], in quod 1963
vetus *translatum* est [Hebr 7, 12 sqq]. Hoc autem ab eodem Domino Salvatore nostro institutum esse [can. 3], atque Apostolis eorumque successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi et ministrandi corpus et sanguinem eius, nec non et peccata dimittendi et retinendi, sacrae litterae ostendunt, et catholicae Ecclesiae traditio semper docuit [can. 1].

Cap. 2. De septem ordinibus[1].

958 (835) Cum autem divina res sit tam sancti sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, quo dignius et maiore cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiae ordinatissima dispositione plures et diversi essent ministrorum ordines [Mt 16, 19; Lc 22, 19; Io 20, 22 sq], qui sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi, ut, qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent [can. 2]. Nam non solum de sacerdotibus, sed et de diaconis sacrae litterae apertam mentionem faciunt [Act 6, 5; 21, 8; 1 Tim 3, 8 sqq], et quae maxime in illorum ordinatione attendenda sunt gravissimis verbis docent, et ab ipso Ecclesiae initio sequentium ordinum nomina, atque uniuscuiusque eorum propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolythi, Exorcistae, Lectoris et Ostiarii in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu; nam subdiaconatus ad maiores ordines a Patribus et sacris Conciliis refertur, in quibus et de aliis inferioribus frequentissime legimus.

Cap. 3. [De sacramento ordinis.]

959 (836) Cum Scripturae testimonio, apostolica traditione et Patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem, quae verbis et signis exterioribus perficitur, gratiam conferri, dubitare nemo debet, ordinem

---

[1] Nota hos titulos non ab ipso Concilio statutos, sed postea ab aliis additos esse.

esse vere et proprie unum ex septem sanctae Ecclesiae sacramentis [can. 3]. Inquit enim Apostolus: «*Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te, per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, et dilectionis et sobrietatis*» [2 Tim 1, 6 7; cf. 1 Tim 4, 14].

42 *Cap. 4. De ecclesiastica hierarchia et ordinatione.*

45
150 Quoniam vero in sacramento ordinis, sicut et in 960
426 baptismo et confirmatione, character imprimitur [can. 4], (837)
qui nec deleri nec auferri potest, merito sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt, Novi Testamenti sacerdotes temporariam tantummodo potestatem habere, et semel rite ordinatos iterum laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant [can. 1]. Quod si quis omnes Christianos promiscue Novi Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali praeditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam ecclesiasticam hierarchiam, quae est *ut castrorum acies ordinata* [cf. Ct 6, 3], confundere [can. 6]; perinde ac si contra beati Pauli doctrinam omnes Apostoli, omnes Prophetae, omnes Evangelistae, omnes Pastores, omnes sint Doctores [cf. 1 Cor 12, 29]. Proinde sacrosancta Synodus declarat, praeter ceteros ecclesiasticos gradus episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem praecipue pertinere, et «*positos*, sicut idem Apostolus ait, *a Spiritu Sancto regere Ecclesiam Dei*» [Act 20, 28]; eosque presbyteris superiores esse, ac sacramentum confirmationis conferre, ministros Ecclesiae ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent [can. 7]. Docet insuper sacrosancta Synodus, in ordinatione episcoporum, sacerdotum et ceterorum ordinum nec populi, nec cuiusvis saecularis potestatis et magistratus consensum, sive vocationem sive auctoritatem ita requiri, ut sine ea irrita sit ordinatio; quin potius decernit, eos, qui tantummodo a populo aut saeculari potestate ac magistratu vocati et instituti ad haec ministeria exercenda ascendunt, et qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiae mini-

stros, sed *fures et latrones per ostium non ingressos* [cf. Io 10, 1] habendos esse [can. 8]. Haec sunt, quae generatim sacrae Synodo visum est Christi fideles de sacramento ordinis docere. His autem contraria certis et propriis canonibus in hunc, qui sequitur, modum damnare constituit, ut omnes adiuvante Christo fidei regula utentes in tot errorum tenebris catholicam veritatem facilius agnoscere et tenere possint.

[CANONES] de sacramento ordinis[1].

961 Can. 1. Si quis dixerit, non esse in Novo Testamento 957
(838) sacerdotium visibile et externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi, sed officium tantum et nudum ministerium praedicandi Evangelium; vel eos, qui non praedicant, prorsus non esse sacerdotes: anathema sit [cf. n. 957 960].

962 Can. 2. Si quis dixerit, praeter sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios ordines, et maiores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur: A. S. [cf. n. 958].

963 Can. 3. Si quis dixerit, ordinem sive sacram ordinationem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei et sacramentorum: A. S. [cf. n. 957 959].

964 Can. 4. Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra episcopos dicere: *Accipe Spiritum Sanctum;* aut per eam non imprimi characterem; vel eum, qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse: A. S. [cf. n. 852].

965 Can. 5. Si quis dixerit, sacram unctionem, qua Ecclesia in sancta ordinatione utitur, non tantum non requiri, sed contemnendam et perniciosam esse, similiter et alias ordinis ceremonias: A. S. [cf. n. 856].

[1] Rcht 174; Msi XXXIII 139 D sq; Hrd X 137 A sq; Bar(Th) ad 1563 n. 127 (34, 398 b sq).

Can. 6. Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non 966
esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae (841)
constat ex episcopis, presbyteris et ministris: A. S. [cf. n. 960].

Can. 7. Si quis dixerit, episcopos non esse pres- 967
byteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi; vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem; vel ordines ab ipsis collatos sine populi vel potestatis saecularis consensu aut vocatione irritos esse; aut eos, qui nec ab ecclesiastica et canonica potestate rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi et sacramentorum ministros: A. S. [cf. n. 960].

Can. 8. Si quis dixerit, episcopos, qui auctoritate 968
Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos et veros episcopos, sed figmentum humanum: A. S. [cf. n. 960].

SESSIO XXIV (11. Nov. 1563).

36 241 **Doctrina de sacramento matrimonii**[1].

334 362 Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum 969
395 404 primus humani generis parens divini Spiritus instinctu (846)
424 pronuntiavit, cum dixit: «*Hoc nunc os ex ossibus meis, et*
446 537 *caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem*
541 702 *suum et matrem, et adhaerebit uxori suae et erunt*
971 *duo in carne una*» [Gn 2, 23 sq; cf. Eph 5, 31].
990 1452 Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari
1496 1558 et coniungi, Christus Dominus apertius docuit, cum
1600 postrema illa verba tanquam a Deo prolata referens
1640 1765 dixit: «*Itaque iam non sunt duo, sed una caro*» [Mt 19, 6;
1853 1865 Mc 10, 8], statimque eiusdem nexus firmitatem ab Adamo
1991 tanto ante pronuntiatam his verbis confirmavit: «*Quod*
2051 2066 *ergo Deus coniunxit, homo non separet*» [Mt 19, 6; Mc 10, 9].

Gratiam vero, quae naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret coniugesque sanctificaret, ipse Christus venerabilium sacramentorum institutor atque perfector sua nobis passione promeruit. Quod Paulus Apostolus innuit, dicens: «*Viri, diligite*

[1] Rcht 214 sq; Msi XXXIII 149 E sq; Hrd X 147 A; Bar(Th) ad 1563 n. 193 (34, 434 a sqq).

uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam et se ipsum tradidit pro ea» [Eph 5, 25], mox subiungens: «*Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia*» [Eph 5, 32].

970 (846) Cum igitur matrimonium in lege evangelica veteribus conubiis per Christum gratia praestet, merito inter Novae Legis sacramenta annumerandum, sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiae traditio semper docuerunt, adversus quam impii homines huius saeculi insanientes non solum perperam de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo praetextu Evangelii libertatem carnis introducentes, multa ab Ecclesiae catholicae sensu et ab Apostolorum temporibus probata consuetudine aliena scripto et verbo asseruerunt non sine magna Christi fidelium iactura; quorum temeritati sancta et universalis Synodus cupiens occurrere, insigniores praedictorum schismaticorum haereses et errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos haereticos eorumque errores decernens anathematismos.

[CANONES] de sacramento matrimonii[1].

971 (847) Can. 1. Si quis dixerit, matrimonium non esse 969 vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre: anathema sit [cf. n. 970].

972 Can. 2. Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores [Mt 19, 4 sqq 9], et hoc nulla lege divina esse prohibitum: A. S. [cf. n. 969].

973 Can. 3. Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum et dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant: A. S.

[1] Rcht 215 sq; Msi XXXIII 150 C sq; Hrd X 147 E sq; Bar(Th) ad 1563 n. 193 (34, 434 a sqq).

Can. 4. Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse 974 constituere impedimenta matrimonium dirimentia [cf. Mt 16, 19], vel in iis constituendis errasse: A. S.

Can. 5. Si quis dixerit, propter haeresim aut molestam 975 cohabitationem aut affectatam absentiam a coniuge dissolvi posse matrimonii vinculum: A. S.

Can. 6. Si quis dixerit, matrimonium ratum, non 976 consummatum, per solemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi: A. S.

Can. 7. Si quis dixerit, Ecclesiam errare [1], cum docuit 977 et docet, iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam [Mt 19; 1 Cor 7] propter adulterium alterius coniugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge vivente, aliud matrimonium contrahere, moecharique eum, qui dimissa adultera aliam duxerit, et eam, quae dimisso adultero alii nupserit: A. S.

Can. 8. Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob 978 multas causas separationem inter coniuges quoad thorum seu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit: A. S.

Can. 9. Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus 979 constitutos vel regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege Ecclesiastica vel voto: et oppositum nil aliud esse quam damnare matrimonium, 980 posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum: A. S., cum Deus id recte petentibus non deneget, *nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari* [1 Cor 10, 13].

Can. 10. Si quis dixerit, statum coniugalem anteponen- 981 dum esse statui virginitatis [cf. Mt 19, 11 sq; 1 Cor 7, 25 sq 38 40] vel coelibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitate aut coelibatu, quam iungi matrimonio: A. S.

Can. 11. Si quis dixerit, prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse

[1] Haec forma damnationis electa est, ne Graeci offenderentur, qui scilicet contrariam praxim sequebantur, quamvis doctrinam oppositam Ecclesiae Latinae non damnarent.

tyrannicam ab ethnicorum superstitione profectam; aut benedictiones et alias ceremonias, quibus Ecclesia in illis utitur, damnaverit: A. S.

982 Can. 12. Si quis dixerit, causas matrimoniales
(858) non spectare ad iudices ecclesiasticos: A. S.

SESSIO XXV (3. et 4. Dec. 1563).

Decretum de purgatorio[1]. 427 464 535

983 Cum catholica Ecclesia, Spiritu Sancto edocta ex 693
(859) sacris litteris et antiqua Patrum traditione, in sacris Con- 777 998
ciliis et novissime in hac oecumenica Synodo docuerit, purgatorium esse, animasque ibi detentas, fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio iuvari, praecipit sancta Synodus episcopis, ut sanam de purgatorio doctrinam a sanctis Patribus et sacris Conciliis traditam a Christi fidelibus credi, teneri, doceri et ubique praedicari diligenter studeant. Apud rudem vero plebem difficiliores ac subtiliores *quaestiones*, quaeque ad *aedificationem* non faciunt [cf. 1 Tim 1, 4], et ex quibus plerumque nulla fit pietatis accessio, a popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quae specie falsi laborant evulgari ac tractari non permittant. Ea vero, quae ad curiositatem quandam aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquam scandala et fidelium offendicula prohibeant.

De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus[2]. 302 306 337 342

984 Mandat sancta Synodus omnibus episcopis et ceteris 440
(860) docendi munus curamque sustinentibus, ut iuxta catho- 679 998
licae et Apostolicae Ecclesiae usum a primaevis chri- 1315 1569
stianae religionis temporibus receptum sanctorumque Patrum consensionem, et sacrorum Conciliorum decreta, imprimis de Sanctorum intercessione, invocatione,

---

[1] Rcht 391; Msi XXXIII 170 D sq; Hrd X 167 C; Bar(Th) ad 1563 n. 210 (34, 445 a).
[2] Rcht 392 sq; Msi XXXIII 171 A sq; Hrd X 167 E sq; Bar(Th) ad 1563 n. 211 (34, 445 a sqq).

reliquiarum honore, et legitimo imaginum usu fideles diligenter instruant, docentes eos, Sanctos una cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus Deo offerre, bonum atque utile esse suppliciter eos invocare, et ob beneficia impetranda a Deo per Filium eius Iesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere; illos vero, qui negant, Sanctos aeterna felicitate in coelo fruentes invocandos esse, aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori *unius mediatoris Dei et hominum Iesu Christi* [cf. 1 Tim 2, 5], vel stultum esse in coelo regnantibus voce vel mente supplicare, impie sentire.

Sanctorum quoque martyrum et aliorum cum Christo 985
viventium sancta corpora, quae viva *membra* fuerunt (861)
Christi et *templum Spiritus Sancti* [cf. 1 Cor 3, 16; 6, 19; 2 Cor 6, 16], ab ipso ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda a fidelibus veneranda esse, per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur, ita ut affirmantes, Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandae causa Sanctorum memorias frustra frequentari, omnino damnandos esse, prout iam pridem eos damnavit, et nunc etiam damnat Ecclesia.

Imagines porro Christi, Deiparae Virginis et aliorum 986
Sanctorum in templis praesertim habendas et retinendas, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendae, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quae in idolis spem suam collocabant [cf. Ps 134, 15 sqq]: sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae repraesentant, ita ut per imagines, quas osculamur, et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus, et Sanctos, quorum illae similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, praesertim vero

secundae NICAENAE Synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum [v. n. 302 sqq].

987 (861) Illud vero diligenter doceant episcopi, per historias mysteriorum nostrae redemptionis, picturis vel aliis similitudinibus expressas, erudiri et confirmari populum in articulis fidei commemorandis et assidue recolendis; tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum, quia admonetur populus beneficiorum et munerum, quae a Christo sibi collata sunt, sed etiam, quia Dei per Sanctos miracula et salutaria exempla oculis fidelium subiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam moresque suos componant, excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, et ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit: A. S.

988 In has autem sanctas et salutares observationes si qui abusus irrepserint, eos prorsus aboleri sacra Synodus vehementer cupit, ita ut nullae falsi dogmatis imagines et rudibus periculosi erroris occasionem praebentes statuantur. Quod si aliquando historias et narrationes sacrae Scripturae, cum id indoctae plebi expediet, exprimi et figurari contigerit, doceatur populus, non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici vel coloribus aut figuris exprimi possit. . . .

Decretum de indulgentiis[1]. 467 550 622

989 (862) Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiae concessa sit, atque huiusmodi potestate divinitus sibi tradita [cf. Mt 16, 19; Io 20, 23] antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta Synodus indulgentiarum usum, christiano populo maxime salutarem et sacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet et praecipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. . . . 676 757 894 1540

[1] Rcht 468; Msi XXXIII 193 E sq; Hrd X 190 C; Bar(Th) ad 1563 n. 212 (34, 447 a).

De clandestinitate matrimonium irritante[1].

[Ex SESSIONE XXIV, Cap. (1) «Tametsi» de reformatione matrimonii.]

969 Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, 990
libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, et proinde iure damnandi sunt illi, ut eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quique falso affirmant, matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est atque prohibuit. Verum, cum sancta Synodus animadvertat, prohibitiones illas propter hominum inoboedientiam iam non prodesse, et gravia peccata perpendat, quae ex eisdem clandestinis coniugiis ortum habent, praesertim vero eorum, qui in statu damnationis permanent, dum priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta cum alia palam contrahunt, et cum ea in perpetuo adulterio vivunt, cui malo cum ab Ecclesia, quae de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur, idcirco sacri LATERANENSIS Concilii [IV] sub INNOCENTIO III celebrati vestigiis inhaerendo praecipit, ut in posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnia publice denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum; quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie Ecclesiae procedatur, ubi parochus, viro et muliere interrogatis, et eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: *Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti,* vel aliis utatur verbis, iuxta receptum uniuscuiusque provinciae ritum.

Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matri- 991
monium malitiose impediri posse, si tot praecesserint

[1] Rcht 216 sq; Msi XXXIII 152 A; Hrd X 149 B sq; cf. Bar(Th) ad 1563 n. 150 sq (34, 410 a sq).

denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel saltem parocho et duobus vel tribus testibus praesentibus matrimonium celebretur. Deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, ut, si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur, nisi Ordinarius ipse expedire iudicaverit, ut praedictae denuntiationes remittantur, quod illius prudentiae et iudicio sancta Synodus relinquit.

992 Qui aliter quam praesente parocho, vel alio sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et huiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat.

De Trinitate et Incarnatione (contra Socinianos)[1].

[Ex Constit. **PAULI IV** «Cum quorundam»[2], 7. Aug. 1555.]

993 Cum quorundam hominum pravitas atque iniquitas 39
(880) eo usque nostris temporibus processerit, ut ex iis, qui 148
a catholica fide aberrant et desciscunt, plurimi quidem non solum diversas haereses profiteri, sed etiam ipsius fidei fundamenta negare praesumant, et eorum exemplo multos in interitum animae deducant: Nos cupientes pro nostro pastorali officio et caritate huiusmodi homines, quantum cum Deo possumus, a tam gravi et pestilenti errore avocare, ac ceteros, ne in talem impietatem labantur, paterna severitate admonere, omnes et singulos, qui hactenus asseruerunt, dogmatizarunt vel crediderunt, Deum omnipotentem non esse trinum in personis et incomposita omnino indivisaque unitate substantiae et unum unamet simplici divinitatis essentia; aut Dominum nostrum Iesum Christum non esse Deum verum eiusdem substantiae per omnia cum Patre et Spiritu Sancto; aut eundem secundum carnem non esse con-

[1] BR(T) 6, 500 b sq; MBR 1, 821 b. — Hoc documentum, quod secundum ordinem chronologicum post n. 929 collocandum erat, ne series decretorum Concilii TRID. abrumperetur, hic positum est.
[2] Haec Constitutio confirmata est a CLEMENTE VIII per Breve *«Dominici gregis»*, 3. Febr. 1603 [BR(T) 11, 1 a].

ceptum in utero Beatissimae semperque Virginis Mariae de Spiritu Sancto, sed sicut ceteros homines ex semine Ioseph; aut eundem Dominum ac Deum nostrum Iesum Christum non subiisse acerbissimam crucis mortem, ut nos a peccatis et ab aeterna morte redimeret et Patri ad vitam aeternam reconciliaret; aut eandem Beatissimam
113 Virginem Mariam non esse veram Dei matrem, nec
91 perstitisse semper in virginitatis integritate, ante
partum scilicet, in partu et perpetuo post partum, ex parte omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti apostolica auctoritate requirimus et monemus etc.

Professio fidei Tridentina[1].

[Ex Bulla PII IV «Iniunctum nobis», 13. Nov. 1564.]

782 Ego N. firma fide credo et profiteor omnia et singula, 994
quae continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana (863)
39 Ecclesia utitur, videlicet: Credo[2] in unum Deum Patrem
omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium; et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia saecula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt; qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de
148 coelis, et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria
Virgine, et homo factus est; crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est; et resurrexit tertia die secundum Scripturas, et ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris, et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos, cuius regni non erit
460 finis; et in Spiritum Sanctum Dominum et vivi-
ficantem, qui ex Patre Filioque procedit; qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur; qui locutus est per Prophetas; et unam sanctam catholicam et apo-
1821 stolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in
remissionem peccatorum, et exspecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi. Amen.

[1] Rcht App. 575 sqq; Msi XXXIII 220 B sqq; Hrd X 199 D sqq; BR(T) 7, 327 b sqq; MBR 2, 138 b sqq.
[2] = Symb. Nic.-Const.; v. n. 86.

995 Apostolicas et ecclesiasticas traditiones reliquas- 159
(864) que eiusdem Ecclesiae observationes et constitutiones
firmissime admitto et amplector. Item sacram Scrip- 783
turam iuxta eum sensum, quem tenuit et tenet sancta
mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et inter-
pretatione sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam
unquam, nisi iuxta unanimem consensum Patrum accipiam
et interpretabor.

996 Profiteor quoque septem esse vere et proprie sacra- 844
menta Novae Legis a Iesu Christo Domino nostro in-
stituta atque ad salutem humani generis, licet non
omnia singulis, necessaria, scilicet baptismum, confirma-
tionem, Eucharistiam, poenitentiam, extremam unctionem,
ordinem et matrimonium, illaque gratiam conferre, et
ex his baptismum, confirmationem et ordinem sine
sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque et
approbatos Ecclesiae catholicae ritus in supradictorum
omnium sacramentorum sollemni administratione recipio et
admitto. Omnia et singula, quae de peccato originali 787
et de iustificatione in sacrosancta TRIDENTINA 793
Synodo definita et declarata fuerunt, amplector et recipio.

997 Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, pro- 938
prium et propitiatorium sacrificium pro vivis et defunctis,
atque in sanctissimo Eucharistiae sacramento esse 874
vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una
cum anima et divinitate Domini nostri Iesu Christi, fieri-
que conversionem totius substantiae panis in corpus, et
totius substantiae vini in sanguinem, quam conversionem
catholica Ecclesia transsubstantiationem appellat.
Fateor etiam sub altera tantum specie totum atque in-
tegrum Christum verumque sacramentum sumi.

998 Constanter teneo purgatorium esse, animasque ibi 693 983
detentas fidelium suffragiis iuvari; similiter et Sanctos
una cum Christo regnantes venerandos atque invocandos
esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque
eorum reliquias esse venerandas. Firmiter assero, ima- 984
gines Christi ac Deiparae semper Virginis, nec non
aliorum Sanctorum, habendas et retinendas esse, atque
eis debitum honorem ac venerationem impertiendam;
indulgentiarum etiam potestatem a Christo in 989

Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum christiano
populo maxime salutarem esse affirmo.
1821 Sanctam catholicam et apostolicam Romanam Ec- 999
clesiam omnium ecclesiarum matrem et magistram (867)
1826 agnosco; Romanoque Pontifici, beati PETRI Apo-
stolorum principis successori ac Iesu Christi vicario, veram
oboedientiam spondeo ac iuro.

Cetera item omnia a sacris Canonibus et oecumenicis 1000
Conciliis, ac praecipue a sacrosancta TRIDENTINA
Synodo (et ab oecumenico Concilio VATICANO)[1],
tradita, definita ac declarata (praesertim de Romani
1832 Pontificis Primatu et infallibili magisterio), in-
dubitanter recipio atque profiteor; simulque contraria
omnia, atque haereses quascunque ab Ecclesia damnatas
et reiectas et anathematizatas ego pariter damno, reicio
et anathematizo. Hanc veram catholicam fidem, extra
quam nemo salvus esse potest, quam in praesenti sponte
profiteor et veraciter teneo, eandem integram et im-
maculatam usque ad extremum vitae spiritum constan-
tissime, Deo adiuvante, retinere et confiteri atque a
meis subditis vel illis, quorum cura ad me in munere
meo spectabit, teneri, doceri et praedicari, quantum in
me erit, curaturum, ego idem N. spondeo, voveo ac
iuro: sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei Evangelia.

S. PIUS V 1566—1572.

Errores Michaelis du Bay (Baii)[2].

[Damnati in Bulla «Ex omnibus afflictionibus», 1. Oct. 1567.]

793 1. Nec angeli nec primi hominis adhuc integri merita 1001
recte vocantur gratia. (881)

---

[1] Quae uncis includuntur, ex Decr. S. C. Conc. (20. Ian. 1877) nunc addenda sunt [ASS 10 (1877), 74].

[2] DuPl III, II 110 sqq; coll. Viva I 553 a; CICRcht II 136 sqq. — Michael Baius (du Bay), natus 1513, Prof. in facultate theol. Lovaniensi, falsas doctrinas proferre coepit 1551. Mox aliis, imprimis Ruardo Tappero, strenue se opponentibus, a. 1560 Baii theses ad facultatem Parisiensem missae atque ab ea damnatae sunt. At Baio eiusque asseclis magnas contentiones excitantibus, PIUS IV a. 1561 Baio silentium imposuit. Sed cum Baius non pareret, PIUS V in Bulla *«Ex omnibus afflictionibus»* omisso scriptoris nomine theses eius censuris variis notavit. Tunc Baius apologiam doctrinae suae ad Pontificem misit, qui, cum legisset, damnationem

1002 2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis aeternae
(882) meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitae aeternae meritorium.

1003 3. Et bonis angelis et primo homini, si in statu illo perseverasset usque ad ultimum vitae, felicitas esset merces, et non gratia.

1004 4. Vita aeterna homini integro et angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, et bona opera ex lege naturae ad illam consequendam per se sufficiunt.

1005 5. In promissione facta et angelo et primo homini con-
(885) tinetur naturalis iustitiae constitutio, qua pro bonis operibus sine alio respectu vita aeterna iustis promittitur.

1006 6. Naturali lege constitutum fuit homini, ut, si in oboedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

1007 7. Primi hominis integri merita fuerunt primae creationis munera; sed iuxta modum loquendi Scripturae sacrae non recte vocantur gratia; quo fit, ut tantum merita, non etiam gratia, debeant nuncupari.

1008 8. In redemptis per gratiam Christi nullum inveniri potest bonum meritum, quod non sit gratis indigno collatum.

1009 9. Dona concessa homini integro et angelo, forsitan non improbanda ratione, possunt dici gratia; sed quia, secundum usum sacrae Scripturae, nomine gratiae ea tantum munera intelliguntur, quae per Iesum Christum male meritis et indignis conferuntur, ideo neque merita neque merces, quae illis redditur, gratia dici debet.

1010 10. Solutio poenae temporalis, quae peccato dimisso
(890) saepe remanet, et corporis resurrectio proprie nonnisi meritis Christi adscribenda est.

1011 11. Quod pie et iuste in hac vita mortali usque in finem vitae conversati vitam consequimur aeternam, id non proprie gratiae Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutae iusto Dei iudicio deputandum est: neque in hac

---

priorem a. 1569 confirmavit. At cum Baius, qui ad speciem se subiecerat, a spargendis erroribus suis desistere nollet, repetita est damnatio ista a GREGORIO XIII in Bulla «*Provisionis nostrae*» 29. Ian. 1579 [BR(T) 8, 315 a sqq; Hrd X 126 sqq] et postea ab URBANO VIII in Bulla «*In Eminenti Eccl. milit.*» 6. Mart. 1641 [BR(T) 15, 93 a sqq]. — Theses istae desumptae sunt ex variis Baii opusculis: 1—20 «De meritis operum»; 21—24: «De prima hominis iustitia»; 25—30: «De virtutibus impiorum»; 31—38: «De caritate»; 39—41: «De libero arbitrio»; 42—44: «De iustitia»; 45: «De sacrificio»; 46—55: «De peccato originis»; 56—58: «De oratione pro defunctis»; 59—60: «De indulgentiis»; reliquae ex scriptis Baianorum.

retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua lege naturali constitutum est, ut iusto Dei iudicio oboedientiae mandatorum vita aeterna reddatur.

12. Pelagii sententia est: opus bonum, citra gratiam adop- 1012
tionis factum, non est regni coelestis meritorium. (892)

800 13. Opera bona, a filiis adoptionis facta, non accipiunt 1013
rationem meriti ex eo, quod fiunt per spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum ex eo, quod sunt conformia legi, quodque per ea praestatur oboedientia legi.

14. Opera bona iustorum non accipiunt in die iudicii ex- 1014
tremi ampliorem mercedem, quam iusto Dei iudicio mereantur accipere.

15. Ratio meriti non consistit in eo, quod, qui bene 1015
operatur, habeat gratiam et inhabitantem Spiritum Sanctum, (895)
sed in eo solum, quod oboedit divinae legi.

16. Non est vera legis oboedientia, quae fit sine caritate. 1016

17. Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt, esse necessarium 1017
ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum deificum.

18. Opera catechumenorum, ut fides et poenitentia ante 1018
remissionem peccatorum facta, sunt vitae aeternae merita: quam vitam ipsi non consequentur, nisi prius praecedentium delictorum impedimenta tollantur.

19. Opera iustitiae et temperantiae, quae Christus fecit, 1019
ex dignitate personae operantis non traxerunt maiorem valorem.

804 20. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed 1020
omne peccatum meretur poenam aeternam. (900)

21. Humanae naturae sublimatio et exaltatio in 1021
consortium divinae naturae debita fuit integritati primae conditionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis.

22. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Ro- 1022
manos II.: «*Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt*» [Rom 2, 14] intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.

23. Absurda est eorum sententia, qui dicunt, hominem ab 1023
initio, dono quodam supernaturali et gratuito, supra conditionem naturae suae fuisse exaltatum, ut fide, spe et caritate Deum supernaturaliter coleret.

24. A vanis et otiosis hominibus, secundum insipientiam 1024
philosophorum, excogitata est sententia, quae ad Pelagianismum reicienda est, hominem ab initio sic constitutum, ut

per dona naturae superaddita fuerit largitate conditoris sublimatus et ad Dei filium adoptatus.

1025 (905) 25. Omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia.

1026 26. Integritas primae creationis non fuit indebita humanae naturae exaltatio, sed naturalis eius conditio.

1027 27. Liberum arbitrium, sine gratiae Dei adiutorio, 181 373
nonnisi ad peccandum valet. 776

1028 28. Pelagianus est error, dicere, quod liberum arbitrium 1094 1931
valet ad ullum peccatum vitandum.

1029 29. Non soli fures ii sunt et latrones, qui Christum viam et ostium veritatis et vitae negant, sed etiam quicunque aliunde quam per ipsum in viam iustitiae (hoc est ad aliquam iustitiam) conscendi posse docent,

1030 (910) 30. aut tentationi ulli, sine gratiae ipsius adiutorio, resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur ac ab ea non superetur.

1031 31. Caritas perfecta et sincera, quae est *de corde puro* 800 808
et conscientia bona et fide non ficta [1 Tim 1, 5], tam in catechumenis quam in poenitentibus potest esse sine remissione peccatorum.

1032 32. Caritas illa, quae est plenitudo legis, non est semper coniuncta cum remissione peccatorum.

1033 33. Catechumenus iuste, recte et sancte vivit, et mandata Dei observat, ac legem implet per caritatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quae in baptismi lavacro demum percipitur.

1034 34. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor naturae, et gratuiti, quo Deus amatur ut beatificator, vana est et commentitia et ad illudendum sacris litteris et plurimis veterum testimoniis excogitata.

1035 (915) 35. Omne quod agit peccator vel servus peccati, peccatum est.

1036 36. Amor naturalis, qui ex viribus naturae exoritur, ex sola philosophia per elationem praesumptionis humanae, cum iniuria crucis Christi defenditur a nonnullis doctoribus.

1037 37. Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex naturae solis viribus ortum ducit, agnoscit.

1038 38. Omnis amor creaturae rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quae a Ioanne prohibetur, aut laudabilis illa caritas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa Deus amatur.

1039 39. Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit.

40. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti 1040 (920)
cupiditati.

41. Is libertatis modus, qui est a necessitate, sub liber- 1041
tatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato.

793 42. Iustitia, qua iustificatur per fidem impius, consistit 1042
formaliter in oboedientia mandatorum, quae est operum iustitia; non autem in gratia *[habituali]* aliqua animae infusa, qua adoptatur homo in filium Dei et secundum interiorem hominem renovatur ac divinae naturae consors efficitur, ut, sic per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps bene vivere et Dei mandatis oboedire possit.

43. In hominibus poenitentibus ante sacramentum ab- 1043
solutionis et in catechumenis ante baptismum est vera iustificatio, separata tamen a remissione peccatorum.

44. Operibus plerisque, quae a fidelibus fiunt, solum ut 1044
Dei mandatis pareant, cuiusmodi sunt oboedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere, iustificantur quidem homines, quia sunt legis oboedientia et vera legis iustitia; non tamen iis obtinent incrementa virtutum.

938 45. Sacrificium Missae non alia ratione est sacrificium, 1045
quam generali illa, qua omne opus, quod fit, ut sancta so- (925)
cietate Deo homo inhaereat.

804 46. Ad rationem et definitionem peccati non pertinet 1046
voluntarium, nec definitionis quaestio est, sed causae et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

787 47. Unde peccatum originis vere habet rationem pec- 1047
cati sine ulla relatione ac respectu ad voluntatem, a qua originem habuit.

48. Peccatum originis est habituali parvuli voluntate volun- 1048
tarium, et habitualiter dominatur parvulo(s): eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

49. Et ex habituali voluntate dominante fit, ut parvulus 1049
decedens sine regenerationis sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet et legi Dei repugnet.

50. Prava desideria, quibus ratio non consentit, et quae 1050
homo invitus patitur, sunt prohibita praecepto: *Non concupi-* (930)
sces [cf. Ex 20, 17].

792 51. Concupiscentia sive lex membrorum, et prava 1051
eius desideria, quae inviti sentiunt homines, sunt vera legis inoboedientia.

1052 52. Omne scelus est eius conditionis, ut suum auctorem
(932) et omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.

1053 53. Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum a generante contrahunt, qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum maioribus.

1054 54. Definitiva haec sententia, Deum homini nihil impossibile praecepisse, falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit.

1055 55. Deus non potuisset ab initio talem creare hominem,
(935) qualis nunc nascitur.

1056 56. In p e c c a t o duo sunt, actus et reatus; transeunte 804
autem actu, nihil manet, nisi reatus sive obligatio ad poenam.

1057 57. Unde in sacramento baptismi aut sacerdotis absolutione proprie reatus peccati dumtaxat tollitur, et ministerium sacerdotum solum liberat a reatu.

1058 58. Peccator poenitens non vivificatur ministerio sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui, poenitentiam suggerens et inspirans, vivificat eum et resuscitat: ministerio autem sacerdotis solum reatus tollitur.

1059 59. Quando per eleemosynas aliaque poenitentiae opera Deo satisfacimus pro poenis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant (nam alioqui essemus, saltem aliqua ex parte, redemptores); sed aliquid facimus, cuius intuitu Christi satisfactio nobis applicatur et communicatur.

1060 60. Per passiones Sanctorum in i n d u l g e n t i i s communi-
(940) catas non proprie redimuntur nostra delicta; sed per communionem caritatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus, qui pretio sanguinis Christi a poenis pro peccatis debitis liberemur.

1061 61. Celebris illa doctorum distinctio, divinae legis m a n d a t a bifariam impleri, altero modo, quantum ad praeceptorum operum substantiam tantum, altero, quantum ad certum quendam modum, videlicet, secundum quem valeant operantem perducere ad regnum aeternum (hoc est ad modum meritor[i]um), commentitia est et explodenda.

1062 62. Illa quoque distinctio, qua o p u s dicitur bifariam bonum, vel quia ex obiecto et omnibus circumstantiis rectum est et bonum (quod moraliter bonum appellare consueverunt), vel quia est meritorium regni aeterni, eo quod sit a vivo Christi membro per spiritum caritatis, reicienda est.

1063 63. Sed et illa distinctio duplicis i u s t i t i a e, alterius, quae 798
fit per spiritum caritatis inhabitantem, alterius, quae fit ex inspiratione quidem Spiritus Sancti cor ad poenitentiam

excitantis, sed nondum cor inhabitantis et in eo caritatem diffundentis, qua divinae legis iustificatio impleatur, similiter reicitur.

64. Item et illa distinctio duplicis vivificationis, alterius, 1064
qua vivificatur peccator, dum ei poenitentiae et vitae novae (944)
propositum et inchoatio per Dei gratiam inspiratur, alterius, qua vivificatur, qui vere iustificatur et palmes vivus in vite Christo efficitur, pariter commentitia est et Scripturis minime congruens.

1027 65. Nonnisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis 1065
l i b e r i a r b i t r i i bonus, sive non malus: et gratiae Christi iniuriam facit, qui ita sentit et docet.

66. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali. 1066

67. Homo peccat, etiam damnabiliter, in eo, quod ne- 1067
cessario facit.

68. Infidelitas pure negativa in his, (in) quibus Christus 1068
non est praedicatus, peccatum est.

69. Iustificatio impii fit formaliter per oboedientiam legis, 1069
non autem per occultam communicationem et inspirationem g r a t i a e, quae per eam iustificatos faciat implere legem.

70. Homo exsistens in peccato mortali, sive in reatu aeter- 1070
nae damnationis, potest habere veram c a r i t a t e m: et (950)
caritas etiam perfecta potest consistere cum reatu aeternae damnationis.

71. Per c o n t r i t i o n e m etiam cum caritate perfecta et 1071
cum voto suscipiendi sacramentum coniunctam, non remittitur crimen, extra casum necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione sacramenti.

72. Omnes omnino iustorum afflictiones sunt ultiones pec- 1072
catorum ipsorum: unde et Iob et martyres, quae passi sunt, propter peccata sua passi sunt.

1641 73. Nemo, praeter Christum, est absque peccato o r i g i- 1073
n a l i: hinc Beata Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque eius afflictiones in hac vita sicut et aliorum iustorum fuerunt ultiones peccati actualis, vel originalis.

74. C o n c u p i s c e n t i a in renatis relapsis in peccatum mor- 1074
tale, in quibus iam dominatur, peccatum est, sicut et alii habitus pravi.

75. Motus pravi concupiscentiae sunt, pro statu hominis 1075
vitiati, prohibiti praecepto: *Non concupisces* [Ex 20, 17]; unde (955)
homo eos sentiens, et non consentiens, transgreditur praeceptum: *Non concupisces,* quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

1076 (956) 76. Quamdiu aliquid concupiscentiae carnalis in diligente est, non facit praeceptum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* [Dt 6, 5; Mt 22, 37].

1077 77. Satisfactiones laboriosae iustificatorum non valent expiare de condigno poenam temporalem restantem post culpam condonatam.

1078 78. Immortalitas primi hominis non erat gratiae beneficium, sed naturalis conditio.

1079 79. Falsa est doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari et institui sine iustitia naturali.

1080 Quas quidem sententias stricto coram nobis examine ponderatas, quamquam nonnullae aliquo pacto sustineri possent [1], in rigore et proprio verborum sensu ab assertoribus intento *haereticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas* et *in pias aures offensionem immittentes* respective . . . damnamus.

De cambiis (i. e. pecuniae permutationibus, syngraphis)[2].

[Ex Constit. «In eam pro nostro», 28. Ian. 1571.]

1081 (960) Primum (igitur) damnamus ea omnia cambia, quae ficta 1475
[*al.* sicca] nominantur et ita confinguntur, ut contrahentes ad certas nundinas seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quae loca ii, qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambii tradunt, sed non mittuntur, vel ita mittuntur, ut transacto tempore, unde processerant, inanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi litteris traditis, pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, ubi contractus fuerat celebratus: nam inter dantes et recipientes usque a principio ita convenerat, vel certe talis intentio erat, neque quisquam est, qui in nundinis, aut locis supradictis, huiusmodi litteris receptis solutionem faciat. Cui malo simile etiam illud est, cum pecuniae sive depositi sive alio nomine ficti cambii traduntur, ut postea eodem in loco vel alibi cum lucro restituantur.

---

[1] Hoc est celeberrimum illud Comma Pianum, quod haeretici ab hoc loco ad alterum post vocabulum *intento* transferebant, ita ut sensus plane immutaretur. Qua de re consule Tornelium, Tract. de gratia Christi q. 3, § «Momenta ex parte materiae Bullarum adversus Baium», etiam Kilber, Tract. de gratia disp. 4, c. 2 «De variis circa gratiam erroribus», art. 4, quaeres 2. Viva ad prop. 31 ALEXANDRI VIII B. n. 13 [cf. n. 1321].

[2] CIC Lib. «Sept.» V 13, 2: Franc. Sentis, Clementis Papae VIII Decretales (Frib. 1870) [ed. Boehmer (1747) App. 78; ed. Freiesleben (1773) App. 79, ubi non recte legitur 1575].

Sed et in ipsis cambiis, quae realia appellantur, 1082
interdum, ut ad nos perfertur, campsores praestitutum (961)
solutionis terminum, lucro ex tacita vel expressa conventione recepto seu etiam tantummodo promisso, differunt. Quae omnia nos usuraria esse declaramus et, ne fiant, districtius prohibemus.

GREGORIUS XIII 1572—1585.

Professio fidei Graecis praescripta[1].

[Ex actis circa unionem ecclesiae Graeco-Russiacae, a. 1575.]

39 Ego N. firma fide credo et profiteor omnia et singula, 1083
460 quae continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana (962)
Ecclesia utitur, videlicet: Credo in unum Deum [*ut in Symbolo* Nicaeno-Constantinopolitano, n. 86 994].

Credo etiam, suscipio atque profiteor ea omnia, quae 1084
sacra oecumenica Synodus FLORENTINA super unione occidentalis et orientalis Ecclesiae definivit et declaravit, videlicet quod Spiritus Sanctus a Patre et Filio aeternaliter est; et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque aeternaliter, tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit; cum id, quod sancti Doctores et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendat, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum *Graecos* quidem causam, secundum *Latinos* vero principium subsistentiae Spiritus Sancti, sicut et Patrem. Cumque omnia quae Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dederit, praeter esse Patrem; hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre aeternaliter habet, a quo aeternaliter etiam genitus est. Illamque verborum illorum, «Filioque» explicationem, veritatis declarandae gratia, et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam. . . . *Sequitur textus ex* Decr. unionis Graecorum [scl. n. 692—694] *Conc. FLORENTINI.*

---

[1] BR(T) 8, 133 a sqq; MBR 2, 429 a sqq. — De ritibus Graecorum vide Bullam «*Sub catholicae*» INNOCENTII IV (6. Mart. 1254) [BR(T) 3, 580 a sqq; MBR 1, 100 sqq].

1085 Insuper profiteor ac recipio alia omnia, quae ex de-
(872) cretis sacrae oecumenicae generalis Synodi TRIDENTINAE sacrosancta Romana et Apostolica Ecclesia, etiam ultra contenta in supradictis fidei Symbolis, profitenda ac recipienda proposuit atque praescripsit, ut sequitur.

Apostolicas . . . *et cetera omnia, ut in professione fidei TRIDENTINA* [n. 995 sqq].

SIXTUS V 1585—1590. GREGORIUS XIV 1590—1591.
URBANUS VII 1590. INNOCENTIUS IX 1591.

CLEMENS VIII 1592—1605.

De materia confirmationis [1].

[Ex Instructione super ritibus Italo-Graecorum, 30. Aug. 1595.]

1086 (§ 3) . . . Non sunt cogendi presbyteri Graeci olea 871
sancta praeter chrisma ab episcopis Latinis dioecesanis accipere, cum huiusmodi olea ab eis in ipsa oleorum et sacramentorum exhibitione, ex vetere ritu, conficiantur seu benedicantur. . . . Chrisma autem, quod non nisi ab episcopo, etiam iuxta eorum ritum, benedici potest, cogantur accipere.

De ordinationibus schismaticorum [2].

[Ex eadem Instructione.]

1087 (§ 4) Ordinati ab episcopis schismaticis, alias 957
rite ordinatis, servata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem.

De absolutione absentis [3].

[Ex Decr. S. Off., 20. Iunii 1602.]

1088 Sanctissimus . . . propositionem, scilicet «licere per litteras 894
(962) seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem ob-

---

[1] BR(T) 10, 212 a; cf. Constit. BENEDICTI XIV «*Etsi pastoralis*», 26. Maii 1742 [BB(M) 1, 353; MBR 16, 96 b].
[2] BR(T) 10, 212 b.
[3] DuPl III. II 171; Viva I 577 a.

tinere», ad minus uti *falsam, temerariam* et *scandalosam* damnavit ac prohibuit, praecepitque, ne deinceps ista propositio publicis privatisve lectionibus, concionibus et congressibus doceatur, neve unquam tanquam aliquo casu probabilis defendatur, imprimatur aut ad praxim quovis modo deducatur.

PAULUS V d. 14. Iulii 1605 in Congregatione S. Officii 1089
contra sententiam a Suarez propositam declaravit, hoc decretum (963)
etiam in sensu diviso, h. e. de confessione vel de absolutione seorsim, valere. CLEMENS vero VIII vivae vocis oraculo enuntiavit, se non intendere casum, quo moribundus sensibus destitutus, quem adstantes absolutionem antea petiisse testentur, absolvendus esset.

LEO XI 1605.

PAULUS V 1605—1621.

De auxiliis seu de efficacia gratiae [1].

[Ex formula pro finiendis disputationibus ad Praepositos Generales O. Pr. et S. J. missa, 5. Sept. 1607.]

783 In negotio de auxiliis facta est potestas a Summo Ponti- 1090
fice cum disputantibus tum consultoribus redeundi in patrias (964)
aut domos suas: additumque est, fore, ut Sua Sanctitas declarationem et determinationem, quae exspectabatur, opportune promulgaret. Verum ab eodem SS. Domino serio admodum vetitum est, in quaestione hac pertractanda ne quis partem suae oppositam aut qualificaret aut censura quapiam notaret. . . . Quin optat etiam, ut verbis asperioribus amaritiem animi significantibus invicem abstineant [2].

---

[1] Theod. Eleutherus (Meyer) S. J., Historia controversiarum de divinae gratiae auxiliis, Antwerp. 1705, 724 a; cf. Iac. Hyac. Serry O. Pr., Historia Congregationum de auxiliis divinae gratiae, Antwerp. 1709, 587 sq. — G. Schneemann S. J., Controversiarum de div. gratiae liberique arbitrii Concordia initia et progressus, Friburgi 1881, 292 sq. — Cum inter Dominicanos et Patres Societatis Iesu acris controversia orta fuisset de auxiliis gratiae, utrum nempe gratia ab intrinseco efficax (efficacitate conexionis cum consensu) sit et in praedeterminatione physica consistat, uti PP. Praedicatores dicebant, an vero infallibilitas divinae praedestinationis ad gratiam a scientia media dependeat, CLEMENS VIII Congregationem de auxiliis ad litem finiendam instituit, quae integris novem annis, 1598—1607, causae extricandae insudavit. Denique PAULO V sedente, infinitis disputationibus a celeberrimis utriusque partis theologis habitis, a Summo Pontifice finis liti impositus est.
[2] Porro PAULUS V (S. Officii decr. 1. Dec. 1611) prohibuit, libros in materia de auxiliis, etiam sub praetextu commentandi S. Thomam aut

GREGORIUS XV 1621—1623. URBANUS VIII 1623—1644.

INNOCENTIUS X 1644—1655.

Error de duplici capite Ecclesiae (seu de primatu R. P.)[1].

[Ex Decr. S. Off., 24. Ian. 1647.]

1091 Sanctissimus . . . propositionem hanc: «S. PETRUS et 1926
(965) S. Paulus sunt duo Ecclesiae principes, qui unicum efficiunt», vel: «sunt duo Ecclesiae catholicae coryphaei ac supremi duces summa inter se unitate coniuncti», vel: «sunt geminus universalis Ecclesiae vertex, qui in unum divinissime coaluerunt», vel: «sunt duo Ecclesiae summi pastores ac praesides, qui unicum caput constituunt», ita explicatam, ut ponat omnimodam aequalitatem inter S. PETRUM et S. Paulum sine subordinatione et subiectione S. Pauli ad S. PETRUM in potestate suprema et regimine universalis Ecclesiae, *haereticam* censuit et declaravit.

---

alio modo imprimi, quin prius S. Inquisitioni propositi fuissent. Quod URBANUS VIII (decretis S. Inq. d. 22. Maii 1625 et 1. Aug. 1641) inculcavit, additis poenis privationis facultatis docendi et concionandi, vocis activae et passivae et excommunicationis (respective interdicti) Summo Pontifici reservatae et ipso facto incurrendae. Quae tamen prohibitiones postea in desuetudinem abierunt. Falso quidam Molinistarum adversarii contendebant, a PAULO V Bullam, quae illorum doctrinam damnaret, confectam eamque tantum non promulgatam fuisse, autographum vero in archivo asservari [cf. n. 1097]. Summus Pontifex strictum silentium de Congregationum exitu imposuit, atque utriusque ordinis Generali formulam tradidit, qua suis quisque Papae voluntatem denuntiaret. — Multo tempore post BENEDICTUS XIV haec scripsit (a. 1748) ad supremum Hispaniae Inquisitorem: «Tu scis in celeberrimis quaestionibus de praedestinatione et gratia, et de modo conciliandi humanam libertatem cum omnipotentia Dei multiplices esse in scholis opiniones. Thomistae traducuntur uti destructores humanae libertatis et uti sectatores nedum Iansenii, sed etiam Calvini: sed cum ipsi obiectis apprime satisfaciant, nec eorum sententia fuerit unquam a Sede Apostolica reprobata, in ea Thomistae impune versantur, nec fas est ulli Superiori ecclesiastico in praesenti rerum statu eos a sua sententia removere. Sectatores Molinae et Suaresii a suis adversariis proscribuntur perinde ac si essent Semipelagiani: Romani Pontifices de hoc Moliniano systemate usque adhuc iudicium non tulerunt, et idcirco in eius tuitione prosequuntur et prosequi possunt. . . .» — Decretum INNOCENTII X contra Iansenianos et quae postea a Summis Pontificibus circa hanc rem edita sunt, vide n. 1097.

[1] DuPl III, II 248.

Errores (5) Cornelii Iansen(ii)[1].

[Excerpti ex «Augustino» et damnati in Constit. «Cum occasione», 31. Maii 1653.]

1. Aliqua Dei praecepta hominibus iustis volentibus 1092
et conantibus, secundum praesentes, quas habent vires, sunt (966)
impossibilia: deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.

Declarata et damnata uti temeraria, impia, blasphema, anathemate damnanda, et haeretica.

2. Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam 1093
resistitur.

Declarata et damnata uti haeretica.

1027 3. Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae 1094
non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

Declarata et damnata uti haeretica.

4. Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris 1095
necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere et obtemperare.

Declarata et damnata uti falsa et haeretica.

5. Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus 1096
omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse.

Declarata et damnata uti falsa, temeraria, scandalosa, et intellecta eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat praedestinatorum mortuus sit, impia, blasphema, contumeliosa, divinae pietati derogans, et haeretica.

De auxiliis seu de efficacia gratiae[2].

[Ex Decreto contra Iansenistas, 23. Apr. 1654.]

793 (Ceterum) cum tam Romae quam alibi circumferantur 1097
quaedam asserta acta manuscripta, et forsitan typis excusa (964)

---

[1] DuPl III, II 261 sqq; Viva I 512 b sqq; ClCRcht II 138 sq; BR(T) 15, 720 a sq; MBR 5, 486 b; 6, 47 a sq. — Hae propositiones Iansenii, rursus damnatae sunt ab ALEXANDRO VII Constitutione «*Ad sanctam B. Petri Sedem*» 16. Oct. 1656, tum Constitutione «*Regiminis apostolici*» 15. Febr. 1664, in qua formularium edidit [v. n. 1099]; denique a CLEMENTE XI Constitutione «*Vineam Domini Sabaoth*» 16. Iul. 1705 [v. n. 1350].

[2] Th. Eleutherus (Meyer), Hist. controv. de div. gratiae auxiliis 707 a; apud Serry, Hist. Congreg. de auxil. XXXIV. — Cum Iansenianі contra Molinistas ad acta quaedam Congreg. de auxil. provocarent et unius alteriusve Consultoris iudicia pro vera PAULI V Bulla, cui sola

Congregationum habitarum coram fel. rec. CLEMENTE VIII et PAULO V super quaestione *de auxiliis divinae gratiae* tam sub nomine Francisci Pegnae, olim Rotae Romanae decani, quam Fr. Thomae de Lemos O. Pr., aliorumque Praelatorum et Theologorum, qui, ut asseritur, praedictis interfuerunt Congregationibus: necnon quoddam autographum seu exemplar assertae Constitutionis eiusdem PAULI V super definitione praedictae quaestionis *de auxiliis,* ac damnationis sententiae, seu sententiarum Ludovici Molinae S. J.: eadem Sanctitas Sua praesenti hoc decreto declarat ac decernit praedictis assertis actis tam pro sententia Fratrum O. S. D. quam Ludovici Molinae aliorumque S. J. religiosorum, et autographo sive exemplari praedictae assertae Constitutionis PAULI V nullam omnino esse fidem adhibendam; neque ab alterutra parte, seu a quocunque alio allegari posse vel debere: sed super quaestione praedicta observanda esse decreta PAULI V et URBANI VIII suorum praedecessorum [1].

---

promulgationis sollemnitas deesset, obicerent, INNOCENTIUS X in sollemni Decreto, quo varios libros in defensionem Iansenii scriptos damnavit, de praetensa PAULI V Bulla et reliquis actibus hoc iudicium tulit.

[1] Cum vero Facultas Lovaniensis INNOCENTIO XII supplicasset, ut S. Sedis auctoritate licitum sibi esset ac liberum, continuare in tradenda doctrina maiorum suorum, quae continetur in libro censurarum Lovaniensis et Duacensis Universitatum una cum apologia universitatis Lovaniensis et ab eadem declarari, doctrinam de gratia per se efficaci et de praedestinatione ante praevisa merita nullis hactenus Apostolicis decretis damnatam et enervatam esse, Summus Pontifex (Brevi d. 7. Febr. 1694) allegatis verbis COELESTINI in epistola ad Galliae episcopos: «Profundiores vero» etc. [v. n. 142] respondit: «*nec arbitramur opportunum, ut in praesens habeatur exactior illa de divinis auxiliis tractatio, quae a praedecessoribus nostris* CLEMENTE VIII *et* PAULO V *instituta fuit.*» Cum denique Iansenistae, qui dissidia, quantum poterant, augere non destiterant, et se «Thomistas Augustinianos» dictitabant, atque adversus Iesuitas solos pugnare fingebant, per Bullam «*Unigenitus*» doctrinam SS. Augustini et Thomae illorum [scl. Iesuitarum] machinationibus damnatam fuisse conquererentur, CLEMENS XI, qui illam Constitutionem ediderat, altera quae incipit «*Pastoralis officii*» § 3 calumnias istas repulit a. 1718. Porro BENEDICTUS XIII, cum Constitutione «*Pretiosus*» (d. 26. Maii 1727) privilegia ordinis Praedicatorum confirmaret, § 30 prohibuit, ne quis S. Thomae doctrinam eiusque scholam ullatenus damnaret ac pro damnata in Bulla «*Unigenitus*» traduceret. CLEMENS denique XII (d. 2. Oct. 1733) decreta CLEMENTIS XI et BENEDICTI XIII confirmat, haec tamen addit: «*Mentem tamen eorundem praedecessorum nostrorum compertam habentes, nolumus aut per nostras aut per ipsorum laudes Thomisticae scholae delatas, quas iterato nostro iudicio comprobamus et confirmamus, quicquam esse detractum ceteris catholicis scholis diversa ab eadem in explicanda*

ALEXANDER VII 1655—1667.

De sensu verborum Cornelii Iansen [1].

[Ex Constit. «Ad sacram beati PETRI Sedem», 16. Oct. 1656.]

(§ 6) Quinque illas propositiones ex libro praememorati 1098
Cornelii Iansenii Episcopi Yprensis, cui titulus est: *Augustinus*, (970)
excerptas ac in sensu ab eodem Cornelio intento damnatas fuisse, declaramus et definimus.

Postea vero Summus Pontifex subscribendum edixit sequens:

Formularium submissionis Iansenistis propositum [2].

[Ex Constit. «Regiminis apostolici», 15. Febr. 1664.]

1513 «Ego N. Constitutioni apostolicae INNOCENTII X datae 1099
die 31. Maii 1653, et Constitutioni ALEXANDRI VII datae (971)
die 16. Octobris 1656, Summorum Pontificum me subicio, et quinque propositiones ex Cornelii Iansenii libro, cui nomen *Augustinus*, excerptas, et in sensu ab eodem auctore intento, prout illas per dictas Constitutiones Sedes Apostolica damnavit, sincero animo reicio ac damno, et ita iuro: Sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei evangelia.» [3]

---

divinae gratiae efficacia sentientibus, quarum etiam erga S. Sedem praeclara sunt merita.» Renovat decreta PAULI V et aliorum et interdicit, ne «*notam aut censuram aliquam theologicam iisdem scholis diversa sentientibus inurere aut earum sententias conviciis et contumeliis insectari audeant, donec de iisdem controversiis haec S. Sedes aliquid definiendum aut pronuntiandum censuerit*».

[1] DuPl III, II 281 b (445 b); Viva I 513 b sq; BR(T) 16, 247 a; MBR 6, 47 b. — Cum damnatis a Summis Pontificibus Iansenii propositionibus ad illam cavillationem recurrissent Ianseniani, ut dicerent eas quidem esse damnabiles, sed eum non fuisse sensum Iansenii, ALEXANDER VII haec declaravit.

[2] DuPl III, II 315 b (446 b); Viva I 514 b; BR(T) 17, 236 b; MBR 6, 212 a.

[3] Cum vero aliqui Belgii antistites quaedam formulario addidissent, INNOCENTIUS XII Brevi (6. Febr. 1694) post confirmatas INNOCENTII X et ALEXANDRI VII Constitutiones id fieri prohibuit, ac formularium in sensu obvio ab omnibus sumi iussit; altero vero Brevi (24. Nov. 1696) declaravit, se hoc decreto nullatenus derogare Constitutioni ALEXANDRI VII. Denique CLEMENS XI Constitutione «*Vineam Domini*», quam infra afferimus [v. n. 1350], omnem viam praeclusit Iansenistarum subterfugiis quoad factum dogmaticum, et INNOCENTII X et ALEXANDRI VII Constitutiones innovavit.

De immaculata conceptione B. M. V. [1]

[Ex Bulla «Sollicitudo omnium eccl.», 8. Dec. 1661.]

1100 (§ 1) Vetus est Christifidelium erga eius beatissimam 1641 matrem Virginem Mariam pietas sentientium eius animam in primo instanti creationis atque infusionis in corpus fuisse speciali Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Iesu Christi eius filii, humani generis Redemptoris, a macula peccati originalis praeservatam immunem, atque in hoc sensu eius conceptionis festivitatem sollemni ritu colentium et celebrantium; crevitque horum numerus [*post Constitutiones SIXTI IV a Conc. TRIDENTINO innovatas* n. 734 sqq 792] . . . ita, ut . . . iam fere omnes catholici eam complectantur. . . . .

Errores varii de rebus moralibus (I) [2].

[Damnati in Decretis 24. Sept. 1665 et 18. Mart. 1666.]

A. Die 24. Septembris 1665.

1101 (972) 1. Homo nullo unquam vitae suae tempore tenetur elicere actum fidei, spei et caritatis ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

1102 2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat. 1491

1103 3. Sententia asserens, Bullam «Coenae» solum prohibere absolutionem haeresis et aliorum criminum, quando publica sunt, et id non derogare facultati TRIDENTINI, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629, 18. Iulii in Consistorio sacrae Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa et tolerata est.

1104 4. Praelati regulares possunt in foro conscientiae absolvere quoscunque saeculares ab haeresi occulta et ab excommunicatione propter eam incursa.

1105 (976) 5. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse haereticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

1106 6. Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit 894 poenitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denuntiandus.

[1] BR(T) 16, 739 b; MBR 6, 152 a.
[2] DuPl III, II 321 a sqq; Viva I initio; MBR 6, App. 1 sqq.

7. Modus evadendi obligationem denuntiandae sollicitationis 1107 (978) est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante: hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

938 8. Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem 1108 Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum URBANI VIII.

9. Post decretum URBANI potest sacerdos, cui Missae 1109 celebrandae traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

10. Non est contra iustitiam, pro pluribus sacrificiis sti- 1110 (981) pendium accipere, et sacrificium unum offerre. Neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione, etiam iuramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

894 11. Peccata in confessione omissa seu oblita ob in- 1111 stans periculum vitae, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus episcopis 1112 reservatis, non obtenta ad id episcoporum facultate.

13. Satisfacit praecepto annuae confessionis, qui con- 1113 fitetur regulari episcopo praesentato, sed ab eo iniuste reprobato.

14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit 1114 praecepto Ecclesiae.

15. Poenitens propria auctoritate substituere sibi alium 1115 (986) potest, qui loco ipsius poenitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere 1116 in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum religioso vel clerico, calumniatorem gravia 1117 crimina de se vel de sua religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit: uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi religioso, vel eius religioni publice et coram gravissimis viris praedicta impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes ac 1118 etiam iudicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxo- 1119 rem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio a PIO V imposita beneficiatis non re- 1120 citantibus non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam iudicis, eo quod sit poena.

1121 (992) 21. Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suae obligationi, si officium per alium recitet.

1122 22. Non est contra iustitiam, beneficia ecclesiastica non conferre gratis: quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica pecunia interveniente non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

1123 23. Frangens ieiunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inoboedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere praecepto.

1124 24. Mollities, sodomia et bestialitas sunt peccata eiusdem speciei infimae; ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

1125 (996) 25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis praecepto dicens: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

1126 26. Quando litigantes habent pro se opiniones aeque probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.

1127 27. Si liber sit alicuius iunioris et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, reiectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem.

1128 28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam.

B. Die 18. Martii 1666.

1129 29. In die ieiunii qui saepius modicum quid comedit, etiamsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.

1130 (1001) 30. Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.

1131 31. Excusantur absolute a praecepto ieiunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agunt, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant.

1132 32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova et lacticinia in Quadragesima obliget.

1133 33. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascunque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

1134 34. In die palmarum recitans officium paschale satisfacit praecepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici praecepto 1135
pro die praesenti et crastino. (1006)

36. Regulares possunt in foro conscientiae uti privilegiis 1136
suis, quae sunt expresse revocata per Concilium TRIDENTINUM.

37. Indulgentiae concessae regularibus et revocatae a 1137
PAULO V hodie sunt revalidatae.

38. Mandatum TRIDENTINI, factum sacerdoti sacrificanti 1138
ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non praeceptum.

39. Illa particula «quamprimum» intelligitur, cum sacerdos 1139
suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio, quae dicit, esse tantum veniale 1140
osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem[1], (1011)
quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.

41. Non est obligandus concubinarius ad eiciendam con- 1141
cubinam, si haec nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo «regalo», dum, deficiente illa, nimis aegre ageret vitam, et aliae epulae taedio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur.

1175 42. Licitum est mutuanti, aliquid ultra sortem exigere, 1142
si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus 1143
quam per decem annos.

44. Quoad forum conscientiae, reo correcto eiusque con- 1144
tumacia cessante, cessant censurae.

45. Libri prohibiti «donec expurgentur» possunt retineri 1145
usque dum adhibita diligentia corrigantur. (1016)

Omnes damnatae et prohibitae ut minimum tanquam scandalosae.

De contritione perfecta et imperfecta[2].

[Ex Decr. S. Off., 5. Maii 1667.]

Circa controversiam: an illa attritio, quae concipitur ex 1146
metu gehennae, excludens voluntatem peccandi, cum spe (1017)
veniae, ad impetrandam gratiam in sacramento poenitentiae requirat insuper aliquem actum dilectionis Dei, asserentibus quibusdam, negantibus aliis, et invicem adversam sententiam censurantibus; . . . Sanctitas Sua . . . praecipit . . . ut,

[1] Viva legit: sensualis; sed DuPl et MFR, uti hic est: sensibilis.
[2] DuPl III, II 324 b sq.

si deinceps de materia attritionis praefatae scribent vel libros aut scripturas edent vel docebunt vel praedicabunt vel alio quovis modo poenitentes aut scholares ceterosque erudient, non audeant alicuius theologicae censurae alteriusve iniuriae aut contumeliae nota taxare alterutram sententiam, sive negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in praefata attritione ex metu gehennae concepta, quae hodie inter scholasticos communior videtur, sive asserentem dictae dilectionis necessitatem, donec ab hac Sancta Sede fuerit aliquid hac in re definitum.

CLEMENS IX 1667—1669. CLEMENS X 1670—1676.

INNOCENTIUS XI 1676—1689.

De communione frequenti et quotidiana [1].

[Ex Decr. C. S. Conc., 12. Febr. 1679.]

1147 (1086) Etsi frequens quotidianusque sacrosanctae Eucharistiae 874
usus a SS. Patribus fuerit semper in Ecclesia probatus: 1081
nunquam tamen aut saepius illam percipiendi aut ab ea abstinendi certos singulis mensibus aut hebdomadis dies statuerunt, quos nec Concilium TRIDENTINUM praescripsit, sed, quasi humanam infirmitatem secum reputaret, nihil praecipiens, quid cuperet tantum indicavit, cum inquit: *Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes sacramentali Eucharistiae perceptione communicarent* [v. n. 944]. Idque non immerito: multiplices enim sunt conscientiarum recessus, variae ob negotia spiritus alienationes; multae e contra gratiae et Dei dona parvulis concessa; quae cum humanis oculis scrutari non possimus, nihil certe de cuiusque dignitate atque integritate et consequenter de frequentiore aut quotidiano vitalis panis esu potest constitui, et propterea quod ad negotiatores ipsos attinet, frequens ad sacram alimoniam percipiendam accessus confessariorum secreta cordis explorantium iudicio est relinquendus, qui ex conscientiarum puritate et frequentiae fructu et ad pietatem processu laicis negotiatoribus et coniugatis,

[1] DuPl III, II 346 b sq; Ferraris, Prompta Bibliotheca, sub: «Eucharistia» I 41 (III 244 b sqq).

quod prospicient eorum saluti profuturum, id illis praescribere debebunt. In coniugatis autem hoc amplius animadvertant, cum beatus Apostolus nolit eos *invicem fraudari, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacent orationi* [cf. 1 Cor 7, 5], eos serio admoneant, tanto magis ob sacratissimae Eucharistiae reverentiam continentiae vacandum purioreque mente ad coelestium epularum communionem esse conveniendum.

In hoc igitur pastorum diligentia potissimum invigilabit, 1148
non ut a frequenti aut quotidiana sacrae communionis sumptione unica praecepti formula aliqui deterreantur, aut sumendi dies generaliter constituantur, sed magis quid singulis permittendum, per se aut parochos seu confessarios sibi decernendum putet, illudque omnino provideat, ut nemo a sacro convivio, seu frequenter seu quotidie accesserit, repellatur, et nihilominus det operam, ut unusquisque digne pro devotionis et praeparationis modo rarius aut crebrius Dominici corporis suavitatem degustet.

Itidem moniales quotidie sacram communionem 1149
petentes admonendae erunt, ut in diebus earum ordinis instituto praestitutis communicent; si quae vero puritate mentis eniteant et fervore spiritus ita incaluerint, ut dignae frequentiore aut quotidiana sanctissimi Sacramenti perceptione videri possint, id illis a Superioribus permittatur. Proderit etiam praeter parochorum et confessariorum diligentiam opera quoque concionatorum uti et cum eis constitutum habere, ut cum fideles ad sanctissimi Sacramenti frequentiam (quod facere debent) accesserint, statim de magna ad illud sumendum praeparatione orationem habeant, generatimque ostendant, eos, qui ad frequentiorem aut quotidianam salutiferi cibi sumptionem devoto studio excitantur, debere, sive laici negotiatores sint, sive coniugati, sive quicunque alii, suam agnoscere infirmitatem, ut dignitate Sacramenti ac divini iudicii formidine discant coelestem mensam, in qua Christus est, revereri; et si quando se minus paratos senserint, ab ea abstinere seque ad maiorem praeparationem accingere. Episcopi autem, in quorum dioecesibus viget huiusmodi devotio erga sanctissimum

Sacramentum, pro illa gratias Deo agant, eamque ipsi adhibito prudentiae et iudicii temperamento alere debebunt, et ab eorum officio postulari sibi maxime persuadebunt, nulli labori aut diligentiae parcendum, ut omnis irreverentiae et scandali suspicio in veri et immaculati agni perceptione tollatur virtutesque ac dona in sumentibus augeantur: quod abunde continget, si ii, qui devoto huiusmodi studio, divina praestante gratia, tenentur, seque sacratissimo pane frequentius refici cupiunt, suas vires expendere, seque probare cum timore et caritate assueverint. . . .

1150 (1086) Porro episcopi et parochi seu confessarii redarguant asserentes, communionem quotidianam esse de iure divino. . . . Non permittant, ut venialium confessio fiat simplici sacerdoti non approbato ab episcopo aut Ordinario.

Errores varii de rebus moralibus (II) [1].

[Damnati in Decr. S. Off., 2. Martii 1679.]

1151 (1018) 1. Non est illicitum, in sacramentis conferendis sequi 1219
opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis aut episcopalis.

1152 2. Probabiliter existimo, iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem.

1153 3. Generatim, dum probabilitate sive intrinseca sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus [2].

1154 4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

1155 5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei *u*
(1022) semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

1156 6. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare praeceptum caritatis erga Deum.

1157 7. Tunc solum obligat, quando tenemur iustificari, et non habemus aliam viam, qua iustificari possumus.

---

[1] DuPl III, II 348 a sqq; Viva I 175 sqq.
[2] His sententiis damnatur systema morale, quod dicitur «Laxismus».

8. Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam 1158
voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini; (1025)
quia licite potest (quis) appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus coniugii ob solam voluptatem exercitum omni 1159
penitus caret culpa ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno et formali. 1160 (1027)

11. Praecepto proximum diligendi satisfacere possumus 1161
per solos actus externos.

12. Vix in saecularibus invenies, etiam in regibus, super- 1162
fluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque pec- 1163
cato mortali de vita alicuius tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personae, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est, absoluto desiderio cupere mortem patris, 1164
non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se 1165
in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex (1032)
hereditate consecutas.

1795 *1101* 16. Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale 1166
et secundum se.

17. Satis est actum fidei semel in vita elicere. 1167

18. Si (a) potestate publica quis interrogetur, fidem in- 1168
genuo confiteri ut Deo et fidei gloriosum consulo: tacere ut peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se 1169
ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem 1170
habebat, supernaturalem. (1037)

21. Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat 1171
cum notitia solum probabili revelationis, immo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate 1172
medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides late dicta ex testimonio creaturarum similive 1173
motivo ad iustificationem sufficit.

24. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta 1174
irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, 1175
sive res sit levis sive gravis.

1176 (1043) 26. Si quis vel solus vel coram aliis, sive interrogatus sive propria sponte, sive recreationis causa sive quocunque alio fine iuret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur nec est periurus.

1177 27. Causa iusta utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.

1178 28. Qui mediante commendatione vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare iuramentum, quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum.

1179 29. Urgens metus gravis est causa iusta sacramentorum administrationem simulandi.

1180 (1047) 30. Fas est viro honorato o c c i d e r e invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter haec ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percutiat, et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat.

1181 31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

1182 32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quae actu possidemus, sed etiam, ad quae ius inchoatum habemus et quae nos possessuros speramus.

1183 33. Licitum est tam heredi quam legatario, contra iniuste impedientem, ne vel hereditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere sicut et ius habenti in cathedram vel praebendam, contra earum possessionem iniuste impedientem.

1184 34. Licet procurare a b o r t u m ante animationem foetus, ne puella deprehensa gravida occidatur aut infametur.

1185 (1052) 35. Videtur probabile, omnem foetum (quamdiu in utero est) carere anima rationali et tunc primum incipere eandem habere, cum paritur: ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

1186 36. Permissum est f u r a r i, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

1187 37. Famuli et famulae domesticae possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt.

1188 38. Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcunque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave 1189
damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati. (1056)

75 40. Contractus mohatra licitus est, etiam respectu eiusdem 1190
personae et cum contractu retrovenditionis praevie inito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et 1191
nullus sit, qui non maioris faciat pecuniam praesentem quam futuram; potest creditor aliquid ultra sortem a mutu(at)ario exigere et eo titulo ab usura excusari.

42. U s u r a non est, dum ultra sortem aliquid exigitur 1192
tanquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex iustitia debitum.

43. Quidni nonnisi veniale sit, detrahentis auctoritatem 1193
magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

44. Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit 1194
falsum crimen alicui, ut suam iustitiam et honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia.

364 45. Dare temporale pro spirituali non est s i m o n i a, quando 1195
temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tan- (1062)
quam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit 1196
principale motivum dandi spirituale; immo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur quam res spiritualis.

47. Cum dicit Concilium TRIDENTINUM, eos alienis 1197
peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores et Ecclesiae magis utiles ipsi iudicaverint, ad ecclesias promovent: Concilium vel primo videtur per hoc «digniores» non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit «digniores», ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur, f o r n i c a t i o n e m secundum se 1198
nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities iure naturae prohibita non est. Unde, si 1199
Deus eam non interdixisset, saepe esset bona et aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum coniugata, consentiente marito, non est 1200
adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse (1067)
fornicatum.

1201 (1068) 51. Famulus, qui submissis humeris scienter adiuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo ianuam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

1202 52. Praeceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

1203 53. Satisfacit praecepto Ecclesiae de audiendo Sacro, 938
qui duas eius partes, immo quattuor simul a diversis celebrantibus audit.

1204 54. Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia maior pars trahit ad se minorem.

1205 (1072) 55. Praecepto communionis annuae satisfit per sacrilegam Domini manducationem.

1206 56. Frequens confessio et communio, etiam in his, 805 894
qui gentiliter vivunt, est nota praedestinationis.

1207 57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

1208 58. Non tenemur confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem.

1209 59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus poenitentium, qualis verbi gratia potest contingere in die magnae alicuius festivitatis aut indulgentiae.

1210 (1077) 60. Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturae aut Ecclesiae, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda nec differenda absolutio: dummodo ore proferat, se dolere et proponere emendationem.

1211 61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest et non vult omittere, quin immo directe et ex proposito quaerit aut ei se ingerit.

1212 62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.

1213 63. Licitum est quaerere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.

1214 64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium sanctissimae Trinitatis et Incarnationis Domini nostri Iesu Christi.

1215 (1082) 65. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

Omnes damnatae et prohibitae, sicut iacent, ut minimum *tanquam* scandalosae *et in praxi* perniciosae.

Summus Pontifex decretum concludit his verbis:

Tandem, ut ab iniuriosis contentionibus doctores 1216
seu scholastici aut alii quicunque in posterum se abstineant, (1083)
et ut paci et caritati consulatur, idem Sanctissimus in virtute sanctae oboedientiae eis praecipit, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus ac praedicationibus caveant ab omni censura et nota, necnon a quibuscunque conviciis contra eas propositiones, quae adhuc inter catholicos hinc inde controvertuntur, donec a Sancta Sede, re cognita, super iisdem propositionibus iudicium proferatur [1].

Errores de omnipotentia donata [2].

[Damnati in Decr. S. Off., 23. Nov. 1679.]

1. Deus donat nobis omnipotentiam suam, ut ea uta- 1217
mur, sicut aliquis donat alteri villam vel librum. (1084)

2. Deus subicit nobis suam omnipotentiam. 1218

Prohibentur uti temerariae ad minimum *et* novae.

1151 1293
De systematis moralibus [3].

[Decr. S. Off., 26. Iunii 1680.]

Facta relatione per Patrem Lauream contentorum in lit- 1219
teris Patris Thirsi Gonsalez Soc. Iesu SS^{mo} D. N. directis, Em^{mi} DD. dixerunt, quod scribatur per Secretarium Status Nuntio apostolico Hispaniarum, ut significet dicto Patri Thirso, quod Sanctitas Sua benigne acceptis ac non sine laude perlectis eius litteris mandavit, ut ipse libere et intrepide praedicet, doceat et calamo defendat opinionem magis probabilem, nec non viriliter impugnet sententiam eorum, qui asserunt, quod in concursu minus probabilis opinionis cum probabiliore sic cognita et iudicata licitum sit sequi minus probabilem, eumque certum faciat, quod quidquid favore opinionis magis probabilis egerit et scripserit, gratum erit

---

[1] Idem sancivit BENEDICTUS XIV in Bulla «*Sollicita et provida*» 9. Iulii 1753 [BB(M) 10, 251 sq].

[2] DuPl III, II 352 b; Viva I 564 a.

[3] Études religieuses 91 (1902 II), 847 sq, ubi habetur textus authenticus. — Hoc decretum, disciplinare potius quam doctrinale, probabilismo obesse contendit Franc. Ter Haar C. SS. R. in libro: «Ven. INNOCENTII PP XI de probabilismo decreti historia ...» (Tornaci 1904, Casterman), item alii. — E contra non obesse probabilismo defendit Aug. Lehmkuhl S. J. in opusculo: «Probabilismus vindicatus» (Friburgi 1906, Herder) 78—111; et alii.

Sanctitati Suae. Iniungatur Patri Generali Societatis Iesu de ordine Sanctitatis Suae, ut non modo permittat Patribus Societatis scribere pro opinione magis probabili, et impugnare sententiam asserentium, quod in concursu minus probabilis opinionis cum probabiliore sic cognita et iudicata licitum sit sequi minus probabilem; verum etiam scribat omnibus Universitatibus Societatis, mentem Sanctitatis Suae esse, ut quilibet, prout sibi libuerit, libere scribat pro opinione magis probabili et impugnet contrariam praedictam; eisque iubeat, ut mandato Sanctitatis Suae omnino se submittant[1].

Error de sigillo confessionis[2].

[Damnatus in Decr. S. Off., 18. Nov. 1682.]

1220 (1087) *De propositione:* «Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine directa aut indirecta revelatione et gravamine poenitentis, nisi aliud multo gravius ex non usu sequatur, in cuius comparatione prius merito contemnatur», addita deinde explicatione sive limitatione, quod sit intelligenda de usu scientiae ex confessione acquisitae cum gravamine poenitentis, seclusa quacunque revelatione, atque in casu, quo multo maius gravamen eiusdem poenitentis ex non usu sequeretur,

Statutum est, «dictam propositionem, quatenus admittit usum dictae scientiae cum gravamine poenitentis, omnino prohibendam esse, etiam cum dicta explicatione sive limitatione».

Errores Michaelis de Molinos[3].

[Damnati in Decreto 28. Aug. et in Constit. «Coelestis Pastor», 19. Nov. 1687.]

1221 (1088) 1. Oportet hominem suas potentias annihilare, et haec est via interna.

1222 2. Velle operari active, est Deum offendere, qui vult esse ipse solus agens: et ideo opus est, seipsum in Deo

[1] Additur in exemplari S. Officii: «*Die 8. Iulii 1680. Renuntiato praedicto Ordine Sanctitatis Suae Patri Generali Societatis Iesu per Assessorem, respondit, se in omnibus quanto citius pariturum, licet nec per ipsum nec per suos Praedecessores fuerit unquam interdictum scribere pro opinione magis probabili, eamque docere.*»

[2] DuPl III, II 354; Viva I 565 b.

[3] DuPl III, II 357 sqq; coll. Viva I 557 a sqq; BR(T) 19, 775 b sqq; MBR 10, 212 b sqq. — Michaelis de Molinos, natus 21. Dec. 1640 Pataciniae in Aragonia, in opusculis et epistolis suis errores Quietismi, qui dicitur, sparsit ideoque tandem in monasterio incarceratus est, ubi 1696 sacramentis Ecclesiae munitus obiit.

totum et totaliter derelinquere et postea permanere velut corpus exanime.

3. Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva. 1223

4. Activitas naturalis est gratiae inimica, impeditque Dei 1224 operationes et veram perfectionem; quia Deus operari vult (1089) in nobis sine nobis.

5. Nihil operando anima se annihilat et ad suum prin- 1225 cipium redit et ad suam originem, quae est essentia Dei, in qua transformata remanet ac divinizata, et Deus tunc in se ipso remanet; quia tunc non sunt amplius duae res unitae, sed una tantum, et hac ratione Deus vivit et regnat in nobis, et anima seipsam annihilat in esse operativo.

6. Via interna est illa, in qua non cognoscitur nec 1226 lumen, nec amor, nec resignatio; et non oportet Deum cognoscere, et hoc modo recte proceditur.

7. Non debet anima cogitare nec de praemio, nec de 1227 punitione, nec de paradiso, nec de inferno, nec de morte, nec de aeternitate.

8. Non debet velle scire, an gradiatur cum voluntate Dei, 1228 an cum eadem voluntate resignata maneat necne; nec opus est, ut velit cognoscere suum statum nec proprium nihil; sed debet ut corpus exanime manere.

9. Non debet anima reminisci nec sui nec Dei nec cuius- 1229 cunque rei, et in via interna omnis reflexio est nociva, etiam reflexio ad suas humanas actiones et ad proprios defectus.

10. Si propriis defectibus alios scandalizet, non est neces- 1230 sarium reflectere, dummodo non adsit voluntas scandalizandi; (1090) et ad proprios defectus non posse reflectere, gratia Dei est.

11. Ad dubia quae occurrunt, an recte procedatur necne, 1231 non opus est reflectere.

12. Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla 1232 re debet curam habere, nec de inferno nec de paradiso; nec debet desiderium habere propriae perfectionis nec virtutum nec propriae sanctitatis nec propriae salutis, cuius spem purgare debet.

13. Resignato Deo libero arbitrio, eidem Deo relinquenda 1233 est cogitatio et cura de omni re nostra, et relinquere, ut faciat in nobis sine nobis suam divinam voluntatem.

14. Qui divinae voluntati resignatus est, non convenit, ut 1234 a Deo rem aliquam petat; quia petere est imperfectio, cum sit actus propriae voluntatis et electionis, et est velle, quod divina voluntas nostrae conformetur, et non quod nostra divinae: et illud Evangelii: «*Petite et accipietis*» [Io 16, 24], non

est dictum a Christo pro animabus internis, quae nolunt habere voluntatem: immo huiusmodi animae eo perveniunt, ut non possint a Deo rem aliquam petere.

1235 (1102) 15. Sicut non debent a Deo rem aliquam petere, ita nec illi ob rem aliquam gratias agere debent; quia utrumque est actus propriae voluntatis.

1236 16. Non convenit indulgentias quaerere pro poena propriis peccatis debita; quia melius est divinae iustitiae satisfacere, quam divinam misericordiam quaerere: quoniam illud ex puro Dei amore procedit, et istud ab amore nostri interessato, nec est res Deo grata nec meritoria, quia est velle crucem fugere.

1237 17. Tradito Deo libero arbitrio, et eidem relicta cura et cogitatione animae nostrae, non est amplius habenda ratio tentationum; nec eis alia resistentia fieri debet nisi negativa, nulla adhibita industria: et si natura commovetur, oportet sinere ut commoveatur, quia est natura.

1238 18. Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, speciebus et propriis conceptibus, non adorat Deum in spiritu et veritate.

1239 19. Qui amat Deum eo modo, quo ratio argumentatur aut intellectus comprehendit, non amat verum Deum.

1240 (1107) 20. Asserere, quod in oratione opus est sibi per discursum auxilium ferre et per cogitationes, quando Deus animam non alloquitur, ignorantia est. Deus nunquam loquitur, eius locutio est operatio, et semper in anima operatur, quando haec suis discursibus, cogitationibus et operationibus eum non impedit.

1241 21. In oratione opus est manere in fide obscura et universali, cum quiete et oblivione cuiuscunque cogitationis particularis ac distinctae attributorum Dei ac Trinitatis, et sic in Dei praesentia manere ad illum adorandum et amandum eique inserviendum; sed absque productione actuum, quia Deus in his sibi non complacet.

1242 22. Cognitio haec per fidem non est actus a creatura productus, sed est cognitio a Deo creaturae tradita, quam creatura se habere non cognoscit, nec postea cognoscit illam se habuisse: et idem dicitur de amore.

1243 23. Mystici cum S. Bernardo in scala claustralium distinguunt quattuor gradus: lectionem, meditationem, orationem, et contemplationem infusam. Qui semper in primo sistit, nunquam ad secundum pertransit. Qui semper in secundo persistit, nunquam ad tertium pervenit, qui est nostra contemplatio acquisita, in qua per totam vitam persistendum

est, dummodo Deus animam non trahat (absque eo, quod ipsa id exspectet) ad contemplationem infusam: et hac cessante, anima regredi debet ad tertium gradum et in ipso permanere, absque eo, quod amplius redeat ad secundum aut primum.

24. Qualescunque cogitationes in oratione occurrent, etiam 1244
impurae, etiam contra Deum, Sanctos, fidem et sacramenta, (1111)
si voluntarie non nutriantur nec voluntarie expellantur, sed cum indifferentia et resignatione tolerentur, non impediunt orationem fidei: immo eam perfectiorem efficiunt; quia anima tunc magis divinae voluntati resignata remanet.

25. Etiamsi superveniat somnus et dormiatur, nihilominus 1245
fit oratio et contemplatio actualis: quia oratio et resignatio, resignatio et oratio idem sunt, et dum resignatio perdurat, perdurat et oratio.

26. Tres illae viae: purgativa, illuminativa et unitiva, 1246
sunt absurdum maximum, quod dictum fuerit in mystica: cum non sit nisi unica via, scilicet via interna.

27. Qui desiderat et amplectitur devotionem sensibilem, 1247
non desiderat nec quaerit Deum, sed seipsum; et male agit, cum eam desiderat et eam habere conatur, qui per viam internam incedit, tam in locis sacris quam in diebus sollemnibus.

28. Taedium rerum spiritualium bonum est, siquidem per 1248
illud purgatur amor proprius.

29. Dum anima interna fastidit discursus de Deo et vir- 1249
tutes et frigida remanet, nullum in se ipsa sentiens fervorem, bonum signum est.

30. Totum sensibile, quod experimur in vita spirituali, est 1250
abominabile, spurcum et immundum. (1117)

31. Nullus meditativus veras virtutes exercet internas, quae 1251
non debent a sensibus cognosci. Opus est amittere virtutes.

32. Nec ante nec post communionem alia requiritur 1252
praeparatio aut gratiarum actio (pro istis animabus internis), quam permanentia in solita resignatione passiva; quia modo perfectiore supplet omnes actus virtutum, qui fieri possunt et fiunt in via ordinaria. Et si hac occasione communionis insurgunt motus humiliationis, petitionis aut gratiarum actionis, reprimendi sunt, quoties non dignoscatur, eos esse ex impulsu speciali Dei: alias sunt impulsus naturae nondum mortuae.

33. Male agit anima, quae procedit per hanc viam in- 1253
ternam, si in diebus sollemnibus vult aliquo conatu particulari excitare in se devotum aliquem sensum: quoniam animae internae omnes dies sunt aequales, omnes festivi. Et idem

dicitur de locis sacris, quia huiusmodi animabus omnia loca aequalia sunt.

1254 34. Verbis et lingua gratias agere Deo, non est pro ani-
(1121) mabus internis, quae in silentio manere debent, nullum Deo impedimentum apponendo, quod operetur in illis; et quo magis Deo se resignant, experiuntur, se non posse orationem dominicam seu Pater noster recitare.

1255 35. Non convenit animabus huius viae internae, quod faciant operationes, etiam virtuosas, ex propria electione et activitate: alias non essent mortuae. Nec debent elicere actus amoris erga beatam Virginem, Sanctos aut humanitatem Christi: quia, cum ista obiecta sensibilia sint, talis est amor erga illa.

1256 36. Nulla creatura, nec beata Virgo, nec Sancti sedere debent in nostro corde: quia solus Deus vult illud occupare et possidere.

1257 37. In occasione tentationum etiam furiosarum non debet anima elicere actus explicitos virtutum oppositarum, sed debet in supradicto amore et resignatione permanere.

1258 38. Crux voluntaria mortificationum pondus grave est et infructuosum, ideoque dimittenda.

1259 39. Sanctiora opera et poenitentiae, quas peregerunt Sancti, non sufficiunt ad removendam ab anima vel unicam adhaesionem.

1260 40. Beata Virgo nullum unquam opus exterius peregit, et
(1127) tamen fuit Sanctis omnibus sanctior. Igitur ad sanctitatem perveniri potest absque opere exteriore.

1261 41. Deus permittit et vult ad nos humiliandos et ad veram 237
transformationem perducendos, quod in aliquibus animabus perfectis, etiam non arreptitiis, daemon violentiam inferat earum corporibus, easque actus carnales committere faciat, etiam in vigilia et sine mentis offuscatione, movendo physice illarum manus et alia membra contra earum voluntatem. Et idem dicitur quoad alios actus per se peccaminosos: in quo casu non sunt peccata, quia in iis non adest consensus.

1262 42. Potest dari casus, quod huiusmodi violentiae ad actus carnales contingant eodem tempore ex parte duarum personarum, scilicet maris et feminae, et ex parte utriusque sequatur actus.

1263 43. Deus praeteritis saeculis sanctos efficiebat tyrannorum ministerio; nunc vero eos efficit sanctos ministerio daemonum, qui causando in eis praedictas violentias facit, ut illi seipsos magis despiciant atque annihilent et se Deo resignent.

44. Iob blasphemavit, et tamen non peccavit labiis suis: 1264
quia fuit ex daemonis violentia. (1131)

45. Sanctus Paulus huiusmodi daemonis violentias in suo 1265
corpore passus est; unde scripsit: *Non quod volo bonum, hoc ago; sed, quod nolo malum, hoc facio* [Rom 7, 19].

46. Huiusmodi violentiae sunt medium magis proportio- 1266
natum ad annihilandam animam, et ad eam ad veram transformationem et unionem perducendam, nec alia superest via: et haec est via facilior et tutior.

47. Cum huiusmodi violentiae occurrunt, sinere oportet, 1267
ut satanas operetur, nullam adhibendo industriam nullumque proprium conatum, sed permanere debet homo in suo nihilo: et etiamsi sequantur pollutiones et actus obscoeni propriis manibus, et etiam peiora, non opus est seipsum inquietare, sed foras emittendi sunt scrupuli, dubia et timores; quia anima fit magis illuminata, magis roborata magisque candida, et acquiritur sancta libertas. Et prae omnibus non opus est haec confiteri, et sanctissime fit non confitendo; quia hoc pacto superatur daemon, et acquiritur thesaurus pacis.

48. Satanas, qui huiusmodi violentias infert, suadet deinde, 1268
gravia esse delicta, ut anima se inquietet, ne in via interna ulterius progrediatur: unde ad eius vires enervandas melius est ea non confiteri; quia non sunt peccata, nec etiam venialia.

49. Iob ex violentia daemonis se propriis manibus pollue- 1269
bat eodem tempore, quo *mundas habebat ad Deum preces* (sic interpretando locum ex capite XVI Iob) [cf. Ib 16, 18].

50. David, Ieremias et multi ex sanctis Prophetis huius- 1270
modi violentias patiebantur harum impurarum operationum (1137)
externarum.

51. In sacra Scriptura multa sunt exempla violentiarum 1271
ad actus externos peccaminosos; uti illud de Samsone, qui per violentiam seipsum occidit cum Philistaeis [Iud 16, 29 sq], coniugium iniit cum alienigena [Iud 14, 1 sqq], et cum Dalila meretrice fornicatus est [Iud 16, 4 sqq], quae alias erant prohibita et peccata fuissent; de Iuditha, quae Holoferni mentita fuit; de Elisaeo, qui pueris maledixit; de Elia, qui combussit duces cum turmis regis Achab. An vero fuerit violentia immediate a Deo peracta vel daemonum ministerio, ut in aliis animabus contingit, in dubio relinquitur.

52. Cum huiusmodi violentiae, etiam impurae, absque 1272
mentis offuscatione accidunt, tunc anima Deo potest uniri, et de facto semper magis unitur.

1273 53. Ad cognoscendum in praxi, an aliqua operatio in aliis
(1140) personis fuerit violentia(ta), regula, quam de hoc habeo, nedum sunt protestationes animarum illarum, quae protestantur, se dictis violentiis non consensisse aut iurare non posse, quod in iis consenserint, et videre quod sint animae, quae proficiunt in via interna; sed regulam sumerem a lumine quodam actuali cognitione humana ac theologica superiore, quod me certo cognoscere facit cum interna certitudine, quod talis operatio est violent(i)a: et certus sum, quod hoc lumen a Deo procedit, quia ad me provenit coniunctum cum certitudine, quod a Deo proveniat, et mihi nec umbram dubii relinquit in contrarium: eo modo, quo interdum contingit, quod Deus aliquid revelando eodem tempore animam certam reddit, quod ipse sit, qui revelat, et anima in contrarium non potest dubitare.

1274 54. Spirituales vitae ordinariae in hora mortis se delusos invenient et confusos (et) cum omnibus passionibus in alio mundo purgandis.

1275 55. Per hanc viam internam pervenitur, etsi multa cum
(1142) sufferentia, ad purgandas et exstinguendas omnes passiones, ita quod nihil amplius sentitur, nihil, nihil: nec ulla sentitur inquietudo, sicut corpus mortuum, nec anima se amplius commoveri sinit.

1276 56. Duae leges et duae cupiditates (animae una, et amoris proprii altera) tamdiu perdurant, quamdiu perdurat amor proprius: unde quando hic purgatus est et mortuus, uti fit per viam internam, non adsunt amplius illae duae leges et duae cupiditates, nec ulterius lapsus aliquis incurritur, nec aliquid sentitur amplius, ne quidem veniale peccatum.

1277 57. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non faciendi amplius peccata, nec mortalia nec venialia.

1278 58. Ad huiusmodi statum pervenitur non reflectendo amplius ad proprias operationes; quia defectus ex reflexione oriuntur.

1279 59. Via interna seiuncta est a confessione, a confessariis et a casibus conscientiae, a theologia et philosophia.

1280 60. Animabus provectis, quae reflexionibus mori incipiunt,
(1147) et eo etiam perveniunt, ut sint mortuae, Deus confessionem aliquando efficit impossibilem et supplet ipse tanta gratia praeservante, quantam in sacramento reciperent: et ideo huiusmodi animabus non est bonum in tali casu ad sacramentum poenitentiae accedere, quia id est (in) illis impossibile.

61. Anima, cum ad mortem mysticam pervenit, non 1281
potest amplius aliud velle, quam quod Deus vult, quia non (1143)
habet amplius voluntatem, et Deus illi eam abstulit.

62. Per viam internam pervenitur ad continuum statum 1282
immobilem in pace imperturbabili.

63. Per viam internam pervenitur etiam ad mortem sen- 1283
suum: quin immo signum, quod quis in statu nihilitatis maneat, id est mortis mysticae, est, si sensus exteriores non repraesentent amplius res sensibiles, (unde sint) ac si non essent, quia non perveniunt ad faciendum, quod intellectus se ad eas applicet.

64. Theologus minorem dispositionem habet quam homo 1284
rudis ad statum contemplativi: primo, quia non habet fidem adeo puram, secundo, quia non est adeo humilis, tertio, quia non adeo curat propriam salutem, quarto, quia caput refertum habet phantasmatibus, speciebus, opinionibus et speculationibus, et non potest in illum ingredi verum lumen.

65. Praepositis oboediendum est in exteriore, et latitudo 1285
voti oboedientiae religiosorum tantummodo ad exterius per- (1152)
tingit. In interiore vero aliter se res habet, quo solus Deus et director intrant.

66. Risu digna est nova quaedam doctrina in Ecclesia 1286
Dei, quod anima quoad internum gubernari debeat ab episcopo: quod si episcopus non sit capax, anima ipsum cum suo directore adeat. Novam dico doctrinam; quia nec sacra Scriptura, nec concilia, nec canones, nec bullae, nec Sancti, nec auctores eam unquam tradiderunt nec tradere possunt: quia Ecclesia non iudicat de occultis, et anima eius habet facultatem eligendi quemcunque sibi visum fuerit [*Viva:* anima ius habet eligendi quemcunque sibi bene visum].

67. Dicere, quod internum manifestandum est exteriori 1287
tribunali praepositorum, et quod peccatum sit id non facere, est manifesta deceptio: quia Ecclesia non iudicat de occultis, et propriis animabus praeiudicant his deceptionibus et simulationibus.

68. In mundo non est facultas nec iurisdictio ad prae- 1288
cipiendum, ut manifestentur epistolae directoris quoad internum animae: et ideo opus est animadvertere, quod hoc est insultus satanae, etc.

Damnatae tanquam haereticae, suspectae, erroneae, scandalosae, blasphemae, piarum aurium offensivae, temerariae, christianae disciplinae relaxativae, eversivae, et seditiosae respective.

ALEXANDER VIII 1689—1691.

Errores varii de rebus moralibus (III)[1].

[Damnati in Decr. S. Off., 24. Aug. 1690.]

1289 1. Bonitas obiectiva consistit in convenientia obiecti cum
(1156) natura rationali: formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative: hinc h o m o n o n t e n e t u r a m a r e neque in principio neque in decursu vitae suae moralis.

Declarata et damnata uti h a e r e t i c a.

1290 2. P e c c a t u m p h i l o s o p h i c u m seu morale est actus 801
humanus disconveniens naturae rationali et rectae rationi; theologicum vero et mortale est transgressio libera divinae legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed n o n e s t o f f e n s a D e i neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum.

Declarata et damnata uti scandalosa, temeraria, piarum aurium offensiva, et erronea.

[Damnati in Decr. S. Off., 7. Dec. 1690.]

1291 1. In statu naturae lapsae ad p e c c a t u m m o r t a l e [*Viva:* 1027
(1158) formale] et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali et voluntate Adami peccantis.

1292 2. Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.

1293 3. Non licet sequi o p i n i o n e m (probabilem) vel inter 1219
probabiles p r o b a b i l i s s i m a m[2].

1294 4. Christus dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus et solis fidelibus.

1295 5. Pagani, Iudaei, haeretici aliique huius generis nullum 793
(1162) omnino accipiunt a Iesu Christo influxum: adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni g r a t i a s u f f i c i e n t i.

---

[1] DuPl III, II 365 a sq et 371 b sqq; coll. Viva I 363 et 364 sqq.
[2] Hac sententia damnatur «T u t i o r i s m u s» absolutus.

6. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam per- 1296
niciosa est, sic, ut proinde merito possimus petere: A gratia (1163)
sufficienti libera nos, Domine.

7. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio vel 1297
mundi: si Dei, caritas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.

8. Necesse est, i n f i d e l e m i n o m n i o p e r e p e c c a r e. 1298

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob eius 1299
turpitudinem et disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio, qua quis detestatur malum et prosequitur 1300
bonum mere, ut coelestem obtineat gloriam, non est recta (1167)
nec Deo placens.

11. Omne, quod non est ex fide christiana supernaturali, 1301
quae per dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, 1302
deficit etiam fides: et etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana.

809 13. Quisquis etiam aeternae m e r c e d i s intuitu Deo famu- 1303
latur, caritate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennae non est supernaturalis. 1304

15. A t t r i t i o, quae gehennae et poenarum metu con- 1305
cipitur, sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est (1172)
bonus motus ac supernaturalis.

16. Ordinem praemittendi satisfactionem absolutioni in- 1306
duxit non politia aut institutio Ecclesiae, sed ipsa Christi lex et praescriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox absolvendi ordo poenitentiae 1307
est inversus.

894 18. Consuetudo moderna quoad administrationem s a- 1308
c r a m e n t i p o e n i t e n t i a e, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas et multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu sed abusu.

19. Homo debet agere tota vita poenitentiam pro peccato 1309
originali.

20. Confessiones apud r e l i g i o s o s factae pleraeque vel 1310
sacrilegae sunt vel invalidae. (1177)

21. Parochianus potest suspicari de mendicantibus, qui 1311
eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi et incongrua poenitentia seu satisfactione ob quaestum seu lucrum subsidii temporalis.

1312 (1179) 22. Sacrilegi sunt iudicandi, qui ius ad c o m m u n i o n e m 874 percipiendam praetendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint.

1313 23. Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers.

1314 24. Oblatio in templo, quae fiebat a beata V i r g i n e M a r i a 91 in die purificationis suae per duos pullos columbarum, unum in holocaustum et alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, et quod filius (qui offerebatur), etiam macula matris maculatus esset, secundum verba legis.

1315 (1182) 25. Dei Patris [*Viva:* sedentis] simulacrum nefas est christiano 984 in templo collocare.

1316 26. Laus, quae defertur Mariae ut Mariae, vana est.

1317 27. Valuit aliquando b a p t i s m u s sub hac forma collatus: 183 In nomine Patris etc., praetermissis illis: Ego te baptizo.

1318 28. Valet baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: Non intendo, quod facit Ecclesia.

1319 29. Futilis et toties convulsa est assertio de P o n t i f i c i s 1826 R o m a n i supra concilium oecumenicum a u c t o r i t a t e atque in fidei quaestionibus decernendis i n f a l l i b i l i t a t e. 1832

1320 (1187) 30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis bullam.

1321 31. Bulla URBANI VIII «In eminenti» est subreptitia [1].

Damnatae et prohibitae tanquam temerariae, scandalosae, male sonantes, iniuriosae, haeresi proximae, haeresim sapientes, erroneae, schismaticae, et h a e r e t i c a e respective.

Articuli (erronei) cleri Gallicani (de potestate Pontificis) [2].

[Damnati in Constit. «Inter multiplices», 4. Aug. 1690.]

1322 1. Beato PETRO eiusque successoribus Christi vicariis ipsique Ecclesiae rerum spiritualium et ad aeternam salutem 1826 pertinentium, non autem civilium ac temporalium a Deo traditam potestatem, dicente Domino: «*Regnum meum non est de hoc mundo*» [Io 18, 36], et iterum: «*Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo*» [Lc 20, 25], ac proinde stare Apostolicum illud: «*Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt; itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit*» [Rom 13, 1 sq]. Reges ergo et principes in temporalibus nulli ecclesiasticae potestati Dei ordinatione subici, neque auctoritate clavium Ecclesiae directe vel indirecte deponi, aut illorum subditos eximi a fide atque oboedientia, ac praestito fidelitatis sacramento solvi posse: eamque sententiam publicae tranquillitati necessariam, nec minus Ecclesiae quam Imperio utilem ut verbo Dei, Patrum traditioni et Sanctorum exemplis consonam, omnino retinendam [1].

2. Sic inesse Apostolicae Sedi ac PETRI successoribus, 1323 (1184) Christi vicariis, rerum spiritualium plenam potestatem, ut simul valeant atque immota consistant sanctae oecumenicae Synodi CONSTANTIENSIS a Sede Apostolica comprobata ipsorumque Romanorum Pontificum ac totius Ecclesiae usu confirmata atque ab ecclesia Gallicana perpetua religione custodita decreta de a u c t o r i t a t e C o n c i l i o r u m g e n e r a l i u m, quae sessione quarta et quinta continentur [2], nec probari a Gallicana ecclesia, qui eorum decretorum, quasi dubiae sint auctoritatis ac minus approbata, robur infringant aut ad solum schismatis tempus concilii dicta detorqueant.

3. Hinc apostolicae potestatis usum moderandum per 1324 canones Spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos; valere etiam regulas, mores et instituta a regno et ecclesia G a l l i c a n a recepta, patrumque terminos manere inconcussos, atque id pertinere ad amplitudinem Apostolicae Sedis, ut statuta et consuetudines tantae Sedis et ecclesiarum consensione firmatae propriam stabilitatem obtineant.

4. In fidei quoque quaestionibus praecipuas Summi Pon- 1325 tificis esse partes, eiusque decreta ad omnes et singulas

---

[1] In hac Bulla URBANI VIII (edita a. 1641) confirmantur Constitutiones PII V et GREGORII XIII, quibus damnantur 79 Baii propositiones; in eadem iterum prohibetur liber Cornelii Iansen, cui titulus *Augustinus*. Hanc Bullam Baiani et Iansenistae dixerunt esse subreptitiam, tanquam editam a Pontifice veritatis ignaro, cum tamen Pontifex in ea asserat: ex matura ac diligenti eiusdem libri, cui titulus *Augustinus*, lectione compertum esse, in eodem libro multas Baii propositiones proscriptas contineri. Cf. Viva in hanc propositionem. Tournely de gratia qu. 3 Historia Iansenismi Epoch. I § «liber Iansenii URBANO VIII denuntiatur et ab ipso prohibetur».

[2] CL I 831 sq et BR(T) 20, 69 a; MBR 10, 217 b; RskRP II 222. — Reiecti ab Innocentio XI per litteras in forma Brevis 11. Apr. 1682, et per ALEXANDRUM VIII in Constitutione «*Inter multiplices*» (4. Aug. 1690). Denique susceptos a s y n o d o P i s t o r i e n s i iterum reiecit PIUS VI Bulla «*Auctorem fidei*» (28. Aug. 1794). Hos quattuor declarationis articulos, quorum tres posteriores ad rem dogmaticam faciunt, plurimi ex auctoribus litteris ad INNOCENTIUM XII a. 1692 datis et ipse LUDOVICUS XIV retractaverunt.

[1] Ius deponendi principes etc. quomodo intellegendum sit, cf. v. gr. Archiv für kathol. Kirchenrecht, tom. XXVI (1871), pag. LXXX.

[2] V. n. 657 c. nota.

ecclesias pertinere, nec tamen irreformabile esse iudicium, nisi Ecclesiae consensus accesserit.

De his ALEXANDER VIII sic statuit:

1326 «Omnia et singula, quae tam quoad extensionem iuris
(1192) regaliae, quam quoad declarationem de potestate ecclesiastica ac quattuor in ea contentas propositiones in supradictis comitiis cleri Gallicani a. 1682 habitis acta et gesta fuerunt, cum omnibus et singulis mandatis, arrestis, confirmationibus, declarationibus, epistolis, edictis et decretis a quibusvis personis sive ecclesiasticis sive laicis, quomodolibet qualificatis, quavis auctoritate et potestate, etiam individuam expressionem requirente, fungentibus, editis seu publicatis etc. ipso iure nulla, irrita, invalida, inania, viribusque et effectu penitus et omnino vacua ab ipso initio fuisse et esse ac perpetuo fore, neminemque ad illorum seu cuiuslibet eorum, etiamsi iuramento vallata sint, observantiam teneri . . . tenore praesentium declaramus.»

INNOCENTIUS XII 1691—1700.

Errores de amore erga Deum purissimo [1].

[Damnati in Brevi «Cum alias», 12. Martii 1699.]

1327 1. Datur habitualis status amoris Dei, qui est caritas
(1193) pura et sine ulla admixtione motivi proprii interesse. Neque timor poenarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.

1328 2. In statu vitae contemplativae sive unitivae amittitur omne motivum interessatum timoris et spei.

1329 3. Id, quod est essentiale in directione animae, est non aliud facere, quam sequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, praecautione et subtilitate. Oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere, et nunquam ad purum amorem ducere, nisi quando Deus per unctionem interiorem incipit aperire cor huic verbo, quod adeo durum est animabus adhuc sibimet affixis, et adeo potest illas scandalizare aut in perturbationem conicere.

[1] DuPl III, II 402 sqq; Viva I 562 b sqq; BR(T) 20, 870 b sqq; MBR 10, 21 9 a sqq. — Continentur in libello «Explications des maximes des Saints sur la vie intérieure», par Messire François de Salignac Fénelon, Archevèque Duc de Cambray etc. (Paris 1697). Lectiones variantes correctae sunt secundum textum originalem Gallicum, quem exhibet DuPl l. c.

4. In statu sanctae indifferentiae anima non habet 1330
amplius desideria voluntaria et deliberata propter suum inter- (1196)
esse, exceptis iis occasionibus, in quibus toti suae gratiae
fideliter non cooperatur.

5. In eodem statu sanctae indifferentiae nihil nobis, omnia 1331
Deo volumus. Nihil volumus, ut simus perfecti et beati propter interesse proprium; sed omnem perfectionem ac beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere, ut velimus res istas impressione suae gratiae.

6. In hoc sanctae indifferentiae statu nolumus amplius 1332
salutem ut salutem propriam, ut liberationem aeternam, ut mercedem nostrorum meritorum, ut nostrum interesse omnium maximum; sed eam volumus voluntate plena, ut gloriam et beneplacitum Dei, ut rem, quam ipse vult, et quam nos vult velle propter ipsum.

7. Derelictio non est nisi abnegatio seu sui ipsius re- 1333
nuntiatio, quam Iesus Christus a nobis in Evangelio requirit, postquam externa omnia reliquerimus. Ista nostri ipsorum abnegatio non est nisi quoad interesse proprium. . . . Extremae probationes, in quibus haec abnegatio seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus aemulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium neque ullam spem quoad suum interesse proprium, etiam aeternum.

8. Omnia sacrificia, quae fieri solent ab animabus quam 1334
maxime disinteressatis circa earum aeternam beatitudinem, sunt conditionalia. . . . Sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario. In uno extremarum probationum casu hoc sacrificium fit aliquo modo absolutum.

9. In extremis probationibus potest animae invincibiliter 1335
persuasum esse persuasione reflexa, et quae non est intimus (1201)
conscientiae fundus, se iuste reprobatam esse a Deo.

10. Tunc anima divisa a semetipsa exspirat cum Christo in 1336
cruce, dicens: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* [Mt 27, 46.] In hac involuntaria impressione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad aeternitatem.

11. In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii 1337
interesse; sed nunquam amittit in parte superiore, id est in suis actibus directis et intimis, spem perfectam, quae est desiderium disinteressatum promissionum.

12. Director tunc potest huic animae permittere, ut simpli- 1338
citer acquiescat iacturae sui proprii interesse et iustae condemnationi, quam sibi a Deo indictam credit.

13. Inferior Christi pars in cruce non communicavit su- 1339
periori suas involuntarias perturbationes.

1340 (1206) 14. In extremis probationibus pro purificatione amoris fit quaedam separatio partis superioris animae ab inferiore. . . . In ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino caeca et involuntaria perturbatione: nam totum, quod est voluntarium et intellectuale, est partis superioris.

1341 15. Meditatio constat discursivis actibus, qui a se invicem facile distinguuntur. . . . Ista compositio actuum discursivorum et reflexorum est propria exercitatio amoris interessati.

1342 16. Datur status contemplationis adeo sublimis adeoque perfectae, ut fiat habitualis: ita ut, quoties anima actu orat, sua oratio sit contemplativa, non discursiva. Tunc non amplius indiget redire ad meditationem eiusque actus methodicos.

1343 17. Animae contemplativae privantur intuitu distincto, sensibili et reflexo Iesu Christi duobus temporibus diversis: primo in fervore nascente earum contemplationis; secundo anima amittit intuitum Iesu Christi in extremis probationibus.

1344 18. In statu passivo exercentur omnes virtutes distinctae, non cogitando, quod sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id, quod Deus vult, et amor zelotypus simul efficit, ne quis amplius sibi virtutem velit nec unquam sit adeo virtute praeditus, quam cum virtuti amplius affixus non est.

1345 (1211) 19. Potest dici in hoc sensu, quod anima passiva et disinteressata nec ipsum amorem vult amplius, quatenus est sua perfectio et sua felicitas, sed solum quatenus est id, quod Deus a nobis vult.

1346 20. In confitendo debent animae transformatae sua peccata detestari et condemnare se et desiderare remissionem suorum peccatorum non ut propriam purificationem et liberationem, sed ut rem, quam Deus vult, et vult nos velle propter suam gloriam.

1347 21. Sancti mystici excluserunt a statu animarum transformatarum exercitationes virtutum.

1348 22. Quamvis haec doctrina (de puro amore) esset pura et simplex perfectio evangelica in universa traditione designata; antiqui pastores non proponebant passim multitudini iustorum, nisi exercitia amoris interessati eorum gratiae proportionata.

1349 23. Purus amor ipse solus constituit totam vitam interiorem; et tunc evadit unicum principium et unicum motivum omnium actuum, qui deliberati et meritorii sunt.

Damnatae et reprobatae tanquam sive in obvio earum verborum sensu sive attenta sententiarum connexione, temerariae, scandalosae, male sonantes, piarum aurium offensivae, in praxi perniciosae ac etiam respective erroneae.

CLEMENS XI 1700—1721.

De silentio obsequioso quoad facta dogmatica [1].

[Ex Constit. «Vineam Domini Sabaoth», 16. Iulii 1705.]

1092 (§ 6 vel 25) Ut quaevis imposterum erroris occasio 1350
1098 penitus praecidatur, atque omnes catholicae Ecclesiae (1317)
1832 filii Ecclesiam ipsam audire, non tacendo solum (nam et impii in tenebris conticescunt), sed et interius obsequendo, quae vera est orthodoxi hominis oboedientia, condiscant, hac nostra perpetuo valitura constitutione, oboedientiae, quae praeinsertis apostolicis constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio nequaquam satisfieri; sed damnatum in quinque praefatis propositionibus Ianseni(an)i libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, ut praefertur, ab omnibus Christi fidelibus ut haereticum, non ore solum, sed et corde reici ac damnari debere; nec alia mente, animo aut credulitate supradictae formulae subscribi licite posse, ita ut, qui secus aut contra quoad haec omnia et singula senserint, tenuerint, praedicaverint, verbo vel scripto docuerint aut asseruerint, tanquam praefatarum apostolicarum constitutionum transgressores omnibus et singulis illarum censuris et poenis omnino subiaceant, eadem auctoritate apostolica decernimus, declaramus, statuimus et ordinamus.

Errores Paschasii Quesnel [2].

[Damnati in Constit. dogmatica «Unigenitus» [3], 8. Sept. 1713.]

793 (§ 3) 1. Quid aliud remanet animae, quae Deum atque ipsius 1351
gratiam amisit, nisi peccatum et peccati consecutiones, su- (1216)

---

[1] DuPl III, II 448; Viva I 516 a; BR(T) 21, 235 b; MBR 8, 36 a.

[2] DuPl III, II 462 sqq; coll. Viva II 1 sqq; CICRcht II 140 sqq; BR(T) 21, 569 b sqq; MBR 8, 119 a sqq. — Lectiones variantes dubiae correctae sunt secundum textum primum Gallicum, quem exhibet DuPl l. c. — Paschasius Quesnel natus est 14. Iulii 1634. Studiis in Sorbonna absolutis 1657 Congreg. Oratorii ingressus est, quam propter studium Iansenianae haeresis a. 1684 relinquere coactus est. Brevi ante mortem, quam 2. Dec. 1719 obiit, professionem fidei publice emisit [Hrt, Sec. rec. II[2] 822 sqq].

[3] Haec Constitutio dogmatica confirmata est ab eodem CLEMENTE XI per Bullam «*Pastoralis Officii*» (28. Aug. 1718) contra Appellantes,

perba paupertas et segnis indigentia, hoc est generalis impotentia ad laborem, ad orationem et ad omne opus bonum?

1352 (1217) 2. Iesu Christi gratia, principium efficax boni cuiuscunque generis, necessaria est ad omne opus bonum; absque illa non solum nihil fit, sed nec fieri potest.

1353 3. In vanum, Domine, praecipis, si tu ipse non das, quod praecipis.

1354 4. Ita, Domine, omnia possibilia sunt ei, cui omnia possibilia facis, eadem operando in illo.

1355 (1220) 5. Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem gratiae suae, exhortationes et gratiae exteriores non inserviunt, nisi ad illud magis obdurandum.

1356 6. Discrimen inter foedus iudaicum et christianum est, quod in illo Deus exigit fugam peccati et implementum legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto vero Deus peccatori dat, quod iubet, illum sua gratia purificando.

1357 7. Quae utilitas pro homine in vetere foedere, in quo Deus illum reliquit eius propriae infirmitati, imponendo ipsi suam legem? Quae vero felicitas non est admitti ad foedus, in quo Deus nobis donat, quod petit a nobis?

1358 8. Nos non pertinemus ad novum foedus, nisi in quantum participes sumus ipsius novae gratiae, quae operatur in nobis id, quod Deus nobis praecipit.

1359 9. Gratia Christi est gratia suprema, sine qua confiteri Christum nunquam possumus, et cum qua nunquam illum abnegamus.

1360 (1225) 10. Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest aut retardare.

1361 11. Gratia non est aliud quam voluntas omnipotens Dei iubentis et facientis, quod iubet.

1362 12. Quando Deus vult salvare animam, quocunque tempore, quocunque loco, effectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei.

1363 13. Quando Deus vult animam salvam facere et eam tangit interiore gratiae suae manu, nulla voluntas humana ei resistit.

---

in qua quoslibet catholicos, qui Bullam «*Unigenitus*» non susciperent, a Romanae Ecclesiae sinu plane alienos declarat; ab INNOCENTIO XIII decr. d. 8. Ian. 1722, a BENEDICTO XIII et synodo Romana 1725, a BENEDICTO XIV per Encyclicam «*Ex omnibus Christiani orbis regionibus*» 16. Oct. 1756; suscepta est a clero Gallicano in comitiis 1723 1726 1730, a conciliis Avenionensi 1725 et Ebredunensi 1727, et ab universo mundo catholico.

14. Quantumcunque remotus a salute sit peccator obstinatus, 1364
quando Iesus se ei videndum exhibet lumine salutari suae (1229)
gratiae, oportet ut se dedat, accurrat, sese humiliet et adoret Salvatorem suum.

15. Quando Deus mandatum suum et suam externam 1365
locutionem comitatur unctione sui Spiritus et interiore vi gratiae suae, operatur illam in corde oboedientiam, quam petit.

16. Nullae sunt illecebrae, quae non cedant illecebris 1366
gratiae; quia nihil resistit omnipotenti.

17. Gratia est vox illa Patris, quae homines interius docet 1367
ac eos venire facit ad Iesum Christum: quicunque ad eum non venit, postquam audivit vocem exteriorem Filii, nullatenus est doctus a Patre.

18. Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert 1368
fructum suum.

19. Dei gratia nihil aliud est quam eius omnipotens volun- 1369
tas: haec est idea, quam Deus ipse nobis tradit in omnibus suis Scripturis.

20. Vera gratiae idea est, quod Deus vult sibi a nobis 1370
oboediri, et oboeditur; imperat, et omnia fiunt; loquitur tan- (1235)
quam Dominus, et omnia sibi submissa sunt.

21. Gratia Iesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, 1371
invincibilis, utpote quae est operatio voluntatis omnipotentis, sequela et imitatio operationis Dei incarnantis et resuscitantis Filium suum.

22. Concordia omnipotentis operationis Dei in corde homi- 1372
nis cum libero ipsius voluntatis consensu demonstratur illico nobis in Incarnatione, veluti in fonte atque architypo omnium aliarum operationum misericordiae et gratiae, quae omnes ita gratuitae atque ita dependentes a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio.

23. Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis opera- 1373
tionis suae gratiae, eam significans per illam, quae creaturas e nihilo producit et mortuis reddit vitam.

24. Iusta idea, quam centurio habet de omnipotentia Dei 1374
et Iesu Christi in sanandis corporibus solo motu suae voluntatis, est imago ideae, quae haberi debet de omnipotentia suae gratiae in sanandis animabus a cupiditate.

25. Deus illuminat animam et eam sanat aeque ac corpus 1375
sola sua voluntate: iubet, et ipsi obtemperatur. (1240)

26. Nullae dantur gratiae nisi per fidem. 1376

27. Fides est prima gratia et fons omnium aliarum. 1377

28. Prima gratia, quam Deus concedit peccatori, est pec- 1378
catorum remissio.

1379 29. Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia.

1380 (1245) 30. Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter.

1381 31. Desideria Christi semper habent suum effectum: pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat.

1382 32. Iesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo sanguine primogenitos, id est electos, de manu angeli exterminatoris.

1383 33. Proh, quantum oportet bonis terrenis et sibimetipsi renuntiasse, ad hoc, ut quis fiduciam habeat sibi, ut ita dicam, appropriandi Christum Iesum, eius amorem, mortem et mysteria; ut facit sanctus Paulus dicens: «*Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me*» [Gal 2, 20].

1384 34. Gratia Adami non producebat nisi merita humana.

1385 (1250) 35. Gratia Adami est sequela creationis et erat debita naturae sanae et integrae.

1386 36. Differentia essentialis inter gratiam Adami et status innocentiae ac gratiam christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset, ista vero non recipitur, nisi in persona Iesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus.

1387 37. Gratia Adami, sanctificando illum in semetipso, erat illi proportionata: gratia christiana, nos sanctificando in Iesu Christo, est omnipotens et digna Filio Dei.

1388 38. Peccator non est liber nisi ad malum sine gratia Liberatoris.

1389 39. Voluntas, quam gratia non praevenit, nihil habet luminis nisi ad aberrandum, ardoris nisi ad se praecipitandum, virium nisi ad se vulnerandum, est capax omnis mali et incapax ad omne bonum.

1390 (1255) 40. Sine gratia nihil amare possumus nisi ad nostram condemnationem.

1391 41. Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in philosophis ethnicis, non potest venire nisi a Deo; et sine gratia non producit nisi praesumptionem, vanitatem et oppositionem ad ipsum Deum loco affectuum adorationis, gratitudinis et amoris.

1392 42. Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad sacrificium fidei; sine hoc nihil nisi impuritas, nihil nisi indignitas.

1393 43. Primus effectus gratiae baptismalis est facere, ut moriamur peccato, adeo ut spiritus, cor, sensus non habeant plus vitae pro peccato, quam homo mortuus habeat pro rebus mundi.

1394 44. Non sunt nisi duo amores, unde volitiones et actiones omnes nostrae nascuntur: amor Dei, qui omnia agit

propter Deum, quemque Deus remuneratur, et amor, quo nos ipsos ac mundum diligimus, qui, quod ad Deum referendum est, non refert et propter hoc ipsum fit malus.

45. Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante 1395 (1260)
necesse est, ut in eo carnalis regnet cupiditas omnesque actiones eius corrumpat.

46. Cupiditas aut caritas usum sensuum bonum vel malum 1396
faciunt.

47. Oboedientia legis profluere debet ex fonte, et hic fons 1397
est caritas. Quando Dei amor est illius principium interius, et Dei gloria eius finis, tunc purum est, quod apparet exterius; alioquin non est nisi hypocrisis aut falsa iustitia.

48. Quid aliud esse possumus, nisi tenebrae, nisi aber- 1398
ratio et nisi peccatum, sine fidei lumine, sine Christo et sine caritate?

49. Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum 1399
est opus bonum sine amore Dei.

50. Frustra clamamus ad Deum: Pater mi, si spiritus cari- 1400 (1265)
tatis non est ille, qui clamat.

51. Fides iustificat, quando operatur, sed ipsa non ope- 1401
ratur nisi per caritatem.

52. Omnia alia salutis media continentur in fide tanquam 1402
in suo germine et semine; sed haec fides non est absque amore et fiducia.

53. Sola caritas christiano modo facit (actiones chri- 1403
stianas) per relationem ad Deum et Iesum Christum.

54. Sola caritas est, quae Deo loquitur; eam solam Deus audit. 1404

55. Deus non coronat nisi caritatem: qui currit ex alio 1405 (1270)
impulsu et ex alio motivo, in vanum currit.

56. Deus non remunerat nisi caritatem: quoniam caritas 1406
sola Deum honorat.

57. Totum deest peccatori, quando ei deest spes; et non 1407
est spes in Deo, ubi non est amor Dei.

58. Nec Deus est nec religio, ubi non est caritas. 1408

59. Oratio impiorum est novum peccatum; et quod 1409
Deus illis concedit, est novum in eos iudicium.

60. Si solus supplicii timor animat poenitentiam, quo haec 1410 (1275)
est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem.

61. Timor nonnisi manum cohibet, cor autem tamdiu pec- 1411
cato addicitur, quamdiu ab amore iustitiae non ducitur.

62. Qui a malo non abstinet nisi timore poenae, illud 1412
committit in corde suo et iam est reus coram Deo.

63. Baptizatus adhuc est sub Lege sicut Iudaeus, si Legem 1413
non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore.

1414 64. Sub maledicto Legis nunquam fit bonum; quia pec-
(1279) catur sive faciendo malum sive illud nonnisi ob timorem evitando.

1415 65. Moyses, Prophetae, sacerdotes et doctores Legis mortui sunt absque eo, quod ullum Deo dederint filium, cum non effecerint nisi mancipia per timorem.

1416 66. Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum venire cum brutalibus passionibus neque adduci per instinctum naturalem aut per timorem sicuti bestiae, sed per fidem et per amorem sicuti filii.

1417 67. Timor servilis non sibi repraesentat Deum nisi ut dominum durum, imperiosum, iniustum, intractabilem.

1418 68. Dei bonitas abbreviavit viam salutis, claudendo totum in fide et precibus.

1419 69. Fides, usus, augmentum et praemium fidei, totum est donum purae liberalitatis Dei.

1420 70. Nunquam Deus affligit innocentes; et afflictiones semper
(1285) serviunt vel ad puniendum peccatum vel ad purificandum peccatorem.

1421 71. Homo ob sui conservationem potest sese dispensare ab ea lege, quam Deus condidit propter eius utilitatem.

1422 72. Nota Ecclesiae christianae est, quod sit catholica, 805
comprehendens et omnes angelos coeli et omnes electos et 1821
iustos terrae et omnium saeculorum.

1423 73. Quid est Ecclesia, nisi coetus filiorum Dei manentium in eius sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in eius persona, redemptorum eius sanguine, viventium eius spiritu, agentium per eius gratiam, et exspectantium gratiam futuri saeculi?

1424 74. Ecclesia sive integer Christus incarnatum Verbum habet ut caput, omnes vero Sanctos ut membra.

1425 75. Ecclesia est unus solus homo compositus ex pluribus
(1290) membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia et persona; unus solus Christus compositus ex pluribus Sanctis, quorum est sanctificator.

1426 76. Nihil spatiosius Ecclesia Dei: quia omnes electi et iusti omnium saeculorum illam componunt.

1427 77. Qui non ducit vitam dignam filio Dei et membro Christi, cessat interius habere Deum pro Patre et Christum pro capite.

1428 78. Separatur quis a populo electo, cuius figura fuit populus Iudaicus et caput est Iesus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium quam non credendo Evangelio.

79. Utile et necessarium est omni tempore, omni loco et 1429
omni personarum generi, studere et cognoscere spiritum, pie- (1294)
763 tatem et mysteria sacrae Scripturae.

80. Lectio sacrae Scripturae est pro omnibus. 1430

81. Obscuritas sancta verbi Dei non est laicis ratio dispen- 1431
sandi se ipsos ab eius lectione.

82. Dies Dominicus a Christianis debet sanctificari lectio- 1432
nibus pietatis et super omnia sanctarum Scripturarum. Damnosum est, velle Christianum ab hac lectione retrahere.

83. Est illusio sibi persuadere, quod notitia mysteriorum 1433
religionis non debeat communicari feminis lectione sacrorum librorum. Non ex feminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est Scripturarum abusus, et natae sunt haereses.

84. Abripere e Christianorum manibus Novum Testamentum 1434
seu eis illud clausum tenere auferendo eis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare.

85. Interdicere Christianis lectionem sacrae Scripturae, 1435
praesertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis (1300)
et facere, ut patiantur speciem quandam excommunicationis.

86. Eripere simplici populo hoc solatium iungendi vocem 1436
suam voci totius Ecclesiae, est usus contrarius praxi apostolicae et intentioni Dei.

87. Modus plenus sapientia, lumine et caritate est dare 1437
animabus tempus portandi cum humilitate et sentiendi statum peccati, petendi spiritum poenitentiae et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere iustitiae Dei, antequam reconcilientur.

88. Ignoramus, quid sit peccatum et vera poenitentia, 1438
quando volumus statim restitui possessioni bonorum illorum, quibus nos peccatum spoliavit, et detrectamus separationis istius ferre confusionem.

89. Quartus decimus gradus conversionis peccatoris est, 1439
quod, cum sit iam reconciliatus, habet ius assistendi sacrificio Ecclesiae.

90. Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut 1440
eam exerceat per primos pastores de consensu saltem prae- (1305)
sumpto totius corporis.

91. Excommunicationis iniustae metus nunquam debet nos 1441
impedire ab implendo debito nostro; nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo, Iesu Christo, atque ipsi Ecclesiae per caritatem affixi sumus.

1442 (1307) 92. Pati potius in pace excommunicationem et anathema iniustum, quam prodere veritatem, est imitari sanctum Paulum; tantum abest, ut sit erigere se contra auctoritatem aut scindere unitatem.

1443 93. Iesus quandoque sanat vulnera, quae praeceps primorum pastorum festinatio infligit sine ipsius mandato. Iesus restituit, quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt.

1444 94. Nihil peiorem de Ecclesia opinionem ingerit eius inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra fidem fidelium, et foveri divisiones propter res, quae nec fidem laedunt nec mores.

1445 (1310) 95. Veritates eo devenerunt, ut sint lingua quasi peregrina plerisque Christianis, et modus eas praedicandi est veluti idioma incognitum; adeo remotus est a simplicitate Apostolorum, et supra communem captum fidelium; neque satis advertitur, quod hic defectus sit unum ex signis maxime sensibilibus senectutis Ecclesiae et irae Dei in filios suos.

1446 96. Deus permittit, ut omnes potestates sint contrariae praedicatoribus veritatis, ut eius victoria attribui non possit nisi divinae gratiae.

1447 97. Nimis saepe contingit, membra illa, quae magis sancte ac magis stricte unita Ecclesiae sunt, respici atque tractari tanquam indigna, ut sint in Ecclesia, vel tanquam ab ea separata; sed iustus vivit ex fide, et non ex opinione hominum.

1448 98. Status persecutionis et poenarum, quas quis tolerat tanquam haereticus, flagitiosus et impius, ultima plerumque probatio est et maxime meritoria, utpote quae facit hominem magis conformem Iesu Christo.

1449 99. Pervicacia, praeventio, obstinatio in nolendo aut aliquid examinare aut agnoscere, se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id, quod Deus in sua Ecclesia posuit, ut in ea esset odor vitae, verbi gratia bonos libros, instructiones, sancta exempla, etc.

1450 (1315) 100. Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus persequendo veritatem eiusque discipulos! Tempus hoc advenit. . . . Haberi et tractari a religionis ministris tanquam impium et indignum omni commercio cum Deo, tanquam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in societate sanctorum, est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de suarum intentionum puritate et zelo quodam religionis, persequendo flamma ferroque viros probos, si propria passione est excaecatus aut abreptus aliena, propterea quod nihil vult examinare. Frequenter credimus sacrificare Deo impium, et sacrificamus diabolo Dei servum.

101. Nihil spiritui Dei et doctrinae Iesu Christi magis 1451 (1316)
opponitur, quam communia facere iuramenta in Ecclesia; quia hoc est multiplicare occasiones peierandi, laqueos tendere infirmis et idiotis, et efficere, ut nomen et veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum.

Declaratae et damnatae tanquam falsae, captiosae, male sonantes, piarum aurium offensivae, scandalosae, perniciosae, temerariae, Ecclesiae et eius praxi iniuriosae, neque in Ecclesiam solum, sed etiam in potestates saeculi contumeliosae, seditiosae, impiae, blasphemae, suspectae de haeresi ac haeresim ipsam sapientes, necnon haereticis et haeresibus ac etiam schismati faventes, erroneae, haeresi proximae, pluries damnatae, ac demum haereticae, variasque haereses et potissimum illas, quae in famosis Iansenii propositionibus, et quidem in eo sensu, in quo hae damnatae fuerunt, acceptis continentur, manifeste innovantes respective.

INNOCENTIUS XIII 1721—1724. BENEDICTUS XIII 1724—1730.
CLEMENS XII 1730—1740.

BENEDICTUS XIV 1740—1758.

De matrimoniis clandestinis in Belgio [et Hollandia][1].

[Ex Declarat. «Matrimonia, quae in locis», 4. Nov. 1741.]

969 990 Matrimonia, quae in locis foederatorum Ordinum dominio in Belgio subiectis iniri solent sive inter haereticos ex utraque parte, sive inter haereticum ex una parte virum et catholicam feminam ex alia, aut viceversa, non servata forma a sacro TRIDENTINO Concilio praescripta, utrum valida habenda sint necne, diu multumque disceptatum est animis hominum ac sententiis in diversa distractis; id quod satis uberem anxietatis ac periculorum sementem per multos annos subministravit, cum praesertim episcopi, parochi atque illarum regionum missionarii nihil certi hac super re haberent, nihil vero inconsulta Sancta Sede auderent statuere ac declarare. . . . 1452 (1324)

(1) . . . Sanctissimus D. N., spatio aliquo temporis ad 1453
rem secum expendendam accepto, hanc nuper declara-

[1] BB(M) 1, 178 sqq [ed. vet. I n. 34]; MBR 16, 52 a sqq; RskMm II 49 sqq; MThCc 25, 679 sqq. — Haec est celeberrima illa **«Declaratio Benedictina»**, cuius decisiones postea etiam ad alias regiones extensae sunt. Cf. A. Lehmkuhl, Theol. moralis[10] II n. 785 sqq et ASS 6 (1870), 456; 23 (1890/91), 234 sqq; AE 5 (1897), 263 sqq; 6 (1898), 427 sqq.

tionem et instructionem exarari praecepit, qua veluti certa regula ac norma omnes Belgii antistites, parochi earumque regionum missionarii, et vicarii apostolici deinceps in huiusmodi negotiis uti debeant.

1454 (1325) (2) Primo scilicet, quod attinet ad matrimonia **ab haereticis inter se** in locis foederatorum Ordinum dominio subiectis celebrata, non servata forma per TRIDENTINUM praescripta, licet Sanctitas Sua non ignoret, alias in casibus quibusdam particularibus et attentis tunc expositis circumstantiis sacram Congregationem Concilii pro eorum invaliditate respondisse, aeque tamen compertum habens, nihil adhuc generatim et universe super eiusmodi matrimoniis fuisse ab Apostolica Sede definitum, et alioquin oportere omnino, ad consulendum universis fidelibus in iis locis degentibus et plura avertenda gravissima incommoda, quid generaliter de hisce matrimoniis sentiendum sit declarare; negotio mature perpenso, omnibusque rationum momentis hinc inde sedulo libratis, declaravit statuitque, matrimonia in dictis foederatis Belgii provinciis inter haereticos usque modo contracta, quaeque imposterum contrahentur, etiamsi forma a TRIDENTINO praescripta non fuerit in iis celebrandis servata, dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro validis habenda esse: adeoque si contingat, utrumque coniugem ad catholicae Ecclesiae sinum se recipere, eodem quo antea coniugali vinculo ipsos omnino teneri, etiamsi mutuus consensus coram parocho catholico ab eis non renovetur; sin autem unus tantum ex coniugibus, sive masculus sive femina, convertatur, neutrum posse, quamdiu alter superstes erit, ad alias nuptias transire.

1455 (3) Quod vero spectat ad ea coniugia, quae pariter in iisdem foederatis Belgii provinciis absque forma a TRIDENTINO statuta contrahuntur **a catholicis cum haereticis,** sive catholicus vir haereticam feminam in matrimonium ducat, sive catholica femina haeretico viro nubat: dolens imprimis quam maxime Sanctitas Sua, eos esse inter catholicos, qui insano amore turpiter dementati ab hisce detestabilibus conubiis, quae sancta

mater Ecclesia perpetuo damnavit atque interdixit, ex animo non abhorrent et prorsus sibi abstinendum non ducunt, laudansque magnopere zelum illorum antistitum, qui severioribus propositis spiritualibus poenis catholicos coercere student, ne sacrilego hoc vinculo sese haereticis coniungant: episcopos omnes, vicarios apostolicos, parochos, missionarios, et alios quoscunque Dei et Ecclesiae fideles ministros, in iis partibus degentes, serio graviterque hortatur et monet, ut catholicos utriusque sexus ab huiusmodi nuptiis in propriarum animarum perniciem ineundis quantum possint absterreant, easdemque nuptias omni meliore modo intervertere atque efficaciter impedire satagant. At si forte aliquod huius generis matrimonium, TRIDENTINI forma non servata, ibidem contractum iam sit, aut in posterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua, matrimonium huiusmodi, alio non occurrente canonico impedimento, validum habendum esse, et neutrum ex coniugibus, donec alter eorum supervixerit, ullatenus posse sub obtentu dictae formae non servatae novum matrimonium inire: id vero debere sibi potissime in animum inducere coniugem catholicum, sive virum sive feminam, ut pro gravissimo scelere quod admisit, poenitentiam agat ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum coniugem a vera fide deerrantem ad gremium catholicae Ecclesiae pertrahere eiusque animam lucrari, quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandam opportunissimum foret, sciens de cetero, ut mox dictum est, se istius matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

(4) Ad haec declarat Sanctitas Sua, ut quidquid hac- 1456
tenus sancitum dictumque est de matrimoniis sive ab (1327)
haereticis inter se, sive inter catholicos et haereticos initis in locis foederatorum Ordinum dominio in Belgio subiectis, sancitum dictumque intelligatur etiam de similibus matrimoniis extra fines dominii eorundem foederatorum Ordinum contractis ab iis, qui addicti sunt legionibus seu militaribus copiis, quae ab iisdem foederatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas muniendasque arces conterminas vulgo dictas di Barriera: ita

quidem, ut matrimonia ibi praeter TRIDENTINI formam sive inter haereticos utrimque sive inter catholicos et haereticos inita valorem suum obtineant, dummodo uterque coniux ad easdem copias sive legiones pertineat; et hanc declarationem vult Sanctitas Sua complecti etiam civitatem Mosae Traiectensis, a republica foederatorum Ordinum quamvis non iure dominii, sed tantum oppignorationis, ut aiunt, nomine possessam.

1457 (1328) (5) Tandem circa coniugia, quae contrahuntur vel in regionibus principum catholicorum ab iis, qui in provinciis foederatis domicilium habent, vel in foederatis provinciis ab habentibus domicilium in regionibus catholicorum principum, nihil Sanctitas Sua de novo decernendum aut declarandum esse duxit, volens, ut de iis iuxta canonica iuris communis principia probatasque in similibus casibus alias editas a sacra Congregatione Concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur, et ita declaravit statuitque ac (ab) omnibus in posterum servari praecepit.

De ministro confirmationis [1].

[Ex Constit. «Etsi pastoralis» pro Italo-Graecis, 26. Maii 1742.]

1458 (§ 3) Episcopi Latini infantes seu alios in suis 871
dioecesibus baptizatos a presbyteris Graecis absolute chrismate in fronte consignatos confirment: cum neque per praedecessores nostros neque per Nos Graecis presbyteris in Italia et insulis adiacentibus, ut infantibus baptizatis sacramentum confirmationis conferant, facultas concessa sit aut concedatur. . . . [2]

---

[1] BB(M) 1, 352 [ed. vet. I n. 57]; MBR 16, 96 b.

[2] Idem BENEDICTUS XIV in opere suo «De Synodo dioecesana» (l. VII, c. 8, n. 7: ed. Mchl. II 70) ait: «Ceterum quidquid sit de hac difficili et valde implexa controversia, omnibus in confesso est, irritam nunc fore confirmationem a simplici presbytero Latino ex sola episcopi delegatione collatam, quia Sedes Apostolica id iuris sibi unice reservavit.» . . .

Professio fidei Orientalibus (Maronitis) praescripta [1].

[Ex Constit. «Nuper ad nos», 16. Martii 1743.]

§ 5. . . . Ego N. firma fide etc. Credo in unum etc. 1459
[*ut in Symbolo Nicaeno-Constantinopolitano*, v. n. 86 994].

Veneror etiam et suscipio universales Synodos, 1460
prout sequitur, videlicet: **NICAENAM** primam [v. n. 54], (873)
et profiteor, quod in ea contra *Arium* damnatae memoriae definitum est, Dominum Iesum Christum esse Filium Dei ex Patre natum unigenitum, id est ex substantia Patris natum, non factum, consubstantialem Patri, atque impias illas voces recte in eadem Synodo damnatas esse, quod aliquando non fuerit, aut quod factus sit ex iis, quae non sunt, aut ex alia substantia vel essentia, aut quod sit mutabilis vel convertibilis Filius Dei.

CONSTANTINOPOLITANAM primam [v. n. 85 sq], se- 1461
cundam in ordine, et profiteor, quod in ea contra *Macedonium* damnatae memoriae definitum est, Spiritum Sanctum non esse servum, sed Dominum, non creaturam, sed Deum, ac unam habentem cum Patre et Filio deitatem.

EPHESINAM primam [v. n. 113 sq], tertiam in ordine, 1462
et profiteor, quod in ea contra *Nestorium* damnatae memoriae definitum est, divinitatem et humanitatem ineffabili et incomprehensibili unione in una persona Filii Dei unum nobis Iesum Christum constituisse, eaque de causa beatissimam Virginem vere esse Dei Genitricem.

CHALCEDONENSEM [v. n. 148], quartam in ordine, et 1463
profiteor, quod in ea contra *Eutychen* et *Dioscorum*, ambos damnatae memoriae, definitum est, unum eundemque Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum perfectum esse in deitate, et perfectum in humanitate, Deum verum, et hominem verum ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundum deitatem, eundem consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato; ante saecula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria Virgine Dei Geni-

---

[1] BB(M) 2, 82 sqq [ed. vet. I n. 78]; MBR 16, 148 b sqq.

trice secundum humanitatem; unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturae in unam personam atque substantiam concurrente, non in duas personas partitum aut divisum, sed unum eundemque Filium et Unigenitum Deum Verbum Dominum Iesum Christum: item eiusdem Domini nostri Iesu Christi divinitatem, secundum quam consubstantialis est Patri et Spiritui Sancto, impassibilem esse et immortalem, eundem autem crucifixum et mortuum tantummodo secundum carnem, ut pariter definitum est in dicta Synodo et (in) epistola S. LEONIS Romani Pontificis [cf n. 143 sq], cuius ore beatum PETRUM Apostolum locutum esse Patres in eadem Synodo acclamaverunt, per quam definitionem damnatur impia haeresis illorum, qui Trisagio ab angelis tradito et in praefata CHALCEDONENSI Synodo decantato: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis, addebant: qui crucifixus es pro nobis, atque adeo divinam naturam trium personarum passibilem asserebant et mortalem.

1464 **CONSTANTINOPOLITANAM** secundam [v. n. 212 sqq],
(873) quintam in ordine, in qua praefatae CHALCEDONENSIS Synodi definitio renovata est.

1465 **CONSTANTINOPOLITANAM** tertiam [v. n. 289 sqq], sextam in ordine, et profiteor, quod in ea contra *Monothelitas* definitum est, in uno eodemque Domino nostro Iesu Christo duas esse naturales voluntates et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse, et humanam eius voluntatem non contrariam, sed subiectam divinae eius atque omnipotenti voluntati.

1466 **NICAENAM** secundam [v. n. 302 sqq], septimam in ordine, et profiteor, quod in ea contra *Iconoclastas* definitum est, imagines Christi ac Deiparae Virginis, necnon aliorum Sanctorum habendas et retinendas esse, atque eis debitum honorem et venerationem impertiendam.

1467 **CONSTANTINOPOLITANAM** quartam [v. n. 336 sqq], octavam in ordine, et profiteor, in ea *Photium* merito fuisse damnatum et Sanctum Ignatium Patriarcham restitutum.

Veneror etiam et suscipio omnes alias universales 1468
Synodos auctoritate Romani Pontificis legitime celebratas (873)
et confirmatas, et praesertim **FLORENTINAM** Synodum; et profiteor, quae in ea definita sunt [quae sequuntur, partim verbotenus allegata, partim excerpta sunt ex decr. unionis Graecorum (scil. n. 691—693) et ex decr. pro Armenis (scil. n. 712 sq) Concilii FLORENTINI]. . . .

Pariter veneror et suscipio **TRIDENTINAM** Synodum 1469
[v. n. 782 sqq], et profiteor, quae in ea definita et declarata (87
sunt, et praesertim offerri Deo in Missa verum, proprium et propitiatorium sacrificium, pro vivis et defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiae sacramento, iuxta fidem, quae semper in Ecclesia Dei fuit, contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Iesu Christi ac proinde totum Christum, fierique conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, quam conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, et sub unaquaque specie, et singulis cuiusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri.

844 Item septem esse novae legis sacramenta a Christo 1470
Domino nostro instituta ad salutem humani generis, quamvis non omnia singulis necessaria, videlicet baptismum, confirmationem, Eucharistiam, poenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium: illaque gratiam conferre, et ex his baptismum, confirmationem et ordinem (sine sacrilegio) iterari non posse. Item baptismum esse necessarium ad salutem, ac proinde, si mortis periculum immineat, mox sine ulla dilatione conferendum esse, et a quocunque, et quandocunque sub debita materia et forma et intentione collatum, esse validum. Item sacramenti matrimonii vinculum indissolubile esse, et quamvis propter adulterium, haeresim aut alias causas possit inter coniuges thori et cohabitationis separatio fieri, non tamen illis aliud matrimonium contrahere fas esse.

Item apostolicas et ecclesiasticas traditiones sus- 1471
cipiendas esse et venerandas. Indulgentiarum etiam potestatem a Christo Ecclesiae relictam fuisse, illarumque usum christiano populo maxime salutarem esse.

1472 (878) Pariter, quae de peccato originali, de iustificatione, de sacrorum librorum tam Veteris quam Novi Testamenti indice et interpretatione in praefata TRIDENTINA Synodo definita sunt, suscipio et profiteor [cf. n. 787 sqq 793 sqq 783 sqq].

1473 Cetera item omnia suscipio et profiteor, quae recipit et profitetur sancta Romana Ecclesia, simulque contraria omnia, et schismata et haereses ab eadem Ecclesia damnatas, reiectas et anathematizatas ego pariter damno, reicio et anathematizo. Insuper Romano Pontifici beati PETRI principis Apostolorum successori ac Iesu Christi vicario veram oboedientiam spondeo ac iuro. Hanc fidem catholicae Ecclesiae, extra quam nemo salvus esse potest etc. [*ut in professione fidei Tridentina*, v. n. 1000].

De nomine complicis non exquirendo[1].

[Ex Brevi «Suprema omnium Ecclesiarum sollicitudo», 7. Iulii 1745.]

1474 (1323) (1) Pervenit (enim) haud ita pridem ad aures nostras, 894
nonnullos istarum partium confessarios falsa zeli imagine seduci se passos, sed a zelo *secundum scientiam* [cf. Rom 10, 2] longe aberrantes, perversam quandam et perniciosam praxim in audiendis Christi fidelium confessionibus et in saluberrimo poenitentiae sacramento administrando invehere atque introducere coepisse: ut videlicet, si forte in poenitentes incidissent socium criminis habentes, ab iisdem poenitentibus socii huiusmodi seu complicis nomen passim exquirerent, atque ad illud sibi revelandum non inducere modo suadendo conarentur, sed quod detestabilius est, denuntiata quoque, nisi revelarent, absolutionis sacramentalis negatione prorsus adigerent atque compellerent; immo etiam complicis eiusdem nedum nomen, sed habitationis insuper locum sibi exigerent designari: quam illi quidem intolerandam imprudentiam tum procurandae complicis correctionis

[1] BB(M) 3, 178 sq [ed. vet. I n. 134]; MBR 16, 305 a sq. — Confirmatum est hoc decretum atque inculcatum ab eodem Pontifice per Constitutionem «*Ubi primum*» 2. Iul. 1746 [BB(M) 4, 117 sqq]. Cf. Constit. «*Ad eradicandum*» 28. Sept. 1746 [BB(M) 4, 303 sqq].

aliorumque bonorum colligendorum specioso praetextu colorare, tum emendicatis quibusdam doctorum opinionibus defendere non dubitarent; cum revera opiniones huiusmodi vel falsas et erroneas sequendo, vel veras et sanas male applicando, perniciem tam suis quam poenitentium animabus consciscerent, ac sese praeterea plurium gravium damnorum, quae inde facile consecutura fore praevidere debuerant, reos coram Deo aeterno iudice constituerent. . . . (3) Nos autem, ne in tam gravi animarum discrimine ulla ex parte apostolico nostro ministerio deesse videamur, neve mentem hac super re nostram apud vos obscuram aut ambiguam esse sinamus: notum vobis esse volumus, memoratam superius praxim penitus reprobandam esse, eandemque a nobis per praesentes nostras in forma Brevis litteras reprobari atque damnari tanquam *scandalosam* et *perniciosam*, ac tam *famae proximorum* quam ipsi etiam *sacramento iniuriosam*, tendentemque ad sacrosancti sigilli sacramentalis violationem atque ab eiusdem poenitentiae sacramenti tantopere proficuo et necessario usu fideles abalienantem.

365 394
De usura[1].

403 448 [Ex Encycl. «Vix pervenit» ad episcopos Italiae, 1. Nov. 1745.]

479 716
739 (§ 3) 1. Peccati genus illud, quod usura vocatur, 1475
1081 quodque in contractu mutui propriam suam sedem (1318)
1190 et locum habet, in eo est repositum, quod quis ex
1609 ipsomet mutuo, quod suapte natura tantundem dumtaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum, ideoque ultra sortem lucrum aliquod, ipsius ratione mutui, sibi deberi contendat. Omne propterea huiusmodi lucrum, quod sortem superet, illicitum et usurarium est.

2. Neque vero ad istam labem purgandam ullum 1476
arcessiri subsidium poterit vel ex eo, quod id lucrum non excedens et nimium sed moderatum, non magnum

[1] BB(M) 3, 269 sqq [ed. vet. I n. 143]; MBR 16, 328 a sqq; cf. MThCc 16, 1075 sqq (Decr. S. Poenit. 11. Febr. 1832).

sed exiguum sit; vel ex eo, quod is, a quo id lucrum solius causa mutui deposcitur, non pauper sed dives exsistat, nec datam sibi mutuo summam relicturus otiosam, sed ad fortunas suas amplificandas vel novis coemendis praediis vel quaestuosis agitandis negotiis utilissime sit impensurus. Contra mutui siquidem legem, quae necessario in dati atque redditi aequalitate versatur, agere ille convincitur, quisquis, eadem aequalitate semel posita, plus aliquid a quolibet vi mutui ipsius, cui per aequale iam satis est factum, exigere adhuc non veretur: proindeque, si acceperit, restituendo erit obnoxius ex eius obligatione iustitiae, quam commutativam appellant, et cuius est in humanis contractibus aequalitatem cuiusque propriam et sancte servare et non servatam exacte reparare.

1477 3. Per haec autem nequaquam negatur, posse quando-
(1320) que una cum mutui contractu quosdam alios, ut aiunt, titulos, eosdemque ipsimet universim naturae mutui minime innatos et intrinsecos forte concurrere, ex quibus iusta omnino legitimaque causa consurgat quiddam amplius supra sortem ex mutuo debitam rite exigendi. Neque item negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per alios diversae prorsus naturae a mutui natura contractus recte collocari et impendi, sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam et negotiationem exercendam honestaque indidem lucra percipienda.

1478 4. Quemadmodum vero, in tot eiusmodi diversis contractuum generibus, si sua cuiusque non servatur aequalitas, quidquid plus iusto recipitur, si minus ad usuram (eo quod omne mutuum, tam apertum quam palliatum, absit), at certe ad aliam veram iniustitiam restituendi onus pariter afferentem spectare compertum est: ita, si rite omnia peragantur et ad iustitiae libram exigantur, dubitandum non est, quin multiplex in iisdem contractibus licitus modus et ratio suppetat humana commercia et fructuosam ipsam negotiationem ad publicum commodum conservandi ac frequentandi. Absit enim a Christianorum animis, ut per usuras aut similes alienas iniurias florere posse lucrosa commercia existiment; cum

contra ex ipso oraculo divino discamus, quod *«iustitia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum»* [Prv 14, 34].

5. Sed illud diligenter animadvertendum est, falso 1479
sibi quemquam et nonnisi temere persuasurum, reperiri (13[illegible])
semper ac praesto ubique esse vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel, secluso etiam mutuo, contractus alios iustos, quorum vel titulorum vel contractuum praesidio, quotiescunque pecunia, frumentum aliudve id generis alteri cuicunque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum ultra sortem integram salvamque recipere. Ita si quis senserit, non modo divinis documentis et catholicae Ecclesiae de usura iudicio, sed ipsi etiam humano communi sensui ac naturali rationi procul dubio adversabitur. Neminem enim id saltem latere potest, quod multis in casibus tenetur homo simplici ac nudo mutuo alteri succurrere, ipso praesertim Christo Domino edocente: *«Volenti mutuari a te, ne avertaris»* [Mt 5, 42]: et quod similiter multis in circumstantiis, praeter unum mutuum, alteri nulli vero iustoque contractui locus esse possit. Quisquis igitur suae conscientiae consultum velit, inquirat prius diligenter oportet, verene cum mutuo iustus alius titulus, verene iustus alter a mutuo contractus occurrat, quorum beneficio, quod quaerit lucrum, omnis labis expers et immune reddatur.

De baptismo infantium Iudaeorum [1].

[Ex ep. «Postremo mense» ad Vicesgerentem in Urbe, 28. Febr. 1747.]

857 3. . . . Primo (enim) expendetur, utrum invitis pa- 1480
rentibus ac reluctantibus Hebraei infantes baptizari (13[illegible])
licite possint. Secundo, si hoc nefas esse dixerimus, an casus unquam contingat aliquis, in quo id fieri non modo possit, sed etiam liceat planeque deceat. Tertio, baptismum Hebraeis infantibus tunc impertitum, cum fas non sit, ratumne an vero irritum haberi debeat. Quarto, quid sit faciendum, cum infantes Hebraei

[1] BB(M) 5, 8 sqq [ed. vet. II n. 28]; MBR 17, 110 sqq.

afferuntur, ut baptizentur, aut compertum sit, eos iam fuisse sacro baptismate initiatos: demum, quomodo probari possit, eosdem aquis salutaribus iam lustratos fuisse.

1481 (1334) 4. De primo primae partis capite si sermo sit, utrum nempe dissentientibus parentibus Hebraei infantes baptizari possint, aperte asserimus, hoc iam a S. Thoma tribus in locis definitum fuisse, nempe in Quodlibet. 2, a. 7; in 2, 2, q. 10, a. 12, ubi ad examen revocans quaestionem in Quodlibetis propositam: Utrum pueri Iudaeorum et aliorum infidelium sint invitis parentibus baptizandi, ita respondet: «Respondeo dicendum, quod maximam habet auctoritatem Ecclesiae consuetudo, quae semper est in omnibus aemulanda etc. Hoc autem Ecclesiae usus nunquam habuit, quod Iudaeorum filii invitis parentibus baptizarentur . . .», atque ita ait in 3, q. 68, a. 10: «Respondeo dicendum, quod pueri infidelium filii . . . si nondum habent usum liberi arbitrii, secundum ius naturale sunt sub cura parentum, quamdiu ipsi sibi providere non possunt . . ., et ideo contra iustitiam naturalem esset, si tales pueri invitis parentibus baptizarentur; sicut etiam si aliquis habens usum rationis baptizaretur invitus. Esset etiam periculosum. . . .»

1482 5. Scotus in 4 Sent. dist. 4, q. 9, n. 2 et in quaestionibus relatis ad n. 2 censuit laudabiliter posse Principem imperare, ut invitis etiam parentibus Hebraeorum atque infidelium infantuli baptizentur, dummodo id potissimum prudenter caveatur, ne iidem infantes a parentibus occidantur. . . . Praevaluit (tamen) in tribunalibus S. Thomae sententia . . . atque inter theologos canonumque peritos vulgatior est[1]. . . .

1483 (1335) 7. Hoc igitur posito, quod nefas sit Hebraeorum infantes reluctante parentum arbitrio baptizare, nunc iuxta ordinem initio propositum descendere iam oportet ad alteram partem: an videlicet contingere unquam possit occasio aliqua, in qua id liceat et conveniat. . . .

[1] Pontifex infra n. 32 aetatem legitimam, ad quam usque invitis parentibus Hebraei infantes baptizari non valeant, regulariter censeri completo septennio statuit.

8. . . . Cum id eveniat, ut ab aliquo christiano He- 1484
braeorum puer morti proximus reperiatur, rem opinor (1335)
laudabilem Deoque gratam is certe efficiet, qui salutem puero aqua lustrali praebeat immortalem. . . .

9. Si item eveniret, ut puer aliquis Hebraeus pro- 1485
iectus esset atque a parentibus derelictus, communis omnium sententia est pluribus quoque confirmata iudiciis, eum baptizari oportere, reclamantibus etiam repetentibusque parentibus. . . .

14. Postquam casus magis obvios exposuimus, in 1486
quibus nostra haec regula prohibet, Hebraeorum in- (1339)
fantes invitis parentibus baptizari, aliquas insuper declarationes addimus ad hanc regulam pertinentes, quarum haec *prima* est: si parentes desint, infantes vero alicuius Hebraei tutelae commissi fuerint, eos sine tutoris assensu licite baptizari nullo modo posse, cum omnis parentum potestas ad tutores pervenerit. . . . 15. *Secunda* est, si pater christianae militiae nomen daret iuberetque infantem filium baptizari; eum quidem vel matre Hebraea dissentiente baptizandum esse, cum filius non sub matris, sed sub patris potestate sit habendus[1]. . . . 16. *Tertia* est: quamvis mater filios sui iuris non habeat, tamen ad Christi fidem si accedat et infantem offerat baptizandum, tametsi pater Hebraeus reclamet, eum nihilominus aqua baptismatis abluendum esse. . . . 17. *Quarta* est, quod si pro certo habeatur, parentum voluntatem esse infantium baptismati necessariam, quoniam sub appellatione parentum locum quoque habet paternus avus: . . . hinc necessario sequitur, ut, si avus paternus catholicam fidem amplexus sit ac nepotem ferat ad sacri lavacri fontem, quamvis mortuo iam patre mater Hebraea repugnet, tamen infans sit absque dubio baptizandus[2]. . . .

18. Fictitia res non est, quod aliquando pater He- 1487
braeus se velle catholicam religionem amplecti praedicet (1340)
ac se ipsum filiosque infantes baptizandos offerat, post-

[1] Id etiam statuit GREGORIUS IX c. 1 de infantibus et languidis expositis.

[2] BENEDICTUS XIV in altera ep. «*Probe te meminisse*» [BB(M) 9, 88 sqq] idem defuncto patre de avia paterna christiana, reclamante etiam matre Hebraea et tutoribus, valere declaravit.

modum vero sui se consilii poeniteat abnuatque filium baptizari. Id Mantuae evenit. . . . Res ad examen deducta est in Congregatione S. Officii, ac Pontifex die 24. Sept. a. 1699 statuit ea fieri, quae sequuntur: «Sanctissimus auditis votis Eminentissimorum decrevit, quod duo filii infantes, alter scilicet triennis, alter quinquennis baptizentur. Alii, nempe filius octo annorum et filia duodecim, collocentur in domo Catechumenorum, si ea Mantuae adsit, sin minus apud piam honestamque personam ad effectum explorandi ipsorum voluntatem eosque instruendi.» . . .

1488 19. Sunt quoque aliqui infideles suos infantes Chri-
(1341) stianis offerre soliti, ut aquis salubribus abluantur, non tamen Christi ut stipendia mereantur, neque ut originalis culpa eorum ex anima deleatur: sed id faciunt indigna quadam superstitione ducti, quod nempe baptismi beneficio existimant eosdem a malignis spiritibus, a foetore aut morbo aliquo liberandos. . . .

1489 21. . . . Infideles aliqui, cum hoc sibi in animum induxissent, baptismi gratia infantes suos a morbis daemonumque vexationibus liberatum iri, eo dementiae adducti sunt, ut mortem quoque minitati sint catholicis sacerdotibus. . . . At huic sententiae refragatur Congregatio Sancti Officii coram Pontifice habita d. 6. Sept. 1625: «Sacra Congregatio universalis Inquisitionis habita coram Sanctissimo, relatis litteris episcopi Antibarensis, in quibus supplicabat pro resolutione infrascripti dubii: An, cum sacerdotes coguntur a Turcis, ut baptizent eorum filios, non ut christianos efficiant, sed pro corporali salute, ut liberentur a foetore, comitiali morbo, maleficiorum periculo et lupis, an in tali casu possint saltem ficte eos baptizare, adhibita baptismi materia sine debita forma? Respondit negative, quia baptismus est ianua sacramentorum ac protestatio fidei, nec ullo modo fingi potest.» ...

1490 29. . . . Ad eos itaque spectat hic sermo noster, qui
(1342) baptismo, neque a parentibus neque ab aliis, qui ius in eos habeant, offeruntur, sed ab aliquo nullam habente auctoritatem. De iis praeterea agitur, quorum casus non comprehenduntur sub ea dispositione, quae sinit baptismum conferri, etiamsi maiorum consensus desit: hoc quidem in casu baptizari non debent, sed ad illos remitti, quorum

in potestate ac fide sunt legitime constituti. Quod si iam sacramento initiati essent, aut detinendi sunt aut ab Hebraeis parentibus recuperandi tradendique Christi fidelibus, ut ab illis pie sancteque informentur; hic enim baptismi licet illiciti, tamen veri validique, effectus est. . . .

Errores de duello[1].

[Damnati in Constit. «Detestabilem», 10. Nov. 1752.]

1102 1. Vir militaris, qui, nisi offerat vel acceptet duellum, 1491
1862 tanquam formidolosus, timidus, abiectus et ad officia mili- (1343)
1939 taria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitae ac promeritae spe perpetuo carere deberet, culpa et poena vacaret, sive offerat sive acceptet duellum.

2. Excusari possunt etiam honoris tuendi vel humanae 1492
vilipensionis vitandae gratia duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

3. Non incurrit ecclesiasticas poenas ab Ecclesia contra 1493
duellantes latas dux vel officialis militiae, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famae et officii.

4. Licitum est, in statu hominis naturali, acceptare et 1494
offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum iactura propulsari nequit.

5. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest 1495
statui civitatis male ordinatae, in qua nimirum vel negligentia vel malitia magistratus iustitia aperte denegatur.

Damnatae ac prohibitae tanquam *falsae, scandalosae* ac *perniciosae.*

CLEMENS XIII 1758—1769. CLEMENS XIV 1769—1774.

PIUS VI 1775—1799.

De matrimoniis mixtis in Belgio[2].

[Ex Rescr. PII VI ad Card. de Franckenberg Archiepisc. Mechlin. et episcopos Belgii, 13. Iulii 1782.]

969 . . . Non (ideo) recedendum nobis est ab uniformi 1496
praedecessorum nostrorum sententia et ab ecclesiastica (1354)
disciplina, quae non probant matrimonia inter partes

[1] BB(M) 10, 77 [ed. vet. IV n. 6]; MBR 19, 19 b.
[2] RskMm II 61 sqq; MThCc 25, 692 sq.

utrimque haereticas vel inter catholicam unam et haereticam alteram, idque multo minus casu, quo dispensatione in aliquo gradu opus sit. . . .

1497 (1355) Transeundo nunc ad aliud punctum de imperata parochorum assistentia in matrimoniis mixtis, dicimus, quod si praemissa supra nominata admonitione ad avocandam partem catholicam ab illicito matrimonio, ipsa nihilominus in voluntate illud contrahendi persistat, et matrimonium infallibiliter secuturum praevideatur, poterit tunc parochus catholicus materialem suam exhibere praesentiam, sic tamen, ut sequentes observare teneatur **cautelas:** Primo, ut non assistat tali matrimonio in loco sacro, nec aliqua veste ritum sacrum praeferente indutus, neque recitabit super contrahentes preces aliquas ecclesiasticas, et nullo modo ipsis benedicet. Secundo, ut exigat et recipiat a contrahente haeretico declarationem in scriptis, qua cum iuramento, praesentibus duobus testibus, qui debebunt et ipsi subscribere, obliget se ad permittendum comparti usum liberum religionis catholicae et ad educandum in eadem omnes liberos nascituros sine ulla sexus distinctione. . . . Tertio, ut et ipse contrahens catholicus declarationem edat a se et duobus testibus subscriptam, in qua cum iuramento promittat, non tantum se nunquam apostaturum a religione sua catholica, sed educaturum in ipsa omnem prolem nascituram, et procuraturum se efficaciter conversionem alterius contrahentis acatholici.

1498 (1359) Quarto, quod attinet proclamationes decreto Caesareo imperatas, quas episcopi reprehendunt actus esse civiles potius quam sacros, respondemus: cum praeordinatae illae sint ad futuram celebrationem matrimonii et ex consequenti positivam eidem cooperationem contineant, quod utique excedit simplicis tolerantiae limites, non posse nos, ut hae fiant, annuere. . . .

1499 (1360) Superest nunc de uno adhuc puncto loquendum, super quo licet non simus expresse interrogati, silentio tamen illud praetereundum non credimus, utpote quod in praxi nimis frequenter possit accidere, hoc scilicet: an contrahens catholicus, postea volens sacramentorum particeps fieri, ad ea debeat admitti? Ad quod

dicimus, dum idem ille demonstrabit, poenitere se peccaminosae suae coniunctionis, poterit hoc ipsi concedi, modo ante confessionem sincere declaret, procuraturum se conversionem coniugis haereticae, renovare se promissionem de educanda prole in religione orthodoxa et reparaturum se scandalum aliis fidelibus datum. Si tales conditiones concurrant, non repugnamus nos, quominus pars catholica sacramentorum fiat particeps[1].

De potestate Romani Pontificis (contra Febronianismum)[2].

[Ex Brevi «Super soliditate», 28 Nov. 1786.]

1826 Et sane cum, monente Augustino, in cathedra unitatis posuerit Deus doctrinam veritatis, contra infelix 1500 (1363)
iste scriptor nil non molitur, quo hanc PETRI Sedem modis omnibus vexet ac oppugnet, qua in Sede con-

---

[1] De matrimoniis (mixtis) multae synodi variique Pontifices decreta ediderunt, v. g. synodi Laodicena, Illiberitana, Carthaginensis III, Agathensis, Arelatensis, Tolosana (694), CHALCEDONENSIS (can. 14), Warmiensis (1575), Antverpiensis (1576), Ebroicensis (1576), Lexoviensis (1580), Burdigalensis (1583), Turonensis (1583), Bituricensis (1584), Cameracensis (1586), Tolosana (1590), Narbonensis et Constantiensis (1609), Warmiensis et Augustana (1610), Buscoducensis (1612), Leodiensis (1618), Burdigalensis (1624), Antverpiensis (1643), Gratianopolitana (1690), Coloniensis (1651), Paderbornensis (1658), Culmensis et Posoniensis (1745), Sedunensis (1626), Audomarensis (1640), Warmiensis (1726). Porro Pontifices: LEO M., BONIFACIUS V, STEPHANUS IV, NICOLAUS I (Resp. ad Consult. Bulgar. n. 22), BONIFACIUS VIII (Decret. VI 5, 24), CLEMENS X (ep. d. 20. Aug. 1628), BENEDICTUS XIV [cf. n. 1455], PIUS IX [cf. n. 1640, 1765 sqq], LEO XIII [cf. n. 1853 sqq, 1865], PIUS X [cf. n. 1991, 2066 sqq].

[2] BRC 7, 672 b sq; RskRP III 319 sq. — Licet liber Febronii sive Ioh. Nic. ab Hontheim: *De statu Ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis 1763* a CLEMENTE XIII (27. Febr. 1764) in Indicem librorum prohibitorum relatus et iubente Summo Pontifice ab episcopis Germaniae Moguntino, Trevirensi, Coloniensi, Bambergensi, Herbipolensi, Constantiensi, Augustano, Frisingensi et Pragensi specialiter prohibitus fuisset, nihilominus perversa eius principia late per Germaniam spargi et grassari coeperunt. Inter eos autem, qui post Febronium in legitimam Romani Pontificis potestatem insurrexerunt, eminuit infaustissimus Canonista Eybel, qui, cum PIUS VI, ut Iosephi II animum moveret, in Germaniam iter institueret, libellum: *Was ist der Papst?* vulgavit. Quem, cum iteratis typis et in alias linguas versus ederetur, PIUS VI Brevi: «*Super soliditate*» damnavit tanquam continentem propositiones respective falsas, scandalosas, temerarias, iniuriosas, ad schisma inducentes, schismaticas, erroneas, inducentes in haeresim, haereticas et alias ab Ecclesia damnatas.

stitutam Patres unanimi sensu cathedram eam coluere, qua in una unitas ab omnibus servaretur; e qua in reliquas omnes venerandae communionis iura dimanant; ad quam necesse sit omnem Ecclesiam, omnes, qui undique sunt, fideles convenire [cf. Conc. VATIC. n. 1824]. Non ille veritus est fanaticam turbam appellare, quam prospiciebat ad aspectum Pontificis in has voces erupturam: hominem eum esse, qui claves regni coelorum cum ligandi solvendique potestate a Deo acceperit, cui non alius episcopus exaequari valeat, a quo ipsi episcopi auctoritatem suam recipiant, quemadmodum ipse a Deo supremam suam potestatem accepit: eundem porro vicarium esse Christi, caput Ecclesiae visibile, iudicem supremum fidelium. An ergo, quod horribile dictu, fanatica fuerit vox ipsa Christi claves regni coelorum cum ligandi solvendique potestate PETRO pollicentis: quas claves communicandas ceteris, post Tertullianum, PETRUM solum accepisse, Optatus Milevitanus profiteri non dubitavit? An fanatica dicenda tot sollemnia totiesque repetita Pontificum Conciliorumve decreta, quibus illi damnati sunt, qui negarent, in beato PETRO Apostolorum principe successorem eius Romanum Pontificem constitutum a Deo caput Ecclesiae visibile ac vicarium Iesu Christi, ei regendae Ecclesiae plenam potestatem traditam, veramque ab omnibus, qui christiano nomine censentur, oboedientiam deberi; atque vim eam esse primatus, quem divino iure obtinet, ut ceteris episcopis non honoris tantum gradu, sed et supremae potestatis amplitudine antecellat? Quo magis deploranda est praeceps ac caeca hominis temeritas, qui tot decretis damnatos errores infausto suo libello instaurare studuerit, qui dixerit ac per multas ambages passim insinuarit: quemlibet episcopum vocatum a Deo ad gubernationem Ecclesiae non minus quam Papam, nec minore praeditum esse potestate: Christum eandem per sese Apostolis omnibus potestatem dedisse: quidquid aliqui credant obtineri et concedi solum a Pontifice, posse idipsum, sive a consecratione sive ab ecclesiastica iurisdictione pendeat, perinde obtineri a quolibet episcopo: voluisse Christum Ecclesiam reipublicae more

administrari: ei quidem regimini opus esse praeside pro bono unitatis, verum qui non audeat se aliorum, qui simul regunt, negotiis implicare; privilegium tamen habeat negligentes cohortandi ad sua implenda munia: vim primatus hac una praerogativa contineri supplendae aliorum negligentiae, prospiciendi conservationi unitatis hortationibus et exemplo: Pontifices nil posse in aliena dioecesi praeterquam extraordinario casu: Pontificem caput esse, quod vim suam ac firmitatem teneat ab Ecclesia: licitum sibi fecisse Pontifices violandi iura episcoporum, reservandique sibi absolutiones, dispensationes, decisiones, appellationes, collationes beneficiorum, alia uno verbo munia omnia, quae singulatim recenset atque velut indebitas ac episcopis iniuriosas reservationes traducit.

Errores synodi Pistoriensis [1].

[Damnati in Constit. «Auctorem fidei», 28. Aug. 1794.]

[A. Errores de Ecclesia [2].]

De *obscuratione veritatum* in Ecclesia.

1821 1. Propositio, quae asserit, *postremis hisce saeculis sparsam* 1501
esse generalem obscurationem super veritates gravioris mo- (1364)
menti, spectantes ad religionem, et quae sunt basis fidei et moralis doctrinae Iesu Christi: — haeretica.

De potestate *communitati Ecclesiae* attributa, ut per hanc pastoribus communicetur.

2. Propositio, quae statuit, *potestatem a Deo datam* 1502
Ecclesiae, ut communicaretur pastoribus, qui sunt eius ministri pro salute animarum; sic intellecta, ut a communitate fidelium in pastores derivetur ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas: — haeretica.

De *capitis ministerialis* denominatione Romano Pontifici attributa.

3. Insuper, quae statuit, *Romanum Pontificem esse caput* 1503
ministeriale; sic explicata, ut Romanus Pontifex non a

[1] Pistoia in Toscana (Italia). — BRC 9, 398 b sqq; CICRcht II 148 sqq; RskRP III 528 sqq.

[2] Hi tituli collectivi [in quantum uncis includuntur] non habentur in ipsa Bulla.

Christo in persona beati PETRI, sed ab Ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua velut PETRI successor, verus Christi vicarius ac totius Ecclesiae caput pollet in universa Ecclesia: — haeretica[1].

De potestate Ecclesiae quoad constituendam et sanciendam *exteriorem disciplinam.*

1504 (1367) 4. Propositio affirmans, *abusum fore auctoritatis Ecclesiae, transferendo illam ultra limites doctrinae ac morum, et eam extendendo ad res exteriores, et per vim exigendo id, quod pendet a persuasione et corde*; tum etiam, *multo minus ad eam pertinere, exigere per vim exteriorem subiectionem suis decretis*; quatenus indeterminatis illis verbis *extendendo ad res exteriores* notet velut abusum auctoritatis Ecclesiae usum eius potestatis acceptae a Deo, qua usi sunt et ipsimet Apostoli in disciplina exteriore constituenda et sancienda: — haeretica.

1505 5. Qua parte insinuat, Ecclesiam non habere auctoritatem subiectionis suis decretis exigendae aliter quam per media, quae pendent a persuasione; quatenus intendat, Ecclesiam *non habere collatam sibi a Deo potestatem, non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam iubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore iudicio ac salubribus poenis coercendi atque cogendi* [ex BENED. XIV in Brevi «*Ad assiduas*» anni 1755 Primati, Archiepiscopis et Episcopis Regni Polon.]: — inducens in systema alias damnatum ut haereticum.

Iura *episcopis* praeter fas attributa.

1506 (1369) 6. Doctrina synodi, qua profitetur, *persuasum sibi esse, episcopum accepisse a Christo omnia iura necessaria pro bono regimine suae dioecesis*; perinde ac si ad bonum regimen cuiusque dioecesis necessariae non sint superiores ordinationes spectantes sive ad fidem et mores sive ad generalem disciplinam, quarum ius est penes summos Pontifices et Concilia generalia pro universa Ecclesia: — schismatica, ad minus erronea.

[1] Istae propositiones 2 et 3 exhibent systema ab Edmundo Richerio in libro suo *De ecclesiastica et politica potestate 1611* expositum, Iansenistis maxime probatum. Qui liber 1612 a synodo Senonensis provinciae sub Card. Perronio damnatus est, eodemque anno a synodo provinciae Aquensis. Quam damnationem PAULUS V in Brevi ad episcopos provinciae Senonensis comprobavit. Porro (10. Maii 1613) sub eodem PAULO V a S. Inquisitione liber damnatus est et (2. Dec. 1622) sub GREGORIO XV a S. Congregatione Indicis, iterumque (4. Martii 1709) sub CLEMENTE XI prohibitus est.

7. Item, in eo quod hortatur episcopum *ad prosequendam naviter perfectiorem ecclesiasticae disciplinae constitutionem*; idque, *contra omnes contrarias consuetudines, exemptiones, reservationes, quae adversantur bono ordini dioecesis, maiori gloriae Dei et maiori aedificationi fidelium*; per id quod supponit, episcopo fas esse proprio suo iudicio et arbitratu statuere et decernere contra consuetudines, exemptiones, reservationes, sive quae in universa Ecclesia, sive etiam in unaquaque provincia locum habent, sine venia et interventu superioris hierarchicae potestatis, a qua inductae sunt aut probatae et vim legis obtinent: — inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea. 1507 (1370)

8. Item, quod et sibi persuasum esse ait, *iura episcopi a Iesu Christo accepta pro gubernanda Ecclesia nec alterari nec impediri posse, et ubi contigerit, horum iurium exercitium quavis de causa fuisse interruptum, posse semper episcopum ac debere in originalia sua iura regredi, quotiescunque id exigit maius bonum suae ecclesiae*; in eo, quod innuit, iurium episcopalium exercitium nulla superiore potestate praepediri aut coerceri posse, quandocunque episcopus proprio iudicio censuerit, minus id expedire maiori bono suae ecclesiae: — inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea. 1508

Ius perperam tributum *inferioris ordinis sacerdotibus* in decretis fidei et disciplinae.

9. Doctrina, quae statuit, *reformationem abusuum circa ecclesiasticam disciplinam in synodis dioecesanis ab episcopo et parochis aequaliter pendere ac stabiliri debere, ac sine libertate decisionis indebitam fore subiectionem suggestionibus et iussionibus episcoporum*: — falsa, temeraria, episcopalis auctoritatis laesiva, regiminis hierarchici subversiva, favens haeresi Aërianae a Calvino innovatae. 1509 (1372)

10. Item doctrina, qua parochi aliive sacerdotes in synodo congregati pronuntiantur una cum episcopo iudices fidei, et simul innuitur, iudicium in causis fidei ipsis competere iure proprio, et quidem etiam per ordinationem accepto: — falsa, temeraria, ordinis hierarchici subversiva, detrahens firmitati definitionum iudiciorumve dogmaticorum Ecclesiae, ad minus erronea. 1510

11. Sententia enuntians, vetere maiorum instituto, ab apostolicis usque temporibus ducto, per meliora Ecclesiae saecula servato, receptum fuisse, *ut decreta, aut definitiones,* 1511

aut sententiae etiam maiorum sedium non acceptarentur, nisi recognitae fuissent et approbatae a synodo dioecesana: — falsa, temeraria, derogans pro sua generalitate oboedientiae debitae constitutionibus apostolicis, tum et sententiis ab hierarchica superiore legitima potestate manantibus, schisma fovens et haeresim.

Calumniae adversus aliquas *decisiones in materia fidei* ab aliquot saeculis emanatas.

1512 12. Assertiones synodi complexive acceptae circa de-
(1375) cisiones in materia fidei ab aliquot saeculis emanatas, quas perhibet velut decreta ab una particulari ecclesia vel paucis pastoribus profecta, nulla sufficienti auctoritate suffulta, nata corrumpendae puritati fidei ac turbis excitandis, intrusa per vim, e quibus inflicta sunt vulnera nimium adhuc recentia: — falsae, captiosae, temerariae, scandalosae, in Romanos Pontifices et Ecclesiam iniuriosae, debitae apostolicis constitutionibus oboedientiae derogantes, schismaticae, perniciosae, ad minus erroneae.

De *pace* dicta CLEMENTIS IX.

1513 13. Propositio relata inter acta synodi, quae innuit, CLE-
(1376) MENTEM IX pacem Ecclesiae reddidisse per approbationem distinctionis iuris et facti in subscriptione formularii ab ALEXANDRO VII praescripti [v. n. 1099]: — falsa, temeraria, CLEMENTI IX iniuriosa.

1514 14. Quatenus vero ei distinctioni suffragatur, eiusdem fautores laudibus extollendo et eorum adversarios vituperando: — temeraria, perniciosa, summis Pontificibus iniuriosa, schisma fovens et haeresim.

De coagmentatione *corporis Ecclesiae.*

1515 15. Doctrina, quae proponit Ecclesiam *considerandam velut*
(1378) *unum corpus mysticum coagmentatum ex Christo capite et fidelibus, qui sunt eius membra per unionem ineffabilem, qua mirabiliter evadimus cum ipso unus solus sacerdos, una sola victima, unus solus adorator perfectus Dei Patris in spiritu et veritate;* intellecta hoc sensu, ut ad corpus Ecclesiae non pertineant nisi fideles, qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate: — haeretica.

[B. Errores de iustificatione, gratia, virtutibus.]

De statu *innocentiae.*

793 16. Doctrina synodi de statu felicis innocentiae, qualem 1516
eum repraesentat in Adamo ante peccatum, complectentem (1379)
non modo integritatem, sed et iustitiam interiorem cum impulsu in Deum per amorem caritatis, atque primaevam sanctitatem aliqua ratione post lapsum restitutam; quatenus complexive accepta innuit, statum illum sequelam fuisse creationis, debitum ex naturali exigentia et conditione humanae naturae, non gratuitum Dei beneficium: falsa, alias damnata in Baio [v. n. 1001 sqq] et Quesnellio [v. n. 1384 sqq], erronea, favens haeresi Pelagianae.

De *immortalitate* spectata ut *naturali* conditione hominis.

17. Propositio his verbis enuntiata: *Edocti ab Apostolo,* 1517
spectamus mortem non iam ut naturalem conditionem hominis, sed revera ut iustam poenam culpae originalis; quatenus sub nomine Apostoli subdole allegato insinuat, mortem, quae in praesenti statu inflicta est velut iusta poena peccati per iustam subtractionem immortalitatis, non fuisse naturalem conditionem hominis, quasi immortalitas non fuisset gratuitum beneficium, sed naturalis conditio: — captiosa, temeraria, Apostolo iniuriosa, alias damnata.

De conditione hominis in statu *naturae.*

18. Doctrina synodi enuntians, *post lapsum Adami Deum* 1518
annuntiasse promissionem futuri liberatoris, et voluisse consolari genus humanum per spem salutis, quam Iesus Christus allaturus erat; tamen *Deum voluisse, ut genus humanum transiret per varios status, antequam veniret plenitudo temporum;* ac primum ut in statu naturae *homo relictus propriis luminibus disceret de sua caeca ratione diffidere, et ex suis aberrationibus moveret se ad desiderandum auxilium superioris luminis:* doctrina, ut iacet, captiosa, atque intellecta de desiderio adiutorii superioris luminis in ordine ad salutem promissam per Christum, ad quod concipiendum homo relictis suis propriis luminibus supponatur sese potuisse movere: — suspecta, favens haeresi Semipelagianae.

De conditione hominis sub *lege.*

19. Item, quae subiungit, hominem sub lege, *cum esset* 1519
impotens ad eam observandam, praevaricatorem evasisse, non

quidem culpa legis, quae sanctissima erat, sed culpa hominis, qui sub lege sine gratia magis magisque praevaricator evasit: superadditque, *legem, si non sanavit cor hominis, effecisse, ut sua mala cognosceret, et de sua infirmitate convictus desideraret gratiam mediatoris;* qua parte generaliter innuit, hominem praevaricatorem evasisse per inobservantiam legis, quam impotens esset observare, quasi *impossibile aliquid potuerit imperare, qui iustus est, aut damnaturus sit hominem pro eo, quod non potuit evitare, qui pius est* (ex S. Caesario serm. 73, in append. S. August. serm. 273, edit. Maurin.; ex S. August. de nat. et grat. c. 43; De grat. et lib. arb. c. 16; Enarr. in psal. 56 n. 1): — falsa, scandalosa, impia, in Baio damnata.

1520 20. Qua parte datur intelligi, hominem sub lege sine
(1383) gratia potuisse concipere desiderium gratiae mediatoris ordinatum ad salutem promissam per Christum; quasi *non ipsa gratia faciat, ut invocetur a nobis* (ex Conc. Araus. II can. 3 [v. n. 176]): — propositio, ut iacet, captiosa, suspecta, favens haeresi Semipelagianae.

De *gratia* illuminante et excitante.

1521 21. Propositio, quae asserit, *lumen gratiae, quando sit solum, non praestare, nisi ut cognoscamus infelicitatem nostri status et gravitatem nostri mali; gratiam in tali casu producere eundem effectum, quem lex producebat: ideo necesse esse, ut Deus creet in corde nostro sanctum amorem, et inspiret sanctam delectationem contrariam amori in nobis dominanti; hunc amorem sanctum, hanc sanctam delectationem esse proprie gratiam Iesu Christi, inspirationem caritatis, qua cognita sancto amore faciamus; hanc esse illam radicem, e qua germinantur bona opera; hanc esse gratiam Novi Testamenti, quae nos liberat a servitute peccati, constituit filios Dei;* quatenus intendat, eam solam esse proprie gratiam Iesu Christi, quae creet in corde sanctum amorem, et quae facit, ut faciamus, sive etiam, qua homo liberatus a servitute peccati constituitur filius Dei; et non sit etiam proprie gratia Christi ea gratia, qua cor hominis tangitur per illuminationem Spiritus Sancti (Trid. sess. 6, c. 5 [v. n. 797]), nec vera detur interior gratia Christi, cui resistitur: — falsa, captiosa, inducens in errorem in secunda propositione Iansenii damnatum ut haereticum, eumque renovans [v. n. 1093].

De *fide* velut *prima* gratia.

1522 22. Propositio, quae innuit fidem, *a qua incipit series gratiarum, et per quam velut primam vocem vocamur ad salutem et Ecclesiam,* esse ipsammet excellentem virtutem fidei, qua homines fideles nominantur et sunt; perinde ac prior non esset gratia illa, quae, *ut praevenit voluntatem, sic praevenit et fidem* (ex S. August. de dono persev. c. 16, n. 41): — suspecta de haeresi, eamque sapiens, alias in Quesnellio damnata, erronea [v. n. 1377].

De *duplici amore.*

23. Doctrina synodi de duplici amore dominantis cupidi- 1523
tatis et caritatis dominantis enuntians, hominem sine (1386
gratia esse sub virtute peccati ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actiones inficere et corrumpere; quatenus insinuat, in homine, dum est sub servitute sive in statu peccati, destitutus gratia illa, qua liberatur a servitute peccati et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem huius influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur, aut opera omnia, quae ante iustificationem fiunt, quacunque ratione fiant, sint peccata; quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominanti cupiditati: — falsa, perniciosa, inducens in errorem a TRIDENTINO damnatum ut haereticum, iterum in Baio damnatum art. 40 [v. n. 817 1040].

24. Qua vero parte inter dominantem cupiditatem et cari- 1524
tatem dominantem nulli ponuntur affectus medii, a natura ipsa insiti suapteque natura laudabiles, qui una cum amore beatitudinis naturalique propensione ad bonum *remanserunt velut extrema lineamenta et reliquiae imaginis Dei* (ex S. August. de spir. et litt. c. 28); perinde ac si *inter dilectionem divinam, quae nos perducit ad regnum, et dilectionem humanam illicitam, quae damnatur,* non daretur *dilectio humana licita, quae non reprehenditur* (ex S. August. serm. 349 de car., edit. Maurin.): — falsa, alias damnata.

De *timore servili.*

25. Doctrina, quae timorem poenarum generatim perhibet 1525
dumtaxat non posse dici malum, si saltem pertingit ad cohibendam manum; quasi timor ipse gehennae, quam fides docet peccato infligendam, non sit in se bonus et utilis, velut donum supernaturale ac motus a Deo inspiratus praeparans ad amorem iustitiae: — falsa, temeraria, perniciosa, divinis donis iniuriosa, alias damnata, contraria doctrinae Concilii TRIDENTINI [v. n. 898], tum et communi Patrum sententiae, *opus esse,* iuxta consuetum ordinem praeparationis

ad iustitiam, *ut intret timor primo, per quem veniat caritas: timor medicamentum, caritas sanitas* (ex S. August. in [I.] epist. Io. c. 4, tract. 9; In Io. evang. tract. 41, n. 10; Enarr. in psalm. 127, n. 7; Serm. 157 de verbis Apost. n. 13; Serm. 161 de verbis Apost. n. 8; Serm. 349 de caritate n. 7).

De poena *decedentium* cum solo originali.

1526 (1389) 26. Doctrina, quae velut fabulam Pelagianam explodit locum illum inferorum (quem limbi puerorum nomine fideles passim designant), in quo animae decedentium cum sola originali culpa poena damni citra poenam ignis puniantur; perinde ac si hoc ipso, quod, qui poenam ignis removent, inducerent locum illum et statum medium expertem culpae et poenae inter regnum Dei et damnationem aeternam, qualem fabulabantur Pelagiani: — falsa, temeraria, in scholas catholicas iniuriosa.

[C. Errores] de sacramentis, ac primum de *forma* sacramentali cum adiuncta conditione.

1527 27. Deliberatio synodi, quae praetextu adhaesionis ad 844
antiquos canones in casu dubii baptismatis propositum suum 857
declarat de omittenda formae conditionalis mentione: — temeraria, praxi, legi, auctoritati Ecclesiae contraria.

De participatione victimae in *sacrificio Missae.*

1528 28. Propositio synodi, qua, postquam statuit, *victimae* 938
participationem esse partem sacrificio essentialem, subiungit *non tamen se damnare ut illicitas Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant; ideo quia isti participant, licet minus perfecte, de ipsa victima, spiritu illam recipiendo;* quatenus insinuat, ad sacrificii essentiam deesse aliquid in eo sacrificio, quod peragatur sive nullo adstante, sive adstantibus, qui nec sacramentaliter nec spiritualiter de victima participant; et quasi damnandae essent ut illicitae Missae illae, in quibus, solo sacerdote communicante, nemo adsit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet: — falsa, erronea, de haeresi suspecta eamque sapiens.

De ritus *consecrationis* efficacia.

1529 29. Doctrina synodi, qua parte tradere instituens fidei doctrinam de ritu consecrationis remotis quaestionibus scho-

lasticis circa modum, quo Christus est in Eucharistia, a quibus parochos docendi munere fungentes abstinere hortatur, duobus his tantum propositis: 1) Christum post consecrationem vere, realiter, substantialiter esse sub speciebus; 2) tunc omnem panis et vini substantiam cessare, solis remanentibus speciebus, prorsus omittit ullam mentionem facere transsubstantiationis seu conversionis totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem, quam velut articulum fidei TRIDENTINUM Concilium definivit [v. n. 877 884], et quae in sollemni fidei professione continetur [v. n. 997]; quatenus per inconsultam istiusmodi suspiciosamque omissionem notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratae ad illius tuendam professionem adversus haereses, tenditque adeo ad eius oblivionem inducendam, quasi ageretur de quaestione mere scholastica: — perniciosa, derogans expositioni veritatis catholicae circa dogma transsubstantiationis, favens haereticis.

De *applicatione fructus* sacrificii.

30. Doctrina synodi, qua, dum profitetur *credere, sacrificii* 1530
oblationem extendere se ad omnes, ita tamen, ut in liturgia fieri (1393)
possit specialis commemoratio aliquorum tam vivorum quam defunctorum, precando Deum peculiariter pro ipsis, dein continuo subicit: *non tamen, quod credamus, in arbitrio esse sacerdotis applicare fructus sacrificii cui vult, immo damnamus hunc errorem velut magnopere offendentem iura Dei, qui solus distribuit fructus sacrificii cui vult, et secundum mensuram, quae ipsi placet:* unde et consequenter traducit velut *falsam opinionem invectam in populum, quod illi, qui eleemosynam subministrant sacerdoti sub conditione, quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant;* sic intellecta, ut, praeter peculiarem commemorationem et orationem, specialis ipsa oblatio seu applicatio sacrificii, quae fit a sacerdote, non magis prosit ceteris paribus illis, pro quibus applicatur, quam aliis quibusque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis aut personarum ordinibus faciendam commendat ac praecipit Ecclesia, speciatim a pastoribus pro suis ovibus, quod velut ex divino praecepto descendens a sacra TRIDENTINA Synodo diserte est expressum (sess. 23, c. 1 de reform.; BENED. XIV Constit. «*Cum semper oblatas*» § 2): — falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo.

De convenienti *ordine in cultu* servando.

1531 31. Propositio synodi enuntians, conveniens esse, pro
(1394) divinorum officiorum ordine et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibique adeo placere morem illum restituere: — temeraria, perantiquo, pio, multis abhinc saeculis in Ecclesia, praesertim Latina, vigenti et probato mori iniuriosa.

1532 32. Item, praescriptio vetans, ne super altaria sacrarum reliquiarum thecae floresve apponantur: — temeraria, pio ac probato Ecclesiae mori iniuriosa.

1533 33. Propositio synodi, qua cupere se ostendit, ut causae tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiae ordinem spectantium, *revocando illam ad maiorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo et elata voce proferendo;* quasi vigens ordo liturgiae ab Ecclesia receptus et probatus aliqua ex parte manasset ex oblivione principiorum, quibus illa regi debet: — temeraria, piarum aurium offensiva, in Ecclesiam contumeliosa, favens haereticorum in eam conviciis.

De *ordine poenitentiae.*

1534 34. Declaratio synodi, qua, postquam praemisit, ordinem 894
poenitentiae canonicae sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse, ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpae, sed praecipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se *in ordine illo mirabili et augusto totam agnoscere dignitatem sacramenti adeo necessarii, liberam a subtilitatibus, quae ipsi decursu temporis adiunctae sunt;* quasi per ordinem, quo sine peracto canonicae poenitentiae cursu hoc sacramentum per totam Ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas imminuta: — temeraria, scandalosa, inducens in contemptum dignitatis sacramenti, prout per Ecclesiam totam consuevit administrari, Ecclesiae ipsi iniuriosa.

1535 35. Propositio his verbis concepta: *Si caritas in principio semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum huius caritatis oportet, ut sacerdos praecedere faciat eos actus humiliationis et poenitentiae, qui fuerunt omni aetate ab Ecclesia commendati: redigere hos actus ad paucas orationes aut ad aliquod ieiunium post iam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic sacramento nudum nomen poenitentiae, quam medium illuminatum*

et aptum ad augendum illum fervorem caritatis, qui debet praecedere absolutionem; longe quidem absumus ab improbanda praxi imponendi poenitentias etiam post absolutionem adimplendas: si omnia nostra bona opera semper adiunctos habent nostros defectus, quanto magis vereri debemus, ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostrae reconciliationis; quatenus innuit, poenitentias, quae imponuntur adimplendae post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostrae reconciliationis, quam ut poenitentias vere sacramentales et satisfactorias pro peccatis confessis; quasi, ut vera ratio sacramenti, non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria, ut actus humiliationis et poenitentiae, qui imponuntur per modum satisfactionis sacramentalis, praecedere debeant absolutionem: — falsa, temeraria, communi praxi Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem haereticali nota in Petro de Osma confixum [v. n. 728].

De *praevia necessaria dispositione* pro admittendis poenitentibus ad reconciliationem.

36. Doctrina synodi, qua, postquam praemisit, *quando* 1536
habebuntur signa non aequivoca amoris Dei dominantis in corde (1399)
hominis, posse illum merito iudicari dignum, qui admittatur ad participationem sanguinis Iesu Christi, quae fit in sacramentis, subdit, *suppositititias conversiones, quae fiunt per attritionem, nec efficaces esse solere nec durabiles;* consequenter *pastorem animarum debere insistere signis non aequivocis caritatis dominantis, antequam admittat suos poenitentes ad sacramenta;* quae signa, ut deinde tradit, *pastor deducere poterit ex stabili cessatione a peccato et fervore in operibus bonis;* quem insuper *fervorem caritatis* perhibet velut dispositionem, quae *debet praecedere absolutionem;* sic intellecta, ut non solum contritio imperfecta, quae passim attritionis nomine donatur, etiam quae iuncta sit cum dilectione, qua homo incipit diligere Deum tanquam omnis iustitiae fontem, nec modo contritio caritate formata, sed et fervor caritatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus, generaliter et absolute requiratur, ut homo ad sacramenta et speciatim poenitentes ad absolutionis beneficium admittantur: — falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, tutae ac probatae in Ecclesia praxi contraria, sacramenti efficaciae detrahens et iniuriosa.

De *auctoritate absolvendi.*

1537 37. Doctrina synodi, quae de auctoritate absolvendi ac-
(1400) cepta per ordinationem enuntiat, *post institutionem dioecesium et parochiarum conveniens esse, ut quisque iudicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione territorii sive iure quodam personali,* propterea quod *aliter confusio induceretur et perturbatio;* quatenus post institutas dioeceses et parochias enuntiat tantummodo, *conveniens esse ad praecavendam confusionem, ut absolvendi potestas exerceatur super subditos;* sic intellecta, tanquam ad validum usum huius potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa iurisdictio, sine qua TRIDENTINUM declarat, nullius momenti esse absolutionem a sacerdote prolatam: — falsa, temeraria, perniciosa, TRIDENTINO contraria et iniuriosa, erronea [v. n. 902].

1538 38. Item, doctrina, qua postquam synodus professa est, *se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quae* (ut ait) *ad poenitentiam non ita facile et forte nunquam eum admittebat, qui post primum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam,* subiungit, *per timorem perpetuae exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis, magnum frenum illis iniectum iri, qui parum considerant malum peccati et minus illud timent:* — contraria can. 13 Concilii NICAENI I [v. n. 57], decretali INNOCENTII I ad Exuperium Tolos. [v. n. 95], tum et decretali COELESTINI I ad episcopos Vienn. et Narbonen. provinciae [v. n. 111], redolens pravitatem, quam in ea decretali sanctus Pontifex exhorret [v. n. 95].

De peccatorum *venialium* confessione.

1539 39. Declaratio synodi de peccatorum venialium confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur huiusmodi confessiones: — temeraria, perniciosa, sanctorum ac piorum praxi a sacro Concilio TRIDENTINO probatae contraria [v. n. 899].

De *indulgentiis.*

1540 40. Propositio asserens, *indulgentiam secundum suam prae-* 989
cisam notionem aliud non esse quam remissionem partis eius poenitentiae, quae per canones statuta erat peccanti; quasi indulgentia praeter nudam remissionem poenae canonicae non etiam valeat ad remissionem poenae temporalis pro peccatis actualibus debitae apud divinam iustitiam: — falsa, temeraria, Christi meritis iniuriosa, dudum in art. 19 Lutheri damnata [n. 759].

41. Item in eo, quod subditur, *scholasticos suis subtilitatibus* 1541
inflatos invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi (1404)
et Sanctorum, et clarae notioni absolutionis a poena canonica substituisse confusam et falsam applicationis meritorum; quasi thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, non sint merita Christi et Sanctorum: — falsa, temeraria, Christi et Sanctorum meritis iniuriosa, dudum in art. 17 Lutheri damnata [n. 757; cf. n. 550 sqq].

42. Item in eo, quod superaddit, *luctuosius adhuc esse,* 1542
quod chimaerea isthaec applicatio transferri volita sit in defunctos: — falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in Romanos Pontifices et in praxim et sensum universalis Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem haereticali nota in Petro de Osma confixum [n. 729], iterum damnatum in art. 22 Lutheri [n. 762].

43. In eo demum, quod impudentissime invehitur in tabellas 1543
indulgentiarum, altaria privilegiata etc.: — temeraria, piarum aurium offensiva, scandalosa, in summos Pontifices atque in praxim tota Ecclesia frequentatam contumeliosa.

De *reservatione casuum.*

894 44. Propositio synodi asserens, *reservationem casuum nunc* 1544
temporis aliud non esse quam improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro poenitentibus assuetis non admodum curare hanc reservationem: — falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, Concilio TRIDENTINO contraria [v. n. 903], superioris hierarchicae potestatis laesiva.

45. Item, de spe, quam ostendit fore, *ut reformato rituali* 1545
et ordine poenitentiae nullum amplius locum habiturae sint huiusmodi reservationes; prout attenta generalitate verborum innuit, per reformationem ritualis et ordinis poenitentiae factam ab episcopo vel synodo aboleri posse casus, quos TRIDENTINA Synodus (sess. 14, c. 7 [n. 903]) declarat Pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa Ecclesia tradita peculiari suo iudicio reservare: — propositio falsa, temeraria, Concilio TRIDENTINO et summorum Pontificum auctoritati derogans et iniuriosa.

De *censuris.*

46. Propositio asserens, *effectum excommunicationis* 1546
exteriorem dumtaxat esse, quia tantummodo natura sua excludit

ab exteriore communicatione Ecclesiae; quasi excommunicatio non sit poena spiritualis, ligans in coelo, animas obligans (ex S. August. epist. 250 Auxilio Episcopo; Tract. 50 in Io. n. 12): — falsa, perniciosa, in art. 23 Lutheri damnata [n. 763], ad minus erronea.

1547 (1410) 47. Item, quae tradit, necessarium esse iuxta leges naturales et divinas, ut sive ad excommunicationem sive ad suspensionem praecedere debeat examen personale; atque adeo sententias dictas *ipso facto* non aliam vim habere, nisi seriae comminationis sine ullo actuali effectu: — falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae potestati iniuriosa, erronea.

1548 48. Item, quae pronuntiat, *inutilem ac vanam esse formulam nonnullis abhinc saeculis inductam absolvendi generaliter ab excommunicationibus, in quas fidelis incidere potuisset:* — falsa, temeraria, praxi Ecclesiae iniuriosa.

1549 49. Item, quae damnat ut nullas et invalidas *suspensiones ex informata conscientia:* — falsa, perniciosa, in TRIDENTINUM iniuriosa.

1550 50. Item, in eo, quod insinuat, soli episcopo fas non esse uti potestate, quam tamen ei defert TRIDENTINUM (sess. 14, c. 1 de reform.), suspensionis *ex informata conscientia* legitime infligendae: — iurisdictionis praelatorum Ecclesiae laesiva.

De *ordine*.

1551 51. Doctrina synodi, quae perhibet, in promovendis ad 957
ordines hanc de more et instituto veteris disciplinae rationem servari consuevisse, *ut si quis clericorum distinguebatur sanctitate vitae, et dignus aestimabatur, qui ad ordines sacros ascenderet, ille solitus erat promoveri ad diaconatum vel sacerdotium, etiamsi inferiores ordines non suscepisset; neque tum talis ordinatio dicebatur per saltum, ut postea dictum est.*

1552 52. Item, quae innuit, non alium titulum ordinationum fuisse, quam deputationem ad aliquod speciale ministerium, qualis praescripta est in Concilio CHALCEDONENSI; subiungens, quamdiu Ecclesia sese his principiis in
1 delectu sacrorum ministrorum conformavit, ecclesiasticum ordinem floruisse; verum beatos illos dies transiisse, novaque principia subinde introducta, quibus corrupta fuit disciplina in delectu ministrorum sanctuarii.

1553 53. Item, quod inter haec ipsa corruptionis principia refert, quod recessum sit a vetere instituto, quo, ut ait, Ecclesia insistens Apostoli vestigiis neminem ad sacerdotium admittendum statuerat, nisi qui conservasset innocentiam

baptismalem: quatenus innuit, corruptam fuisse disciplinam per decreta et instituta:

1) Sive quibus ordinationes per saltum vetitae sunt.

2) Sive quibus pro ecclesiarum necessitate et commoditate probatae sunt ordinationes sine titulo specialis officii, velut speciatim a TRIDENTINO ordinatio ad titulum patrimonii, salva oboedientia, qua sic ordinati ecclesiarum necessitatibus deservire debent iis obeundis officiis, quibus pro loco ac tempore ab episcopo admoti fuerint, quemadmodum ab apostolicis temporibus in primitiva Ecclesia fieri consuevit.

3) Sive quibus iure canonico facta est criminum distinctio, quae delinquentes reddunt irregulares; quasi per hanc distinctionem Ecclesia recesserit a spiritu Apostoli, non excludendo generaliter et indistincte ab ecclesiastico ministerio omnes quoscunque, qui baptismalem innocentiam non conservassent: — doctrina singulis suis partibus falsa, temeraria, ordinis pro ecclesiarum necessitate et commoditate inducti perturbativa, in disciplinam per canones et speciatim per TRIDENTINI decreta probatam iniuriosa.

54. Item, quae velut turpem abusum notat, unquam prae- 1554
tendere eleemosynam pro celebrandis Missis et sacramentis (1417)
administrandis, sicuti et accipere quemlibet proventum dictum *stolae* et generatim quodcunque stipendium et honorarium, quod suffragiorum aut cuiuslibet parochialis functionis occasione offerretur; quasi turpis abusus crimine notandi essent ministri Ecclesiae, dum secundum receptum et probatum Ecclesiae morem et institutum utuntur iure promulgato ab Apostolo accipiendi temporalia ab his, quibus spiritualia ministrantur: — falsa, temeraria, ecclesiastici ac pastoralis iuris laesiva, in Ecclesiam eiusque ministros iniuriosa.

55. Item, qua vehementer optare se profitetur, ut aliqua 1555
ratio inveniretur minutuli cleri (quo nomine inferiorum ordinum clericos designat) a cathedralibus et collegiatis submovendi, providendo aliter, nempe per probos et provectioris aetatis laicos, congruo assignato stipendio, ministerio inserviendi Missis et aliis officiis velut acolythi etc., ut olim, inquit, fieri solebat, quando eius generis officia non ad meram speciem pro maioribus ordinibus suscipiendis redacta erant; quatenus reprehendit institutum, quo cavetur, ut *minorum ordinum functiones per eos tantum praestentur exerceanturve, qui in illis constituti adscriptive sunt* (Conc. prov. IV Mediol.), idque ad mentem TRIDENTINI (sess. 23, c. 17), *ut sanctorum ordinum a diaconatu ad ostiariatum functiones ab apostolicis temporibus in Ecclesia laudabiliter receptae et in*

pluribus locis aliquamdiu intermissae iuxta sacros canones revocentur, nec ab haereticis tanquam otiosae traducantur: — suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa, servandae quoad fieri potest in celebrandis mysteriis decentiae imminutiva, in minorum ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones et speciatim per TRIDENTINUM probatam iniuriosa, favens haereticorum in eam conviciis et calumniis.

1556 (1419) 56. Doctrina, quae statuit, conveniens videri in impedimentis canonicis, quae proveniunt ex delictis in iure expressis, ullam unquam nec concedendam nec admittendam esse dispensationem: — aequitatis et moderationis canonicae a sacro Concilio TRIDENTINO probatae laesiva, auctoritati et iuribus Ecclesiae derogans.

1557 57. Praescriptio synodi, quae generaliter et indiscriminatim velut abusum reicit quamcunque dispensationem, ut plus quam unum residentiale beneficium uni eidemque conferatur; item, in eo quod subiungit, certum sibi esse iuxta Ecclesiae spiritum plus quam uno beneficio tametsi simplici neminem frui posse: — pro sua generalitate, derogans moderationi TRIDENTINI (sess. 7, c. 5 et sess. 24, c. 17).

De *sponsalibus* et *matrimonio*.

1558 58. Propositio, quae statuit, sponsalia proprie dicta 969
actum mere civilem continere, qui ad matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum praescripto omnino subiacere; quasi actus disponens ad sacramentum non subiaceat sub hac ratione iuri Ecclesiae: — falsa, iuris Ecclesiae quoad effectus etiam e sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes laesiva, disciplinae ab Ecclesia constitutae derogans [cf. n. 2066].

1559 59. Doctrina synodi asserens, *ad supremam civilem potestatem dumtaxat originarie spectare, contractui matrimonii apponere impedimenta eius generis, quae ipsum nullum reddunt dicunturque dirimentia;* quod *ius originarium* praeterea dicitur cum *iure dispensandi essentialiter conexum;* subiungens, *supposito assensu vel coniventia principum, potuisse Ecclesiam iuste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum matrimonii;* quasi Ecclesia non semper potuerit ac possit in Christianorum matrimoniis iure proprio impedimenta constituere, quae matrimonium non solum impediant, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus Christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque

dispensare: canonum 3 4 9 12 sessionis 24 Concilii TRIDENTINI eversiva, haeretica [n. 973 sqq].

60. Item rogatio synodi ad potestatem civilem, ut *e numero* 1560 (1423)
impedimentorum tollat cognationem spiritualem atque illud, quod dicitur publicae honestatis, quorum origo reperitur in collectione Iustiniani; tum ut *restringat impedimentum affinitatis et cognationis, ex quacunque licita aut illicita coniunctione provenientis, ad quartum gradum iuxta civilem computationem per lineam lateralem et obliquam; ita tamen, ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendae;* quatenus civili potestati ius attribuit sive abolendi sive restringendi impedimenta Ecclesiae auctoritate constituta vel comprobata; item qua parte supponit, Ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse iure dispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis vel comprobatis: — libertatis ac potestatis Ecclesiae subversiva, TRIDENTINO contraria, ex haereticali supra damnato principio profecta [v. n. 973 sqq].

[D. Errores] de officiis, exercitationibus, institutionibus ad religiosum cultum pertinentibus.

Et primum de *adoranda humanitate* Christi.

61. Propositio, quae asserit, *adorare directe humanitatem* 1561
Christi, magis vero aliquam eius partem, fore semper honorem divinum datum creaturae; quatenus per hoc verbum *directe* intendat reprobare adorationis cultum, quem fideles dirigunt ad humanitatem Christi, perinde ac si talis adoratio, qua humanitas ipsaque caro vivifica Christi adoratur, non quidem propter se et tanquam nuda caro, sed prout unita divinitati, foret honor divinus impertitus creaturae, et non potius una eademque adoratio, qua Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adoratur (ex Conc. CONSTPLT. II, oec. V, can. 9 [n. 221; cf. n. 120]): — falsa, captiosa, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus praestito ac praestando detrahens et iniuriosa.

62. Doctrina, quae devotionem erga sacratis- 1562
simum Cor Iesu reicit inter devotiones, quas notat velut novas, erroneas aut saltem periculosas; intellecta de hac devotione, qualis est ab Apostolica Sede probata: — falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in Apostolicam Sedem iniuriosa.

63. Item, in eo, quod cultores Cordis Iesu hoc etiam 1563
nomine arguit, quod non advertant, sanctissimam carnem Christi, aut eius partem aliquam, aut etiam humanitatem

totam cum separatione aut praecisione a divinitate adorari non posse cultu latriae; quasi fideles Cor Iesu adorarent cum separatione vel praecisione a divinitate, dum illud adorant ut est cor Iesu, cor nempe personae Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum, quo exsangue corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut praecisione a divinitate adorabile fuit in sepulcro: — captiosa, in fideles Cordis Christi cultores iniuriosa.

De ordine praescripto in *piis exercitationibus* obeundis.

1564 (1427) 64. Doctrina, quae velut superstitiosam universe notat *quamcunque efficaciam, quae ponatur in determinato numero precum et piarum salutationum;* tanquam superstitiosa censenda esset efficacia, quae sumitur non ex numero in se spectato, sed ex praescripto Ecclesiae certum numerum precum vel externarum actionum praefinientis pro indulgentiis consequendis, pro adimplendis poenitentiis, et generatim pro sacro et religioso cultu rite et ex ordine peragendo: — falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, pietati fidelium iniuriosa, Ecclesiae auctoritati derogans, erronea.

1565 65. Propositio enuntians, *irregularem strepitum novarum institutionum, quae dictae sunt exercitia vel missiones ..., forte nunquam aut saltem perraro eo pertingere, ut absolutam conversionem operentur; et exteriores illos commotionis actus, qui apparuere, nil aliud fuisse quam transeuntia naturalis concussionis fulgura:* — temeraria, male sonans, perniciosa, mori pie ac salutariter per Ecclesiam frequentato et in verbo Dei fundato iniuriosa.

De modo iungendae vocis populi cum voce Ecclesiae in *precibus publicis.*

1566 66. Propositio asserens, *fore contra apostolicam praxim et Dei consilia, nisi populo faciliores viae pararentur vocem suam iungendi cum voce totius Ecclesiae;* intellecta de usu vulgaris linguae in liturgicas preces inducendae: — falsa, temeraria, ordinis pro mysteriorum celebratione praescripti perturbativa, plurium malorum facile productrix.

De *lectione sacrae Scripturae.*

1567 67. Doctrina perhibens, a lectione sacrarum Scripturarum *nonnisi veram impotentiam excusare;* subiungens, ultro se prodere obscurationem, quae ex huiusce praecepti neglectu orta est super primarias veritates religionis: — falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, alias in Quesnellio damnata [n. 1429 sqq].

De proscriptis *libris* in Ecclesia publice legendis.

68. Laudatio, qua summopere synodus commendat Quesnelli commentationes in Novum Testamentum, aliaque aliorum 1568 (1431)
Quesnellianis erroribus faventium opera, licet proscripta, eademque parochis proponit, ut ea tanquam solidis religionis principiis referta in suis quisque paroeciis populo post reliquas functiones perlegant: — falsa, scandalosa, temeraria, seditiosa, Ecclesiae iniuriosa, schisma fovens et haeresim.

De sacris *imaginibus.*

984 69. Praescriptio, quae generaliter et indistincte inter imagines ab Ecclesia auferendas, velut rudibus erroris occasionem praebentes, notat imagines Trinitatis incomprehensibilis: — propter sui generalitatem, temeraria, ac pio per Ecclesiam frequentato mori contraria, quasi nullae exstent imagines sanctissimae Trinitatis communiter approbatae ac tuto permittendae (ex Brevi «*Sollicitudini nostrae*» BENEDICTI XIV anni 1745). 1569

70. Item, doctrina et praescriptio generatim reprobans omnem specialem cultum, quem alicui speciatim imagini solent fideles impendere, et ad ipsam potius quam ad aliam confugere: — temeraria, perniciosa, pio per Ecclesiam frequentato mori, tum et illi providentiae ordini iniuriosa, quo *ita Deus nec in omnibus memoriis Sanctorum ista fieri voluit, qui dividit propria unicuique prout vult* (ex S. August. epist. 78 clero, senioribus et universae plebi ecclesiae Hipponensis). 1570

71. Item, quae vetat, ne imagines, praesertim beatae Virginis, ullis titulis distinguantur, praeterquam denominationibus, quae sint analogae mysteriis, de quibus in sacra Scriptura expressa fit mentio; quasi nec adscribi possent imaginibus piae aliae denominationes, quas vel in ipsismet publicis precibus Ecclesia probat et commendat: — temeraria, piarum aurium offensiva, venerationi beatae praesertim Virgini debitae iniuriosa. 1571

72. Item, quae velut abusum exstirpari vult morem, quo velatae asservantur certae imagines: — temeraria, frequentato in Ecclesia et ad fidelium pietatem fovendam inducto mori contraria. 1572

De *festis.*

1573 73. Propositio enuntians, novorum festorum institu-
(1436) tionem ex neglectu in veteribus observandis et ex falsis notionibus naturae et finis earundem sollemnitatum originem duxisse: — falsa, temeraria, scandalosa, Ecclesiae iniuriosa, favens haereticorum in dies festos per Ecclesiam celebratos conviciis.

1574 74. Deliberatio synodi de transferendis in diem dominicum festis per annum institutis, idque pro iure, quod persuasum sibi esse ait episcopo competere super disciplinam ecclesiasticam in ordine ad res mere spirituales: ideoque et praeceptum Missae audiendae abrogandi diebus, in quibus ex pristina Ecclesiae lege viget etiamnum id praeceptum; tum etiam in eo, quod superaddit de transferendis in Adventum episcopali auctoritate ieiuniis per annum ex Ecclesiae praecepto servandis; quatenus adstruit, episcopo fas esse iure proprio transferre dies ab Ecclesia praescriptos pro festis ieiuniisve celebrandis, aut indictum [*al.* inductum] Missae audiendae praeceptum abrogare: — propositio falsa, iuris Conciliorum generalium et summorum Pontificum laesiva, scandalosa, schismati favens.

De *iuramentis.*

1575 75. Doctrina, quae perhibet, beatis temporibus nascentis Ecclesiae iuramenta visa esse a documentis divini praeceptoris atque ab aurea evangelica simplicitate adeo aliena, ut *ipsummet iurare sine extrema et ineluctabili necessitate reputatus fuisset actus irreligiosus, homine christiano indignus;* insuper *continuatam Patrum seriem demonstrare iuramenta communi sensu pro vetitis habita fuisse;* indeque progreditur ad improbanda iuramenta, quae curia ecclesiastica, iurisprudentiae feudalis, ut ait, normam secuta, in investituris et in sacris ipsis episcoporum ordinationibus adoptavit; statuitque, adeo implorandam a saeculari potestate legem pro abolendis iuramentis, quae in curiis etiam ecclesiasticis exiguntur pro suscipiendis muniis et officiis et generatim pro omni actu curiali: — falsa, Ecclesiae iniuriosa, iuris ecclesiastici laesiva, disciplinae per canones inductae et probatae subversiva.

De *collationibus ecclesiasticis.*

1576 76. Insectatio, qua synodus scholasticam exagitat velut eam, *quae viam aperuit inveniendis novis et inter se discor-*

dantibus systematibus quoad veritates maioris pretii, ac demum adduxit ad probabilismum et laxismum; quatenus in scholasticam reicit privatorum vitia, qui abuti ea potuerunt aut abusi sunt: — falsa, temeraria, in sanctissimos viros et doctores, qui magno catholicae religionis bono scholasticam excoluere, iniuriosa, favens infestis in eam haereticorum conviciis.

77. Item, in eo, quod subdit, *mutationem formae* 1577
regiminis ecclesiastici, qua factum est, ut ministri Ecclesiae in (1440)
oblivionem venirent suorum iurium, quae simul sunt eorum obligationes, eo demum rem adduxisse, ut obliterari faceret primitivas notiones ministerii ecclesiastici et sollicitudinis pastoralis; quasi per mutationem regiminis congruentem disciplinae in Ecclesia constitutae et probatae obliterari unquam potuerit et amitti primitiva notio ecclesiastici ministerii pastoralisve sollicitudinis: — propositio falsa, temeraria, erronea.

78. Praescriptio synodi de ordine rerum tractandarum 1578
in collationibus, qua, posteaquam praemisit, *in quolibet articulo distinguendum id, quod pertinet ad fidem et ad essentiam religionis, ab eo, quod est proprium disciplinae,* subiungit, *in hac ipsa* (disciplina) *distinguendum, quod est necessarium aut utile ad retinendos in spiritu fideles, ab eo, quod est inutile aut onerosius quam libertas filiorum novi foederis patiatur, magis vero ab eo, quod est periculosum aut noxium, utpote inducens ad superstitionem et materialismum;* quatenus pro generalitate verborum comprehendat et praescripto examini subiciat etiam disciplinam ab Ecclesia constitutam et probatam, quasi Ecclesia, quae Spiritu Dei regitur, disciplinam constituere posset non solum inutilem et onerosiorem quam libertas christiana patiatur, sed et periculosam, noxiam, inducentem in superstitionem et materialismum: — falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, piarum aurium offensiva, Ecclesiae ac Spiritui Dei, quo ipsa regitur, iniuriosa, ad minus erronea.

Convicia adversus aliquas sententias in *scholis catholicis* usque adhuc agitatas.

79. Assertio, quae conviciis et contumeliis insectatur sen- 1579
tentias in scholis catholicis agitatas, et de quibus Apostolica Sedes nihil adhuc definiendum aut pronuntiandum censuit: — falsa, temeraria, in scholas catholicas iniuriosa, debitae apostolicis Constitutionibus oboedientiae derogans.

[E. Errores de reformatione regularium.]

De *tribus regulis,* fundamenti loco a synodo positis *pro reformatione regularium.*

1580 (1443) 80. Regula I, quae statuit universe et indiscriminatim: *statum regularem aut monasticum natura sua componi non posse cum animarum cura cumque vitae pastoralis muneribus, nec adeo in partem venire posse ecclesiasticae hierarchiae, quin ex adverso pugnet cum ipsiusmet vitae monasticae principiis:* — falsa, perniciosa, in sanctissimos Ecclesiae Patres et Praesules, qui regularis vitae instituta cum clericalis ordinis muneribus consociarunt, iniuriosa, pio, vetusto, probato Ecclesiae mori summorumque Pontificum sanctionibus contraria: quasi *monachi, quos morum gravitas et vitae ac fidei institutio sancta commendat,* non rite, nec modo sine religionis offensione, sed et cum multa utilitate Ecclesiae *clericorum officiis aggregentur* (ex S. SIRICII epist. decret. ad Himerium Tarracon. c. 13 [n. 90])[1].

1581 81. Item, in eo, quod subiungit, sanctos Thomam et Bonaventuram sic in tuendis adversus summos homines mendicantium institutis versatos esse, ut in eorum defensionibus minor aestus, accuratio maior desideranda fuisset: — scandalosa, in sanctissimos doctores iniuriosa, impiis damnatorum auctorum contumeliis favens.

1582 82. Regula II, *multiplicationem ordinum ac diversitatem naturaliter inferre perturbationem et confusionem,* item, in eo quod praemittit, regularium *fundatores,* qui post monastica instituta prodierunt, *ordines superaddentes ordinibus, reformationes reformationibus, nihil aliud effecisse, quam primariam mali causam magis magisque dilatare;* intellecta de ordinibus et institutis a Sancta Sede probatis, quasi distincta piorum munerum varietas, quibus distincti ordines addicti sunt, natura sua perturbationem et confusionem parere debeat: — falsa, calumniosa, in sanctos fundatores eorumque fideles alumnos, tum et in ipsos summos Pontifices iniuriosa.

1583 83. Regula III, qua, postquam praemisit, *parvum corpus degens intra civilem societatem, quin vere sit pars eiusdem parvamque monarchiam figit in statu, semper esse periculosum,* subinde hoc nomine criminatur privata monasteria, communis instituti vinculo sub uno praesertim capite consociata, velut speciales totidem monarchias, civili reipublicae periculosas et noxias: — falsa, temeraria, regularibus institutis a Sancta Sede ad religionis profectum approbatis iniuriosa, favens haereticorum in eadem instituta insectationibus et calumniis.

[1] Adde URBANUM II in synodo Nemausen. 1096, can. 2 et 3.

De *systemate* seu ordinationum complexione ducta ex allatis regulis, et octo sequentibus articulis comprehensa, *pro reformatione regularium.*

84. Art. I. *De uno dumtaxat ordine in Ecclesia re-* 1584 (1447)
tinendo, ac de seligenda prae ceteris regula Sancti Benedicti, cum ob sui praestantiam tum ob praeclara illius ordinis merita, sic tamen, ut in his quae forte occurrent temporum conditioni minus congrua, instituta vitae ratio apud Portum-Regium[1] *lucem praeferat ad explorandum, quid addere, quid detrahere conveniat;*

Art. II. *Ne compotes fiant ecclesiasticae hierarchiae, qui* 1585
se huic ordini adiunxerint; nec ad sacros ordines promoveantur, praeterquam ad summum unus vel duo, initiandi tanquam curati vel capellani monasterii, reliquis in simplici laicorum ordine remanentibus;

Art. III. *Unum [tantum] in unaquaque civitate admittendum* 1586
monasterium, idque extra moenia civitatis in locis abditioribus et remotioribus collocandum;

Art. IV. *Inter occupationes vitae monasticae pars sua labori* 1587
manuum inviolate servanda, relicto tamen congruo tempore psalmodiae impendendo, aut etiam si cui libuerit litterarum studio; psalmodia deberet esse moderata, quia nimia eius prolixitas parit praecipitantiam, molestiam, evagationem; quo plus auctae sunt psalmodiae, orationes, preces, tantundem peraequa proportione omni tempore imminutus fervor est sanctitasque regularium;

Art. V. *Nulla foret admittenda distinctio monachos* 1588
inter sive choro, sive ministeriis addictos; inaequalitas isthaec gravissimas omni tempore lites excitavit ac discordias, et a communitatibus regularium spiritum caritatis expulit;

Art. VI. *Votum perpetuae stabilitatis numquam* 1589
tolerandum; non illud norant veteres monachi, qui tamen Ecclesiae consolatio et christianismi ornamentum exstiterunt; vota castitatis, paupertatis et oboedientiae non admittentur instar communis et stabilis regulae. Si quis ea vota, aut omnia, aut aliqua facere voluerit, consilium et veniam ab epi-

[1] Port-Royal in Gallia prope Paris.

scopo postulabit, qui tamen nunquam permittet, ut perpetua sint, nec anni fines excedent; tantummodo facultas dabitur ea renovandi sub iisdem conditionibus;

1590 (1453) Art. VII. *Omnem episcopus habebit inspectionem in eorum vitam, studia, progressum in pietate; ad ipsum pertinebit monachos admittere et expellere, semper tamen accepto contubernalium consilio;*

1591 Art. VIII. *Regulares ordinum, qui adhuc remanent, licet sacerdotes, in hoc monasterium admitti etiam possent, modo in silentio et solitudine propriae sanctificationi vacare cuperent; quo casu dispensationi locus fieret in generali regula n. 2 statuta, sic tamen, ne vitae institutionem sequantur ab aliis discrepantem, adeo ut non plus quam una aut ad summum duae in diem Missae celebrentur, satisque ceteris sacerdotibus esse debeat una cum communitate concelebrare.*

Item *pro reformatione monialium.*

1592 *Vota perpetua usque ad annum 40 aut 45 non admittenda; moniales solidis exercitationibus, speciatim labori, addicendae, a carnali spiritualitate, qua pleraeque distinentur, avocandae; expendendum, utrum, quod ad ipsas attinet, satius foret monasterium in civitate relinqui.*

Systema vigentis atque iam antiquitus probatae ac receptae disciplinae subversivum, perniciosum, constitutionibus apostolicis et plurium Conciliorum, etiam generalium, tum speciatim TRIDENTINI sanctionibus oppositum et iniuriosum, favens haereticorum in monastica vota et regularia instituta, stabiliori consiliorum evangelicorum professioni addicta, conviciis et calumniis.

[F. Errores] de nationali concilio convocando.

1593 85. Propositio enuntians, qualemcunque cognitionem ecclesiasticae historiae sufficere, ut fateri quisque debeat, convocationem concilii nationalis unam esse ex viis canonicis, qua finiantur in ecclesia respectivarum nationum controversiae spectantes ad religionem; sic intellecta, ut controversiae ad fidem et mores spectantes in ecclesia quacunque subortae per nationale concilium irrefragabili iudicio finiri valeant; quasi inerrantia in fidei et morum quaestionibus nationali concilio competeret: — schismatica, haeretica. *1736*

Mandamus igitur omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, ne de dictis propositionibus et doctrinis sentire, docere, praedicare praesumant, contra quam in hac nostra Constitutione declaratur: ita ut, quicunque illas vel earum aliquam coniunctim vel divisim docuerit, defenderit, ediderit aut de eis, etiam disputando, publice vel privatim tractaverit, nisi forsitan impugnando, ecclesiasticis censuris aliisque contra similia perpetrantes a iure statutis poenis ipso facto absque alia declaratione subiaceat. 1594 (1457)

Ceterum, per hanc expressam praefatarum propositionum et doctrinarum reprobationem alia in eodem libro contenta nullatenus approbare intendimus: cum praesertim in eo complures deprehensae fuerint propositiones et doctrinae, sive illis, quae supra damnatae sunt, affines, sive quae communis ac probatae cum doctrinae et disciplinae temerarium contemptum tum maxime infensum in Romanos Pontifices et Apostolicam Sedem animum prae se ferunt. Duo vero speciatim notanda censemus, quae de augustissimo sanc-
39 tissimae Trinitatis mysterio, § 2 decreti de fide, si non pravo animo, imprudentius certe synodo exciderunt, quae facile rudes praesertim et incautos in fraudem impellere valeant. 1595

Primum, dum posteaquam rite praemisit, Deum in suo Esse unum et simplicissimum permanere, continuo subiungens, ipsum Deum in tribus personis distingui, perperam discedit a communi et probata in christianae doctrinae institutionibus formula, qua Deus unus quidem in tribus personis distinctis dicitur, non in tribus personis distinctus: cuius formulae commutatione hoc vi verborum subrepit erroris periculum, ut essentia divina distincta in personis putetur, quam fides catholica sic unam in personis distinctis confitetur, ut eam simul profiteatur in se prorsus indistinctam. 1596

Alterum quod de ipsismet tribus divinis personis tradit, eas secundum earum proprietates personales et incommunicabiles exactius loquendo exprimi seu appellari Patrem, Verbum et Spiritum Sanctum: quasi minus propria et exacta foret appellatio Filii, tot Scripturae 1597

locis consecrata, voce ipsa Patris e coelis et e nube delapsa, tum formula baptismi a Christo praescripta, tum et praeclara illa confessione, qua beatus ab ipsomet Christo PETRUS est pronuntiatus; ac non potius retinendum esset, quod, edoctus ab Augustino, angelicus praeceptor[1] vicissim ipse docuit, *in nomine Verbi eandem proprietatem importari, quae in nomine Filii,* dicente nimirum Augustino[2]: *Eo dicitur Verbum, quo Filius.*

1598 Neque silentio praetereunda insignis et fraudis plena
(1461) synodi temeritas, quae pridem improbatam ab Apostolica Sede conventus Gallicani declarationem [n. 1313 sqq] anni 1682 ausa sit non amplissimis modo laudibus exornare, sed, quo maiorem illi auctoritatem conciliaret, eam in decretum *de fide* inscriptum insidiose includere, articulos in illa contentos palam adoptare, et quae sparsim per hoc ipsum decretum tradita sunt, horum articulorum publica et sollemni professione obsignare. Quo sane non solum gravior longe se nobis offert de synodo, quam praedecessoribus Nostris fuerit de comitiis illis expostulandi ratio, sed et ipsimet Gallicanae ecclesiae non levis iniuria irrogatur, quam dignam synodus existimaverit, cuius auctoritas in patrocinium vocaretur errorum, quibus illud est contaminatum decretum.

1599 Quamobrem, quae acta conventus Gallicani, mox ut prodierunt, praedecessor Noster venerabilis INNOCENTIUS XI per litteras in forma Brevis die 11. Aprilis anni 1682, post autem expressius ALEXANDER VIII Constitutione «*Inter multiplices*» die 4. Augusti anni 1690 [v. n. 1322 sqq] pro apostolici sui muneris ratione improbarunt, resciderunt, nulla et irrita declararunt; multo fortius exigit a nobis pastoralis sollicitudo, recentem horum factam in synodo tot vitiis affectam adoptionem velut temerariam, scandalosam ac praesertim post edita praedecessorum Nostrorum decreta huic Apostolicae Sedi summopere iniuriosam reprobare ac damnare, prout eam praesenti hac nostra Constitutione reprobamus et damnamus ac pro reprobata et damnata haberi volumus.

---

[1] S. Thomas, Summa Theol. 1, q. 34, a. 2 ad 3.
[2] S. Augustinus, De Trinit. l. 7, c. 2 [ML 42 (Aug. VIII), 936].

PIUS VII 1800—1823.

De indissolubilitate matrimonii[1].

[Ex Brevi ad Carolum de Dalberg Archiepisc. Moguntinum, 8. Oct. 1803.]

969 *Summus Pontifex ad dubia sibi proposita respondet* 1600
inter alia: Sententiam laicorum tribunalium et acatholi- (1462)
corum conventuum, a quibus praesertim matrimoniorum nullitas declaratur eorumque vinculi attentatur dissolutio, nullum robur vimque prorsus nullam penes Ecclesiam consequi posse. . . .

Gravissimum commissuros scelus suumque sacrum 1601
ministerium prodituros esse eos parochos, qui has (1464)
nuptias sua praesentia probarent suaque benedictione firmarent. Neque enim illae nuptiae dicendae sunt, sed potius adulterina conubia. . . .

De versionibus s. Scripturae[2].

[Ex ep. «Magno et acerbo» ad archiepisc. Mohilovensem, 3. Sept. 1816.]

783 Magno et acerbo dolore confecti sumus, ubi accepimus 1602
exitiosum consilium haud ita primum susceptum, quo sacratissimi Bibliorum libri novis ac praeter saluberrimas Ecclesiae regulas editis interpretationibus iisque callide in pravos sensus contortis vernacula qualibet lingua passim pervulgantur. Namque ab aliqua iam ex perlatis ad Nos huiusmodi versionibus animadvertimus eam in purioris doctrinae sanctitatem parari perniciem, ut facile fideles ex iis fontibus letale ebibant venenum, ex quibus haurire debuissent *aquas sapientiae salutaris* [Eccli 15, 3]. . . .

Obversari enim tibi debuisset ante oculos, quod con- 1603
stanter et praedecessores Nostri monuerunt, nimirum, si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde detrimenti quam utilitatis oriri. Porro Romana Ecclesia solam vulgatam editionem ex notissimo TRIDENTINI Concilii praescripto [v. n. 785 sq] suscipiens, aliarum linguarum versiones respuit, easque tantum permittit quae cum adnotationibus ex Patrum

---

[1] RskMm II 86 sqq. [2] ASS 9 (1876), 582 sqq.

et catholicorum doctorum scriptis opportune depromptis eduntur, ne tantus thesaurus pateat novitatum corruptelis, atque ut Ecclesia toto orbe diffusa sit labii unius et sermonum eorundem.

1604 Sane cum in vernaculo sermone creberrimas animadvertamus vicissitudines, varietates commutationesque, profecto ex immoderata biblicarum versionum licentia immutabilitas illa convelleretur, quae divina decet testimonia, et fides ipsa nutaret, cum praesertim ex unius syllabae ratione quandoque de dogmatis veritate dignoscatur. In id proinde pravas teterrimasque machinationes suas conferre in more habuerunt haeretici, ut editis vernaculis Bibliis (de quorum tamen mira varietate ac discrepantia ipsi se invicem accusant et carpunt) suos quisque errores sanctiore divini eloquii apparatu obvolutos per insidias obtruderent. «Non [neque] enim natae sunt haereses, inquiebat S. Augustinus, nisi dum Scripturae bonae intelliguntur non bene, et quod in eis non bene intelligitur, etiam temere et audacter asseritur.»[1] Quod si viros pietate et sapientia spectatissimos in Scripturarum interpretatione haud raro defecisse dolemus, quid non timendum, si imperito vulgo, qui ut plurimum non delectu aliquo, sed temeritate quadam iudicat, translatae in vulgarem quamcunque linguam Scripturae libere pervolvendae traderentur? . . .

1605 Quare in celebri illa sua ad fideles ecclesiae Metensis epistola sapienter omnino haec praecipit decessor Noster INNOCENTIUS III: Arcana vero fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cum non passim ab omnibus possint intelligi, sed ab eis tantum qui ea fideli possunt concipere intellectu. Propter quod simplicioribus, inquit Apostolus, *quasi parvulis in Christo lac potum dedi vobis, non escam* [1 Cor 3, 2]. Maiorum enim est solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat: «*Sapientiam . . . loquimur inter perfectos*» [1 Cor 2, 6]; *inter vos autem nihil iudicavi me scire, nisi Iesum Christum et hunc crucifixum* [1 Cor 2, 2]. Tanta est enim divinae Scripturae profunditas, ut non solum simplices et illitterati,

[1] S. Augustinus, In Io. tr. 18, c. 1 [ML 35 (Aug. III b), 1536].

sed etiam prudentes et docti non plene sufficiant ad illius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit Scriptura: Quia multi «*defecerunt scrutantes scrutinio*» [Ps 63, 7].

Unde recte fuit olim in lege divina statutum, ut bestia 1606
quae montem tetigisset lapidaretur [Hebr 12, 20; Ex 19, 12 sq], ne videlicet simplex aliquis et indoctus praesumat ad sublimitatem sacrae Scripturae pertingere vel eam aliis praedicare. Scriptum est enim: «*Altiora te ne quaesieris*» [Eccli 3, 22]. Propter quod dicit Apostolus: «*Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*» [Rom 12, 3]. At notissimae sunt non mox laudati INNOCENTII III solum, sed et PII IV, CLEMENTIS VIII et BENEDICTI XIV Constitutiones, quibus praecavebatur, ne, si ad liquidum cunctis pateret Scriptura, forte vilesceret et pateret despectui, aut prave intellecta a mediocribus, in errorem induceret. Sed, quae sit Ecclesiae mens de Scripturae lectione atque interpretatione, noscat luculentissime fraternitas tua ex praeclara alterius praedecessoris Nostri CLEMENTIS XI Constitutione «Unigenitus», qua illae doctrinae diserte improbantur, quibus utile ac necessarium asserebatur omni tempori, omni loco et omni personarum generi cognoscere mysteria sacrae Scripturae, cuius lectio esse pro omnibus adstruebatur, damnosumque esse christianum populum ab eodem retrahere, immo Christi os fidelibus obturari, cum ex ipsorum manibus Novum Testamentum abripiatur. [Prop. Quesnelli 79—85: n. 1439—1445.]

LEO XII 1823—1829.

De versionibus s. Scripturae[1].

[Ex Encycl. «Ubi primum», 5. Maii 1824.]

783 . . . Hostium nostrorum iniquitas eousque progreditur, 1607
ut praeter colluviem perniciosorum librorum religioni per se infestam, in religionis detrimentum vertere nitantur etiam sacras Litteras ad religionis ipsius aedificationem divinitus nobis datas. Non vos latet,

[1] BRC 16, 47 b sq; ASS 9 (1876), 591 sq.

Venerabiles Fratres, *Societatem* quandam, dictam vulgo *biblicam*, per totum orbem audacter vagari, quae spretis sanctorum Patrum traditionibus, et contra notissimum TRIDENTINI Concilii decretum [v. n. 786], in id collatis viribus ac modis omnibus intendit, ut in vulgares linguas nationum omnium sacra vertantur vel potius pervertantur Biblia. . . .

1608 Ad quam pestem avertendam praedecessores Nostri plures ediderunt Constitutiones . . . [e. g. PIUS VII; v. n. 1602 sqq]. . . . Nos quoque pro apostolico Nostro munere hortamur vos, Venerabiles Fratres, ut gregem vestrum a letiferis hisce pascuis amovere omnimode satagatis. *Arguite, obsecrate, instate opportune importune in omni patientia et doctrina* [2 Tim 4, 2], ut fideles vestri regulis nostrae Indicis Congregationis adamussim inhaerentes sibi persuadeant, «si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quam utilitatis oriri». Quam veritatem et experientia commonstrat, et praeter ceteros Patres declaravit S. Augustinus his verbis: «Non enim . . .» [v. n. 1604].

PIUS VIII 1829—1830.

De usura[1].

[Resp. PII VIII ad episc. Rhedonensem *datum in audientia*, 18. Aug. 1830.]

1609 Episcopus Rhedonensis in Gallia exponit . . ., non 1475
(1470) eandem esse confessariorum suae dioecesis sententiam de lucro percepto ex pecunia negotiatoribus mutuo data, ut ea ditescant.

De sensu epistolae encyclicae *Vix pervenit* [v. n. 1475 sqq] acriter disputatur. Ex utraque parte momenta afferuntur ad tuendam eam, quam quisque amplexus est, sententiam, tali lucro faventem aut contrariam. Inde querelae, dissensiones, denegatio sacramentorum plerisque negotiatoribus isti ditescendi modo inhaerentibus, et innumera damna animarum.

[1] CL VI 681 sq; MThCc 16, 1066 sq.

Ut animarum damnis occurrant, nonnulli confessarii mediam inter utramque sententiam viam se posse tenere arbitrantur. Si quis ipsos consulat de istiusmodi lucro, illum ab eo deterrere conantur. Si poenitens perseveret in consilio pecuniam mutuo dandi negotiatoribus, et obiciat, sententiam tali mutuo faventem multos habere patronos et insuper non fuisse damnatam a Sancta Sede non semel ea de re consulta: tunc isti confessarii exigunt, ut poenitens promittat se filiali oboedientia obtemperaturum iudicio Summi Pontificis, si intercedat, qualecunque sit; nec, hac promissione obtenta, absolutionem denegant, quamvis probabiliorem credant opinionem contrariam tali mutuo. Si poenitens non confiteatur de lucro ex pecunia sic mutuo data, et videatur in bona fide: isti confessarii, etiamsi aliunde noverint ab eo perceptum esse aut etiam nunc percipi istiusmodi lucrum, eum absolvunt, nulla ea de re interrogatione facta, quando timent, ne poenitens admonitus restituere aut a tali lucro abstinere recuset.

Inquirit ergo dictus episcopus Rhedonensis: 1610

I. Utrum possit horum posteriorum confessariorum (1470)
agendi rationem probare.

II. Utrum alios confessarios rigidiores ipsum adeuntes consulendi causa possit hortari, ut istorum agendi rationem sequantur, donec Sancta Sedes expressum ea de quaestione iudicium ferat.

Respondit PIUS VIII:

Ad I. Non esse inquietandos.

Ad II. Provisum in primo.

GREGORIUS XVI 1831—1846.

De usura[1].

[Declarationes circa responsum PII VIII supra allatum.]

A. Ad dubia episcopi Vivariensis: 1611

1. «An praefatum iudicium Sanctissimi Pontificis in- (1471)
telligendum sit, ut verba ipsius sonant, et separatim a

[1] CL VI 689 cd; MThCc 16, 1073 1083.

titulo legis principis, de quo Eminentissimi Cardinales loquuntur in his responsis, ita ut unice agatur de mutuo negotiatoribus facto.

2. An titulus ex lege principis, de quo Eminentissimi Cardinales, sic intelligendus sit, ut sufficiat legem principis declarare, licitum esse cuique convenire de lucro ex solo mutuo facto, sicut fit in codice civili Francorum, quin dicat se concedere ius tale lucrum percipiendi.»

Congregatio S. Officii respondit 31. Aug. 1831:

Provisum in decretis feriae IV, d. 18. Aug. 1830 [n. 1610], atque dentur decreta.

1612 *B. Ad dubium episcopi Nicaenensis:*

(1472) «An poenitentes, qui moderatum lucrum solo legis titulo ex mutuo dubia vel mala fide perceperunt, absolvi sacramentaliter possint, nullo imposito restitutionis onere, dummodo de patrato ob dubiam vel malam fidem peccato sincere doleant, et filiali oboedientia parati sint stare mandatis Sanctae Sedis.»

Congregatio S. Officii respondit 17. Ian. 1838:

Affirmative, dummodo parati sint stare mandatis Sanctae Sedis[1].

De Indifferentismo contra Félicité de Lamennais[2].

[Ex Encycl. «Mirari vos arbitramur», 15. Aug. 1832.]

1613 Alteram nunc persequimur causam malorum uberri-
(1473) mam, quibus afflictari in praesens comploramus Ecclesiam, indifferentismum scilicet, seu pravam illam opinionem, quae improborum fraude ex omni parte percrebuit, qualibet fidei professione aeternam posse animae

[1] In eundem sensum responsum est a Sacra Poenitentiaria, 16. Sept. 1830, 14. Aug. 1831, 11. Nov. 1831, 11. Febr. 1832, 23. Nov. 1832, et a S. Officio in resolutione 31. Aug. 1831 approbata a GREGORIO XVI; cf. CL VI 677 sqq; MThCc 16, 1067 sqq.

[2] BRC 19, 129a sqq; ASS 4 (1868), 341 sqq; RskRP IV 100 sqq. — Félicité de Lamennais natus 19. Iunii 1782 in Saint-Malo Britanniae minoris simul cum Montalembert et Lacordaire condidit a. 1830 ephemerides «*L'Avenir*» pro vindicandis Ecclesiae iuribus, quas erroribus infectas suspendere coactus est. Damnationi primo se subiecit, sed postea Ecclesiam acriter impugnabat. Decessit Parisiis nullo signo retractationis edito d. 27. Febr. 1854.

salutem comparari, si mores ad recti honestique normam exigantur. . . . Atque ex hoc putidissimo indifferentismi fonte absurda illa fluit ac erronea sententia seu potius deliramentum, asserendam esse ac vindicandam cuilibet libertatem conscientiae.

Cui quidem pestilentissimo errori viam sternit plena 1614
illa atque immoderata libertas opinionum, quae (1473)
in sacrae et civilis rei labem late grassatur, dictitantibus per summam impudentiam nonnullis, aliquid ex ea commodi in religionem promanare. At quae peior mors animae, quam libertas erroris? inquiebat Augustinus (ep. 166). Freno quippe omni adempto, quo homines contineantur in semitis veritatis, proruente iam in praeceps ipsorum natura ad malum inclinata, vere apertum dicimus *puteum* abyssi, e quo vidit Ioannes [Apc 9, 3] *ascendere fumum, quo obscuratus est sol, locustis* ex eo prodeuntibus in vastitatem terrae. . . .

Neque laetiora et religioni et principatui ominari pos- 1615
semus ex eorum votis, qui Ecclesiam a regno se- (1474)
parari mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrumpi discupiunt. Constat quippe, pertimesci ab impudentissimae libertatis amatoribus concordiam illam, quae semper rei et sacrae et civili fausta exstitit ac salutaris. . . .

Eos imprimis affectu paterno complexi, qui ad sacras 1616
praesertim disciplinas et ad philosophicas quaestiones animum appulere, hortatores auctoresque iisdem sitis, ne solius ingenii sui viribus freti imprudenter a veritatis semita in viam abeant impiorum. Meminerint *Deum esse sapientiae ducem emendatoremque sapientium* [cf. Sap 7, 15], ac fieri non posse, ut sine Deo Deum discamus, qui per Verbum docet homines scire Deum[1]. Superbi seu potius insipientis hominis est, fidei mysteria, quae exsuperant omnem sensum, humanis examinare ponderibus nostraeque mentis rationi confidere, quae naturae humanae conditione debilis est et infirma.

[1] Cf. S. Irenaeus, Contra haereses l. 4, c. 6 [MG 7, 986 C sqq].

De falsis doctrinis Felicitati de Lamennais [1].

[Ex Encycl. «Singulari nos affecerant gaudio» ad episcopos Galliarum, 25. Iunii 1834.]

1617 (1476) Ceterum lugendum valde est, quonam prolabantur humanae rationis deliramenta, ubi quis novis rebus studeat atque contra Apostoli monitum nitatur *plus sapere quam oporteat sapere* [cf. Rom 12, 3], sibique nimium praefidens veritatem quaerendam autumet extra catholicam Ecclesiam, in qua absque vel levissimo erroris coeno ipsa invenitur, quaeque idcirco columna ac firmamentum veritatis appellatur et est. Probe autem intelligitis, Venerabiles Fratres, Nos hic loqui etiam de fallaci illo haud ita pridem invecto philosophiae systemate plane improbando, quo ex proiecta et effrenata novitatum cupiditate veritas, ubi certo consistit, non quaeritur, sanctisque et apostolicis traditionibus posthabitis doctrinae aliae inanes, futiles incertaeque, nec ab Ecclesia probatae adsciscuntur, quibus veritatem ipsam fulciri ac sustineri vanissimi homines perperam arbitrantur.

Damnatio operum Georgii Hermes [2].

[Ex Brevi «Dum acerbissimas», 26. Sept. 1835.]

1618 (1486) Ad augendas, quibus diu noctuque ob id [scil. persecutiones Ecclesiae] premimur, angustias illud etiam calamito- 1795

[1] BRC 19, 380b; RskRP IV 127. — Cum Summus Pontifex litteris encyclicis d. 15. Aug. 1832 doctrinam Felicitati Roberti de Lamennais et ephemeridum dictarum *L'Avenir* damnasset, utpote quae ad tuendam Ecclesiae libertatem rebellionem plenamque Ecclesiae a regno separationem praedicaret, nonnullaque absona de viribus rationis proferret, Lamennais quidem aliquatenus cedere visus est, paulo post vero librum infamem, cui titulus *Paroles d'un croyant*, edidit. Pontifex igitur hac in Encyclica librum damnat, conqueriturque vehementer, quod contra prioris Encyclicae doctrinam iteratis vicibus debitam principibus oboedientiam impugnaverit, indifferentismum omnimodamque libertatem conscientiae docuerit. Tunc de fide et ratione ea addit, quae supra allegantur.

[2] RskRP IV 150 sqq; ACol 227 sqq. — Georgius Hermes, natus 22. Apr. 1775 in vico Dreierwalde prope Rheine Westfaliae, 1807 Prof. theologiae erat Monasterii, 1820 Bonnae, ubi 26. Maii 1831 mortuus est. — Damnantur hoc Brevi *Introductionis in Theologiam Christiano-Catholicam* pars 1 (philosophica) et 2 (theologica) [«Philosophische

sissimum ac summopere deplorandum accedit, quod inter eos, qui pro religione editis operibus certant, nonnulli simulate se intrudere audeant, qui similiter pro eadem videri volunt et ostentant se dimicare, ut retenta religionis specie, veritate autem despecta, facilius possint per philosophiam seu per vanas eorum philosophicas commentationes et inanem fallaciam incautos seducere atque pervertere, hinc et populos decipere fidentiusque inimicis palam saevientibus adiutrices porrigere manus. Quapropter, ut nobis impiae et insidiosae quorundam horum scriptorum molitiones innotuerunt, non distulimus per nostras Encyclicas aliasque Apostolicas litteras callida eorum et prava denuntiare consilia erroresque damnare, simul et exitiales patefacere fraudes, quibus divinam Ecclesiae constitutionem et ecclesiasticam disciplinam, immo et totum ipsum publicum ordinem funditus evertere vaferrime contendunt. Et quidem tristissimo facto comprobatum est, eos deposito tandem simulationis velo perduellionis vexillum contra quamcunque a Deo constitutam potestatem alte iam extulisse.

Verum non haec sola subest gravissima lugendi causa. 1619 (1487)
Praeter enim eos, qui omnium catholicorum scandalo se perduellibus devoverunt, ad amaritudinum nostrarum cumulum in theologicum etiam studium prodire videmus, qui novitatis cupidine et aestu *«semper discentes et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes»* [2 Tim 3, 7], magistri exsistunt erroris, quia veritatis discipuli non fuerunt. Peregrinis quippe improbandisque doctrinis sacra ipsi inficiunt studia et publicum etiam, si quod tenent in scholis et academiis, docendi magisterium profanare non dubitant, ipsumque, quod tueri se iactant, sacratissimum adulterare dignoscuntur fidei depositum. Atque inter huiusmodi erroris magistros ex

Einleitung in die christkatholische Theologie» (Monasterii 1819) et «Positive Einl. in die christkath. Theol.» (ibid. 1829)] et *Dogmatices* pars 1 [«Christkatholische Dogmatik» (Monasterii 1834)] decreto S. Congreg. Indicis d. 26. Sept. 1835 [Analecta Iuris Pont. II 1442 sq]. Summus Pontifex d. 7. Ian. 1836 declarari mandavit, etiam partem 2 et 3 *Dogmatices* (Monasterii 1835) comprehendi decreto supradicto. PIUS IX d. 25. Iulii 1847 utrumque decretum confirmavit.

constanti et fere communi per Germaniam fama adnumeratur Georgius Hermes, utpote qui audacter a regio, quem universa traditio et SS. Patres in exponendis ac vindicandis fidei veritatibus tramitem stravere, deflectens, quin et superbe contemnens et damnans, tenebrosam ad errorem omnigenum viam moliatur in dubio positivo tanquam basi omnis theologicae inquisitionis et in principio, quod statuit, rationem principem normam ac unicum medium esse, quo homo assequi possit supernaturalium veritatum cognitionem. . . .

1620 (1487) Hos igitur libros tradi iussimus theologis Germanicae linguae peritissimis omni ex parte diligentissime perscrutandos. . . . Tandem . . . [*Em^mi Card. Inquisitores*] omni studio, prout rei gravitas postulabat, cuncta et singula expendentes . . . diiudicarunt, *evanescere* auctorem *in cogitationibus suis* [Rom 1, 21] pluraque in dictis operibus contexere absurda et a doctrina catholicae Ecclesiae aliena; praesertim vero circa naturam fidei et credendorum regulam, circa sacram Scripturam, traditionem, revelationem et Ecclesiae magisterium, circa motiva credibilitatis, circa argumenta, queis exsistentia Dei adstrui confirmarique consuevit, circa ipsius Dei essentiam, sanctitatem, iustitiam, libertatem, eiusdemque finem in operibus, quae a theologis vocantur ad extra, necnon circa gratiae necessitatem, eiusdemque ac donorum distributionem, retributionem praemiorum, et poenarum inflictionem, circa protoparentum statum, peccatum originale, ac hominis lapsi vires; eosdemque libros tanquam continentes doctrinas et propositiones respective falsas, temerarias, captiosas, in scepticismum et indifferentismum inducentes, erroneas, scandalosas, in catholicas scholas iniuriosas, fidei divinae eversivas, haeresim sapientes ac alias ab Ecclesia damnatas, prohibendos et damnandos esse censuerunt.

1621 Nos itaque . . . praedictos libros, ubicunque et quocunque idiomate, seu quavis editione aut versione hucusque impressos aut in posterum, quod absit, imprimendos tenore praesentium damnamus et reprobamus ac in indicem librorum prohibitorum referri mandamus.

De fide et ratione (contra Ludovic. Eug. Bautain)[1].

[Theses a Bautain subscriptae, 8. Sept. 1840.]

1795 1. Ratiocinatio potest cum certitudine probare exsisten- 1622
tiam Dei et infinitatem perfectionum eius. Fides, donum (1488)
coeleste, posterior est revelatione; hinc non potest allegari contra atheum ad probandam Dei exsistentiam.

2. Divinitas revelationis Mosaicae probatur cum 1623
certitudine per traditionem oralem et scriptam synagogae et christianismi.

3. Probatio ex miraculis Iesu Christi desumpta, 1624
sensibilis et percellens pro testibus ocularibus, vim suam et fulgorem nequaquam amisit quoad generationes subsequentes. Invenimus hanc probationem omni cum certitudine in authenticitate Novi Testamenti, in traditione orali et scripta omnium Christianorum. Hac duplici traditione debemus eam [scil. revelationem] demonstrare iis, qui vel eam reiciunt vel nondum admissam requirunt.

4. Non habemus ius requirendi ab incredulo, ut admittat 1625
resurrectionem divini Salvatoris nostri, priusquam illi proposuerimus argumenta certa; et haec argumenta per ratiocinationem ex eadem traditione deducuntur.

5. Quoad has quaestiones varias ratio fidem prae- 1626
cedit debetque ad eam nos conducere.

6. Quamvis debilis et obscura reddita sit ratio per pec- 1627
catum originale, remansit tamen in ea sat claritatis et virtutis, ut ducat nos cum certitudine ad [cognoscendam] exsistentiam Dei, ad revelationem factam Iudaeis per Moysen et Christianis per adorabilem nostrum Hominem-Deum[2].

[1] Cf. ASS 3 (1867) 224. — Ludovicus Eug. Bautain, natus 1796 Parisiis, ab anno 1819 Professor Argentoratensis [Strassburg], cum doctrinas quasdam de ratione et fide, a communibus sententiis absonas, protulisset, monitus est ab episcopo suo [de Trévern], qui et pastoralem instructionem hac de re edidit. GREGORIUS XVI Brevi d. 20. Sept. 1834 episcopi studium laudavit spemque expressit fore, ut sacerdos ille a suis opinionibus desisceret. Bautain, vir maxime ceteroquin meritus, laudabiliter se subiecit et 18. Nov. 1835 sex propositiones orthodoxas subscripsit. Cum tamen periculum immineret, ne omnia eius opera damnarentur, Romam ipse profectus opus suum praecipuum «La Philosophie du christianisme» iudicio ecclesiastico subiecit atque 8. Sept. 1840 propositiones supra dictas, sed paulo mutatas, iterum subscripsit, quas ad verbum translatas (simul cum textu originali) exhibemus. Cf. Dictionnaire de la Théologie, éd. Vacant-Mangenot, art. «Bautain»; De Regny, L'abbé Bautain, Paris 1884, 280. — Mortuus est 18. Oct. 1867.

[2] Textus originalis a Bautain subscriptus hic est (quae a thesibus prima vice subscriptis differunt, *typis italicis* exprimuntur): «1. Le raisonnement peut prouver avec certitude l'existence de Dieu et *l'infinité*

De materia extremae unctionis [1].

[Ex Decr. S. Off. sub PAULO V, 13. Ian. 1611, et GREGORIO XVI, 14. Sept. 1842.]

1628 (1494) 1. *Propositionem:* «quod nempe sacramentum extremae unctionis oleo episcopali benedictione non consecrato ministrari valide possit» 907

S. Off. 13. Ian. 1611 declaravit: esse temerariam et errori proximam.

1629 2. *Similiter ad dubium:* an in casu necessitatis parochus ad validitatem sacramenti extremae unctionis uti possit oleo a se benedicto,

S. Off. 14. Sept. 1842 respondit: negative ad formam decreti feriae V coram SS. diei 13. Ian. 1611, *quam resolutionem* GREGORIUS XVI *eadem die approbavit.*

---

de ses perfections. — La foi, don du ciel, est postérieure à la révélation; elle ne peut donc pas être alléguée vis-à-vis d'un athée en preuve de l'existence de Dieu. — 2. *La divinité* de la révélation mosaïque se prouve avec certitude par la tradition orale et écrite de la synagogue et du christianisme. — 3. La preuve *tirée des miracles de Jésus-Christ,* sensible et frappant pour les témoins oculaires, n'a point perdu sa force et son éclat vis-à-vis des générations subséquentes. Nous trouvons cette preuve *en toute certitude dans l'authenticité du Nouveau Testament,* dans la tradition orale et écrite de tous les Chrétiens. C'est par cette double tradition que nous devons la démontrer à ceux qui la rejettent ou qui, sans l'admettre encore, la désirent. — 4. On n'a pas le droit d'attendre d'un incrédule qu'il admette la résurrection de notre divin Sauveur, avant de lui en avoir administré des preuves certaines; et ces preuves sont déduites de la même tradition par le raisonnement. — 5. *Sur ces questions diverses la raison précède la foi et doit nous y conduire.* — 6. *Quelque faible et obscure que soit devenue la raison par le péché originel, il lui reste assez de clarté et de force pour nous guider avec certitude à l'existence de Dieu, à la révélation* faite aux Juifs par Moïse, et aux chrétiens par notre adorable Homme-Dieu.» — Denique 26. Apr. 1844 cum coetum religiosum fundare in animo haberet, a S. C. Ep. et Reg. iussus est subscribendo promittere: «1. De ne jamais enseigner qu'avec les seules lumières de la droite raison, abstraction faite de la révélation divine, on ne puisse donner une véritable démonstration de l'existence de Dieu. — 2. ... qu'avec la raison seule on ne puisse démontrer la spiritualité et l'immortalité de l'âme ou toute autre vérité purement naturelle, rationelle ou morale. — 3. ... qu'avec la raison seule on ne puisse avoir la science des principes ou de la métaphysique, ainsi que des vérités qui en dépendent, comme science tout à fait distincte de la théologie surnaturelle qui se fonde sur la révélation divine. — 4. ... que la raison ne puisse acquérir une vraie et pleine certitude des motifs de crédibilité, c'est-à-dire de ces motifs qui rendent la révélation divine évidemment croyable, tels que sont spécialement les miracles et les prophéties, et particulièrement la résurrection de Jésus-Christ» [v. n. 1650 sq].

[1] ACol 1860, 232.

De versionibus s. Scripturae [1].

[Ex Encycl. «Inter praecipuas», 6. Maii 1844.]

... Perspectum vobis est vel a prima christiani nominis 1630
aetate hanc fuisse propriam haereticorum artem, ut repudiato verbo Dei tradito et Ecclesiae catholicae auctoritate reiecta Scripturas aut manu interpolarent aut sensus expositionem interverterent. Nec denique ignoratis, quanta vel diligentia vel sapientia opus sit ad transferenda fideliter in aliam linguam eloquia Domini; ut nihil proinde facilius contingat, quam ut in eorundem versionibus per societates biblicas multiplicatis gravissimi ex tot interpretum vel imprudentia vel fraude inserantur errores; quos ipsa porro illarum multitudo et varietas diu occultat in perniciem multorum. Ipsarum tamen societatum parum aut nihil omnino interest, si homines biblia illa vulgaribus sermonibus interpretata lecturi in alios potius quam alios errores dilabantur; dummodo assuescant paulatim ad liberum de Scripturarum sensu iudicium sibimet ipsis vindicandum, atque ad contemnendas traditiones divinas ex Patrum doctrina in Ecclesia catholica custoditas, ipsumque Ecclesiae magisterium repudiandum.

Hunc in finem biblici iidem socii Ecclesiam sanctam- 1631
que hanc PETRI Sedem calumniari non cessant, quasi a pluribus iam saeculis fidelem populum a sacrarum Scripturarum cognitione arcere conetur; cum tamen plurima exstent eademque luculentissima documenta singularis studii, quo recentioribus ipsis temporibus summi Pontifices, ceterique illorum ductu catholici antistites usi sunt, ut catholicorum gentes ad Dei eloquia scripta et tradita impensius erudirentur.

Iis in regulis, quae a Patribus a TRIDENTINA Synodo 1632
delectis conscriptae et a PIO IV ... approbatae indicique librorum prohibitorum praemissae sunt, generali sanctione statutum legitur, ut biblia vulgari sermone edita non aliis permitterentur, nisi quibus illorum lectio ad fidei atque pietatis augmentum profutura iudicaretur.

---

[1] ASS 9 (1876), 621 sqq.

Huic eidem regulae nova subinde propter perseverantes haereticorum fraudes cautione constrictae ea demum auctoritate BENEDICTI XIV adiecta declaratio est, ut permissa porro habeatur lectio vulgarium versionum, quae ab Apostolica Sede approbatae, aut cum annotationibus desumptis ex sanctis Ecclesiae Patribus vel ex doctis catholicisque viris editae fuerint... cunctas supradictas societates biblicas dudum a nostris decessoribus reprobatas Apostolica rursus auctoritate condemnamus....

1633 Hinc notum omnibus sit, gravissimi coram Deo et Ecclesia criminis reos fore illos omnes, qui alicui earundem societatum dare nomen aut operam suam commodare seu quomodocunque favere praesumpserint.

PIUS IX 1846—1878.

De fide et ratione (contra Hermesianos)[1].

[Ex Encycl. «Qui pluribus», 9. Nov. 1846.]

1634 Noscitis (enim), Venerabiles Fratres, (hos) infensissimos 1795
(1496) christiani nominis hostes, caeco quodam insanientis impietatis impetu misere raptos, eo opinandi temeritate progredi, ut inaudita prorsus audacia *aperientes os suum in blasphemias ad Deum* [cf. Apc 13, 6] palam publiceque edocere non erubescant, commentitia esse et hominum inventa sacrosancta nostrae religionis mysteria, catholicae Ecclesiae doctrinam humanae societatis bono et commodis adversari, ac vel ipsum Christum et Deum eiurare non extimescant. Et quo facilius populis illudant atque incautos praesertim et imperitos decipiant et in errores secum abripiant, sibi unis prosperitatis vias notas esse comminiscuntur, sibique philosophorum nomen arrogare non dubitant, perinde quasi philosophia, quae tota in naturae veritate investiganda versatur, ea respuere debeat, quae supremus et clementissimus ipse totius naturae auctor Deus singulari beneficio et misericordia hominibus manifestare est dignatus, ut veram ipsi felicitatem et salutem assequantur.

[1] Aexq 5 sqq; AP I 6 sqq; ACol 232 sqq.

Hinc praepostero sane et fallacissimo argumentandi 1635
genere nunquam desinunt humanae rationis vim et excellentiam appellare, extollere contra sanctissimam Christi fidem, atque audacissime blaterant, eam humanae refragari rationi. Quo certe nihil dementius, nihil magis impium, nihil contra ipsam rationem magis repugnans fingi vel excogitari potest. Etsi enim fides sit supra rationem, nulla tamen vera dissensio nullumque dissidium inter ipsas inveniri unquam potest, cum ambae ab uno eodemque immutabilis aeternaeque veritatis fonte, Deo optimo maximo, oriantur atque ita sibi mutuam opem ferant, ut recta ratio fidei veritatem demonstret, tueatur, defendat; fides vero rationem ab omnibus erroribus liberet eamque divinarum rerum cognitione mirifice illustret, confirmet atque perficiat.

Neque minore certe fallacia, Venerabiles Fratres, isti 1636
divinae revelationis inimici humanum progressum summis [illegible]
laudibus efferentes in catholicam religionem temerario plane ac sacrilego ausu illum inducere vellent, perinde ac si ipsa religio non Dei, sed hominum opus esset aut philosophicum aliquod inventum, quod humanis modis perfici queat. In istos tam misere delirantes percommode quidem cadit, quod Tertullianus sui temporis philosophis merito exprobrabat: «qui stoicum et platonicum et dialecticum Christianismum protulerunt»[1]. Et sane cum sanctissima nostra religio non ab humana ratione fuerit inventa, sed a Deo hominibus clementissime patefacta, tum quisque vel facile intelligit, religionem ipsam ex eiusdem Dei loquentis auctoritate omnem suam vim acquirere neque ab humana ratione deduci aut perfici unquam posse.

Humana quidem ratio, ne in tanti momenti negotio 1637
decipiatur et erret, divinae revelationis factum diligenter inquirat oportet, ut certo sibi constet, Deum esse locutum, ac eidem, quemadmodum sapientissime docet Apostolus, *rationabile obsequium* exhibeat [Rom 12, 1]. Quis enim ignorat vel ignorare potest, omnem

[1] Tertullianus, De praescript. haer. c. 7 [ML 2, 20 B].

Deo loquenti fidem esse habendam, nihilque rationi ipsi magis consentaneum esse, quam iis acquiescere firmiterque adhaerere, quae a Deo, qui nec falli nec fallere potest, revelata esse constiterit?

1638 (1499) Sed quam multa, quam mira, quam splendida praesto sunt argumenta, quibus humana ratio luculentissime evinci omnino debet, divinam esse Christi religionem et «omne dogmatum nostrorum principium radicem desuper ex coelorum Domino accepisse» [1], ac propterea nihil fide nostra certius, nihil securius, nihil sanctius exstare, et quod firmioribus innitatur principiis. Haec scilicet fides vitae magistra, salutis index, vitiorum omnium expultrix ac virtutum foecunda parens et altrix, divini sui auctoris et consummatoris Christi Iesu nativitate, vita, morte, resurrectione, sapientia, prodigiis, vaticinationibus confirmata, supernae doctrinae luce undique refulgens ac coelestium divitiarum ditata thesauris tot prophetarum praedictionibus, tot miraculorum splendore, tot martyrum constantia, tot Sanctorum gloria vel maxime clara et insignis, salutares proferens Christi leges ac maiores in dies ex crudelissimis ipsis persecutionibus vires acquirens, universum orbem terra marique, a solis ortu usque ad occasum, uno Crucis vexillo pervasit, atque idolorum profligata fallacia, errorum depulsa caligine triumphatisque cuiusque generis hostibus, omnes populos, gentes, nationes, utcunque immanitate barbaras ac indole, moribus, legibus, institutis diversas, divinae cognitionis lumine illustravit, atque suavissimo ipsius Christi iugo subiecit, *annuntians* omnibus *pacem, annuntians bona*. Quae certe omnia tanto divinae sapientiae ac potentiae fulgore undique collucent, ut cuiusque mens et cogitatio vel facile intelligat, christianam fidem Dei opus esse.

1639 Itaque humana ratio ex splendidissimis hisce aeque ac firmissimis argumentis clare aperteque cognoscens, Deum eiusdem fidei auctorem exsistere, ulterius progredi nequit, sed quavis difficultate ac dubitatione penitus abiecta atque remota, omne eidem fidei ob-

[1] Chrysost., Interpretatio in Isaiam proph. c. 1 [MG 56, 14].

sequium praebeat oportet, cum pro certo habeat, a Deo traditum esse, quidquid fides ipsa hominibus credendum et agendum proponit [1].

De matrimonio civili [2].

[Ex Allocutione «Acerbissimum vobiscum», 27. Sept. 1852.]

969 Nihil dicimus de alio illo decreto, quo matrimonii 1640 (1501)
sacramenti mysterio, dignitate, sanctitate omnino despecta eiusque institutione et natura prorsus ignorata et eversa, atque Ecclesiae in sacramentum idem potestate penitus spreta, proponebatur iuxta iam damnatos haereticorum errores atque adversus catholicae Ecclesiae doctrinam, ut matrimonium tanquam civilis tantum contractus haberetur et in variis casibus divortium proprie dictum sanciretur omnesque matrimoniales causae ad laica deferrentur tribunalia et ab illis iudicarentur: cum nemo ex catholicis ignoret aut ignorare possit, matrimonium esse vere et proprie unum ex septem evangelicae legis sacramentis a Christo Domino institutum, ac propterea inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum, atque idcirco quamlibet aliam inter Christianos viri et mulieris praeter sacramentum coniunctionem, cuiuscunque etiam civilis legis vi factam, nihil aliud esse nisi turpem atque exitialem concubinatum ab Ecclesia tantopere

[1] Cum Hermesiani haec Pontificis verba ita interpretari auderent, quasi Hermesii doctrinam confirmaret ac coleret, PIUS IX ad Ioannem Archiepiscopum Coloniensem, postmodum S. R. E. Cardinalem de Geissel, litteras dedit d. 25. Iulii 1847, quibus GREGORII XVI Breve d. 26. Sept. 1835 et additum decretum S. Congregationis Indicis confirmavit atque Hermesii opera denuo reprobavit ac damnavit.

[2] Aexq 117; AP I 392 sq; cf. ASS 1 (1865), 508 sqq. — Respublica Neogranatensis iam a. 1845 legem iurium Ecclesiae laesivam tulerat, quae GREGORII XVI animadversionem meruit. Tantum vero abfuit, ut illius regionis moderatores pedem ab incepta via retraherent, ut novis decretis ordines religiosos vexarent, bona ecclesiastica saecularibus usibus vindicarent, episcopos invicta fide resistentes persequerentur, denique inducto civili matrimonio sacramenti sanctitatem violarent. Quo factum est, ut Summus Pontifex publice sibi adversus iniquissimas illas leges reclamandum censuerit. Eandem de matrimonio civili doctrinam Summum Pontificem litteris d. 19. Sept. 1852 datis ad Sardiniae regem, in cuius regno eadem novatio inducenda erat exposuisse, ephemerides tradiderunt.

damnatum, ac proinde a coniugali foedere sacramentum separari nunquam posse, et omnino spectare ad Ecclesiae potestatem ea omnia decernere, quae ad idem matrimonium quovis modo possunt pertinere.

Definitio immaculatae conceptionis B. M. V.[1]

[Ex Bulla «Ineffabilis Deus», 8. Dec. 1854.] 734 792 1073

1641 . . . Ad honorem Sanctae et Individuae Trinitatis, ad 1100 1924
(1502) decus et ornamentum Virginis Deiparae, ad exaltationem fidei catholicae et christianae religionis augmentum, auctoritate Domini nostri Iesu Christi, beatorum Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra declaramus, pronuntiamus et definimus, doctrinam, quae tenet, beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Iesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpae labe praeservatam immunem, esse a Deo revelatam atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam. Quapropter si qui secus ac a Nobis definitum est, quod Deus avertat, praesumpserint corde sentire, ii noverint ac porro sciant, se proprio iudicio condemnatos, naufragium circa fidem passos esse et ab unitate Ecclesiae defecisse, ac praeterea facto ipso suo semet poenis a iure statutis subicere, si, quod corde sentiunt, verbo aut scripto vel alio quovis externo modo significare ausi fuerint.

De rationalismo et indifferentismo[2].

[Ex Allocutione «Singulari quadam», 9. Dec. 1854.]

1642 Sunt praeterea, Venerabiles Fratres, viri quidam erudi- 1795
(1503) tione praestantes, qui religionem munus esse fatentur

[1] CL VI 842 c sq; AP I 616; ACol 238; Analecta Iuris Pontificii I 1218. — PIUS IX definitionem immaculatae conceptionis B. M. V. flagitante et applaudente toto orbe catholico die 8. Dec. 1854 promulgavit. — De assumptione B. M. V. postea tempore Concilii VATICANI 204 episcopi et theologi definitionem dogmaticam urgebant eo quod, nisi «firmissima Ecclesiae fides quoad beatae Virginis assumptionem dici velit levis nimis credulitas, quod vel cogitare impium est, procul dubio eam a traditione divino-apostolica, i. e. a revelatione ortum habere firmissime tenendum» sit [CL VII 868 sq].

[2] CL VI 844 d sqq; Aexq 122 sqq; AP I 623 sqq; RskRP IV 370 sqq.

longe praestantissimum a Deo hominibus datum, humanam nihilominus rationem tanto habent in pretio, tantopere extollunt, ut vel ipsi religioni aequiparandam stultissime putent. Hinc ex vana ipsorum opinione theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt; cum tamen illae fidei dogmatibus innitantur, quibus nihil firmius, nihil stabilius, istae vero humana explicentur atque illustrentur ratione, qua nihil incertius, utpote quae varia est pro ingeniorum varietate, innumerisque fallaciis et praestigiis obnoxia. Ita quidem reiecta Ecclesiae auctoritate difficillimis quibusque reconditisque quaestionibus latissimus patuit campus, ratioque humana infirmis suis confisa viribus licentius excurrens turpissimos in errores lapsa est, quos hic referre nec vacat nec lubet, quippe Vobis probe cognitos atque exploratos, quique in religionis et civilis rei detrimentum illudque maximum redundarunt. Quamobrem istis hominibus, qui plus aequo vires efferunt humanae rationis, ostendere oportet, plane id esse contrarium verissimae illi sententiae Doctoris gentium *si quis putet se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit* [Gal 6, 3]. Demonstrandum illis est, quantae sit arrogantiae pervestigare mysteria, quae revelare nobis dignatus est clementissimus Deus, eademque assequi complectique audere humanae mentis imbecillitate et angustiis, cum longissime ea vires excedant nostri intellectus, qui ex Apostoli eiusdem dicto captivandus est in obsequium fidei [cf. 2 Cor 10, 5].

Atque huiusmodi humanae rationis sectatores seu 1643
cultores potius, qui eam sibi certam veluti magistram (1503)
proponunt eiusque ductu fausta sibi omnia pollicentur, obliti certe sunt, quam grave et acerbum ex culpa primi parentis inflictum sit vulnus humanae naturae, quippe quod et obfusae tenebrae menti et prona effecta ad malum voluntas. Hinc celeberrimi ex antiquissima aetate philosophi quamvis multa praeclare scripserint, doctrinas tamen suas gravissimis erroribus contaminarunt; hinc assiduum illud certamen, quod in nobis experimur, de quo loquitur Apostolus: *Sentio in membris meis legem repugnantem legi mentis meae* [Rom 7, 23].

1644 (1503) Nunc quando ex originis labe in universos Adami posteros propagata extenuatum esse constet rationis lumen, et ex pristino iustitiae atque innocentiae statu miserrime deciderit humanum genus, ecquis satis esse rationem ducat ad assequendam veritatem? ecquis in tantis periculis atque in tanta virium infirmitate ne labatur et corruat, necessaria sibi neget ad salutem religionis divinae et gratiae coelestis auxilia? quae quidem auxilia benignissime iis largitur Deus, qui humili prece eadem flagitent, cum scriptum sit «*Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*» [Iac 4, 6]. Idcirco conversus olim ad Patrem Christus Dominus altissima veritatum arcana patefacta haud esse affirmavit *prudentibus et sapientibus huius saeculi*, qui ingenio doctrinaque sua superbiunt et praestare negant obsequium fidei, sed vero humilibus ac simplicibus hominibus, qui fidei divinae oraculo nituntur et conquiescunt [cf. Mt 11, 25; Lc 10, 21].

1645 Salutare hoc documentum eorum animis inculcetis oportet, qui humanae rationis vim usque adeo exaggerant, illius ut ope mysteria ipsa scrutari audeant atque explicare, quo nihil ineptius, nihil insanius. Revocare illos contendite a tanta mentis perversitate, exponentes nimirum, nihil esse praestabilius a providentia Dei concessum hominibus, quam fidei divinae auctoritatem, hanc nobis esse quasi facem in tenebris, hanc ducem quam sequamur ad vitam, hanc necessariam prorsus esse ad salutem, utpote quod «*sine fide . . . impossibile est placere Deo*» [Hebr 11, 6], et «*qui . . . non crediderit, condemnabitur*» [Mc 16, 16].

1646 (1504) Errorem alterum nec minus exitiosum aliquas catholici orbis partes occupasse non sine moerore novimus, animisque insedisse plerumque catholicorum, qui bene sperandum de aeterna illorum omnium salute putant, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur. Idcirco percontari saepenumero solent, quaenam futura post obitum sit eorum sors et conditio, qui catholicae fidei minime addicti sunt, vanissimisque adductis rationibus responsum praestolantur, quod pravae huic sententiae suffragetur. Absit, Venerabiles Fratres, ut misericordiae

divinae, quae infinita est, terminos audeamus apponere, absit, ut perscrutari velimus arcana consilia et *iudicia Dei*, quae sunt *abyssus multa* [Ps 35, 7], nec humana queunt cogitatione penetrari. Quod vero apostolici Nostri muneris est, episcopalem vestram et sollicitudinem et vigilantiam excitatam volumus, ut, quantum potestis contendere, opinionem illam impiam aeque ac funestam ab hominum mente propulsetis, nimirum quavis in religione reperiri posse aeternae salutis viam. Ea, qua praestatis sollertia ac doctrina demonstretis commissis curae vestrae populis, miserationi ac iustitiae divinae dogmata catholicae fidei neutiquam adversari.

Tenendum quippe ex fide est, extra Apostolicam 1647
Romanam Ecclesiam salvum fieri neminem (1504)
posse, hanc esse unicam salutis arcam, hanc qui non fuerit ingressus, diluvio periturum; sed tamen pro certo pariter habendum est, qui verae religionis ignorantia laborent, si ea sit invincibilis, nulla ipsos obstringi huiusce rei culpa ante oculos Domini. Nunc vero quis tantum sibi arroget, ut huiusmodi ignorantiae designare limites queat iuxta populorum, regionum, ingeniorum aliarumque rerum tam multarum rationem et varietatem? Enimvero cum soluti corporeis hisce vinculis videbimus Deum sicuti est, intelligemus profecto, quam arcto pulchroque nexu miseratio ac iustitia divina copulentur; quamdiu vero in terris versamur mortali hac gravati mole, quae hebetat animam, firmissime teneamus ex catholica doctrina *unum Deum* esse, *unam fidem, unum baptisma* [Eph 4, 5]; ulterius inquirendo progredi nefas est.

Ceterum prout caritatis ratio postulat, assiduas fun- 1648
damus preces, ut omnes quaquaversus gentes ad Christum convertantur, communique hominum saluti pro viribus inserviamus, *neque enim abbreviata est manus Domini* [Is 59, 1], gratiaeque coelestis dona nequaquam illis defutura sunt, qui hac luce recreari sincero animo velint et postulent. Huiusmodi veritates defigendae altissime sunt fidelium mentibus, ne falsis corrumpi queant doctrinis eo spectantibus, ut religionis foveant indifferentiam, quam ad exitium animarum serpere latius videmus ac roborari.

De falso traditionalismo contra Augustinum Bonnetty[1].

[Ex Decr. S. C. Indicis, 11. (15.) Iunii 1855.]

1649 (1505) 1. Etsi fides sit supra rationem, nulla tamen vera dissensio, nullum dissidium inter ipsas inveniri unquam potest, cum ambae ab uno eodemque immutabili veritatis fonte, Deo optimo maximo, oriantur atque ita sibi mutuam opem ferant[2] [cf. n. 1635]. 1795

1650 2. Ratiocinatio Dei exsistentiam, animae spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest. Fides posterior est revelatione, proindeque ad probandam Dei exsistentiam contra atheum, ad probandam animae rationalis spiritualitatem ac libertatem contra naturalismi ac fatalismi sectatorem allegari convenienter nequit [cf. n. 1622 1625].

1651 3. Rationis usus fidem praecedit et ad eam hominem ope revelationis et gratiae conducit [cf. n. 1626][3].

1652 4. Methodus, qua usi sunt D. Thomas, D. Bonaventura et alii post ipsos scholastici non ad rationalismum ducit, neque causa fuit, cur apud scholas hodiernas philosophia in naturalismum et pantheismum impingeret. Proinde non licet in crimen doctoribus et magistris illis vertere, quod methodum hanc, praesertim approbante vel saltem tacente Ecclesia, usurpaverint[4].

De magnetismi abusu[5].

[Ex Encycl. S. Off., 4. Aug. 1856.]

1653 ... Nonnullae iam hac de re a Sancta Sede datae sunt responsiones ad peculiares casus, quibus reprobantur tanquam illicita illa experimenta, quae ad finem non naturalem, non honestum, non debitis mediis assequendum ordinantur; unde in similibus casibus decretum

[1] ASS 3 (1867), 224. — Augustinus Bonnetty, natus 9. Aprilis 1798, in oppido Entrevaux Galliae, praeter varia alia scripta philosophica ephemerides: «Annales de philosophie chrétienne» redigebat. Subscripsit theses a S. C. Indicis sibi propositas; mortuus est 29. Martii 1879.

[2] Encycl. PII IX, 9. Nov. 1846.

[3] Propositiones a Bautain subscriptae 8. Sept. 1840.

[4] Propositiones contradictoriae propositionibus passim ex D. Bonnetty desumptis.

[5] ASS 1 (1865), 177 sq; CL VI 103a; cf. Collectanea S. C. de propag. Fide, Romae 1893, n. 1743.

est feria IV 21. Aprilis 1841: *Usum magnetismi, prout exponitur, non licere*. Similiter quosdam libros eiusmodi errores pervicaciter disseminantes prohibendos censuit S. Congregatio. Verum quia praeter particulares casus de usu magnetismi generatim agendum erat, hinc per modum regulae sic statutum fuit feria IV 28. Iulii 1847: «Remoto omni errore, sortilegio, explicita aut implicita daemonis invocatione, usus magnetismi, nempe merus actus adhibendi media physica aliunde licita, non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum, aut quomodolibet pravum. Applicatio autem principiorum et mediorum pure physicorum ad res et effectus vere supernaturales, ut physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita et haereticalis.

Quamquam generali hoc decreto satis explicetur licitudo aut illicitudo in usu aut abusu magnetismi, tamen 1654
adeo crevit hominum malitia, ut neglecto licito studio scientiae potius curiosa sectantes magna cum animarum iactura ipsiusque civilis societatis detrimento ariolandi divinandive principium quoddam se nactos glorientur. Hinc somnambulismi et clarae intuitionis, uti vocant, praestigiis mulierculae illae gesticulationibus non semper verecundis abreptae se invisibilia quaeque conspicere effutiunt, ac de ipsa religione sermones instituere, animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota ac longinqua detegere aliaque id genus superstitiosa exercere ausu temerario praesumunt, magnum quaestum sibi ac dominis suis divinando certo consecuturae. In hisce omnibus quacunque demum utantur arte vel illusione, cum ordinentur media physica ad effectus non naturales, reperitur deceptio omnino illicita et haereticalis et scandalum contra honestatem morum.

De falsa doctrina Antonii Guenther[1].

[Ex Brevi «Eximiam tuam» ad Card. de Geissel, Archiepisc. Coloniensem, 15. Iunii 1857.]

1795 ... Etenim non sine dolore apprime noscimus, in 1655
iisdem operibus erroneum ac perniciosissimum et ab (1509)

[1] ASS 8 (1874), 446 sq; Aexq 166 sq; AP II 587 sq; RskRP IV 383 sq; ACol 241; Analecta Iuris Pontificii II 1445 sq. — Antonius Guenther

hac Apostolica Sede saepe damnatum rationalismi systema ampliter dominari; itemque noscimus, in iisdem libris ea inter alia non pauca legi, quae a catholica fide sinceraque explicatione de unitate Divinae substantiae in Tribus distinctis sempiternisque Personis non minimum aberrant. In compertis pariter habemus, neque meliora neque accuratiora esse, quae traduntur de sacramento Verbi incarnati deque unitate divinae Verbi personae in duabus naturis divina et humana. Noscimus, iisdem libris laedi catholicam sententiam ac doctrinam de homine, qui corpore et anima ita absolvatur, ut anima eaque rationalis sit vera per se atque immediata corporis forma [1]. Neque ignoramus, ea iisdem libris doceri et statui, quae catholicae doctrinae de suprema Dei libertate a quavis necessitate soluta in rebus procreandis plane adversantur.

1656 (1510) Atque illud etiam vel maxime improbandum ac damnandum, quod Guentherianis libris humanae rationi et philosophiae, quae in religionis rebus non dominari, sed ancillari omnino debent, magisterii ius temere attribuatur, ac propterea omnia perturbentur, quae firmissima manere debent tum de distinctione inter scientiam et fidem, tum de perenni fidei immutabilitate, quae una semper atque eadem est,

natus 17. Nov. 1783 in oppido Lindenau Bohemiae, 1820 sacerdos factus est; vixit Vindobonae ab a. 1824 usque ad mortem suam 24. Febr. 1863, et scripsit ibidem varia opera philosophica et theologica. Opera eius decreto S. C. Indicis d. 8. Ianuarii 1857 promulgato, d. 17. Februarii 1857 a Summo Pontifice approbato, confixa sunt, cui decreto auctor laudabiliter se subiecit. Cum autem quidam Guentheri asseclae inde, quod in generali illa damnatione sententiae singillatim non notarentur, ansam sumerent, ut sibi in iis persistere licere autumarent, Summus Pontifex litteris ad Cardinalem archiepiscopum Coloniensem datis errores Guentheri his verbis singillatim notavit.

[1] PIUS IX in ep. «*Dolore haud mediocri*» ad episc. Wratislaviensem (Breslau) die 30. Apr. 1860 declarat: «sententiam, quae unum in homine ponit vitae principium: animam scil. rationalem, a qua corpus quoque et motum et vitam omnem et sensum accipiat, in Dei Ecclesia esse communissimam atque doctoribus plerisque et probatissimis quidem maxime cum Ecclesiae dogmate ita videri coniunctam, ut huius sit legitima solaque vera interpretatio nec proinde sine errore in fide possit negari». [Aexq 178; RskRP IV 399; A. Franz, I. B. Baltzer 40.] Quare Concilium Coloniense ait: «Dubium esse nequit e Conciliorum mente anima rationali a Deo creata ipsa omnes ... vitae nostrae operationes perfici»... [CL V 293b; ACol 32; cf. n. 1911 sq].

dum philosophia humanaeque disciplinae neque semper sibi constant neque sunt a multiplici errorum varietate immunes.

Accedit, nec ea sanctos Patres reverentia haberi, 1657 (1511)
quam Conciliorum canones praescribunt quamque splendidissima Ecclesiae lumina omnino promerentur, nec ab iis in catholicas scholas dicteriis abstineri, quae recolendae memoriae PIUS VI decessor Noster sollemniter damnavit.

Neque silentio praeteribimus, in Guentherianis libris 1658
vel maxime violari *sanam loquendi formam*, ac si liceret verborum Apostoli Pauli oblivisci [2 Tim 1, 13], aut horum, quae gravissime monuit Augustinus: «Nobis ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia etiam de rebus, quae his significantur, impiam gignat opinionem» [1] [v. n. 1714 a].

Errores Ontologistarum [2].

[Damnati in Decr. S. Off., 18. Sept. 1861.]

1. Immediata Dei cognitio, habitualis saltem, in- 1659 ([illegible])
tellectui humano essentialis est, ita ut sine ea nihil cognoscere possit: siquidem est ipsum lumen intellectuale.

2. Esse illud, quod in omnibus et sine quo nihil intelligi- 1660
mus, est esse divinum.

3. Universalia a parte rei considerata a Deo realiter non 1661
distinguuntur.

4. Congenita Dei tanquam entis simpliciter notitia 1662
omnem aliam cognitionem eminenti modo involvit, ita ut per eam omne ens, sub quocunque respectu cognoscibile est, implicite cognitum habeamus.

5. Omnes aliae ideae non sunt nisi modificationes ideae, 1663
qua Deus tanquam ens simpliciter intelligitur.

6. Res creatae sunt in Deo tanquam pars in toto, non 1664
quidem in toto formali, sed in toto infinito, simplicissimo, quod suas quasi partes absque ulla sui divisione et diminutione extra se ponit.

7. Creatio sic explicari potest: Deus ipso actu speciali, 1665
quo se intelligit et vult tanquam distinctum a determinata creatura, hominem v. g., creaturam producit.

[1] S. Aug., De civ. Dei l. 10, c. 23 [ML 41 (Aug. VII) 300].
[2] ASS 3 (1867), 204 sq.

De falsa scientiae libertate (contra Iac. Frohschammer)[1].

[Ex ep. «Gravissimas inter» ad archiepisc. Monaco-Frisingensem, 11. Dec. 1862.]

1666 (1524) Gravissimas inter acerbitates, quibus undique premimur, 1795 in hac tanta temporum perturbatione et iniquitate vehementer dolemus, cum noscamus, in variis Germaniae regionibus reperiri nonnullos catholicos etiam viros, qui sacram theologiam ac philosophiam tradentes minime dubitant quandam inauditam adhuc in Ecclesia docendi scribendique libertatem inducere, novasque et omnino improbandas opiniones palam publiceque profiteri et in vulgus disseminare.

1667 Hinc non levi moerore affecti fuimus, Venerabilis Frater, ubi tristissimus ad Nos venit nuntius, presbyterum Iacobum Frohschammer in ista Monacensi Academia philosophiae doctorem huiusmodi docendi scribendique licentiam prae ceteris adhibere, eumque suis operibus in lucem editis perniciosissimos tueri errores. Nulla igitur interposita mora, Nostrae Congregationi libris notandis praepositae mandavimus, ut praecipua volumina, quae eiusdem presbyteri Frohschammer nomine circumferuntur, cum maxima diligentia sedulo perpenderet, et omnia ad Nos referret. Quae volumina germanice scripta titulum habent: *Introductio in philosophiam, De libertate scientiae, Athenaeum,* quorum primum anno 1858, alterum anno 1861, tertium vero vertente hoc anno 1862 istis Monacensibus typis est in lucem editum. Itaque eadem Congregatio . . . iudicavit, auctorem in pluribus non recte sentire eiusque doctrinam a veritate catholica aberrare.

1668 (1525) Atque id ex duplici praesertim parte, et primo quidem propterea quod auctor tales humanae rationi tribuat vires, quae rationi ipsi minime competunt, secundo vero, quod eam omnia opinandi et quidquid semper audendi libertatem eidem rationi concedat, ut

---

[1] ASS 8 (1874), 429 sqq; Aexq 219 sqq; AP III 548 sqq; RskRP IV 458 sqq. — Iacobus Frohschammer, natus 6. Ian. 1821 in vico Illkofen Bavariae, docuit in Universitate Monacensi ab anno 1854; mortuus est 14. Iunii 1893.

ipsius Ecclesiae iura, officium et auctoritas de medio omnino tollantur.

1669 (1525) Namque auctor in primis edocet, philosophiam, si recta eius habeatur notio, posse non solum percipere et intelligere ea christiana dogmata, quae naturalis ratio cum fide habet communia (tanquam commune scilicet perceptionis obiectum), verum etiam ea, quae christianam religionem fidemque maxime et proprie efficiunt, ipsumque scilicet supernaturalem hominis finem et ea omnia, quae ad ipsum spectant, atque sacratissimum Dominicae Incarnationis mysterium ad humanae rationis et philosophiae provinciam pertinere, rationemque, dato hoc obiecto, suis propriis principiis scienter ad ea posse pervenire. Etsi vero aliquam inter haec et illa dogmata distinctionem auctor inducat, et haec ultima minore iure rationi attribuat, tamen clare aperteque docet, etiam haec contineri inter illa, quae veram propriamque scientiae seu philosophiae materiam constituunt. Quocirca ex eiusdem auctoris sententia concludi omnino possit ac debeat, rationem in abditissimis etiam divinae sapientiae ac bonitatis, immo etiam et liberae eius voluntatis mysteriis, licet posito revelationis obiecto, posse ex se ipsa, non iam ex divinae auctoritatis principio, sed ex naturalibus suis principiis et viribus ad scientiam seu certitudinem pervenire. Quae auctoris doctrina quam falsa sit et erronea, nemo est, qui christianae doctrinae rudimentis vel leviter imbutus non illico videat planeque sentiat.

1670 Namque si isti philosophiae cultores vera ac sola rationis et philosophicae disciplinae tuerentur principia et iura, debitis certe laudibus essent prosequendi. Siquidem vera ac sana philosophia nobilissimum suum locum habet, cum eiusdem philosophiae sit, veritatem diligenter inquirere humanamque rationem licet primi hominis culpa obtenebratam, nullo tamen modo exstinctam, recte ac sedulo excolere, illustrare, eiusque cognitionis obiectum ac permultas veritates percipere, bene intelligere, promovere, earumque plurimas, uti Dei exsistentiam, naturam, attributa, quae etiam fides credenda proponit, per argumenta ex suis prin-

cipiis petita demonstrare, vindicare, defendere, atque hoc modo viam munire ad haec dogmata fide rectius tenenda et ad illa etiam reconditiora dogmata, quae sola fide percipi primum possunt, ut illa aliquo modo a ratione intelligantur. Haec quidem agere atque in his versari debet severa et pulcherrima verae philosophiae scientia. Ad quae praestanda si viri docti in Germaniae Academiis enitantur pro singulari inclytae illius nationis ad severiores gravioresque disciplinas excolendas propensione, eorum studium a Nobis comprobatur et commendatur, cum in sacrarum rerum utilitatem profectumque convertant, quae illi ad suos usus invenerint.

1671 (1527) At vero in hoc gravissimo sane negotio tolerare nunquam possumus, ut omnia temere permisceantur, utque ratio illas etiam res, quae ad fidem pertinent, occupet atque perturbet, cum certissimi omnibusque notissimi sint fines, ultra quos ratio nunquam suo iure est progressa vel progredi potest. Atque ad huiusmodi dogmata ea omnia maxime et apertissime spectant, quae supernaturalem hominis elevationem ac supernaturale eius cum Deo commercium respiciunt atque ad hunc finem revelata noscuntur. Et sane cum haec dogmata sint supra naturam, idcirco naturali ratione ac naturalibus principiis attingi non possunt. Nunquam siquidem ratio suis naturalibus principiis ad huiusmodi dogmata scienter tractanda effici potest idonea. Quod si haec isti temere asseverare audeant, sciant, se certe non a quorumlibet doctorum opinione, sed a communi et nunquam immutata Ecclesiae doctrina recedere.

1672 Ex divinis enim Litteris et sanctorum Patrum traditione constat, Dei quidem exsistentiam multasque alias veritates ab iis etiam, qui fidem nondum susceperunt, naturali rationis lumine cognosci [cf. Rom 1], sed illa reconditiora dogmata Deum solum manifestasse, dum notum facere voluit, «*mysterium, quod absconditum fuit a saeculis et generationibus*» [Col 1, 26] et ita quidem, ut postquam *multifariam multisque modis olim locutus esset patribus in prophetis, novissime . . . nobis locutus est in Filio, . . . per quem fecit et saecula* [Hebr 1, 1 sq]. . . .

«*Deum* enim *nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*» [Io 1, 18]. Quapropter Apostolus, qui gentes Deum per ea, quae facta sunt, cognovisse testatur, disserens de *gratia et veritate*, quae *per Iesum Christum facta est* [Io 1, 17], «*loquimur*, inquit, *Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est . . . quam nemo principum huius saeculi cognovit. . . . Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita et quae Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei*» [1 Cor 2, 7 sqq].

Hisce aliisque fere innumeris divinis eloquiis inhaerentes 1673 (1527)
SS. Patres in Ecclesiae doctrina tradenda continenter distinguere curarunt rerum divinarum notionem, quae naturalis intelligentiae vi omnibus est communis, ab illarum rerum notitia, quae per Spiritum Sanctum fide suscipitur, et constanter docuerunt, per hanc ea nobis in Christo revelari mysteria, quae non solam humanam philosophiam, verum etiam angelicam naturalem intelligentiam transcendunt, quaeque etiamsi divina revelatione innotuerint et ipsa fide fuerint suscepta, tamen sacro adhuc ipsius fidei velo tecta et obscura caligine obvoluta permanent, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino [1]. Ex his omnibus patet, alienam omnino esse a catholicae Ecclesiae doctrina sententiam, qua idem Frohschammer asserere non dubitat, omnia indiscriminatim christianae religionis dogmata esse obiectum naturalis scientiae seu philosophiae, et humanam rationem historice tantum excultam, modo haec dogmata ipsi rationi tanquam obiectum proposita fuerint, posse ex suis naturalibus viribus et principio ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire.

---

[1] S. Ioan. Chrysost., Hom. 7 (9) in 1 Cor. [MG 61, 53]; S. Ambros., De fide ad Grat. 1, 10 [ML 16, 542 D]; S. LEO, De Nativ. Dom. sermo 9 [sermo 29: ML 54, 226 B]; S. Cyrill. Alex., Contra Nestor. l. 3 initio [MG 76, 111 A]; Comment. in Ioan. 1, 9 [MG 73, 124 C]; S. Ioan. Dam., Expos. fidei orth. 1, 2 [MG 94, 794 B]; S. Hieron., Comment. in Gal. 3, 2 [ML 26, 348 C].

1674 (1528) Nunc vero in memoratis eiusdem auctoris scriptis alia dominatur sententia, quae catholicae Ecclesiae doctrinae ac sensui plane adversatur. Etenim eam philosophiae tribuit libertatem, quae non scientiae libertas, sed omnino reprobanda et intoleranda philosophiae licentia sit appellanda. Quadam enim distinctione inter philosophum et philosophiam facta, tribuit *philosopho* ius et officium se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit, sed utrumque *philosophiae* ita denegat, ut, nulla doctrinae revelatae ratione habita, asserat, ipsam nunquam debere ac posse auctoritati se submittere. Quod esset tolerandum et forte admittendum, si haec dicerentur de iure tantum, quod habet philosophia, suis principiis seu methodo ac suis conclusionibus uti, sicut et aliae scientiae, ac si eius libertas consisteret in hoc suo iure utendo, ita ut nihil in se admitteret, quod non fuerit ab ipsa suis conditionibus acquisitum aut fuerit ipsi alienum. Sed haec iusta philosophiae libertas suos limites noscere et experiri debet. Nunquam enim non solum philosopho, verum etiam philosophiae licebit, aut aliquid contrarium dicere iis, quae divina revelatio et Ecclesia docet, aut aliquid ex eisdem in dubium vocare, propterea quod non intelligit, aut iudicium non suscipere, quod Ecclesiae auctoritas de aliqua philosophiae conclusione, quae hucusque libera erat, proferre constituit.

1675 Accedit etiam, ut idem auctor philosophiae libertatem seu potius effrenatam licentiam tam acriter tam temere propugnet, ut minime vereatur asserere, Ecclesiam non solum non debere in *philosophiam* unquam animadvertere, verum etiam debere ipsius philosophiae tolerare errores eique relinquere, ut ipsa se corrigat, ex quo evenit, ut *philosophi* hanc *philosophiae* libertatem necessario participent atque ita etiam ipsi ab omni lege solvantur. Ecquis non videt, quam vehementer sit reicienda, reprobanda et omnino damnanda huiusmodi Frohschammeri sententia atque doctrina? Etenim Ecclesia ex divina sua institutione et divinae fidei depositum integrum inviolatumque diligentissime custodire et animarum saluti summo studio debet continenter ad-

vigilare, ac summa cura ea omnia amovere et eliminare, quae vel fidei adversari vel animarum salutem quovis modo in discrimen adducere possunt.

Quocirca Ecclesia ex potestate sibi a divino suo Auctore commissa non solum ius, sed officium praesertim habet non tolerandi, sed proscribendi ac damnandi omnes errores, si ita fidei integritas et animarum salus postulaverint, et omni philosopho, qui Ecclesiae filius esse velit, ac etiam philosophiae id officium incumbit, nihil unquam dicere contra ea, quae Ecclesia docet, et ea retractare, de quibus eos Ecclesia monuerit. Sententiam autem, quae contrarium edocet, omnino erroneam, et ipsi fidei, Ecclesiae eiusque auctoritati vel maxime iniuriosam esse edicimus et declaramus. 1676 (1528)

De indifferentismo [1].

[Ex Encycl. «Quanto conficiamur moerore» ad episcopos Italiae, 10. Aug. 1863.]

1795 Atque hic, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, iterum commemorare et reprehendere oportet gravissimum errorem, in quo nonnulli catholici misere versantur, qui homines in erroribus viventes et a vera fide atque a catholica unitate alienos ad aeternam vitam pervenire posse opinantur. Quod quidem catholicae doctrinae vel maxime adversatur. Notum Nobis Vobisque est, eos, qui invincibili circa sanctissimam nostram religionem ignorantia laborant, quique naturalem legem eiusque praecepta in omnium cordibus a Deo insculpta sedulo servantes ac Deo oboedire parati, honestam rectamque vitam agunt, posse, divinae lucis et gratiae operante virtute, aeternam consequi vitam, cum Deus, qui omnium mentes, animos, cogitationes habitusque plane intuetur, scrutatur et noscit, pro summa sua bonitate et clementia minime patiatur, quempiam aeternis puniri suppliciis, qui voluntariae culpae reatum non habeat. Sed notissimum quoque est catholicum dogma, neminem scilicet extra catho- 1677 (1529)

[1] Aexq 229 sq; AP III 613 sq.

1674 (1528) Nunc vero in memoratis eiusdem auctoris scriptis alia dominatur sententia, quae catholicae Ecclesiae doctrinae ac sensui plane adversatur. Etenim eam philosophiae tribuit libertatem, quae non scientiae libertas, sed omnino reprobanda et intoleranda philosophiae licentia sit appellanda. Quadam enim distinctione inter philosophum et philosophiam facta, tribuit *philosopho* ius et officium se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit, sed utrumque *philosophiae* ita denegat, ut, nulla doctrinae revelatae ratione habita, asserat, ipsam nunquam debere ac posse auctoritati se submittere. Quod esset tolerandum et forte admittendum, si haec dicerentur de iure tantum, quod habet philosophia, suis principiis seu methodo ac suis conclusionibus uti, sicut et aliae scientiae, ac si eius libertas consisteret in hoc suo iure utendo, ita ut nihil in se admitteret, quod non fuerit ab ipsa suis conditionibus acquisitum aut fuerit ipsi alienum. Sed haec iusta philosophiae libertas suos limites noscere et experiri debet. Nunquam enim non solum philosopho, verum etiam philosophiae licebit, aut aliquid contrarium dicere iis, quae divina revelatio et Ecclesia docet, aut aliquid ex eisdem in dubium vocare, propterea quod non intelligit, aut iudicium non suscipere, quod Ecclesiae auctoritas de aliqua philosophiae conclusione, quae hucusque libera erat, proferre constituit.

1675 Accedit etiam, ut idem auctor philosophiae libertatem seu potius effrenatam licentiam tam acriter tam temere propugnet, ut minime vereatur asserere, Ecclesiam non solum non debere in *philosophiam* unquam animadvertere, verum etiam debere ipsius philosophiae tolerare errores eique relinquere, ut ipsa se corrigat, ex quo evenit, ut *philosophi* hanc *philosophiae* libertatem necessario participent atque ita etiam ipsi ab omni lege solvantur. Ecquis non videt, quam vehementer sit reicienda, reprobanda et omnino damnanda huiusmodi Frohschammeri sententia atque doctrina? Etenim Ecclesia ex divina sua institutione et divinae fidei depositum integrum inviolatumque diligentissime custodire et animarum saluti summo studio debet continenter advigilare, ac summa cura ea omnia amovere et eliminare, quae vel fidei adversari vel animarum salutem quovis modo in discrimen adducere possunt.

Quocirca Ecclesia ex potestate sibi a divino suo Auctore commissa non solum ius, sed officium praesertim habet non tolerandi, sed proscribendi ac damnandi omnes errores, si ita fidei integritas et animarum salus postulaverint, et omni philosopho, qui Ecclesiae filius esse velit, ac etiam philosophiae id officium incumbit, nihil unquam dicere contra ea, quae Ecclesia docet, et ea retractare, de quibus eos Ecclesia monuerit. Sententiam autem, quae contrarium edocet, omnino erroneam, et ipsi fidei, Ecclesiae eiusque auctoritati vel maxime iniuriosam esse edicimus et declaramus. 1676 (1529)

De indifferentismo [1].

[Ex Encycl. «Quanto conficiamur moerore» ad episcopos Italiae, 10. Aug. 1863.]

1795 Atque hic, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, iterum commemorare et reprehendere oportet gravissimum errorem, in quo nonnulli catholici misere versantur, qui homines in erroribus viventes et a vera fide atque a catholica unitate alienos ad aeternam vitam pervenire posse opinantur. Quod quidem catholicae doctrinae vel maxime adversatur. Notum Nobis Vobisque est, eos, qui invincibili circa sanctissimam nostram religionem ignorantia laborant, quique naturalem legem eiusque praecepta in omnium cordibus a Deo insculpta sedulo servantes ac Deo oboedire parati, honestam rectamque vitam agunt, posse, divinae lucis et gratiae operante virtute, aeternam consequi vitam, cum Deus, qui omnium mentes, animos, cogitationes habitusque plane intuetur, scrutatur et noscit, pro summa sua bonitate et clementia minime patiatur, quempiam aeternis puniri suppliciis, qui voluntariae culpae reatum non habeat. Sed notissimum quoque est catholicum dogma, neminem scilicet extra catho- 1677 (1529)

[1] Aexq 229 sq; AP III 613 sq.

licam Ecclesiam posse salvari, et contumaces adversus eiusdem Ecclesiae auctoritatem, definitiones, et ab ipsius Ecclesiae unitate atque a PETRI successore Romano Pontifice, cui *vineae custodia a Salvatore est commissa* [1], pertinaciter divisos aeternam non posse obtinere salutem. . . .

1678 (1530) Absit vero, ut catholicae Ecclesiae filii ullo unquam modo inimici sint iis, qui eisdem fidei caritatisque vinculis nobiscum minime sunt coniuncti, quin immo illos sive pauperes, sive aegrotantes sive aliis quibusque aerumnis afflictos omnibus christianae caritatis officiis prosequi et adiuvare semper studeant, et in primis ab errorum tenebris, in quibus misere iacent, eripere atque ad catholicam veritatem et ad amantissimam matrem Ecclesiam reducere contendant, quae maternas suas manus ad illos amanter tendere eosque ad suum sinum revocare nunquam desinit, ut in fide, spe et caritate fundati ac stabiles et «*in omni opere bono fructificantes*» [Col 1, 10] aeternam assequantur salutem.

De conventibus theologorum Germaniae [2].

[Ex ep. «Tuas libenter» ad archiepisc. Monaco-Frisingensem, 21. Dec. 1863.]

1679 (1531) . . Noscebamus etiam, Venerabilis Frater, nonnullos 1795
ex catholicis, qui severioribus disciplinis excolendis operam navant, humani ingenii viribus nimium fidentes errorum periculis haud fuisse absterritos, ne in asserenda fallaci et minime sincera scientiae libertate abriperentur ultra limites, quos praetergredi non sinit oboedientia debita erga magisterium Ecclesiae ad totius revelatae veritatis integritatem servandam divinitus institutum. Ex quo evenit, ut huiusmodi catholici misere decepti et iis saepe consentiant, qui contra huius Apostolicae Sedis ac Nostrarum Congregationum decreta declamant ac blaterant, ea liberum scientiae progressum impedire, et periculo se exponunt sacra illa frangendi oboedientiae

---

[1] Conc. CHALCEDON. in relatione ad LEONEM I [cf. n. 149].
[2] ASS 8 (1874), 438 sqq; Aexq 244 sq; AP III 638 sqq; RskRP IV 487 sqq.

vincula, quibus ex Dei voluntate eidem Apostolicae huic obstringuntur Sedi, quae a Deo ipso veritatis magistra et vindex fuit constituta.

Neque ignorabamus, in Germania etiam falsam in- 1680
valuisse opinionem adversus veterem scholam et (1532)
adversus doctrinam summorum illorum Doctorum, quos propter admirabilem eorum sapientiam et vitae sanctitatem universalis veneratur Ecclesia. Qua falsa opinione ipsius Ecclesiae auctoritas in discrimen vocatur, quandoquidem ipsa Ecclesia non solum per tot continentia saecula permisit, ut ex eorundem Doctorum methodo et ex principiis communi omnium catholicarum scholarum consensu sancitis theologica excoleretur scientia, verum etiam saepissime summis laudibus theologicam eorum doctrinam extulit illamque veluti fortissimum fidei propugnaculum et formidanda contra suos inimicos arma vehementer commendavit. . . .

Equidem cum omnes eiusdem conventus viri, veluti 1681
scribis, asseruerint, scientiarum progressum et felicem exitum in devitandis ac refutandis miserrimae nostrae aetatis erroribus omnino pendere ab intima erga veritates revelatas adhaesione, quas catholica docet Ecclesia, ipsi noverunt ac professi sunt illam veritatem, quam veri catholici scientiis excolendis et evolvendis dediti semper tenuere ac tradiderunt. Atque hac veritate innixi potuerunt ipsi sapientes ac veri catholici viri scientias easdem tuto excolere, explanare easque utiles certasque reddere. Quod quidem obtineri non potest, si humanae rationis lumen finibus circumscriptum eas quoque veritates investigando, quas propriis viribus et facultatibus assequi potest, non veneretur maxime, ut par est, infallibile et increatum divini intellectus lumen, quod in christiana revelatione undique mirifice elucet. Quamvis enim naturales illae disciplinae suis propriis ratione cognitis principiis nitantur, catholici tamen earum cultores divinam revelationem veluti rectricem stellam prae oculis habeant oportet, qua praelucente sibi a syrtibus et erroribus caveant, ubi in suis investigationibus et commentationibus animadvertant posse se illis adduci, ut saepissime accidit, ad ea proferenda,

quae plus minusve adversentur infallibili rerum veritati, quae a Deo revelatae fuere.

1682 (1534) Hinc dubitare nolumus, quin ipsius conventus viri commemoratam veritatem noscentes ac profitentes, uno eodemque tempore plane reicere ac reprobare voluerint recentem illam ac praeposteram philosophandi rationem, quae etiamsi divinam revelationem veluti historicum factum admittat, tamen ineffabiles veritates ab ipsa divina revelatione propositas humanae rationis investigationibus supponit, perinde ac si illae veritates rationi subiectae essent vel ratio suis viribus et principiis posset consequi intelligentiam et scientiam omnium supernarum sanctissimae fidei nostrae veritatum et mysteriorum, quae ita supra humanam rationem sunt, ut haec nunquam effici possit idonea ad illa suis viribus et ex naturalibus suis principiis intelligenda aut demonstranda. Eiusdem vero conventus viros debitis prosequimur laudibus, propterea quod reicientes, uti existimamus, falsam inter philosophum et philosophiam distinctionem, de qua in aliis Nostris Litteris ad Te scriptis locuti sumus [v. n. 1674], noverunt et asseruerunt, omnes catholicos in doctis suis commentationibus debere ex conscientia dogmaticis infallibilis catholicae Ecclesiae oboedire decretis.

1683 Dum vero debitas illis deferimus laudes, quod professi sint veritatem, quae ex catholicae fidei obligatione necessario oritur, persuadere Nobis volumus, noluisse obligationem, qua catholici magistri ac scriptores omnino adstringuntur, coarctare in iis tantum, quae ab infallibili Ecclesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur. Atque etiam Nobis persuademus, ipsos noluisse declarare, perfectam illam erga revelatas veritates adhaesionem, quam agnoverunt necessariam omnino esse ad verum scientiarum progressum assequendum et ad errores confutandos, obtineri posse, si dumtaxat dogmatibus ab Ecclesia expresse definitis fides et obsequium adhibeatur. Namque etiamsi ageretur de illa subiectione, quae fidei divinae actu est praestanda, limitanda tamen non esset ad ea, quae expressis oecumenicorum Conciliorum aut Romanorum

Pontificum huiusque Sedis decretis definita sunt, sed ad ea quoque extendenda, quae ordinario totius Ecclesiae per orbem dispersae magisterio tamquam divinitus revelata traduntur ideoque universali et constanti consensu a catholicis theologis ad fidem pertinere retinentur.

Sed cum agatur de illa subiectione, qua ex conscientia 1684 (1535)
ii omnes catholici obstringuntur, qui in contemplatrices scientias incumbunt, ut novas suis scriptis Ecclesiae afferant utilitates, idcirco eiusdem conventus viri recognoscere debent, sapientibus catholicis haud satis esse, ut praefata Ecclesiae dogmata recipiant ac venerentur, verum etiam opus esse, ut se subiciant tum decisionibus, quae ad doctrinam pertinentes a Pontificiis Congregationibus proferuntur, tum iis doctrinae capitibus, quae communi et constanti Catholicorum consensu retinentur ut theologicae veritates et conclusiones ita certae, ut opiniones eisdem doctrinae capitibus adversae quamquam haereticae dici nequeant, tamen aliam theologicam mereantur censuram.

De uni(ci)tate Ecclesiae[1].

[Ex Encycl. S. Off. ad episcopos Angliae, 16. Sept. 1864.]

Apostolicae Sedi nuntiatum est, catholicos nonnullos 1685
et ecclesiasticos quoque viros societati ad *procurandam*, ut aiunt, *christianitatis unitatem* Londini anno 1857 erectae nomen dedisse, et iam plures evulgatos esse ephemeridum articulos, qui catholicorum huic societati plaudentium nomine inscribuntur vel ab ecclesiasticis viris eandem societatem commendantibus exarati perhibentur. Et sane quaenam sit huius societatis indoles vel quo ea spectet, nedum ex articulis ephemeridis cui titulus *The union review*, sed ex ipso folio, quo socii invitantur et adscribuntur, facile intelligitur. A protestantibus quippe efformata et directa, eo excitata est spiritu, quem expresse profitetur, tres videlicet christianas communiones romano-catholicam,

[1] ASS 27 (1894), 65 sqq; Collect. S. C. de propag. Fide 640 b sqq; n. 1677.

graeco-schismaticam et anglicanam, quamvis invicem separatas ac divisas, aequo tamen iure catholicum nomen sibi vindicare. Aditus igitur in illam patet omnibus ubique locorum degentibus tum catholicis, tum graeco-schismaticis, tum anglicanis, ea tamen lege, ut nemini liceat de variis doctrinae capitibus in quibus dissentiunt quaestionem movere, et singulis fas sit propriae religiosae confessionis placita tranquillo animo sectari. Sociis vero omnibus preces ipsa recitandas et sacerdotibus sacrificia celebranda indicit iuxta suam intentionem; ut nempe tres memoratae christianae communiones, utpote quae, prout supponitur, Ecclesiam catholicam omnes simul iam constituunt, ad unum corpus efformandum tandem aliquando coeant. . . .

1686 Fundamentum, cui ipsa innititur, huiusmodi est, quod divinam Ecclesiae constitutionem susque deque vertit. Tota enim in eo est, ut supponat veram Iesu Christi Ecclesiam constare partim ex Romana Ecclesia per universum orbem diffusa et propagata, partim vero ex schismate photiano et ex anglicana haeresi, quibus aeque ac Ecclesiae Romanae *unus sit Dominus, una fides et unum baptisma* [cf. Eph 4, 5]. . . . Nihil certe viro catholico potius esse debet, quam ut inter Christianos schismata et dissensiones a radice evellantur, et Christiani omnes sint «*solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis*» [Eph 4, 3]. . . . At quod Christifideles et ecclesiastici viri, haereticorum ductu, et quod peius est, iuxta intentionem haeresi quam maxime pollutam et infectam, pro christiana unitate orent, tolerari nullo modo potest. Vera Iesu Christi Ecclesia quadruplici nota, quam in Symbolo credendam asserimus, auctoritate divina constituitur et dignoscitur: et quaelibet ex hisce notis ita cum aliis cohaeret, ut ab iis nequeat seiungi; hinc fit, ut quae vere est et dicitur catholica, unitatis simul, sanctitatis et apostolicae successionis praerogativa debeat effulgere. Ecclesia igitur catholica una est unitate conspicua perfectaque orbis terrae et omnium gentium, ea profecto unitate cuius principium radix et origo indefectibilis est beati PETRI Apostolorum Principis, eius-

que in Cathedra Romana successorum suprema auctoritas et potior principalitas. Nec alia est Ecclesia catholica nisi quae super unum PETRUM aedificata in unum conexum corpus atque compactum unitate fidei et caritatis assurgit. . . .

Praeterea inde quoque a Londinensi societate fideles 1687
abhorrere summopere debent, quod conspirantes in eam et indifferentismo favent et scandalum ingerunt.

De naturalismo, communismo, socialismo [1].

[Ex Encycl. «Quanta cura», 8. Dec. 1864.]

Etsi (autem) haud omiserimus potissimos huiusmodi 1688
errores saepe proscribere et reprobare, tamen catholicae (1536)
Ecclesiae causa animarumque salus Nobis divinitus commissa atque ipsius humanae societatis bonum omnino postulant, ut iterum pastoralem vestram sollicitudinem excitemus ad alias pravas profligandas opiniones, quae ex eisdem erroribus veluti ex fontibus erumpunt. Quae falsae ac perversae opiniones eo magis detestandae sunt, quod eo potissimum spectant, ut impediatur et amoveatur salutaris illa vis, quam catholica Ecclesia ex divini sui auctoris institutione et mandato libere exercere debet usque ad consummationem saeculi non minus erga singulos homines quam erga nationes, populos summosque eorum principes, utque de medio tollatur mutua illa inter sacerdotium et imperium consiliorum societas et concordia, quae rei cum sacrae tum civili fausta semper exstitit ac salutaris [2]. Etenim 1689
probe noscitis, Venerabiles Fratres, hoc tempore non paucos reperiri, qui civili consortio impium absurdumque **naturalismi**, uti vocant, principium applicantes audent docere, «optimam societatis publicae rationem civilemque progressum omnino requirere, ut humana societas constituatur et gubernetur nullo habito ad religionem respectu, ac si ea non exsisteret, vel saltem nullo facto veram inter falsasque

---

[1] ASS 3 (1867), 161 sqq; AP III 689 sqq. — Vide epistolam Em^mi Card. Antonelli pag. 464, nota.

[2] Cf. GREGOR. XVI Encycl. «*Mirari*», 15. Aug. 1832 [n. 1613 sqq].

religiones discrimine». Atque contra sacrarum Litterarum, Ecclesiae sanctorumque Patrum doctrinam asserere non dubitant, «optimam esse conditionem societatis, in qua imperio non agnoscitur officium coercendi sancitis poenis violatores catholicae religionis, nisi quatenus pax publica postulet».

1690 (1540) Ex qua omnino falsa socialis regiminis idea haud timent erroneam illam fovere opinionem catholicae Ecclesiae, animarumque saluti maxime exitialem, a rec. mem. GREGORIO XVI praedecessore Nostro *deliramentum* appellatam [1], nimirum «libertatem conscientiae et cultuum esse proprium cuiuscunque hominis ius, quod lege proclamari et asseri debet in omni recte constituta societate, et ius civibus inesse ad omnimodam libertatem nulla vel ecclesiastica vel civili auctoritate coarctandam, quo suos conceptus quoscunque sive voce, sive typis, sive alia ratione palam publiceque manifestare ac declarare valeant». Dum vero id temere affirmant, haud cogitant et considerant, quod *libertatem perditionis* [2] praedicant, et quod «si humanis persuasionibus semper disceptare sit liberum, nunquam deesse poterunt, qui veritati audeant resultare et de humanae [*al.* mundanae] sapientiae loquacitate confidere, cum hanc nocentissimam vanitatem quantum debeat fides et sapientia christiana vitare, ex ipsa Domini nostri Iesu Christi institutione cognoscat» [3].

1691 Et quoniam, ubi a civili societate fuit amota religio, ac repudiata divinae revelationis doctrina et auctoritas vel ipsa germana iustitiae humanique iuris notio tenebris obscuratur et amittitur, atque in verae iustitiae legitimique iuris locum materialis substituitur vis, inde liquet, cur nonnulli certissimis sanae rationis principiis penitus neglectis posthabitisque audeant conclamare, «voluntatem populi, publica, quam dicunt, opinione vel alia ratione manifestatam constituere supremam legem ab omni divino humanoque iure solutam, et in

[1] GREGORII XVI Encycl. «*Mirari*», 15. Aug. 1832 [n. 1613].
[2] S. August. ep. 105 (166), c. 2, n. 9 [ML 33, 399].
[3] S. LEONIS ep. 164 (133), c. 2; ed. Ball. [ML 54, 1149 B].

ordine politico facta consummata eo ipso, quod consummata sunt, vim iuris habere». Verum ecquis non videt planeque sentit, hominum societatem religionis ac verae iustitiae vinculis solutam nullum aliud profecto propositum habere posse, nisi scopum comparandi cumulandique opes nullamque aliam in suis actionibus legem sequi, nisi indomitam animi cupiditatem inserviendi propriis voluptatibus et commodis?

Eapropter huiusmodi homines acerbo sane odio insectantur religiosas familias quamvis de re christiana, civili ac litteraria summopere meritas, et blaterant, easdem nullam habere legitimam exsistendi rationem, atque ita haereticorum commentis plaudunt. Nam, ut sapientissime rec. mem. PIUS VI decessor Noster docebat «regularium abolitio laedit statum publicae professionis consiliorum evangelicorum, laedit vivendi rationem in Ecclesia commendatam tanquam apostolicae doctrinae consentaneam, laedit ipsos insignes fundatores, quos super altaribus veneramur, qui nonnisi a Deo inspirati eas constituerunt societates» [1]. 1692 (1541)

Atque etiam impie pronuntiant, auferendam esse civibus et Ecclesiae facultatem, «qua eleemosynas christianae caritatis causa palam erogare valeant», ac de medio tollendam legem, «qua certis aliquibus diebus opera servilia propter Dei cultum prohibentur», fallacissime praetexentes, commemoratam facultatem et legem optime publicae oeconomiae principiis obsistere. Neque contenti amovere religionem a publica societate volunt religionem ipsam a privatis etiam arcere familiis. 1693

Etenim funestissimum **communismi** et **socialismi** docentes ac profitentes errorem asserunt «societatem domesticam seu familiam totam suae exsistentiae rationem a iure dumtaxat civili mutuari; proindeque ex lege tantum civili dimanare ac pendere iura omnia parentum in filios, cum primis vero ius institutionis educationisque curandae». 1694

Quibus impiis opinionibus machinationibusque in id praecipue intendunt fallacissimi isti homines, ut salutifera 1695

[1] Ep. ad Card. de la Rochefoucault, 10. Mart. 1791.

catholicae Ecclesiae doctrina ac vis a iuventutis institutione et educatione prorsus eliminetur, ac teneri flexibilesque iuvenum animi perniciosis quibusque erroribus vitiisque misere inficiantur ac depraventur. Siquidem omnes, qui rem tum sacram tum publicam perturbare ac rectum societatis ordinem evertere et iura omnia divina et humana delere sunt conati, omnia nefaria sua consilia, studia et operam in improvidam praesertim iuventutem decipiendam ac depravandam, ut supra innuimus, semper contulerunt omnemque spem in ipsius iuventutis corruptela collocarunt. Quocirca nunquam cessant utrumque clerum, ex quo, veluti certissima historiae monumenta splendide testantur, tot magna in christianam, civilem et litterariam rempublicam commoda redundarunt, quibuscunque infandis modis divexare, et edicere, ipsum clerum «utpote vero utilique scientiae et civilitatis progressui inimicum ab omni iuventutis instituendae educandaeque cura et officio esse amovendum».

1696 (1545) At vero alii instaurantes prava ac toties damnata novatorum commenta insigni impudentia audent Ecclesiae et huius Apostolicae Sedis supremam auctoritatem a Christo Domino ei tributam civilis auctoritatis arbitrio subicere, et omnia eiusdem Ecclesiae et Sedis iura denegare circa ea quae ad exteriorem ordinem pertinent.

1697 Namque ipsos minime pudet affirmare «Ecclesiae leges non obligare in conscientia, nisi cum promulgantur a civili potestate; acta et decreta Romanorum Pontificum ad religionem et Ecclesiam spectantia indigere sanctione et approbatione vel minimum assensu potestatis civilis; constitutiones Apostolicas[1], quibus damnantur clandestinae societates, sive in eis exigatur sive non exigatur iuramentum de secreto servando, earumque asseclae et fautores anathemate mulctantur, nullam habere vim in illis orbis regionibus, ubi eiusmodi aggregationes tolerantur a civili gubernio; ex-

[1] CLEMENTIS XII *«In eminenti»*, 28. Apr. 1738; BENEDICTI XIV *«Providas Romanorum»*, 18. Maii 1751 [BB(M) 8, 416 sqq]; PII VII *«Ecclesiam»*, 13. Sept. 1821 [BRC 15, 446 b]; LEONIS XII *«Quo graviora»*, 13. Mart. 1825 [BRC 16, 345 a sqq].

communicationem a Concilio TRIDENTINO et Romanis Pontificibus latam in eos, qui iura possessionesque Ecclesiae invadunt et usurpant, niti confusione ordinis spiritualis ordinisque civilis ac politici ad mundanum dumtaxat bonum prosequendum: Ecclesiam nihil debere decernere, quod obstringere possit fidelium conscientias in ordine ad usum rerum temporalium: Ecclesiae ius non competere violatores legum suarum poenis temporalibus coercendi; conforme esse sacrae theologiae, iurisque publici principiis, bonorum proprietatem, quae ab Ecclesiis, a Familiis religiosis, aliisque locis piis possidentur, civili gubernio asserere et vindicare».

Neque erubescunt palam publiceque profiteri hae- 1698 (1547)
reticorum effatum et principium, ex quo tot perversae oriuntur sententiae atque errores. Dictitant enim «Ecclesiasticam potestatem non esse iure divino distinctam et independentem a potestate civili, neque eiusmodi distinctionem et independentiam servari posse, quin ab Ecclesia invadantur et usurpentur essentialia iura potestatis civilis». Atque silentio praeterire non possumus eorum audaciam, qui sanam non sustinentes doctrinam contendunt «illis Apostolicae Sedis iudiciis et decretis, quorum obiectum ad bonum generale Ecclesiae, eiusdemque iura ac disciplinam spectare declaratur, dummodo fidei morumque dogmata non attingat, posse assensum et oboedientiam detrectari absque peccato et absque ulla catholicae professionis iactura». Quod quidem quantopere adversetur catholico dogmati plenae potestatis Romano Pontifici ab ipso Christo Domino divinitus collatae universalem pascendi, regendi et gubernandi Ecclesiam, nemo est qui non clare aperteque videat et intelligat.

In tanta igitur depravatarum opinionum perversitate, 1699
Nos Apostolici Nostri officii probe memores, ac de sanctissima nostra religione, de sana doctrina et animarum salute Nobis divinitus commissa, ac de ipsius humanae societatis bono maxime solliciti, Apostolicam Nostram vocem iterum extollere existimavimus. Itaque omnes et singulas pravas opiniones ac doctrinas singillatim hisce litteris commemoratas auctoritate Nostra

Apostolica reprobamus, proscribimus atque damnamus, easque ab omnibus catholicae Ecclesiae filiis veluti reprobatas, proscriptas atque damnatas omnino haberi volumus et mandamus.

«Syllabus» seu collectio errorum modernorum [1].

[Excerptus ex variis Allocutionibus, Encyclicis, Epistolis PII IX et simul cum (supra allata) Bulla «Quanta cura» editus 8. Dec. 1864.]

A. Index Actorum PII IX, ex quibus excerptus est Syllabus.

1700 1. Epistola encyclica «Qui pluribus», 9. Nov. 1846. (Huc referuntur Syllabi propositiones 4—7 16 40 63 74.)
2. Allocutio «Quisque vestrum», 4. Oct. 1847 (Prop. 63).
3. Allocutio «Ubi primum», 17. Dec. 1847 (Prop. 16).
4. Allocutio «Quibus quantisque», 20. Apr. 1849 (Propp. 40 64 76).
5. Epistola encyclica «Noscitis et Nobiscum», 8. Dec. 1849 (Propp. 18 63).
6. Allocutio «Si semper antea», 20. Maii 1850 (Prop. 76).
7. Allocutio «In consistoriali», 1. Nov. 1850 (Propp. 43—45).
8. Damnatio «Multiplices inter», 10. Iunii 1851 (Propp. 15 21 23 30 51 54 68 74).
9. Damnatio «Ad apostolicae», 22. Aug. 1851 (Propp. 24 25 34—36 38 41 42 65—67 69—75).

---

[1] *Epistola Em^mi Card. I. Antonelli*
... qua Syllabus ex iussu Sanctissimi confectus ad sacrorum antistites mittitur:

Illm̃e ac Rm̃e Domine!

Sanctissimus Dominus noster PIUS IX Pontifex Maximus de animarum salute ac de sana doctrina maxime sollicitus vel ab ipso sui Pontificatus exordio nunquam destitit suis Epistolis encyclicis et Allocutionibus in Consistorio habitis et Apostolicis aliis Litteris in vulgus editis praecipuos huius praesertim infelicissimae aetatis errores ac falsas doctrinas proscribere et damnare. Cum autem forte evenire potuerit, ut omnia haec Pontificia Acta ad singulos Ordinarios minime pervenerint, idcirco idem Summus Pontifex voluit, ut eorundem errorum Syllabus ad omnes universi catholici orbis sacrorum antistites mittendus conficeretur, quo iidem antistites prae oculis habere possint omnes errores ac perniciosas doctrinas, quae ab ipso reprobatae ac proscriptae sunt. Mihi vero in mandatis dedit, ut hunc Syllabum typis editum ad Te, Illustrissime ac Reverendissime Domine, perferendum curarem hac occasione ac tempore, quo idem Pontifex Maximus pro summa sua de catholicae Ecclesiae ac totius Dominici gregis sibi divinitus commissi incolumitate et bono sollicitudine aliam encyclicam Epistolam ad cunctos catholicos sacrorum antistites scribendam censuit. Eiusdem igitur Pontificis iussa omni certe alacritate et, uti par est, obsequio efficiens Tibi, Illustrissime ac Reverendissime Domine, eundem Syllabum his litteris adiunctum mittere propero... *[Clausula]* 8. Dec. 1864. — ASS 3 (1867), 167 sq.

10. Allocutio «Quibus luctuosissimis», 5. Sept. 1851 (Prop. 45).
11. Lettera al Rè di Sardegna, 9. Sept. 1852 (Prop. 73).
12. Allocutio «Acerbissimum», 27. Sept. 1852 (Propp. 31 51 53 55 67 73 74 78).
13. Allocutio «Singulari quadam», 9. Dec. 1854 (Propp. 8 17 19).
14. Allocutio «Probe memineritis», 22. Ian. 1855 (Prop. 53).
15. Allocutio «Cum saepe», 26. Iulii 1855 (Prop. 53).
16. Allocutio «Nemo vestrum», 26. Iulii 1855 (Prop. 77).
17. Epistola encyclica «Singulari quidem», 17. Martii 1856 (Propp. 4 16).
18. Allocutio «Nunquam fore», 15. Dec. 1856 (Propp. 26 28 29 31 46 50 52 79).
19. Epistola «Eximiam tuam» ad archiepisc. Coloniensem, 15. Iunii 1857 (Prop. 14).
20. Litterae apostolicae «Cum catholica Ecclesia», 26. Martii 1860 (Propp. 63 76).
21. Epistola «Dolore haud mediocri» ad episc. Wratislaviensem, 30. Apr. 1860 (Prop. 14).
22. Allocutio «Novos et ante», 28. Sept. 1860 (Propp. 19 62 76).
23. Allocutio «Multis gravibusque», 17. Dec. 1860 (Propp. 19 37 43 73).
24. Allocutio «Iamdudum cernimus», 18. Martii 1861 (Propp. 37 61 76 80).
25. Allocutio «Meminit unusquisque», 30. Sept. 1861 (Prop. 20).
26. Allocutio «Maxima quidem», 9. Iunii 1862 (Propp. 1—7 15 19 27 39 44 49 56—60 76).
27. Epistola «Gravissimas inter» ad archiepisc. Monaco-Frisingensem, 11. Dec. 1862 (Propp. 9—11).
28. Epistola encyclica «Quanto conficiamur moerore», 10. Aug. 1863 (Propp. 17 58).
29. Epistola encyclica «Incredibili», 17. Sept. 1863 (Prop. 26).
30. Epistola «Tuas libenter» ad archiepisc. Monaco-Frisingensem, 21. Dec. 1863 (Propp. 9 10 12—14 22 33).
31. Epistola «Cum non sine» ad archiepisc. Friburgensem, 14. Iulii 1864 (Propp. 47 48).
32. Epistola «Singularis Nobisque» ad episc. Montisregalem, 29. Sept. 1864 (Prop. 32).

B. Syllabus [1]

complectens praecipuos nostrae aetatis errores, qui notantur in Allocutionibus consistorialibus, *in* Encyclicis *aliisque* apostolicis Litteris SS. D. N PII P. IX [2].

§ I. Pantheismus, naturalismus et rationalismus absolutus.

1. Nullum supremum, sapientissimum, providentissimum- 1701
que Numen divinum exsistit, ab hac rerum universitate (1548)

---

[1] ASS 3 (1867), 168 sqq; Aexq IX sqq; AP III 701 sqq.

[2] Ut verus sensus huius Syllabi inveniatur, recurrendum est ad contextum ipsorum documentorum, ex quibus propositiones singulae haustae sunt [cf. ep. Card. Antonelli supra allatam (pag. 464 nota); ASS 3, 167; Heiner, Der Syllabus 13 sq].

distinctum, et Deus idem est ac rerum natura et idcirco immutationibus obnoxius, Deusque reapse fit in homine et mundo, atque omnia Deus sunt et ipsissimam Dei habent substantiam; ac una eademque res est Deus cum mundo et proinde spiritus cum materia, necessitas cum libertate, verum cum falso, bonum cum malo et iustum cum iniusto (26)[1].

1702 2. Neganda est omnis Dei actio in homines et mundum (26). 1795

1703 (1550) 3. Humana ratio, nullo prorsus Dei respectu habito, unicus est veri et falsi, boni et mali arbiter, sibi ipsi est lex et naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficit (26).

1704 4. Omnes religionis veritates ex nativa humanae rationis vi derivant; hinc ratio est princeps norma qua homo cognitionem omnium cuiuscunque generis veritatum assequi possit ac debeat (1 17 26).

1705 5. Divina revelatio est imperfecta et idcirco subiecta continuo et indefinito progressui, qui humanae rationis progressui respondeat (1 26).

1706 6. Christi fides humanae refragatur rationi; divinaque revelatio non solum nihil prodest, verum etiam nocet hominis perfectioni (1 26).

1707 7. Prophetiae et miracula in sacris Litteris exposita et narrata sunt poetarum commenta et christianae fidei mysteria philosophicarum investigationum summa; et utriusque Testamenti libris mythica continentur inventa; ipseque Iesus Christus est mythica fictio (1 26).

§ II. Rationalismus moderatus.

1708 (1555) 8. Cum ratio humana ipsi religioni aequiparetur, idcirco theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt (13).

1709 9. Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianae sunt obiectum naturalis scientiae seu philosophiae; et humana ratio historice tantum exculta potest ex suis naturalibus viribus et principiis ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire, modo haec dogmata ipsi rationi tanquam obiectum proposita fuerint (27 30).

1710 10. Cum aliud sit philosophus, aliud philosophia, ille ius et officium habet se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit; at philosophia neque potest neque debet ulli sese submittere auctoritati (27 30).

---

[1] Hi numeri remittunt ad Indicem «Actorum PII IX, ex quibus excerptus est Syllabus» [v. supra n. 1700].

11. Ecclesia non solum non debet in philosophiam un- 1711
quam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiae (1558)
tolerare errores eique relinquere, ut ipsa se corrigat (27).

12. Apostolicae Sedis Romanarumque Congregationum 1712
decreta liberum scientiae progressum impediunt (30).

13. Methodus et principia, quibus antiqui Doctores 1713
scholastici Theologiam excoluerunt, temporum nostrorum necessitatibus scientiarumque progressui minime congruunt (30).

14. Philosophia tractanda est nulla supernaturalis re- 1714
velationis habita ratione (30).

NB. Cum rationalismi systemate cohaerent quoad maximam partem 1714a
errores Antonii Guenther, qui damnantur in ep. ad Card. archiepisc. Coloniensem *«Eximiam tuam»*, 15. Iunii 1857 (19) [v. n. 1655] et in ep. ad episc. Wratislaviensem *«Dolore haud mediocri»*, 30. Apr. 1860 (21).

§ III. Indifferentismus, latitudinarismus.

15. Liberum cuique homini est eam amplecti ac profiteri 1715
religionem, quam rationis lumine quis ductus veram (1562)
putaverit (8 26).

16. Homines in cuiusvis religionis cultu viam 1716
aeternae salutis reperire aeternamque salutem assequi possunt (1 3 17).

17. Saltem bene sperandum est de aeterna illorum omnium 1717
salute, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur (13 28).

18. Protestantismus non aliud est quam diversa verae 1718
eiusdem christianae religionis forma, in qua aeque ac in Ecclesia catholica Deo placere datum est (5).

§ IV. Socialismus, communismus, societates clandestinae, societates biblicae, societates clerico-liberales.

Eiusmodi pestes saepe gravissimisque verborum formulis 1718a
reprobantur in epist. encycl. *«Qui pluribus»*, 9. Nov. 1846 (1); (1566)
in allocut. *«Quibus quantisque»*, 20. Apr. 1849 (4); in epist. encycl. *«Noscitis et Nobiscum»*, 8. Dec. 1849 (5); in allocut. *«Singulari quadam»*, 9. Dec. 1854 (13); in epist. encycl. *«Quanto conficiamur moerore»*, 10. Aug. 1863 (28).

1128
§ V. Errores de Ecclesia eiusque iuribus.

19. Ecclesia non est vera perfectaque societas 1719
plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus (1567)
sibi a divino suo fundatore collatis, sed civilis potestatis est definire, quae sint Ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat (13 22 23 26).

1720 20. Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non
(1568) debet absque civilis gubernii venia et assensu (25).
1721 21. Ecclesia non habet potestatem dogmatice definiendi, religionem catholicae Ecclesiae esse unice veram religionem (8).
1722 22. Obligatio, qua catholici magistri et scriptores omnino adstringuntur, coarctatur in iis tantum, quae ab infallibili Ecclesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur (30).
1723 23. Romani Pontifices et Concilia oecumenica a limitibus suae potestatis recesserunt, iura principum usurparunt atque etiam in rebus fidei et morum definiendis errarunt (8).
1724 24. Ecclesia vis inferendae potestatem non habet neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam (9).
1725 25. Praeter potestatem episcopatui inhaerentem, alia
(1573) est attributa temporalis potestas a civili imperio vel expresse vel tacite concessa, revocanda propterea, cum libuerit, a civili imperio (9).
1726 26. Ecclesia non habet nativum ac legitimum ius acquirendi ac possidendi (18 29).
1727 27. Sacri Ecclesiae ministri Romanusque Pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi (26).
1728 28. Episcopis, sine gubernii venia, fas non est vel ipsas apostolicas litteras promulgare (18).
1729 29. Gratiae a Romano Pontifice concessae existimari debent tanquam irritae, nisi per gubernium fuerint imploratae (18).
1730 30. Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitas
(1578) a iure civili ortum habuit (8).
1731 31. Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apostolica Sede (12 18).
1732 32. Absque ulla naturalis iuris et aequitatis violatione potest abrogari personalis immunitas, qua clerici ab onere subeundae exercendaeque militiae eximuntur; hanc vero abrogationem postulat civilis progressus, maxime in societate ad formam liberioris regiminis constituta (32).
1733 33. Non pertinet unice ad ecclesiasticam iurisdictionis potestatem proprio ac nativo iure dirigere theologicarum rerum doctrinam (30).
1734 34. Doctrina comparantium Romanum Pontificem principi libero et agenti in universa Ecclesia doctrina est, quae medio aevo praevaluit (9).

35. Nihil vetat, alicuius Concilii generalis sententia aut 1735
universorum populorum facto summum Pontificatum ab Ro- (1583)
mano episcopo atque Urbe ad alium episcopum aliamque civitatem transferri (9).
36. Nationalis concilii definitio nullam aliam ad- 1736
mittit disputationem, civilisque administratio rem ad hosce terminos exigere potest (9).
37. Instituti possunt nationales ecclesiae ab auctori- 1737
tate Romani Pontificis subductae planeque divisae (23 24).
38. Divisioni Ecclesiae in orientalem atque occidentalem 1738
nimia Romanorum Pontificum arbitria contulerunt (9).

1821 **§ VI. *Errores de societate civili tum in se tum in suis ad Ecclesiam relationibus spectata.***

39. Reipublicae status, utpote omnium iurium origo 1739
et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus (26).
40. Catholicae Ecclesiae doctrina humanae societatis 1740
bono et commodis adversatur (1 4). (1588)
41. Civili potestati vel ab infideli imperante exercitae 1741
competit potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit nedum ius quod vocant *exsequatur*, sed etiam ius *appellationis*, quam nuncupant, *ab abusu* (9).
42. In conflictu legum utriusque potestatis ius civile 1742
praevalet (9).
43. Laica potestas auctoritatem habet rescindendi, de- 1743
clarandi ac faciendi irritas sollemnes conventiones (vulgo *Concordata*) super usu iurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum Sede Apostolica initas sine huius consensu, immo et ea reclamante (7 23).
44. Civilis auctoritas potest se immiscere rebus, quae ad 1744
religionem, mores et regimen spirituale pertinent. Hinc potest de instructionibus iudicare, quas Ecclesiae pastores ad conscientiarum normam pro suo munere edunt, quin etiam potest de divinorum sacramentorum administratione et dispositionibus ad ea suscipienda necessariis decernere (7 26).
45. Totum scholarum publicarum regimen, in quibus 1745
iuventus christianae alicuius reipublicae instituitur, episcopa- (1593)
libus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili, et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicunque auctoritati recognoscatur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in regimine studiorum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum (7 10).
46. Immo in ipsis clericorum seminariis methodus stu- 1746
diorum adhibenda civili auctoritati subicitur (18).

1747 (1595) 47. Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim instituta, quae litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim (31).

1748 48. Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendae ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo vel saltem primario spectet (31).

1749 49. Civilis auctoritas potest impedire, quominus sacrorum antistites et fideles populi cum Romano Pontifice libere ac mutuo communicent (26).

1750 50. Laica auctoritas habet per se ius praesentandi 305
(1598) episcopos et potest ab illis exigere, ut ineant dioecesium procurationem, antequam ipsi canonicam a Sancta Sede institutionem et apostolicas litteras accipiant (18).

1751 51. Immo laicum gubernium habet ius deponendi ab exercitio pastoralis ministerii episcopos neque tenetur oboedire Romano Pontifici in iis, quae episcopatuum et episcoporum respiciunt institutionem (8 12).

1752 52. Gubernium potest suo iure immutare aetatem ab Ecclesia praescriptam pro religiosa tam mulierum quam virorum professione, omnibusque religiosis familiis indicere, ut neminem sine suo permissu ad sollemnia vota nuncupanda admittant (18).

1753 53. Abrogandae sunt leges, quae ad religiosarum familiarum statum tutandum earumque iura et officia pertinent; immo potest civile gubernium iis omnibus auxilium praestare, qui a suscepto religiosae vitae instituto deficere ac sollemnia vota frangere velint; pariterque potest religiosas easdem familias perinde ac collegiatas Ecclesias et beneficia simplicia etiam iuris patronatus penitus exstinguere, illorumque bona et reditus civilis potestatis administrationi et arbitrio subicere et vindicare (12 14 15).

1754 54. Reges et principes non solum ab Ecclesiae iurisdictione eximuntur, verum etiam in quaestionibus iurisdictionis dirimendis superiores sunt Ecclesia (8).

1755 55. Ecclesia a statu statusque ab Ecclesia seiungendus est (12).

§ VII. Errores de ethica naturali et christiana.

56. Morum leges divina haud egent sanctione, minimeque opus est, ut humanae leges ad naturae ius conformentur aut obligandi vim a Deo accipiant (26). 1756 (1604)

57. Philosophicarum rerum morumque scientia, item civiles leges possunt et debent a divina et ecclesiastica auctoritate declinare (26). 1757

58. Aliae vires non sunt agnoscendae nisi illae, quae in materia positae sunt, et omnis morum disciplina honestasque collocari debet in cumulandis et augendis quovis modo divitiis ac in voluptatibus explendis (26 28). 1758

59. Ius in materiali facto consistit, et omnia hominum officia sunt nomen inane, et omnia humana facta iuris vim habent (26). 1759

60. Auctoritas nihil aliud est, nisi numeri et materialium virium summa (26). 1760 (1606)

61. Fortunata facti iniustitia nullum iuris sanctitati detrimentum affert (24). 1761

62. Proclamandum est et observandum principium, quod vocant de *non-interventu* (22). 1762

63. Legitimis principibus oboedientiam detractare, immo et rebellare licet (1 2 5 20). 1763

64. Tum cuiusque sanctissimi iuramenti violatio tum quaelibet scelesta flagitiosaque actio sempiternae legi repugnans non solum haud est improbanda, verum etiam omnino licita summisque laudibus efferenda, quando id pro patriae amore agatur (4). 1764

§ VIII. Errores de matrimonio christiano.

969 65. Nulla ratione ferri potest, Christum evexisse matrimonium ad dignitatem sacramenti (9). 1765 (1613)

66. Matrimonii sacramentum non est, nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est (9). 1766

67. Iure naturae matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest (9 12). 1767

68. Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta exsistentia tollenda sunt (8). 1768

69. Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impedimenta inducere coepit, non iure proprio, sed illo iure usa, quod a civili potestate mutuata erat (9). 1769

1770 (1618) 70. TRIDENTINI canones, qui anathematis censuram illis inferunt, qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audeant, vel non sunt dogmatici vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt (9).

1771 71. TRIDENTINI forma sub infirmitatis poena non obligat, ubi lex civilis aliam formam praestituat et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere (9).

1772 72. BONIFACIUS VIII votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit (9).

1773 73. Vi contractus mere civilis potest inter Christianos constare veri nominis matrimonium, falsumque est, aut contractum matrimonii inter Christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur (9 11 12 23).

1774 74. Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent (1 8 9 12).

1774a (1623) NB. Huc facere possunt duo alii errores de clericorum coelibatu abolendo et de statu matrimonii statui virginitatis anteferendo. Confodiuntur prior in epist. encycl. «*Qui pluribus*», 9. Nov. 1846 (1), posterior in litteris apost. «*Multiplices inter*», 10. Iunii 1851 (8).

§ IX. Errores de civili Romani Pontificis principatu.

1775 (1624) 75. De temporalis regni cum spirituali compatibilitate disputant inter se christianae et catholicae Ecclesiae filii (9). 1826

1776 76. Abrogatio civilis imperii, quo Apostolica Sedes potitur, ad Ecclesiae libertatem felicitatemque vel maxime conduceret (4 6).

1776a (1625) NB. Praeter hos errores explicite notatos alii complures implicite reprobantur, proposita et asserta doctrina, quam catholici omnes firmissime retinere debeant, de civili Romani Pontificis principatu. Eiusmodi doctrina luculenter traditur in allocut. «*Quibus quantisque*», 20. April. 1849 (4); in allocut. «*Si semper antea*», 20. Maii 1850 (6); in litteris apost. «*Cum catholica Ecclesia*», 26. Martii 1860 (20); in allocut. «*Novos et ante*», 28. Sept. 1860 (22); in allocut. «*Iamdudum cernimus*», 18. Martii 1861 (24); in allocut. «*Maxima quidem*», 9. Iunii 1862 (26).

§ X. Errores, qui ad liberalismum hodiernum referuntur.

1777 77. Aetate hac nostra non amplius expedit, religionem catholicam haberi tanquam unicam status religionem, ceteris quibuscunque cultibus exclusis (16).

1778 78. Hinc laudabiliter in quibusdam catholici nominis regionibus lege cautum est, ut hominibus illuc immigrantibus liceat publicum proprii cuiusque cultus exercitium habere (12).

79. Enimvero falsum est, civilem cuiusque cultus libertatem itemque plenam potestatem omnibus attributam quaslibet opiniones cogitationesque palam publiceque manifestandi conducere ad populorum mores animosque facilius corrumpendos ac indifferentismi pestem propagandam (18). 1779 (1628)

80. Romanus Pontifex potest ac debet cum progressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese reconciliare et componere (24). 1780

Conc. VATICANUM 1869—1870.

Oecumenicum XX (de fide et Ecclesia).

SESSIO III (24. Aprilis 1870).

Constitutio dogmatica de fide catholica[1].

1795 ... Nunc autem, sedentibus Nobiscum et iudicantibus universi orbis episcopis, in hanc oecumenicam Synodum auctoritate Nostra in Spiritu Sancto congregatis, innixi Dei verbo scripto et tradito, prout ab Ecclesia catholica sancte custoditum et genuine expositum accepimus, ex hac PETRI cathedra in conspectu omnium salutarem Christi doctrinam profiteri et declarare constituimus, adversis erroribus potestate Nobis a Deo tradita proscriptis atque damnatis. 1781 (1630)

Cap. 1. De Deo rerum omnium creatore.

Sancta catholica apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum, creatorem ac Dominum coeli et terrae, omnipotentem, aeternum, immensum, incomprehensibilem, intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum; qui cum sit una singularis, simplex omnino et incommutabilis substantia spiritualis, praedicandus est re et essentia a mundo distinctus, in se et ex se beatissimus, et super omnia, quae praeter ipsum sunt et concipi possunt, ineffabiliter excelsus [can. 1—4]. 1782 (1631)

Hic solus verus Deus bonitate *sua* et *omnipotenti virtute* non ad augendam suam beatitudinem nec ad acquirendam, sed ad manifestandam perfectionem suam per bona, quae creaturis impertitur, liberrimo 1783

[1] CL VII 248 b sqq; ASS 5 (1869), 462 sqq.

consilio «simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam ac deinde humanam quasi communem ex spiritu et corpore constitutam» [Conc. LATER. IV, v. n. 428; can. 2 et 5].

1784 (1633) Universa vero, quae condidit, Deus providentia sua tuetur atque gubernat, *attingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter* [cf. Sap 8, 1]. «*Omnia* enim *nuda et aperta sunt oculis eius*» [Hebr 4, 13], ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt.

Cap. 2. De revelatione.

1785 (1634) Eadem sancta mater Ecclesia tenet et docet, Deum, 1795
rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse; *invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur* [Rom 1, 20]: attamen placuisse eius sapientiae et bonitati, alia eaque supernaturali via se ipsum ac aeterna voluntatis suae decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: «*Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissime diebus istis locutus est nobis in Filio*» [Hebr 1, 1 sq; can. 1].

1786 Huic divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint. Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant; siquidem «*oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum*» [1 Cor 2, 9; can. 2 et 3].

1787 Haec porro supernaturalis revelatio, secundum universalis Ecclesiae fidem a sancta TRIDENTINA Synodo declaratam continetur «in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut (ab) ipsis Apostolis Spiritu Sancto dic-

tante quasi per manus traditae, ad nos usque pervenerunt» [Conc. TRID., v. n. 783]. Qui quidem Veteris et Novi Testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout in eiusdem Concilii decreto recensentur, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipiendi sunt. Eos vero Ecclesia pro sacris et canonicis habet, non ideo, quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati; nec ideo dumtaxat, quod revelationem sine errore contineant; sed propterea, quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem, atque ut tales ipsi Ecclesiae traditi sunt [can. 4].

Quoniam vero, quae sancta TRIDENTINA Synodus 1788 (1637)
de interpretatione divinae Scripturae ad coercenda petulantia ingenia salubriter decrevit, a quibusdam hominibus prave exponuntur, Nos idem decretum renovantes hanc illius mentem esse declaramus, ut in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari.

Cap. 3. De fide.

1795 Cum homo a Deo tanquam creatore et Domino suo 1789 (1638)
totus dependeat et ratio creata increatae Veritati penitus subiecta sit, plenum revelanti Deo intellectus et voluntatis obsequium fide praestare tenemur [can. 1]. Hanc vero fidem, quae humanae salutis initium est [cf. n. 801], Ecclesia catholica profitetur, virtutem esse supernaturalem, qua, Dei aspirante et adiuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest [can. 2]. «*Est* enim *fides*, testante Apostolo, *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*» [Hebr 11, 1].

1790 Ut nihilominus fidei nostrae *obsequium rationi con-*
(1639) *sentaneum* [cf. Rom 12, 1] esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis externa iungi revelationis suae argumenta, facta scilicet divina atque imprimis miracula et prophetias, quae cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstrent, divinae revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiae accommodata [can. 3 et 4]. Quare tum Moyses et Prophetae, tum ipse maxime Christus Dominus multa et manifestissima miracula et prophetias ediderunt; et de Apostolis legimus: «*Illi autem profecti praedicaverunt ubique Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis*» [Mc 16, 20]. Et rursum scriptum est: «*Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco*» [2 Petr 1, 19].

1791 Licet autem fidei assensus nequaquam sit motus animi caecus: nemo tamen «evangelicae praedicationi consentire» potest, sicut oportet ad salutem consequendam, «absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati» [Conc. Araus., v. n. 178 sqq]. Quare *fides* ipsa in se, etiamsi *per caritatem* non *operetur* [cf. Gal 5, 6], donum Dei est, et actus eius est opus ad salutem pertinens, quo homo liberam praestat ipsi Deo oboedientiam gratiae eius, cui resistere posset, consentiendo et cooperando [cf. n. 797 sq; can. 5].

1792 Porro fide divina et catholica ea omnia credenda 159
sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive sollemni iudicio sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata credenda proponuntur.

1793 Quoniam vero «*sine fide . . . impossibile est placere Deo*»
(1642) [Hebr 11, 6] et ad filiorum eius consortium pervenire, ideo nemini unquam sine illa contigit iustificatio, nec ullus, nisi in ea «*perseveraverit usque in finem*» [Mt 10, 22; 24, 13], vitam aeternam assequetur. Ut autem officio veram fidem amplectendi in eaque constanter perseverandi satisfacere possemus, Deus per Filium suum unigenitum
Ecclesiam instituit, suaeque institutionis manifestis 1821

notis instruxit, ut ea tanquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosci.

Ad solam enim catholicam Ecclesiam ea pertinent 1794
omnia, quae ad evidentem fidei christianae credibilitatem (1643)
tam multa et tam mira divinitus sunt disposita. Quin etiam Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile.

Quo fit, ut ipsa veluti *signum levatum in nationes* [Is 11, 12] et ad se invitet, qui nondum crediderunt, et filios suos certiores faciat, firmissimo niti fundamento fidem, quam profitentur. Cui quidem testimonio efficax subsidium accedit ex superna virtute. Etenim benignissimus Dominus et errantes gratia sua excitat atque adiuvat, ut «*ad agnitionem veritatis venire*» [1 Tim 2, 4] possint, et eos, quos de tenebris transtulit in admirabile lumen suum, in hoc eodem lumine ut perseverent, gratia sua confirmat non deserens, nisi deseratur. Quocirca minime par est conditio eorum, qui per coeleste fidei donum catholicae veritati adhaeserunt, atque eorum, qui ducti opinionibus humanis falsam religionem sectantur; illi enim, qui fidem sub Ecclesiae magisterio susceperunt, nullam unquam habere possunt iustam causam mutandi aut in dubium fidem eandem revocandi [can. 6]. Quae cum ita sint, «*gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine*» [Col 1, 12], tantam ne negligamus salutem, sed «*aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Iesum*» [Hebr 12, 2] *teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem* [Hebr 10, 23].

736
1101
166
1618 ***Cap. 4. De fide et ratione.***

1622
1634 Hoc quoque perpetuus Ecclesiae catholicae consensus 1795
1642 tenuit et tenet, duplicem esse ordinem cognitionis (1644)
1649 non solum principio, sed obiecto etiam distinctum: prin-
1655 cipio quidem, quia in altero naturali ratione, in altero

fide divina cognoscimus; obiecto autem, quia praeter 1666
ea, ad quae naturalis ratio pertingere potest, credenda 1677 1679
nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita, quae, 1702 1785
nisi revelata divinitus, innotescere non possunt [can. 1]. 1816 2020
Quocirca Apostolus, qui a gentibus Deum *«per ea, quae* 2065
facta sunt» [Rom 1, 20], cognitum esse testatur, disserens 2081 2120
tamen de *gratia et veritate, quae «per Iesum Christum facta est»* [cf. Io 1, 17], pronuntiat: *«Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram, quam nemo principum huius saeculi cognovit . . . nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei»* [1 Cor 2, 7 8 10]. Et ipse Unigenitus *confitetur Patri, quia abscondit haec a sapientibus et prudentibus, et revelavit ea parvulis* [cf. Mt 11, 25].

1796 (1644) Ac ratio quidem, fide illustrata, cum sedulo, pie et sobrie quaerit, aliquam Deo dante mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur tum ex eorum, quae naturaliter cognoscit, analogia tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo; nunquam tamen idonea redditur ad ea perspicienda instar veritatum, quae proprium ipsius obiectum constituunt. Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta ipsius tamen fidei velamine contecta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita *«peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus et non per speciem»* [2 Cor 5, 6 sq].

1797 (1645) Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit, Deus autem negare se ipsum non possit nec verum vero unquam contradicere. Inanis autem huius contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerint vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. «Omnem» igitur «assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus» [Conc. LATER. V, v. n. 738].

Porro Ecclesia, quae una cum apostolico munere 1798
docendi mandatum accepit fidei depositum custodiendi, (1645)
ius etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam proscribendi, *ne quis decipiatur per philosophiam et inanem fallaciam* [cf. Col 2, 8; can. 2]. Quapropter omnes Christiani fideles huiusmodi opiniones, quae fidei doctrinae contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimas scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veritatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino.

Neque solum fides et ratio inter se dissidere nunquam 1799
possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstret eiusque lumine illustrata rerum divinarum scientiam excolat, fides vero rationem ab erroribus liberet ac tueatur eamque multiplici cognitione instruat. Quapropter tantum abest, ut Ecclesia humanarum artium et disciplinarum culturae obsistat, ut hanc multis modis iuvet atque promoveat. Non enim commoda ab iis ad hominum vitam dimanantia aut ignorat aut despicit; fatetur immo, eas, quemadmodum a Deo scientiarum Domino profectae sunt, ita, si rite pertractentur, ad Deum iuvante eius gratia perducere. Nec sane ipsa vetat, ne huiusmodi disciplinae in suo quaeque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo; sed iustam hanc libertatem agnoscens, id sedulo cavet, ne divinae doctrinae repugnando errores in se suscipiant, aut fines proprios transgressae ea, quae sunt fidei, occupent et perturbent.

Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, 1800
velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tanquam divinum depositum Christi Sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus, quem semel declaravit sancta mater Ecclesia, nec unquam ab eo sensu altioris intelligentiae specie et nomine recedendum [can. 3]. «Crescat igitur . . . et multum vehementerque proficiat, tam singulorum quam omnium, tam unius

hominis quam totius Ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia: sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu eademque sententia.» [1]

CANONES [de fide catholica] [2].

1. De Deo rerum omnium creatore.

1801 1. Si quis unum verum Deum visibilium et invisibilium
(1648) creatorem et Dominum negaverit: anathema sit [cf. n. 1782].

1802 2. Si quis praeter materiam nihil esse affirmare non erubuerit: A. S. [cf. n. 1783].

1803 3. Si quis dixerit, unam eandemque esse Dei et rerum omnium substantiam vel essentiam: A. S. [cf. n. 1782].

1804 4. Si quis dixerit, res finitas tum corporeas tum spirituales aut saltem spirituales e divina substantia emanasse,

aut divinam essentiam sui manifestatione vel evolutione fieri omnia,

aut denique Deum esse ens universale seu indefinitum, quod sese determinando constituat rerum universitatem in genera, species et individua distinctam: A. S.

1805 5. Si quis non confiteatur, mundum resque omnes, quae in eo continentur, et spirituales et materiales secundum totam suam substantiam a Deo ex nihilo esse productas [cf. n. 1783],

aut Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat se ipsum [cf. n. 1784],

aut mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit: A. S. [cf. n. 1783].

2. De revelatione.

1806 1. Si quis dixerit, Deum unum et verum, creatorem
(1653) et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse: anathema sit [cf. n. 1785].

[1] Vincentii Lirinensis Commonitorium n. 28 [ML 50, 668 (c. 23)].
[2] CL VII 255 a sq; ASS 5 (1869), 469 sqq.

2. Si quis dixerit, fieri non posse aut non expedire, 1807
ut per revelationem divinam homo de Deo cultu- (1654)
que ei exhibendo doceatur: A. S. [cf. n. 1786].

3. Si quis dixerit, hominem ad cognitionem et per- 1808
fectionem, quae naturalem superet, divinitus evehi non posse, sed ex se ipso ad omnis tandem veri et boni possessionem iugi profectu pertingere posse et debere: A. S.

4. Si quis sacrae Scripturae libros integros cum 1809
omnibus suis partibus, prout illos sancta TRIDENTINA Synodus recensuit [v. n. 783 sq], pro sacris et canonicis non susceperit aut eos divinitus inspiratos esse negaverit: A. S.

3. De fide.

1. Si quis dixerit, rationem humanam ita indepen- 1810
dentem esse, ut fides ei a Deo imperari non possit: (1657)
anathema sit [cf. n. 1789].

2. Si quis dixerit, fidem divinam a naturali de Deo 1811
et rebus moralibus scientia non distingui, ac propterea ad fidem divinam non requiri, ut revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur: A. S. [cf. n. 1789].

3. Si quis dixerit, revelationem divinam externis 1812
signis credibilem fieri non posse, ideoque sola interna cuiusque experientia aut inspiratione privata homines ad fidem moveri debere: A. S. [cf. n. 1790].

4. Si quis dixerit, miracula nulla fieri posse, pro- 1813
indeque omnes de iis narrationes, etiam in sacra Scriptura contentas, inter fabulas vel mythos ablegandas esse; aut miracula certo cognosci nunquam posse nec iis divinam religionis christianae originem rite probari: A. S. [cf. n. 1790].

5. Si quis dixerit, assensum fidei christianae non esse 1814
liberum, sed argumentis humanae rationis necessario produci; aut ad solam *fidem* vivam, *quae per caritatem operatur* [Gal 5, 6], gratiam Dei necessariam esse: A. S. [cf. n. 1791].

6. Si quis dixerit, parem esse conditionem fide- 1815
lium atque eorum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut catholici iustam causam habere possint fidem, quam sub Ecclesiae magisterio iam susceperunt, assensu suspenso in dubium vocandi, donec demonstrationem scientificam credibilitatis et veritatis fidei suae absolverint: A. S. [cf. n. 1794].

4. De fide et ratione.

1816 (1663) 1. Si quis dixerit, in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari: anathema sit [cf. n. 1795].

1817 2. Si quis dixerit, disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse, ut earum assertiones, etsi doctrinae revelatae adversentur, tanquam verae retineri neque ab Ecclesia proscribi possint: A. S. [cf. n. 1798].

1818 3. Si quis dixerit, fieri posse, ut dogmatibus ab Ecclesia propositis, aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit et intelligit Ecclesia: A. S. [cf. n. 1800].

1819 Itaque supremi pastoralis Nostri officii debitum exsequentes, omnes Christi fideles, maxime vero eos, qui praesunt vel docendi munere funguntur, per viscera Iesu Christi obtestamur, necnon eiusdem Dei et Salvatoris nostri auctoritate iubemus, ut ad hos errores a sancta Ecclesia arcendos et eliminandos, atque purissimae fidei lucem pandendam studium et operam conferant.

1820 Quoniam vero satis non est, haereticam pravitatem devitare, nisi ii quoque errores diligenter fugiantur, qui ad illam plus minusve accedunt, omnes officii monemus, servandi etiam Constitutiones et Decreta, quibus pravae eiusmodi opiniones, quae isthic diserte non enumerantur, ab hac Sancta Sede proscriptae et prohibitae sunt.

SESSIO IV (18. Iulii 1870) [1].

Constitutio dogmatica I de Ecclesia Christi. 2

14
1821 (1667) Pastor aeternus et episcopus animarum nostrarum, ut 40
246
salutiferum redemptionis opus perenne redderet, sanctam 287
330
aedificare Ecclesiam decrevit, in qua veluti in domo 347
Dei viventis fideles omnes unius fidei et caritatis vin- 361
423
culo continerentur. Quapropter, priusquam clarificaretur, 430
464
rogavit Patrem non pro Apostolis *tantum, sed et pro* 468

[1] CL VII 482 a sq; ASS 6 (1870), 40 sqq.

484 *eis, qui credituri erant per verbum eorum in ipsum,*
495 628 *ut omnes unum essent, sicut ipse Filius et Pater unum*
714 999 *sunt* [Io 17, 20 sq]. Quemadmodum igitur Apostolos, quos
1422 sibi de mundo elegerat, *misit, sicut ipse missus erat a*
1501 1683 *Patre* [Io 20, 21]: ita in Ecclesia sua pastores et doctores
1685 1719 usque ad consummationem saeculi esse voluit. Ut vero
1739 episcopatus ipse unus et indivisus esset, et per cohae-
1822 1841 rentes sibi invicem sacerdotes credentium multitudo uni-
1842 1847 versa in fidei et communionis unitate conservaretur,
1855 beatum PETRUM ceteris Apostolis praeponens in ipso
1860 1866 instituit perpetuum utriusque unitatis principium
1954 1967 ac visibile fundamentum, super cuius fortitudinem
1976 aeternum exstrueretur templum, et Ecclesiae coelo in-
1995 2052 ferenda sublimitas in huius fidei firmitate consurgeret [1].
2065 2091 Et quoniam *portae inferi* ad evertendam, si fieri posset, Ecclesiam, contra eius fundamentum divinitus positum maiore in dies odio undique insurgunt, Nos ad catholici gregis custodiam, incolumitatem, augmentum, necessarium esse iudicamus, sacro approbante Concilio, doctrinam de institutione, perpetuitate ac natura sacri Apostolici primatus, in quo totius Ecclesiae vis ac soliditas consistit, cunctis fidelibus credendam et tenendam, secundum antiquam atque constantem universalis Ecclesiae fidem, proponere, atque contrarios, dominico gregi adeo perniciosos errores proscribere et condemnare.

Cap. 1. De apostolici primatus . . . institutione [2].

1826 Docemus itaque et declaramus, iuxta Evangelii testi- 1822
monia primatum iurisdictionis in universam Dei (1668)
Ecclesiam immediate et directe beato PETRO Apostolo promissum atque collatum a Christo Domino fuisse. Unum enim Simonem, cui iam pridem dixerat: «*Tu vocaberis Cephas*» [Io 1, 42], postquam ille suam edidit confessionem inquiens: «*Tu es Christus, Filius Dei vivi*», sollemnibus his verbis allocutus est Dominus:

[1] Cf. S. LEONIS M. serm. 4 de natali ipsius c. 2 [ML 54, 150 C].
[2] Horum capitum titulos hoc loco perspicuitatis causa paulo abbreviatos si quaeras integros, vide in «Indice documentorum et materiarum» (in initio libri).

«*Beatus es, Simon Bar Iona: quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam: et tibi dabo claves regni coelorum. Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis: et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis*» [Mt 16, 16 sqq]. Atque uni Simoni PETRO contulit Iesus post suam resurrectionem summi pastoris et rectoris iurisdictionem in totum suum ovile dicens: «*Pasce agnos meos*», «*Pasce oves meas*» [Io 21, 15 sqq]. Huic tam manifestae sacrarum Scripturarum doctrinae, ut ab Ecclesia catholica semper intellecta est, aperte opponuntur pravae eorum sententiae, qui constitutam a Christo Domino in sua Ecclesia regiminis formam pervertentes negant, solum PETRUM prae ceteris Apostolis sive seorsum singulis sive omnibus simul vero proprioque iurisdictionis primatu fuisse a Christo instructum; aut qui affirmant, eundem primatum non immediate directeque ipsi beato PETRO, sed Ecclesiae et per hanc illi ut ipsius Ecclesiae ministro delatum fuisse.

1823 *[CANON]* Si quis igitur dixerit, beatum PETRUM
(1669) Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius Ecclesiae militantis visibile caput; vel eundem honoris tantum, non autem verae propriaeque iurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Iesu Christo directe et immediate accepisse: anathema sit.

Cap. 2. [De primatus perpetuitate.]

1824 Quod autem in beato Apostolo PETRO princeps
(1670) pastorum et pastor magnus ovium Dominus Christus in perpetuam salutem ac perenne bonum Ecclesiae instituit, id eodem auctore in Ecclesia, quae fundata super petram ad finem saeculorum usque firma stabit, iugiter durare necesse est. «Nulli» sane «dubium, immo saeculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque PETRUS, Apostolorum princeps et caput fideique columna et Ecclesiae catholicae fundamentum, a Domino nostro Iesu Christo, Salvatore humani generis ac Redemptore, claves regni accepit: qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus», episcopis sanctae Romanae Sedis, ab ipso fundatae eiusque consecratae sanguine «vivit» et praesidet «et iudicium exercet» [cf. Conc. EPHES., v. n. 112]. Unde quicunque in hac cathedra PETRO succedit, is secundum Christi ipsius institutionem primatum PETRI in universam Ecclesiam obtinet. «Manet ergo dispositio veritatis, et beatus PETRUS in accepta fortitudine petrae perseverans suscepta Ecclesiae gubernacula non reliquit.»[1] Hac de
1500 causa ad Romanam Ecclesiam «propter potentiorem principalitatem necesse» semper fuit «omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles»[2], ut in ea Sede, e qua «venerandae communionis iura»[3] in omnes dimanant, tanquam membra in capite consociata in unam corporis compagem coalescerent.

[CANON] Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius 1825
Christi Domini institutione seu iure divino, ut beatus (1671)
PETRUS in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores; aut Romanum Pontificem non esse beati PETRI in eodem primatu successorem: anathema sit.

Cap. 3. [De primatu Romani Pontificis.]

41 Quapropter apertis innixi sacrarum Litterarum testi- 1826
44 87 moniis, et inhaerentes tum praedecessorum Nostrorum, (1672)
100 Romanorum Pontificum, tum Conciliorum generalium
109 110 disertis perspicuisque decretis, innovamus oecumenici
112 149 Concilii FLORENTINI definitionem, qua credendum
163 ab omnibus Christi fidelibus est, «sanctam Apostolicam
173 230 Sedem, et Romanum Pontificem in universum orbem
298 326 tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum
350 successorem esse beati PETRI, principis Aposto-
436 466 lorum, et verum Christi vicarium totiusque Ecclesiae

---

[1] S. LEONIS M. sermo 3 de natali ipsius c. 3 [ML 54, 146 B].
[2] S. Irenaeus, Adv. haereses l. 3, c. 3 [MG 7, 849 A].
[3] S. Ambros., Ep. 11, n. 4 [ML 16, 946 A].

caput et omnium Christianorum patrem ac doctorem 588 617
exsistere; et ipsi in beato PETRO pascendi, regendi 694 717
ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro 731
Iesu Christo plenam potestatem traditam esse; 740 765
quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Concili- 1000 1091
orum et in sacris canonibus continetur» [v. n. 694]. 1319

1827 (1673) Docemus proinde et declaramus, Ecclesiam Roma- 1322 1500
nam, disponente Domino, super omnes alias ordi- 1775 1822
nariae potestatis obtinere principatum, et hanc Romani 1855
Pontificis iurisdictionis potestatem, quae vere episcopalis 2055 3003
est, immediatam esse: erga quam cuiuscunque ritus et 3008
dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis veraeque oboedientiae obstringuntur, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; ita ut, custodita cum Romano Pontifice tam communionis quam eiusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore. Haec est catholicae veritatis doctrina, a qua deviare salva fide atque salute nemo potest.

1828 Tantum autem abest, ut haec Summi Pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalis iurisdictionis potestati, qua episcopi, qui *positi a Spiritu Sancto* [cf. Act 20, 28] in Apostolorum locum successerunt, tanquam veri pastores assignatos sibi greges singuli singulos pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali pastore asseratur, roboretur ac vindicetur, secundum illud sancti GREGORII Magni: «Meus honor est honor universalis Ecclesiae. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur.» [1]

1829 Porro ex suprema illa Romani Pontificis potestate gubernandi universam Ecclesiam ius eidem esse consequitur, in huius sui muneris exercitio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius Ecclesiae, ut iidem ab ipso in via salutis doceri ac regi possint. Quare damnamus ac reprobamus illorum sententias, qui hanc supremi capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt aut eandem reddunt saeculari potestati obnoxiam, ita ut contendant, quae ab Apostolica Sede vel eius auctoritate ad regimen Ecclesiae constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmentur [Placitum regium v. n. 1847].

Et quoniam divino Apostolici primatus iure Romanus 1830 (1676)
Pontifex universae Ecclesiae praeest, docemus etiam et declaramus, eum esse iudicem supremum fidelium [cf. n. 1500], et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse iudicium recurri [cf. n. 466]; Sedis vero Apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius licere iudicare iudicio [cf. n. 330 sqq.]. Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab iudiciis Romanorum Pontificum ad oecumenicum Concilium tanquam ad auctoritatem Romano Pontifice superiorem appellare.

[CANON] Si quis itaque dixerit, Romanum Ponti- 1831
ficem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem huius supremae potestatis; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias sive in omnes et singulos pastores et fideles: anathema sit.

93 ***Cap. 4. De Romani Pontificis infallibili magisterio.***

100 109 Ipso autem Apostolico primatu, quem Romanus Ponti- 1832 (1678)
171 253 fex tanquam PETRI principis Apostolorum successor in
730 1000 universam Ecclesiam obtinet, supremam quoque
1319 magisterii potestatem comprehendi, haec Sancta
1350 3022 Sedes semper tenuit, perpetuus Ecclesiae usus comprobat,
ipsaque oecumenica Concilia, ea imprimis, in quibus Oriens cum Occidente in fidei caritatisque unionem

[1] S. GREGORII ep. ad Eulogium Episc. Alexandrinum l. 8, c. 30 [ML 77, 933 C].

1833 conveniebat, declaraverunt. Patres enim Concilii CON-
(1678) STANTINOPOLITANI quarti, maiorum vestigiis inhaerentes, hanc sollemnem ediderunt professionem: Prima salus est, rectae fidei regulam custodire. Et quia non potest Domini nostri Iesu Christi praetermitti sententia dicentis: «*Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*» [Mt 16, 18], haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica immaculata est semper catholica reservata religio, et sancta celebrata doctrina. Ab huius ergo fide et doctrina separari minime cupientes speramus, ut in una communione, quam Sedes Apostolica praedicat, esse mereamur, in qua est integra et vera christianae religionis
1834 soliditas [cf. n. 171 sq]. Approbante vero LUGDUNENSI Concilio secundo Graeci professi sunt: Sanctam Romanam Ecclesiam summum et plenum primatum et principatum super universam Ecclesiam catholicam obtinere, quem se ab ipso Domino in beato PETRO Apostolorum principe sive vertice, cuius Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit; et sicut prae ceteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et, si quae de fide subortae fuerint quae-
1835 stiones, suo debent iudicio definiri [cf. n. 466]. FLORENTINUM denique Concilium definivit: Pontificem Romanum verum Christi vicarium totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem et doctorem exsistere; et ipsi in beato PETRO pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse [v. n. 694].

1836 Huic pastorali muneri ut satisfacerent, praedecessores Nostri indefessam semper operam dederunt, ut salutaris Christi doctrina apud omnes terrae populos propagaretur, parique cura vigilarunt, ut, ubi recepta esset, sincera et pura conservaretur. Quocirca totius orbis antistites, nunc singuli, nunc in Synodis congregati, longam ecclesiarum consuetudinem et antiquae regulae formam sequentes, ea praesertim pericula, quae in negotiis fidei emergebant, ad hanc Sedem Apostolicam retulerunt, ut ibi potissimum resarcirentur damna fidei, ubi fides non potest sentire defectum[1]. Romani autem Pontifices, prout temporum et rerum conditio suadebat, nunc convocatis oecumenicis Conciliis aut explorata Ecclesiae per orbem dispersae sententia, nunc per Synodos particulares, nunc aliis, quae divina suppeditabat providentia, adhibitis auxiliis, ea tenenda definiverunt, quae sacris Scripturis et apostolicis traditionibus consentanea, Deo adiutore, cognoverant. Neque enim PETRI successoribus Spiritus Sanctus promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacerent, sed ut, eo assistente, traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent. Quorum quidem apostolicam doctrinam omnes venerabiles Patres amplexi et sancti Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt; plenissime scientes, hanc sancti PETRI Sedem ab omni semper errore illibatam permanere, secundum Domini Salvatoris nostri divinam pollicitationem discipulorum suorum principi factam: «*Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*» [Lc 22, 32].

Hoc igitur veritatis et fidei nunquam defi- 1837
cientis charisma PETRO eiusque in hac cathedra (1680)
successoribus divinitus collatum est, ut excelso suo munere in omnium salutem fungerentur, ut universus Christi grex per eos ab erroris venenosa esca aversus, coelestis doctrinae pabulo nutriretur, ut, sublata schismatis occasione, Ecclesia tota una conservaretur, atque suo fundamento innixa, firma adversus inferi portas consisteret.

At vero cum hac ipsa aetate, qua salutifera Aposto- 1838
lici muneris efficacia vel maxime requiritur, non pauci inveniantur, qui illius auctoritati obtrectant; necessarium omnino esse censemus, praerogativam, quam unigenitus Dei Filius cum summo pastorali officio coniungere dignatus est, sollemniter asserere.

Itaque Nos traditioni a fidei christianae exordio per- 1839
ceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris nostri

[1] Cf. S. Bern. Ep. (190) ad INNOC. II [ML 182, 1053 D].

gloriam, religionis catholicae exaltationem et christianorum populorum salutem, sacro approbante Concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem, cum ex cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum pastoris et doctoris munere fungens pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam ipsi in beato PETRO promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque eiusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae, irreformabiles esse.

1840 *[CANON]* Si quis autem huic Nostrae definitioni contra-
(1683) dicere, quod Deus avertat, praesumpserit: anathema sit.

De duplici potestate in terra[1].

[Ex Encycl. «Etsi multa luctuosa», 21. Nov. 1873.]

1841 ...Fides (tamen) docet et humana ratio demonstrat, 18[illegible]
duplicem exsistere rerum ordinem simulque binas distinguendas esse potestates in terris, alteram naturalem, quae humanae societatis tranquillitati et saecularibus negotiis prospiciat, alteram vero, cuius origo supra naturam est, quae praeest civitati Dei, nimirum Ecclesiae Christi ad pacem animarum et salutem aeternam divinitus instituta. Haec autem duplicis potestatis officia sapientissime ordinata sunt, ut *reddantur quae sunt Dei Deo* et propter Deum *quae sunt Caesaris Caesari* [Mt 22, 21]; qui «ideo magnus est, quia coelo minor est; illius enim est ipse, cuius (et) coelum est et omnis creatura»[2]. A quo certe divino mandato nunquam deflexit Ecclesia, quae semper et ubique fidelium suorum animis ingerere contendit obsequium, quod inviolabiliter servare debent erga supremos principes

¹ ASS 7 (1872), 471 sq.
² Tertull., Apolog. c. 30 [ML 1, 442 A].

eorumque iura quoad saecularia; docuitque cum Apostolo esse principes *non timori boni operis sed mali*, iubens fideles *subditos esse non solum propter iram*, quia princeps *gladium portat vindex in iram ei qui malum agit, sed etiam propter conscientiam*, quia in officio suo *Dei minister est* [Rom 13, 3 sqq]. Hunc autem principum metum ipsa cohibuit ad opera mala, eundem plane excludens a divinae legis observantia, memor eius quod fideles docuit beatus PETRUS: «*Nemo vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor; si autem ut Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine*» [1 Petr 4, 15 sq].

De libertate Ecclesiae[1].

[Ex Encycl. «Quod nunquam» ad episcopos Borussiae, 5. Febr. 1875.]

1821 ... Partes Nostri muneris implendas intendimus per 1842
hasce litteras aperta testatione denuntiantes omnibus, ad quos ea res pertinet, et universo catholico orbi, leges illas irritas esse, utpote quae divinae Ecclesiae constitutioni prorsus adversantur. Non enim potentes huius saeculi praefecit Dominus sacrorum antistitibus in iis quae ad sanctum ministerium attinent; sed beatum PETRUM, cui non modo agnos sed et *oves suas pascendas* commendavit [cf. Io 21, 16 17]; proindeque a nulla quantumvis sublimi saeculi potestate episcopali officio privari possunt ii «*quos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei*» [Act 20, 28]. ... Illud autem sciant qui Vobis infesti sunt, quod renuentes vos praestare Caesari, quae Dei sunt, nullam regiae auctoritati iniuriam allaturi estis, et nihil ex ea detracturi; scriptum est enim «*Oboedire oportet Deo magis quam hominibus*» [Act 5, 29]; ac simul noverint, unumquemque vestrum tributum et obsequium Caesari dari paratum esse, *non propter iram, sed propter conscientiam* [Rom 13, 5] in iis, quae civili subsunt imperio et potestati. . . .

¹ ASS 8 (1874), 253 sqq.

De explicatione transsubstantiationis [1].

[Ex Decr. S. Off., 7. Iulii 1875.]

Ad dubium: «Utrum tolerari possit explicatio trans- 874
substantiationis in ss. Eucharistiae sacramento, quae sequentibus propositionibus comprehenditur:

1843 1. Sicut formalis ratio hypostaseos est per se esse
(1684) seu per se subsistere, ita formalis ratio substantiae est in se esse, et actualiter non sustentari in alio primo subiecto; probe enim ista duo discernenda sunt: esse per se (quae est formalis ratio hypostaseos), et esse in se (quae est formalis ratio substantiae).

1844 2. Quare sicut natura humana in Christo non est hypostasis, quia non per se subsistit, sed est assumpta ab hypostasi superiore divina, ita substantia finita ex. gr. substantia panis, desinit esse substantia, eo solum, et absque alia sui mutatione, quod in alio supernaturaliter sustentatur, ita ut iam non in se sit, sed in alio ut in primo subiecto.

1845 3. Hinc transsubstantiatio seu conversio totius substantiae panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, explicari potest hac ratione, quod corpus Christi, dum fit substantialiter praesens in Eucharistia, sustentat naturam panis, quae hoc ipso et absque alia sui mutatione desinit esse substantia, quia iam non est in se, sed in alio sustentante; adeoque manet quidem natura panis, sed in ea cessat formalis ratio substantiae; et ideo non duae sunt substantiae, sed una sola, nempe corporis Christi.

1846 4. Igitur in Eucharistia manent materia et forma elementorum panis; verum iam in alio supernaturaliter exsistentes rationem substantiae non habent, sed habent rationem supernaturalis accidentis, non quasi ad modum naturalium accidentium afficerent corpus Christi, sed eo dumtaxat quod a corpore Christi modo, quo dictum est, sustentantur.»

Responsum est: «Doctrinam transsubstantiationis, prout hic exponitur, tolerari non posse.»

[1] ASS 11 (1878), 606 sq.

De regio placito [1].

[Ex Alloc. «Luctuosis exagitati», 12. Martii 1877.]

1821 . . . Nos novissime declarare coacti fuimus, tolerari 1847
posse, ut acta canonicae institutionis eorundem episcoporum laicae potestati exhibeantur, ad occurrendum, quantum in Nobis est, funestissimis rerum adiunctis, in quibus non amplius agebatur de temporalium bonorum possessione, sed ipsae fidelium conscientiae, earum pax, animarum procuratio et salus, quae suprema Nobis lex est, in apertum discrimen vocabantur. Verum in hoc quod egimus ad gravissima pericula removenda, palam ac iterum agnosci volumus, Nos iniustam eam legem, quae regium placitum vocatur, omnino improbare ac detestari, aperte declarantes per ipsam laedi divinam Ecclesiae auctoritatem eiusque libertatem violari . . [v. n. 1829].

LEO XIII 1878—1903.

De receptione haereticorum conversorum [2].

[Ex Decr. S. Off., 20. Nov. 1878.]

857 *Ad dubium:* An baptismum sub conditione conferri 1848
debeat haereticis, qui se convertunt ad religionem catholicam, a quocunque loco proveniant et ad quamcunque sectam pertineant?

Responsum est: «Negative. Sed in conversione haereticorum, a quocunque loco vel a quacunque secta venerint, inquirendum de validitate baptismi in haeresi suscepti. Instituto igitur in singulis casibus examine, si compertum fuerit, aut nullum aut nulliter collatum fuisse, baptizandi erunt absolute. Si autem pro tempore et locorum ratione, investigatione peracta, nihil sive pro validitate sive pro invaliditate detegatur, aut adhuc probabile dubium de baptismi validitate supersit, tum sub conditione secreto baptizentur. Demum si constiterit validum fuisse, recipiendi erunt tantummodo ad abiurationem seu professionem fidei.»

[1] ASS 10 (1877/78), 54. [2] ASS 11 (1878), 605 sq.

De socialismo [1].

[Ex Encycl. «Quod Apostolici muneris», 28. Dec. 1878.]

1849 Ex Evangelicis documentis ea est hominum aequalitas, ut omnes eandem naturam sortiti ad eandem filiorum Dei celsissimam dignitatem vocentur, simulque ut uno eodemque fine omnibus praestituto singuli secundum eandem legem iudicandi sint, poenas aut mercedem pro merito consecuturi.

Inaequalitas tamen iuris et potestatis ab ipso naturae auctore dimanat, «*ex quo omnis paternitas in coelis et in terra nominatur*» [Eph 3, 15]. Principum autem et subditorum animi mutuis officiis et iuribus secundum catholicam doctrinam ac praecepta ita devinciuntur, ut et imperandi temperetur libido et oboedientiae ratio facilis, firma et nobilissima efficiatur. . . .

1850 Si tamen quandoque contingat temere et ultra modum publicam a principibus potestatem exerceri, catholicae Ecclesiae doctrina in eos insurgere proprio marte non sinit, ne ordinis tranquillitas magis magisque turbetur neve societas maius exinde detrimentum capiat. Cumque res eo devenerit, ut nulla alia spes salutis affulgeat, docet, christianae patientiae meritis et instantibus ad Deum precibus remedium esse maturandum. — Quod si legislatorum ac principum placita aliquid sanciverint aut iusserint, quod divinae aut naturali legi repugnet, christiani nominis dignitas et officium atque Apostolica sententia suadent, *oboediendum esse magis Deo quam hominibus* [Act 5, 29]. . . .

1851 Publicae autem ac domesticae tranquillitati catholica sapientia, naturalis divinaeque legis praeceptis suffulta, consultissime providit etiam per ea, quae sentit ac docet de iure dominii et partitione bonorum, quae ad vitae necessitatem et utilitatem sunt comparata. Cum enim socialistae ius proprietatis tanquam humanum inventum naturali hominum aequalitati repugnans traducant, et communionem bonorum affectantes, pauperiem haud aequo animo esse perferendam, et ditiorum possessiones ac iura impune violari posse arbitrentur; Ecclesia multo satius et utilius inaequalitatem inter homines, corporis ingeniique viribus naturaliter diversos, etiam in bonis possidendis agnoscit, et ius proprietatis ac dominii, ab ipsa natura profectum, intactum cuilibet et inviolatum esse iubet: novit enim furtum ac rapinam a Deo, omnis iuris auctore ac vindice, ita fuisse prohibita, ut aliena vel conspicere non liceat, *furesque et raptores, non secus ac adulteri et idololatrae, a coelesti regno excludantur* [1 Cor 6, 10; Apc 21, 8].

[1] ASS 11 (1878), 372 sqq; AL I 49 sqq.

Nec tamen idcirco pauperum curam negligit, aut 1852
ipsorum necessitatibus consulere pia mater praetermittit: quin immo materno illos complectens affectu, et probe noscens eos gerere ipsius Christi personam, qui sibi praestitum beneficium putat, quod vel in minimum pauperem a quopiam fuerit collatum, magno illos habet in honore, omni qua potest ope sublevat; domos atque hospitia iis excipiendis, alendis et curandis ubique terrarum curat erigenda, eaque in suam recipit tutelam. Gravissimo divites urget praecepto, ut quod superest pauperibus tribuant, eosque divino terret iudicio, quo, nisi egenorum inopiae succurrant, aeternis sint suppliciis mulctandi. Tandem pauperum animos maxime recreat ac solatur, sive exemplum Christi obiciens, qui *cum esset dives propter nos egenus factus est* [2 Cor 8, 9], sive eiusdem verba recolens, quibus *pauperes beatos* [Mt 5, 3] edixit et aeternae beatitudinis praemia sperare iussit.

De matrimonio christiano [1].

[Ex Encycl. «Arcanum divinae sapientiae», 10. Febr. 1880.]

Apostolis magistris accepta referenda sunt, quae 1853
sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiae traditio semper docuerunt [v. n. 970], nimirum Christum Dominum ad sacramenti dignitatem evexisse matrimonium simulque effecisse, ut coniuges coelesti gratia, quam merita eius pepererunt, saepti ac muniti, sanctitatem in ipso coniugio adipiscerentur: atque in eo, ad exemplar

[1] ASS 12 (1879/80), 388 sqq; AL I 120 sqq.

mystici conubii sui cum Ecclesia mire conformato, et amorem, qui est naturae consentaneus, perfecisse [Conc. TRID. sess. 24, c. 1 de reform. matr.; cf. n. 990], et viri ac mulieris individuam suapte natura societatem divinae caritatis vinculo validius coniunxisse. . . .

1854 Neque quemquam moveat illa tantopere a Regalistis praedicata distinctio, vi cuius contractum nuptialem a sacramento disiungunt, eo sane consilio, ut, Ecclesiae reservatis sacramenti rationibus, contractum tradant in potestatem arbitriumque principum civitatis. — Etenim non potest huiusmodi distinctio, seu verius distractio, probari; cum exploratum sit in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus iure. . . . Itaque apparet, omne inter christianos iustum coniugium in se et per se esse sacramentum: nihilque magis abhorrere a veritate, quam esse sacramentum decus quoddam adiunctum, aut proprietatem illapsam extrinsecus, quae a contractu disiungi ac disparari hominum arbitratu queat.

De politico principatu [1].

[Ex Encycl. «Diuturnum illud», 29. Iunii 1881.]

1855 Etsi homo arrogantia quadam et contumacia incitatus frenos imperii depellere saepe contendit, nunquam tamen assequi potuit, ut nemini pareret. Praeesse aliquos in omni consociatione hominum et communitate cogit ipsa necessitas. . . . Interest autem attendere hoc loco, eos, qui reipublicae praefuturi sint, posse in quibusdam causis voluntate iudicioque deligi multitudinis non adversante neque repugnante doctrina catholica. Quo sane delectu designatur princeps, non conferuntur iura principatus: neque mandatur imperium, sed statuitur, a quo sit gerendum. — Neque hic quaeritur de rerum publicarum modis: nihil enim est, cur non Ecclesiae probetur aut unius aut plurium principatus, si modo iustus sit, et in communem utilitatem intentus. Quamobrem, salva iustitia, non prohibentur populi illud sibi genus comparare reipublicae, quod aut ipsorum ingenio aut maiorum institutis moribusque magis apte conveniat.

[1] ASS 14 (1881/82), 4 sqq; AL I 211 sqq.

Ceterum ad politicum imperium quod attinet, illud a Deo proficisci recte docet Ecclesia. . . . Magnus est error non videre, id quod manifestum est, homines, cum non sint solivagum genus, citra liberam ipsorum voluntatem ad naturalem communitatem esse natos: ac praeterea pactum, quod praedicant, est aperte commenticium et fictum, neque ad impertiendum valet politicae potestati tantum virium, dignitatis, firmitudinis, quantum tutela reipublicae et communes civium utilitates requirunt. Ea autem decora et praesidia universa tunc solum est habiturus principatus, si a Deo, augusto sanctissimoque fonte, manare intelligatur. . . . 1856

Una illa hominibus causa est non parendi, si quid ab iis postuletur, quod cum naturali aut divino iure aperte repugnet: omnia enim, in quibus naturae lex vel Dei voluntas violatur, aeque nefas est imperare et facere. Si cui igitur usuveniat, ut alterutrum malle cogatur, scilicet aut Dei aut principum iussa negligere, Iesu Christo parendum est reddere iubenti *quae sunt Caesaris, Caesari, quae sunt Dei, Deo* [Mt 22, 21], atque ad exemplum Apostolorum animose respondendum: *«Oboedire oportet Deo magis quam hominibus»* [Act 5, 29]. . . . Ius imperandi nolle ad Deum referre auctorem, nihil est aliud quam politicae potestatis et pulcherrimum splendorem velle deletum et nervos incisos. . . . 1857

Revera illam, quam *Reformationem* vocant, cuius adiutores et duces sacram civilemque potestatem novis doctrinis funditus oppugnaverunt, repentini tumultus et audacissimae rebelliones, praesertim in Germania, consecutae sunt. . . . Ex illa haeresi ortum duxit saeculo superiore falsi nominis philosophia, et ius, quod appellant *novum,* et imperium populare, et modum

nesciens licentia, quam plurimi solam libertatem putant. Ex his ad finitimas pestes ventum est, scilicet ad **communismum**, ad **socialismum**, ad **nihilismum**, civilis hominum societatis teterrima portenta ac pene funera. . . .

1858 Profecto Ecclesia Christi neque principibus potest esse suspecta neque populis invisa. Principes quidem ipsa monet sequi iustitiam nullaque in re ab officio declinare: at simul eorum roborat multisque rationibus adiuvat auctoritatem. Quae in genere rerum civilium versantur, ea in potestate supremoque imperio eorum esse agnoscit et declarat: in iis, quorum iudicium, diversam licet ob causam, ad sacram civilemque pertinet potestatem, vult exsistere inter utramque concordiam, cuius beneficio funestae utrique contentiones devitantur.

De societatibus clandestinis[1].

[Ex Encycl. «Humanum genus», 20. Apr. 1884.]

1859 Nomen sectae massonum dare nemo sibi quapiam de causa licere putet, si catholica professio et salus sua tanti apud eum sit, quanti esse debet. Ne quem honestas assimulata decipiat: potest enim quibusdam videri nihil postulare massones, quod aperte sit religionis morumve sanctitati contrarium; verumtamen quia sectae ipsius tota in vitio flagitioque est et ratio et causa, congregare se cum eis, eosve quoquomodo iuvare, rectum est non licere. . . .

[Ex Instruct. S. Off., 10. Maii 1884.]

1860 . . . (3) Ne quis vero errori locus fiat, cum diiudi- 1821
candum erit, quaenam ex his perniciosis sectis censurae, quae vero prohibitioni tantum obnoxiae sint, certum imprimis est, excommunicatione latae sententiae mulctari massonicam aliasque eius generis sectas, quae . . . contra Ecclesiam vel legitimas potestates machinantur, sive id clam sive palam fecerint, sive exegerint sive non a suis asseclis secreti servandi iuramentum.

[1] ASS 16 (1883/84), 430 et 17 (1884/85), 44; AL II 71 sq.

(4) Praeter istas sunt et aliae sectae prohibitae atque 1861
sub gravis culpae reatu vitandae, inter quas praecipue recensendae illae omnes, quae a sectatoribus secretum nemini pandendum et omnimodam oboedientiam occultis ducibus praestandam iureiurando exigunt. Animadvertendum insuper est, adesse nonnullas societates, quae, licet certo statui nequeat, pertineant necne ad has, quas memoravimus, dubiae tamen et periculi plenae sunt tum ob doctrinas quas profitentur tum ob agendi rationem, quam sequuntur ii, quibus ducibus ipsae coaluerunt et reguntur. . . .

De medici vel confessarii assistentia in duello[1].

[Ex Resp. S. Off. ad episc. Pictaviensem, 31. Maii 1884.]

1491 *Ad dubia:* 1862
I. Potestne medicus rogatus a duellantibus duello (1690)
assistere cum intentione citius finem pugnae imponendi, vel simpliciter vulnera ligandi ac curandi, quin incurrat excommunicationem Summo Pontifici simpliciter reservatam?

II. Potestne saltem, quin duello sit praesens, in domo vicina vel in loco propinquo sistere, proximus ac paratus ad praebendum suum ministerium, si duellantibus opus fuerit?

III. Quid de confessario in iisdem conditionibus?

Responsum est:

Ad I. Non posse et excommunicationem incurri.

Ad II. et III. Quatenus ex condicto fiat, item non posse et excommunicationem incurri.

De crematione cadaverum[2].

[Ex Decr. S. Off., 19. Maii et 15. Dec. 1886.]

Ad dubia:

I. An licitum sit nomen dare societatibus, quibus 1863
propositum est promovere usum comburendi hominum (1691)
cadavera?

[1] ASS 17 (1884), 601.
[2] ASS 19 (1886), 46 et 25 (1892/93), 63; cf. AE 3 (1895), 98 b sq.

II. An licitum sit mandare, ut sua aliorumve cadavera comburantur?

Responsum est die 19. Maii 1886:

Ad I. Negative, et si agatur de societatibus massonicae sectae filialibus, incurri poenas contra hanc latas.

Ad II. Negative [1].

1864 *Deinde die 15. Dec. 1886:*

Quoties agatur de iis, quorum corpora non propria ipsorum, sed aliena voluntate cremationi subiciantur, Ecclesiae ritus et suffragia adhiberi posse tum domi tum in ecclesia, non autem usque ad cremationis locum, remoto scandalo. Scandalum vero removeri etiam poterit, si notum fiat, cremationem non propria defuncti voluntate electam fuisse. At ubi agatur de iis, qui propria voluntate cremationem elegerunt, et in hac voluntate certo et notorie usque ad mortem perseverarunt, attento decreto fer. IV. 19. Maii 1886 *[supra posito]* agendum cum iis iuxta normas Ritualis Romani, Tit. *Quibus non licet dare ecclesiasticam sepulturam.* In casibus autem particularibus, in quibus dubium vel difficultas oriatur, consulendus erit Ordinarius. . . .

De divortio civili [2].

[Ex Decr. S. Off., 27. Maii 1886.]

1865 A nonnullis Galliarum episcopis sequentia dubia S. R. 969
(1692) et U. Inquisitioni proposita sunt: «In epistola S. R. et U. I. 25. Iunii 1885 ad omnes in Gallica ditione Ordinarios circa civilis divortii legem ita decernitur: *Attentis gravissimis rerum, temporum ac locorum adiunctis tolerari posse, ut qui magistratus obtinent et advocati causas matrimoniales in Gallia agant, quin officio cedere teneantur,* conditiones adiecit, quarum secunda haec est: *Dummodo ita animo comparati sint tum circa valorem et nullitatem coniugii, tum circa separationem corporum, de quibus causis iudicare coguntur, ut nunquam proferant sententiam, neque proferendam defendant vel ad eam provocent vel excitent divino aut ecclesiastico iuri repugnantem.*»

[1] LEO XIII decretum hoc confirmans Ordinariis «mandavit, ut opportune instruendos curent Christifideles circa detestabilem abusum humana corpora cremandi, utque ab eo gregem sibi concreditum totis viribus deterreant».

[2] ASS 22 (1889/90), 635 sq.

Quaeritur:

I. An recta sit interpretatio per Gallias diffusa ac etiam typis data, iuxta quam satisfacit conditioni praecitatae iudex qui, licet matrimonium aliquod validum sit coram Ecclesia, ab illo matrimonio vero et constanti omnino abstrahit, et applicans legem civilem pronuntiat locum esse divortio, modo solos effectus civiles solumque contractum civilem abrumpere mente intendat, eaque sola respiciant termini prolatae sententiae? Aliis terminis, an sententia sic lata dici possit divino aut ecclesiastico iuri non repugnans?

II. Postquam iudex pronuntiavit locum esse divortio, an possit Syndicus (gallice: le maire) et ipse solos effectus civiles solumque civilem contractum intendens, ut supra exponitur, divortium pronuntiare, quamvis matrimonium validum sit coram Ecclesia.

III. Pronuntiato divortio, an possit idem Syndicus coniugem ad alias nuptias transire attentantem civiliter cum alio iungere, quamvis matrimonium prius validum sit coram Ecclesia vivatque altera pars?

Responsum est:

Negative ad primum, secundum et tertium.

De civitatum constitutione christiana [1].

[Ex Encycl. «Immortale Dei», 1. Nov. 1885.]

Itaque Deus humani generis procurationem inter duas 1866
potestates partitus est, scilicet ecclesiasticam et civilem, (1706)
alteram quidem divinis, alteram humanis rebus praepositam. Utraque est in suo genere maxima: habet utraque certos, quibus contineatur, terminos eosque sua cuiusque natura causaque proxima definitos; unde aliquis velut orbis circumscribitur, in quo sua

[1] ASS 18 (1885), 166 sqq; AL II 152 sqq.

cuiusque actio iure proprio versetur[1]. . . . Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animorum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam, ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae: cetera vero, quae civile et politicum genus complectitur, rectum est civili auctoritati esse subiecta, cum Iesus Christus iusserit, quae *Caesaris sint, reddi Caesari, quae Dei, Deo* [Mt 22, 21]. — Incidunt autem quandoque tempora, cum alius quoque concordiae modus ad tranquillam libertatem valet, nimirum, si qui principes rerum publicarum et Pontifex Romanus de re aliqua separata in idem placitum consenserint. Quibus Ecclesia temporibus maternae pietatis eximia documenta praebet, cum facilitatis indulgentiaeque tantum adhibere soleat, quantum maxime potest. . . .

1867 Ecclesiam vero etiam in suorum officiorum munere
(1718) potestati civili velle esse subiectam, magna quidem iniuria, magna temeritas est. Hoc facto perturbatur ordo, quia quae naturalia sunt praeponuntur iis, quae sunt supra naturam: tollitur aut certe magnopere minuitur frequentia bonorum, quibus, si nulla re impediretur, communem vitam Ecclesia compleret; praetereaque via ad inimicitias munitur et certamina, quae, quantam utrique reipublicae perniciem afferant, nimis saepe eventus demonstravit. — Huiusmodi doctrinas, quae nec humanae rationi probantur et plurimum habent in civilem disciplinam momenti, Romani Pontifices decessores Nostri, cum probe intelligerent, quid a se postularet apostolicum munus, impune abire nequaquam passi sunt. Sic GREGORIUS XVI per encyclicas litteras hoc initio «*Mirari vos*» die 15. Aug. 1832 [v. n. 1613 sqq] magna sententiarum gravitate ea perculit, quae iam praedicabantur, in cultu divino nullum adhibere delectum oportere: integrum singulis esse, quod

[1] Similiter idem Pontifex in Encycl. «*Sapientiae christianae*» de praecipuis civium christianorum officiis 10. Ian. 1890 ait: «*Ecclesia et civitas suam habet utraque potestatem, neutra paret alteri*» [ASS 22 (1889/90), 397].

malint, de religione iudicare; solam cuique suam esse conscientiam iudicem: praeterea edere quae quisque senserit, itemque res moliri novas in civitate licere. De rationibus rei sacrae reique civilis distrahendis sic idem Pontifex: «Neque laetiora et religioni et principatui ominari possemus ex eorum votis, qui Ecclesiam a regno separari mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrumpi discupiunt. Constat quippe, pertimesci ab impudentissimae libertatis amatoribus concordiam illam, quae semper rei et sacrae et civili fausta exstitit et salutaris.» — Non absimili modo PIUS IX, ut sese opportunitas dedit, ex opinionibus falsis, quae maxime valere coepissent, plures notavit easdemque postea in unum cogi iussit, ut scilicet in tanta errorum colluvione haberent catholici homines, quod sine offensione sequerentur[1].

Ex iis autem Pontificum praescriptis illa omnino intel- 1868
ligi necesse est, ortum publicae potestatis a Deo (1720)
ipso, non a multitudine repeti oportere: seditionum licentiam cum ratione pugnare: officia religionis nullo loco numerare, vel uno modo esse in disparibus generibus affectos, nefas esse privatis hominibus, nefas civitatibus: immoderatam sentiendi sensusque palam iactandi potestatem non esse in civium iuribus neque in rebus gratia patrocinioque dignis ulla ratione ponen-
dam. — Similiter intelligi debet, Ecclesiam socie- 1869
tatem esse, non minus quam ipsam civitatem, genere et iure perfectam: neque debere qui summam imperii teneant, committere, ut sibi servire aut subesse Ecclesiam cogant, aut minus esse sinant ad suas res agendas liberam, aut quicquam de ceteris iuribus detrahant, quae
in ipsam a Iesu Christo collata sunt. — In negotiis 1870
autem mixti iuris, maxime esse secundum naturam, itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, multoque minus contentionem, sed plane concordiam, eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem genuerunt.

[1] Citantur hic ex Syllabo propositiones 19 39 55 79 [v. n. 1719 1739 1755 1779].

1871 (1723) Haec quidem sunt, quae de constituendis temperandis-
que civitatibus ab Ecclesia catholica praecipiuntur. —
Quibus tamen dictis decretisque si recte diiudicari velit,
nulla per se reprehenditur ex variis reipu-
blicae formis, ut quae nihil habent, quod doctrinae
catholicae repugnet, eaedemque possunt, si sapienter ad-
hibeantur, et iuste in optimo statu tueri civitatem. —
1872 Immo neque illud per se reprehenditur, participem
plus minus esse populum reipublicae: quod
ipsum certis in temporibus certisque legibus potest non
solum ad utilitatem, sed etiam ad officium pertinere
1873 civium. — Insuper neque causa iusta nascitur, cur Ec-
clesiam quisquam criminetur aut esse in lenitate facili-
tateque plus aequo restrictam aut ei, quae germana et
1874 legitima sit, libertati inimicam. — Revera si divini
cultus varia genera eodem iure esse, quo veram
religionem, Ecclesia iudicat non licere, non ideo tamen
eos damnat rerum publicarum moderatores, qui, magni
alicuius adipiscendi boni aut prohibendi causa mali, moribus
atque usu patienter ferunt, ut ea habeant singula in civi-
1875 (1727) tate locum. — Atque illud quoque magnopere cavere Ec-
clesia solet, ut ad amplexandam fidem catholicam
nemo invitus cogatur, quia quod sapienter Augu-
stinus monet: «Credere non potest (homo) nisi volens.» [1]
1876 Simili ratione nec potest Ecclesia libertatem probare
eam, quae fastidium gignat sanctissimarum Dei legum
debitamque potestati legitimae oboedientiam exuat. Est
enim licentia verius quam libertas: rectissimeque ab
Augustino *libertas perditionis*, a PETRO Apostolo
velamen malitiae [1 Petr 2, 16] appellatur: immo, cum sit
praeter rationem, vera servitus est: «*qui* enim *facit pec-
catum, servus est peccati* [Io 8, 34]. Contra illa germana
est atque expetenda libertas, quae, si privatim spec-
tetur, erroribus et cupiditatibus, teterrimis dominis, ho-
minem servire non sinit: si publice, civibus sapienter
praeest, facultatem augendorum commodorum large
ministrat remque publicam ab alieno arbitrio defendit. —
1877 Atqui honestam hanc et homine dignam libertatem Ec-

[1] S. Augustinus, In Io. tr. 26 c. 2 [ML 35 (Aug. III b) 1607].

clesia probat omnium maxime, eamque ut tueretur in
populis firmam atque integram, eniti et contendere nun-
quam destitit. — Revera quae res in civitate plurimum
ad communem salutem possunt; quae sunt contra licen-
tiam principum populo male consulentium utiliter in-
stitutae; quae summam rempublicam vetant in munici-
palem vel domesticam rem importunius invadere; quae
valent ad decus, ad personam hominis, ad aequabilitatem
iuris in singulis civibus conservandam: earum rerum
omnium Ecclesiam catholicam vel inventricem vel au-
spicem vel custodem semper fuisse superiorum aetatum
monumenta testantur. Sibi igitur perpetuo consentiens, si
ex altera parte libertatem respuit immodicam,
quae et privatis et populis in licentiam vel in servitutem
cadit, ex altera volens et libens amplectitur res
meliores, quas dies afferat, si vere prosperitatem con-
tineant huius vitae, quae quoddam est velut stadium
ad alteram eamque perpetuo mansuram. — Ergo quod 1878
inquiunt, Ecclesiam recentiori civitatum invidere disci- (1730)
plinae, et quaecunque horum temporum ingenium pe-
perit, omnia promiscue repudiare, inanis est et ieiuna
calumnia. Insaniam quidem repudiat opinionum, im-
probat nefaria seditionum studia illumque nominatim
habitum animorum, in quo initia perspiciuntur voluntarii
discessus a Deo: sed quia omne, quod verum est, a
Deo proficisci necesse est, quidquid indagando
veri attingatur, agnoscit Ecclesia velut quoddam
divinae mentis vestigium. Cumque nihil sit in rerum
natura veri, quod doctrinis divinitus traditis fidem ab-
roget, multa quae adrogent, omnisque possit inventio
veri ad Deum ipsum vel cognoscendum vel laudandum
impellere, idcirco quidquid accedat ad scientiarum fines
proferendos gaudente et libente Ecclesia semper accedet:
eademque studiose, ut solet, sicut alias disciplinas, ita
illas etiam fovebit ac provehet, quae positae sunt in
explicatione naturae.

Quibus in studiis non adversatur Ecclesia, si quid 1879
mens repererit novi: non repugnat quin plura quaerantur
ad decus commoditatemque vitae: immo inertiae desi-
diaeque inimica magnopere vult, ut hominum

ingenia uberes ferant exercitatione et cultura fructus; incitamenta praebet ad omne genus artium atque operum: omniaque harum rerum studia ad honestatem salutemque virtute sua dirigens, impedire nititur, quominus a Deo bonisque coelestibus sua hominem intelligentia atque industria deflectat. . . .

1880 (1732) Itaque in tam difficili rerum cursu catholici homines, si Nos, ut oportet, audierint, facile videbunt, quae sua cuiusque sint tam in opinionibus quam in factis officia. — Et in opinando quidem, quaecunque Pontifices Romani tradiderunt vel tradituri sunt, singula necesse est et tenere iudicio stabili comprehensa, et palam, quoties res postulaverit, profiteri. Ac nominatim de iis quas *libertates* vocant novissimo tempore quaesitas oportet Apostolicae Sedis stare iudicio, et quod ipsa senserit, idem sentire singulos. Cavendum, ne quem fallat honesta illarum species: cogitandumque quibus ortae initiis, et quibus passim sustententur atque alantur studiis. Satis iam est experiendo cognitum, quarum illae rerum effectrices sint in civitate: eos quippe passim genuere fructus, quorum probos viros et sapientes iure poeniteat. Si talis alicubi aut reapse sit aut fingatur cogitatione civitas, quae christianum nomen insectetur proterve et tyrannice, cum eaque conferatur genus id reipublicae recens, de quo loquimur, poterit hoc videri tolerabilius. Principia tamen, quibus nititur, sunt profecto eiusmodi, sicut ante diximus, ut per se ipsa probari nemini debeant.

1881 Potest autem aut in privatis domesticisque rebus aut in publicis actio versari. — Privatim quidem primum officium est, praeceptis evangelicis diligentissime conformare vitam et mores nec recusare, si quid christiana virtus exigat ad patiendum tolerandumque paulo difficilius. Debent praeterea singuli Ecclesiam sic diligere ut communem matrem eiusque et servare oboedienter leges et honori servire et iura salva velle: conarique, ut ab iis, in quos quisque aliquid auctoritate potest, pari pietate colatur atque ametur.

1882 (1733) Illud etiam publicae salutis interest, ad rerum urbanarum administrationem conferre sapienter operam: in eaque studere maxime et efficere, ut adolescentibus ad religionem, ad probos mores informandis ea ratione, qua aequum est Christianis, publice consultum sit: quibus ex rebus magnopere pendet singularum salus civitatum.

Item catholicorum hominum operam ex hoc tanquam angustiore campo longius excurrere ipsamque summam rempublicam complecti generatim utile est atque honestum. *Generatim* eo dicimus, quia haec praecepta Nostra gentes universas attingunt. Ceterum potest alicubi accidere, ut maximis iustissimisque de causis rempublicam capessere in muneribusque politicis versari nequaquam expediat. Sed generatim, ut diximus, nullam velle rerum publicarum partem attingere tam esset in vitio quam nihil ad communem utilitatem afferre studii, nihil operae: eo vel magis, quod catholici homines ipsius, quam profitentur, admonitione doctrinae ad rem integre et ex fide gerendam impelluntur. Contra, ipsis otiosis, facile habenas accepturi sunt ii, quorum opiniones spem salutis haud sane magnam afferant. Idque esset etiam cum pernicie coniunctum christiani nominis: propterea quod plurimum possent, qui male essent in Ecclesiam animati, minimum, qui bene. 1883 (1733)

Quamobrem perspicuum est, ad rempublicam adeundi causam esse iustam catholicis: non enim adeunt neque adire debent ob eam causam, ut probent quod est hoc tempore in rerum publicarum rationibus non honestum; sed ut has ipsas rationes, quoad fieri potest, in bonum publicum transferant sincerum atque verum, destinatum animo habentes, sapientiam virtutemque catholicae religionis tanquam saluberrimum succum ac sanguinem in omnes reipublicae venas inducere. . . . 1884

. . . Ne animorum coniunctio criminandi temeritate dirimatur, sic intelligant universi: integritatem professionis catholicae consistere nequaquam posse cum opinionibus ad **naturalismum** vel **rationalismum** accedentibus, quarum summa est tollere funditus instituta christiana hominisque stabilire in societate principatum, posthabito Deo. — Pariter non licere aliam officii formam privatim sequi, aliam publice, ita scilicet ut Ecclesiae auctoritas in vita privata 1885 (1735)

observetur, in publica respuatur. Hoc enim esset honesta
et turpia coniungere hominemque secum facere digladian-
tem, cum contra debeat sibi semper constare, neque ulla
in re ullove in genere vitae a virtute christiana deficere.
1886 Verum si quaeratur de rationibus m e r e p o l i t i c i s,
(1735) de optimo genere reipublicae, de ordinandis alia vel alia
ratione civitatibus, utique de his rebus p o t e s t h o n e s t a
e s s e d i s s e n s i o. Quorum igitur cognita ceteroqui pietas
est animusque decreta Sedis Apostolicae oboedienter
accipere paratus, iis vitio verti dissentaneam de rebus
quas diximus sententiam, iustitia non patitur: multoque
est maior iniuria, si in crimen violatae suspectaeve fidei
catholicae, quod non semel factum dolemus, adducantur.
1887 Omninoque istud praeceptum teneant qui cogitationes
suas solent mandare litteris, maximeque e p h e m e r i d u m
a u c t o r e s. In hac quidem de rebus maximis conten-
tione nihil est intestinis concertationibus, vel partium
studiis relinquendum loci, sed conspirantibus animis
studiisque id debent universi contendere, quod est com-
mune omnium propositum, religionem remque publicam
conservare. Si quid igitur dissidiorum antea fuit, oportet
voluntaria quadam oblivione conterere; si quid temere,
si quid iniuria actum, ad quoscunque demum ea culpa
pertineat, compensandum est caritate mutua, et prae-
cipuo quodam omnium in Apostolicam Sedem obsequio
redimendum.
1888 Hac via duas res praeclarissimas catholici consecuturi
sunt, alteram ut a d i u t o r e s s e s e i m p e r t i a n t E c-
c l e s i a e in conservanda propagandaque sapientia chri-
stiana; alteram ut b e n e f i c i o m a x i m o a f f i c i a n t
s o c i e t a t e m c i v i l e m, cuius malarum doctrinarum
cupiditatumque causa magnopere periclitatur salus.

De craniotomia in foetu vivo[1].

[Ex Resp. S. Off. ad archiepisc. Lugdun., 31. Maii 1889 (28. Maii 1884).]

1889 *Ad dubium:* «An t u t o d o c e r i possit in scholis
(1639) catholicis, licitam esse operationem chirurgicam, quam

[1] ASS 17 (1884), 556 et 22 (1889/90), 748; cf. ASS 7 (1872), 285 sqq 460 sqq 516 sqq, et AE 2 (1894), 84 125 179 220 321 sqq.

craniotomiam appellant, quando scilicet, ea omissa,
mater et infans perituri sint, ea e contra admissa sal-
vanda sit mater, i n f a n t e p e r e u n t e?»
Responsum est: «Tuto doceri non posse»

[Ex Resp. S. Off. ad archiepisc. Cameracens., 19. Aug. 1889.]

Similiter responsum est cum addito: «. . . et quamcun- 1890
que chirurgicam operationem d i r e c t e o c c i s i v a m
foetus vel matris gestantis».

Errores Antonii de Rosmini-Serbati[1].

[Damnati in Decr. S. Off., 14. Dec. 1887.]

1. In ordine r e r u m c r e a t a r u m immediate manifestatur 1891
humano intellectui aliquid divini in se ipso, huiusmodi nempe (1736)
quod ad divinam naturam pertineat.
2. Cum divinum dicimus in natura, vocabulum istud *di-* 1892
vinum non usurpamus ad significandum effectum non divinum
causae divinae; neque mens nobis est loqui de *divino* quodam,
quod tale sit per participationem.
3. In natura igitur universi, id est in intelligentiis quae in 1893
ipso sunt, aliquid est, cui convenit denominatio divini non
sensu figurato, sed proprio. — Est actualitas non distincta
a reliquo actualitatis divinae.
4. Esse indeterminatum, quod procul dubio notum est 1894
omnibus intelligentiis, est divinum illud quod homini in na-
tura manifestatur.
5. Esse quod homo intuetur, necesse est, ut sit aliquid 1895
entis necessarii et aeterni, causae creantis, determinantis ac (1740)
finientis omnium entium contingentium: atque hoc est Deus.
6. In esse quod praescindit a creaturis et a Deo, quod 1896
est esse indeterminatum, atque in Deo, esse non indeterminato,
sed absoluto, eadem est essentia.
7. Esse indeterminatum intuitionis, esse initiale, est aliquid 1897
Verbi, quod mens Patris distinguit non realiter, sed secundum
rationem a Verbo.
8. Entia finita, quibus componitur mundus, resultant ex 1898
duobus elementis, id est ex termino reali finito et ex e s s e
i n i t i a l i, quod eidem termino tribuit formam entis.

[1] ASS 20 (1887), 398 sqq; cf. 21 (1888), 709 sq. — Antonius Comes de Rosmini-Serbati natus est 25. Martii 1797 in oppido Roveredo Tiroliensi. Anno 1821 clericus factus 1828 Congregationem Sacerdotum «Istituto della Carità» fundavit. Erroribus suis abdicatis decessit 1. Iulii 1855 [Hrt, saec. tert. III² 1007 sq].

1899 9. Esse, obiectum intuitionis, est actus initialis omnium
(1744) entium. — Esse initiale est initium tam cognoscibilium quam subsistentium: est pariter initium Dei, prout a nobis concipitur, et creaturarum.

1900 10. Esse virtuale et sine limitibus est prima ac simplicissima omnium entitatum, adeo ut quaelibet alia entitas sit composita, et inter ipsius componentia semper et necessario sit esse virtuale. — Est pars essentialis omnium omnino entitatum, utut cogitatione dividantur.

1901 11. Quidditas (id quod res est) entis finiti non constituitur eo quod habet positivi, sed suis limitibus. Quidditas entis infiniti constituitur entitate, et est positiva; quidditas vero entis finiti constituitur limitibus entitatis, et est negativa.

1902 12. Finita realitas non est, sed Deus facit eam esse addendo infinitae realitati limitationem. — Esse initiale fit essentia omnis entis realis. — Esse quod actuat naturas finitas, ipsis coniunctum, est recisum a Deo.

1903 13. Discrimen inter esse absolutum et esse relativum non illud est quod intercedit substantiam inter et substantiam, sed aliud multo maius; unum enim est absolute ens, alterum est absolute non-ens. At hoc alterum est relative ens. Cum autem ponitur ens relativum, non multiplicatur absolute ens; hinc absolutum et relativum absolute non sunt unica substantia, sed unicum esse; atque hoc sensu nulla est diversitas esse, immo habetur unitas esse.

1904 14. Divina abstractione producitur esse initiale, primum finitorum entium elementum; divina vero imaginatione producitur reale finitum seu realitates omnes, quibus mundus constat.

1905 15. Tertia operatio esse absoluti mundum creantis est
(1750) divina synthesis, id est unio duorum elementorum: quae sunt *esse initiale,* commune omnium finitorum entium initium, atque *reale* finitum, seu potius diversa realia finita, termini diversi eiusdem esse initialis. Qua unione creantur entia finita.

1906 16. Esse initiale per divinam synthesim ab intelligentia relatum, non ut intelligibile, sed mere ut essentia, ad terminos finitos reales, efficit ut exsistant entia finita subiective et realiter.

1907 17. Id unum efficit Deus c r e a n d o, quod totum actum esse creaturarum integre ponit: hic igitur actus proprie non est factus, sed positus.

1908 18. Amor, quo Deus se diligit etiam in creaturis et qui est ratio, qua se determinat ad creandum, moralem necessitatem constituit, quae in ente perfectissimo semper inducit

effectum: huiusmodi enim necessitas tantummodo in pluribus entibus imperfectis integram relinquit libertatem bilateralem.

19. Verbum est materia illa invisa, ex qua, ut dicitur 1909
Sap 11, 18, creatae fuerunt res omnes universi. (1754)

20. Non repugnat, ut a n i m a h u m a n a generatione multi- 1910
plicetur, ita ut concipiatur eam ab imperfecto, nempe a gradu sensitivo, ad perfectum, nempe ad gradum intellectivum, procedere.

21. Cum sensitivo principio intuibile fit esse, hoc solo 1911
tactu, hac sui unione, principium illud antea solum sentiens, nunc simul intelligens, ad nobiliorem statum evehitur, naturam mutat, ac fit intelligens, subsistens atque immortale.

22. Non est cogitatu impossibile divina potentia fieri posse, 1912
ut a corpore animato dividatur anima intellectiva, et ipsum adhuc maneat animale; maneret nempe in ipso, tanquam basis puri animalis, principium animale, quod antea in eo erat veluti appendix.

23. In statu naturali anima d e f u n c t i exsistit perinde 1913
ac non exsisteret: cum non possit ullam super se ipsam reflexionem exercere, aut ullam habere sui conscientiam, ipsius conditio similis dici potest statui tenebrarum perpetuarum et somni sempiterni.

24. Forma substantialis corporis est potius effectus animae 1914
atque interior terminus operationis ipsius: propterea forma substantialis corporis non est ipsa anima. — Unio animae et corporis proprie consistit in immanenti perceptione, qua subiectum intuens ideam, affirmat sensibile, postquam in hac eius essentiam intuitum fuerit.

25. Revelato mysterio SS. T r i n i t a t i s, potest ipsius 1915
exsistentia demonstrari argumentis mere speculativis, negativis (1760)
quidem et indirectis, huiusmodi tamen ut per ipsa veritas illa ad philosophicas disciplinas revocetur, atque fiat propositio scientifica sicut ceterae: si enim ipsa negaretur, doctrina theosophica *purae rationis* non modo incompleta maneret, sed etiam omni ex parte absurditatibus scatens annihilaretur.

26. Tres supremae formae *esse*, nempe subiectivitas, ob- 1916
iectivitas, sanctitas, seu realitas, idealitas, moralitas, si transferantur ad esse absolutum, non possunt aliter concipi nisi ut personae subsistentes et viventes. — Verbum, quatenus obiectum amatum, et non quatenus Verbum, id est obiectum in se subsistens per se cognitum, est persona Spiritus Sancti.

27. In h u m a n i t a t e C h r i s t i humana voluntas fuit ita 1917
rapta a Spiritu Sancto ad adhaerendum Esse obiectivo, id est

Verbo, ut illa Ipsi integre tradiderit regimen hominis, et Verbum illud personaliter assumpserit, ita sibi uniens naturam humanam. Hinc voluntas humana desiit esse personalis in homine, et, cum sit persona in aliis hominibus, in Christo remansit natura.

1918 28. In christiana doctrina Verbum, character et facies Dei,
(1763) imprimitur in animo eorum, qui cum fide suscipiunt baptismum Christi. — Verbum, id est character in anima impressum, in doctrina christiana, est Esse reale (infinitum) per se manifestum, quod deinde novimus esse secundam personam SS. Trinitatis.

1919 29. A catholica doctrina, quae sola est veritas, minime alienam putamus hanc coniecturam: In eucharistico 874
Sacramento substantia panis et vini fit vera caro et verus sanguis Christi, quando Christus eam facit terminum sui principii sentientis, ipsamque sua vita vivificat: eo ferme modo quo panis et vinum vere transsubstantiantur in nostram carnem et sanguinem, quia fiunt terminus nostri principii sentientis.

1920 30. Peracta transsubstantiatione, intelligi potest corpori
(1765) Christi glorioso partem aliquam adiungi in ipso incorporatam, indivisam pariterque gloriosam.

1921 31. In sacramento Eucharistiae *vi verborum* corpus et sanguis Christi est tantum ea mensura quae respondet quantitati (a quel tanto) substantiae panis et vini quae transsubstantiantur: reliquum corporis Christi ibi est *per concomitantiam.*

1922 32. Quoniam qui *non manducat carnem Filii hominis et bibit eius sanguinem, non habet vitam in se* [Io 6, 54], et nihilominus qui moriuntur cum baptismate aquae, sanguinis aut desiderii, certo consequuntur vitam aeternam, dicendum est, his qui in hac vita non comederunt corpus et sanguinem Christi, subministrari hunc coelestem cibum in futura vita, ipso mortis instanti. — Hinc etiam Sanctis Veteris Testamenti potuit Christus descendens ad inferos se ipsum communicare sub speciebus panis et vini, ut aptos eos redderet ad visionem Dei.

1923 33. Cum daemones fructum possederint, putarunt se 2[illegible]7
ingressuros in hominem, si de illo ederet; converso enim cibo in corpus hominis animatum, ipsi poterant libere ingredi animalitatem, i. e. in vitam subiectivam huius entis, atque ita de eo disponere sicut proposuerant.

1924 34. Ad praeservandam B. V. Mariam a labe originis, satis erat ut incorruptum maneret minimum semen in homine, neglectum forte ab ipso daemone, e quo incorrupto

semine de generatione in generationem transfuso, suo tempore oriretur Virgo Maria.

35. Quo magis attenditur ordo iustificationis in ho- 1925
mine, eo aptior apparet modus dicendi scripturalis, quod (1770)
Deus peccata quaedam tegit aut non imputat. — Iuxta Psalmistam [Ps 31, 1] discrimen est inter *iniquitates* quae *remittuntur* et *peccata* quae *teguntur:* illae, ut videtur, sunt culpae actuales et liberae, haec vero sunt peccata non libera eorum, qui pertinent ad populum Dei, quibus propterea nullum afferunt nocumentum.

36. Ordo supernaturalis constituitur manifestatione esse 1926
in plenitudine suae formae realis; cuius communicationis seu manifestationis effectus est sensus (sentimento) deiformis, qui inchoatus in hac vita constituit lumen fidei et gratiae, completus in altera vita constituit lumen gloriae.

37. Primum lumen reddens animam intelligentem est esse 1927
ideale; alterum primum lumen est etiam esse, non tamen mere ideale, sed subsistens ac vivens: illud abscondens suam personalitatem ostendit solum suam obiectivitatem: at qui videt alterum (quod est Verbum) etiamsi per speculum et in aenigmate, videt Deum.

38. Deus est obiectum visionis beatificae, in quan- 1928
tum est auctor operum ad extra.

39. Vestigia sapientiae ac bonitatis, quae in creaturis re- 1929
lucent, sunt comprehensoribus necessaria; ipsa enim in aeterno exemplari collecta sunt ea Ipsius pars quae ab illis videri possit (che è loro accessibile), ipsaque argumentum praebent laudibus, quas in aeternum Deo Beati concinunt.

40. Cum Deus non possit, nec per lumen gloriae, totaliter 1930
se communicare entibus finitis, non potuit essentiam suam (1775)
comprehensoribus revelare et communicare, nisi eo modo, qui finitis intelligentiis sit accommodatus: scilicet Deus se illis manifestat, quatenus cum ipsis relationem habet, ut eorum creator, provisor, redemptor, sanctificator.

De ambitu libertatis et actione civili [1].

[Ex Encycl. «Libertas, praestantissimum», 20. Iunii 1888.]

[illegible]027 . . . Multi (denique) rei sacrae a re civili distractionem 1931
non probant; sed tamen faciendum censent, ut Ecclesia obsequatur tempori et flectat se atque

[1] ASS 20 (1887), 612 sq; AL III 118 sqq.

accommodet ad ea, quae in administrandis imperiis hodierna prudentia desiderat. Quorum est honesta sententia, si de quadam intelligatur aequa ratione, quae consistere cum veritate iustitiaque possit: nimirum ut, explorata spe magni alicuius boni, indulgentem Ecclesia sese impertiat idque temporibus largiatur, quod salva officii sanctitate potest. — Verum secus est de rebus ac doctrinis, quas demutatio morum ac fallax iudicium contra fas invexerint. . . .

1932 Itaque ex dictis consequitur, nequaquam licere petere, defendere, largiri cogitandi, scribendi, docendi, itemque promiscuam religionum libertatem, veluti iura totidem, quae homini natura dederit. Nam si vere natura dedisset, imperium Dei detrectari ius esset, nec ulla temperari lege libertas humana posset. — Similiter consequitur, ista genera libertatis posse quidem, si iustae causae sint, tolerari, definita tamen moderatione, ne in libidinem atque insolentiam degenerent. . . .

1933 Ubi dominatus premat aut impendeat eiusmodi, qui oppressam iniusta vi teneat civitatem, vel carere Ecclesiam cogat libertate debita, fas est aliam quaerere temperationem reipublicae, in qua agere cum libertate concessum sit: tunc enim non illa expetitur immodica et vitiosa libertas, sed sublevatio aliqua salutis omnium causa quaeritur, et hoc unice agitur, ut, ubi rerum malarum licentia tribuitur, ibi potestas honeste faciendi ne impediatur.

1934 Atque etiam malle reipublicae statum populari temperatum genere, non est per se contra officium, salva tamen doctrina catholica de ortu atque administratione publicae potestatis. Ex variis reipublicae generibus, modo sint ad consulendum utilitati civium per se idonea, nullum quidem Ecclesia respuit: singula tamen vult, quod plane idem natura iubet, sine iniuria cuiusquam, maximeque integris Ecclesiae iuribus, esse constituta.

1935 Ad res publicas gerendas accedere, nisi alicubi ob singularem rerum temporumque conditionem aliter caveatur, honestum est: immo vero probat

Ecclesia, singulos operam suam in communem afferre fructum, et quantum quisque industria potest, tueri, conservare, augere rempublicam.

Neque illud Ecclesia damnat, velle gentem suam ne- 1936
mini servire nec externo, nec domino, si modo fieri incolumi iustitia queat. Denique nec eos reprehendit, qui efficere volunt, ut civitates suis legibus vivant civesque quam maxima augendorum commodorum facultate donentur. Civicarum sine intemperantia libertatum semper esse Ecclesia fautrix fidelissima consuevit: quod testantur potissimum civitates Italicae, scilicet prosperitatem, opes, gloriam nominis municipali iure adeptae, quo tempore salutaris Ecclesiae virtus in omnes reipublicae partes nemine repugnante pervaserat.

De materia Eucharistiae (Vino) [1].

[Ex Resp. S. Off., 8. Maii 1887 et 30. Iulii 1890.]

Ab episcopo Carcassonensi ad vini corruptionis peri- 1937 (1776)
culum praecavendum duo remedia proponuntur:

1. Vino naturali addatur parva quantitas *d'eau-de-vie;*

2. Ebulliatur vinum ad sexaginta et quinque altitudinis gradus.

Ad quaestionem, utrum haec remedia licita sint in vino pro sacrificio Missae et quodnam praeferendum, Responsum est:

Praeferendum vinum prout secundo loco exponitur.

Episcopus Massiliensis exponit et quaerit: 1938 (1777)

In pluribus Galliae partibus, maxime si eae ad meridiem sitae reperiantur, vinum album, quod incruento Missae sacrificio inservit, tam debile est ac impotens, ut diu conservari non valeat, nisi eidem quaedam spiritus vini *(spirito alcool)* quantitas admisceatur.

1. An istiusmodi commixtio licita sit?

2. Et, si affirmative, quaenam quantitas huiusmodi materiae extraneae vino adiungi permittatur?

---

[1] ASS 23 (1890/91), 699 sq.

3. In casu affirmativo, requiriturne spiritus vini ex vino puro seu ex vitis fructu extractus?

Responsum est:

Dummodo spiritus *(alcool)* extractus fuerit ex genimine vitis, et quantitas alcoholica addita una cum ea, quam vinum, de quo agitur, naturaliter continet, non excedat proportionem duodecim pro centum, et admixtio fiat, quando vinum est valde recens, nihil obstare, quominus idem vinum in Missae sacrificio adhibeatur[1].

Edit. vet.: n.	1778	1779	1780	1781	1782 sqq	1785 sqq	1791 sqq.
Edit. nova: n.	43	44	52	91	48 sqq	468 sqq	532 sqq.

De duello[2].

[Ex ep. «Pastoralis officii» ad episcopos Germ. et Austr., 22. Sept. 1891.]

1939 . . . Utraque divina lex, tum ea quae naturalis rationis lumine, tum quae litteris divino afflatu perscriptis promulgata est, districte vetant, ne quis extra causam publicam hominem interimat aut vulneret, nisi salutis suae deferendae causa, necessitate coactus. At qui ad privatum certamen provocant vel oblatum suscipiunt, hoc agunt, huc animum viresque intendunt, nulla necessitate adstricti, ut vitam eripiant aut saltem vulnus inferant adversario. Utraque porro divina lex interdicit, ne quis temere vitam proiciat suam, gravi et manifesto obiciens discrimini, cum id nulla officii aut caritatis magnanimae ratio suadeat; haec autem caeca temeritas, vitae contemptrix, plane inest in natura duelli. Quare obscurum nemini aut dubium esse potest, in eos, qui privatim proelium conserunt singulare, utrumque cadere et scelus alienae cladis et vitae propriae discrimen voluntarium. Demum vix ulla pestis est, quae a civilis vitae disciplina magis abhorreat et iustum civitatis ordinem pervertat, quam permissa civibus licentia ut sui quisque assertor iuris privata vi manuque et honoris, quem violatum putet, ultor exsistat. . . .

[1] Similiter responsum est pro Brasilia 5. Aug. 1896 [ASS 29 (1896/97), 317; AE 4 (1896), 385 a] et in Resp. ad episc. Tarraconensem quantitas alcoholica usque ad 17 vel 18 pro centum extensa est, quando naturaliter vinum iam habet 12 p. c. aut ultra [ASS ib. 318; AE ib. 484 a].

[2] ASS 24 (1891/92), 204 sq; AL IV 266 sqq.

Neque illis, qui oblatum certamen suscipiunt, iusta 1940
suppetit excusatio metus, quod timeant se vulgo segnes haberi, si pugnam detrectent. Nam si officia hominum ex falsis vulgi opinionibus dimetienda essent, non ex aeterna recti iustique norma, nullum esset naturale ac verum inter honestas actiones et flagitiose facta discrimen. Ipsi sapientes ethnici et norunt et tradiderunt, fallacia vulgi iudicia spernenda esse a forti et constanti viro. Iustus potius et sanctus timor est, qui avertit hominem ab iniqua caede eumque facit de propria et fratrum salute sollicitum. Immo qui inania vulgi aspernatur iudicia, qui contumeliarum verbera subire mavult, quam ulla in re officium deserere, hunc longe maiore atque excelsiore animo esse perspicitur, quam qui ad arma procurrit lacessitus iniuria. Quin etiam, si recte diiudicari velit, ille est unus, in quo solida fortitudo eluceat, illa, inquam, fortitudo, quae virtus vere nominatur et cui gloria comes est non fucata, non fallax. Virtus enim in bono consistit rationi consentaneo, et nisi quae in iudicio nitatur approbantis Dei, stulta omnis est gloria.

De studiis s. Scripturae[1].

[Ex Encycl. «Providentissimus Deus», 18. Nov. 1893.]

783 . . . Quoniam certa opus est via interpretationis utiliter 1941
expediendae, utrumque magister prudens devitet incommodum, vel eorum qui de singulis libris cursim delibandum praebent, vel eorum qui in certa unius parte immoderatius consistunt. . . . Exemplar in hoc sumet versionem vulgatam, quam Concilium TRIDENTINUM *in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica* habendam decrevit [v. n. 785] atque etiam commendat quotidiana Ecclesiae consuetudo. Neque tamen non sua habenda erit ratio reliquarum versionum, quas christiana laudavit usurpavitque antiquitas, maxime codicum primigeniorum. Quamvis enim, ad summam rei quod spectat, ex dic-

[1] ASS 26 (1893/94), 278 sqq; AE 2 (1894), 3 sqq; AL V 210 sqq.

tionibus Vulgatae hebraea et graeca bene eluceat sententia, attamen si quid ambigue, si quid minus accurate inibi elatum sit, inspectio praecedentis linguae, suasore Augustino, proficiet[1]. . . .

1942 . . . Patrum doctrinam Synodus VATICANA amplexa est, quando Tridentinum decretum de divini verbi scripti interpretatione renovans hanc illius mentem esse declaravit, ut *in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari* [v. n. 786 1788]. — Qua plena sapientiae lege nequaquam Ecclesia pervestigationem scientiae biblicae retardat aut coercet; sed eam potius ab errore integram praestat, plurimumque ad veram adiuvat progressionem. Nam privato cuique doctori magnus patet campus, in quo, tutis vestigiis, sua interpretandi industria praeclare certet Ecclesiaeque utiliter. In locis quidem divinae Scripturae, qui expositionem certam et definitam adhuc desiderant, effici ita potest ex suavi Dei providentis consilio, ut quasi praeparato studio iudicium Ecclesiae maturetur; in locis vero iam definitis potest privatus doctor aeque prodesse, si eos vel enucleatius apud fidelium plebem et ingeniosius apud doctos edisserat vel insignius evincat ab adversariis. . . .

1943 In ceteris analogia fidei sequenda est, et doctrina catholica, qualis ex auctoritate Ecclesiae accepta, tanquam summa norma est adhibenda. . . . Ex quo apparet, eam interpretationem ut ineptam et falsam reiciendam, quae vel inspiratos auctores inter se quodammodo pugnantes faciat vel doctrinae Ecclesiae adversetur. . . .

1944 Iamvero sanctorum Patrum, quibus «post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, aedificatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit»[2], summa auctoritas est,

---

[1] S. August., De doctrina christ. l. 3, c. 3 et 4 [ML 34, 68].
[2] Idem, Contra Iulian. Pelag. l. 2, c. 10, n. 37 [ML 44, 700].

quotiescunque testimonium aliquod biblicum, ut ad fidei pertinens morumve doctrinam uno eodemque modo explicant omnes. . . .

Ceterorum interpretum catholicorum est minor 1945
quidem auctoritas, attamen, quoniam Bibliorum studia continuum quendam progressum in Ecclesia habuerunt, istorum pariter commentariis suus habendus est honor, ex quibus multa opportune peti liceat ad refellenda contraria, ad difficiliora enodanda. At vero id nimium dedecet, ut quis egregiis operibus, quae nostri abunde reliquerunt, ignoratis aut despectis heterodoxorum libros praeoptet ab eisque cum praesenti sanae doctrinae periculo et non raro cum detrimento fidei explicationem locorum quaerat, in quibus catholici ingenia et labores suos iamdudum optimeque collocarint. . . .

. . . Est primum [interpretationis adiumentum] in studio lin- 1946
guarum veterum orientalium simulque in arte, quam vocant criticam[1]. . . . Ergo sacrae Scripturae magistris necesse est atque theologos addecet eas linguas cognitas

---

[1] LEO XIII in litteris apost. «Vigilantiae» 30. Oct. 1902 «de studiis s. Scripturae provehendis» inter alia haec scripsit:

«*Artis criticae* disciplinam, quippe percipiendae penitus hagiographorum sententiae perutilem, Nobis vehementer probantibus, nostri excolant. Hanc ipsam facultatem, adhibita loco ope heterodoxorum, Nobis non repugnantibus iidem exacuant. Videant tamen, ne ex hac consuetudine intemperantiam iudicii imbibant: siquidem in hanc saepe recidit artificium illud criticae, ut aiunt, sublimioris; cuius periculosam temeritatem plus semel Ipsi denuntiavimus» [ASS 35 (1902/03), 236].

PIUS X in litteris ad Episc. Rupellensem [La Rochelle] Le Camus die 11. Ian. 1906 datis sic ait:

«. . . Illud praecipue tibi dandum est laudi, quod eam viam explicandi sacras Litteras studiose teneas, quam in obsequium veritatis atque in decus doctrinae catholicae omnino teneri, Ecclesia duce, oportet. Ut enim [revera: *infatti*] damnanda est eorum temeritas, qui plus tribuentes novitati quam magisterio Ecclesiae critices adhibere genus non dubitent immodice liberum; ita eorum ratio non probanda, qui nulla in re ausint ab usitata exegesi Scripturae recedere, etiam cum salva fide id bona studiorum incrementa postulent *(conviene parimenti disapprovare l'attitudine di coloro che non osano, in alcun modo, romperla coll'esegesi scritturale vigente fino a ieri, anche quando, salva l'integrità della fede, il saggio progresso degli studi li invita corragiosamente a farlo)*. Hos inter medius tu recta incedis; tuoque exemplo ostendis, nihil timendum esse divinis libris a vera progressione artis criticae, quin commodum ex hac subinde lumen peti posse: ita nempe si prudens sincerumque iudicium huc accesserit. . .» [L'unità cattolica, Firenze 4. Febr. 1906; AE 14 (1906), 99. Versio Lat. ex: Civiltà catt., a. 57 (1906) II 484 sq].

habere, quibus libri canonici sunt primitus ab hagiographis exarati. . . . Hos autem ipsos eiusdem rei gratia doctiores esse oportet atque exercitatiores in vera artis criticae disciplina: perperam enim et cum religionis damno inductum est artificium, nomine honestatum criticae sublimioris, quo ex solis internis, uti loquuntur, rationibus cuiuspiam libri origo, integritas, auctoritas diiudicata emergant. Contra perspicuum est, in quaestionibus rei historicae, cuiusmodi origo et conservatio librorum, historiae testimonia valere prae ceteris eaque esse quam studiosissime et conquirenda et excutienda: illas vero rationes internas plerumque non esse tanti, ut in causam, nisi ad quandam confirmationem, possint vocari. . . . Illud ipsum quod extollunt genus criticae sublimioris, eo demum recidet, ut suum quisque studium praeiudicatamque opinionem interpretando sectentur. . . .

1947 Scripturae sacrae doctori cognitio naturalium rerum bono erit subsidio, quo huius quoque modi captiones in divinos libros instructas facilius detegat et refellat. — Nulla quidem theologum inter et physicum vera dissensio intercesserit, dum suis uterque finibus se contineant, id caventes secundum S. Augustini monitum, ne aliquid temere et incognitum pro cognito asserant[1]. Sin tamen dissenserint, quemadmodum se gerat theologus, summatim est regula ab eodem oblata: «Quidquid, inquit, ipsi de natura rerum veracibus documentis demonstrare potuerint, ostendamus nostris litteris non esse contrarium: quidquid autem de quibuslibet suis voluminibus his nostris litteris, id est catholicae fidei contrarium protulerint, aut aliqua etiam facultate ostendamus aut nulla dubitatione credamus esse falsissimum.»[2] De cuius aequitate regulae in consideratione sit primum, scriptores sacros seu verius «Spiritum Dei, qui per ipsos loquebatur, noluisse ista (videlicet intimam adspectabilium rerum constitutionem) docere homines, nulli saluti profutura»[3];

[1] Cf. S. August., De Gen. ad litt. imperf. lib. c. 9, n. 30 [ML 34, 233].
[2] Idem, De Gen. ad litt. l. 1, c. 21, n. 41 [ML 34, 262].
[3] Idem ibid. l. 2, c. 9, n. 20 [ML 34, 270].

quare eos, potius quam explorationem naturae recta persequantur, res ipsas aliquando describere et tractare aut quodam translationis modo aut sicut communis sermo per ea ferebat tempora hodieque de multis fert rebus in quotidiana vita ipsos inter homines scientissimos. Vulgari autem sermone cum ea primo proprieque efferantur, quae cadant sub sensus, non dissimiliter scriptor sacer (monuitque et Doctor Angelicus) «ea secutus est, quae sensibiliter apparent»[1], seu quae Deus ipse homines alloquens, ad eorum captum significavit humano more.

Quod vero defensio Scripturae sanctae agenda strenue 1948 est, non ex eo omnes aeque sententiae tuendae sunt, quas singuli Patres aut qui deinceps interpretes in eadem declaranda ediderint: qui prout erant opiniones aetatis, in locis edisserendis, ubi physica aguntur, fortasse non ita semper iudicaverunt ex veritate, ut quaedam posuerint quae nunc minus probentur. Quocirca studiose dignoscendum in illorum interpretationibus, quaenam reapse tradant tanquam spectantia ad fidem aut cum ea maxime copulata, quaenam unanimi tradant consensu; namque «in his quae de necessitate fidei non sunt, licuit Sanctis diversimode opinari, sicut et nobis»[2], ut est S. Thomae sententia. Qui et alio loco prudentissime habet: «Mihi videtur tutius esse, huiusmodi quae philosophi communiter senserunt et nostrae fidei non repugnant, nec sic esse asserenda ut dogmata fidei, etsi aliquando sub nomine philosophorum introducantur, nec sic esse neganda tanquam fidei contraria, ne sapientibus huius mundi occasio contemnendi doctrinam fidei praebeatur.»[3]

Sane, quamquam ea, quae speculatores naturae certis 1949 argumentis certa iam esse affirmarint, interpres ostendere debet nihil Scripturis recte explicatis obsistere, ipsum tamen ne fugiat, factum quandoque esse, ut certa quaedam ab illis tradita postea in dubitationem adducta sint et repudiata. Quodsi physicorum scriptores

[1] S. Thomas, Summa theol. 1, q. 70, a. 1 ad 3.
[2] Idem, In Sent. 2, dist. 2, q. 1, a. 3.
[3] Idem, Opusc. 10. Responsio de 42 articulis (praefatio).

terminos disciplinae suae transgressi, in provinciam philosophorum perversitate opinionum invadant, eas interpres theologus philosophis mittat refutandas. Haec ipsa deinde ad cognatas disciplinas, ad historiam praesertim, iuvabit transferri. Dolendum enim, multos esse, qui antiquitatis monumenta, gentium mores et instituta, similiumque rerum testimonia magnis ii quidem laboribus perscrutentur et proferant, sed eo saepius consilio, ut erroris labes in sacris libris deprehendant, ex quo illorum auctoritas usquequaque infirmetur et nutet. Idque nonnulli et nimis infesto animo faciunt nec satis aequo iudicio: qui sic fidunt profanis libris et documentis memoriae priscae, perinde ut nulla eis ne suspicio quidem erroris possit subesse, libris vero Scripturae sacrae, ex opinata tantum erroris specie neque ea probe discussa, vel parem abnuunt fidem.

1950 Fieri quidem potest, ut quaedam librariis in codicibus describendis minus recte exciderint; quod considerate iudicandum est nec facile admittendum, nisi quibus locis rite sit demonstratum; fieri etiam potest, ut germana alicuius loci sententia permaneat anceps; cui enodandae multum afferent optimae interpretandi regulae: at nefas omnino fuerit aut inspirationem ad aliquas tantum sacrae Scripturae partes coangustare aut concedere sacrum ipsum errasse auctorem. . . .

1951 Tantum vero abest, ut divinae inspirationi error ullus subesse possit, ut ea per se ipsa non modo errorem excludat omnem, sed tam necessario excludat et respuat, quam necessarium est, Deum, summam Veritatem, nullius omnino erroris auctorem esse.

1952 Haec est antiqua et constans fides Ecclesiae, sollemni etiam sententia in Conciliis definita FLORENTINO [v. n. 706] et TRIDENTINO [v. n. 783 sqq]; confirmata denique atque expressius declarata in Concilio VATICANO [v. n. 1787], a quo absolute edictum: *Si quis sacrae Scripturae libros integros* . . . [v. n. 1809]. Nam supernaturali ipse virtute ita eos ad scribendum excitavit et movit, ita scribentibus adstitit, ut ea omnia eaque sola, quae ipse iuberet, et recte mente conciperent et fideliter conscribere vellent et apte infallibili veritate exprimerent:

secus non ipse esset auctor sacrae Scripturae universae. . . . Atque adeo Patribus omnibus et Doctoribus persuasissimum fuit, divinas Litteras, quales ab hagiographis editae sunt, ab omni omnino errore esse immunes, ut propterea non pauca illa, quae contrarii aliquid vel dissimile viderentur afferre (eademque fere sunt, quae nomine novae scientiae nunc obiciunt), non subtiliter minus quam religiose componere inter se et conciliare studuerint; professi unanimes, libros eos et integros et per partes a divino aeque esse afflatu, Deumque ipsum per sacros auctores elocutum nihil admodum a veritate alienum ponere potuisse. Ea valeant universe quae idem Augustinus ad Hieronymum scripsit: «Ego enim fateor caritati tuae, solis eis Scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorum scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam.» . . . [1]

. . . Permulta enim ex omni doctrinarum genere sunt 1953
diu multumque contra Scripturam iactata, quae nunc, utpote inania, penitus obsolevere; item non pauca de quibusdam Scripturae locis (non proprie ad fidei morumque pertinentibus regulam) sunt quondam interpretando proposita, in quibus rectius postea vidit acrior quaedam investigatio. Nempe opinionum commenta delet dies; sed «veritas manet et invalescit in aeternum» [2].

De uni(ci)tate Ecclesiae [3].

[Ex Encycl. «Satis cognitum», 29. Iunii 1896.]

1821 . . . Profecto unam esse Iesu Christi germanam Ec- 1954
clesiam, ex luculento ac multiplici sacrarum Litterarum testimonio sic constat inter omnes, ut contradicere

[1] S. August. ep. 82, 1, n. 3 [ML 33 (Aug. II), 277] et crebrius alibi.
[2] 3 Esr 4, 38.
[3] ASS 28 (1895/96), 711 sqq; AE 4 (1896), 247 a sqq; AL VI 160 sqq.

Christianus nemo ausit. Verum in diiudicanda statuendaque natura unitatis multos varius error de via deflectit. Ecclesiae quidem non solum ortus, sed tota constitutio ad rerum voluntate libera effectarum pertinet genus: quocirca ad id, quod revera gestum est, iudicatio est omnis revocanda exquirendumque non sane, quo pacto una esse Ecclesia queat, sed quo unam esse is voluit, qui condidit.

1955 Iamvero, si ad id respicitur, quod gestum est, Ecclesiam Iesus Christus non talem finxit formavitque, quae communitates plures complecteretur genere similes, sed distinctas neque iis vinculis alligatas, quae Ecclesiam individuam atque unicam efficerent eo plane modo, quo *Credo unam . . . Ecclesiam* in Symbolo fidei profitemur. . . . Sane Iesus Christus de aedificio eiusmodi mystico cum loqueretur, Ecclesiam non commemorat nisi unam quam appellat suam: «*aedificabo Ecclesiam meam*» [Mt 16, 18]. Quaecunque praeter hanc cogitetur alia, cum non sit per Iesum Christum condita, Ecclesia Christi vera esse non potest. . . . Itaque partam per Iesum Christum salutem simulque beneficia omnia, quae inde proficiscuntur, late fundere in omnes homines atque ad omnes propagare aetates debet Ecclesia. Quocirca ex voluntate auctoris sui unicam in omnibus terris in perpetuitate temporum esse necesse est. . . . Est igitur Ecclesia Christi unica et perpetua: quicunque seorsum eant, aberrant a voluntate et praescriptione Christi Domini relictoque salutis itinere ad interitum digrediuntur.

1956 At vero qui unicam condidit, is idem condidit unam: videlicet eiusmodi, ut quotquot in ipsa futuri essent, arctissimis vinculis sociati tenerentur ita prorsus, ut unam gentem, unum regnum, corpus unum efficerent: «*Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae*» [Eph 4, 4]. . . . Tantae autem inter homines ac tam absolutae concordiae necessarium fundamentum est convenientia coniunctioque mentium: ex quo conspiratio voluntatum atque agendorum similitudo natura gignitur. . . . Ad coniugandas igitur mentes, ad efficiendam tuendamque concordiam sententiarum,

utut exstarent divinae Litterae, omnino erat alio quodam principio opus. . . .

Quamobrem instituit Iesus Christus in Ecclesia vivum, 1957
authenticum, idemque perenne magisterium, quod suapte potestate auxit, spiritu veritatis instruxit, miraculis confirmavit, eiusque praecepta doctrinae aeque accipi ac sua voluit gravissimeque imperavit. . . . Hoc igitur sine ulla dubitatione est officium Ecclesiae, christianam doctrinam tueri eamque propagare integram atque incorruptam. . . .

At vero quo modo doctrina caelestis nunquam fuit 1958
privatorum arbitrio ingeniove permissa, sed principio a Iesu tradita, deinceps ei separatim, de quo dictum est, commendata magisterio, sic etiam non singulis e populo christiano, verum delectis quibusdam data divinitus facultas est perficiendi atque administrandi divina mysteria una cum regendi gubernandique potestate. . . .

Quapropter mortales Iesus Christus, quotquot essent 1959
et quotquot essent futuri, universos advocavit, ut ducem se eundemque servatorem sequerentur, non tantum seorsum singuli, sed etiam consociati atque invicem re animisque iuncti, ut ex multitudine populus exsisteret iure sociatus; fidei, finis, rerum ad finem idonearum communione unus, uni eidemque subiectus potestati. . . . Ergo Ecclesia societas est ortu divina: fine, rebusque fini proxime admoventibus supernaturalis: quod vero coalescit hominibus, humana communitas est. . . .

1826 Cum Ecclesiam divinus auctor fide et regimine et 1960
communione unam esse decrevisset, PETRUM eiusque successores delegit, in quibus principium foret ac velut centrum unitatis. . . . Sed episcoporum ordo tunc rite, ut Christus iussit, colligatus cum PETRO putandus, si PETRO subsit eique pareat; secus in multitudinem confusam ac perturbatam necessario delabitur. Fidei et communionis unitati rite conservandae, non gerere honoris causa priores partes, non curam agere satis est; sed omnino auctoritate est opus vera eademque summa, cui obtemperet tota communitas. . . . Hinc illae de beato PETRO singulares veterum locutiones, quae in summo dignitatis potestatisque gradu locatum

luculenter praedicant. Appellant passim *principem coetus discipulorum: sanctorum Apostolorum principem: chori illius coryphaeum: os Apostolorum omnium: caput illius familiae: orbis totius praepositum: inter Apostolos primum: Ecclesiae columen*. . . .

1961 Illud vero abhorret a veritate et aperte repugnat constitutioni divinae, iurisdictioni Romanorum Pontificum episcopos subesse *singulos* ius esse, *universos* ius non esse. . . . Hanc vero, de qua dicimus, in ipsum episcoporum collegium potestatem, quam sacrae Litterae tam aperte enuntiant, agnoscere ac testari nullo tempore Ecclesia destitit. . . . Quibus de causis, Concilii VATICANI decreto [v. n. 1826 sqq], quod est de vi et ratione primatus Romani Pontificis, non opinio est invecta nova, sed vetus et constans omnium saeculorum asserta fides. Neque vero potestati geminae eosdem subesse confusionem habet administrationis. Tale quicquam suspicari primum sapientia Dei prohibemur, cuius consilio est temperatio isthaec regiminis constituta. Illud praeterea animadvertendum, tum rerum ordinem mutuasque necessitudines perturbari, si bini magistratus in populo sint eodem gradu, neutro alteri obnoxio. Sed Romani Pontificis potestas summa est, universalis, planeque sui iuris: episcoporum vero certis circumscripta finibus nec plane sui iuris. . . .

1962 Romani autem Pontifices, officii sui memores, maxime omnium conservari volunt, quidquid est in Ecclesia divinitus constitutum: propterea quemadmodum potestatem suam ea, qua par est cura vigilantiaque tuentur, ita et dedere et dabunt constanter operam ut sua episcopis auctoritas salva sit. Immo quidquid episcopis tribuitur honoris, quidquid obsequii, id omne sibimet ipsis tributum deputant.

De ordinationibus Anglicanis [1].

[Ex ep. «Apostolicae curae», 13. Sept. 1896.]

1963 In ritu cuiuslibet sacramenti conficiendi et administrandi iure discernunt inter partem ceremonialem et 957

[1] ASS 29 (1896/97), 198 sqq; AE 4 (1898), 380a sqq; AL VI 204 sqq.

partem essentialem, quae materia et forma appellari consuevit. Omnesque norunt, sacramenta novae legis utpote signa sensibilia atque gratiae invisibilis efficientia, debere gratiam et significare quam efficiunt et efficere quam significant [v. n. 695 849]. . . . Iamvero verba, quae 1964
ad proximam usque aetatem habentur passim ab Anglicanis tanquam forma propria ordinationis presbyteralis, videlicet *Accipe Spiritum Sanctum*, minime sane significant definite ordinem sacerdotii vel eius gratiam, et potestatem, quae praecipue est potestas consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, eo sacrificio, quod non est nuda commemoratio sacrificii in cruce peracti. Forma huiusmodi aucta quidem est postea iis verbis, *ad officium et opus presbyteri:* sed hoc potius convincit, Anglicanos vidisse ipsos, primam eam formam fuisse mancam neque idoneam rei. Eadem vero adiectio, si forte quidem legitimam significationem apponere formae posset, serius est inducta, elapso iam saeculo post receptum Ordinale Eduardianum: cum propterea, hierarchia exstincta, potestas ordinandi iam nulla esset.

De consecratione episcopali similiter est. Nam 1965
formulae *Accipe Spiritum Sanctum* non modo serius annexa sunt verba *ad officium et opus episcopi*, sed etiam de iisdem, ut mox dicemus, iudicandum aliter est quam in ritu catholico. Neque rei proficit quidquam advocasse praefationis precem *Omnipotens Deus:* cum ea pariter deminuta sit verbis, quae summum sacerdotium declarent. . . . Inde fit ut, quoniam sacramentum ordinis verumque Christi sacerdotium a ritu Anglicano penitus extrusum est, atque adeo in consecratione episcopali eiusdem ritus nullo modo sacerdotium confertur, nullo item modo episcopatus vere ac iure possit conferri: eoque id magis quia in primis episcopatus muniis illud scilicet est, ministros ordinandi in sanctam Eucharistiam et sacrificium. . . .

Cum hoc igitur intimo formae defectu coniunctus 1966
est defectus intentionis, quam aeque necessario postulat, ut sit sacramentum. . . . Itaque omnibus Pontificum decessorum in hac ipsa causa decretis usquequaque

assentientes, eaque plenissime confirmantes ac veluti renovantes auctoritate Nostra, motu proprio, certa scientia pronuntiamus et declaramus, ordinationes ritu Anglicano actas, irritas prorsus fuisse et esse omninoque nullas. . . .

De Americanismo [1].

[Ex ep. «Testem benevolentiae» ad Card. Gibbons, 22. Ian. 1899.]

1967 Disciplina (autem) vivendi, quae catholicis hominibus 1821
datur, non eiusmodi est, quae pro temporum et locorum varietate temperationem omnem reiciat. — Habet profecto Ecclesia inditum ab Auctore suo clemens ingenium et misericors; quam ob causam inde a sui exordio id praestitit libens, quod Paulus Apostolus de se profitebatur: «*Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*» [1 Cor 9, 22].

1968 Aetatum vero praeteritarum omnium historia testis est, Sedem hanc Apostolicam, cui non magisterium modo, sed supremum etiam regimen totius Ecclesiae tributum est, constanter quidem *in eodem dogmate, eodem sensu eademque sententia* [Conc. VATIC., v. n. 1800] haesisse; at vivendi disciplinam ita semper moderari consuevisse ut, divino incolumi iure diversarum adeo gentium, quas amplectitur, mores et rationes nunquam neglexerit. Id si postulet animorum salus, nunc etiam facturam quis dubitet? — Non hoc tamen privatorum hominum arbitrio definiendum, qui fere specie recti decipiuntur; sed Ecclesiae iudicium esse oportet.

1969 . . . In causa tamen de qua loquimur, dilecte Fili Noster, plus affert periculi estque magis catholicae doctrinae disciplinaeque infestum consilium illud, quo rerum novarum sectatores arbitrantur, libertatem quandam in Ecclesiam esse inducendam, ut, constricta quodammodo potestatis vi ac vigilantia, liceat fidelibus suo cuiusque ingenio actuosaeque virtuti largius aliquanto indulgere. . . .

1970 Externum magisterium omne ab iis, qui christianae perfectioni adipiscendae studere velint, tanquam superfluum, immo etiam minus utile reicitur: ampliora, aiunt, atque uberiora nunc quam elapsis temporibus in animos fidelium Spiritus Sanctus influit charismata, eosque medio nemine docet arcano quodam instinctu atque agit. . . .

[1] ASS 31 (1898/99), 472 sqq; AE 7 (1899), 56a sqq; AL.

Rem tamen bene penitus consideranti, sublato etiam 1971
externo quovis moderatore, vix apparet in novatorum sententia, quorsum pertinere debeat uberior ille Spiritus Sancti influxus, quem adeo extollunt. — Profecto maxime in excolendis virtutibus Spiritus Sancti praesidio opus est omnino: verum qui nova sectari adamant, naturales virtutes praeter modum efferunt, quasi hae praesentis aetatis moribus ac necessitatibus respondeant aptius, iisque exornari praestet, quod hominem paratiorem ad agendum ac strenuiorem faciant. — Difficile quidem intellectu est, eos, qui christiana sapientia imbuantur, posse naturales virtutes supernaturalibus anteferre maioremque illis efficacitatem ac foecunditatem tribuere. . . .

Cum hac de naturalibus virtutibus sententia alia co- 1972
haeret admodum, qua christianae virtutes universae in duo quasi genera dispertiuntur, in passivas, ut aiunt, atque activas; adduntque, illas in elapsis aetatibus convenisse melius, has cum praesenti magis congruere. . . . Christianas autem virtutes alias temporibus aliis accommodatas esse is solum velit, qui Apostoli verba non meminerit: *Quos praescivit, hos et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui* [Rom 8, 29]. Magister et exemplar sanctitatis omnis Christus est; ad cuius regulam aptari omnes necesse est, quotquot avent beatorum sedibus inseri. Iamvero, haud mutatur Christus progredientibus saeculis, sed *idem heri et hodie et in saecula* [Hebr 13, 8]. Ad omnium igitur aetatum homines pertinet illud: «*Discite a me, quia mitis sum et humilis corde*» [Mt 11, 29]; nulloque non tempore Christus se nobis exhibet *factum oboedientem usque ad mortem* [Phil 2, 8]; valetque quavis aetate Apostoli sententia: «*Qui . . . sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis*» [Gal 5, 24]. . . .

Ex quo virtutum evangelicarum veluti con- 1973
temptu, quae perperam passivae appellantur, pronum

erat sequi, ut religiosae etiam vitae despectus sensim per animos pervaderet. Atque id novarum opinionum fautoribus commune esse, conicimus ex eorum sententiis quibusdam circa vota, quae ordines religiosi nuncupant. Aiunt enim illa ab ingenio aetatis nostrae dissidere plurimum, utpote quae humanae libertatis fines coerceant; esseque ad infirmos animos magis quam ad fortes apta; nec admodum valere ad christianam profectionem humanaeque consociationis bonum, quin potius utrique rei obstare atque officere. — Verum haec quam falso dicantur, ex usu doctrinaque Ecclesiae facile patet, cui religiosum vivendi genus maxime semper probatum est.... Quod autem addunt, religiosam vivendi rationem aut non omnino aut parum Ecclesiae iuvandae esse, praeterquam quod religiosis ordinibus invidiosum est, nemo unus certe sentiet, qui Ecclesiae annales evolverit....

1974 Postremo, ne nimiis moremur, via quoque et ratio, qua catholici adhuc sunt usi ad dissidentes revocandos, deserenda edicitur aliaque in posterum adhibenda.... Quodsi e diversis rationibus verbi Dei eloquendi ea quandoque praeferenda videatur, qua ad dissidentes non in templis dicant, sed privato quovis honesto loco, nec ut qui disputent, sed ut qui amice colloquantur; res quidem reprehensione caret: modo tamen ad id muneris auctoritate episcoporum ii destinentur, qui scientiam integritatemque suam antea ipsis probaverint....

1975 Ex his igitur, quae huc usque disseruimus, patet, dilecte Fili Noster, non posse Nobis opiniones illas probari, quarum summam Americanismi nomine nonnulli indicant.... Suspicionem enim id inicit esse apud vos, qui Ecclesiam in America aliam effingant et velint, quam quae in universis regionibus est.

1976 Una unitate doctrinae sicut unitate regiminis eaque catholica est Ecclesia: cuius quoniam Deus in cathedra beati PETRI centrum ac fundamentum esse statuit, iure Romana dicitur; *ubi* enim *Petrus, ibi Ecclesia*[1]. Quamobrem quicunque catholico nomine

[1] S. Ambros. in Ps. 40, n. 30 [ML 14, 1082 A].

censeri vult, is verba Hieronymi ad DAMASUM Pontificem usurpare ex veritate debet: «Ego nullum primum nisi Christum sequens beatitudini tuae, id est cathedrae PETRI, communione consocior: super illam petram aedificatam Ecclesiam scio; ... quicunque tecum non colligit, spargit.»[1]

De materia baptismi[2].

[Ex Decr. S. Off., 21. Aug. 1901.]

Archiepiscopus Ultraiectensis exponit: 1977

857 «Plures medici in nosocomiis aut alibi casu necessitatis infantes, praecipue in utero matris, baptizare solent aqua cum hydrargyro bichlorato corrosivo (gallice: chloride de mercure) permixta. Componitur fere haec aqua solutione unius partis huius chloreti hydrargici in mille partibus aquae, eaque solutione aquae potio venefica est. Ratio vero, cur hac mixtura utantur, est, ne matris uterus morbo afficiatur.»

Ad dubia igitur:

I. Estne baptisma cum huiusmodi aqua administratum certo an dubie validum?

II. Estne licitum ad omne morbi periculum vitandum huiusmodi aqua sacramentum baptismatis administrare?

III. Licetne etiam tum hac aqua uti, quando sine ullo morbi periculo aqua pura adhiberi potest?

Responsum est (approbante LEONE XIII):

Ad I. Providebitur in II.

Ad II. Licere, ubi verum adest morbi periculum.

Ad III. Negative.

De usu ss. Eucharistiae[3].

[Ex Encycl. «Mirae caritatis», 28. Maii 1902.]

874 ... Absit (igitur) pervagatus ille error perniciosissimus 1978 opinantium, Eucharistiae usum ad eos fere amandandum esse, qui vacui curis angustique animo conquiescere in-

[1] S. Hieron. ep. 15, ad DAMASUM [ML 22, 355 sq].
[2] ASS 34 (1901/02), 319 sq; AE 10 (1902), 9.
[3] ASS 34 (1901/02), 644 sq; AE 10 (1902), 191 a; AL.

stituant in quodam vitae religiosioris proposito. Ea quippe res, qua nihil sane nec excellentius nec salutarius, ad omnes omnino, cuiuscunque demum muneris praestantiaeve sint, attinet, quotquot velint (neque unus quisquam non velle debet) divinae gratiae in se fovere vitam, cuius ultimum est adeptio vitae cum Deo beatae.

PIUS X ab a. 1903.

De «citationibus implicitis» in s. Scriptura [1].

[Ex Resp. Commissionis Biblicae, 13. Febr. 1905.]

1979 *Ad dubium:*

Utrum ad enodandas difficultates, quae occurrunt in 783
nonnullis sacrae Scripturae textibus, qui facta historica referre videntur, liceat Exegetae catholico asserere agi in his de citatione tacita vel implicita documenti ab auctore non inspirato conscripti, cuius asserta omnia auctor inspiratus minime approbare aut sua facere intendit, quaeque ideo ab errore immunia haberi non possunt?

Responsum est (approbante PIO X):

Negative, excepto casu, in quo salvis sensu ac iudicio Ecclesiae solidis argumentis probetur: 1. Hagiographum alterius dicta vel documenta revera citare, et 2. eadem nec probare nec sua facere, ita ut iure censeatur non proprio nomine loqui.

De indole historica s. Scripturae [2].

[Ex Resp. Commissionis Biblicae, 23. Iunii 1905.]

1980 *Ad dubium:*

Utrum admitti possit tanquam principium rectae exegeseos sententia, quae tenet sacrae Scripturae libros, qui pro historicis habentur, sive totaliter sive ex parte non historiam proprie dictam et obiective veram quandoque narrare, sed speciem tantum historiae

---

[1] ASS 37 (1904/05), 666; AE 13 (1905), 172 b.
[2] ASS 38 (1905/06), 124 sq; AE 13 (1905), 353 b.

prae se ferre ad aliquid significandum a proprie litterali seu historica verborum significatione alienum?

Responsum est (approbante PIO X):

Negative, excepto tamen casu non facile nec temere admittendo, in quo Ecclesiae sensu non refragante eiusque salvo iudicio solidis argumentis probetur, Hagiographum voluisse non veram et proprie dictam historiam tradere, sed sub specie et forma historiae parabolam, allegoriam, vel sensum aliquem a proprie litterali seu historica verborum significatione remotum proponere.

De quotidiana ss. Eucharistiae sumptione [1].

[Ex Decr. Congreg. S. Concilii, approbato a PIO X 20. Dec. 1905.]

874 . . . Desiderium (vero) Iesu Christi et Ecclesiae, ut 1981
2137 omnes Christifideles quotidie ad sacrum convivium accedant, in eo potissimum est, ut Christifideles per sacramentum Deo coniuncti robur inde capiant ad compescendam libidinem, ad leves culpas quae quotidie occurrunt abluendas, et ad graviora peccata, quibus humana fragilitas est obnoxia, praecavenda: non autem praecipue, ut Domini honori ac venerationi consulatur, nec, ut sumentibus id quasi merces aut praemium sit suarum virtutum. Unde S. TRIDENTINUM Concilium Eucharistiam vocat *antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus praeservemur* [v. n. 875].

. . . Ianseniana lue undequaque grassante disputari 1982
coeptum est de dispositionibus, quibus ad frequentem et quotidianam communionem accedere oporteat, atque alii prae aliis maiores ac difficiliores tanquam necessarias expostularunt. Huiusmodi disceptationes id effecerunt, ut perpauci digni haberentur, qui ss. Eucharistiam quotidie sumerent et ex tam salutifero sacramento pleniores effectus haurirent, contentis ceteris eo refici aut semel in anno, aut singulis mensibus, vel unaquaque ad summum hebdomada. Quin etiam eo severitatis

---

[1] ASS 38 (1905/06), 401 sqq; AE 14 (1906), 61 b sq.

ventum est, ut a frequentanda coelesti mensa integri coetus excluderentur, uti mercatorum, aut eorum, *qui essent matrimonio coniuncti.*

1983 ... Ad haec Sancta Sedes officio proprio non defuit [v. n. 1147 sqq et 1313]. ... Virus tamen iansenianum, quod bonorum etiam animos infecerat, sub specie honoris ac venerationis Eucharistiae debiti, haud penitus evanuit. Quaestio de dispositionibus ad frequentandam recte ac legitime communionem S. Sedis declarationibus supervixit; quo factum est, ut nonnulli etiam boni nominis theologi raro et positis compluribus conditionibus quotidianam communionem fidelibus permitti posse censuerint.

1984 ... Sanctitas vero Sua, cum ipsi maxime cordi sit, ut ... christianus populus ad sacrum convivium perquam frequenter et etiam quotidie advocetur eiusque fructibus amplissimis potiatur, quaestionem praedictam huic s. Ordini examinandam ac definiendam commisit. ...

[Hinc Congreg. S. Conc. d. 16. Dec. 1905] ea quae sequuntur statuit ac declaravit:

1985 1. Communio frequens et quotidiana ... omnibus Christifidelibus cuiusvis ordinis aut conditionis pateat; ita ut nemo, qui in statu gratiae sit et cum recta piaque mente ad s. mensam accedat, impediri ab ea possit.

1986 2. Recta autem mens in eo est, ut qui ad s. mensam accedit, non usui aut vanitati aut humanis rationibus indulgeat, sed Dei placito satisfacere velit, ei arctius caritate coniungi ac divino illo pharmaco suis infirmitatibus ac defectibus occurrere.

1987 3. Etsi quam maxime expediat, ut frequenti et quotidiana communione utentes venialibus peccatis, saltem plene deliberatis, eorumque affectu sint expertes, sufficit nihilominus, ut culpis mortalibus vacent, cum proposito, se nunquam in posterum peccaturos. ...

1988 4. ... curandum est, ut sedula ad s. communionem praeparatio antecedat et congrua gratiarum actio inde sequatur iuxta uniuscuiusque vires, conditionem ac officia.

1989 5. ... Confessarii consilium intercedat. Caveant tamen confessarii, ne a frequenti seu quotidiana com-

munione quemquam avertant, qui in statu gratiae reperiatur et recta mente accedat. ...

... 9. Denique post promulgatum hoc Decretum 1990
omnes ecclesiastici scriptores a quavis contentiosa disputatione circa dispositiones ad frequentem et quotidianam communionem abstineant. ...

De lege clandestinitatis Tridentina [1].

[Ex Decr. PII X «Provida sapientique», 18. Ian. 1906.]

969 ... I. In universo hodierno Imperio Germaniae caput 1991
Tametsi Concilii TRIDENTINI [v. n. 990 sqq], quamvis in pluribus locis sive per expressam publicationem sive per legitimam observantiam nondum fuerit certo promulgatum et inductum, tamen inde a die festo Paschae (i. e. a die 15. Aprilis) huius anni 1906 omnes catholicos, etiam hucusque immunes a forma Tridentina servanda, ita adstringat, ut inter se non aliter quam coram parocho et duobus vel tribus testibus validum matrimonium celebrare possint [cf. n. 2066 sqq].

II. Matrimonia mixta, quae a catholicis cum hae- 1992
reticis vel schismaticis contrahuntur, graviter sunt manentque prohibita, nisi, accedente iusta gravique causa canonica, datis integre, formiter, utrimque legitimis cautionibus, per partem catholicam dispensatio super impedimento mixtae religionis rite fuerit obtenta. Quae quidem matrimonia, dispensatione licet impetrata, omnino in facie Ecclesiae coram parocho ac duobus tribusve testibus celebranda sunt, adeo ut graviter delinquant qui coram ministro acatholico vel coram solo civili magistratu vel alio quolibet modo clandestino contrahunt. Immo si qui catholici in matrimoniis istis mixtis celebrandis ministri acatholici operam exquirunt vel admittunt, aliud patrant delictum et canonicis censuris subiacent.

Nihilominus matrimonia mixta in quibusvis Im- 1993
perii Germanici provinciis et locis, etiam in iis, quae iuxta Romanarum Congregationum decisiones vi irritanti

---

[1] ASS 39 (1906/07), 81 sqq; AE 14 (1906), 149 b sq.

capitis *Tametsi* certo hucusque subiecta fuerunt, non servata forma Tridentina iam contracta vel (quod Deus avertat) in posterum contrahenda, dummodo nec aliud obstet canonicum impedimentum, nec sententia nullitatis propter impedimentum clandestinitatis ante diem festum Paschae huius anni legitime lata fuerit et mutuus coniugum consensus usque ad dictam diem perseveraverit, pro validis omnino haberi volumus idque expresse declaramus, definimus atque decernimus.

1994 III. Ut autem iudicibus ecclesiasticis tuta norma praesto sit, hoc idem iisdemque sub conditionibus et restrictionibus declaramus, statuimus ac decernimus de matrimoniis acatholicorum, sive haereticorum sive schismaticorum, inter se in iisdem regionibus non servata forma Tridentina hucusque contractis vel in posterum contrahendis; ita ut, si alter vel uterque acatholicorum coniugum ad fidem catholicam convertatur, vel in foro ecclesiastico controversia incidat de validitate matrimonii duorum acatholicorum cum quaestione validitatis matrimonii ab aliquo catholico contracti vel contrahendi conexa, eadem matrimonia ceteris paribus pro omnino validis pariter habenda sint. . . .

De separatione inter Ecclesiam et statum [1].

[Ex Encycl. «Vehementer nos» ad clerum et populum Galliae, 11. Febr. 1906.]

1995 . . . Nos pro suprema quam obtinemus divinitus auctoritate sancitam legem, quae rempublicam Gallicanam seorsum ab Ecclesia separat, reprobamus ac damnamus; idque ob eas quas exposuimus causas: quod maxima afficit iniuria Deum, quem sollemniter eiurat, principio declarans rempublicam cuiusvis religiosi cultus expertem; quod naturae ius gentiumque violat et publicam pactorum fidem; quod constitutioni divinae et rationibus intimis et libertati adversatur Ecclesiae; quod iustitiam evertit, ius opprimendo dominii multiplici titulo ipsaque conventione legitime 1821

[1] ASS 39 (1906/07), 12 sq; AE 14 (1906), 56 a.

quaesitum; quod graviter Apostolicae Sedis dignitatem ac personam Nostram, episcoporum ordinem, clerum et catholicos Gallos offendit. Propterea de rogatione, latione, promulgatione eiusdem legis vehementissime expostulamus; in eaque testamur nihil quicquam inesse momenti ad infirmanda Ecclesiae iura nulla hominum vi ausuque mutabilia [1].

De forma brevissima extremae unctionis [2].

[Ex Decr. S. Off., 25. Apr. 1906.]

907 *Decreverunt:* In casu verae necessitatis sufficere formam: «*Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti. Amen.*» 1996

De mosaica authentia Pentateuchi [3].

[Ex Resp. Commissionis Biblicae, 27. Iunii 1906.]

783 *Dubium I.:* Utrum argumenta a criticis congesta ad impugnandam authentiam mosaicam sacrorum librorum, qui Pentateuchi nomine designantur, tanti sint ponderis, ut posthabitis quampluribus testimoniis utriusque Testamenti collective sumptis, perpetua consensione populi iudaici, Ecclesiae quoque constanti traditione nec non indiciis internis, quae ex ipso textu eruuntur, ius tribuant affirmandi hos libros non Moysen habere auctorem, sed ex fontibus maxima ex parte aetate mosaica posterioribus fuisse confectos? — *Resp.:* Negative. 1997

Dubium II.: Utrum mosaica authentia Pentateuchi talem necessario postulet redactionem totius operis, ut prorsus tenendum sit Moysen omnia et singula manu sua scripsisse vel amanuensibus dictasse; an etiam eorum hypothesis permitti possit, qui existimant eum opus ipsum a se sub divinae inspirationis afflatu conceptum alteri vel pluribus scribendum commisisse, 1998

[1] Huius iniquae legis damnationem similibus omnino verbis PIUS X repetivit in allocut. «*Gravissimum apostolici muneris*», 21. Febr. 1906 [ASS 39 (1906/07), 30 sqq].
[2] ASS 39 (1906/07), 273; AE 14 (1906), 278 a.
[3] ASS 39 (1906/07), 377 sq; AE 14 (1906), 305.

ita tamen, ut sensa sua fideliter redderent, nihil contra suam voluntatem scriberent, nihil omitterent; ac tandem opus hac ratione confectum, ab eodem Moyse principe inspiratoque auctore probatum, ipsiusmet nomine vulgaretur? — *Resp.:* Negative ad primam partem, affirmative ad secundam.

1999 *Dubium III.:* Utrum absque praeiudicio mosaicae authentiae Pentateuchi concedi possit Moysen ad suum conficiendum opus fontes adhibuisse, scripta videlicet documenta vel orales traditiones, ex quibus secundum peculiarem scopum sibi propositum et sub divinae inspirationis afflatu nonnulla hauserit eaque ad verbum vel quoad sententiam contracta vel amplificata ipsi operi inseruerit? — *Resp.:* Affirmative.

2000 *Dubium IV.:* Utrum salva substantialiter mosaica authentia et integritate Pentateuchi admitti possit, tam longo saeculorum decursu nonnullas ei modificationes obvenisse, uti: additamenta post Moysi mortem vel ab auctore inspirato apposita vel glossas et explicationes textui interiectas, vocabula quaedam et formas e sermone antiquato in sermonem recentiorem translatas, mendosas demum lectiones vitio amanuensium adscribendas, de quibus fas sit ad normas artis criticae disquirere et iudicare? — *Resp.:* Affirmative, salvo Ecclesiae iudicio.

Errores modernistarum de Ecclesia, revelatione, Christo, sacramentis [1].

[Ex Decr. S. Off. «Lamentabili», 3. Iulii 1907.]

2001 1. Ecclesiastica lex, quae praescribit subicere praeviae 783
censurae libros divinas respicientes Scripturas, ad cultores 2071 2143
critices aut exegeseos scientificae librorum Veteris et Novi Testamenti non extenditur.

2002 2. Ecclesiae interpretatio sacrorum librorum non est quidem spernenda, subiacet tamen accuratiori exegetarum iudicio et correctioni.

---

[1] ASS 40 (1907), 470 sqq; AE 15 (1907), 276 b sq. — Cf. Heiner, Der neue Syllabus Pius' X. (Mainz 1907).

3. Ex iudiciis et censuris ecclesiasticis contra liberam 2003
et cultiorem exegesim latis colligi potest fidem ab Ecclesia propositam contradicere historiae, et dogmata catholica cum verioribus christianae religionis originibus componi reipsa non posse.

4. Magisterium Ecclesiae ne per dogmaticas quidem 2004
definitiones genuinum sacrarum Scripturarum sensum determinare potest.

5. Cum in deposito fidei veritates tantum revelatae 2005
contineantur, nullo sub respectu ad Ecclesiam pertinet iudicium ferre de assertionibus disciplinarum humanarum.

6. In definiendis veritatibus ita collaborant discens et 2006
docens Ecclesia, ut docenti Ecclesiae nihil supersit nisi communes discentis opinationes sancire.

7. Ecclesia, cum proscribit errores, nequit a fidelibus 2007
exigere ullum internum assensum, quo iudicia a se edita complectantur.

8. Ab omni culpa immunes existimandi sunt, qui re- 2008
probationes a Sacra Congregatione Indicis aliisve Sacris Romanis Congregationibus latas nihili pendunt.

[illegible]8 9. Nimiam simplicitatem aut ignorantiam prae se 2009
ferunt, qui Deum credunt vere esse Scripturae sacrae auctorem.

10. Inspiratio librorum Veteris Testamenti in eo 2010
consistit, quod scriptores israelitae religiosas doctrinas sub peculiari quodam aspectu, gentibus parum noto aut ignoto, tradiderunt.

11. Inspiratio divina non ita ad totam Scripturam 2011
sacram extenditur, ut omnes et singulas eius partes ab omni errore praemuniat.

12. Exegeta, si velit utiliter studiis biblicis incumbere, 2012
inprimis quamlibet praeconceptam opinionem de supernaturali origine Scripturae sacrae seponere debet, eamque non aliter interpretari quam cetera documenta mere humana.

13. Parabolas evangelicas ipsimet Evangelistae ac 2013
Christiani secundae et tertiae generationis artificiose digesserunt, atque ita rationem dederunt exigui fructus praedicationis Christi apud iudaeos.

2014 14. In pluribus narrationibus non tam quae vera sunt Evangelistae retulerunt, quam quae lectoribus, etsi falsa, censuerunt magis proficua.

2015 15. Evangelia usque ad definitum constitutumque canonem continuis additionibus et correctionibus aucta fuerunt; in ipsis proinde doctrinae Christi non remansit nisi tenue et incertum vestigium.

2016 16. Narrationes Ioannis non sunt proprie historia, sed mystica Evangelii contemplatio; sermones in eius Evangelio contenti sunt meditationes theologicae circa mysterium salutis historica veritate destitutae.

2017 17. Quartum Evangelium miracula exaggeravit non tantum ut extraordinaria magis apparerent, sed etiam ut aptiora fierent ad significandum opus et gloriam Verbi Incarnati.

2018 18. Ioannes sibi vindicat quidem rationem testis de Christo; re tamen vera non est nisi eximius testis vitae christianae, seu vitae Christi in Ecclesia exeunte primo saeculo.

2019 19. Heterodoxi exegetae fidelius expresserunt sensum verum Scripturarum quam exegetae catholici.

2020 20. Revelatio nihil aliud esse potuit quam acquisita 1795
ab homine suae ad Deum relationis conscientia.

2021 21. Revelatio, obiectum fidei catholicae constituens, non fuit cum Apostolis completa.

2022 22. Dogmata, quae Ecclesia perhibet tanquam revelata, non sunt veritates e coelo delapsae, sed sunt interpretatio quaedam factorum religiosorum, quam humana mens laborioso conatu sibi comparavit.

2023 23. Exsistere potest et reipsa exsistit oppositio inter facta, quae in sacra Scriptura narrantur eisque innixa Ecclesiae dogmata; ita ut criticus tanquam falsa reicere possit facta, quae Ecclesia tanquam certissima credit.

2024 24. Reprobandus non est exegeta, qui praemissas ad- 857
struit, ex quibus sequitur dogmata historice falsa aut dubia esse, dummodo dogmata ipsa directe non neget.

2025 25. Assensus fidei ultimo innititur in congerie probabilitatum.

26. Dogmata fidei retinenda sunt tantummodo iuxta 2026
sensum practicum, id est tanquam norma praeceptiva agendi, non vero tanquam norma credendi.

148 27. Divinitas Iesu Christi ex Evangeliis non 2027
probatur; sed est dogma, quod conscientia christiana e notione Messiae deduxit.

28. Iesus, cum ministerium suum exercebat, non 2028
in eum finem loquebatur, ut doceret se esse Messiam, neque eius miracula eo spectabant, ut id demonstraret.

29. Concedere licet Christum, quem exhibet historia, 2029
multo inferiorem esse Christo, qui est obiectum fidei.

30. In omnibus textibus evangelicis nomen *Filius* 2030
Dei aequivalet tantum nomini *Messias*, minime vero significat Christum esse verum et naturalem Dei Filium.

54 112 143 31. Doctrina de Christo, quam tradunt Paulus, Ioannes 2031
et Concilia NICAENUM, EPHESINUM, CHALCEDONENSE, non est ea, quam Iesus docuit, sed quam de Iesu concepit conscientia christiana.

32. Conciliari nequit sensus naturalis textuum evange- 2032
licorum cum eo, quod nostri theologi docent de conscientia et scientia infallibili Iesu Christi.

33. Evidens est cuique, qui praeconceptis non ducitur 2033
opinionibus, Iesum aut errorem de proximo messianico adventu fuisse professum, aut maiorem partem ipsius doctrinae in Evangeliis synopticis contentae authenticitate carere.

34. Criticus nequit asserere Christo scientiam nullo 2034
circumscriptam limite nisi facta hypothesi, quae historice haud concipi potest quaeque sensui morali repugnat, nempe Christum uti hominem habuisse scientiam Dei et nihilominus noluisse notitiam tot rerum communicare cum discipulis ac posteritate.

35. Christus non semper habuit conscientiam suae 2035
dignitatis messianicae.

36. Resurrectio Salvatoris non est proprie factum 2036
ordinis historici, sed factum ordinis mere supernaturalis nec demonstratum nec demonstrabile, quod conscientia christiana sensim ex aliis derivavit.

2037 37. Fides in resurrectionem Christi ab initio fuit non tam de facto ipso resurrectionis quam de vita Christi immortali apud Deum.

2038 38. Doctrina de morte piaculari Christi non est evangelica, sed tantum paulina.

2039 39. Opiniones de origine sacramentorum, quibus 844
Patres Tridentini imbuti erant quaeque in eorum canones dogmaticos procul dubio influxum habuerunt, longe distant ab iis, quae nunc penes historicos rei christianae indagatores merito obtinent.

2040 40. Sacramenta ortum habuerunt ex eo, quod Apostoli eorumque successores ideam aliquam et intentionem Christi, suadentibus et moventibus circumstantiis et eventibus, interpretati sunt.

2041 41. Sacramenta eo tantum spectant, ut in mentem hominis revocent praesentiam Creatoris semper beneficam.

2042 42. Communitas christiana necessitatem baptismi induxit, adoptans illum tanquam ritum necessarium eique professionis christianae obligationes annectens.

2043 43. Usus conferendi baptismum infantibus evolutio fuit disciplinaris, quae una ex causis exstitit ut sacramentum resolveretur in duo, in baptismum scilicet et poenitentiam.

2044 44. Nihil probat ritum sacramenti confirmationis 871
usurpatum fuisse ab Apostolis: formalis autem distinctio duorum sacramentorum, baptismi scilicet et confirmationis, haud spectat ad historiam christianismi primitivi.

2045 45. Non omnia, quae narrat Paulus de institutione 874
Eucharistiae [1 Cor 11, 23—25], historice sunt sumenda.

2046 46. Non adfuit in primitiva Ecclesia conceptus de 894
christiano peccatore auctoritate Ecclesiae reconciliato, sed Ecclesia nonnisi admodum lente huiusmodi conceptui assuevit. Immo etiam postquam poenitentia tanquam Ecclesiae institutio agnita fuit, non appellabatur sacramenti nomine, eo quod haberetur uti sacramentum probrosum.

2047 47. Verba Domini: «*Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 22 23], minime referuntur ad sacramentum poenitentiae, quidquid Patribus Tridentinis asserere placuit.

907 48. Iacobus in sua epistola [Iac 5, 14 sq] non intendit pro- 2048
mulgare aliquod sacramentum Christi, sed commendare pium aliquem morem, et si in hoc more forte cernit medium aliquod gratiae, id non accipit eo rigore, quo acceperunt theologi, qui notionem et numerum sacramentorum statuerunt.

938 49. Coena christiana paulatim indolem actionis litur- 2049
gicae assumente hi, qui Coenae praeesse consueverant, characterem sacerdotalem acquisiverunt.

957 50. Seniores, qui in Christianorum coetibus invigilandi 2050
munere fungebantur, instituti sunt ab Apostolis presbyteri aut episcopi ad providendum necessariae crescentium communitatum ordinationi, non proprie ad perpetuandam missionem et potestatem Apostolicam.

969 51. Matrimonium non potuit evadere sacramentum 2051
novae legis nisi serius in Ecclesia; siquidem, ut matrimonium pro sacramento haberetur, necesse erat, ut praecederet plena doctrinae de gratia et sacramentis theologica explicatio.

1821 52. Alienum fuit a mente Christi Ecclesiam con- 2052
stituere veluti societatem super terram per longam saeculorum seriem duraturam; quin immo in mente Christi regnum coeli una cum fine mundi iamiam adventurum erat.

53. Constitutio organica Ecclesiae non est immutabilis; 2053
sed societas christiana perpetuae evolutioni aeque ac societas humana est obnoxia.

844 957 54. Dogmata, sacramenta, hierarchia, tum quod ad 2054
notionem tum quod ad realitatem attinet, non sunt nisi intelligentiae christianae interpretationes evolutionesque, quae exiguum germen in Evangelio latens externis incrementis auxerunt perfeceruntque.

1826 55. Simon Petrus ne suspicatus quidem unquam est, 2055
sibi a Christo demandatum esse primatum in Ecclesia.

56. Ecclesia Romana non ex divinae providentiae 2056
ordinatione, sed ex mere politicis conditionibus caput omnium Ecclesiarum effecta est.

57. Ecclesia sese praebet scientiarum naturalium et 2057
theologicarum progressibus infensam.

58. Veritas non est immutabilis plus quam ipse homo, 2058
quippe quae cum ipso, in ipso et per ipsum evolvitur.

2059 59. Christus determinatum doctrinae corpus omnibus temporibus cunctisque hominibus applicabile non docuit, sed potius inchoavit motum quendam religiosum diversis temporibus ac locis adaptatum vel adaptandum.

2060 60. Doctrina christiana in suis exordiis fuit iudaica, sed facta est per successivas evolutiones primum paulina, tum ioannica, demum hellenica et universalis.

2061 61. Dici potest absque paradoxo nullum Scripturae 783
caput, a primo Genesis ad postremum Apocalypsis, continere doctrinam prorsus identicam illi, quam super eadem re tradit Ecclesia, et idcirco nullum Scripturae caput habere eundem sensum pro critico ac pro theologo.

2062 62. Praecipui articuli Symboli Apostolici non eandem pro Christianis primorum temporum signifi- 782
cationem habebant, quam habent pro Christianis nostri temporis.

2063 63. Ecclesia sese praebet imparem ethicae evangelicae efficaciter tuendae, quia obstinate adhaeret immutabilibus doctrinis, quae cum hodiernis progressibus componi nequeunt.

2064 64. Progressus scientiarum postulat, ut reformentur 148
conceptus doctrinae christianae de Deo, de creatione, de revelatione, de persona Verbi Incarnati, de redemptione.

2065 65. Catholicismus hodiernus cum vera scientia com- 1795 1821
poni nequit, nisi transformetur in quendam christianismum non dogmaticum, id est in protestantismum latum et liberalem.

De sponsalibus et matrimonio [1].

[Ex Decr. «Ne temere» S. Congreg. Concilii, 2. Aug. 1907.]

2066 *De sponsalibus.* — I. Ea tantum sponsalia habentur 969 1991
valida et canonicos sortiuntur effectus, quae contracta fuerint per scripturam subsignatam a partibus et vel a parocho aut loci Ordinario, vel saltem a duobus testibus....

2067 *De matrimonio.* — III. Ea tantum matrimonia valida sunt, quae contrahuntur coram parocho vel loci Ordinario vel sacerdote ab alterutro delegato et duobus saltem testibus . . .

[1] ASS 40 (1907), 527 sqq; AE 15 (1907), 320 sqq.

VII. Imminente mortis periculo, ubi parochus vel 2068
loci Ordinarius vel sacerdos ab alterutro delegatus haberi nequeat, ad consulendum conscientiae et (si casus ferat) legitimationi prolis matrimonium contrahi valide ac licite potest coram quolibet sacerdote et duobus testibus.

VIII. Si contingat, ut in aliqua regione parochus locive 2069
Ordinarius aut sacerdos ab eis delegatus, coram quo matrimonium celebrari queat, haberi non possit eaque rerum conditio a mense iam perseveret, matrimonium valide ac licite iniri potest emisso a sponsis formali consensu coram duobus testibus. . . .

IX. § 1. Statutis superius legibus tenentur omnes in 2070
catholica Ecclesia baptizati et ad eam ex haeresi aut schismate conversi (licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint), quoties inter se sponsalia vel matrimonia ineant.

§ 2. Vigent quoque pro iisdem de quibus supra catholicis, si cum acatholicis sive baptizatis sive non baptizatis, etiam post obtentam dispensationem ab impedimento mixtae religionis vel disparitatis cultus, sponsalia vel matrimonium contrahunt; nisi pro aliquo particulari loco aut regione aliter a S. Sede sit statutum.

§ 3. Acatholici sive baptizati sive non baptizati, si inter se contrahunt, nullibi ligantur ad catholicam sponsalium vel matrimonii formam servandam.

Praesens decretum legitime publicatum et promulgatum habeatur per eius transmissionem ad locorum Ordinarios: et quae in eo disposita sunt, ubique vim legis habere incipiant a die sollemni Paschae Resurrectionis D. N. I. C. proximi anni 1908.

De falsis doctrinis modernistarum [1].

[Ex Encycl. «Pascendi dominici gregis», 7. Sept. 1907.]

. . . Inimicorum crucis Christi postrema hac aetate 2071
numerum crevisse admodum fatendum est; qui artibus omnino novis astuque plenis vitalem Ecclesiae vim elidere ipsumque, si queant, Christi regnum evertere funditus nituntur. . . . Loquimur, Venerabiles Fratres, de multis

[1] ASS 40 (1907), 593 sqq; AE 15 (1907), 361 sqq.

e catholicorum laicorum numero, quin, quod longe miserabilius, ex ipso sacerdotum coetu, qui, fucoso quodam Ecclesiae amore, nullo solido philosophiae ac theologiae praesidio, immo adeo venenatis imbuti penitus doctrinis, quae ab Ecclesiae osoribus traduntur, Ecclesiae eiusdem renovatores omni posthabita modestia animi se iactitant; factoque audacius agmine, quidquid sanctius est in Christi opere impetunt ipsa haud incolumi divini Reparatoris persona, quam ausu sacrilego ad purum putumque hominem extenuant. ... Quia vero modernistarum (sic enim iure in vulgus audiunt) callidissimum artificium est, ut doctrinas suas non ordine digestas proponant atque in unum collectas, sed sparsas veluti atque invicem seiunctas, ut nimirum ancipites et quasi vagi videantur, cum e contra firmi sint et constantes; praestat, Venerabiles Fratres, doctrinas easdem uno hic conspectu exhibere primum nexumque indicare quo invicem coalescunt, ut deinde errorum causas scrutemur ac remedia ad averruncandam perniciem praescribamus.... Ut autem in abstrusiore re ordinatim procedamus, illud ante omnia notandum est, modernistarum quemlibet plures agere personas ac veluti in se commiscere; philosophum nimirum, credentem, theologum, historicum, criticum, apologetam, instauratorem: quas singulatim omnes distinguere oportet, qui eorum systema rite cognoscere et doctrinarum antecessiones consecutionesque pervidere velit.

2072 Iam, ut a philosopho exordiamur, philosophiae religiosae fundamentum in doctrina illa modernistae ponunt, quam vulgo *agnosticismum* vocant. Vi huius humana ratio *phaenomenis* omnino includitur, rebus videlicet, quae apparent eaque specie, qua apparent: earundem praetergredi terminos nec ius nec potestatem habet. Quare nec ad Deum se erigere potis est, nec illius exsistentiam, utut per ea, quae videntur, agnoscere. Hinc infertur, Deum scientiae obiectum directe nullatenus esse posse; ad historiam vero quod attinet, Deum subiectum historicum minime censendum esse. — His autem positis, quid de *naturali theologia*, quid de *motivis credibilitatis*, quid de *externa revelatione* fiat, facile quisque perspiciet. Ea nempe modernistae penitus e medio tollunt et ad *intellectualismum* amandant: ridendum, inquiunt, systema ac iamdiu emortuum. Neque illos plane retinet, quod eiusmodi errorum portenta apertissime damnarit Ecclesia: siquidem VATICANA Synodus sic sanciebat: *Si quis* etc. [v. n. 1806 sq 1812].

Qua vero ratione ex agnosticismo, qui solum est in 2073
ignoratione, ad *atheismum* scientificum atque historicum modernistae transeant, qui contra totus est in inficiatione positus: quo idcirco ratiocinationis iure, ex eo quod ignoretur, utrum humanarum gentium historiae intervenerit Deus necne, fiat gressus ad eandem historiam neglecto omnino Deo explicandam, ac si reapse non intervenerit, novit plane qui possit. Id tamen ratum ipsis fixumque est, atheam debere esse scientiam itemque historiam; in quarum finibus non nisi phaenomenis possit esse locus exturbato penitus Deo et quidquid divinum est. — Qua ex doctrina absurdissima quid de sanctissima Christi persona, quid de Ipsius vitae mortisque mysteriis, quid pariter de anastasi deque in caelum ascensu tenendum sit, mox plane videbimus.

Hic tamen agnosticismus in disciplina modernistarum 2074
non nisi ut pars negans habenda est: positiva, ut aiunt, in *immanentia vitali* constituitur. Harum nempe ad aliam ex altera sic procedunt. — Religio, sive ea naturalis est sive supra naturam, seu quodlibet factum explicationem aliquam admittat oportet. Explicatio autem, naturali theologia deleta adituque ad revelationem ob reiecta credibilitatis argumenta intercluso, immo etiam revelatione qualibet externa penitus sublata, extra hominem inquiritur frustra. Est igitur in ipso homine quaerenda: et quoniam religio vitae quaedam est forma, in vita omnino hominis reperienda est. Ex hoc *immanentiae religiosae* principium asseritur. Vitalis porro cuiuscunque phaenomeni, cuiusmodi religionem esse iam dictum est, prima veluti motio ex indigentia quapiam seu impulsione est repetenda: primordia vero, si de vita pressius loquamur, ponenda sunt in motu quodam cordis,

qui *sensus* dicitur. Eam ob rem, cum religionis obiectum sit Deus, concludendum omnino est, fidem, quae initium est ac fundamentum cuiusvis religionis, in sensu quodam intimo collocari debere, qui ex indigentia divini oriatur. Haec porro divini indigentia, quia non nisi certis aptisque in complexibus sentitur, pertinere ad conscientiae ambitum ex se non potest; latet autem primo infra conscientiam, seu, ut mutuato vocabulo a moderna philosophia loquuntur, in *subconscientia,* ubi etiam illius radix occulta manet atque indeprehensa. — Petet quis forsan, haec divini indigentia, quam homo in se ipse percipiat, quo demum pacto in religionem evadat. Ad haec modernistae: Scientia atque historia, inquiunt, duplici includuntur termino; altero externo, aspectabili nimirum mundo, altero interno, qui est conscientia. Alterutrum ubi attigerint, ultra quo procedant non habent: hos enim praeter fines adest *incognoscibile.* Coram hoc incognoscibili, sive illud sit extra hominem ultraque aspectabilem naturam rerum, sive intus in subconscientia lateat, indigentia divini in animo ad religionem prono nullo secundum *fideismi* scita praevertente mentis iudicio peculiarem quendam commovet *sensum:* hic vero divinam ipsam *realitatem,* tum tanquam obiectum tum tanquam sui causam intimam, in se implicatam habet atque hominem quodammodo cum Deo coniungit. Est porro hic sensus, quem modernistae *fidei* nomine appellant, estque illis religionis initium.

2075 Sed non hic philosophandi, seu rectius delirandi, finis. In eiusmodi enim sensu modernistae non fidem tantum reperiunt; sed, cum fide inque ipsa fide, prout illam intelligunt, *revelationi* locum esse affirmant. Enimvero ecquid amplius ad revelationem quis postulet? An non revelationem dicemus, aut saltem revelationis exordium, sensum illum religiosum in conscientia apparentem; quin et Deum ipsum, etsi confusius, sese in eodem religioso sensu animis manifestantem? Subdunt vero: cum fidei Deus obiectum sit aeque et causa, revelatio illa et de Deo pariter et a Deo est; habet Deum videlicet revelantem simul ac revelatum. Hinc autem, Venerabiles Fratres, affirmatio illa modernistarum perabsurda, qua religio quaelibet pro diverso aspectu naturalis una ac supernaturalis dicenda est. Hinc conscientiae ac revelationis promiscua significatio. Hinc lex, qua *conscientia religiosa* ut regula universalis traditur, cum revelatione penitus aequanda, cui subesse omnes oporteat, supremam etiam in Ecclesia potestatem, sive haec doceat sive de sacris disciplinave statuat.

Attamen in toto hoc processu, unde ex modernistarum 2076
sententia fides ac revelatio prodeunt, unum est magnopere attendendum, non exigui quidem momenti ob consecutiones historico-criticas, quas inde illi eruunt. — Nam incognoscibile, de quo loquuntur, non se fidei sistit ut nudum quid aut singulare; sed contra in phaenomeno aliquo arcte inhaerens, quod, quamvis ad campum scientiae aut historiae pertinet, ratione tamen aliqua praetergreditur; sive hoc phaenomenon sit factum aliquod naturae arcani quidpiam in se continens, sive sit quivis unus ex hominibus, cuius ingenium acta verba cum ordinariis historiae legibus componi haud posse videntur. Tum vero fides, ab incognoscibili allecta quod cum phaenomeno iungitur, totum ipsum phaenomenon complectitur ac sua vita quodammodo permeat. Ex hoc autem duo consequuntur. Primum, quaedam phaenomeni *transfiguratio* per elationem scilicet supra veras illius conditiones, qua aptior fiat materia ad induendam divini formam, quam fides est inductura. Secundum, phaenomeni eiusdem aliquapiam, sic vocare liceat, *defiguratio* inde nata, quod fides illi loci temporisque adiunctis exempto tribuit quae reapse non habet: quod usuvenit praecipue, cum de phaenomenis agitur exacti temporis, eoque amplius quo sunt vetustiora. Ex gemino hoc capite binos iterum modernistae eruunt canones, qui alteri additi iam ex agnosticismo habito critices historicae fundamenta constituunt. Exemplo res illustrabitur, sitque illud e Christi persona petitum. In persona Christi, aiunt, scientia atque historia nil praeter hominem offendunt. Ergo vi primi canonis ex agnosticismo deducti ex eius historia quidquid divinum redolet delendum est. Porro

vi alterius canonis Christi persona historica *transfigurata* est a fide: ergo subducendum ab ea quidquid ipsam evehit supra conditiones historicas. Demum vi tertii canonis eadem persona Christi a fide *defigurata* est: ergo removenda sunt ab illa sermones, acta, quidquid uno verbo ingenio, statui, educationi eius, loco ac tempori quibus vixit, minime respondet. — Mira equidem ratiocinandi ratio: sed haec modernistarum critice.

2077 Religiosus igitur sensus, qui per *vitalem immanentiam* e latebris subconscientiae erumpit, germen est totius religionis ac ratio pariter omnium, quae in religione quavis fuere aut sunt futura. Rudis quidem initio ac fere informis eiusmodi *sensus* paulatim atque influxu arcani illius principii, unde ortum habuit, adolevit una cum progressu humanae vitae, cuius, ut diximus, quaedam est forma. Habemus igitur religionis cuiuslibet, etsi supernaturalis, originem: sunt nempe illae *religiosi sensus* merae explicationes. Nec quis catholicam exceptam putet, immo vero ceteris omnino parem; nam ea in conscientia Christi, electissimae naturae viri, cuiusmodi nemo unus fuit nec erit, vitalis processu immanentiae, non aliter, nata est. . . . [Allegatur deinde Conc. VATICANI can. 3 de revelatione, v. n. 1808.]

2078 Huc usque tamen, Venerabiles Fratres, nullum dari vidimus intellectui locum. Habet autem et ipse, ex modernistarum doctrina, suas in actu fidei partes. Quo dein pacto, advertisse praestat. — In *sensu* illo, inquiunt, quem saepius nominavimus, quoniam *sensus* est, non cognitio, Deus quidem se homini sistit; verum confuse adeo ac permixte, ut a subiecto credente vix aut minime distinguatur. Necesse igitur est aliquo eundem sensum collustrari lumine, ut Deus inde omnino exiliat ac secernatur. Id nempe ad intellectum pertinet, cuius est cogitare et analysim instituere; per quem homo vitalia phaenomena in se exsurgentia in species primum traducit, tum autem verbis significat. Hinc vulgata modernistarum enuntiatio: debere religiosum hominem fidem suam *cogitare*. — Mens ergo, illi sensui adveniens, in eundem se inflectit inque eo elaborat pictoris instar, qui obsoletam tabulae cuiusdam diagraphen collustret, ut nitidius efferat: sic enim fere quidam modernistarum doctor rem explicat. In eiusmodi autem negotio mens dupliciter operatur: primum, naturali actu et spontaneo, redditque rem sententia quadam simplici ac vulgari; secundo vero, reflexe ac penitius, vel, ut aiunt, *cogitationem elaborando*, eloquiturque cogitata *secundariis* sententiis, derivatis quidem a prima illa simplici, limatioribus tamen ac distinctioribus. Quae secundariae sententiae, si demum a supremo Ecclesiae magisterio sancitae fuerint, constituent *dogma*.

Sic igitur in modernistarum doctrina ventum est ad caput quoddam praecipuum, videlicet ad originem dogmatis atque ad ipsam dogmatis naturam. 2079
Originem enim dogmatis ponunt quidem in primigeniis illis formulis simplicibus, quae quodam sub respectu necessariae sunt fidei; nam revelatio, ut reapse sit, manifestam Dei notitiam in conscientia requirit. Ipsum tamen dogma *secundariis* proprie contineri formulis affirmare videntur. — Eius porro ut assequamur naturam, ante omnia inquirendum est, quaenam intercedat relatio inter *formulas* religiosas et religiosum animi *sensum*. Id autem facile intelliget, qui teneat formularum eiusmodi non alium esse finem, quam modum suppeditare credenti, quo sibi suae fidei rationem reddat. Quamobrem mediae illae sunt inter credentem eiusque fidem: ad fidem autem quod attinet, sunt inadaequatae eius obiecti notae, vulgo *symbola* vocitant; ad credentem quod spectat, sunt mera *instrumenta*. — Quocirca nulla confici ratione potest, eas veritatem absolute continere: nam qua *symbola* imagines sunt veritatis atque idcirco sensui religioso accommodandae, prout hic ad hominem refertur; qua *instrumenta* sunt veritatis vehicula atque ideo accommodanda vicissim homini, prout refertur ad religiosum sensum. Obiectum autem *sensus religiosi*, utpote quod *absoluto* continetur, infinitos habet aspectus, quorum modo hic modo alius apparere potest. Similiter homo, qui credit, aliis uti potest conditionibus. Ergo et formulas, quas dogma appellamus, vicissitudini eidem subesse oportet ac propterea varietati esse obnoxias. Ita vero ad intimam

evolutionem dogmatis expeditum est iter. — Sophismatum profecto coacervatio infinita, quae religionem omnem pessumdat ac delet.

2080 Evolvi tamen ac mutari dogma non posse solum sed oportere, et modernistae ipsi perfracte affirmant, et ex eorum sententiis aperte consequitur. — Nam inter praecipua doctrinae capita hoc illi habent, quod ab immanentiae vitalis principio deducunt: formulas religiosas, ut religiosae reapse sint nec solum intellectus commentationes, vitales esse debere vitamque ipsam vivere sensus religiosi. Quod non ita intelligendum est, quasi hae formulae, praesertim si mere imaginativae, sint pro ipso religioso sensu inventae; nihil enim refert admodum earum originis, ut etiam numeri vel qualitatis: sed ita, ut eas religiosus sensus mutatione aliqua, si opus est, adhibita *vitaliter* sibi adiungat. Scilicet, ut aliis dicamus, necesse est ut formula *primitiva* acceptetur a corde ab eoque sanciatur; itemque sub cordis ductu sit labor, quo *secundariae* formulae prognignuntur. Hinc accidit quod debeant hae formulae, ut vitales sint, ad fidem pariter et ad credentem accommodatae esse ac manere. Quamobrem, si quavis ex causa huiusmodi accommodatio cesset, amittunt illae primigenias notiones ac mutari indigent. — Haec porro formularum dogmaticarum cum sit vis ac fortuna instabilis, mirum non est illas modernistis tanto esse ludibrio ac despectui; qui nihil e contra loquuntur atque extollunt nisi religiosum sensum vitamque religiosam. Ideo et Ecclesiam audacissime carpunt tanquam devio itinere incedentem, quod ab externa formularum significatione religiosam vim ac moralem minime distinguat, et formulis notione carentibus casso labore ac tenacissime inhaerens religionem ipsam dilabi permittat. — *Caeci* equidem *et duces caecorum* [Mt 15, 14], qui superbo scientiae nomine inflati usque eo insaniunt, ut aeternam veritatis notionem et germanum religionis sensum pervertant: novo invecto systemate, *quo, ex proiecta et effrenata novitatum cupiditate, veritas, ubi certo consistit, non quaeritur, sanctisque et apostolicis traditionibus posthabitis, doctrinae aliae inanes, futiles, incertae nec ab*

Ecclesia probatae adsciscuntur, quibus veritatem ipsam fulciri ac sustineri vanissimi homines arbitrantur [1].

Atque haec, Venerabiles Fratres, de modernista ut 2081
philosopho. — Iam si, ad credentem progressus nosse quis velit, unde hic in modernistis a philosopho distinguatur, illud advertere necesse est, etsi philosophus realitatem divini ut fidei obiectum admittat, hanc tamen ab illo realitatem non alibi reperiri nisi in credentis animo, ut obiectum sensus est et affirmationis atque ideo phaenomenorum ambitum non excedit: utrum porro in se illa extra sensum exsistat, atque affirmationem huiusmodi, praeterit philosophus ac negligit. E contra modernistae credenti ratum ac certum est, realitatem divini reapse in se ipsam exsistere nec prorsus a credente pendere. Quod si postules, in quo tandem haec credentis assertio nitatur, reponent: in privata cuiusque hominis *experientia*. — In qua affirmatione dum equidem hi a rationalistis dissident, in protestantium tamen ac pseudo-mysticorum opinionem discedunt [cf. n. 1273]. Rem enim sic edisserunt: in sensu religioso quendam esse agnoscendum cordis intuitum; quo homo ipsam, sine medio, Dei *realitatem* attingit tantamque de exsistentia Dei haurit persuasionem deque Dei tum intra tum extra hominem actione, ut persuasionem omnem, quae ex scientia peti possit, longe antecellat. Veram igitur ponunt experientiam eamque rationali qualibet experientia praestantiorem: quam si quis, ut rationalistae, inficiatur, inde fieri affirmant, quod nolit is in eis se ipse constituere moralibus adiunctis, quae ad experientiam gignendam requirantur. Haec porro experientia, cum quis illam fuerit assecutus, proprie vereque credentem efficit. — Quam hic longe absumus a 2082
catholicis institutis. Commenta eiusmodi a VATICANA Synodo improbata iam vidimus [cf. n. 2072]. — His semel admissis una cum erroribus ceteris iam memoratis, quo pacto ad atheismum pateat via, inferius dicemus. Nunc statim advertisse iuverit, ex hac experientiae doctrina coniuncta alteri de symbolismo religionem quamlibet,

[1] GREGORII XVI Encycl. «*Singulari Nos*», 25. Iunii 1834 [n. 1617].

ethnicorum minime excepta, ut veram esse habendam. Quidni etenim in religione quavis experientiae huiusmodi occurrant? occurrisse vero non unus asserit. Quo iure autem modernistae veritatem experientiae abnuent, quam turca affirmet, verasque experientias unis catholicis vindicabunt? Neque id reapse modernistae denegant; quin immo, subobscure alii, alii apertissime, religiones omnes contendunt esse veras. Secus autem sentire nec posse manifestum est. Nam religioni cuipiam quo tandem ex capite secundum illorum praecepta foret falsitas tribuenda? Certe vel ex fallacia sensus religiosi vel quod falsiloqua sit formula ab intellectu prolata. Atqui sensus religiosus unus semper idemque est, etsi forte quandoque imperfectior: formula autem intellectus, ut vera sit, sufficit ut religioso sensui hominique credenti respondeat, quidquid de huius perspicuitate ingenii esse queat. Unum ad summum in religionum diversarum conflictu modernistae contendere forte possint, catholicam utpote vividiorem plus habere veritatis: itemque christiano nomine digniorem eam esse, ut quae christianismi exordiis respondeat plenius....

2083 Est aliud praeterea in hoc doctrinae capite, quod catholicae veritati est omnino infestum. — Nam istud de experientia praeceptum ad *traditionem* etiam transfertur, quam Ecclesia huc usque asseruit, eamque prorsus adimit. Enimvero modernistae sic traditionem intelligunt, ut sit *originalis* experientiae quaedam cum aliis communicatio per praedicationem ope formulae intellectivae. Cui formulae propterea, praeter vim, ut aiunt, *repraesentativam*, *suggestivam* quandam adscribunt virtutem, tum in eo qui credit, ad sensum religiosum forte torpentem excitandum instaurandamque experientiam aliquando habitam, tum in eis qui nondum credunt, ad sensum religiosum primo gignendum et experientiam producendam. Sic autem experientia religiosa late in populos propagatur; nec tantummodo in eos, qui nunc sunt, per praedicationem, sed in posteros etiam tam per libros quam per verborum de aliis in alios replicationem. — Haec vero experientiae communicatio radices quandoque agit vigetque, senescit

quandoque statim ac moritur. Vigere autem modernistis argumentum veritatis est: veritatem enim ac vitam promiscue habent. Ex quo inferre denuo licebit: religiones omnes quotquot exstant veras esse, nam secus nec viverent.

Re porro huc adducta, Venerabiles Fratres, satis superque habemus ad recte cognoscendum, quem ordinem modernistae statuant inter fidem et scientiam; quo etiam scientiae nomine historia apud illos notatur. — Ac primo quidem tenendum est, materiam uni obiectam materiae obiectae alteri externam omnino esse ab eaque seiunctam. Fides enim id unice spectat, quod scientia incognoscibile sibi esse profitetur. Hinc diversum utrique pensum: scientia versatur in phaenomenis, ubi nullus fidei locus; fides e contra versatur in divinis, quae scientia penitus ignorat. Unde demum conficitur, inter fidem et scientiam nunquam esse posse discidium: si enim suum quaeque locum teneat, occurrere sibi invicem nunquam poterunt, atque ideo nec contradicere. — Quibus si qui forte obiciant, quaedam in aspectabili occurrere natura rerum, quae ad fidem etiam pertineant, uti humanam Christi vitam, negabunt. Nam, etsi haec phaenomenis accensentur, tamen, quatenus vita fidei imbuuntur, et a fide, quo supra dictum est modo, transfigurata ac defigurata fuerunt [cf. n. 2076], a sensibili mundo sunt abrepta et in divini materiam translata. Quamobrem poscenti ulterius, an Christus vera patrarit miracula vereque futura praesenserit, an vere revixerit atque in caelum conscenderit; scientia agnostica abnuet, fides affirmabit; ex hoc tamen nulla erit inter utramque pugna. Nam abnuet alter ut philosophus philosophos alloquens Christum scilicet unice contemplatus secundum realitatem *historicam*; affirmabit alter ut credens cum credentibus locutus Christi vitam spectans prout *iterum vivitur* a fide et in fide. 2084

Ex his tamen fallitur vehementer, qui reputet posse opinari, fidem et scientiam alteram sub altera nulla penitus ratione esse subiectam. Nam de scientia quidem recte vereque existimabit; secus autem de fide, quae non uno tantum, sed triplici ex capite scientiae 2085

subici dicenda est. Primum namque advertere oportet, in facto quovis religioso, detracta *divina realitate* quamque de illa habet *experientiam,* qui credit, cetera omnia, praesertim vero *religiosas formulas* phaenomenorum ambitum minime transgredi, atque ideo cadere sub scientiam. Liceat utique credenti, si volet, de mundo excedere; quamdiu tamen in mundo deget, leges, obtutum, iudicia scientiae atque historiae nunquam, velit nolit, effugiet. — Praeterea, quamvis dictum est Deum solius fidei esse obiectum, id de divina quidem *realitate* concedendum est, non tamen de *idea* Dei. Haec quippe scientiae subest; quae dum in ordine, ut aiunt, logico philosophatur, quidquid etiam absolutum est attingit atque ideale. Quocirca philosophia seu scientia cognoscendi de idea Dei ius habet eamque in sui evolutione moderandi et, si quid extrarium invaserit, corrigendi. Hinc modernistarum effatum: evolutionem religiosam cum morali et intellectuali componi debere; videlicet, ut quidam tradit, quem magistrum sequuntur, eisdem subdi. — Accedit demum, quod homo dualitatem in se ipse non patitur: quamobrem credentem quaedam intima urget necessitas fidem cum scientia sic componendi, ut a generali ne discrepet idea, quam scientia exhibet de hoc mundo universo. Sic ergo conficitur, scientiam a fide omnino solutam esse, fidem contra, utut scientiae extranea praedicetur, eidem subesse. — Quae omnia, Venerabiles Fratres, contraria prorsus sunt iis, quae PIUS IX decessor Noster tradebat docens: *Philosophiae esse, in iis quae ad religionem pertinent, non dominari, sed ancillari, non praescribere, quid credendum sit, sed rationabili obsequio amplecti, neque altitudinem scrutari mysteriorum Dei, sed illam pie humiliterque revereri*[1]. Modernistae negotium plane invertunt: quibus idcirco applicari queunt, quae GREGORIUS IX item decessor Noster de quibusdam suae aetatis theologis scribebat: *Quidam apud vos, spiritu vanitatis ut uter distenti, positos a Patribus terminos profana transferre satagunt novitate; coelestis*

[1] Breve ad episc. Wratislaviensem, 15. Iunii 1857 [cf. n. 1656].

paginae intellectum . . . ad doctrinam philosophicam rationalium inclinando, ad ostentationem scientiae, non profectum aliquem auditorum. . . . Ipsi, doctrinis variis et peregrinis abducti, redigunt caput in caudam, et ancillae cogunt famulari reginam[1].

Quod profecto apertius patebit intuenti, quo pacto 2086
modernistae agant accommodate omnino ad ea, quae docent. Multa enim ab eis contrarie videntur scripta vel dicta, ut quis facile illos aestimet ancipites atque incertos. Verumtamen consulte id et considerate accidit, ex opinione scilicet quam habent de fidei atque scientiae seiunctione mutua. Hinc in eorum libris quaedam offendimus quae catholicus omnino probet, quaedam, aversa pagina, quae rationalistam dictasse autumes. Hinc historiam scribentes, nullam de divinitate Christi mentionem iniciunt, ad contionem vero in templis eam firmissime profitentur. Item enarrantes historiam Concilia et Patres nullo loco habent, catechesim autem si tradunt, illa atque illos cum honore afferunt. Hinc etiam exegesim theologicam et pastoralem a scientifica et historica secernunt. Similiter ex principio, quod scientia a fide nullo pacto pendeat, cum de philosophia, de historia, de critice disserunt, Lutheri sequi vestigia non exhorrentes [cf. n. 769], despicientiam praeceptorum catholicorum, sanctorum Patrum, oecumenicarum Synodorum, magisterii ecclesiastici omnimodis ostentant; de qua si carpantur, libertatem sibi adimi conqueruntur. Professi demum fidem esse scientiae subiciendam, Ecclesiam passim aperteque reprehendunt, quod sua dogmata philosophiae opinionibus subdere et accommodare obstinatissime renuat: ipsi vero veteri ad hunc finem theologia sublata novam invehere contendunt, quae philosophorum delirationibus obsecundet.

Hic iam, Venerabiles Fratres, nobis fit aditus ad 2087
modernistas in theologico agone spectandos. Salebrosum quidem opus, sed paucis absolvendum. — Agitur nimirum de concilianda fide cum scientia, idque non aliter quam una alteri subiecta. Eo in genere modernista

[1] Ep. ad magistros theol. Parisienses, 7. Iulii 1223 [cf. n. 442 sq].

theologus eisdem utitur principiis, quae usui philosopho esse vidimus, illaque ad credentem aptat: principia inquimus *immanentiae* et *symbolismi*. Sic autem rem expeditissime perficit. Traditur a philosopho *principium fidei esse immanens;* a credente additur *hoc principium Deum esse:* concludit ipse *Deus* ergo *est immanens in homine*. Hinc *immanentia theologica*. Iterum: philosopho certum est *repraesentationes obiecti fidei esse tantum symbolicas:* credenti pariter certum est *fidei obiectum esse Deum in se;* theologus igitur colligit: *repraesentationes divinae realitatis esse symbolicas*. Hinc *symbolismus theologicus*. — Errores profecto maximi: quorum uterque quam sit perniciosus, consequentiis inspectis patebit. — Nam, ut de *symbolismo* statim dicamus, cum symbola talia sint respectu obiecti, respectu autem credentis sint instrumenta, cavendum primum, inquiunt, credenti, ne ipsi formulae, ut formula est, plus nimio inhaereat, sed illa utendum unice ut absolutae adhaerescat veritati, quam formula retegit simul ac tegit nititurque exprimere, quin unquam assequatur. Addunt praeterea, formulas eiusmodi esse a credente adhibendas, quatenus ipsum iuverint; ad commodum enim datae sunt, non ad impedimentum: incolumi utique honore, qui ex sociali respectu debetur formulis, quas publicum magisterium aptas ad communem conscientiam exprimendam iudicarit, quamdiu scilicet idem magisterium secus quidpiam non edixerit. — De *immanentia* autem quid reapse modernistae sentiant, difficile est indicare; non enim eadem omnium opinio. Sunt qui in eo collocant, quod Deus agens intime adsit in homine, magis quam ipse sibi homo; quod plane, si recte intelligitur, reprehensionem non habet. Alii in eo ponunt, quod actio Dei una sit cum actione naturae ut causae primae cum causae secundae; quod ordinem supernaturalem reapse delet. Alii demum sic explicant, ut suspicionem efficiant pantheisticae significationis; id autem cum ceteris eorum doctrinis cohaeret aptius.

2088 Huic vero immanentiae pronuntiato aliud adicitur, quod a *permanentia divina* vocare possumus: quae duo inter se eo fere modo differunt, quo experientia

privata ab experientia per traditionem transmissa. Exemplum rem collustrabit: sitque ab Ecclesia et sacra-
1821 mentis deductum. Ecclesia, inquiunt, et sacra-
844 menta a Christo ipso instituta minime credenda sunt. Cavet id agnosticismus, qui in Christo nil praeter hominem novit, cuius conscientia religiosa, ut ceterorum hominum, sensim efformata est: cavet lex immanentiae, quae externas, ut aiunt, applicationes respuit: cavet item lex evolutionis, quae, ut germina evolvantur, tempus postulat et quandam adiunctorum sibi succedentium seriem: cavet demum historia, quae talem reapse rei cursum fuisse ostendit. Attamen Ecclesiam et sacramenta *mediate* a Christo fuisse instituta retinendum est. Qui vero? Conscientias christianas omnes in Christi conscientia virtute quodammodo inclusas affirmant ut in semine planta. Quoniam autem germina vitam seminis vivunt, Christiani omnes vitam Christi vivere dicendi sunt. Sed Christi vita secundum fidem divina est: ergo et Christianorum vita. Si igitur haec vita decursu aetatum Ecclesiae et sacramentis initium dedit: iure omnino dicetur initium huiusmodi esse a Christo ac divinum esse. Sic omnino conficiunt divinas esse etiam Scripturas sacras, divina dogmata. — His porro modernistarum theologia ferme absolvitur. Brevis profecto supellex, sed ei perabundans, qui profiteatur, scientiae, quidquid praeceperit, semper esse obtemperandum. — Horum ad cetera, quae dicemus, applicationem quisque facile per se viderit.

1795 De origine fidei deque eius natura attigimus huc 2089
usque. Fidei autem cum multa sint germina, praecipua vero Ecclesia, dogma, sacra et religiones, libri quos sanctos nominamus; de his quoque quid modernistae doceant, inquirendum. — Atque ut dogma initium ponamus, huius quae sit origo et natura iam supra indicatum est [n. 2079 sq]. Oritur illud ex impulsione quadam seu necessitate, vi cuius qui credit in suis cogitatis elaborat, ut conscientia tam sua quam aliorum illustretur magis. Est hic labor in rimando totus expoliendoque primigeniam mentis *formulam*, non quidem in se illam secundum logicam explicationem, sed secundum circumstantia,

seu, ut minus apte ad intelligendum inquiunt, *vitaliter*. Inde fit ut, circa illam, *secundariae* quaedam, ut iam innuimus, sensim enascantur formulae [cf. n. 2078]; quae postea in unum corpus coagmentatae vel in unum doctrinae aedificium, cum a magisterio publico sancitae fuerint utpote communi conscientiae respondentes, dicuntur dogma. Ab hoc secernendae sunt probe theologorum commentationes: quae ceteroqui, quamvis vitam dogmatis non vivunt, non omnino tamen sunt inutiles, tum ad religionem cum scientia componendam et oppositiones inter illas tollendas, tum ad religionem ipsam extrinsecus illustrandam protuendamque; forte etiam utilitati fuerint novo cuidam futuro dogmati materiam praeparando. — De cultu sacrorum haud foret multis dicendum, nisi eo quoque nomine sacramenta venirent; de quibus maximi modernistarum errores. Cultum ex duplici impulsione seu necessitate oriri perhibent; omnia etenim, ut vidimus, in eorum systemate impulsionibus intimis seu necessitatibus gigni asseruntur. Altera est ad sensibile quiddam religioni tribuendum, altera ad eam proferendam, quod fieri utique nequaquam possit sine forma quadam sensibili et consecrantibus actibus, quae sacramenta dicimus. Sacramenta autem modernistis nuda sunt symbola seu signa, quamvis non vi carentia. Quam vim ut indicent, exemplo ipsi utuntur verborum quorundam, quae vulgo fortunam dicuntur sortita, eo quod virtutem conceperint ad notiones quasdam propagandas robustas maximeque percellentes animos. Sicut ea verba ad notiones, sic sacramenta ad sensum religiosum ordinata sunt: nihil praeterea. Clarius profecto dicerent, si sacramenta unice ad nutriendam fidem instituta affirmarent. Hoc tamen TRIDENTINA Synodus damnavit: *Si quis dixerit, haec sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit* [n. 848].

2090 De librorum etiam sacrorum natura et origine ali- 783
quid iam delibavimus. Eos ad modernistarum scita definire probe quis possit syllogen *experientiarum* non cuique passim advenientium, sed extraordinariarum atque insignium, quae in quapiam religione sunt habitae. — Sic prorsus modernistae docent de libris nostris tum

Veteris tum Novi Testamenti. Ad suas tamen opiniones callidissime notant: quamvis experientia sit praesentis temporis, posse tamen illam de praeteritis aeque ac de futuris materiam sumere, prout videlicet qui credit vel exacta rursus per recordationem in modum praesentium vivit, vel futura per praeoccupationem. Id autem explicat, quomodo historici quoque et apocalyptici in libris sacris censeri queant. — Sic igitur in hisce libris Deus quidem loquitur per credentem; sed, uti fert theologia modernistarum, per *immanentiam* solummodo et *permanentiam vitalem*. — Quaeremus, quid tum de inspiratione? Haec, respondent, ab impulsione illa, nisi forte vehementia, nequaquam secernitur, qua credens ad fidem suam verbo scriptove aperiendam adigitur. Simile quid habemus in poetica inspiratione; quare quidam aiebat: «Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.»[1] Hoc modo Deus initium dici debet inspirationis sacrorum librorum. — De qua praeterea inspiratione modernistae addunt, nihil omnino esse in sacris libris, quod illa careat. Quod cum affirmant, magis eos crederes orthodoxos quam recentiores alios, qui inspirationem aliquantum coangustant, ut, exempli causa, cum *tacitas* sic dictas *citationes* invehunt. Sed haec illi verbo tenus ac simulate. Nam si Biblia ex agnosticismi praeceptis iudicamus, humanum scilicet opus ab hominibus pro hominibus exaratum, licet ius theologo detur ea per immanentiam divina praedicandi, qui demum inspiratio coarctari possit? Generalem utique modernistae sacrorum librorum inspirationem asseverant: catholico tamen sensu nullam admittunt.

Largiorem dicendi segetem offerunt, quae moderni- 2091
1821 starum schola de Ecclesia imaginatur. — Ponunt initio eam ex duplici necessitate oriri, una in credente quovis, in eo praesertim, qui primigeniam ac singularem aliquam sit nactus experientiam, ut fidem suam cum aliis communicet; altera, postquam fides communis inter plures evaserit, in *collectivitate* ad coalescendum in societatem et ad commune bonum tuendum,

[1] Ovidius, Fasti 6, 5.

augendum, propagandum. Quid igitur Ecclesia? partus est *conscientiae collectivae* seu consociationis conscientiarum singularium, quae vi permanentiae vitalis a primo aliquo credente pendeant, videlicet, pro catholicis a Christo. — Porro societas quaepiam moderatrice auctoritate indiget, cuius sit officium consociatos omnes in communem finem dirigere, et compagis elementa tueri prudenter, quae in religioso coetu doctrina et cultu absolvuntur. Hinc in Ecclesia catholica auctoritas tergemina: *disciplinaris, dogmatica, cultualis.* — Iam auctoritatis huius natura ex origine colligenda est, ex natura vero iura atque officia repetenda. Praeteritis aetatibus vulgaris fuit error, quod auctoritas in Ecclesiam extrinsecus accesserit, nimirum immediate a Deo; quare *autocratica* merito habebatur. Sed haec nunc temporis obsolevere. Quo modo Ecclesia e conscientiarum collectivitate emanasse dicitur, eo pariter auctoritas ab ipsa Ecclesia vitaliter emanat. Auctoritas igitur, sicut Ecclesia, ex conscientia religiosa oritur atque ideo eidem subest; quam subiectionem si spreverit, in tyrannidem vertitur. Ea porro tempestate nunc vivimus, cum libertatis sensus in fastigium summum excrevit. In civili statu conscientia publica populare regimen invexit. Sed conscientia in homine aeque atque vita una est. Nisi ergo in hominum conscientiis intestinum velit excitare bellum ac fovere, auctoritati Ecclesiae officium inest democraticis utendi formis, eo vel magis, quod, ni faxit, exitium imminet. Nam amens profecto fuerit, qui in sensu libertatis, qualis nunc viget, regressum posse fieri aliquando autumet. Constrictus vi atque inclusus, fortior se profundet, Ecclesia pariter ac religione deleta. — Haec omnia modernistae ratiocinantur, qui propterea toti sunt in indagandis viis ad auctoritatem Ecclesiae cum credentium libertate componendam.

2092 Sed enim non intra domesticos tantum parietes habet Ecclesia, quibuscum amice cohaerere illam oporteat; habet et extra. Non una namque ipsa occupat mundum; occupant aeque consociationes aliae, quibuscum commercium et usus necessario intercedat. Quae iura igitur, quae sint Ecclesiae officia cum civilibus consociationibus, determinandum est etiam, nec aliter determinandum nisi ex ipsius Ecclesiae natura, qualem nimirum modernistae nobis descripsere. — In hoc autem eisdem plane regulis utuntur, quae supra pro scientia atque fide sunt allatae. Ibi de *obiectis* sermo erat, hic de *finibus*. Sicut igitur ratione obiecti fidem ac scientiam extraneas ab invicem vidimus: sic status et Ecclesia alter ab altera extranea sunt ob fines, quos persequuntur, temporalem ille, haec spiritualem. Licuit profecto alias temporale spirituali subici; licuit de *mixtis* quaestionibus sermonem interseri, in quibus Ecclesia ut domina ac regina intererat, quia nempe Ecclesia a Deo sine medio, ut ordinis supernaturalis est auctor, instituta ferebatur. Sed iam haec a philosophis atque historicis respuuntur. Status ergo ab Ecclesia dissociandus, sicut etiam catholicus a cive. Quamobrem catholicus quilibet, quia etiam civis, ius atque officium habet, Ecclesiae auctoritate neglecta, eius optatis, consiliis praeceptisque posthabitis, spretis immo reprehensionibus, ea persequendi, quae civitatis utilitati conducere arbitretur. Viam ad agendum civi praescribere praetextu quolibet, abusus ecclesiasticae potestatis est, toto nisu reiciendus. — Ea nimirum, Venerabiles Fratres, unde haec omnia dimanant, eadem profecto sunt, quae PIUS VI decessor Noster in Constitutione apostolica *Auctorem fidei* sollemniter damnavit [cf. n. 1502 sq].

Sed modernistarum scholae satis non est debere statum ab Ecclesia seiungi. Sicut fidem, quoad 2093
elementa, ut inquiunt, phaenomenica scientiae subdi oportet, sic in temporalibus negotiis Ecclesiam subesse statui. Hoc quidem illi aperte nondum forte asserunt; ratiocinationis tamen vi coguntur admittere. Posito etenim quod in temporalibus rebus status possit unus, si accidat credentem intimis religionis actibus haud contentum in externos exilire, ut puta administrationem susceptionemve sacramentorum, necesse erit haec sub status dominium cadere. Ecquid tum de ecclesiastica auctoritate? Cum haec nisi per externos actus non explicetur: statui, tota quanta est, erit obnoxia. Hac nempe consecutione coacti, multi e protestantibus *liberalibus* cultum omnem sacrum externum,

quin etiam externam quamlibet religiosam consociationem e medio tollunt, religionemque, ut aiunt, *individualem* invehere adnituntur. — Quod si modernistae nondum ad haec palam progrediuntur, petunt interea ut Ecclesia, quo ipsi impellunt, sua se sponte inclinet seseque ad civiles formas aptet. Atque haec de auctoritate *disciplinari*. — Nam de *doctrinali* et *dogmatica* potestate longe peiora sunt ac perniciosiora, quae sentiunt. De magisterio Ecclesiae sic scilicet commentantur. Consociatio religiosa in unum vere coalescere nequaquam potest, nisi una sit consociatorum conscientia unaque, qua utantur, formula. Utraque autem haec unitas mentem quandam quasi communem expostulat, cuius sit reperire ac determinare formulam, quae communi conscientiae rectius respondeat; cui quidem menti satis auctoritatis inesse oportet ad formulam quam statuerit communitati imponendam. In hac porro coniunctione ac veluti fusione tum mentis formulam eligentis tum potestatis eandem perscribentis, magisterii ecclesiastici notionem modernistae collocant. Cum igitur magisterium ex conscientiis singularibus tandem aliquando nascatur, et publicum officium in earundem conscientiarum commodum mandatum habeat: consequitur necessario, illud ab eisdem conscientiis pendere ac proinde ad populares formas esse inflectendum. Quapropter singularium hominum conscientias prohibere, quominus impulsiones, quas sentiunt, palam aperteque profiteantur, et criticae viam praepedire, qua dogma ad necessarias evolutiones impellat, potestatis ad utilitatem permissae non usus est, sed abusus. — Similiter in usu ipso potestatis modus temperatioque sunt adhibenda. Librum quemlibet auctore inscio notare ac proscribere nulla explicatione admissa, nulla disceptatione, tyrannidi profecto est proximum. — Quare hic etiam medium est quoddam iter reperiendum, ut auctoritati simul ac libertati integra sint iura. Interea temporis catholico sic est agendum, ut auctoritatis quidem observantissimum se publice profiteatur, suo tamen obsequi ingenio non intermittat. — Generatim vero sic de Ecclesia praescribunt: quoniam ecclesiasticae potestatis finis ad

spiritualia unice pertinet, externum apparatum omnem esse tollendum, quo illa ad intuentium oculos magnificentius ornatur. In quo illud sane negligitur, religionem, etsi ad animos pertineat, non tamen unice animis concludi; et honorem potestati impensum in Christum institutorem recidere.

782 Porro ut totam hanc de fide deque vario eius germine 2094
materiam absolvamus, restat, Venerabiles Fratres, ut de utrorumque explicatione postremo loco modernistarum praecepta audiamus. — Principium hic generale est: in religione, quae vivat, nihil variabile non esse atque idcirco variandum. Hinc gressum faciunt ad illud, quod in eorum doctrinis fere caput est, videlicet ad *evolutionem*. Dogma igitur, Ecclesia, sacrorum cultus, libri, quos ut sanctos veremur, quin etiam fides ipsa, nisi intermortua haec omnia velimus, evolutionis teneri legibus debent. Neque hoc mirum videri queat, si ea prae oculis habeantur, quae sunt de horum singulis a modernistis tradita. Posita igitur evolutionis lege, evolutionis rationem a modernistis ipsis descriptam habemus. Et primo quoad fidem. Primigenia, inquiunt, fidei forma rudis et universis hominibus communis fuit, ut quae ex ipsa hominum natura atque vita oriebatur. Evolutio vitalis progressum dedit; nimirum non novitate formarum extrinsecus accedentium, sed ex pervasione in dies auctiore sensus religiosi in conscientiam. Dupliciter autem progressio ipsa est facta: *negative* primum, elementum quodvis extraneum, ut puta ex familia vel gente adveniens, eliminando; dehinc *positive*, intellectiva ac morali hominis expolitione, unde notio divini amplior ac lucidior *sensusque religiosus* exquisitior evasit. Progredientis vero fidei eaedem sunt causae afferendae, quam quae superius sunt allatae ad eius originem explicandam. Quibus tamen extraordinarios quosdam homines addi oportet (quos nos prophetas appellamus, quorumque omnium praestantissimus est Christus), tum quia illi in vita ac sermonibus arcani quidpiam prae se tulerunt, quod fides divinitati tribuebat, tum quia novas nec ante habitas *experientias* sunt nacti religiosae cuiusque temporis indigentiae re-

spondentes. — Dogmatis autem progressus inde potissimum enascitur, quod fidei impedimenta sint superanda, vincendi hostes, contradictiones refellendae. Adde his nisum quendam perpetuum ad melius penetranda, quae in arcanis fidei continentur. Sic, ut exempla cetera praetereamus, de Christo factum est: in quo divinum illud qualecunque, quod fides admittebat, ita pedetentim et gradatim amplificatum est, ut demum pro Deo haberetur. — Ad evolutionem cultus facit praecipue necessitas ad mores traditionesque populorum sese accommodandi; item quorundam virtute actuum fruendi, quam sunt ex usu mutuati. — Tandem pro Ecclesia evolutionis causa inde oritur, quod componi egeat cum adiunctis historicis cumque civilis regiminis publice invectis formis. — Sic illi de singulis. Hic autem, antequam procedamus, doctrina haec de *necessitatibus* seu *indigentiis* (vulgo *dei bisogni* significantius appellant) probe ut notetur velimus; etenim, praeterquam omnium, quae vidimus, est veluti basis ac fundamentum famosae illius methodi, quam historicam dicunt.

2095 In evolutionis doctrina ut adhuc sistamus, illud praeterea est advertendum quod, etsi indigentiae seu necessitates ad evolutionem impellunt; his tamen unis acta, evolutio transgressa facile traditionis fines atque ideo a primigenio vitali principio avulsa ad ruinam potius, quam ad progressionem traheret. Hinc modernistarum mentem plenius secuti, evolutionem ex conflictione duarum virium evenire dicemus, quarum altera ad progressionem agit, altera ad conservationem retrahit. — Vis conservatrix viget in Ecclesia contineturque traditione. Eam vero exserit religiosa auctoritas; idque tam iure ipso, est enim in auctoritatis natura traditionem tueri, tam re, auctoritas namque a commutationibus vitae reducta stimulis ad progressionem pellentibus nihil aut vix urgetur. E contra vis ad progrediendum rapiens atque intimis indigentiis respondens ac molitur in privatorum conscientiis, illorum latet praecipue qui vitam, ut inquiunt, propius atque intimius attingunt. — En hic, Venerabiles Fratres, doctrinam illam exitiosissimam efferre caput iam cernimus, quae laicos homines in Ecclesiam subinfert ut progressionis elementa. — Ex convento quodam et pacto inter binas hasce vires, conservatricem et progressionis fautricem, inter auctoritatem videlicet et conscientias privatorum, progressus ac mutationes oriuntur. Nam privatorum conscientiae vel harum quaedam in conscientiam collectivam agunt; haec vero in habentes auctoritatem cogitque illos pactiones conflare atque in pacto manere. — Ex his autem pronum est intelligere, cur modernistae mirentur adeo, cum reprehendi se vel puniri sciunt. Quod eis culpae vertitur, ipsi pro officio habent religiose explendo. Necessitates conscientiarum nemo melius novit quam ipsi, eo quod propius illas attingunt, quam ecclesiastica auctoritas. Eas igitur necessitates omnes quasi in se colligunt: unde loquendi publice ac scribendi officio devinciuntur. Carpat eos, si volet, auctoritas; ipsi conscientia officii fulciuntur intimaque experientia norunt non sibi reprehensiones deberi, sed laudes. Utique non ipsos latet progressiones sine certaminibus haud fieri, nec sine victimis certamina: sint ergo ipsi pro victimis, sicut prophetae et Christus. Nec ideo quod male habentur, auctoritati invident: suum illam exsequi munus ultro concedunt. Queruntur tantum, quod minime exaudiuntur; sic enim cursus animorum tardatur: hora tamen rumpendi moras certissime veniet, nam leges evolutionis coerceri possunt, infringi omnino non possunt. Instituto ergo itinere pergunt: pergunt, quamvis redarguti et damnati; incredibilem audaciam fucatae demissionis velamine obducentes. Cervices quidem simulate inflectunt; manu tamen atque animo, quod susceperunt persequuntur audacius. Sic autem volentes omnino prudentesque agunt: tum quia tenent, auctoritatem stimulandam esse non evertendam; tum quia necesse illis est intra Ecclesiae septa manere, ut collectivam conscientiam sensim immutent: quod tamen cum aiunt, fateri se non advertunt conscientiam collectivam ab ipsis dissidere, atque ideo nullo eos iure illius se interpretes venditare. . . . [Allegantur dein et explicantur, quae habentur in hoc Enchiridio n. 1636 1705 1800.] — Sed postquam in modernismi assectatoribus philosophum, credentem, theo-

logum observavimus, iam nunc restat, ut pariter historicum, criticum, apologetam, reformatorem spectemus.

2096 Modernistarum quidam, qui componendis historiis se dedunt, solliciti magnopere videntur, ne credantur philosophi; profitentur quin immo philosophiae se penitus expertes esse. Astute id quam quod maxime: ne scilicet cuipiam sit opinio, eos praeiudicatis imbui philosophiae opinationibus nec esse propterea, ut aiunt, omnino *obiectivos*. Verum tamen est, historiam illorum aut criticen meram loqui philosophiam; quaeque ab iis inferuntur, ex philosophicis eorum principiis iusta ratiocinatione concludi. Quod equidem facile consideranti patet. — Primi tres huiusmodi historicorum aut criticorum canones, ut diximus, eadem illa sunt principia, quae supra ex philosophis attulimus: nimirum *agnosticismus*, theorema de *transfiguratione* rerum per fidem, itemque aliud, quod de *defiguratione* dici posse visum est. Iam consecutiones ex singulis notemus. — Ex *agnosticismo* historia non aliter ac scientia unice de phaenomenis est. Ergo tam Deus quam quilibet in humanis divinus interventus ad fidem reiciendus est, utpote ad illam pertinens unam. Quapropter, si quid occurrat duplici constans elemento, divino atque humano, cuiusmodi sunt Christus, Ecclesia, sacramenta aliaque id genus multa, sic partiendum erit ac secernendum, ut, quod humanum fuerit, historiae, quod divinum, tribuatur fidei. Ideo vulgata apud modernistas discretio inter Christum historicum et Christum fidei, Ecclesiam historiae et Ecclesiam fidei, sacramenta historiae et sacramenta fidei, aliaque similia passim. — Deinde hoc ipsum elementum humanum, quod sibi historicum sumere videmus, quale illud in monumentis apparet, a fide per *transfigurationem* ultra conditiones historicas elatum dicendum est. Adiectiones igitur a fide factas rursus secernere oportet, easque ad fidem ipsam amandare atque ad historiam fidei: sic, cum de Christo agitur, quidquid conditionem hominis superat sive naturalem, prout a psychologia exhibetur, sive ex loco atque aetate, quibus ille vixit, conflatam. — Praeterea ex tertio philosophiae principio res etiam, quae

historiae ambitum non excedunt, cribro veluti cernunt, eliminantque omnia ac pariter ad fidem amandant, quae ipsorum iudicio in factorum *logica*, ut inquiunt, non sunt vel personis apta non fuerint. Sic volunt Christum ea non dixisse, quae audientis vulgi captum excedere videntur. Hinc de *reali* eius historia delent et fidei permittunt allegorias omnes, quae in sermonibus eius occurrunt. Quaeremus forsitan, qua lege haec segregentur? Ex ingenio hominis, ex conditione, qua sit in civitate usus, ex educatione, ex adiunctorum facti cuiusquam complexu: uno verbo, si bene novimus, ex norma, quae tandem aliquando in mere *subiectivam* recidit. Nituntur scilicet Christi personam ipsi capere et quasi gerere: quidquid vero paribus in adiunctis ipsi fuissent acturi, id omne in Christum transferunt. — Sic igitur, ut concludamus, *a priori* et ex quibusdam philosophiae principiis, quam tenent quidem, sed ignorare asserunt, in *reali*, quam vocant, historia Christum Deum non esse affirmant nec quicquam divini egisse; ut hominem vero ea tantum patrasse aut dixisse, quae ipsi ad illius se tempora referentes patrandi aut dicendi ius tribuunt.

Ut autem historia ab philosophia, sic critice ab 2097
historia suas accipit conclusiones. Criticus namque, indicia secutus ab historico praebita, monumenta partitur bifariam. Quidquid post dictam triplicem obtruncationem superat, *reali* historiae assignat; cetera ad fidei historiam seu *internam* ablegat. Has enim binas historias accurate distinguunt; et historiam fidei, quod bene notatum volumus, historiae *reali*, ut realis est, opponunt. Hinc, ut iam diximus, geminus Christus: realis alter, alter, qui nunquam reapse fuit, sed ad fidem pertinet; alter, qui certo loco certaque vixit aetate, alter, qui solummodo in piis commentationibus fidei reperitur: eiusmodi exempli causa est Christus, quem Ioannis evangelium exhibet, quod utique, aiunt, totum quantum est, commentatio est.

Verum non his philosophiae in historiam domi- 2098
natus absolvitur. Monumentis, ut diximus, bifariam distributis, adest iterum philosophus cum suo dogmate *vitalis immanentiae*; atque omnia edicit, quae sunt in

Ecclesiae historia, per *vitalem emanationem* esse explicanda. Atqui vitalis cuiuscunque emanationis aut causa aut conditio est in necessitate seu indigentia quapiam ponenda: ergo et factum post necessitatem concipi oportet, et illud historice huic esse posterius. — Quid tum historicus? Monumenta iterum sive quae in libris sacris continentur sive aliunde adducta scrutatus, indicem ex iis conficit singularum necessitatum, tum ad dogma tum ad cultum sacrorum tum ad alia spectantium, quae in Ecclesia, altera ex altera, locum habuere. Confectum indicem critico tradit. Hic vero ad monumenta, quae fidei historiae destinantur, manum admovet; illaque per aetates singulas sic disponit, ut dato indici singula respondeant, eius semper praecepti memor, factum necessitate, narrationem facto anteverti. Equidem fieri aliquando possit, quasdam Bibliorum partes, ut puta epistolas, ipsum esse factum a necessitate creatum. Quidquid tamen sit, lex est, monumenti cuiuslibet aetatem non aliter determinandam esse, quam ex aetate exortae in Ecclesia uniuscuiusque necessitatis. — Distinguendum praeterea est inter facti cuiuspiam exordium eiusdemque explicationem: quod enim uno die nasci potest, nonnisi decursu temporis incrementa suscipit. Hanc ob causam debet criticus monumenta per aetates, ut diximus, iam distributa bipartiri iterum, altera, quae ad originem rei, altera, quae ad explicationem pertineant secernens, eaque rursus ordinare per tempora.

2099 Tum denuo philosopho locus est; qui iniungit historico sua studia sic exercere, uti evolutionis praecepta legesque praescribunt. Ad haec historicus monumenta iterum scrutari; inquirere curiose in adiuncta conditionesque, quibus Ecclesia per singulas aetates sit usa, in eius vim conservatricem, in necessitates tam internas quam externas, quae ad progrediendum impellerent, in impedimenta, quae obfuerunt. uno verbo, in ea quaecunque, quae ad determinandum faxint, quo pacto evolutionis leges fuerint servatae. Post haec tandem explicationis historiam per extrema veluti lineamenta describit. Succurrit criticus aptatque monumenta reliqua. Ad scriptionem adhibetur manus: historia confecta est. — Cui iam, petimus, haec historia inscribenda? Historicone an critico? Neutri profecto; sed philosopho. Tota ibi per *apriorismum* res agitur: et quidem per apriorismum haeresibus scatentem. Miseret sane hominum eiusmodi de quibus Apostolus diceret: «*Evanuerunt in cogitationibus suis . . . dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt*» [Rom 1, 21—22]: at bilem tamen commovent, cum Ecclesiam criminantur monumenta sic permiscere ac temperare, ut suae utilitati loquantur. Nimirum affingunt Ecclesiae, quod sua sibi conscientia apertissime improbari sentiunt.

783 Ex illa porro monumentorum per aetates partitione 2100
ac dispositione sequitur sua sponte, non posse libros sacros iis auctoribus tribui, quibus reapse inscribuntur. Quam ob causam modernistae passim non dubitant asserere, illos eosdem libros, Pentateuchum praesertim ac prima tria Evangelia, ex brevi quadam primigenia narratione, crevisse gradatim accessionibus, interpositionibus nempe in modum interpretationis sive theologicae sive allegoricae, vel etiam iniectis ad diversa solummodo inter se iungenda. — Nimirum, ut paucis clariusque dicamus, admittenda est *vitalis evolutio* librorum sacrorum, nata ex evolutione fidei eidemque respondens. — Addunt vero, huius evolutionis vestigia adeo esse manifesta, ut illius fere historia describi possit. Quin immo et reapse describunt tam non dubitanter, ut suis ipsos oculis vidisse crederes scriptores singulos, qui singulis aetatibus ad libros sacros amplificandos admorint manum. — Haec autem ut confirment, criticen, quam *textualem* nominant, adiutricem appellant; nituntur que persuadere, hoc vel illud factum aut dictum non suo esse loco, aliasque eiusmodi rationes proferunt. Diceres profecto eos narrationum aut sermonum quosdam quasi typos praestituisse sibi, unde certissime iudicent, quid suo, quid alieno stet loco. — Hac via qui apti esse queant ad decernendum, aestimet qui volet. Verumtamen qui eos audiat de suis exercitationibus circa sacros libros affirmantes, unde tot ibi incongrue notata datum est deprehendere, credet fere nullum ante

ipsos hominum eosdem libros volutasse, neque hos infinitam propemodum Doctorum multitudinem quaquaversus rimatam esse, ingenio plane et eruditione et sanctitudine vitae longe illis praestantiorem. Qui equidem Doctores sapientissimi tantum abfuit, ut Scripturas sacras ulla ex parte reprehenderent, ut immo, quo illas scrutabantur penitius, eo maiores divino Numini agerent gratias, quod ita cum hominibus loqui dignatum esset. Sed heu, non iis adiumentis Doctores nostri in sacros libros incubuerunt, quibus modernistae; scilicet magistram et ducem non habuere philosophiam, quae initia duceret a negatione Dei, nec se ipsi iudicandi normam sibi delegerunt. — Iam igitur patere arbitramur, cuiusmodi in re historica modernistarum sit methodus. Praeit philosophus; illum historicus excipit; pone ex ordine legunt critice tum interna tum textualis. Et quia primae causae hoc competit, ut virtutem suam cum sequentibus communicet, evidens fit, criticen eiusmodi non quampiam esse criticen, sed vocari iure *agnosticam, immanentistam, evolutionistam:* atque ideo, qui eam profitetur eaque utitur, errores eidem implicitos profiteri et catholicae doctrinae adversari. — Quam ob rem mirum magnopere videri possit, apud catholicos homines id genus critices adeo hodie valere. Id nempe geminam habet causam: foedus in primis, quo historici criticique huius generis arctissime inter se iunguntur, varietate gentium ac religionum dissensione posthabita: tum vero audacia maxima, qua, quae quisque effutiat, ceteri uno ore extollunt et scientiae progressioni tribuunt; qua, qui novum portentum aestimare per se volet, facto agmine adoriuntur; qui neget, ignorantiae accusent; qui amplectitur ac tuetur, laudibus exornent. Inde haud pauci decepti, qui, si rem attentius considerarent, horrerent. — Ex hoc autem praepotenti errantium dominio, ex hac levium animorum incauta assensione quaedam circumstantis aëris quasi corruptio gignitur, quae per omnia permeat luemque diffundit. — Sed ad apologetam transeamus.

2101 Hic apud modernistas dupliciter a philosopho et ipse pendet. *Non directe* primum, materiam sibi sumens historiam philosopho, ut vidimus, praecipiente conscriptam: *directe* dein, mutuatus ab illo dogmata ac iudicia. Inde illud vulgatum in schola modernistarum praeceptum, debere novam apologesim controversias de religione dirimere historicis inquisitionibus et psychologicis. Quamobrem apologetae modernistae suum opus aggrediuntur rationalistas monendo, se religionem vindicare non sacris libris neve ex historiis vulgo in Ecclesia adhibitis, quae veteri methodo descriptae sint; sed ex historia *reali*, modernis praeceptionibus modernaque methodo conflata. Idque non quasi *ad hominem* argumentati asserunt, sed quia reapse hanc tantum historiam vera tradere arbitrantur. De asserenda vero sua in scribendo sinceritate securi sunt: iam apud rationalistas noti sunt, iam ut sub eodem vexillo stipendia merentes laudati: de qua laudatione, quam verus catholicus respueret, ipsi sibi gratulantur, eamque reprehensionibus Ecclesiae opponunt. — Sed iam, quo pacto apologesim unus aliquis istorum perficiat, videamus. Finis, quem sibi assequendum praestituit, hic est: hominem fidei adhuc expertem eo adducere, ut eam de catholica religione *experientiam* assequatur, quae ex modernistarum scitis unicum fidei est fundamentum. Geminum ad hoc patet iter: *obiectivum* alterum, alterum *subiectivum*. Primum ex agnosticismo procedit; eoque spectat, ut eam in religione, praesertim catholica, vitalem virtutem inesse monstret, quae psychologum quemque itemque historicum bonae mentis suadeat, oportere in illius historia *incogniti* aliquid celari. Ad hoc, ostendere necessum est, catholicam religionem, quae modo est, eam omnino esse, quam Christus fundavit, seu non aliud praeter progredientem eius germinis explicationem, quod Christus invexit. Primo igitur germen illud quale sit, determinandum. Idipsum porro hac formula exhiberi volunt: Christum adventum regni Dei nuntiasse, quod brevi foret constituendum, eiusque ipsum fore Messiam, actorem nempe divinitus datum atque ordinatorem. Post haec demonstrandum, qua ratione id germen, semper *immanens* in catholica religione ac *permanens*, sensim ac

secundum historiam sese evolverit aptaritque succedentibus adiunctis, ex iis ad se *vitaliter* trahens quidquid doctrinalium, cultualium, ecclesiasticarum formarum sibi esset utile; interea vero impedimenta si quae occurrerent superans, adversarios profligans, insectationibus quibusvis pugnisque superstes. Postquam autem haec omnia, impedimenta nimirum, adversarios, insectationes, pugnas itemque vitam foecunditatemque Ecclesiae id genus fuisse monstratum fuerit, ut, quamvis evolutionis leges in eiusdem Ecclesiae historia incolumes appareant, non tamen eidem historiae plene explicandae sint pares; *incognitum* coram stabit, suaque sponte se offeret. — Sic illi. In qua tota ratiocinatione unum tamen non advertunt, determinationem illam germinis primigenii deberi unice *apriorismo* philosophi agnostici et evolutionistae, et germen ipsum sic gratis ab eis definiri, ut eorum causae congruat.

2102 Dum tamen catholicam religionem recitatis argumentationibus asserere ac suadere elaborant apologetae novi, dant ultro et concedunt, plura in ea esse quae animos offendant. Quin etiam non obscura quadam voluptate in re quoque dogmatica errores contradictionesque reperire se palam dictitant: subdunt tamen, haec non solum admittere excusationem, sed, quod mirum esse oportet, iuste ac legitime esse prolata.
Sic etiam secundum ipsos in sacris libris plurima 783
in re scientifica vel historica errore afficiuntur. Sed, inquiunt, non ibi de scientiis agi aut historia, verum de religione tantum ac re morum. Scientiae illic et historia integumenta sunt quaedam, quibus experientiae religiosae et morales obteguntur ut facilius in vulgus propagarentur; quod quidem vulgus cum non aliter intelligeret, perfectior illi scientia aut historia non utilitati sed nocumento fuisset. Ceterum, addunt, libri sacri, quia natura sunt religiosi, vitam necessario vivunt: iam vitae sua quoque est veritas et logica, alia profecto a veritate et logica rationali, quin immo alterius omnino ordinis, veritas scilicet comparationis ac proportionis tum ad *medium* (sic ipsi dicunt), in quo vivitur, tum ad finem, ob quem vivitur. Demum eo usque progrediuntur,

ut nulla adhibita temperatione asserant, quidquid per vitam explicatur, id omne verum esse ac legitimum. — Nos equidem, Venerabiles Fratres, quibus una atque unica est veritas, quique sacros libros sic aestimamus, *quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem* [v. n. 1787], hoc idem esse affirmamus ac mendacium utilitatis seu officiosum ipsi Deo tribuere, verbisque Augustini asserimus: *Admisso semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit, quae non, ut cuique videbitur vel ad mores difficilis vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis auctoris consilium officiumque referatur*[1]. Unde fiet quod idem sanctus Doctor adiungit: *In eis*, scilicet Scripturis, *quod vult quisque credet, quod non vult non credet*. — Sed modernistae apologetae progrediuntur alacres. Concedunt praeterea, in sacris libris eas subinde ratiocinationes occurrere ad doctrinam quampiam probandam, quae nullo rationali fundamento regantur; cuiusmodi sunt, quae in prophetiis nituntur. Verum has quoque defendunt quasi artificia quaedam praedicationis, quae a vita legitima fiunt. Quid amplius? Permittunt, immo vero asserunt, Christum ipsum in indicando tempore adventus regni Dei manifeste errasse: neque id mirum, inquiunt, videri debet; nam et ipse vitae legibus tenebatur. — Quid post haec de Ecclesiae dogmatibus? Scatent haec etiam apertis oppositionibus: sed praeterquam quod a logica vitali admittuntur, veritati symbolicae non adversantur; in iis quippe de infinito agitur, cuius infiniti sunt respectus. Demum, adeo haec omnia probant tuenturque, ut profiteri non dubitent, nullum Infinito honorem haberi excellentiorem quam contradicentia de ipso affirmando. — Probata vero contradictione, quid non probabitur?

Attamen qui nondum credat, non *obiectivis* solum argu- 2103
mentis ad fidem disponi potest, verum etiam *subiectivis*. Ad quem finem modernistae apologetae ad *immanentiae* doctrinam revertuntur. Elaborant nempe ut homini per-

---

[1] S. August., Ep. 28, c. 3 [ML 33 (Aug. II), 112, 3].

suadeant, in ipso atque in intimis eius naturae ac vitae recessibus celari cuiuspiam religionis desiderium et exigentiam, nec religionis cuiuscunque sed talis omnino qualis catholica est; hanc enim *postulari* prorsus inquiunt ab explicatione vitae perfecta. — Hic autem queri vehementer Nos iterum oportet, non desiderari e catholicis hominibus, qui, quamvis *immanentiae* doctrinam ut doctrinam reiciunt, ea tamen pro apologesi utuntur; idque adeo incauti faciunt, ut in natura humana non capacitatem solum et convenientiam videantur admittere ad ordinem supernaturalem, quod quidem apologetae catholici opportunis adhibitis temperationibus demonstrarunt semper, sed germanam verique nominis exigentiam. — Ut tamen verius dicamus, haec catholicae religionis exigentia a modernistis invehitur, qui volunt moderatiores audiri. Nam qui *integralistae* appellari queunt, ii homini nondum credenti ipsum germen, in ipso latens, demonstrari volunt, quod in Christi conscientia fuit atque ab eo hominibus transmissum est. — Sic igitur, Venerabiles Fratres, apologeticam modernistarum methodum, summatim descriptam, doctrinis eorum plane congruentem agnoscimus: methodum profecto, uti etiam doctrinas, errorum plenas, non ad aedificandum aptas sed ad destruendum, non ad catholicos efficiendos sed ad catholicos ipsos ad haeresim trahendos, immo etiam ad religionis cuiuscunque omnimodam eversionem.

2104 Pauca demum superant addenda de modernista ut reformator est. Iam ea, quae huc usque locuti sumus, abunde manifestant, quanto et quam acri innovandi studio hi homines ferantur. Pertinet autem hoc studium ad res omnino omnes, quae apud catholicos sunt. — Innovari volunt philosophiam in sacris praesertim Seminariis: ita ut, amandata philosophia scholasticorum ad historiam philosophiae inter cetera, quae iam obsoleverunt systemata, adolescentibus moderna tradatur philosophia, quae una vera nostraeque aetati respondens. — Ad theologiam innovandam, volunt, quam nos rationalem dicimus, habere fundamentum modernam philosophiam. Positivam vero theologiam niti maxime postulant in historia dogmatum. — Historiam quoque

scribi et tradi expetunt ad suam methodum praescriptaque moderna. — Dogmata eorundemque evolutionem cum scientia et historia componenda edicunt. — Ad catechesim quod spectat, ea tantum in catecheticis libris notari postulant dogmata, quae innovata fuerint sintque ad vulgi captum. — Circa sacrorum cultum minuendas inquiunt externas religiones prohibendumve, ne crescant. Quamvis equidem alii, qui symbolismo magis favent, in hac re indulgentiores se praebeant. — Regimen Ecclesiae omni sub respectu reformandum clamitant, praecipue tamen sub disciplinari ac dogmatico. Ideo intus forisque cum moderna, ut aiunt, conscientia componendum, quae tota ad democratiam vergit: ideo inferiori clero ipsisque laicis suae in regimine partes tribuendae, et collecta nimium contractaque in centrum auctoritas dispertienda. — Romana concilia sacris negotiis gerendis immutari pariter volunt; in primis autem tum quod a *sancto officio* tum quod ab *indice* appellatur. — Item ecclesiastici regiminis actionem in re politica et sociali variandam contendunt, ut simul a civilibus ordinationibus exsulet, eisdem tamen se aptet, ut suo illas spiritu imbuat. — In re morum, illud asciscunt americanistarum scitum, activas virtutes passivis anteponi oportere atque illas prae istis exercitatione promoveri [cf. n. 1967]. — Clerum sic comparatum petunt, ut veterem referat demissionem animi et paupertatem, cogitatione insuper et facto cum modernismi praeceptis consentiat. — Sunt demum, qui magistris protestantibus dicto lubentissime audientes sacrum ipsum in sacerdotio coelibatum sublatum desiderent. — Quid igitur in Ecclesia intactum relinquunt, quod non ab ipsis nec secundum ipsorum pronuntiata sit reformandum?

Iam systema universum uno quasi obtutu respicientes, 2105
nemo mirabitur, si sic illud definimus, ut omnium haereseon collectum esse affirmemus. Certe si quis hoc sibi proposuisset, omnium, quotquot fuerunt circa fidem errores, succum veluti ac sanguinem in unum conferre, rem nunquam plenius perfecisset, quam modernistae perfecerunt. Immo vero tanto hi ulterius progressi sunt, ut, non modo catholicam religionem, sed

omnem penitus, quod iam innuimus, religionem deleverint. Hinc enim rationalistarum plausus: hinc qui liberius apertiusque inter rationalistas loquuntur, nullos se efficaciores quam modernistas auxiliatores invenisse
2106 gratulantur. — Redeamus enimvero tantisper, Venerabiles Fratres, ad exitiosissimam illam *agnosticismi* doctrinam. Ea scilicet ex parte intellectus omnis ad Deum via praecluditur homini, dum aptior sterni putatur ex parte cuiusdam animi sensus et actionis. Sed hoc quam perperam, quis non videat? Sensus enim animi actioni rei respondet, quam intellectus vel externi sensus proposuerint. Demito intellectum; homo externos sensus, ad quos iam fertur, proclivius sequetur. Perperam iterum; nam phantasiae quaevis de sensu religioso communem sensum non expugnabunt: communi autem sensu docemur, perturbationem aut occupationem animi quampiam, non adiumento sed impedimento esse potius ad investigationem veri, veri inquimus ut in se est; nam verum illud alterum *subiectivum,* fructus interni sensus et actionis, si quidem ludendo est aptum, nihil admodum homini confert, cuius scire maxime interest sit necne extra ipsum Deus, cuius in manus aliquando incidet. — *Experientiam* enimvero tanto operi adiutricem inferunt. Sed quid haec ad sensum illum animi adiciat? Nil plane praeterquam quod vehementiorem faciat; ex qua vehementia fiat proportione firmior persuasio de veritate obiecti. Iam haec duo profecto non efficiunt, ut sensus ille animi desinat esse sensus, neque eius immutant naturam semper deceptioni obnoxiam, nisi regatur intellectu; immo vero illam confirmant et iuvant, nam sensus quo intensior, eo potiore iure est sensus.

2107 Cum vero de religioso sensu hic agamus deque experientia in eo contenta, nostis probe, Venerabiles Fratres, quanta in hac re prudentia sit opus, quanta item doctrina, quae ipsam regat prudentiam. Nostis ex animorum usu, quorundam praecipue, in quibus eminet sensus: nostis ex librorum consuetudine, qui de ascesi tractant; qui quamvis modernistis in nullo sunt pretio, doctrinam tamen longe solidiorem subtilioremque ad observandum sagacitatem prae se ferunt, quam ipsi sibi arrogant. Equidem Nobis amentis esse videtur aut saltem imprudentis summopere pro veris nulla facta investigatione experientias intimas habere, cuiusmodi modernistae venditant. Cur vero, ut per transcursum dicamus, si harum experientiarum tanta vis est ac firmitas, non eadem tribuatur illi, quam plura catholicorum milia se habere asserunt de devio itinere, quo modernistae incedunt? Haec ne tantum falsa atque fallax? Hominum autem pars maxima hoc firmiter tenet tenebitque semper, sensu solum et experientia nullo mentis ductu atque lumine ad Dei notitiam pertingi nunquam posse. Restat ergo iterum atheismus ac religio nulla.

Nec modernistae meliora sibi promittant ex asserta 2108
symbolismi doctrina. Nam si quaevis intellectualia, ut inquiunt, elementa nihil nisi Dei symbola sunt, ecquid symbolum non sit ipsum Dei nomen aut personalitatis divinae? quod si ita, iam de divina personalitate ambigi poterit patetque ad pantheismum via. — Eodem autem, videlicet ad purum putumque pantheismum, ducit doctrina alia de *immanentia divina*. Etenim hoc quaerimus: an eiusmodi *immanentia* Deum ab homine distinguat necne. Si distinguit, quid tum a catholica doctrina differt, aut doctrinam de externa revelatione cur reicit? Si non distinguit, pantheismum habemus. Atqui *immanentia* haec modernistarum vult atque admittit omne conscientiae phaenomenon ab homine ut homo est proficisci. Legitima ergo ratiocinatio inde infert unum idemque esse Deum cum homine: ex quo pantheismus.

Distinctio demum, quam praedicant inter scien- 2109
tiam et fidem, non aliam admittit consecutionem. Obiectum enim scientiae in cognoscibilis realitate ponunt; fidei e contra in incognoscibilis. Iamvero incognoscibile inde omnino constituitur, quod inter obiectam materiam et intellectum nulla adsit proportio. Atqui hic proportionis defectus nunquam, nec in modernistarum doctrina, auferri potest. Ergo incognoscibile credenti aeque ac philosopho incognoscibile semper manebit. Ergo si qua habebitur religio, haec erit realitatis incognoscibilis;

quae cur etiam mundi animus esse nequeat, quem rationalistae quidam admittunt, non videmus profecto. — Sed haec modo sufficiant, ut abunde pateat, quam multiplici itinere doctrina modernistarum ad atheismum trahat et ad religionem omnem abolendam. Equidem protestantium error primus hac via gradum iecit; sequitur modernistarum error; proxime atheismus ingredietur.

[Assignatis deinde horum errorum causis — curiositate, superbia, verae philosophiae ignorantia — traduntur regulae quaedam de fovendis et ordinandis studiis philosophicis, theologicis, profanis atque de caute eligendis magistris etc.]

De auctore et veritate historica quarti Evangelii[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 29. Maii 1907.]

2110 *Dubium I.:* Utrum ex constanti, universali ac solemni 783
Ecclesiae traditione iam a saeculo II decurrente, prout maxime eruitur: a) ex SS. Patrum, scriptorum ecclesiasticorum, imo etiam haereticorum, testimoniis et allusionibus, quae, cum ab Apostolorum discipulis vel primis successoribus derivasse oportuerit, necessario nexu cum ipsa libri origine cohaerent; b) ex recepto semper et ubique nomine auctoris quarti Evangelii in canone et catalogis sacrorum librorum; c) ex eorundem librorum vetustissimis manuscriptis, codicibus et in varia idiomata versionibus; d) ex publico usu liturgico inde ab Ecclesiae primordiis toto orbe obtinente; praescindendo ab argumento theologico, tam solido argumento historico demonstretur Ioannem Apostolum et non alium quarti Evangelii auctorem esse agnoscendum, ut rationes a criticis in oppositum adductae hanc traditionem nullatenus infirment? — *Resp.:* Affirmative.

2111 *Dubium II.:* Utrum etiam rationes internae, quae eruuntur ex textu quarti Evangelii seiunctim considerato, ex scribentis testimonio et Evangelii ipsius cum I Epistola Ioannis Apostoli manifesta cognatione, censendae sint confirmare traditionem quae eidem Apostolo quartum Evangelium indubitanter attribuit? — Et utrum difficultates, quae ex collatione ipsius Evangelii cum

[1] ASS 40 (1907) 383 sq; AE 15 (1907) 259 sq.

aliis tribus desumuntur, habita prae oculis diversitate temporis, scopi et auditorum pro quibus vel contra quos auctor scripsit, solvi rationabiliter possint, prout SS. Patres et exegetae catholici passim praestiterunt? — *Resp.:* Affirmative ad utramque partem.

Dubium III.: Utrum, non obstante praxi quae a 2112
primis temporibus in universa Ecclesia constantissime viguit, arguendi ex quarto Evangelio tamquam ex documento proprie historico, considerata nihilominus indole peculiari eiusdem Evangelii, et intentione auctoris manifesta illustrandi et vindicandi Christi divinitatem ex ipsis factis et sermonibus Domini, dici possit facta narrata in quarto Evangelio esse totaliter vel ex parte conficta ad hoc, ut sint allegoriae vel symbola doctrinalia, sermones vero Domini non proprie et vere esse ipsius Domini sermones, sed compositiones theologicas scriptoris, licet in ore Domini positas? — *Resp.:* Negative.

De auctoritate sententiarum Commissionis Biblicae[1].

[Ex Motu proprio «Praestantia Scripturae», 18. Nov. 1907.]

783 Post diuturna rerum iudicia consultationesque dili- 2113
gentissimas, quaedam feliciter a Pontificio de re Biblica Consilio emissae sententiae sunt, provehendis germane biblicis studiis, iisdemque certa norma dirigendis perutiles. At vero minime deesse conspicimus qui . . . non eo, quo par est, obsequio sententias eiusmodi, quamquam a Pontifice probatas, exceperint aut excipiant.

Quapropter declarandum illud praecipiendumque videmus, quemadmodum declaramus in praesens expresseque praecipimus, universos omnes conscientiae obstringi officio sententiis Pontificalis Consilii de re Biblica, sive quae adhuc sunt emissae sive quae posthac edentur, perinde ac Decretis Sacrarum Congregationum pertinentibus ad doctrinam probatisque a Pontifice, se subiciendi; nec posse notam tum detrectatae obedientiae tum temeritatis devitare aut culpa

[1] ASS 40 (1907) 724 sqq; AE 15 (1907) 435 sq.

propterea vacare gravi quotquot verbis scriptisve sententias has tales impugnent; idque praeter scandalum, quo offendant, ceteraque quibus in causa esse coram Deo possint, aliis, ut plurimum, temere in his errateque pronuntiatis.

2114 Ad haec, audentiores quotidie spiritus complurium modernistarum repressuri, qui sophismatis artificiisque omne genus vim efficacitatemque nituntur adimere non Decreto solum «Lamentabili sane exitu», quod V nonas Iulias anni vertentis S. R. et U. Inquisitio, Nobis iubentibus, edidit [v. n. 2001 sqq], verum etiam Litteris Encyclicis Nostris «Pascendi Dominici gregis», datis die VIII mensis Septembris istius eiusdem anni [v. n. 2071 sqq], auctoritate Nostra Apostolica iteramus confirmamusque tum Decretum illud Congregationis Sacrae Supremae, tum Litteras eas Nostras Encyclicas, addita excommunicationis poena adversus contradictores; illudque declaramus ac decernimus, si quis, quod Deus avertat, eo audaciae progrediatur ut quamlibet e propositionibus, opinionibus doctrinisque in alterutro documento, quod supra diximus, improbatis tueatur, censura ipso facto plecti Capite Docentes Constitutionis Apostolicae Sedis irrogata, quae prima est in excommunicationibus latae sententiae Romano Pontifici simpliciter reservatis. Haec autem excommunicatio salvis poenis est intelligenda, in quas, qui contra memorata documenta quidpiam commiserint, possint, uti propagatores defensoresque haeresum, incurrere, si quando eorum propositiones, opiniones doctrinaeve haereticae sint, quod quidem de utriusque illius documenti adversariis plus semel usuvenit, tum vero maxime cum modernistarum errores, id est omnium haereseon collectum, propugnant.

De libri Isaiae indole et auctore[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 29. Iunii 1908.]

2115 *Dubium I.:* Utrum doceri possit, vaticinia quae le- 783
guntur in libro Isaiae — et passim in Scripturis — non esse veri nominis vaticinia, sed vel narrationes post eventum confictas, vel, si ante eventum praenuntiatum quidpiam agnosci opus sit, id prophetam non ex supernaturali Dei futurorum praescii revelatione, sed ex his quae iam contigerunt, felici quadam sagacitate et naturali ingenii acumine, coniciendo praenuntiasse? — *Resp.:* Negative.

Dubium II.: Utrum sententia quae tenet, Isaiam 2116
ceterosque prophetas vaticinia non edidisse nisi de his quae in continenti vel post non grande temporis spatium eventura erant, conciliari possit cum vaticiniis, imprimis messianicis et eschatologicis, ab eisdem prophetis de longinquo certo editis, necnon cum communi SS. Patrum sententia concorditer asserentium, prophetas ea quoque praedixisse, quae post multa saecula essent implenda? — *Resp.:* Negative.

Dubium III.: Utrum admitti possit, prophetas non 2117
modo tamquam correctores pravitatis humanae divinique verbi in profectum audientium praecones, verum etiam tamquam praenuntios eventuum futurorum, constanter alloqui debuisse auditores non quidem futuros, sed praesentes et sibi aequales, ita ut ab ipsis plane intelligi potuerint; proindeque secundam partem libri Isaiae (cap. XL—LXVI), in qua vates non Iudaeos Isaiae aequales, at Iudaeos in exilio babylonico lugentes veluti inter ipsos vivens alloquitur et solatur, non posse ipsum Isaiam iamdiu emortuum auctorem habere, sed oportere eam ignoto cuidam vati inter exules viventi assignare? — *Resp.:* Negative.

Dubium IV.: Utrum, ad impugnandam identitatem 2118
auctoris libri Isaiae, argumentum philologicum, ex lingua stiloque desumptum, tale sit censendum, ut virum gravem, criticae artis et hebraicae linguae peritum, cogat in eodem libro pluralitatem auctorum agnoscere? — *Resp.:* Negative.

Dubium V.: Utrum solida prostent argumenta, 2119
etiam cumulative sumpta, ad evincendum Isaiae librum non ipsi soli Isaiae, sed duobus, imo pluribus auctoribus esse tribuendum? — *Resp.:* Negative.

[1] ASS 41 (1908) 613 sq; AE 16 (1908) 297.

De relatione inter Philosophiam et Theologiam [1].

[Ex Encycl. «Communium rerum», 21. Aprilis 1909.]

2120 ...Philosophiae (igitur) munus est praecipuum, in 1795
perspicuo ponere fidei nostrae rationabile obsequium, et, quod inde consequitur, officium adiungendae fidei auctoritati divinae altissima mysteria proponenti, quae plurimis testata veritatis indiciis, *credibilia facta sunt nimis* [Ps 92, 5]. Longe aliud ab hoc Theologiae munus est, quae divina revelatione nititur et in fide solidiores efficit eos qui christiani nominis honore se gaudere fatentur; nullus quippe christianus debet disputare quomodo, quod catholica Ecclesia corde credit et ore confitetur, non sit; sed semper eandem fidem indubitanter tenendo, amando et secundum illam vivendo, humiliter quantum potest, quaerere rationem quomodo sit. Si potest intelligere, Deo gratias agat; si non potest, non immittat cornua ad ventilandum, sed submittat caput ad venerandum.

De charactere historico priorum capitum Geneseos [2].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 30. Iunii 1909.]

2121 *Dubium I.:* Utrum varia systemata exegetica, 783
quae ad excludendum sensum litteralem historicum trium priorum capitum libri Geneseos excogitata et scientiae fuco propugnata sunt, solido fundamento fulciantur? — *Resp.:* Negative.

2122 *Dubium II.:* Utrum non obstantibus indole et forma historica libri Geneseos, peculiari trium priorum capitum inter se et cum sequentibus capitibus nexu, multiplici testimonio Scripturarum tum Veteris tum Novi Testamenti, unanimi fere sanctorum Patrum sententia ac traditionali sensu, quem, ab Israëlitico etiam populo transmissum, semper tenuit Ecclesia, doceri possit: praedicta tria capita Geneseos continere non rerum vere gestarum narrationes, quae scilicet

[1] AAS I (1909) 381; AE 17 (1909) 170.
[2] AAS I (1909) 567 sqq; AE 17 (1909) 334.

obiectivae realitati et historicae veritati respondeant; sed vel fabulosa ex veterum populorum mythologiis et cosmogoniis deprompta et ab auctore sacro, expurgato quovis polytheismi errore, doctrinae monotheisticae accommodata; vel allegorias et symbola, fundamento obiectivae realitatis destituta, sub historiae specie ad religiosas et philosophicas veritates inculcandas proposita; vel tandem legendas ex parte historicas et ex parte fictitias ad animorum instructionem et aedificationem libere compositas? — *Resp.:* Negative ad utramque partem.

Dubium III.: Utrum speciatim sensus litteralis histo- 2123
ricus vocari in dubium possit, ubi agitur de factis in eisdem capitibus enarratis, quae christianae religionis fundamenta attingunt: uti sunt, inter cetera, rerum universarum creatio a Deo facta in initio temporis; peculiaris creatio hominis; formatio primae mulieris ex primo homine; generis humani unitas; originalis protoparentum felicitas in statu iustitiae, integritatis et immortalitatis; praeceptum a Deo homini datum ad eius oboedientiam probandam; divini praecepti, diabolo sub serpentis specie suasore, transgressio; protoparentum deiectio ab illo primaevo innocentiae statu; nec non Reparatoris futuri promissio? — *Resp.:* Negative.

Dubium IV.: Utrum in interpretandis illis horum 2124
capitum locis, quos Patres et Doctores diverso modo intellexerunt, quin certi quippiam definitique tradiderint, liceat, salvo Ecclesiae iudicio servataque fidei analogia, eam quam quisque prudenter probaverit, sequi tuerique sententiam? — *Resp.:* Affirmative.

Dubium V.: Utrum omnia et singula, verba vide- 2125
licet et phrases, quae in praedictis capitibus occurrunt, semper et necessario accipienda sint sensu proprio, ita ut ab eo discedere numquam liceat, etiam cum locutiones ipsae manifesto appareant improprie, seu metaphorice vel anthropomorphice usurpatae, et sensum proprium vel ratio tenere prohibeat vel necessitas cogat dimittere? — *Resp.:* Negative.

Dubium VI.: Utrum, praesupposito litterali et historico 2126
sensu, nonnullorum locorum eorundem capitum inter-

pretatio allegorica et prophetica, praefulgente sanctorum Patrum et Ecclesiae ipsius exemplo, adhiberi sapienter et utiliter possit? — *Resp.:* Affirmative.

2127 *Dubium VII.:* Utrum, cum in conscribendo primo Geneseos capite non fuerit sacri auctoris mens intimam adspectabilium rerum constitutionem ordinemque creationis completum scientifico more docere, sed potius suae genti tradere notitiam popularem, prout communis sermo per ea ferebat tempora, sensibus et captui hominum accommodatam, sit in horum interpretatione adamussim semperque investiganda scientifici sermonis proprietas? — *Resp.:* Negative.

2128 *Dubium VIII.:* Utrum in illa sex dierum denominatione atque distinctione, de quibus in Geneseos capite primo, sumi possit vox Yôm (dies) sive sensu proprio pro die naturali, sive sensu improprio pro quodam temporis spatio, deque huiusmodi quaestione libere inter exegetas disceptare liceat? — *Resp.:* Affirmative.

De auctoribus et de tempore compositionis Psalmorum[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 1. Maii 1910.]

2129 *Dubium I.:* Utrum appellationes *Psalmi David, Hymni* 783
David, Liber psalmorum David, Psalterium Davidicum, in antiquis collectionibus et in Conciliis ipsis usurpatae ad designandum Veteris Testamenti Librum CL psalmorum; sicut etiam plurium Patrum et Doctorum sententia, qui tenuerunt omnes prorsus Psalterii psalmos uni David esse adscribendos, tantam vim habeant, ut Psalterii totius unicus auctor David haberi debeat? — *Resp.:* Negative.

2130 *Dubium II.:* Utrum ex concordantia textus hebraici cum graeco textu alexandrino aliisque vetustis versionibus argui iure possit titulos psalmorum hebraico textui praefixos antiquiores esse versione sic dicta LXX virorum; ac proinde si non directe ab auctoribus ipsis psalmorum, a vetusta saltem iudaica traditione derivasse? — *Resp.:* Affirmative.

[1] AAS II (1910) 354 sq.

Dubium III.: Utrum praedicti psalmorum tituli, 2131
iudaicae traditionis testes, quando nulla ratio gravis est contra eorum genuinitatem, prudenter possint in dubium revocari? — *Resp.:* Negative.

Dubium IV.: Utrum si considerentur Sacrae Scripturae 2132
haud infrequentia testimonia circa naturalem Davidis peritiam, Spiritus Sancti charismate illustratam in componendis carminibus religiosis, institutiones ab ipso conditae de cantu psalmorum liturgico, attributiones psalmorum ipsi factae tum in Veteri Testamento, tum in Novo, tum in ipsis inscriptionibus, quae psalmis ab antiquo praefixae sunt, insuper consensus Iudaeorum, Patrum et Doctorum Ecclesiae, prudenter denegari possit praecipuum Psalterii carminum Davidem esse auctorem, vel contra affirmari pauca dumtaxat eidem regio Psalti carmina esse tribuenda? — *Resp.:* Negative ad utramque partem.

Dubium V.: Utrum in specie denegari possit Da- 2133
vidica origo eorum psalmorum, qui in Veteri vel Novo Testamento diserte sub Davidis nomine citantur, inter quos prae ceteris recensendi veniunt psalmus 2 *Quare fremuerunt gentes;* psalmus 15 *Conserva me, Domine;* psalmus 17 *Diligam te, Domine, fortitudo mea;* psalmus 31 *Beati quorum remissae sunt iniquitates;* psalmus 68 *Salvum me fac, Deus;* psalmus 109 *Dixit Dominus Domino meo?* — *Resp.:* Negative.

Dubium VI.: Utrum sententia eorum admitti possit qui 2134
tenent, inter psalterii psalmos nonnullos esse sive Davidis sive aliorum auctorum, qui propter rationes liturgicas et musicales, oscitantiam amanuensium aliasve incompertas causas in plures fuerint divisi vel in unum coniuncti; itemque alios esse psalmos, uti *Miserere mei, Deus,* qui ut melius aptarentur circumstantiis historicis vel solemnitatibus populi iudaici, leviter fuerint retractati vel modificati, subtractione aut additione unius alteriusve versiculi, salva tamen totius textus sacri inspiratione? — *Resp.:* Affirmative ad utramque partem.

Dubium VII.: Utrum sententia eorum inter recentiores 2135
scriptorum, qui indiciis dumtaxat internis innixi vel minus recta sacri textus interpretatione demonstrare conati

sunt, non paucos esse psalmos post tempora Esdrae et Nehemiae, quin imo aevo Machabaeorum, compositos, probabiliter sustineri possit? — *Resp.:* Negative.

2136 *Dubium VIII.:* Utrum ex multiplici sacrorum librorum Novi Testamenti testimonio et unanimi Patrum consensu, fatentibus etiam iudaicae gentis scriptoribus, plures agnoscendi sint psalmi prophetici et messianici, qui futuri Liberatoris adventum, regnum, sacerdotium, passionem, mortem et resurrectionem vaticinati sunt; ac proinde reicienda prorsus eorum sententia sit, qui indolem psalmorum propheticam ac messianicam pervertentes, eadem de Christo oracula ad futuram tantum sortem populi electi praenuntiandam coarctant? — *Resp.:* Affirmative ad utramque partem.

De aetate admittendorum ad primam communionem eucharisticam [1].

[Ex decr. «Quam singulari» Congr. de Sacramentis, 8. Aug. 1910.]

2137 I. Aetas discretionis tum ad confessionem tum ad 634
s. communionem ea est, in qua puer incipit ratiocinari, 1951
hoc est circa septimum annum, sive supra, sive etiam infra. Ex hoc tempore incipit obligatio satisfaciendi utrique praecepto confessionis et communionis [v. n. 437].

2138 II. Ad primam confessionem et ad primam communionem necessaria non est plena et perfecta doctrinae christianae cognitio. Puer tamen postea debebit integrum catechismum pro modo suae intelligentiae gradatim addiscere.

2139 III. Cognitio religionis, quae in puero requiritur, ut ipse ad primam communionem convenienter se praeparet, ea est, qua ipse fidei mysteria necessaria necessitate medii pro suo captu percipiat, atque eucharisticum panem a communi et corporali distinguat, ut ea devotione quam ipsius fert aetas ad ss. Eucharistiam accedat.

2140 IV. Obligatio praecepti confessionis et communionis, quae puerum gravat, in eos praecipue recidit, qui ipsius curam habere debent, hoc est in parentes, in confessarium, in institutores et in parochum. Ad patrem vero, aut ad illos qui vices eius gerunt, et ad confessarium, secundum Catechismum Romanum, pertinet admittere puerum ad primam communionem.

[1] AAS II (1910) 582 sq.

V. Semel aut pluries in anno curent parochi indicere 2141
atque habere communionem generalem puerorum, ad eamque non modo novensiles admittere, sed etiam alios, qui parentum confessariive consensu, ut supra dictum est, iam antea primitus de altari sancta libarunt. Pro utrisque dies aliquot instructionis et praeparationis praemittantur.

VI. Puerorum curam habentibus omni studio curan- 2142
dum est, ut post primam communionem iidem pueri ad sacram mensam saepius accedant, et, si fieri possit, etiam quotidie, prout Christus Iesus et mater Ecclesia desiderant [v. n. 1981 sqq], utque id agant ea animi devotione, quam talis fert aetas. Meminerint praeterea, quibus ea cura est, gravissimum quo tenentur officium providendi, ut publicis catechesis praeceptionibus pueri ipsi interesse pergant, sin minus, eorundem religiosae institutioni alio modo suppleant.

VII. Consuetudo non admittendi ad confes- 2143
sionem pueros, aut nunquam eos absolvendi, cum ad usum rationis pervenerint, est omnino improbanda. Quare Ordinarii locorum, adhibitis etiam remediis iuris, curabunt, ut penitus de medio tollatur.

VIII. Detestabilis omnino est abusus non mini- 2144
strandi Viaticum et extremam unctionem pueris post usum rationis eosque sepeliendi ritu parvulorum. In eos, qui ab huiusmodi more non recedant, Ordinarii locorum severe animadvertant.

Iusiurandum contra errores modernismi [1].

[Ex Motu proprio «Sacrorum antistitum», 1. Sept. 1910.]

2001 Ego ... firmiter amplector ac recipio omnia et singula, 2145
2071 quae ab inerranti Ecclesiae magisterio definita, adserta ac declarata sunt, praesertim ea doctrinae capita, quae

[1] AAS II (1910) 669 sqq.

huius temporis erroribus directo adversantur. Ac primum quidem: Deum, rerum omnium principium et finem, naturali rationis lumine *per ea quae facta sunt* [cf. Rom 1, 20], hoc est, per *visibilia* creationis opera, tamquam causam per effectus, certo cognosci, adeoque demonstrari etiam posse, profiteor. Secundo: externa revelationis argumenta, hoc est facta divina, in primisque miracula et prophetias admitto et agnosco tamquam signa certissima divinitus ortae christianae Religionis, eademque teneo aetatum omnium atque hominum, etiam huius temporis, intelligentiae esse maxime accommodata. Tertio: firma pariter fide credo Ecclesiam, verbi revelati custodem et magistram, per ipsum verum atque historicum Christum, cum apud nos degeret, proxime ac directo institutam eandemque super Petrum, apostolicae hierarchiae principem, eiusque in aevum successores aedificatam. Quarto: fidei doctrinam ab Apostolis per orthodoxos Patres eodem sensu eademque semper sententia ad nos usque transmissam, sincere recipio; ideoque prorsus reicio haereticum commentum evolutionis dogmatum, ab uno in alium sensum transeuntium, diversum ab eo, quem prius habuit Ecclesia; pariterque damno errorem omnem, quo, divino deposito, Christi Sponsae tradito ab eaque fideliter custodiendo, sufficitur philosophicum inventum, vel creatio humanae conscientiae, hominum conatu sensim efformatae et in posterum indefinito progressu perficiendae. Quinto: certissime teneo ac sincere profiteor, fidem non esse caecum sensum religionis e latebris *subconscientiae* erumpentem, sub pressione cordis et inflexionis voluntatis moraliter informatae, sed verum assensum intellectus veritati extrinsecus acceptae *ex auditu*, quo nempe, quae a Deo personali, creatore ac Domino nostro dicta, testata et revelata sunt, vera esse credimus, propter Dei auctoritatem summe veracis.

2146 Me etiam, qua par est, reverentia subicio totoque animo adhaereo damnationibus, declarationibus, praescriptis omnibus, quae in Encyclicis litteris «*Pascendi*» [v. n. 2071 sqq] et in Decreto «*Lamentabili*» [v. n. 2001 sqq] continentur, praesertim circa eam quam historiam dog-

matum vocant. — Idem reprobo errorem affirmantium, propositam ab Ecclesia fidem posse historiae repugnare, et catholica dogmata, quo sensu nunc intelliguntur, cum verioribus christianae religionis originibus componi non posse. — Damno quoque ac reicio eorum sententiam, qui dicunt christianum hominem eruditiorem induere personam duplicem, aliam credentis, aliam historici, quasi liceret historico ea retinere quae credentis fidei contradicant, aut praemissas adstruere, ex quibus consequatur dogmata esse aut falsa aut dubia, modo haec directo non denegentur. — Reprobo pariter eam Scripturae Sanctae diiudicandae atque interpretandae rationem, quae, Ecclesiae traditione, analogia fidei et Apostolicae Sedis normis posthabitis, *rationalistarum* commentis inhaeret, et criticen textus velut unicam supremamque regulam haud minus licenter quam temere amplectitur. — Sententiam praeterea illorum reicio, qui tenent, doctori disciplinae historicae theologicae tradendae aut iis de rebus scribenti seponendam prius esse opinionem ante conceptam sive de supernaturali origine catholicae traditionis, sive de promissa divinitus ope ad perennem conservationem uniuscuiusque revelati veri; deinde scripta Patrum singulorum interpretanda solis scientiae principiis, sacra qualibet auctoritate seclusa, eaque iudicii libertate, qua profana quaevis monumenta solent investigari. — In universum denique me alienis- 2147
simum ab errore profiteor, quo *modernistae* tenent in sacra traditione nihil inesse divini; aut, quod longe deterius, pantheistico sensu illud admittunt; ita ut nihil iam restet nisi nudum factum et simplex, communibus historiae factis aequandum; hominum nempe sua industria, solertia, ingenio scholam a Christo eiusque Apostolis inchoatam per subsequentes aetates continuantium. Proinde fidem Patrum firmissime retineo et ad extremum vitae spiritum retinebo, de charismate *veritatis certo*, quod est, fuit eritque semper in *episcopatus ab Apostolis successione*[1]; non ut id teneatur quod

[1] Iren. 4, c. 26.

melius et aptius videri possit secundum suam cuiusque aetatis culturam, sed ut *nunquam aliter credatur, nunquam aliter* intelligatur absoluta et immutabilis veritas ab initio per Apostolos praedicata[1].

Haec omnia spondeo me fideliter, integre sincereque servaturum et inviolabiliter custoditurum, nusquam ab iis sive in docendo sive quomodolibet verbis scriptisque deflectendo. Sic spondeo, sic iuro, sic me Deus etc.

[1] Praescr. c. 28.

APPENDIX.

Conc. Illiberitanum[1] *306 (?).*

De coelibatu clericorum[2].

89 Can. 27. Episcopus, vel quilibet alius clericus, aut 3001
sororem, aut filiam virginem dicatam Deo, tantum secum habeat; extraneam nequaquam habere placuit.

Can. 33. Placuit in totum prohibere episcopis, pres- 3002
byteris et diaconibus, vel omnibus clericis positis in ministerio, abstinere se a coniugibus suis et non generare filios: quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur.

S. IULIUS I 337—352.

De primatu Romani Pontificis[3].

[Ex ep. «Ἀνέγνων τὰ γράμματα» ad Antiochenos, a. 341.]

1826 (22) . . . Εἰ γὰρ καὶ ὅλως, ὡς φατὲ, γέγονέ τι εἰς αὐτοὺς ἁμάρτημα, ἔδει κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, καὶ μὴ οὕτως γεγενῆσθαι τὴν κρίσιν. Ἔδει γραφῆναι πᾶσιν ἡμῖν, ἵνα οὕτως παρὰ πάντων ὁρισθῇ τὸ δίκαιον· ἐπίσκοποι γὰρ ἦσαν οἱ πάσχοντες, καὶ οὐχ αἱ τυχοῦσαι ἐκκλησίαι αἱ πάσχουσαι, ἀλλ' ὧν αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι δι' ἑαυτων καθηγήσαντο. Διὰ τί δὲ περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων

Nam si omnino, ut dicitis, 3003
aliqua fuit eorum culpa, iudicium secundum ecclesiasticum canonem, nec eo pacto, fieri oportuit. Oportuit omnibus nobis scripsisse, ut ita ab omnibus quod iustum esset decerneretur; episcopi enim erant qui patiebantur, nec vulgares ecclesiae quae vexabantur, sed quas ipsi Apostoli per se gubernarunt. Cur autem de Alexandrina

[1] Elvira Hispaniae.
[2] Msi II 10 C sq; coll. Hfl I 166 et 168. Alios canones huius Concilii vide apud Kirch, Enchiridion fontium hist. eccl. antiquae n. [illegible] sqq.
[3] Cst 385 B; ML 8, 906 A.

ἐκκλησίας μάλιστα οὐκ ἐγράφετο ἡμῖν; Ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι τοῦτο ἔθος ἦν, πρότερον γράφεσθαι ἡμῖν, καὶ οὕτως ἔνθεν ὁρίζεσθαι τὰ δίκαια. Εἰ μὴν οὖν τι τοιοῦτον ἦν ὑποπτευθὲν εἰς τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐκεῖ, ἔδει πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐκκλησίαν γραφῆναι.

potissimum ecclesia nihil nobis scriptum est? An ignoratis hanc esse consuetudinem, ut primum nobis scribatur, et hinc quod iustum est decernatur? Sane si qua huiusmodi suspicio in illius urbis episcopum cadebat, ad hanc ecclesiam scribendum fuit.

Conc. Sardicense 343—344.

De primatu Romani Pontificis[1].

3004 (add. post n. 57) γ'. Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Καὶ τοῦτο προστεθῆναι ἀναγκαῖον, ἵνα μηδεὶς ἐπισκόπων ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν, ἐν ᾗ τυγχάνουσιν ὄντες ἐπίσκοποι, διαβαίνῃ, εἰ μήτοι παρὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἑαυτοῦ κληθείη· διὰ τὸ μὴ δοκεῖν ἡμᾶς τὰς τῆς ἀγάπης ἀποκλείειν πύλας. Καὶ τοῦτο δὲ ὡσαύτως προνοητέον, ὥστε ἐὰν ἔν τινι ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων τις ἄντικρυς ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ καὶ συνεπισκόπου πρᾶγμα σχοίη, μηδέτερον ἐκ τούτων ἀπὸ ἑτέρας ἐπαρχίας ἐπισκόπους ἐπιγνώμονας ἐπικαλεῖσθαι. Εἰ δὲ ἄρα τις ἐπισκόπων ἔν τινι πράγματι δόξῃ κατακρίνεσθαι, καὶ ὑπολαμβάνει ἑαυτὸν μὴ σαθρὸν, ἀλλὰ καλὸν ἔχειν τὸ πρᾶγμα, ἵνα καὶ αὖθις ἡ κρίσις ἀνανεωθῇ· εἰ δοκεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, Πέτρου τοῦ ἀποστόλου τὴν μνήμην τιμήσωμεν, καὶ γραφῆναι παρὰ τούτων τῶν κρινάντων Ἰουλίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ὥστε διὰ τῶν γειτνιώντων τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, εἰ δέοι, ἀνανεωθῆναι τὸ δικαστήριον, καὶ ἐπιγνώμονας αὐτὸς παράσχοι. Εἰ δὲ μὴ συστῆναι δύναται, τοιοῦτον αὐτοῦ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὡς παλινδικίας χρῄζειν, τὰ ἅπαξ κεκριμένα μὴ ἀναλύεσθαι, τὰ δὲ ὄντα, βέβαια τυγχάνειν.

[Versio Dionysii Exig.] Can. 3 (Isid. 4). 1826 Osius episcopus dixit: Illud quoque necessario adiciendum est, ut episcopi de sua provincia ad aliam provinciam, in qua sunt episcopi, non transeant: nisi forte a fratribus suis invitati; ne videamur ianuam claudere caritatis. Quod si in aliqua provincia aliquis episcopus contra fratrem suum episcopum litem habuerit; ne unus e duobus ex alia provincia advocet episcopum cognitorem. Quod si aliquis episcoporum iudicatus fuerit in aliqua causa, et putat se bonam causam habere, ut iterum concilium renovetur; si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt, Iulio Romano episcopo: et si iudicaverit renovandum esse iudicium, renovetur, et det iudices. Si autem probaverit talem causam esse, ut non refricentur ea quae acta sunt; quae decreverit, confirmata erunt. [Si hoc omnibus placet? Synodus respondet: Placet.]

δ'. Γαυδέντιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Εἰ δοκεῖ, ἀναγκαῖον προστεθῆναι ταύτῃ τῇ ἀποφάσει, ἥντινα ἀγάπης εἰλικρινοῦς πλήρη ἐξενήνοχας, ὥστε ἐάν τις ἐπίσκοπος καθαιρεθῇ τῇ κρίσει τούτων τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν γειτνίᾳ τυγχανόντων, καὶ φάσκῃ πάλιν ἑαυτῷ ἀπολογίας πρᾶγμα ἐπιβάλλειν, μὴ πρότερον εἰς τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἕτερον ὑποκαταστῆναι, ἐὰν μὴ ὁ τῆς Ῥωμαίων ἐπίσκοπος ἐπιγνοὺς περὶ τούτου, ὅρον ἐξενέγκῃ.

Can. 4 (Isid. 5). Gaudentius episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiae, quam plenam sanctitate protulisti, ut cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum iudicio, qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma: alter episcopus in eius cathedra, post appellationem eius qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur; nisi causa fuerit in iudicio episcopi Romani determinata. 3005

ε'. Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἤρεσεν, ἵν' εἴ τις ἐπίσκοπος καταγγελθείη, καὶ συναθροισθέντες οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐνορίας τῆς αὐτῆς τοῦ βαθμοῦ αὐτὸν ἀποκινήσωσιν, καὶ ὥσπερ ἐκκαλεσάμενος κατα-

Can. 5 (Isid. 6). Osius episcopus dixit: Placuit autem, ut, si episcopus accusatus fuerit, et iudicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum deiecerint, si appel- 3006

[1] Hrd I 637 E sq; cf. Hfl I 560 sqq; Kirch, Enchir. font. n. 448 sqq.

φύγῃ ἐπὶ τὸν μακαριώτατον τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπον, καὶ βουληθείη αὐτοῦ διακοῦσαι, δίκαιόν τε εἶναι νομίσῃ ἀνανεώσασθαι αὐτοῦ τὴν ἐξέτασιν τοῦ πράγματος, γράφειν τούτοις τοῖς συνεπισκόποις καταξιώσῃ, τοῖς ἀγχιστεύουσι τῇ ἐπαρχίᾳ, ἵνα αὐτοὶ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ ἀκριβείας ἕκαστα διερευνήσωσι καὶ κατὰ τὴν τῆς ἀληθείας πίστιν ψῆφον περὶ τοῦ πράγματος ἐξενέγκωσιν. Εἰ δέ τις ἀξιῶν καὶ πάλιν αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα ἀκουσθῆναι, καὶ τῇ δεήσει τῇ ἑαυτοῦ τὸν Ῥωμαίων ἐπίσκοπον δόξειεν [κινεῖν δόξῃ ἵν' ἀπὸ: Hfl], ἀπὸ τοῦ ἰδίου πλευροῦ πρεσβυτέρους ἀποστείλοι, εἶναι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου, ὅπερ ἂν καλῶς ἔχειν δοκιμάσῃ καὶ ὁρίσῃ, δεῖν, ἀποσταλῆναι τοὺς μετὰ τῶν ἐπισκόπων κρινοῦντας, ἔχοντάς τε τὴν αὐθεντίαν τούτου παρ' οὗ ἀπεστάλησαν· καὶ τοῦτο θετέον. Εἰ δὲ ἐξαρκεῖν νομίσῃ πρὸς τὴν τοῦ πράγματος ἐπίγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου, ποιήσει ὅπερ ἂν τῇ ἐμφρονεστάτῃ αὐτοῦ βουλῇ καλῶς ἔχειν δόξῃ. Ἀπεκρίναντο οἱ ἐπίσκοποι· Τὰ λεχθέντα ἤρεσεν.

laverit, qui deiectus est, et confugerit ad episcopum Romanae ecclesiae et voluerit se audiri: si iustum putaverit, ut renovetur iudicium (vel discussionis examen), scribere his episcopis dignetur, qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant et iuxta fidem veritatis definiant. Quod si is, qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit episcopum Romanum, ut de latere suo presbyterum mittat, erit in potestate episcopi, quid velit et quid aestimet; et si decreverit mittendos esse, qui praesentes cum episcopis iudicent, habentes eius auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo iudicaverit....

Conc. FOROIULIENSE 796[1].

De Christo Filio Dei naturali, non adoptivo[2].

[Ex symbolo fidei.]

3007 (add. post n. 314) Nec obfuit humana et temporalis nativitas divinae illi 148
et intemporali nativitati, sed in una Christi Iesu persona verus Dei verusque hominis Filius. Non alter hominis Filius et alter Dei. ... Non putativus Dei Filius, sed verus; non adoptivus, sed proprius, quia nunquam fuit propter hominem, quem assumpsit, a Patre alienus. Et ideo in utraque natura proprium eum et non adoptivum Dei Filium confitemur, quia inconfusibiliter et inseparabiliter, assumpto homine, unus idemque est Dei et hominis Filius. Naturaliter Patri secundum divinitatem, naturaliter Matri secundum humanitatem, proprius tamen Patri in utroque.

[1] Friaul. [2] Msi XIII 844; ML 99, 294.

CLEMENS VI 1342—1352.

De primatu Romani Pontificis.

[Ex ep. «Super quibusdam» ad Consolatorem, Catholicon Armenorum, 29. Sept. 1351[1].]

1826 (3) ... Quaerimus: Primo, si creditis tu et Ecclesia Ar- 3008
menorum, quae tibi obedit, omnes illos, qui in baptismo (add. post n. 574)
eandem fidem Catholicam receperunt, et postmodum a communione fidei eiusdem Ecclesiae Romanae, quae una sola Catholica est, recesserunt vel recedent in futurum, esse schismaticos et haereticos, si pertinaciter divisi a fide ipsius Romanae Ecclesiae perseverent.

Secundo petimus, si creditis tu et Armeni tibi ob- 3009
edientes, quod nullus homo viatorum extra fidem ipsius Ecclesiae et obedientiam Pontificum Romanorum poterit finaliter salvus esse.

In secundo vero capitulo ... quaerimus:

Primo, si credidisti, credis vel credere es paratus cum 3010
Ecclesia Armenorum, quae tibi obedit, quod beatus Petrus plenissimam potestatem iurisdictionis acceperit super omnes fideles Christianos a Domino Iesu Christo: et quod omnis potestas iurisdictionis, quam in certis terris et provinciis et diversis partibus orbis specialiter et particulariter habuerunt Iudas Thaddaeus et ceteri Apostoli, subiecta fuerit plenissime auctoritati et potestati, quam super quoscumque in Christum credentes in omnibus partibus orbis beatus Petrus ab ipso Domino Iesu Christo accepit: et quod nullus Apostolus

[1] Bar(Th) ad 1351 n. 3 et 15 (25, 503a et 508a).

vel quicumque alius super omnes Christianos nisi solus Petrus plenissimam potestatem accepit.

3011 Secundo, si credidisti, tenuisti vel credere ac tenere paratus es cum Armenis tibi subiectis, quod omnes Romani Pontifices, qui beato Petro succedentes canonice intraverunt et canonice intrabunt, ipsi beato Petro Romano Pontifici successerint et succedent in eadem plenitudine, iurisdictione potestatis, quam ipse beatus Petrus accepit a Domino Iesu Christo super totum et universum corpus Ecclesiae militantis.

3012 Tertio, si credidistis et creditis tu et Armeni tibi subiecti, Romanos Pontifices qui fuerunt, et nos qui sumus Pontifex Romanus, ac illos qui in posterum successive erunt, tamquam legitimos et potestate plenissimos Christi vicarios, omnem potestativam iurisdictionem, quam Christus ut caput conforme in humana vita habuit, immediate ab ipso Christo super totum ac universum corpus militantis Ecclesiae accepisse.

3013 Quarto, si credidisti et credis, quod omnes Romani Pontifices qui fuerunt, nos qui sumus, et alii qui erunt in posterum, ex plenitudine potestatis et auctoritatis praemissae potuerunt, possumus et poterunt immediate per nos et eos de omnibus tamquam de iurisdictioni nostrae ac eorum subditis iudicare et ad iudicandum quoscumque voluerimus ecclesiasticos iudices constituere et delegare.

3014 Quinto, si credidisti et credis, quod in tantum fuerit, sit et erit suprema et praeeminens auctoritas et iuridica potestas Romanorum Pontificum qui fuerunt, nostri qui sumus, et illorum qui in posterum erunt, ut a nemine iudicari potuerint, potuerimus neque in posterum poterunt; sed soli Deo iudicandi servati fuerint, servemur et servabuntur: et quod a sententiis et iudiciis nostris non potuerit neque possit nec poterit ad aliquem iudicem alium appellari.

3015 Sexto, si credidisti et adhuc credis, plenitudinem potestatis Romani Pontificis se extendere in tantum, quod patriarchas, catholicon, archiepiscopos, episcopos, abbates et quoscumque praelatos alios de dignitatibus, in quibus fuerint constituti, possit ad alias dignitates

maioris vel minoris iurisdictionis transferre, vel exigentibus eorum criminibus ipsos degradare et deponere, excommunicare et Sathanae tradere.

Septimo, si credidisti et adhuc credis, Pontificialem 3016
auctoritatem non posse nec debere subici cuicumque imperiali et regali aut alteri saeculari potestati, quantum ad institutionem iudicialem, correctionem vel destitutionem.

Octavo, si credidisti et credis, Romanum Pontificem 3017
solum posse sacros generales canones condere, plenissimam indulgentiam dare visitantibus limina Apostolorum Petri et Pauli vel ad Terram Sanctam accedentibus, aut quibuscumque fidelibus vere et plene poenitentibus et confessis.

Nono, si credidisti et credis, omnes qui se contra 3018
fidem Romanae Ecclesiae erexerunt et in finali impoenitentia mortui fuerunt, damnatos fuisse et ad perpetua infernorum supplicia descendisse.

Decimo, si credidisti et adhuc credis, Romanum 3019
Pontificem circa administrationem sacramentorum Ecclesiae, salvis semper illis, quae sunt de integritate et necessitate sacramentorum, posse diversos ritus Ecclesiarum Christi tolerare, et etiam concedere, ut serventur.

Undecimo, si credidisti et credis, Armenos, qui Ro- 3020
mano Pontifici in diversis partibus orbis obediunt et formas et ritus Romanae Ecclesiae in administratione sacramentorum et in ecclesiasticis officiis, ieiuniis et aliis caerimoniis studiose et cum devotione observant, bene agere et illa agendo vitam aeternam mereri.

Duodecimo, si credidisti et credis, neminem de 3021
dignitate episcopali ad archiepiscopalem, patriarchalem vel catholicon posse transferri auctoritate propria, nec etiam auctoritate cuiuscumque principis saecularis, sive rex fuerit sive imperator, vel quicumque alius fultus qualicumque potestate et dignitate terrena.

1832 Tertiodecimo, si credidisti et adhuc credis, solum 3022
Romanum Pontificem, dubiis emergentibus circa fidem Catholicam, posse per determinationem authenticam, cui sit inviolabiliter adhaerendum, finem imponere, et esse verum et Catholicum quidquid ipse auc-

toritate clavium sibi traditarum a Christo
determinat esse verum: et quod determinat esse
falsum et haereticum, sic censendum.
3023 Quartodecimo, si credidisti et credis Novum et Vetus 783
Testamentum in omnibus libris, quos Romanae
Ecclesiae nobis tradidit auctoritas, veritatem in-
dubiam per omnia continere. . . .

De erroribus Armenorum.

[Ex eadem epistola ad Consolatorem.]

3024 (15) Post praedicta omnia, mirari cogimur vehementer, 532
(add. post n. 574) quod in quadam epistola, quae incipit: Honorabilibus 571
in Christo Patribus, subtrahis de LIII primis capitulis
capitula XIV. Primum, quod Spiritus Sanctus 460
procedit a Patre et Filio. Tertium, quod parvuli ex
primis parentibus contrahunt originale peccatum. 787
Sextum, quod animae ex toto purgatae separatae a 693
suis corporibus manifeste Deum vident. Nonum, quod
animae decedentium in mortali peccato in infernum
descendant. Duodecimum, quod baptismus deleat 857
originale et actuale peccatum. Decimum tertium, quod
Christus non destruxit descendendo ad inferos in-
feriorem infernum. Quintumdecimum, quod angeli
a Deo fuerunt creati boni. Trigesimum, quod effusio
sanguinis animalium nullam operatur remissionem
peccatorum. Trigesimum secundum, quod non iudicent
comestores piscium et olei in diebus ieiuniorum.
Trigesimum nonum, quod in Ecclesia Catholica bapti-
zati, si efficiantur infideles et postmodum convertantur,
non sunt iterum baptizandi. Quadragesimum,
quod parvuli ante octavum diem possunt baptizari, et
quod baptismus non potest esse in liquore alio
quam in vera aqua. Quadragesimum secundum, quod
Corpus Christi post verba consecrationis sit idem 874
numero, quod corpus natum de Virgine et immolatum
in cruce. Quadragesimum quintum, quod nullus, etiam
sanctus, Corpus Christi potest conficere, nisi sit sacer- 938
dos. Quadragesimum sextum, quod est de necessitate
salutis, confiteri proprio sacerdoti vel de licentia eius, 899
omnia peccata mortalia perfecte et distincte.

INDEX SYSTEMATICUS

RERUM, QUAE CUM DOGMATE COHAERENT.

REVELATIO.

Revelationis natura et indoles.

Stricte dicta revelatio seu locutio Dei ad homines est possibilis et utilis *1706* **1807** sq, supernaturalis 1636 1787 *2020* sqq, quoad veritates religiosas naturales moraliter, quoad supernaturales absolute necessaria **1786** 1808; signis externis credibilis fieri potest 1622 sqq 1627 1638 sq 1651 **1790** **1793** **1812**; non est imperfecta *1705*, neque ut talis per progressum perficienda 1637 sq 1656 1705 **1800**; neque ullo modo in alium sensum mutanda est **1818**. **Ia**

Revelationis obiecta praecipua (Mysteria).

Praeter veritates etiam rationi pervias revelatio christiana continet Mysteria tum *late dicta* ut aeterna Dei decreta 1785, tum *stricte dicta*, quae rationi omnino impervia sunt 1616 sq 1642 sqq 1655 *1662* 1668 sq 1682 *1709* **1795** **1816** *1915*, immo etiam angelicam intelligentiam transscendunt 1673, quae cum progressu scientiae intelligi aut demonstrari non possunt 1642 sqq 1668 sq 1671 sqq *1704* *1709* **1796** 1816 **1818**; tamen rationi non contradicunt 1634 sq 1649 *1706*, sed eam superant 1671 **1795**, et semper obscura manent 442 **1796**; non sunt inventa hominum communi bono adversantia 1634 *1707*. **Ib**
Mysteria Trinitatis et Incarnationis semel credidisse non sufficit *1215*.

Revelationis acceptatio (Fides).

Revelatio divina exigit fidem internam 1637 1681 **1789**, eamque divinam (i. e. ob auctoritatem Dei revelantis praestitam) 1789 sq 1811 sq, quae supponit revelationem prius factam 1622 1650, et usu rationis cognitam 1626 1651 1670 2146. **Ic**
Non tamen sufficit cognitio solum probabilis *1171*, nedum minus probabilis *1154*, neque mere subiectiva (Pseudo-Mysticorum) *1273*, nec sola interna experientia aut inspiratio privata 1812; sed requiritur notitia certa de facto revelationis 1623 sqq 1634 sqq 1639 *1715* **1790** **1812** 2106 sq.

Revelatio convenienter proposita et cognita prudenter repudiari nequit *1170* *1715*; est autem in sola Ecclesia catholica evidenter credibilis 1793 sq, sed ad fidem catholicam accipiendam nemo invitus cogendus est 1875; at revelatio sub Ecclesiae magisterio semel acceptata assensu suspenso in dubium vocari nequit 1794 1815; hinc dubium positivum non est basis theologicae inquisitionis (Hermes) 1619 sqq 1815; reprobandus est Indifferentismus omnis vel Latitudinarismus 1613 sq 1646 sq 1677 1689 *1715* sqq 1815 1874 1932, vel forma status a religione aliena 1615 1688 sqq *1757* *1777* sqq.

Rationis vires, officia, limites.

Id Non omnis certitudo soli fidei innititur *558*, sed ratio sine revelatione et gratia quasdam veritates religiosas cognoscere potest etiam ante susceptam fidem *1022* *1391* 1616 sq 1626 1650 1652 1670 1785 1795 1806 2072, ut Dei exsistentiam et infinitatem 1622, animae spiritualitatem et immortalitatem 1627, divinitatem revelationis Mosaicae 1623, et christianae 1624.

Ante fidei acceptationem ratio potest et debet certo cognoscere factum revelationis et motiva credibilitatis (praeambula fidei) *1171* *1273* 1623 sqq 1634 sq 1637 sqq 1651 1790 sqq 1799 1812 2145; inter quae eminent vaticinia et miracula Christi *1707* 1790 1813, et Ecclesiae mirabilis propagatio 1794.

Post susceptam fidem ratio potest aliquam mysteriorum intelligentiam assequi 1796; non tamen omnes veritates revelatas perspicere aut argumentis evidentibus probare 282 442 *578* sq 1616 1636 sq 1642 1655 sq 1668 sq 1671 sqq 1682 1709 *1714* 1796 1816 *1915*; sic lumine naturali attingere nequit finem suum supernaturalem eiusque media 1668 sq 1671 sqq 1791.

Humana ratio non est ab omni errore immunis *580* 1618, quare ipsi non nimis fidendum est 1679; non est autonoma, sed increatae veritati subiecta 1789 1810; neque unica norma est, qua veritates ad salutem necessariae cognoscantur 1616 sq 1619 sqq 1634 sq 1636 1639 *1704* sq 1786 1793 1808; non est aequiparanda religioni 1642 *1708*.

Homo non habet sentiendi, dicendi, scribendi libertatem immoderatam 1613 sq 1666 sqq 1674 1679 1690 *1779* 1877, sed limitatam 1932.

Mutua inter revelationem et rationem relatio.

Ie Revelatio et ratio sibi invicem contradicere non possunt 738 1634 sq 1797 sqq 2109 2146.

Ratio revelatas veritates explicat, tuetur, defendit 1634 sq 1652 1799.

Revelatio vero rationem ab erroribus liberat, illustrat, confirmat 195 788 1616 1634 sq 1642 sqq 1786 1799 1807, certitudinem et puritatem cognitionis naturalis fovet 1786; est Philosophiae rectrix infallibilis 1656 1681, et norma eius negativa *1714*; nec tantum Philosophus sed Philosophia ipsa magisterio fidei subest 1674 sqq 1682 sq *1710* *1714* 2073 2085 sq; et Theologiae ancillari debet 442 sq 1656 *1710* 2087 2120; hinc errores rationis recte et utiliter proscribuntur ab Ecclesia 1674 sqq *1711* 1798 1817 2093; cuius iudicio acquiescendum est etiam quoad res nondum definitas 1684 2113 sq.

Theologia aliter tractanda est atque scientia naturalis 442 sq 1642 1656 1666 sq 1670 sqq 1681 *1708* 1795 1808 2104; methodus et principia theologiae scholasticae reicienda non sunt 1680 *1713*; omnis speculatio de veritatibus revelatis inniti debet doctrinae Ecclesiae et Patrum 320 323 325 1616 sq 1619 sqq 1657 2086; atque etiam in verbis sana forma retinenda et terminologia communiter recepta servanda est 442 sq 1658 1800.

Revelationis fontes.

Fons revelationis scriptus sunt *libri canonici utriusque Testamenti* 32 84 92 96 162 245 706 sq 783 sq 2001 sqq 2110 sqq, quorum habetur versio authentica in Vulgata 785 1787. If

Hi libri integri cum omnibus suis partibus ut sacri et canonici suscipiendi sunt 784, tanquam a Deo, qui utriusque Testamenti auctor est 28 348 421 464 706 sq 1952 *2009* sqq, inspirati atque ut tales Ecclesiae traditi 783 sq 1787 1809 *2010* sq *2061* 2090 2115; et ad unanimem consensum Patrum et sensum Ecclesiae 785 995 1788 1944 secundum sana principia exegetica interpretandi sunt 1946 sqq 1979 sq 1997 sqq *2012* sqq *2061* 2100 sqq 2110 sqq 2115 sqq 2121 sqq 2129 sqq 2146.

Lectio s. Scripturae non omnibus necessaria est *1429* 1567, neque omnibus convenit *1439* sqq; attamen non omnino interdicitur 1630 sqq; versiones autem vernaculae non quaelibet permittuntur 1607 sq, nec sine notis et approbatione 1630 sqq.

Fons revelationis alter est *traditio ecclesiastica* 125 164 173 212 302 sq 308 336 349 442 783 sq 786 995 1469 sqq 1787 1792; Patrum auctoritas in rebus fidei et morum summa est 270 sqq 302 303 320 336 *1320* 1657 1788 1948 2083 2145 sqq; theologorum etiam doctrinae communes tenendae *609* *1576* *1579* 1652 1657 1680 sqq; moderni auctores non temere praeferendi sunt *1127*; Ecclesiae usus sunt norma credendi 140 995; «ut legem credendi lex statuat supplicandi» 139.

ECCLESIA.

Essentia.

Ecclesia est *Societas* a Christo Deo instituta 703 sq 1821 sqq IIa 1959 *2052* sqq 2088 2091 sqq 2145 constituens unum corpus mysticum sub Christo capite 468.

Est Societas supernaturalis 1959, perfecta et independens 330 sqq *498* 1698 *1719* sq 1841 sq 1847 1867 1869; visibilis et cognoscibilis ex *notis* ipsi inhaerentibus eamque ab aliis religiosis coetibus distinguentibus 86 223 247 347 430 sq 464 468 998 1686 1793 sq 1821 sqq 1955 sq; est hierarchica 42 45 150 272 361 424 426 434 *498* 675 687 853 960 966 sq 2145, monarchica

i. e. sub uno capite supremam potestatem habente constituta *633*
654 sq *1325* 1500 *1503* 1698 sq 1821 2091 2104; est ergo una,
sancta, catholica, apostolica 86 423 468 1686; est
omnibus ad salutem necessaria, «extra quam nulla salus»
nec remissio peccatorum 2 sqq 14 39 sq 246 sq 423 430 468 sq
714 999 sq 1085 1473 1613 sq 1646 sqq 1677 *1716* sq 1954 sqq
3009; est perpetua 1793 1821 1955; ipsi traditus est thesaurus
meritorum Christi infinitus 550 *757*.

II b Ecclesiae ***Membra*** sunt et esse debent (saltem voto) quicunque
salvari volunt 388 468 *575* sq *629*; non soli praedestinati aut
fideles *627* *629* *631* sq *647* 838 *1422* *1515*, sed perfecti et pec-
catores *473* *1413* sqq, principes et reges 1688 *1754*, orientales et
occidentales *1738*.

Ecclesia non est bipartita in carnalem et spiritualem *485*, neque in
tres ramos divisa scl. Romano-Catholicam, Graeco-Schismaticam,
Anglicanam 1685 sq.

Non-baptizati non pertinent ad corpus Ecclesiae 895.

Potestas.

Potestas docendi (Infallibilitas).

II c ***Factum*** infallibilitatis: Ecclesia est infallibilis 160 *767* *1444* 1617
1793 1967 sq 1969 2147, per inhabitantem Spiritum Sanctum 302, quo
iuvante depositum fidei inviolabiliter servat 159 sq *1445* *1501*, et
infallibiliter explicat 1797 sq 1800.

II d ***Subiectum*** infallibilitatis: *Papa* est infallibilis etiam sine consensu
Ecclesiae *1325*; cf. III f.

Concilia oecumenica simul cum Papa ea confirmante 164 173 212 226 sq
768 *1723*, quae universam Ecclesiam repraesentant 270 sqq 349
657 sqq *769* sq 999 sq 1085 sq, docentur a Spiritu Sancto 930; quare
nunquam erraverunt in rebus fidei aut morum *1723*; constituuntur
episcopis 340; non pendent a praesentia principum 331 340; con-
vocanda, transferenda, dissolvenda sunt a Papa 740.

Concilia particularia et nationalia non sunt infallibilia
1593 *1736*; hinc in rebus fidei vel morum non ferunt irre-
fragabile iudicium *1511* *1539* *1736*; porro dioecesana non
iudicant de decretis sedium superiorum *1511*.

Ecclesia per orbem dispersa infallibilis est in proponenda doctrina
Christi tradita 1683 1792.

II e ***Obiectum*** infallibilitatis: Sunt res ad fidem et mores pertinentes
767 *786* *1449* sq 1792 1797 sq 1800, non vero res mere discipli-
nares 333; sunt interpretatio veri sensus sacrae Scripturae 32 786
995 1788, damnatio errorum circa fidem et mores 161, atque etiam
facta dogmatica 224 sqq 1098 sq 1350 *1513* sq.

II f ***Exercitium*** infallibilitatis: Ecclesia infallibilitatem suam exercet sive
sollemni iudicio sive ordinario magisterio universali
1683 1792, definiendo veritatem revelatam *1721*, invigilando fidei
subditorum *1444*, idque iure et officio 1797 sq; non potest negligere
veritatem *1449*, neque eam impugnare *1450*, neque permittere

obscurationem veritatum graviorum fidei aut morum *489* *1445* sq
1449 *1501* *1552* sq *1567* *1576* sq; nec potest constituere disciplinam
nocivam *1578*; hinc eius iudicio acquiescendum est etiam in rebus
nondum definitis 1683 sq *1722* 1819 sq; nec sufficit silentium ob-
sequiosum 1350.

Potestas regendi (Iurisdictio).

Natura iurisdictionis: Ecclesia habet iurisdictionem omnimodam et II g
directam in rebus religiosis *1285* sqq *1502* *1505* 1841 1847, et
saltem indirectam in temporalibus *1724*, eamque perpetuam 287
1577 1688 1696 2093; quare ei competit potestas legifera, iudi-
cialis, coactiva *499* sq *1504* 1697 *1724*; punit speciatim cen-
suris ecclesiasticis 357 *499* sq *591* sqq *610* *645* 681 sqq *763* sq
1440 sq *1546* sqq; non tamen de se ultione cruenta 401; et haec
iurisdictio non pendet a probitate vel praedestinatione subiecti *486*
545 *588* *595* *637* *646* *648* *650* *656* 661.

Obiecta et *functiones* iurisdictionis ecclesiasticae praecipue haec sunt: II h
Administratio sacramentorum 437 *491* sqq 931 *1744*: in
specie causae matrimoniales 973 sq 978 982 1454 *1559* sq 1640
1768 sqq 1865 1991 sqq 2066 sqq; praedicatio verbi divini 434
449 sqq 687 sq; electio et ordinatio episcoporum 339 363
1750 sq 1842, et clericorum 960 967; cura religiosorum et mo-
nialium *1752* sq; concessio indulgentiarum 467 550 *622* *676* *729*
989 998 1471; institutio festorum *1573*; directio studii theo-
logici 442 1666 sqq *1733* *1746* 1843 sqq, lectionis et inter-
pretationis S. Scripturae *1567* 1602 sqq 1630 sqq 1941 sqq
1979 sq 1997 sqq 2001 sqq, institutionis religiosae (in scholis)
1695 *1745* sqq; generatim cura rerum sacrarum omnium et
aliquatenus etiam temporalium et externarum 361 *455* *495* 655 sq
1286 sq *1504* *1696* sq *1724* sqq 1841.

Relationes.

Ad Statum: Ecclesia in rebus suis independens est a potestate II i
civili 305 333 361 *1575* 1697 sq *1719* sq *1730* sqq *1741* sqq 1847
1867 1869, speciatim in causis matrimonialibus cf. II h; non est
arcenda a scholis 1615 *1755* 1867 1870 1995; quarum optimum
est fundamentum 1850; non obest civitatum saluti temporali 1936;
neque invidet «recentiori civitatum disciplinae» 1878 sq.

Iurisdictio eius extenditur etiam super principes et reges *1754* et
nationes 1688, super vitam publicam, familiam, educationem (in
scholis christianis) *1745* sqq 1995; quare potest leges iniustas irri-
tare 1842, et brachium saeculare invocare 401 468 sq *640* 682
773 1689 sqq.

Ecclesiae nationales a Papa independentes non sunt tolerandae
1324 *1737*.

Ecclesia non est a statu separanda 1615 *1755* 1995 2092 sq.

Ad Scientias: Ecclesia auctoritatem habet in Philosophos et Philo- II k
sophiam 1682 *1710*, etiam in rebus nondum definitis 1683 sq;
quare errores philosophicos tolerare non debet 1674 sqq

1711; errores in fide non possunt esse legitimae conclusiones scientificae 1797 sq; a propriis autem methodis Ecclesia scientias non arcet 1799, neque reprobat studia scientifica 1878 sq.

III l *Ad* ***Culturam:*** Ecclesia prodest culturae humanae *1740* 1799 1878 1936; non obest verae libertati 1873 1876 sq 1932 1936; potest in rebus disciplinaribus temporum variis condicionibus se accommodare 1931.

ROMANUS PONTIFEX.

S. PETRUS Apostolorum Princeps.

III a Christus promisit et contulit beato PETRO primatum iurisdictionis in universam Ecclesiam 163 **1822** sq; hinc PETRUS est Princeps Apostolorum 351 *496* 694 1823 sq, et maior Sancto Paulo *1091*; est Vicarius Christi 673, Ecclesiae fundamentum 351 **1821** 1824 1976 et caput *633* et principium unitatis visibile **247 1821** 1960 sq.

PETRUS habet successores 468 sq *766*, et iure quidem divino perpetuos **1824** sq; quae successio invenitur in episcopo Urbis Romae 1824.

Tres sedes S. PETRI exhibentur 163.

Ipse fundavit Ecclesiam Romanam 1824, et simul cum Paulo a Nerone interfectus esse traditur 163.

Romanus Pontifex Successor S. PETRI.

Primatus Iurisdictionis.

III b ***Exsistentia*** Primatus: Romanus Pontifex tenet (et semper tenuit) primatum in universam Ecclesiam 41 44 87 100 **109** sq **112 149 163** 230 247 **298** 326 332 350 sq 357 436 **466** 468 *484* 674 **694** *730* **740** *765* sqq 999 sq *1319* sq *1322* sqq 1473 **1500** 1734 **1826** sqq 1831 sqq 1960 sq *2055* sqq 3003 3004 sqq 3008 sqq; hic primatus est summus et plenus **466 694**; non est introductus per Ecclesiam *1503*, neque ab Imperatore (Rom.) *635*, sed immediate a Christo institutus *765* sq, qui in persona PETRI episcopum Romanum caput totius Ecclesiae fecit *765* 999 **1824** 3010 sqq, idque unicum 468 sq *653 1091*, nec solum ministeriale *1503*, ita ut iure divino habeat supremam potestatem 466 694 1500 **1825** sq 1831, et privilegia immutabilia 332, quamvis forte sit malus *588*, vel non praedestinatus *637 646 648*.

Est ergo Romanus Pontifex PETRI successor 87 466 *617* 674 694 998 1677 **1824** sqq 1832 sqq 3004, et vicarius Christi *617* 679 694 *765* 998 1500 1826.

III c ***Extensio*** Primatus: Romanus Pontifex auctoritatem habet super Concilia 717 **740** *768 1319 1323* sq *1506* sqq *1574 1598* sq; iurisdictionem habet in episcopos **1500** 1506 sqq **1823** *1904* sq 1961; quare est superior ordinarius dioecesium 1500, quod tamen non nocet iurisdictioni episcoporum, sed eam roborat 466 1828 1962; aliquam potestatem habet in principes et res publicas *1322*

1754; et generatim omnis homo ei subiectus est quoad res sacras 468 sq *1734* 1827 **1831**.

Functiones Primatus: Romanus Pontifex pascit, regit, gubernat totam Ecclesiam 109 sq 468 sq 694 1500 1698 sq 1826 1831; habet plenam potestatem rerum spiritualium *1323* sq; hinc disponit de thesauro Ecclesiae 551, concedit indulgentias *622 729 757*; indicit, transfert, dissolvit Concilia 740; constituit episcopos 968; dispensat in legibus Ecclesiae *491* sqq *731*; est summus iudex 331 352 *1440* 1830, a quo nulla datur appellatio 54 330 sq 333 341 352 469 **717 1830** 3014; potest statuere casus reservatos 903, eosque pro tota Ecclesia *1545*. III d

Consequentiae: Romanus Pontifex est Pater omnium Christianorum III e
694; est radix unitatis Ecclesiae 1686; hinc: »Ubi Papa, ibi Ecclesia« 1500 1686; oboedientia ei praestari debet quoad iura Ecclesiae 998 1698 sq; ipse nullius iudicio subest 330 353 1842 3014, neque subiacet Imperatori (Romano) *497*; libere agit in universa Ecclesia *1734*; quare etiam invito gubernio civili commercium exercere potest cum episcopis et omnibus fidelibus *1749* **1829**; quibus forum eius semper patet 466; litterae eius valent et promulgari possunt etiam sine gubernii civilis venia *1728* 1847, sine qua etiam gratiae eius valent *1729*; non debet se adaptare liberalismo moderno *1780*.

Infallibilitas Romani Pontificis.

Romanus Pontifex est infallibilis 100 109 sq 160 **171** sq 351 *730* III f
1000 *1319*, quando «ex cathedra loquitur» **1839** sq; hinc est supremus Doctor Ecclesiae 694 **1832** sqq, cuius definita sententia irretractabilis est 109 sq 159 **1830** 1880, et irreformabilis etiam ante consensum Ecclesiae (docentis) *1325*, vel Concilii universalis *768* 1839.

Romanus Pontifex nunquam erravit in rebus fidei aut morum 171 sqq 273 *1723* **1836**; quare recte dicitur fidei propugnator 129, cuius munus est fidei veritates definire et defendere 466, quod nunquam fit in detrimentum scientiae 1679 *1712*.

Principatus civilis Romani Pontificis.

Regnum spirituale Romani Pontificis cum temporali principatu com- III g
patibile est *1775*; abrogatio huius principatus non prodest Ecclesiae *1776*; quare non est privandus omni dominio et cura temporali *1727*.

Electio et persona.

Romanus Pontifex iure a Cardinalibus eligitur *620*; rite electus, III h
etsi malus, est verus Ecclesiae Pastor *646 648 650* **674** eiusque caput, quamvis forte non sit praedestinatus *588 637* sqq.

Ratione officii recte vocatur Sanctissimus *649*.

Sedes Romana.

III i Sedes Romana est sedes S. PETRI 163 298 351 694 1824, quae (invito Papa) transferri nequit *1735*; quare Ecclesia Urbis Romae est mater et magistra omnium fidelium 433 436 460 *617* *2056*, et omnium ecclesiarum 859 946 999 sq, quibus est praestantior 163 *621*, super quas tenet principatum potestatis 436.

DEUS UNUS.

Dei exsistentia et cognoscibilitas.

IV a Exsistit Deus 2 sq 6 sq 9 sqq 13 15 17 19 39 54 86 703 994 1782 1801; quod rationis lumine certo cognosci potest 1622 1650 1670 sqq 1785 1806 2072 2145, etiam sine gratia *1391*; insuper Deus se ipsum revelavit 1785 sqq; hinc eius exsistentia etiam credi potest et debet 1782; immediata autem Dei visio animae non est naturalis *475*, multo minus illi essentialis aut congenita aut cum ipso lumine intellectus identica est *1659* *1662* sq *1927*; neque Deus immediate in rebus manifestatur *1891* sqq; «Deus est» et «Deus non est» non significat idem *555*.

Dei essentia et attributa.

IV b Deus non est nisi unus 2 sq 6 sq 9 sqq 13 15 17 19 39 54 86 703 994 1782 1801, distinctus a mundo 433 *507* *523* *1660* sq *1664* *1701* 1782 1803 sq *1891* sqq 2108; non coepit simul cum mundo *501*; Deus solus est ab aeterno 391, super omnia excelsus et beatus 1782.

In Deo varia attributa distinguuntur 2 sq 39 389 428 sqq *505* 1782; nulla tamen est distinctio realis inter haec et naturam vel inter ipsa 294 389 993; neque ideo omnis distinctio in Deo reici debet *523* sq.

Dei relationes ad extra.

IV c Deus cognoscit ab aeterno omnia 1782, bona et mala 321, etiam libera futura 1784; in operando ad extra liber est 706 1655 1783 1805; habet potestatem infinitam 210; potuit aliter facere quae fecit *374*.

Non exsistit duplex principium mundi bonum et malum 19 sqq 29 54 86 237 343 421 461 706 sq 994 1783 1801; nam Deus est fons omnis veritatis et potestatis 1649; est etiam unus idemque in Vetere et Novo Testamento 28 348 421 706.

DEUS TRINUS.

Unitas Naturae.

V a Sunt in Deo tres Personae, quae tamen sunt unus Deus 2 sqq 13 15 17 19 39 48 51 54 82 sq 201 213 231 254 275 278 sqq

294 296 343 389 428 431 sq 420 sq 461 691 703 sq 993 994 1595 sq *1915*; sunt scilicet una natura, una essentia seu coessentiales, una substantia seu consubstantiales 19 59 66 74 83 86 213 254 275 277 sqq 343 420 428 431 sq 461 703 sq 708 993 sq; sunt coaequales, coaeternae, coomnipotentes 13 19 39 54 68 70 75 78 sq 254 276 sqq 343 *368* 428 461 703 sq 708; aeque omnipraesentes, adorabiles, omnisciae, immensae, vivificantes 39 75 79 sq 254 703 sq; inseparabiles in essendo 48 281, in agendo (creando) 19 77 79 281 284 428 461; unum principium operationis ad extra 77 254 281 284 421 428 703, speciatim in efficienda Incarnatione 284 429.

Trinitas Personarum.

Pater est substantia simplex et indivisibilis 432; non est V b
factus, nec creatus, nec genitus, nec procedens 3 19 39 275 345 sq; neque generando quidquam de sua substantia amittit 432; sed omnia habet ex se, est principium sine principio 703 sq; est omnipotens 2 6 9 13 15, invisibilis, impassibilis, immortalis, incomprehensibilis, immutabilis 3; cum Filio est causa (secundum Graecos) vel (secundum Latinos) principium S. Spiritus 691; est creator coeli et terrae 3 6, visibilium et invisibilium 9 13 54 86 994.

Filius est Deus 2 sqq 13 16 sqq 39 49 sqq 54 61 63 68 sqq 77 sqq V c
86 148 233 705 708 993 sq, consubstantialis Patri 54 86; non est extensio quaedam a Patre 66; non est creatus 13 39 48 61; sed genitus ex natura vel substantia Patris 13 19 sq 48 54 69 86 275 sq 281 344 sqq 432 462 703 sq 708 994, et solius Patris 40 428 703 sq, idque ab aeterno 214; hinc est eius Filius naturalis, non adoptivus 276.

Filius non est materia ex qua Deus creavit *1909*, sed per ipsum omnia facta sunt 54 77 86; ipse regit omnia 422; ut Filius non est praedestinatus 285, ipse solus incarnatus est 282 285 422; non melius dicitur Verbum quam Filius 1597.

De Verbo incarnato v. VIII a sqq.]

Spiritus Sanctus est verus Deus 2 sqq 13 sqq 39 51 54 58 sqq V d
74 275 sqq 296 1084, a Patre Filioque procedens 83 86 277 345 428 460 463 691 703 994 1084, non est Verbum amatum *1916*, nec Pater Christi 282, neque anima mundi 370, neque generat filios promissionis 243; est inspirator non solum Legis et Prophetarum, sed utriusque Testamenti 13 345 sq 706 sq 783 1787; est causa incarnationis 290 344 429, est vivificator 86; inhabitat in Ecclesia 302; mittitur apostolis et fidelibus et operatur in ipsis 13; docet Concilium universale 930; agit in sacramentis 424; accipitur cum gratia sanctificante 799; dat septem dona 83; datur specialiter in confirmatione 697, et ordinatione 964.

Explicationes variae et modus loquendi.

Hae tres Personae sunt inter se realiter distinctae 39 231 281 V e
523 sq 703 sqq; at unaquaeque est tota in aliis (circuminsessio)

703 sq; unaquaeque unus verus plenus Deus 279 343 420 461; in iis nihil est prius aut posterius 39; deitas in singulis non minuitur, in tribus non augetur 279.
Personae cum essentia non constituunt quaternitatem 431 sq; neque ob Incarnationem fit quaternitas 269 283.
Realitas, idealitas, moralitas non sunt personae *1916*.
Deus non est dicendus triplex, sed trinus 278; non unus Deus in tribus Personis distinctus, sed in tribus Personis distinctis 1596.
Non est statuenda realis distinctio naturam inter et personas (subsistentias) 389 431; est tamen aliqua distinctio facienda *523* sq.
Formulae: Voluntas genuit voluntatem, sapientia genuit sapientiam, recte intelligendae sunt 294 296.
Haec veritas revelata est Mysterium 1655 *1915* sq.

CREATIO.

Creator.

VI a Deus trinus 48 79 281 421; mundum ex nihilo creavit 2 sqq 19 21 29 54 86 235 343 421 428 467 706 994 1782 sq 1801 1805, quando voluit *377* *386* 706, non ab aeterno 391 *501* sq, sed ab initio temporis 428 1783, non necessario *501* *503*, sed libere ex bonitate sua *377* *607* 706 1655 1783 1805 *1908*; verum Deus non est unica causa verorum effectuum *559* sqq.
Creationem falso explicant Origenistae 203 sqq, Ekardus *501* sqq, Ontologistae *1665*, Rosmini *1905* sqq, Pantheistae 1803 sq, Emanatianistae 34 232 *1665* 1804.

Creaturae.

VI b ***Duplex creatura*** distinguenda est: visibilis et invisibilis, corporalis et spiritualis 9 13 19 54 86 428 461 706 994 1783 1802 1804 sq; natura creata, etiam materia, de se est bona 37 236 sq 242 421 425 706 713, est mutabilis 706, non est idem ac Verbum *1909*, neque est purum nihil 408 *1901* sqq, neque omnia unum sunt *522*.
VI c ***Angeli*** exsistunt et sunt spirituales 428 461 706 994 1783 1802 1804 sq, non propagantur *533*; ipse diabolus creatus est bonus 237.
VI d ***Homo*** non est Dei substantia 1701, sed est creatus 243 1783 1801 1806; constat ex duabus substantiis 295, scl. ex anima seu spiritu et corpore seu carne 285 1783; est ergo caro intellectualiter animata 255.
Anima humana non est pars divinae substantiae aut unum quid cum Verbo 20 31 235 333 *511* sqq *527* sqq; sed creatur a Deo 20 170 *527*, ex nihilo 333, non praeexsistit 203 236; non generatur a parentibus *533* *1910*; neque a sensitiva evolvitur ad intellectivam *1910* sqq; est substantia 285 295, non una in omnibus 738, sed in singulis una 338; non est naturaliter aut bona aut mala 236 243 *642*.

Anima est rationalis et intellectualis 148 216 255 290 338 344 393 422 429 480 738; sed non est ipsa unicum obiectum evidentis cognitionis *557*; est immortalis 2 sqq 16 40 86 738; unitur cum corpore non accidentaliter *1911* sq *1914*, sed est corporis forma vere per se et essentialiter 480 sq 738 1655; est praedita libertate 129 sq 133 sq 140 174 181 186 316 sq 322 325 348 *376* *776* 793 797 *1027* sq *1039* *1065* sqq *1093* sqq *1291* *1360*, quae libertas probari potest tum ex Scriptura *1041*, tum ratione 1650.
[De anima separata v. XIV a et b.]
Homo natura sua est ens sociale 1856, unde omnes pares esse non possunt 1849 1851; non est independens 1789; nec potest se dispensare a lege divina *1421*, sed semper debet se Deo submittere *509*. VI e

Finis Creationis et Providentia.

Finis, quem Deus in creando habuit, non est ipsius beatitudo 1783, sed eius gloria externa 1805 per manifestationem bonitatis suae 1783. VI f
Homo in hac vita non est finaliter beatus *474* sq; nec potest circa beatitudinem suam indifferenter aut passive se habere *1334*, neque etiam iugi profectu ex se ipso ad eam pervenire *471* sqq.
Providentia sua Deus gubernat visibilia et invisibilia 421 1784 vere agendo in mundum et homines *1702*; ipse potest mala impedire *378*; non vult mala sicut bona *514*; et peccata permittit tantum 816; non debet oboedire diabolo *586*; neque omnipotentiam suam nobis communicat aut subicit *1217* sq; homo non est sub directione astrorum 35 239, nec fato regitur *377*. VI g

ELEVATIO et LAPSUS.

Ordo supernaturalis.

Deus elevavit creaturas rationales (Angelos et homines) ad statum exigentiam naturalem excedentem *1001* sqq *1021* sqq *1079* 1671 sqq, qui non est transformatio in Deum *510*, aut in unigenitum Dei Filium *511* sq; neque identificatio cum humanitate Christi *520* sqq, neque manifestatio ipsius esse in plenitudine suae formae realis *1926*, VII a
sed est destinatio ad finem supernaturalem 1786, qui consistit in Dei visione et fruitione 530 693, ad quem homo per actus supernaturales tendere debet 180 190 198 714 809 842 *1002* *1004* sq *1011* sqq *1023* *1207*; quare distinguendum est inter opus naturaliter (moraliter) bonum et opus meritorium finis supernaturalis 190 *1008* *1034* *1036* sqq *1061* sq *1065* *1289* sq *1394* *1524*.

Homo primigenius.

(Status naturae integrae.)

Primus homo conditus est sine peccato 316 793; habuit liberum arbitrium 133 186 316 793, et dona supernaturalia *1008* *1024*, integritatis 192 *1026*, atque immortalitatis 101 *1006* *1078* *1517*. VII b

Gratia (iustitia) primi hominis non erat sequela creationis neque ipsi naturae debita *1008 1023* sq *1026 1084* sqq; sed Deus hominem creare potuit sine hac gratia supernaturali *1021 1023* sq *1079*; etiam talem qualis nunc nascitur *1055 1516*.

Ad conservandum statum primigenium homo egebat gratia 192 *1001* sqq; et merita eius non erant mere humana et naturalia *1001* sqq *1007 1009 1384*.

Peccatum originale.

VII c Adam per peccatum (originans) perdidit sanctitatem et iustitiam totusque secundum corpus et animam in deterius commutatus est 174 788.

Haec Adae praevaricatio non ipsi soli nocuit, sed tota propago ex ea contraxit peccatum (originatum) 101 130 175 316 348 *379 536* 711 789 sqq 793 1643 sqq; quod tamen non consistit in concupiscentia, quae improprio sensu peccatum appellatur 792.

Peccatum originale non imitatione sed propagatione seu generatione ex semine Adae transfunditur 711 790 sq 795; est verum peccatum 101 174 sq 789 sqq, et reatus culpae *379*; est unicuique proprium 790 795, quamvis non personale *532*; inest ipsis parvulis 102 410 *532* 753 791 Christianorum aeque atque infidelium *534*; est voluntarium, non habituali voluntate parvuli *1048*, sed ratione originis *1047*; et differt a peccato actuali ratione consensus 410, atque etiam ratione poenae, quae pro peccato originali solo est carentia visionis Dei 410, sed alio modo atque in reliquis damnatis 321 410 464 693, cum parvuli nonbaptizati damnentur quidem (poena damni) neque tamen Deum actu odio habeant *1049*, nec poenam ignis (sensus) sustineant *1526*.

Deletur peccatum originale in baptismo regenerationis 101 sq 329 348 790 sq, qui saltem voto suscipiendus est (bapt. flaminis) 388.

Homo non debet pro peccato originali poenitentiam agere per totam vitam *1309*.

B. V. Maria peccatum originale omnino non contraxit 256 792 *1073* 1100 1641.

Homo lapsus.

(Sequelae peccati originalis. Status naturae lapsae.)

VII d Homo per peccatum Adae mortalis factus est 101 175 793, et sub potestate diaboli 788.

Intellectus eius obscuratus est 174 195 788 1616 1627 1634 sq 1643.

Libertas voluntatis seu capacitas ad bonum (supernaturale) plane excidit 105 130 133 136 181 186 194 317 811; et quoad reliqua (naturalia) liberum arbitrium destructum quidem non est *776* 813 *1065 1298 1388*, sed attenuatum 181 198 793; potest tamen homo quaedam bona (naturalia) etiam sine gratia agere *1008 1027* sqq *1036* sqq 1065 *1351* sqq *1372 1388 1414 1524*; etsi sine speciali privilegio non omnia venialia peccata vitare potest 107 sq 471 804 833 *1275* sq *1282*.

Ergo non omnia opera infidelium seu peccatorum sunt peccata aut splendida vitia *1025 1035 1298*; neque in omnibus actibus serviunt cupiditati dominanti *1040 1523*; et materialia peccata, quae coacte seu ex ignorantia invincibili fiunt, non sunt formalia propter voluntatem Adae *1291* sq.

Inest homini lapso fomes peccati a quo penitus se liberare nequit 793 *1275*; quo tamen non impeditur ingressus in coelum *743* 792; nam concupiscentiae motus involuntarii non sunt transgressio legis *1050* sq 1075.

REPARATIO.

CHRISTUS DEUS-HOMO REDEMPTOR.

Persona Christi.

(Incarnatio. Christologia.)

Verus Deus.

Christus est verus Deus 2 sqq 20 33 39 54 86 113 sq 116 sq 143 sq VIII a
148 220 224 283 288 290 344 393 422 480 993 994 *2027* sqq 2088 2096; unde recte dicitur Verbum Patris 118 sq 224; ipsi consubstantialis 54 86 148 220 708 993, aequalis Patri 118, Deus ex Deo 84, Deus de Deo 86, genitus non factus 39, unigenitus 86, unus de Trinitate 173 216 222 255 291 *375* 708.

Verus Homo.

Idem Christus est verus homo 13 25 33 39 52 114 143 sq 148 220 VIII b
258 283 288 290 344 393 422 429 462 480 708 1463; vere ex matre genitus 285 422 708 993; habet animam rationalem 25 148 216 255 283 290 344 422 429 462 480 708 710, vere humanam 65 *204*, intellectualem 216 223 255 480, quae tamen non prius exstitit 204; et habet corpus 26 148 290 480 708 710, i. e. veram carnem humanam 20 216 255 393 422 429, non phantasticam 20 344 462, statim ab initio cum divinitate coniunctam 205; et eius anima est vere, per se et essentialiter forma corporis 216 480.

Duae Naturae.

Sunt igitur in Christo duae naturae 33 52 143 sq 148 168 213 sqq VIII c
285 288 422 429 710 1463, quae substantialiter quidem differunt 260; tamen sunt indivisae 259, inseparabiles 283 288 290, inconvertibiles 27 54 162 290, inconfusae 219 sq 259 288 290; quare dicitur esse «ex duabus et in duabus naturis» 259 462 708.

Utraque natura retinet proprietates suas 262 288 290 708, et facultates intelligendi et volendi 263 265 sqq 288 344; et habet operationes duas 144 251 sq 264 sqq 288 sq 291 sq 302 344.

Voluntates duae sibi invicem non sunt contrariae 251 sq 288 sqq; operatio θεανδρική, quae dicitur, recte intelligenda est 268.

Una Persona.

(Unio hypostatica.)

VIII d Christus est una tantum persona 20 215 sqq 251 sq 269 283 337 422 429 1462; ita ut Deus et homo in eo sit unus idemque 215 sqq 257 259 288 sqq 708, totus Deus-homo et totus homo-Deus 168; ipse consubstantialis Deo et homini 148 220 257.

Naturae autem unitae sunt non solum per homonymiam, gratiam, dignitatem, auctoritatem, operationem, relationem, confusionem, affectum et virtutem 115 121 216 708, neque per solam nominationem vel adorationem 216, neque per conversionem unius naturae in alteram 40,

sed uniuntur secundum subsistentiam (*ὑπόστασιν*), quae dicitur unio hypostatica 13 115 sq 148 216 sqq 226 261 288 292 344 429 462 480 708 1463, quae facta est a primo momento Incarnationis 224 250. Unio hypostatica falso explicatur a Rosmini *1917*.

Sequelae et modus loquendi.

VIII e Christus non est tantum dicendus *θεοφόρος* vel deificus 117 312, vel habitatio Dei 123 708, neque una natura composita 288.

Ex unicitate personae sequitur communicatio idiomatum seu praedicatio reciproca proprietatum et operationum 116 124 222 224 248 *375 1339*; hinc agnoëtae erraverunt 248.

Operationes naturae humanae dignificantur a divinitate coniuncta *1019*.

Ipsa humanitas Christi est adoranda 120 221; et quidem directe ut unita cum divinitate 224 *1561*; adoratione una, non duplici 221, et amanda est etiam a perfectis *1255*; qui cultus latreuticus convenit speciatim etiam Christo eucharistico *478* 888, et sacratissimo Cordi Iesu *1563*.

Homo Christus est Filius Dei unicus 2, et naturalis 143 333 1460; nullo modo adoptivus 299 309 sqq 344 462 3007, servus nonnisi allegorice propter oboedientiam 310 313; non est filius Spiritus Sancti 282; at vere hominis filius 20 422; potest dici minor Patre et Spiritu Sancto, maior vel minor se ipso 285; non potest dici innascibilis 26; immo habet duas nativitates, aeternam ut Deus et temporalem ut homo 257 290 344.

VIII f Christus fuit sanctus et sine peccato conceptus, natus, mortuus 13 65 122 148 224 sq 251 258 286 290 320 711; immo impeccabilis etiam ante resurrectionem 224; quare non indigebat purificatione *1314*; habuit septem dona Spiritus Sancti 83, in specie etiam timorem Dei *378*; non fuit passionibus subiectus nec profectu melioratus est 224; non pro se ipso sacrificium obtulit 122; fuit liber in passione 215 255 263; patravit miracula 215 1624 1790 1813 2084, propria virtute 121, et edidit prophetias 1790.

In Christo recte quidem distingui possunt tres substantiae: Verbum, anima, caro 285 295; sed melius dicitur una persona et duae substantiae Dei et hominis 148 312.

Christus, non vero Verbum, est natus, factus, praedestinatus 285; ut homo non est omnipraesens 307.

Christus ut Deus est impassibilis, immortalis, aeternus, ut homo est passibilis, mortalis, temporalis 27 72 257 327 sq 344 422 429 462 708.

Haec veritas revelata Incarnationis est Mysterium 1668 sq.

Opus Christi.

(Redemptio. Soteriologia.)

Cum neque per vires naturae neque per legem Mosaicam homo lapsus reparari posset 793 811, sed solum per merita Christi 711 790 795 809 820 *1001*, Christus homo factus est propter nostram salutem 9 sq 13 16 40 54 86 371 429; et mortuus est, «ut natura per Adam perdita per illum repararetur» 194 794 800; per mortem crucis nos a peccatis redemit et Patri reconciliavit 286 993 sq; hinc est Redemptor et Mediator Dei et hominum 711 790 831; satisfecit pro peccatis totius mundi 122 sqq 286 319 323 462 480 794 sq 799 809 820 *1096 1294* sqq *1409*; quae satisfactio est infinita 319 552 *1019*. VIII g

Mysteria vitae Christi.

Christus incarnatus et conceptus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine 2 sqq 13 40 54 65 86 255 422 708 994; VIII h

deinde natus est (de Spiritu Sancto) ex Maria Virgine 2 sqq 122 143 sq 148 173 233 344 422 709 sqq; non fuit filius Sancti Ioseph 993; manducavit, bibit, dormivit, fatigatus est 422; esurivit, sitivit, doluit, flevit 20; fuit pauper, sed non absolute *494 577*;

passus est 2 sqq 13 34 54 86 143 sq 173 422 480; pro omnibus 319 462 480 531, etiam pro damnatis 323;

crucifixus sub Pontio Pilato 2 sqq 20 86 222 255;

mortuus est 3 sqq 16 20 286 320 422 429 711, pro omnibus hominibus 122 sqq 480 794 *1096 1294* sq *1382*, non pro daemonibus 209; pro nobis peccatum factus est 286, et sacrificium obtulit 938 sq 951; ex cuius latere post mortem aperto vera fluxit aqua, non phlegma 416 sq 480; (de sanguine sparso Ecclesia nihil definivit 718);

sepultus est 2 sqq 20 86 344;

descendit ad inferos 3 6 40 462, in anima *385* 429; sed infernum non abrogavit *532*;

resurrexit tertia die 2 sqq 13 16 20 40 54 86 255 994 *2036* 2084, propria virtute 286, vera carnis resurrectione 200 344 429, animae ad corpus resumptione 422 462; et vere deinde, sed sine indigentia, manducavit 344 422;

ascendit in coelum 2 sqq 13 20 54 86; cum carne et anima 13 344 429.

sedet ad dexteram Patris 2 sqq 13 16 86, iuxta modum exsistendi naturalem 874;

regnat in aeternum 9 13 16 86;
iudicabit vivos et mortuos 2 sqq 13 40 54 86 287 344 422 427 429 462 994, veniens in corpore suo 13 255.

MARIA MATER DEI ET VIRGO.

VIII i Maria est Mater Christi ideoque vere et proprie Dei genitrix 91 113 143 201 sq 214 218 256 sq 290 422 708 993 1462; sed genuit tantum Filium, non Trinitatem 284.

VIII k Maria fuit Virgo inviolata 20 91 113 143 sq 201 sq 214 255 sq 282 290 344 429 462 708 735 993 1462; et perpetuo remansit (ante partum et in partu et post partum) 91 256 282 993; quare purificatione non indigebat *1314*.

Concepta est immaculata i. e. sine labe originalis peccati 256 734 sq 792 *1073* 1100 1641, sed non ob semen incorruptum ad eam transfusum *1924*; neque passa aut mortua est ob peccatum originale *1073*.

Ex speciali privilegio erat libera ab omni peccato, etiam veniali 833; opera bona externa peregit *1260*; intercedit apud Deum pro hominibus 734; quare Maria laude digna est *1316*, et etiam a perfectis amanda *1255* sq.

[De Assumptione B. M. V. cf. 1641 notam.]

IUSTIFICATIO.

Iustificationis notio.

IX a Iustificatio non consistit formaliter in sola remissione peccatorum 483 799 821, quae quidem semper cum ea coniuncta est *1031* sqq *1043*, neque in oboedientia mandatorum *1042*, neque in favore Dei externo 821, neque in iustitiae et meritorum Christi mere externa imputatione 820 sq, neque in eo quod peccata tantummodo teguntur aut non imputantur *742* 792 804 *1925*;

sed est sanctificatio et renovatio interna, qua deletur reatus peccati, supernaturalis exaltatio hominis ad statum adoptionis filiorum Dei et consortium divinae naturae per gratiam et inhabitantem Spiritum Sanctum 197 *742* 792 795 sq 799 sq 809 sq *1018* *1021* *1031* sqq *1042* sq *1069*.

Causae iustificationis variae enumerantur 799 807.

Iustificationis via.

IX b Quamvis nihil eorum, quae iustificationem praecedunt, eam mereatur, sed omnia per gratiam fiant 176 sqq 187 194 sq 790 798 sqq 811 813 *1042* et meritis Christi nitantur 103 sq 186 197 sq 790 794 sq 800 809 sq 820 993, homo tamen potest et debet se ad iustificationem disponere 797 sqq 814 819 823 897 915 *1029* sq *1418*, actibus supernaturalibus 811 sqq *1042*, quibus correspondet mensura iustificationis sequentis 799.

Dispositio fit actibus fidei, spei, caritatis, poenitentiae 798 894 897 sq 914; qui non sunt tantum fructus ac signa iam acceptae iustitiae 834.

Fides est necessarium fundamentum et radix iustificationis 178 801 1789 1793; sed non est prima gratia *1376* sq *1522*.

Non sufficit tamen fides sola *751* sq 798 800 sqq 819 822 sq 829 sq 839 902 914, nec sola cum precibus *1418*, nec fides «fiducialis» 802 822 sq 851 922, nec late dicta ex testimonio creaturarum 200 *1173*, aut attritio mere naturalis *1207*, nec fides unius Dei sine explicita fide remuneratoris *1172*; ad iustificationem sacramentalem (i. e. absolutionem) requiritur insuper cognitio mysteriorum Trinitatis et Incarnationis *1214*.

Poenitentia non consistit solum in terroribus conscientiae incussis et fide (fiduciali) 896 sqq 914 919; sed est contritio seu «animi dolor ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero» *747* *751* sq 897.

Contritio duplex esse potest: una caritate perfecta et altera imperfecta seu attritio 898 915.

Attritio sine caritate non est mala *744* *746* sq 798 898 915; et potest esse supernaturalis *1304* sq; et sufficit cum sacramento poenitentiae ad iustificationem 798 898 1146 *1536*.

Contritio (caritate perfecta) cum voto sacramenti iustificat iam ante huius susceptionem 898 *1033*, etiam extra casum necessitatis vel martyrii *1071*.

Iustificatio non semper secum fert remissionem omnium poenarum temporalium 807 840 904 922 925; nec quisquam certitudine fidei potest neque debet scire se esse iustificatum 802 823 sq.

Recte distinguitur duplex iustitia, inchoativa per inspirationem et perfecta per inhabitationem Spiritus Sancti 898 *1063* sq.

Gratia actualis.

Natura gratiae (actualis).

Gratia (actualis) est adiutorium Dei supernaturale, quo homo aptus fit ad operandum prout oportet ad vitam aeternam obtinendam 103 sqq 177 sqq 797 sqq; non est auxilium externum tantum 104; sed per gratiam Deus «operatur in nobis sine nobis» 193; quamvis non omnia per solam gratiam fiant *1352* sqq. X a

Gratia dat nobis non solum posse facilius sed posse simpliciter 105 812, sanando naturam peccato originali vitiatam et restituendo libertatem (filiorum Dei) 105 130 181 317 325.

Appellationes et divisiones.

Datur gratia illuminationis (in intellectu) et inspirationis (in voluntate) 135 sqq 180 797 *1521* 1791; gratia excitans (vocans) et adiuvans 179 200 317 *754* 797 sq 807 813 sq; antecedens, concomitans, subsequens 809, incipiens et perficiens 806, praeveniens 177 187 191 196 317 348 797 813; operans X b

(movens) 317 797 813 898 *1036*; externa et interna *1355*; elevans 130, sanans (medicinalis) 317; efficax, sufficiens, mere sufficiens (1090 1097) *1296 1367* sq *1521*.

Necessitas gratiae.

X c Generatim in negotio salutis gratia necessaria est 103 sqq 125 130 sqq 176 sqq 199 *376* 793 sqq 811 sqq 2103; non solum gratia intellectus sed et voluntatis 104 136 180 797; et *absolute* quidem (gratia elevans) ad salutariter operandum 105 135 178 sqq 186 190 193 sqq 198 sq 317 *376* 797 sqq 811 *1011 1521* 1789 1791; *non absolute* ad bene operandum naturaliter (opera bona infidelium et peccatorum) *642 776 1027* sqq *1298 1351* sqq.

In specie gratia (medicinalis) necessaria est ad cognoscendum verum 104 180 182 195, ad evitandum peccatum 103 sq 132 sq 186 sqq, ad bene operandum 184 190 sqq *376* 806 *1011* 1054, ad orandum pro gratia 176 179 *1520*, ad desiderium salutis 139 177 198 798 *1520*, ad initium fidei 140 178 199 797 sq *1376* sq 2103, ad perseverandum 132 183 192 806 826 832.

Gratuitas gratiae.

X d Gratia iustificationis non debetur orationi 176, neque aliis dispositionibus 179 *1518*; nam homo vocatur nullis meritis praecedentibus 135 sqq 176 sqq 191 200 797 sq 801 *1518*, sed cum accepta gratia potest mereri ulteriorem 803.

Efficacia gratiae.

X e Gratia non est omnipotens Dei voluntas, cui nunquam resistitur 797 814 *1093 1095 1359* sqq *1386* sq; sed homo libere cooperari debet gratiae, «quam abicere potest» 134 140 196 200 317 319 348 793 sqq 814 819 *1059 1242 1352* sqq *1359* sq *1371* sqq *1419 1521* 1791; hinc Deus dicitur nobis cooperari 182 200.

Non omnis gratia est efficax *1367*, neque tamen ideo inutilis aut perniciosa *1296*.

In quo praecise consistat gratiae efficacia, libere controvertitur 1090 1097.

Gratia habitualis (sanctificans).

X f Gratia habitualis est distincta a gratia actuali *1064* sq; est qualitas animae infusa et inhaerens, qua homo formaliter iustificatur 483 792 795 799 sqq 809 821 898 *1042* 1063 sq; regeneratur 102 186, manet in Christo 197 698, induit novum hominem 792, et heres fit vitae aeternae 792 799 sq; sed ipsa non est id, quo Christianus a Non-Christiano discernitur *1358* sq.

Confertur gratia habitualis in baptismo 130 186 424 792 796 847 849, tam parvulis quam adultis 102 483 894, etiam non praedestinatis 827;

augeri potest imprimis per susceptionem sacramentorum 695 698 849, et bonis operibus 103 834 842 *1044*, non vero post mortem *778*;

amittitur non solum peccato infidelitatis 808 837, sed quovis peccato mortali 324 805 sqq 808 833 837 862 *1393*;

reparatur in sacramento poenitentiae 424 430 *724* 807 894 911, interdum in extrema unctione 909 927, vel contritione perfecta cum voto sacramenti 898.

Distributio gratiarum.

(Praedestinatio. Reprobatio.)

Deus ab aeterno certo praescivit et immutabiliter praeordinavit omnia futura 300 316 321 sq 1784; non tamen ideo omnia de necessitate absoluta eveniunt 321 *607*; X g

sed homo liber manet ad operandum cum gratia bonum vel ad eligendum malum reiecta gratia 134 300 317 sqq 797 sq 1791, cf. X e.

«Deus vult omnes homines salvos fieri» 318 794 sq *1362* sq *1380*; et Christus pro omnibus mortuus est 319 795 *1096*, non pro solis praedestinatis *1096 1380* sqq, nec pro solis fidelibus *1294*; licet non omnes redemptionis beneficium recipiant 323 sq 795.

Deus positive praedestinavit omnia opera bona 196 316 sqq 322 816, et gloriam salvandorum 316; sed neminem praedestinavit ad malum 200 316 sqq 321 sq 333 *514* 816 827; et sicut nemo invitus salvatur *1362* sq *1380*, ita, quicunque periturus est, «ex merito propriae iniquitatis damnatur» 200 316 318 321; poenas autem impiorum Deus praescivit et praedestinavit 316 322.

Deus «iustificatos non deserit nisi ab eis prius deseratur» 804 X h 806 1794; sed recte petentibus dat gratiam nec patitur nos supra id, quod possumus, tentari 979; hinc mandata Dei nemini impossibilia sunt 200 804 828 *1092*; peccatoribus conversionis gratia offertur 444 807; et ne praescitis quidem (i. e. non-praedestinatis) Deus denegat gratiam 319 827; ipsi possunt esse Christiani et membra Ecclesiae *627* sqq 837 *1422*; cum e contra praedestinatus possit esse extra illam *628 631*.

Falsum est: orationem praesciti nulli valere *606*; aut: extra Ecclesiam nullam dari gratiam *1295 1379* 1646; aut: primam gratiam esse fidem *1376* sq *1522*, aut remissionem peccatorum *1378 1521*, perinde ac si non-iustificato nulla daretur gratia *1043* sq.

Sine speciali revelatione nemo certus esse potest, se esse de numero praedestinatorum 805 sq 825 sq.

Doctrina catholica de iustificatione est sola vera 809; nec derogat gloriae Dei aut meritis Christi 843.

Oeconomia salutis.

In statu Legis Naturae hominibus non defuit gratia sufficiens *1295*; X i nec tamen propriis viribus gratiam desiderare poterant *1518*.

«Lex» seu Vetus Testamentum erat bonum et opus unius Dei 28 348 421 464 706; non habuit solum timorem *1413*, sed et gratiam *1366* sqq *1519* sq; attamen ex se sola non iustificabat 189 194 793.

Post promulgationem Novi Testamenti «Legalia» V. T. mortifera facta sunt 712; observatio vero mandatorum pertinet etiam ad N. T. **804** 828 sqq 837 863; nam Christus non fuit solum Redemptor, sed et Legislator 831.

Virtutes.

Virtutes generatim spectatae.

XI a In iustificatione simul cum gratia sanctificante infunduntur habitus virtutum **410** 483 **800** 821, probabilius iam in baptismo parvulorum 483; distinguuntur virtutes theologicae et morales 410.

Actus virtutum theologicarum cadunt sub praeceptum *1101 1155* sq *1166* sq *1215 1289*; virtutes activae necessariae sunt in vita spirituali *1251 1323* sqq, et conveniunt etiam perfectis *476*; virtutes passivae activis non sunt postponendae 1972.

Fides.

De fide ut est acceptatio revelationis et de praeambulis fidei vide: I c d, ut est fundamentum iustificationis: IX b.

XI b Fides est virtus theologica 530, supernaturalis 178 **1789** 1795, quae infunditur in iustificatione **800** sq, probabilius iam in baptismo parvulorum 410 483; non debetur meritis 200, sed tribuenda est gratiae internae **178** 442 1626 **1791** 1814; non tamen est prima gratia *1376* sq *1522*; neque est sine usu liberi arbitrii *1242 1419*.

Fides non est sensus quidam religiosus **2074** sqq, sed est assensus intellectualis 429 798; principium cognitionis supernaturale **1789** 1795, a naturali scientia distinctum 1656 1811; non perspicit veritates ex rationibus internis 442 1789; nec tamen ideo est assensus caecus 1625 1637 1790 sq 1812, aut contra rationem 1797 sqq *1915*; sed est supra rationem 1649 1671 sqq 1796 sq; non necessario producitur argumentis rationis 1814; et ideo est simul actus voluntatis imperantis 420 1789; quo homo liberum obsequium praestat Deo *736* sq **1791** 1814, qui fidem etiam imperare potest 1810.

Est denique assensus certus, infallibilis, immutabilis ratione motivi, quae est auctoritas Dei revelantis *723* 1637 sqq 1656 **1789** sq 1794 1800 1811 sq 1815 1968 *2025* 2079 sq; et super omnia firmus ratione adhaesionis 428 460 468 706 sqq 1637 **1794** 1815.

Fides fiducialis, quae vocatur, non est vera fides iustificans 802 822 sq 851 922.

Quamvis fides sit absolute necessaria ad iustificationem [v. IX b], non tamen est necessaria ad omne opus naturaliter bonum *1022 1025 1301 1398*; neque infidelitas pure negativa peccatum est *1068*.

Actus fidei cadit sub praeceptum *1166*, et pluries in vita eliciendus est *1101 1167*; occultatio fidei peccaminosa esse potest *1168*.

Fides non amittitur quolibet peccato **808** 838 *1302*, sed sola infidelitate 808; hinc potest esse sine caritate *1302 1401* sq, et sine spe *1407*; et sic est mortua quidem 800 838 *1401* sqq, attamen Dei donum 1791.

Fides in altera vita evacuabitur **530**.

Spes.

Habitus spei infunditur in iustificatione **800** sq, probabilius iam in baptismo parvulorum 410 483; potest esse sine caritate *1407*; et in altera vita evacuabitur **530**. XI c

Actus spei aliquoties in vita elici debet *1101*.

Operari ex motivo spei bonum est 804 841 *1300 1303*, etiam pro perfectis *1327* sq *1331* sqq *1337*.

Caritas.

Habitus caritatis infunditur in iustificatione **800** sq, probabilius iam in baptismo parvulorum 410 483, nunquam est sine gratia 198; distinguenda est charitas ab amore Dei naturali *1034*. XI d

Caritas perfecta destruit peccatum *1031* sqq *1070*; non excludit timorem et spem *1327* sq; non est unicum motivum actus boni *508 1349*; neque unicum principium actionum christianarum *1403*; non est necessaria ad oboedientiam legis *1016*, neque ad attritionem 1146, neque ad communionem *1313*; ea deficiente non omnia opera sunt peccata *1297 1394* sqq *1523* sq.

Caritas imperfecta non est inhonesta *744*.

Actus caritatis elici debet non semel tantum in vita *1155* sq, aut solum in casu necessitatis *1157*, sed pluries in vita *1289*, idque iure divino *1101*.

Religio et cultus.

Religio falso explicatur a modernistis 2074 sqq; Deus coli debet etiam actibus externis et publicis *478* 943 954 956 *1253* sq *1573*; in specie humanitati Christi adoratio debetur 120 221 224, item ss. Eucharistiae 878 888, et sacratissimo Cordi Iesu *1359* sqq. XI e

Laudabilis est cultus Sanctorum 342 **984**, qui etiam a perfectis exhibendus est *1255* sq; praesertim B. V. Mariae laus debetur *1316*; pro Sanctis autem non orat Ecclesia *535*.

Similiter licitus est cultus imaginum **302** sqq 306 337 679 **986** sqq 998 1085 1994, etiam Dei Patris et Trinitatis 306 *1315 1569*, et cultus reliquiarum **303** 342 440 679 985 998; uterque tamen non est nisi relativus 302 337 985 sq; non est vituperandus cultus specialis exhibitus quibusdam imaginibus *1570* sqq.

Ritus Ecclesiae in sollemni administratione sacramentorum non debent contemni, omitti, mutari 665 **856** 931; similia valent de canone et ceremoniis Missae 942 sq 953 sq; de aqua vino admisceri

solita 698 945; de benedictionibus, cantu, officiis 424 426 *1587*; de aqua baptismali et exorcismis 665; de precibus absolutioni additis 896; de benedictione matrimonii 981; de unctione in conferendis ordinibus 965; item bene cogitandum de altarium pluralitate et ornatu *1531* sq; de magnificentia cultus et festorum institutione *1533* *1573* sq; de applicatione et certo numero precum *599* *1564*; de missionibus et exercitiis *1565*.

XI f Oratio non est idem ac resignatio *1245*; neque est quies animae absoluta *1241*; non excludit discursum *1240*; iuvatur imaginibus *1238*; impeditur cogitationibus impiis toleratis *1244*.

Oratio supponit gratiam 176; prodest specialiter iis, quibus applicatur *599*, imprimis animabus in purgatorio detentis 464 *535* 693 983 998; convenit etiam perfectis *1234* *1254*, sicut etiam actio gratiarum *1235*; in peccatore non est novum peccatum *1409*; praescito non est inutilis *606*; petitio alicuius rei non est Deo iniuriosa *507*; in precibus liturgicis usus linguae vernaculae non est inducendus *1566*.

XI g Vota sunt bona nec derogant promissioni in baptismo factae 865, neque impediunt perfectionem *1223*; votum castitatis est et manet impedimentum matrimonii 979.

Iuramenta sunt licita 425 *487* *623* 662 sq, neque spiritui christiano opposita *1451* *1575*; iurare sine animo iurandi non licet *1175*, neque cum restrictione pure mentali *1176* sq; periurium peccaminosum est, etsi fit in favorem fidei 664.

Simonia illicita est quoad ordines, munera ecclesiastica, sacramenta, benedictiones, reliquias 354 359 364 400 440 *1195* sq; sed oratio pro benefactoribus oblata simoniaca non est *605*.

Auferre bona ecclesiastica sacrilegium est 685 sq.

Sacramenta.

Sacramenta in genere.

XII a *Essentia:* Sacramenta sunt media gratiae 139 844 sqq, seu «symbola rei sacrae et invisibilis gratiae formae visibiles» 876.

Sacramenta Veteris Legis differebant a sacramentis Novae Legis 845 857, eo quod non causabant gratiam, sed figurabant 695, praesignabant Messiam 711, quo adveniente cessabant 712.

Sacramenta Novae Legis gratiam significatam continent et conferunt 324 *539* 695 *741* 847 849 996 sq *2039* sq; dignitate inter se differunt 846; non sine peccato contemnuntur 424 *484* 669.

Sunt a Christo instituta 844 996 sq 1470, non tantum ad fidem nutriendam 848 *2041* 2088, neque ut mera signa acceptae iustitiae 849; non sunt plura vel pauciora quam septem 402 424 465 695 844 996 sq 1470.

Perficiuntur materia et forma debita 98 672 695 895, «cum intentione [ministri] faciendi quod facit Ecclesia» *672* 695 854 *1318* 1488 sq; ceremoniae comitantes administrationem salva substantia ab Ecclesia mutari possunt 931, non vero a ministro 856 1963 sq.

Effectus: Sacramenta N. T. non solum nutriunt fidem 848, sed conferunt gratiam 410 849 *2041*, ex opere operato 851, virtute Spiritus Sancti 424, omnibus non ponentibus obicem 411 *741* 849, idque semper 850, et «cum quis illis utitur» 876; sed recipiens debet esse membrum Ecclesiae 714.

Tria sacramenta insuper imprimunt characterem et iterari nequeunt 411 695 852 996 sq 1470.

Quid significet «Sacramentum et res . . .» etc. 415.

Minister: Non quilibet christianus omnia sacramenta valide administrare XII b
potest 853; sed requiritur minister proprius singulis sacramentis, etsi forte peccator sit 169 297 424 *488* *545* *584* 855; qui, licet indignus, «vere conficit, absolvit» etc. 672 855; et est vera causa (ministerialis) iustificationis *1058*.

In collatione sacramentorum non licet sequi opinionem probabilem relicta tutiore *1151*, neque pro libitu omittere ritus sacramentales 856; interdum vero sacramenta conditionate conferri debent 396 *1527*.

Subiectum est homo (adultus) volens 411.

Necessitas: Generatim sacramenta ad salutem necessaria sunt, non tamen omnia singulis 729 847; actualis susceptio interdum voto suppletur 388 729 *1071*.

Baptismus.

Essentia: Baptismus est primum sacramentum 86 287 402 430 465 XII c
696 857 sqq 994, estque un(ic)us 140 347 464 482.

Materia remota est aqua naturalis 482 *542* 696 858, cui in casu necessitatis admisceri potest hydrargum bichloratum 1977; valida non est saliva 412, neque cerevisia 447; materia proxima est ablutio (trina) 229, seu immersio 398 413.

Forma non est invocatio Angelorum 82, neque sola invocatio Trinitatis *1317*, sed verba: «Ego te baptizo in nomine P. et F. et Sp. S.» 82 97 229 249 251 297 335 398 413 430 482 *542* 696, vel (apud Graecos): «Baptizatur . . .» 696, cum conditione adiecta, ubi opus est *1527* [«in nomine Christi» 47 94 97 229 335; «in nomine Trinitatis» 82 97 335 430; «et in Spiritum Sanctum» 11].

Effectus sunt: remissio peccatorum in genere 130 287 324 464 483 *742* 792 895 *1057*, speciatim peccati originalis 101 329 348 *410* sq, et personalis 424 696 895, remissio poenae temporalis 464 696 807 *1057*, collatio gratiae 130 483 792 799 933, adoptio in filium Dei 712, regeneratio 140 696 933, infusio virtutum 410 483 800, applicatio meritorum Christi cuius membrum fit baptizatus 696 790 933, liberatio a potestate diaboli 140, receptio in Ecclesiam 324 696 864 870 *1413*, aperitio coeli 139 410 424 530 693 696 792, impressio characteris 411 695 852 960, obligatio servandi legem Christi 863.

Sed baptismus non dat gratiam inamissibilem 862; neque tollit concupiscentiam 792 *1393*; neque reddit gratiam actualem superfluam 132; non solvit per se coniugia legitima (privil. Paulin.) 407; non impedit vota subsequentia 865; neque sola eius recordatione peccata delentur 866.

XII d *Minister* debet esse diversus a baptizando 413, et in baptismo sollemni sive sacerdos 696 (etiam praesente episcopo 98), sive diaconus *520*; in baptismo privato quivis laicus, etiam mulier 712, immo peccator vel haereticus 46 sq 53 55 sq 88 94 97 249 297, dummodo habeant intentionem 90 860 *1310* 1488 sq 1848.

Subiectum: Omnis homo necessario baptismum recipere debet 482 696 712 796 799 861 870 1470 *2042*, saltem voto (bapt. flaminis) 388 796; etiam parvuli et amentes baptizandi sunt 101 140 367 410 sq 424 427 430 482 712 837 869 *2043*; in quibusdam casibus licet baptizare pueros Iudaeorum 1480 sqq 1490; adulti praeparare se debent 798; susceptio ne differatur ad tempus mortis 868.

Administratio: Baptismus iterari nequit 46 53 88 97 435 695 852 867 869 895 996 sq; aliqui tamen sunt rebaptizandi ob invaliditatem 56 97, interdum saltem conditionate 399 *1527* 1848; praecedant exorcismi 140; adsint patrini, personam baptizandi agentes 870; confirmatio et communio non requiruntur ad valorem baptismi *542*.

Confirmatio.

XII e *Essentia:* Confirmatio est verum et proprium sacramentum 419 465 *543* 669 697 871 *2044*.

Materia remota est chrisma ex oleo et balsamo confectum 419 697, ab episcopo benedictum 98 571 697 1086; proxima est manus impositio cum chrismatione 424 465 697.

Forma est. «Signo te . . .» 697.

Effectus est communicatio Spiritus Sancti ad robur 697 871 sq; imprimitur animae character, unde hoc sacramentum iterari nequit 695 852 960 996.

Minister ordinarius est solus episcopus 98 419 424 466 *543* *608* 697 873 960 967 1458; extraordinarius est sacerdos a Summo Pontifice facultatem habens 573 sq 697.

Subiectum est quivis baptizatus 465 871, etiam infans 98.

Eucharistia.

Realis praesentia.

XII f *Praesentia Christi* in Eucharistia est vera, realis, identica *583* 874 sqq 883 sqq 890; efficitur transsubstantiatione 355 416 424 430 465 *544* *581* 666 698 706 sq 796 877 884 1469 *1919*, quae non est impanatio 1845; substantia panis et vini cessant *581* sq 877 884; item natura panis cum elementis suis 1845 sq manentibus speciebus (accidentibus) sine subiecto 416 *582* 884, atque ex vi verborum sub diversis speciebus corpus et sanguis Christi exsistunt, reliqua concomitanter 876 885, idque non tantum in usu 715 876 886, sed quamdiu manent species *578* sqq, ita ut Christus sit totus sub utraque specie 626 667 698 932 936 996 sq 1469, et separatione facta sub qualibet parte 698 *1921*; qui modus exsistendi sacramentalis est, non naturalis 874; hanc transsubstantiationem, de qua fideles omnino edocendi sunt *1529*, non recte explicant Rosmini et alii 1843 sqq *1919* sqq.

Essentia: Eucharistia verum sacramentum est 367 402 430 437 465 *542* 626 666 698 *2045*, a Christo in ultima coena institutum 874 sq, et symbolum unionis mysticae 875.

Materia est panis triticeus 692 698 715, sive azymus (apud Latinos) 350 465 692, sive fermentatus (apud Graecos) 692, et vinum de vite 698 (quod ubi opus est, ebullire licet ad 65° 1937, et roborare alcoholo ad 12% 1938); cui modicum aquae admisceri debet 416 441 698 ob mysticam significationem 945 956.

Forma sunt verba Christi 414 698 715.

Minister: Sacerdos rite ordinatus habens debitam intentionem valide consecrat 424 430 715; ad liceitatem autem requiritur status gratiae 418 880.

Cultus: Eucharistia asservanda est 879 886 889, et cultu latriae honoranda 878 888, etiam a perfectis *478*.

Communio.

Sumptio Eucharistiae triplex distinguitur: sacramentalis, spiritualis, XII g
utraque simul 881 890 944; Christus sumitur totus sub qualibet specie 932 936; hinc iuste servatur communio sub altera specie tantum 931 935, cum sumptio calicis non sit praecepti divini pro non-sacrificantibus 930 934 sqq; quare communio sub una specie servanda est 626 668 *756*, quae distribuenda est fidelibus a sacerdote 881 sq 892.

Subiectum: Parvuli non obligantur ad communionem sumendam 933 937; sed qui ad annos discretionis pervenerunt, singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum tenentur 437 891 *1922* 2137; sed huic praecepto non satisfit communione sacrilega *1205*.

Ad licitam susceptionem non sufficit sola fides, sed requiritur status gratiae, qui confessione acquirendus est, non contritione tantum 880 893; insuper suscipiens debet esse ieiunus 626, debite praeparatus (actibus positivis) 880 *1252*; sed poenitentia non necessario impleta aut charitas purissima obtenta esse debet *1312* sq; infirmis Eucharistia honorifice deferenda est 879 889.

Communio frequens atque etiam quotidiana omnibus qui cum recta mente accedunt, commendatur 881 sq 944 955 1147 sqq 1978 1981 sqq; etiam pueris 2137 sqq.

Effectus non est alimentatio corporalis *546*, neque praecipue remissio peccatorum 887; sed unio cum Christo atque augmentum gratiae et virtutum 698; peccatorum venialium et poenarum remissio *546*; communio est animae cibus spiritualis et pignus futurae gloriae 875 882 887; qui effectus non pendent a sola fiducia *755*; frequens communio ex se sola non est nota praedestinationis *1206*.

Sacrificium Missae.

XII h *Essentia:* Missa est sacrificium verum et proprium praefiguratum sacrificiis naturae et Legis 424 430 435 441 464 938 sqq 948 996 sq *1045* 1469, visibile 957; in ultima coena a Christo institutum *585* 938 sq 949 957 961 963; quo sacrificium crucis repraesentatur et applicatur 938 950; unde ipsi non derogatur 940 951.

Sacrificium hoc non consistit in sola communione 948; neque requiritur praesentia fidelium aut adstantium (ne spiritualis quidem) communio 944 955 *1528*; quae tamen (etiam sacramentalis) commendatur 944 1981 sqq.

Missa est sacrificium latreuticum 950; unde soli Deo offertur, non Sanctis 941, in quorum honorem tamen offerri potest 952; est eucharisticum 950; est impetratorium et propitiatorium 940 950 996 sq 1085 1469, cui etiam peccator licite assistit *1439*.

Effectus: Hoc sacrificio peccata gravia remittuntur indirecte 940, venialia autem et poenae temporales poenitentibus contritis etiam directe 940 950; offerri potest etiam pro fidelibus defunctis 427 464 693 940 944 950 983 996; prodest ergo non soli sumenti 950, sed specialiter illi, cui fructus applicatur *1530*.

Modus offerendi: Ecclesia recte ceremonias varias in oblatione servandas instituit et linguam latinam retinet 943 946 956 *1436 1506 1560*; in specie canon Missae venerandus est 414 942; vino admisceri debet modicum aquae 416 sq 698; celebratio simulata illicita est 418.

Poenitentia.

XII i *Essentia:* Poenitentia est verum N. T. sacramentum 146 402 465 699 807 sqq 894 sq 911 sqq *2046*; a baptismo diversum et iterabile 807 839 895 912, «secunda post naufragium tabula» 807; a Christo institutum (Io 20, 22) *732* sq, in modum iudicii 895 899 902 919 *2047*; cuius dignitati non obsunt usus ab Ecclesia introducti *1534*.

Forma sacramentalis sunt verba sacerdotis: «Ego te absolvo . .» 699 807 896 914, quae in praesentem proferri debent *1088* sq.

Materia vel quasi-materia sunt actus poenitentis 699 896 914, contritio, confessio, satisfactio, quae etiam partes appellantur 146 671 *745* 807.

Contritio est «animi dolor et detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero» *514* sq *747* 897 904 sq 924; dividitur secundum motiva in naturalem, quae non sufficit ad iustificationem *1207*, et supernaturalem, quae necessaria est ad absolutionem 699 *751* sq 897 *1536*.

Alia est perfecta procedens ex caritate 898, quae sine voto sacramenti est inefficax *724*, cum voto eius semper iustificat 898 *1071*; hinc non reddit confessionem superfluam *587*.

Alia est imperfecta (attritio) procedens «ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu» 898 *1305*.

Attritio non necessario includit dilectionem Dei 1146; est tamen motus bonus, actus liber et voluntarius, disponens ad gratiam, attamen sine sacramento non iustificans *746* 898 *1305 1410*, sed cum sacramento sufficiens ad iustificationem *1536*.

Confessio complecti debet peccata gravia post baptismam commissa 146 430 437 699 *725* 807 894 sq 911, quae manifestari debent integre *1111 1209*, secundum speciem infimam *1124*, integritate vel materiali vel saltem formali 900 sq *1111*; quare accusari debent peccata tam mere interna quam manifesta *726* sq, atque etiam circumstantiae speciem mutantes 899 917, malae consuetudines *1208 1267* sq; et haec quidem integritas formalis iuris divini est 699 *725* 899 917; neque ab ea excusat confluxus populi *1209*; generatim confessio peccatorum iterata licita et utilis est 470, sed non est praescripta *459 491* sqq.

Peccata venialia vel gravia iam priore confessione remissa non necessario, sed laudabiliter accusantur *748* sq *1539*.

Confessio debet esse externa et oralis *587* 699; sufficit autem secreta soli sacerdoti facta 145 900 sq 916, et potest etiam signis fieri 147.

ıtisfactio salutaris et conveniens imponenda 146 699 899 904 sqq 925, et a poenitente (ipso) implenda est 437 807 *1115*, non tamen necessario et iure divino ante absolutionem *728 1306 1308 1437 1535*, neque ante communionem *1312*; consistit non in fide fiduciali 922, sed in bonis operibus 699, quibus Deus vere colitur 924; quae vim habent ex meritis Christi 904 sq 923, eamque sacramentalem *1535*, et meritoriam de condigno *1077*.

Effectus huius sacramenti est reconciliatio cum Deo seu remissio peccatorum 424 430 699 718 840 896 *1057* sq, quae omnia hoc sacramento remitti possunt 43 167; remissio poenae imprimis aeternae 807 840 *1057* sq; non vero semper totius poenae temporalis *535*, liberatio a censuris *1144*. XII k

Minister poenitentiae non est homo laicus 670, sed sacerdos 146 807 902, qui debet habere iurisdictionem 437 699 903 919 921 *1537*, et approbationem *1113 1116*, etiam si religiosus est *1310*, immo pro sola absolutione venialium 1149 sq; insuper sincere agat necesse est *752* 902 919.

Sigillum sacramentale stricte servandum est 438 *1220*, et nomen complicis minime exquirendum 1474.

Subiectum est homo baptizatus lapsus 146 430 807 894 sq 899 911 916 sq, qui praesens esse debet *1088* sq; absolutio poenitentibus morituris deneganda non est 57 95 111 *1538*, nec sensibus destitutis, si constat de voto habito *1089*, neque usurariis recte dispositis 1612, nec relapsis aut recidivis *1538*, nec fornicariis aut moechis 43; ne differenda quidem est disposito *1437* sq, sed consuetudinariis et occasionariis indispositis neganda vel differenda est *1210* sqq.

Confessio facienda est saltem semel in anno 437 900 sq 918, non necessario proprio parocho *492*, sed fieri potest regulari *491*; sacrilega confessione non satisfit praecepto Ecclesiae *1114*.

Indulgentiae.

XII l *Essentia:* Non sunt piae fraudes fidelium *758*, sed applicatio thesauri meritorum Christi et Sanctorum **550** sqq *757* 1471 *1541*, facta per Romanum Pontificem 551 676 *729*, praesertim tempore iubilaei 467, vel per episcopos pro suis subditis 678, ex causis rationabilibus 551 676; ab antiquis temporibus in usu erant 989; indulgentiae supponunt rectam dispositionem 551, et tunc sunt salutares et utiles *622* 758 *760 762* **989** *1236* **1471**.

Effectus: delentur peccata occulta *761* sq, poenae temporales *1060*, et canonicae *1540*, et quidem coram Deo *759 1540*; possunt defunctis applicari *729 1542*, quibus vere prosunt *762*.

Effectus pendet ab impletione operis praescripti 677; tabellae indulgentiarum laudabiliter institutae sunt *1543*; cavendum est a falsis poenitentiis 366.

Extrema unctio.

XII m *Essentia:* Est verum sacramentum a Christo institutum et a S. Iacobo promulgatum 99 315 424 465 669 **700 907** sqq **926** sqq *2048*; hinc non est ritus a Patribus institutus 926, nec idem ac gratia curationum 927.

Materia est unctio cum oleo infirmorum benedicto ab episcopo 99 424 **700** 1628, non a sacerdote simplici 1629.

Forma est vel ordinaria longior **700** 908, vel extraordinaria brevissima 1996.

Effectus est alleviatio et sanatio mentis a reliquiis peccati, interdum etiam sanatio corporis 314 700 **909 927**.

Minister est sacerdos 99 **700** 908 **910** 929.

Subiectum est homo graviter aegrotans 700 908 910, quoties etiam post reconvalescentiam reincidit in periculum vitae 910; per se supponitur esse in statu gratiae 99 314.

Ritus ab Ecclesia adhiberi soliti servandi sunt 910 922.

Ordo.

XII n *Essentia:* Est verum sacramentum 367 465 **701** 957 sq **959** sqq 961 sq **963** sqq, a Christo institutum 937 sqq 949 963; quod non consistit in mero ritu eligendi ministros verbi Dei 963; distinguuntur ordines maiores et minores 150 sqq 958 962, constituentes hierarchiam ecclesiasticam **42 45** 89 150 sqq 305 **360 960 966**; Episcopatus, Presbyteratus et Diaconatus sunt divinae institutionis 42 305 356 958 966, sed etiam Subdiaconatus est ordo maior 45 153 305 958.

Praeter hos sunt ordines minores: Acolythatus, Exorcistatus, Lectoratus, Ostiariatus 155 sqq 426 *547* 958 *1555*; Tonsura est signum status clericalis 958.

Forma ordinum sacramentalium sunt verba (oratio) ordinantis varia pro variis 445 **701** 959 964 1963 sqq.

Materia est impositio manuum 150 sqq 305 445 910 **959**, cui accedit traditio instrumentorum 150 sqq 701, unctio et aliae ceremoniae 965.

Effectus est gratia et communicatio Spiritus Sancti 701 959 964, character sacramentalis **695** 852 **960 964** 996 sq, quare iterari nequit 695, et potestates variae in variis ordinibus 960;

in Episcopatu: potestas ordinandi 150 sqq 424 701 960 967, confirmandi 419 424 465 697 873 960 967, benedicendi chrisma confirmationis 98 697 1452, et olei infirmorum 99 700 908 1452 1628 sq;

in Presbyteratu: potestas celebrandi Missam et absolvendi 957 961 *2049* sq, conferendi unctionem 99 910, manus imponendi presbyteris ordinandis 151, baptizandi (etiam coram episcopo), non vero confirmandi 98, nisi specialiter delegetur a Summo Pontifice 697.

In ordinibus maioribus constituti non possunt laici fieri 960 964, debent servare coelibatum **89** 360 **979** 2104 3001 sq, et obligantur ad officium divinum *1121 1134* sq *1204*.

Minister ordinarius est solus episcopus 150 sqq 424 *608* 675 960 967; hinc presbyter non potest conferre Diaconatum *548*, qui est ordo sacramentalis 356.

Ordinationes ab episcopis haereticis vel schismaticis collatae validae sunt 169 249 358 1087, Anglicanae autem invalidae ob defectum formae 1963 sqq.

Subiectum est homo baptizatus 56, etsi forte lapsus *1553*, examinatus 301, et rite electus 305 *1552*; initiatus ordinibus praeviis et titulo debito instructus *1551 1553*; monachi etiam ordinari possunt 90; simonia in ordinationibus reprobatur 354 358 sq.

Matrimonium.

Essentia Est viri et mulieris consociatio 1853, quae a Christo XII o
elevata est in statum veri sacramenti 367 402 406 465 *490* 702 969 sqq 971 1640 *1765* 1853 *2051*, ita ut ipse contractus sit sacramentum *1766* 1854; unde invalidatur conditione contra eius substantiam adiecta, dum conditio turpis censetur non adiecta **446**.

Forma huius sacramenti non est benedictio nuptialis *1766*, sed ipse et solus consensus expressus 334 397 404 **702**; qui regulariter fit verbis de praesenti 702, sed potest fieri signis 404; publicitas generatim, sed non semper est de essentia 990 1991 sqq 2066 sqq.

Matrimonium christianum est vel ratum vel consummatum 976.

Effectus est gratia unionem maritalem sanctificans 969 sqq, et triplex bonum: prolis, fidei, indivisibilitatis **702**; unde sequitur matrimonii unicitas ex lege divina excludens tum polyandriam tum polygyniam **408** 465 969 sq **972** 1853, et indissolubilitas 395 sq 424 702 969 sq **975** 1470 1865.

Divortium imperfectum ab Ecclesia interdum decerni potest 702 978, non vero a sola civili potestate 1640 *1767* 1865; perfectum possibile est in matrimonio rato tantum 395, et fit speciatim professione sollemni 396 409 976; in consummato nullo modo fieri potest 406 702 969 **975** 977 1469, nisi forte vi privilegii Paulini 405 408.

Subiectum: Vir et mulier habiles seu liberi ab impedimentis 388 1853, quae sunt vel impedientia vel dirimentia 973 sq;
impedientia sunt: omissio bannorum 990, tempus clausum 981, mixta religio 1455 1496;
dirimentia sunt: ligamen 1454 sq, quod non solvitur divortio civili 1865, votum et ordo 89 979 *1772*, disparitas cultus 301, cognatio 362 973 sq, clandestinitas 990 1454 sq 2066 sqq, non vero dissensus parentum 990.
Talia impedimenta statui vel tolli non possunt a potestate civili *1560 1770* sq, sed a sola Ecclesia 973 sq *1559 1768* sq, ad cuius forum spectant causae matrimoniales v. II h.
Coniugia rite inita ex se bona et licita sunt 36 241 424 430 537, etiam plura successive 55 424 465 *541*.

Sacramentalia.

XII p Sunt ritus et preces quae praesertim in Missa et administratione sacramentorum adhibentur 424 426 665 896 931 943 965 981; spernenda non sunt 665 965, neque simoniace acquirenda 364.

Opera bona (meritum) et mala.

Natura operum.

XIII a Hominis opera non sunt indifferentia 804 828 sqq 834, ne externa quidem *386 516* sqq, neque quae fiunt a perfectis *472* sq *476 478 1260*; neque opus bonum et malum aequaliter Deum glorificat *504 514* sq.
Opera hominis non immediate dividuntur in virtuosa et vitiosa, sed sunt etiam opera naturaliter bona, quae tamen beatitudinem non merentur *642* 817 *1002* sqq *1012 1037 1300*, quae fieri possunt sine gratia *1025 1352* sq *1388* sqq *1392 1395* sqq.
Bonitas operum non pendet a sola convenientia cum ratione sine respectu ad Deum *1299*.
Opera ante iustificationem facta non omnia sunt peccata 817 898 915 *1063 1523*; quare infideles non peccant in omnibus operibus suis *1022 1025 1035 1040 1065 1068 1298 1375 1401* sq *1523*; neque impii in omnibus male agunt *642 1035 1040 1395 1523*; neque hi semper vitiosae concupiscentiae serviunt *1038 1297* sqq *1394* sqq *1523*.
Homo iustus non peccat in omni opere bono *771 775* sq 835, ne venialiter quidem *772* 804 835; neque peccatum est reicere malum ob turpitudinem sine respectu ad Deum offensum *1299*; neque malum est respicere ad mercedem 804 841 *1300 1303*.
Timor poenarum est bonus et utilis *744* 798 818 *1411* sqq, et potest esse supernaturalis *1304 1525*.
Observatio mandatorum non est impossibilis 200 804 828 *1054 1092 1519*.

Meritum.

XIII b Opera bona iustorum vere merentur augmentum gratiae et gloriae 191 *517* sqq 714 803 809 834 836 842 1044 1260.

Simul iusti operibus bonis vel poenis a Deo inflictis si patienter tolerantur, satisfaciunt pro poenis temporalibus 807 904 sqq 923 sq *1059*; quae vis derivatur a gratia, qua homo fit filius Dei et membrum Christi 134 140 191 287 309 708 809 812 842 904 sq *1008 1011* sqq *1015 1017* sq *1031* sqq *1062 1070 1077*, cooperante fide 287 430 714 809 *1008 1062*; tamen merita et satisfactiones aliquatenus vere nostra sunt *1008 1010 1419*.

Peccatum.

Ad peccatum (actuale) supponitur cognitio legis, quare non fit cum ignorantia invincibili *775 1068 1292*, sed tamen cum vincibili *380*; insuper debet esse actus voluntarius 410 *775 1046*, voluntate personali *1291*; positus cum vera libertate non solum a coactione *1094*, sed a necessitate *1039 1041 1066* sq *1291* XIII c
Peccato (actuali) contrahitur reatus culpae (pecc. habituale), qui non est sola obligatio ad poenam *1056* sq; peccata autem personalia non propagantur sicut peccatum originale *1052* sq.
Etiam iustificatus mortaliter peccare potest 805 835.
Praeter peccata mortalia, quibus Deus semper offenditur *1290*, quibus gratia iustificationis amittitur 808 837 862, et damnatio aeterna incurritur 410 464 531 693, dantur etiam peccata ex natura sua venialia 804 833 *1020*, quibus non tollitur iustitia 804 899, quae sunt commune malum 809, et sine speciali privilegio omnino devitari non possunt 833.
Peccata mortalia omnia remitti possunt 43 167, et delentur caritate perfecta cum voto sacramenti 898, etiam ante baptismum *1033*, vel sacramento poenitentiae (etiam sine caritate) 159 430 *724 726* sq 798 898 1146 *1536*, interdum etiam extrema unctione 909.
Peccata venialia multis modis deleri possunt 805 835, sed in confessione accusantur laudabiliter *1539*, et sine praesumptione 748 sq 899.

CONSUMMATIO.

Novissima singulorum hominum.

Mors est poena peccati 101 175 793; post eam statim sequitur *Iudicium* (particulare) 464 530 sq 693, in quo Deus «reddet unicuique secundum opera sua» 809. XIV a
Qui post baptismum sine culpa personali moriuntur, statim in *Coelum* perveniunt 464 530 693, ad cuius ingressum requiritur status gratiae 800 809 842 *1011*; coelum seu beatitudo non est transformatio substantialis in Deum *510*, sed homo elevatur ad beatitudinem supernaturalem 1808, quae neque sola ratione investigari 1669, neque in hac vita haberi potest *474* sq, sed in futura 287, et consistit in visione Dei immediata, intuitiva, faciali eiusque fruitione 530 693 *1928* sqq, in qua fides et spes evacuantur 530; sed timor castus non excluditur *382*; quae fit per lumen gloriae *475 1928* sqq, habetur sine intermissione 530,

et est aeterna 86 40 347 429 464 *1716* 1793, et merces bonorum operum 714 809 836 842; admittit gradus 693 842; est autem maior operibus (sensu Baiano) *1014*.

Eorum animae, qui in statu gratiae, sed culpis venialibus vel temporalibus poenis nondum plene expiatis decedunt, detinentur in ***Purgatorio,*** de cuius exsistentia ex Scriptura constat *777*; quod non consistit in solis timoribus morituri *744*, sed in poenis satisfactoriis quas animae luunt 464 530 693 840 983, securae illae quidem de sua salute, sed extra statum merendi *778*; non peccant quaerendo requiem aut horrendo poenas *779*; iuvantur vivorum suffragiis, satisfactionibus, eleemosynis 464 *535* 693 *780* 983 998, indulgentiis *729 1542*, praesertim vero sacrificio Missae 983; purgatae mox in coelum intrant 530 693.

Qui vero in peccato originali vel gravi personali decedunt, mox descendunt in ***Infernum*** 40 321 410 429 464 531 693 *1290 1525*, qui per Christum non est destructus *536*, ubi poenis disparibus puniuntur scl. damni seu carentiae visionis Dei pro peccato tam originali quam personali 321 410 464 693, et sensus seu cruciatuum (ignis) quibus puniuntur ii, «qui mala egerunt» 40 410 429 531.

Inferni poena aeterna est 40 410 429; sed poenam ignis non sustinent parvuli (in Limbo) qui sine baptismo mortui sunt *1526*; qui tamen non vadunt ad paradisum terrestrem *534*.

Anima defuncti in statu naturali non careret omni operatione *1913*.

Finis saeculi.

XIV b In consummatione saeculi erit ***resurrectio mortuorum*** 2 sqq 13 16 20 30 86 242 347, et quidem omnium 40 287, etiam damnatorum 531, cum propriis corporibus 20 40 347 427 429 464 531, quae non erunt pure spiritualia vel orbicularia 207 287; hinc non peribit omnis materia in apocatastasi universali 211.

Deinde sequetur ***Iudicium universale*** 54 86 531 994, quod non per Patrem exercebitur 384, sed per Christum 13 40 86 255 287 422 427 462 464, qui reddet unicuique secundum opera sua 287 344 429 462 693; quo facto demum Ecclesia cum ipso in perpetuum regnabit 287.

INDEX ALPHABETICUS

NOMINUM ET RERUM.

A.

Abaelardus *368* sqq.
Abortus *1184* sq.
Absolutio absentis *1088*.
Abstinentia 37.
Acacius Constantinopolitanus 169 171.
Accidentia eucharistica 439 *582* 884.
Acedia *1248*.
Acolyth(at)us 45 82 154 958.
Actio civilis 1933 sqq.
Actus carnales extra matrimonium *477*; — matrimoniales *537*; — externi *516* sqq *1504*; — mali vel boni *642*; — ad poenitentiam necessarii v. Ind. syst. XII i.
Adam eiusque status diversi 101 sq; cf. Ind. syst. VII b sqq.
Adoptianismus 299 309 sqq 3007; v. Ind. syst. VIII e.
Adoratio Christo debita v. Ind. syst. VIII e.
Adulterium *1119 1200*.
Adulti iustificatio 797 sq 814 819 897 915 *1418*; cf. Ind. syst. IX b.
Aeternitas beatitudinis 86; — inferni 429.
Afflictiones *1072*.
Africani rebaptizantes 53; — episcopi de libertate et gratia 134.
Agatho, Papa 288 sqq.
Agnoëtae 248.
Agnosticismus (modernistarum) 2072 sqq.
Albigenses 401 sq 428 sqq.
Alexander III, Papa 393 sqq.
Alexander IV, Papa *449* sqq.
Alexander V, Papa 698.
Alexander VII, Papa 1098 sqq.
Alexander VIII, Papa *1289* sqq.
Alexandrina ecclesia 163 436.
Almaricus 433.
Altaria plura *1531*; — ornata *1532*; — privilegiata *1543*.
Ambrosius, S. 320.
Americanismus 1967 sqq 2104.
Amor *1036* sqq *1239* sqq; cf. Caritas (in Ind. syst. XI d).
Amore, Guilelmus de S. *449* sqq.
Amphibologia *1176* sqq.
Analogia fidei 1943.
Anastasius I, Papa 93.
Anastasius II, Papa 169 sq.
Angeli v. Ind. syst. VI c.
Anglicana ecclesia 1685 sq; — ordinatio 1963 sqq.
Anima humana v. Ind. syst. VI d.
Animarum cura *1580*.
Anniversaria martyrum 92.
Anomiani 85.
Anomoei 85.
Antichristus *490*.
Antiochena ecclesia 163.
Antonelli, Card. I. 1700 nota.
Apocatastasis (Origenis) 211.
Apocrypha 32 166 245.
Apollinaris (Apollinarius) 216 223 227 271 *710*.
Apollinaristae 85.
Apologia sana 1782 sqq; — modernistarum 2101 sqq.
Apostatae 867.
Apostoli 42 224 336 894 (sacerdotes:) 938 949.

Apostolicitas Ecclesiae v. Ind. syst. II a.
Appellatio ad concilium v. Ind. syst. III d; — «ab abusu» *1741*; — ad regem *592*.
Approbatio ad audiendas confessiones *1113* *1116* 1150.
Aqua ex latere Christi fluens 417; — vino admiscenda 698; — materia baptismi 696 858 1977.
Arausicanum II concilium (a. 529) 174 sqq 322 325.
Arbitrium v. Libertas.
Archidiaconus in ordinationibus 153 sqq.
Arelatense concilium (a. 314) 53.
Ariani 54 85 88 705.
Ariminense concilium 88.
Arius 54 61 223 271 708 1460.
Armeni: errores *532* sqq 3008 sqq 3024; — decretum Florent. 695 sqq.
Arnaldistae 444.
Arnaldus de Brixia 367 nota.
Articuli gallicani *1322* sqq *1598* sqq.
Ascaricus 299.
Ascensio Christi v. Ind. syst. VIII h.
Assensus intellectualis in fide 420 798 1789 1791 1814.
Assumptio B. Mariae V. 1641 nota.
Astrologia 35 239 sq.
«Athanasianum» Symbolum 39 sq.
Athanasius, S. 291.
Atheismus modernistarum 2073 sqq.
Attributa divina v. Ind. syst. IV b.
Attritio v. Ind. syst. IX b XII i.
Auctor V. et N. Testamenti v. Ind. syst. IV c V d.
Auctoritas Apostolorum 336; — Ecclesiae 270 sqq 288 290 336 357 469 *559* 1606 1821 sqq; — Romani Pontificis 41 165 325 330 sqq 341 *618* 740 *1319* sq *1506* sq 1826 sqq; — conciliorum 164 173 212 228 270 sqq 289 sq 336 349 657 sq *751* *1506* sq; — Patrum 165 228 270 sqq 289 290 302 sq 320 336 1657; — Scripturae 288 348 421 464 706 783 1787 1809; — traditionis 212 270 sqq 302 sq 308 783 995 1787 1792; — clericorum *652* *1760*; — temporalis et civilis 469 *1760* 1855 sqq 1866 sqq.
Augmentum gratiae et meritorum v. Ind. syst. X f.
Augustinus, S. 128 320 322 388 *1320*.
Authenticitas Vulgatae 787 1787 1941.
Auxilia gratiae 1090 1097.
Azymus panis materia Eucharistiae 350 465 692.

B.

Baiani 1289 sqq.
Baius, Michael 1001 sqq.
Balsamum in confirmatione 697.
Bañeziani (Bañezianismus) 1090 1097.
Banna in matrimonio 990.
Baptismus v. Ind. syst. XII c sq.
Bautain, Ludovicus 1622 sqq.
Beatitudo v. Ind. syst. XIV a.
Beguardi et Beguinae *471* sqq.
Belgium, matrimonia 1452 sqq 1496 sqq.
«Benedictina declaratio» 1452 sqq.
Benedictini *1584*.
Benedictio aquae baptismalis 665; — olei 98 sq 571 697 700 908 1086; — matrimonii 981.
Benedictus XI, Papa 470.
Benedictus XII, Papa 530 sqq.
Benedictus XIV, Papa 1452 sqq.
Beneficia ecclesiastica *1122* *1197* *1557*.
Beneventanum concilium (a. 1091) 356.
Berengarius 355.
Bestialitas *1124*.
Biblica, Commissio 2113 sq.
Blasphemia 167 *506*.
Bona ecclesiastica *596* 702 sqq
Bonageta, Petrus de *578* sqq.
Bonifacius I, Papa 110.
Bonifacius II, Papa 174 sqq.

Bonifacius VIII, Papa 467 sqq *1772*.
Bonnetty, Augustinus 1649 sqq.
Bonosiani 276 nota.
Bonosus 91.
Bracarense concilium (a. 561) 231 sqq.
Brachium saeculare 401 *640* 682.
Breviarium *1120* sqq *1133* sq 1204.

C.

Cadaverum crematio 1863 sq.
Caelestius 126 sq.
Callistus I, Papa 43.
Callistus II, Papa 359 sqq.
Callistus III, Papa 716.
Calumnia *1117* *1193* sq.
Cambia 1081 sq.
Canon apostolicus 30^{mus} 305; — librorum sacrorum 32 84 92 96 162 sq 349 706 sq 783 sq; — Missae 931 953.
Canonica missio 434 *449* *459*.
Cantor 158.
Capitula tria 213 sqq.
Cardinales *620*.
Carisiacense concilium (a. 853) 316 sqq.
Caritas v. Ind. syst. IX b XI d.
Caro 37 425; — Christi v. Ind. syst. VIII b.
Carthaginense concilium III (a. 397) 92; — IV (quod dicitur) 150 sqq; — XVI (a. 418) 101 sqq.
Castitas (votum) 979.
Casus reservati 903 *1112*.
Catechesis sensu modernistarum 2104.
Catechumeni *1018*.
Cathari 55 401 444.
Cathedra, locutio ex 1839; cf. Ind. syst. III f.
Catholicitas Ecclesiae v. Ind. syst. II a.
Catholicus 1678 1793 1815 1880 sqq.
Censura ecclesiastica v. Ind. syst. II g; — theologica 1090 1097.
Cerdon 234.
Ceremoniae 665 711 sq *1533*; — in Missa 943 sqq 954; — in sacramentis 856 965 981 996 sq.
Cerinthus 710.
Certitudo *553* sqq; — fidei v. Ind. syst. I c XI b; — de gratia et praedestinatione 802 805 823 sqq.
Chalcedonense concilium (a. 451) 148 171 sq 227 1463.
Character sacramentalis 411 695 852 946 960 *1918*.
Charisius 125.
Chrisma 465 697 1458.
Christianus 838 960.
Christus v. Ind. syst. VIII a sqq.
Cibus 37 425 713.
Circumcisio 712.
Circuminsessio 704.
«Citationes implicitae» 1979.
Civitatum constitutio christiana 1866 sqq.
Clandestinae societates 1697 sqq *1718* a 1859 sqq.
Clandestinitas matrimonii 990 1454 sq 2066 sqq.
Clemens I (Romanus), Papa 41 sq.
Clemens V, Papa *471* sqq 738.
Clemens VI, Papa 550 sqq 3008 sqq.
Clemens VIII, Papa 1086 sqq.
Clemens IX, Papa *1513* sqq.
Clemens XI, Papa 1350 sqq.
«Clemens Trinitas» (Symb. antiprisc.) 17 sq.
Clerici 42 45 89 150 sqq 305 360 960 979 sq.
Clerus Gallicanus *1322* sqq *1598* sq.
Cognatio (imped.) 362 973 sq.
Cognitio *1660* 1795.
Coelestinus I, Papa 111 sqq 171.
Coelestius 125 sq 129.
Coelibatus 89 301 360 979 sq *1774* a 2104 3001 sq.
Coelum v. Ind. syst. XIV a.
Colluthus 271.
Comma Pianum 1080 nota.
Commercium Papae cum fidelibus *1749* 1829.
Commissio Biblica 2113 sq.
Communicatio cum infidelibus 301; — idiomatum v. Ind. syst. VIII e.

Communio sacramentalis v. Ind. syst. XII g; cotidiana 1981 sqq; — prima 2137 sqq; generalis puerorum 2141; — Sanctorum 2 sqq 464.
Communismus (absolutus) 1688 sqq 1694 sqq *1718* a 1851 sq 1857.
Compensatio occulta *1187*.
Complicis nomen (in confess.) 1474.
Conceptio immaculata B. Mariae V. 753 sq 792 1100 **1641**; cf. Ind. syst. VIII k.
Concilia oecumenica, particularia, dioecesana, nationalia v. Ind. syst. II d.
Concilia particularia celebriora: Arausicanum II 174 sqq; Carthaginense III 92, XVI (et Milevitanum) 101 sqq; Lateranense (Martini I) 254 sqq; Romanum (Damasi) 58 sqq; Toletanum XI 275 sqq [reliqua v. sub nominibus propriis].
Concilia universalia (oecumenica): Chalcedonense 148 sq; Constantiense 581 sqq; Constantinopolitanum I 85 sq, II 212 sqq, III 289 sqq, IV 336 sqq; Ephesinum 112 sqq; Florentinum 691 sqq; Lateranense I 359 sqq, II 364 sqq, III 400 sq, IV 428 sqq, V 738 sqq; Lugdunense II 460 sqq; Nicaenum I 54 sqq, II 302 sqq; Tridentinum 782 sqq; Vaticanum 1781 sqq; Viennense 471 sqq.
Concomitantia 876.
Concordata 1743.
Concupiscentia *386 537* 792 *1040 1059 1074* sqq *1276* 1393; v. Ind. syst. VII c.
Confessarius (duello assistens) 1862; ceterum v. Confessio sacramentalis in Ind. syst. XII i.
Confessio S. Thomae Apost. 224 sq.
Confirmatio v. Ind. syst. XII e.
Congregationes Pontificiae 1684 *1712*.
Coniugati 430 1147 1149 sq 1982; cf. Matrimonium (in Ind. syst. XII o).
Consecratio eucharistica cf. Eucharistia (in Ind. syst. XII f et h); — locorum *608*.
Constantiense concilium (a. 1414 ad 1418) 581 sqq; cf. pag. XVIII.
Constantinopolitana ecclesia 436.
Constantinopolitanum concilium I (a. 381) 85 sq 1461; — II (a. 553) 212 sqq 1464; — III (a. 680—681) 289 sqq 1465; — IV (a. 869—870) 336 sqq 1467 1833.
Constitutio Ecclesiae v. Ind. syst. II a; — civitatum 1866 sqq.
Consuetudo peccandi *1208 1210*.
Consummatio v. Ind. syst. XIV a sq.
Contractus census 716; — matrimonialis cf. Ind. syst. XII o.
Contritio v. Ind. syst. IX b XII i.
Conventus theologorum Germaniae 1679 sqq.
Cooperatio ad malum *1201*.
Copula carnalis 334 397 *1125*.
Cor Iesu *1562* sq.
Cornelius I, Papa 44 sq.
Corpus Christi v. Ind. syst. VIII b et XII f sqq; — hominis 174 239 242 295 **481** 738 *1914*.
Correctio principum *597*.
Craniotomia 1889 sqq.
Creatio, creaturae v. Ind. syst. VI a sqq.
Crematio cadaverum 1863 sq.
Critica ars 1946 2097 sqq.
Crux Domini 302 304.
Culpa peccati v. Ind. syst. XII k XIII c.
Cultura 1799; cf. Ind. syst. II l.
Cultus v. Ind. syst. XI e; — latriae **120 221** *478* 888 941 952 *1255* 1563; — hyperduliae *1255* sq *1316*; — duliae 92 342 941 952 **984**; — relativus imaginum etc. **302** sqq 337 679 **985** sq 998; — eius libertas *1778* sq; — varietas 1874.
Cyprianus, S. 47 230 247.
Cyrillus, S., Alexandrinus **113** sqq 171 sq 226 sq 269 290 292.
Cyrus Alexandrinus 271 sq.

D.

Damasus, Papa 58 sqq; — «fides Damasi» 15 sq.
Damnatio 300 318 321 sq 464 531; cf. Ind. syst. XIV a.
Decimae 427 *598*.
Decisiones in rebus fidei *1512*.
Decretales *618*.
Definitio dogmatica 1836 sqq.
Defuncti v. Purgatorium (in Ind. syst. XIV a).
Democratia ecclesiastica 2092.
Denuntiatio *1105*.
Depositio clericorum 127 304 354 438.
Depositum fidei 1800 1836.
Desiderium involuntarium *1050*; — mortis patris *1164*.
Desperatio *1336*.
Detrusio in monasterium 438.
Deus unus v. Ind. syst. IV a sqq; — trinus ib. V a sqq.
Devotio sensibilis 1247.
Diabolus 237 *383* 427 *1261 1923*.
Diaconatus 356; cf. Ind. syst. XII n.
Diaconi ordinatio 152.
Dictinius 245
Didymus 271.
Diodorus 271.
Dionysius, Papa 48 sqq.
Dioscorus 171 280 341 1463.
Disciplina ecclesiastica *1578*.
Dispensatio *731* 1454 *1546*.
Dispositio ad communionem frequentem 1915 sq; — ad iustificationem 179 798 817 819.
Ditatio Ecclesiae *613 619*.
Divinitas Christi v. Ind. syst. VIII a.
Divites 1852.
Divortium 702 **977** sq 1640 *1767* 1865.
Doctrina Ecclesiae 160 843 *1722* 1817 1836; cf. Ind. syst. II c sqq.
Dogmata *1709 1722* 1800 1816 1818 2079 sq 2089.
Dominium clericorum *590 612* 684 1697.
Dona S. Spiritus 83 799.
Donatistae 53.
Dotatio Ecclesiae *613*
Dualismus Manichaeorum 707.
Dubium positivum 1619; cf. Ind. syst. I c.
Duellum *1102 1491* sqq 1939 sq.
Durandus de Osca 420 sqq.

E.

Ebion (Ebionitae) 63 710.
Ecclesia v. Ind. syst. II a sqq.
Ecthesis Heraclii 271.
Egilas 300 n.
Ekardus 501 sqq.
Electio clericorum 305; — episcoporum 342; — principis 1855; — Papae *620*, cf. Ind. syst. III h.
Eleemosynae 427 464 *600 614* 693 *1162* 1693.
Elevatio hominis v. Ind. syst. VII a sqq.
Elipandus 299.
Emanatianismus 1804 2098.
Emmanuel 113; cf. Christus (in Ind. syst. VIII a sqq).
Ens absolutum et indeterminatum etc. *1894* sqq.
Ephemerides 1887.
Ephesinum concilium (a. 431) 112 sqq 171 1462; cf. pag. XIII.
Epiphanii symbolum 13 sq.
Episcopi electio et ordinatio 150 305 339 363 968 *1750* sqq 1842; — relatio ad Papam 466 1500 1506 sqq 1823 1828 *1904* sq 1961 sq.
Epistolae Papae 165 1829 1847.
Errantium punitio 549.
Error invincibilis 1647.
Errores haereticorum etc. v. sub nominibus propriis; — philosophici cf. Ind. syst. I e.
Esse divinum *1660*.
Ethica naturalis et christiana *1756* sqq.
Eucharistia v. Ind. syst. XII f sqq.
Eudoxiani 85.
Eugenius III, Papa 389 sqq.
Eugenius IV, Papa 691 sqq.

Eunomiani, Eunomius 61 85 223 271 705.
Eutyches 143 sqq 148 168 171 202 216 223 271 710 1463.
Evagrius 271.
Evangelia v. Canon (in Ind. syst. I f); eorum cultus 304 337.
Evangelium S. Ioannis 2110 sqq.
Evolutionismus pantheisticus 1804; — religiosus modernistarum 2078 sqq 2094 sqq.
Examen clericorum 301.
Excommunicatio v. Censura (in Ind. syst. II g).
Exegesis v. Fontes revelationis (in Ind. syst. I f).
Exemptio regularium *1706*.
«Exequatur» *1741*.
Exercitia spiritualia *1559*.
Exorcismus ante baptismum 140.
Exorcista 45 155 958.
Experientia religiosa 2081.
Extrema unctio v. Ind. syst. XII m.
Eybel 1500.

F.

Facta dogmatica 1098 sq *1321* 1350; cf. Ind. syst. II e; — iuridica 1691 *1759* *1761*.
Fastidium *1249*.
Fatalismus *607*.
Favor Dei 799 882.
Febronianismus 1500.
Felix I, Papa 52.
Fénelon, Franc. de 1327 sqq.
Fermentatus panis (Euchar.) 692.
Festa ecclesiastica *1202* *1253* *1573* sq 1693.
Fictio in sacramentis recipiendis 411 418.
Fides v. Ind. syst. I c sqq IX b XI b.
«Fides Damasi» (Symb. antiprisc.) 15 sq.
«Filioque» 86 691 704 994 1084; cf. Ind. syst. V d.
Finis creaturarum 134 1805; cf. Ind. syst. VI f; — supernaturalis hominum 1668 sq 1786; cf. Ind. syst. VII a; — saeculi v. Ind. syst. XIV b.
Finitum *1901* sq.
Firmilianus 47.
Florentinum concilium (a. 1438 ad 1445) 691 sqq 1083 sq 1468 1826 1835; cf. pag. XVIII.
Foenus v. Usura.
Fomes peccati *743* 792 sq *1275*.
Fontes revelationis v. Ind. syst. I f.
Forma substantialis 480.
Formulae loquendi 293 sq 312 389 sqq 442 sq 1459 1658.
Formularium submissionis Iansenistarum 1099.
Fornicatio 43 *477* 702 *1198*.
Foroiuliense concilium 3007.
Forum ecclesiasticum *1731*.
Foullechat, Dionysius *575* sqq.
Francofordense concilium (a. 794) 311 sqq.
Fraticelli *484* sq.
Frohschammer, Iacobus 1666 sqq.
Fundatio claustrorum *611*.
Furtum *1186* sq.
Futura libera 1784.

G.

Gallicanismus *1322* sq *1598* sq.
Gaudium peccaminosum *1163* sqq.
Gelasius I, Papa 161 sqq; cf. pag. XIII.
Generatianismus 170 *533* *1910*.
Genesis, priora capita 2121 sqq.
Genitrix Dei v. Ind. syst. VIII i.
Gentiles 407 794 811 *1295*.
Germania (matrimonia) 1991 sqq.
Gloria Dei 134 *504* 1805; — coelestis 300 321 530; cf. Ind. syst. XIV a.
Gnostici 232.
Gottschalk *316* sqq.
Graeci uniti 460 691 sqq 1083 sqq; — schismatici 1685 sq.
Gratia primi hominis v. Ind. syst. VII b — hominis lapsi ib. X a sqq; — actualis ib. X a sqq; — habitualis ib. X f.
Gregorius I, Papa 249 sqq 1828; cf. pag. XIV.
Gregorius VII, Papa 355.

Gregorius IX, Papa 444 sqq; cf. pag. XVII.
Gregorius X, Papa 460 sqq.
Gregorius XI, Papa *578* sqq.
Gregorius XIII, Papa 1083 sqq.
Gregorius XVI, Papa 1611 sqq; cf. pag. XXII.
Guastallense concilium (a. 1106) 358.
Guenther, Antonius 1655 sqq.
Guilelmus de Sancto Amore 449 sqq.

H.

Habitus supernaturalis 410 800.
Hadrianus I, Papa 298 sq; cf. pag. XV.
Hadrianus II, Papa 336 sqq.
Hebraei pueri 1480 sqq.
Hedonismus *1758*.
Heraclius, imperator 271.
Hermes, Georgius 1618 sqq.
Hermesiani 1634 sqq.
Hierarchia ecclesiastica 42 45 272 *655* 960 966; cf. Ind. syst. II a.
Hieronymus, S. 165 320.
Hieronymus de Praga 659 sq.
Hierosolymitana ecclesia 436.
Hilarius, S. 320.
Historia sensu modern. 2072 sq.
Homo creatus v. Ind. syst. VI d; — primigenius ib. VII b; — lapsus ib. VII d.
Honorius I, Papa 251 sqq.
Honorius III, Papa 441.
Hontheim, Ioh. Nic. ab 1500.
Hormisdas, Papa 171 sqq.
Humanitas Christi v. Ind. syst. VIII b.
Hus, Ioannes *627* sqq 659 sq *770*.
Hypostasis v. Unio hypostatica (in Ind. syst. VIII d sqq).

I.

Iacobitae uniti 703 sqq.
Ianduno, Ioannes de *495* sqq.
Iansen, Cornelius *1092* sqq 1098 sq.
Iansenistae 1099 *1291* sqq.
Ibas 227.
Iconoclastae 302 sqq 1466.
Idiomatum communicatio in Christo v. Ind. syst. VIII e.
Ieiunium 234 626 *1123* *1129* sqq.
Ignorantia *380* *1214* *1292*.
Illiberitanum concilium 3001 sq.
Imagines v. Ind. syst. XI e.
Immaculata conceptio B. Mariae V. v. Ind. syst. VIII k.
Immanentia vitalis (modernist.) religiosa 2074 sqq; — theologica 2087 sqq.
Immortalitas Adae 101 175 *1078*; — animae 738.
Immunitas Ecclesiae *1730*; — cleri *1732*.
Immutabilitas Dei 1782; — doctrinae 160 1800 1818 2080 sqq.
Impassibilitas et impeccabilitas Christi v. Ind. syst. VIII f.
Impedimenta matrimonii v. Ind. syst. XII o.
Imperator (Roman.) 331 *497* *635*.
Impositio manuum 46 53 55 88 94 150 sqq 445 465 910.
Incarnatio v. Ind. syst. VIII a sqq.
Incestus 362.
Incomprehensibilitas Dei 254; — mysteriorum v. Ind. syst. I b.
Indifferentismus 1613 sq 1642 1646 sq 1677 sq 1687 *1715* sqq *1779* 1868 2082 sq; cf. Ind. syst. I c.
Indulgentiae v. Ind. syst. XII l.
Infallibilitas Ecclesiae v. Ind. syst. II c sqq; — Romani Pontificis ib. III f.
Infernus v. Ind. syst. XIV a.
Infidelitas positiva 808 837; — negativa *1068*.
Infidelium status et opera 794 811 *1025* *1154* *1295* *1298*; cf. Ind. syst. VII d.
Ingressus in ordinem *601* *611* *615*.
Initium fidei 178.
Innocentius I, Papa 94 sqq 130 sqq; cf. pag. XII.
Innocentius II, Papa 364 sqq.
Innocentius III, Papa 404 sqq; cf. pag. XVI.

Innocentius VIII, Papa *736* sqq.
Innocentius X, Papa *1091* sqq.
Innocentius XI, Papa 1147 sqq; cf. pag. XXI.
Innocentius XII, Papa *1327* sqq.
Inspiratio s. Scripturae v. Ind. syst. I f.
Institutio iuventutis 1694 sq *1748* 1882 sq.
Integritas donum primi hominis 192 *1009* *1026*; — confessionis v. Ind. syst. XII i.
Intellectualismus 2072.
Intellectus divinus v. Ind. syst. IV c; — humanus *527* *1663* *1891* sqq.
Intentio in oratione *599*; — in sacramentis 672 695 *752* 854 1966.
Interdictum 682.
Interpretatio s. Scripturae 786; cf. Ind. syst. I f II e et h.
Interrogationes Wicleffitis et Hussitis proponendae 657 sqq.
Investitura 361 363.
Ioachim abbas 431.
Ioannes, S., Apostolus 162; — eius Evangelium 2110 sqq.
Ioannes Baptista 421 857.
Iob *1264*.
Iohannes II, Papa 201 sq.
Iohannes IV, Papa 253.
Iohannes XV, Papa 342.
Iohannes XXII, Papa *484* sqq; cf. pag. XVIII.
Ioseph, S. 993.
Iosepini 444.
Irregularitates *1553* *1556*.
Isaias 2115 sqq.
Iubilaeum 467.
Iudaei 794 811 1480 sqq.
Iudex *1126* *1152* 1865.
Iudicium particulare 464 530 sq 693 809; cf. Ind. syst. XIV a; — universale v. Ind. syst. XIV b.
Iulius I, Papa 698 3003 sqq.
Iulius III, Papa 874 sqq.
Iuramentum 425 *487* *623* 662 sqq *1175* sqq *1451* *1575*.
Iurisdictio Ecclesiae v. Ind. syst. II g sqq; — Romani Pontificis ib. III b sqq.
Iusiurandum antimodernisticum 2145 sqq.
Iustificatio v. Ind. syst. IX a sqq.
Iustinianus, imperator 201 sq.
Iuventutis institutio (scholae) 1694 sq *1748* 1882 sqq.

L.

Laici 42 687 *753* 902 920 930 934 sqq.
Lamennais, Felicitatus de 1613 sqq.
Laodicense concilium (a. 372) 924 nota.
Lapsi 55; cf. Ind. syst. XII k.
Lateranense concilium Martini I (a. 649) 254 sqq; — Paschalis II (a. 1102) 357.
Lateranense concilium (oecum.) I (a. 1123) 359 sqq; — II (a. 1139) 364 sqq; — III (a. 1179) 400 sq; — IV (a. 1215) 428 sqq 990; cf. pag. XVII. — V (a. 1512—1517) 738 sqq.
Latitudinarismus v. Ind. syst. I c.
Latone, Ioannes de *578* sqq.
Latria 302 878 888; cf. Ind. syst. XI e.
Laxismus *1153*.
Lectio s. Scripturae v. Ind. syst. I f.
Lectoratus 45 156 958.
Legalia V. T. abrogata 712.
Legata annua pro defunctis *1143*.
Leges morales *1756* sqq.
Leo I, Papa 143 sqq 165 169 (231 nota) 289 292; cf. pag. XIII.
Leo IX, Papa 343 sqq.
Leo X, Papa *738* sqq.
Leo XII, Papa 1607 sq.
Leo XIII, Papa 1848 sqq; cf. pag. XXIII.
Levita 42 89.
Lex credendi . . . 139.
Lex Vetus et Nova v. Ind. syst. X i.
Liberalismus *1777* sqq 2093.
Liberius, Papa 88 93.

Libertas v. Ind. syst. VI d VII d X e et g; — Ecclesiae 1842; — hominum immoderata ib. I d.
Libri canonici v. Canon (in Ind. syst. I f).
Limbus parvulorum *1526*.
Lingua vernacula in liturgia 946 *1436* *1566*; linguarum orientalium studia 1946.
Lucius III, Papa 402.
Lugdunense concilium II (a. 1274) 460 1834.
Lumen fidei, gratiae, gloriae *475* *1926*.
Luther, Martinus *741* sqq.
Luxuria *477* *1124* *1140* *1199*.

M.

Macarius Antiochenus 710.
Macedonius, Macedoniani 62 85 223 271 705 1461.
Magisterium Ecclesiae ordinarium 1683 1792; cf. Ind. syst. II c sqq.
Magnetismus 1653 sq.
Mandatorum observatio 200 804 824 *1054* *1092* *1519*.
Manichaei 234 sqq 707 710.
Marcelliani 85.
Marcion 48 234 710.
Marcus, S., fundator sedis Alexandrinae 163.
Maria Mater Dei et Virgo v. Ind. syst. VIII i sq.
Maritus *1119* sq.
Maronitarum professio fidei 1459 sqq.
Marsilius Patavinus *495* sqq.
Martinus V, Papa *581* sqq; cf. pag. XVIII.
Martyrum acta 165.
Massaliani (Pelagiani) 125.
Massones *1718* a 1859 sq.
Materia sacramentorum v. Ind. syst. XII a; — corporalis *1701* 1802.
Materialismus *1758* 1802.
Mathesis (Astrologia) 35.
Matrimoniales causae v. Ind. syst. II h.
Matrimonium v. Ind. syst. II o.
Mechitriz (Armenus) 533.
Mediator v. Ind. syst. VIII g.
Medicus (in duello) 1813.
Meditatio discursiva *1341* sq.
Membra Ecclesiae v. Ind. syst. II b.
Menda in libris sacris 1948 sqq.
Mendicantes *449* sqq *614* *781* *1311* 1581.
Merita Christi v. Ind. syst. VIII g; — operum bonorum ib. XIII b.
Metus gehennae 1146; — gravis *1201* 1940.
Michael Palaeologus 461 sqq.
Milevitanum concilium II (a. 416) 101 sqq 325.
Miracula 121 1624 *1707* 1790 1813.
Mirandula, Ioannes P. de *736* sq.
Missae sacrificium v. Ind. syst. XII h.
Missio canonica 426 434 *594* 688.
Missiones *1565*.
Modernismus, modernistae 1931 *2001* sq 2071 sqq 2145 sqq.
Modus loquendi 442 sq 1658 1800.
Moechia 43.
Mohatra *1190*.
Molinismus 1090 1097.
Molinistae 1090 nota.
Molinos, Michael de *1221* sqq.
Mollities *1124* *1199*.
Monachi 90 400 *1581* *1588*; cf. Mendicantes.
Monarchica constitutio Ecclesiae v. Ind. syst. II a.
Monasteria 304 *1583* sqq.
Moniales 1149 sq *1592*.
Monophysitae, Monophysitismus 148 1463.
Monotheletae, Monotheletismus 251 sq 289 sqq 1465.
Montenses 94.
Montes pietatis 739.
Moribundi 57 95 111 146 *1089* 1484.
Mors 101 175 793; cf. Ind. syst. XIV a.
Mortificationes *1258* sq.
Morum leges *1756* sqq.
Motiva credibilitatis v. Ind. syst. I d.

Motus pravi *1075* *1267* sq.
Moyses (Lex) 713 793 811 1997 sqq.
Mundus 29 134 370 391 *501* sqq 1805; cf. Ind. syst. VI a.
Mysteria fidei v. Ind. syst. I b; — vitae Christi ib. VIII h.
Mythus in s. Scriptura *1707*.

N.

Natalis Christi 234.
Nationale concilium *1593*.
Nativitas Christi v. Ind. syst. VIII h.
Natura integra, lapsa etc. cf. Iustificatio (in Ind. syst. IX a sqq).
Naturae Christi v. Ind. syst. VIII c.
Naturalismus 1652 1688 sqq *1701* sqq 1885.
Necessitas *607* *1039* sqq *1186*.
Neo-Aristotelici 738.
Nestorius, Nestoriani **113** sqq 125 127 **168** 171 sq 202 216 223 226 sq 271 **710** **1462**.
Nicaenum concilium I (a. 325) **54** sqq 171 305 **1460**; — II (a. 787) **302** sqq 986 **1466**.
Nicolaus I, Papa 326 sqq.
Nicolaus II, Papa 354.
Nihilismus 1857.
Nomen complicis 1474.
Nomina Personarum Ss. Trinitatis 278.
«Non-interventus» *1762*.
Norma ethicae et legis civilis *1757* 1885 sqq.
Notae Ecclesiae v. Ind. syst. II a.
Novatiani 88 94 97.
Novissima hominis v. Ind. syst. XIV a; — saeculi ib. XIV b.
Numerus in Ss. Trinitate 280; — sacramentorum v. Ind. syst. XII a; — ordinum v. Ind. syst. XII n.
Nuptiae v. Matrimonium (in Ind. syst. XII o).

O.

Obex (sacramenti) 411 849.
Oboedientia *473* *641* *1016* *1285* 1841.
Obsessio daemoniaca *1923*.
Occasio peccandi 366 *1141* *1211* sqq.
Occisio *1102* *1117* sqq *1180* sqq *1491* sqq *1889* sqq *1939* sq.
Odium Dei *1049*; — peccati *1299*; cf. Attritio, Contritio (in Ind. syst. IX b XII i).
Oeconomia salutis v. Ind. syst. X i.
Officia viri catholici 1880 sqq 1935.
Olea sacra 98 sq 700 908.
Oligarchia 1855.
Olivi, Petrus Ioannes 480 sqq.
Omnipotentia Dei 2 sqq 21 *368* *1217* sq 1790.
Ontologismus, Ontologistae *1659* sqq.
Opera bona et mala v. Ind. syst. XIII a.
Operationes duae in Christo v. Ind. syst. VIII c.
Oratio v. Ind. syst. XI f.
Ordinatio clericorum v. Ind. syst. II h.
Ordines religiosi *1582* 1697 1973; cf. Mendicantes.
Ordo (sacramentum) v. Ind. syst. XII n.
Orientales (Maronitae) uniti 1459 sqq.
Origenes, Origenistae 203 sqq 223 271; cf etiam 1 sqq.
Osculum *477* *1140*.
Osma, Petrus de *724* sqq.
Ostiariatus 45 157 958.

P.

Panis materia Eucharistiae 692 698 874 sqq.
Pantheismus, Pantheistae 31 1652 *1701* sqq 1782 1803 2074 sq.
Papa v. Ind. syst. III a sqq.
Paradisus terrestris *534*.
Parentes 20 *533* 990 1694 *1910*.
Parochus 437 *491* sqq 990 *1509* sq 2067 sqq.
Parvuli in limbo *1526*; cf. Infernus (in Ind. syst. VII c XIV a).
Paschalis II, Papa 357 sqq.

Passagini 444.
Passio Christi v. Ind. syst. VIII h.
Patareni 401 444.
Patavinus, Marsilius *495* sqq.
Patriae amor *1764*.
Patriarchae Vet. Test. 199; — ecclesiastici 436 466.
Patrinus 870.
Patrum auctoritas v. Ind. syst. I f; — vitae 165.
Paulianistae 56 97.
Paulus, S., Apostolus 163 *1091* *1265*.
Paulus III, Papa 782 sqq.
Paulus IV, Papa 993.
Paulus V, Papa 1090.
Paulus Constantinopolitanus 271 sq.
Paulus Samosatenus 233 271 710.
Pauperes de Lugduno 444.
Paupertas (Christi) *454* *494* *575* sq.
Peccatorum opera v. Ind. syst. VII d.
Peccatum actuale v. Ind. syst. XIII c; — originale ib. VII c; — philosophicum 1290; — veniale v. Ind. syst. XII i XIII c.
Pelagius I, Papa 229 sq.
Pelagius II, Papa 246 sq.
Pelagius, Pelagiani (Pelagianismus) **101** sqq 126 sq 129 174 sq.
Pentateuchus 1997 sqq.
Perfecti, perfectio *471* sqq.
Periurium 664 *1174*.
Perseverantia 183 806 826.
Persona Christi v. Ind. syst. VIII d; — Ss. Trinitatis ib. V b sqq.
Pertinaces *640*.
Petrus, S., v. Ind. syst. III a.
Petrus Alexandrinus 171.
Petrus Antiochenus 171.
Petrus de Bruis 367 nota.
Petrus Lombardus 393 nota 431 sq.
Phaenomena 2072.
Philosophia et fides v. Ind. syst. I e II k.
Photinus 63 85 233.
Photius 336 sqq 1467.
Picus de Mirandula, Ioannes *736* sq.
Pistoriensis synodus *1501* sqq.
Pius II, Papa 717 sq.
Pius IV, Papa 930 sqq 994 sqq.
Pius V, Papa *1001* sqq.
Pius VI, Papa 1496 sqq.
Pius VII, Papa 1600 sq.
Pius VIII, Papa 1609 sq.
Pius IX, Papa 1634 sqq; cf. pag. XXII.
Pius X, Papa 1979 sqq; cf. pag. XXIV.
Placitum regium 1829 1847.
Pneumatomachi 85.
Poenalitates *1072* *1420*.
Poenitentiae sacramentum v. Ind. syst. XII i; — virtus ib. IX b.
Poenitentiae falsae 366.
Polemon 271.
Politicus principatus 1855 sqq.
Polliaco, Ioannes de 491 sqq.
Pollutio *1124*.
Polyandria 408 465.
Polygynia 408.
Pontifex Romanus v. Ind. syst. III a sqq.
Populi iura 1872.
Potestas Ecclesiae v. Ind. syst. II c sqq; — status 1855 sqq; — bipartita 1841.
Praeambula fidei v. Ind. syst. I d.
Praecepta Ecclesiae *1202* sq.
Praedestinatiani 316 sqq 320 sqq.
Praedestinatio v. Ind. syst. X g sq.
Praedicatio verbi divini 426 434 *449* sqq *594* 687 sq *1440*.
Praeexsistentia animae 203 sq 236.
Praelati *459* *591* *1440*.
Praemium cf. Coelum (in Ind. syst. XIV a) et Meritum (ib. XIII b).
Praescientia Dei 316 321 1784.
Praescitus *629* *631* 827.
Praescriptio 439.
Praesentia Christi in Eucharistia v. Ind. syst. XII f.
Presbyteratus v. Ind. syst. XII n.
Presbyteri ordinatio 151.
Primatus Romani Pontificis v. Ind. syst. III b sqq.
Principatus civilis Rom. Pont. *1727* *1775* sq; cf. Ind. syst. III g.
Principes 340 *1754*.
Principium mundi unum 469 *706* sq.
Principium «non-interventus» *1762*

Priscillianus, Priscillianistae 15 sqq 231 sqq 245.
Privilegia B. Mariae V. 8 33; — Paulinum 405 408; — Patriarcharum 341 466; — regularium *449 459 491*; — papalia 332 *1136*.
Probabilismus *1151* sqq 1219 *1293*.
Processio S. Spiritus cf. Trinitas (in Ind. syst. V d).
Processiones 878 888.
Procreatio infantium 241.
Professio fidei Graecis (Russiacis) praescripta 1083 sqq; — Michaelis Palaeologi 461 sqq; — Orientalibus (Maronitis) praescripta 1459 sqq; — Tridentina 994 sqq; — Durando de Osma (Waldensibus) praescripta 420 sqq; — de Trinitate 389 sqq; cf. Symbolum.
Professio religiosa 396 409 976 979.
Prophetae V. T. 1790.
Prophetiae in s. Scriptura *1707* 1790.
Propositum (in sacram. poenit.) 366 699 897.
Proprietates Personarum in Ss. Trinitate 281 296; — naturarum in Christo 144 148 262 288 290 708; cf. Ind. syst. VIII a sqq.
Protestantismus *1718*.
Providentia divina 1784; cf. Ind. syst. VI g.
Provinciae ecclesiasticae *1507*.
Psalmi 2129 sqq.
Psalmista (Cantor) 158.
Psalmodiae monachorum *1587*.
Pseudo-mystici 2081.
Pseudo-Pontifices 364.
Publici haeretici 401.
Purgatorium v. Ind. syst. XIV a.
Pyrrhus Constantinopolitanus 271 sqq.

Q.

Quaestiones controversae 1090 1097 1216 1990.
Quartum Evangelium 2110 sqq.
«Quemadmodum» Florentini concilii 694 1826.
Quesnell, Paschasius 1351 sqq *1568*.
«Quicumque» (Symb. antiprisc. «Athanasianum») 39 sq.
Quietismus *386 471* sqq *504* sqq *1221* sqq *1327* sqq.

R.

Ratio et fides v. Ind. syst. I d sq.
Rationalismus 1642 sqq 1652 1655 *1701* sqq 1885.
Reatus culpae et poenae 840 904 sq 922 1056 sqq.
Rebaptizatio 88 229 464.
Rebellio *1763*.
Receptio haereticorum 1848.
Reconciliatio 57 95 147 229.
Recursus ad Rom. Pont. 466.
Redemptio v. Ind. syst. VIII a sqq (VIII g).
Reflexio *1229* sqq *1278*.
Regulares *450* sqq *458* sq 979 *1310* sq 1580 sqq.
Relapsi 464 *1538*.
Relationes inter Ecclesiam et statum, scientias, culturam v. Ind. syst. II i sqq.
Religio (virtus) v. Ind. syst. XI e.
Religiones (ordines) *602* sqq *624* sq 680 1692; cf. Regulares.
Reliquiae Sanctorum etc. 304 440 679 985 sqq 998; cf. Ind. syst. XI e.
Remense concilium (a. 1148) 389 sqq.
Reparatio naturae humanae v. Ind. syst. VIII a sqq.
Reprobatio v. Ind. syst. X g sq.
Res politicae 1885 sqq; — sacrae v. Ind. syst. II h; — sacramenti (effectus) 411 415.
Reservatio casuum 903 921 *1544* sq.
Restitutio 403 *1120 1188* sq.
Restrictio mentalis *1176* sq.
Resurrectio Christi v. Ind. syst. VIII h; — mortuorum ib. XIV b.
Revelatio v. Ind. syst. I a sqq.

Ritus Ecclesiae v. Ind. syst. XI e.
Rivo, Petrus de *719* sqq.
Roma urbs 163 341 1688 1836.
Romana concilia: Damasi (a. 382?) 58 sqq; Agathonis (a. 680) 288; Nicolai I (a. 862) 326 sqq; Nicolai II (a. 1060) 354; Gregorii VII (a. 1079) 355.
Romanus Pontifex v. Ind. syst. III a sqq.
Rosmini-Serbati, Antonius *1891* sqq.

S.

Sabbati observatio illicita 712.
Sabellius, Sabelliani 48 60 85 231 271 705.
Sacramenta v. Ind. syst. XII a sqq.
Sacramentalia v. Ind. syst. XII p.
Sacrificium Missae v. Ind. syst. XII h.
Sacrilegium 685 sq.
Saeculares 361 427.
Sanatio (ope extremae unctionis) 909 927; — matrimoniorum 1993 sq.
Sanctio divina *1756*.
Sanctitas Christi hominis v. Ind. syst. VIII f; — B. Mariae V. ib. VIII k.
Sanctorum communio 2 sqq; — cultus v. Ind. syst. XI e.
Sanguis Christi 550 718.
Sardicense concilium 3004 sqq.
Satisfactiones v. Ind. syst. XII i XIII b.
Schismaticorum ordinationes 169.
Scholae et Ecclesia v. Ind. syst. II i.
Scholastici *1576* 1652.
Scientia et fides v. Ind. syst. I d sq.
Scotus, Ioannes 320 sqq.
Scriptura sacra v. Ind. syst. I f.
Sectae clandestinae 1697 1859 sqq.
Sedes Romana v. Ind. syst. III i.
Seditio 1868.
Semiariani (Pneumatomachi) 85.
Seminaria clericorum *1746*.
Semipelagiani (Semipelagianismus) 174 sqq.
Senonense concilium (a. 1140) *368* sqq.
Sensus religiosus (modernistarum) 2075 sqq.
Separatio status ab Ecclesia 1615 *1755* 1995.
Sepultura ecclesiastica 365 437 1864.
Sergius Constantinopolitanus 253 271 sq.
Severus 271.
Sidera 15 208 239 sq.
Sigillum confessionis 438 *1220* 1474.
Silentium obsequiosum 1350.
Silvester I, Papa 53.
Simonia Simoniaci 354 358 sq 364 400 440 *605 1195* sq.
Simplicius, Papa 159 sq.
Simulatio sacramentorum 418 1488 sq.
Siricius, Papa 87 sqq; cf. pag. XII.
Sixtus IV, Papa 719 sqq 792.
Socialismus 1694 sqq *1718* a 1849 sqq.
Societas biblica 1602 sqq 1607 sq 1630 sqq; — civilis 1855 1866 sqq; — domestica 1694.
Societates clandestinae 1697 1718 a 1859 sqq.
Sociniani 993.
Sodomia *1124*.
Sollicitatio *1106* sq.
Soteriologia v. Ind. syst. VIII g.
Speronistae 444.
Spes v. Ind. syst. IX b XI c.
Spirituales v. Perfecti 471 sqq.
Spiritus Sanctus 460; cf. Ind. syst. V d.
Sponsalia *1558 1774* 2066.
Status naturae integrae v. Ind. syst. VII b; — lapsae ib. VII d.
«Statuta Ecclesiae antiqua» 150 sqq.
Stellae v. Sidera.
Stephanus I, Papa 46 sq.
Stipendia *1108* sqq *1554*.
Studium s. Scripturae 1941 sqq.
Subconscientia 2074.
Subdiaconatus 45 153 360 958.

Suffragia pro defunctis 464 693 983; cf. Ind. syst. XIV a.
Supernaturalis ordo v. Ind. syst. VII a sqq.
Suspensio 67 89 400 *1549* sq.
Syllabus Pii IX *1700* sqq 1867; — Pii X *2001* sqq.
Symbola: antipriscilliana 15 sqq; apostolicum 1 sqq; Epiphanii 13 sq; Nicaenum 54; Nicaeno-Constantinopolitanum 86 782; Tridentinum 994 sqq; Leonis IX 343 sqq; Toletani conc. I 19 (nota); Toletani conc. XI 275 sqq.
Symbolismus (modernistarum) 2082 sqq.
Syndicus (divortium) 1865.
Synodus v. Concilium.
Systemata moralia *1151* 1219 *1293*.

T.

Taedium *1248*.
«Tametsi» caput Tridentinum 990 sqq 1452 sqq 1991 sqq.
Tempus clausum 981.
Tentatio *1030* *1237* *1257* *1261* sqq 1267.
Terminologia 442 sq.
Testamentum V. et N. v. Ind. syst. I f.
Testes (matrim.) 990 2067 sqq.
Themistius 271.
Theodoretus 226.
Theodorus Mopsuestenus 216 224 sqq 271 sq 710.
Theodorus Pharanitanus 271.
Theodosius 271.
Theodulus Persa 271.
Theologiae methodus v. Ind. syst. I e II h.
Theologorum auctoritas v. Ind. syst. I f.
«Theophorus» 117.
Thesaurus Ecclesiae 550 sqq *757* *1541*; cf. Ind. syst. XII l.
Thomas, S., Aquinas 695 nota.
Thomistae 1090 nota.
Ticinense concilium (a. 850) 315.
Timotheus Aelurus 171 sq 271.
Toletanum concilium (I 19 nota) XI (a. 675) 275 sqq; — XV (a. 688) 294 sqq; — XVI (a. 693) 296.
Traditio ecclesiastica v. Ind. syst. I f.
Traditionalismus 1649 sqq.
Traducianismus 170.
Transsubstantiatio v. Ind. syst. XII f.
Tria Capitula 213 sqq.
Tributorum solutio 1842.
Tridentinum concilium (a. 1545 ad 1563) 782 sqq 1981 1991; cf. pag. XIX sqq.
Trinitas v. Ind. syst. V a sqq.
Tristitia *1163*.
Turcarum debellatio *774*.
Tutiorismus absolutus *1293*.
Typus 271.

U.

Udalricus, S. (canonisatio) 342.
Ultricuria, Nicolaus de *553* sqq.
Unctio extrema v. Ind. syst. XII m.
Unio cum Christo 197 698 875; — hypostatica v. Ind. syst. VIII d sqq.
Universalia *1661*.
Universitates *609*.
Urbanus II, Papa 356.
Urbanus III, Papa 403.
Urbanus V, Papa *575* sqq.
Urbanus VIII, Papa *1321*.
Usura, Usurarii 365 394 403 448 479 716 1081 *1142* *1190* sqq 1475 sqq 1609 sqq.
Utraquistae 626 930 sqq.

V.

Valentinum concilium III (a. 855) 320 sqq.
Valentinus 710.
Valor sacramentorum v. Ind. syst. XII a; — satisfactorius operum 906 923 *1059*.

Vasa sacra 304.
Vaticanum concilium (a. 1869 ad 1870) 1781 sqq 1942 1961; cf. pag. XXIII.
Vaticinia (Isaiae) 2115 sqq.
Veniale peccatum v. Ind. syst. XII i XIII c.
Veronense concilium (a. 1184) 402.
Viaticum 95 879 889; puerorum 2144.
Viduae 45.
Viennense concilium (a. 1311 ad 1312) *471* sqq.
Vigilius, Papa 203 sqq.
Vinculum matrimoniale 702; cf. Ind. syst. XII o.
Vinum (Euchar.) 698 945 956 1937 sq.
Virginitas B. Mariae V. v. Ind. syst. VIII k; — ut status 980 *1774* a.
Virtutes v. Ind. syst. XI a.
Visio Dei (beatifica) 530 693 *1928* sqq; cf. Ind. syst. XIV a.
Vita supernaturalis 197 1613 sq; — spiritualis *1221*; cf. Perfecti, Pseudo-mystici.
Voluntas v. Libertas; — Christi v. Ind. syst. VIII c.
Voluptas *1158* sq.
Vota (religiosa) 865 979 *1223* *1589* *1592*.
Vulgata 784 sq; cf. Ind. syst. I f.

W.

Waldenses 401 410 sqq 420 sqq 428 sqq.
Wicleff (Wicleffitae) *581* sqq *651* 657 sqq.

Z.

Zacharias, Papa 297.
Zosimus, Papa 101 sqq 134 sq.

CLAVIS CONCORDANTIARUM

veteres inter et novas (inde a decima) editiones [1].

Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi
1	[1]	34	70	67	103
2	[2 sqq]	35	71	68	104
3	»	36	72	69	105
4	»	37	73	70	106
5	»	38	74	71	107
6	»	39	75 sq	72	108
7	[5 sqq]	40	77	73	113
8	»	41	78	74	114
9	[2 sqq]	42	79	75	115
10	[8 sqq]	43	80	76	116
11	—	44	81	77	117
12	—	45	82	78	118
13	[9]	46	[85]	79	119
14	46 sq	47	86	80	120
15	[47 [n]]	48	[p. 38 [n]]	81	121
16	53	49	92	82	122
17	54	50	150	83	123
18	54	51	151	84	124
19	55	52	152	85	[126 sq]
20	56	53	153	86	128
21	88	54	154	87	129
22	58	55	155	88	130
23	59	56	156	89	131
24	60	57	157	90	132
25	61	58	158	91	133
26	62	59	96	92	134
27	63	60	98	93	135
28	64	61	99	94	136 sqq
29	65	62	94	95	139
30	66	63	97	96	140 sq
31	67	64	[101]	97	142
32	68	65	101 sq	98	[231]
33	69	66	102 [n]	99	—

[1] Numeri novi uncis [ ] inclusi tantummodo quoad sensum cum veteribus concordant. — Ubi series numerorum in utraque parte recta procedit, quintus quisque numerus exhibetur.

Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi
100	—	175	216	242	296
101	[234]	180	221	243	302
102	[235]	181	222	244	302
103	[237]	182	223	245	303 sq
104	[241]	183	224 sq	246	305
105	[242]	184	226	247	306
106	—	185	227	248	307
107	[236]	186	228	249	308
108	[239]	187	[203 211]	250	299
109	[240]	188	[203]	251	300
110	[245]	189	[208]	252	301
111	[243 sq]	190	[203]	253	314
112	[245]	191	[203 211]	254	311
113	19 sq	192	—	255	312
114	21	193	[206]	256	313
115	22	194	—	257	309
120	27	195	—	258	310
125	32	196	[207]	259	326
130	37	197	—	260	327
131	38	198	—	261	328
132	143	199	—	262	329
133	144	200	—	263	334
134	[148]	201	—	264	335
135	39	202	254	265	331
136	39	203	255	266	331
137	40	204	256	267	332
138	40	205	257	268	333
139	[162]	210	262	269	333
140	163	215	267	270	330
141	171 sq	216	268	271	336 [n]
142	201	217	269	272	336
143	202	218	270	273	337
144	174	219	271 sq	274	338
145	175	220	273	275	339
150	180	225	278	276	340
155	185	226	279	277	341
160	190	227	280 sq	278	—
165	195	228	281	279	316
166	196	229	282	280	317
167	197	230	283	285	322
168	198 sq	235	288	290	351
169	200	236	289	291	352 sq
170	200	237	290	292	343
171	200	238	291 sq	293	344
172	213	239	293	294	345 sq
173	214	240	294	295	347
174	215	241	295	296	348

Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi
297	349	364	439	423	495
298	355	365	440	424	496
299	357	366	420	425	497
300	[358]	367	421	426	498
301	359	368	422	427	499 sq
302	360	369	423	428	501
303	361	370	424	429	502
304	362	371	425	430	503
305	363	372	426	435	508
310	368	373	427	440	513
315	373	374	441	445	518
320	378	375	444	450	523
325	383	376	445	455	528 sq
326	384	377	446	456	530 sq
327	385	378	448	457	553
328	386 sq	379	442 sq	458	554 sq
329	389 sqq	380	[451 sqq]	459	556
330	[393]	381	[449 sq 459]	460	557
331	398	382	460	461	558
332	399	383	461	462	559
333	—	384	462	463	560 sq
334	396	385	463	464	562 sqq
335	395	386	464	465	566
336	394	387	464	466	567 sqq
337	400	388	465	467	570
338	401	389	466	468	575
339	402	390	—	469	576
340	403	391	—	470	577
341	410	392	—	471	578
342	411	393	—	472	579
343	388	394	—	473	580
344	413	395	—	474	—
345	412	396	—	475	—
346	416	397	—	476	—
347	417	398	—	477	581
348	418	399	471	478	582
349	404	400	472	479	583
350	405	405	477	480	584
355	428	410	482	485	589
356	429	415	487	490	594
357	430	416	488	495	599
358	431 sqq	417	489	500	604
359	433	418	490	505	609
360	434	419	494	510	614
361	435	420	491	515	619
362	436	421	492	520	624
363	437 sq	422	493	521	625

Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi
522	627	617	731	740	859
523	628	618	732 sq	745	864
524	629	619	736	750	869
525	630	620	737	755	874
530	635	621	738	760	879
535	640	622	740	761	880
540	645	623	[739]	762	881 sq
545	650	624	739	763	883
546	651	625	741	764	884
547	652	630	746	765	885
548	653 sq	635	751	770	890
549	655	640	756	775	895
550	656	645	761	780	900 sq
555	661	650	766	781	902
560	666	655	771	782	903
565	671	660	776	783	904 sq
570	676	665	781	784	906
571	677	666	783	785	907
572	678	667	785	790	912
573	679	668	786	795	917
574	681	669	787	800	922
575	681	670	788	805	927
580	686	675	793	810	932
581	687	680	798	815	937
582	688	685	803	816	938 sq
583	689	686	804	817	940
584	[657]	687	804	818	941
585	626	688	805	819	942
586	691	689	806	820	943
587	692	690	807	825	948
588	693	691	808	830	953
589	694	692	809 sq	835	958
590	695	693	811	840	963
595	700	694	812	845	968
596	701	695	813	846	969 sq
597	702	700	818	847	971
598	703 sq	705	823	848	972
599	705	710	828	849	973
600	706 sq	715	833	850	974
601	708 sqq	720	838	855	979
602	711	725	843	860	984
603	712	730	848	861	985 sqq
604	713	731	849	862	989
605	714	732	850	863	994
610	724	733	851	864	995
615	729	734	852 sq	865	996 sq
616	730	735	854	866	998

Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi
867	999 sq	974	1103	1165	1298
868	1083 sq	975	1104	1170	1303
869	692	980	1109	1175	1308
870	693	985	1114	1180	1313
871	694	990	1119	1185	1318
872	1085	995	1124	1190	1324
873	1459sqq [691]	1000	1129	1195	1329
874	692	1005	1134	1200	1334
875	693	1010	1139	1205	1339
876	694	1015	1144	1210	1344
877	[712 sq]	1016	1145	1215	1349
878	1469 sqq	1017	1146	1216	1351
879	1473	1018	1151	1217	1352
880	993	1019	1152	1218	1353
881	1001	1020	1153	1219	1354
882	1002	1025	1158	1220	1355
883	1003	1030	1163	1225	1360
884	1004	1035	1168	1230	1365
885	1005	1040	1173	1235	1370
890	1010	1045	1178	1240	1375
895	1015	1050	1183	1245	1380
900	1020	1055	1188	1250	1385
905	1025	1060	1193	1255	1390
910	1030	1065	1198	1260	1395
915	1035	1070	1203	1265	1400
920	1040	1075	1208	1270	1405
925	1045	1080	1213	1275	1410
930	1050	1085	1218	1280	1415
935	1055	1086	1147 sqq	1285	1420
940	1060	1087	1220	1290	1425
945	1065	1088	1221	1295	1430
950	1070	1089	1222	1300	1435
955	1075	1090	1223	1305	1440
956	1076	1095	1228	1310	1445
957	1077	1100	1233	1315	1450
958	1078	1105	1238	1316	1451
959	1079 sq	1110	1243	1317	1350
960	1081	1115	1248	1318	1475
961	1082	1120	1253	1319	1476
962	1088	1125	1258	1320	1477
963	1089	1130	1263	1321	1478
964	1090 [1097]	1135	1268	1322	1479
965	1091	1140	1273	1323	1474
970	1096	1145	1278	1324	1452
971	1098 sq	1150	1283	1325	1454
972	1101	1155	1288	1326	1455
973	1102	1160	1293	1327	1456

Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi
1328	1467	1415	1552	1498	1637
1329	—	1420	1557	1499	1638
1330	—	1425	1562	1500	1639
1331	—	1430	1567	1501	1640
1332	—	1435	1572	1502	1641
1333	1480	1440	1577	1503	1642 sqq
1334	1481 sq	1445	1582	1504	1646 sqq
1335	1483 sqq	1450	1587	1505	1649
1336	1486	1455	1592	1506	1650
1337	1486	1460	1597	1507	1651
1338	1486	1461	1598 sq	1508	1652
1339	1486	1462	[1600]	1509	1655
1340	1487	1463	—	1510	1656
1341	1488	1464	[1601]	1511	1657
1342	[1490]	1465	—	1512	1658
1343	1491	1466	—	1513	—
1344	1492	1467	—	1514	—
1345	1493	1468	—	1515	—
1346	1494	1469	—	1516	1659
1347	1495	1470	1609 sq	1517	1660
1348	—	1471	1611	1518	1661
1349	—	1472	1612	1519	1662
1350	—	1473	1613 sq	1520	1663
1351	—	1474	1615	1521	1664
1352	—	1475	1616	1522	1665
1353	—	1476	1617	1523	—
1354	[1496]	1477	—	1524	1666 sq
1355	1497	1478	—	1525	1668 sq
1356	1497	1479	—	1526	1670
1357	1497	1480	—	1527	1671 sqq
1358	1497	1481	—	1528	1674 sqq
1359	1498	1482	—	1529	1677
1360	1499	1483	—	1530	1678
1361	—	1484	—	1531	1679
1362	—	1485	—	1532	1680
1363	1500	1486	1618	1533	1681
1364	1501	1487	1619 sqq	1534	1682
1365	1502	1488	[1622]	1535	1682
1370	1507	1489	[1623]	1536	1683
1375	1512	1490	[1624]	1537	1684
1380	1517	1491	[1625]	1538	1688
1385	1522	1492	[1626]	1539	1688
1390	1527	1493	[1627]	1540	1689 sqq
1395	1532	1494	1628	1541	1692
1400	1537	1495	1629	1542	1693
1405	1542	1496	1634 sq	1543	1694
1410	1547	1497	1636	1544	1695

Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi
1545	1696	1668	1822	1719	1867
1546	1697	1669	1823	1720	1869
1547	1698 sq	1670	1824	1725	1873
1548	1701	1675	1829	1730	1878 sq
1549	1702	1676	1830	1731	—
1550	1703	1677	1831	1732	1880 sq
1555	1708	1678	1832 sqq	1733	1882 sqq
1560	1713	1679	1836	1734	—
1565	1718	1680	1837	1735	[1885 sqq]
1566	1718 a	1681	1838	1736	1891
1567	1719	1682	1839	1737	1892
1568	1720	1683	1840	1738	1893
1569	1721	1684	1843	1739	1894
1570	1722	1685	1844	1740	1895
1575	1727	1686	1845	1745	1900
1580	1732	1687	1846	1750	1905
1585	1737	1688	1848	1755	1910
1590	1742	1689	1889	1760	1915
1595	1747	1690	1862	1765	1920
1600	1752	1691	1863	1770	1925
1605	1757	1692	1965	1775	1930
1610	1762	1693	—	1776	1937
1615	1767	1694	—	1777	1938
1620	1772	1695	—	1778	43
1621	1773	1696	—	1779	44
1622	1774	1697	—	1780	52
1623	1774 a	1698	—	1781	91
1624	1775	1699	—	1782	48
1625	1776	1700	—	1783	48
1630	1781	1701	—	1784	49 sqq
1635	1786	1702	—	1785	468
1640	1791	1703	—	1786	468
1641	1792	1704	—	1787	468
1642	1793 sq	1705	—	1788	469
1643	1795	1706	[1886]	1789	469
1644	1796	1707	[1886]	1790	469
1645	1797 sq	1708	—	1791	—
1646	1799	1709	—	1792	—
1647	1800	1710	—	1793	532
1648	1801	1711	—	1794	533
1649	1802	1712	—	1795	534
1650	1803	1713	—	1796	—
1655	1808	1714	—	1797	—
1660	1813	1715	—	1798	—
1665	1818	1716	—	1799	—
1666	1819 sq	1717	—	1800	—
1667	1821	1718	1867	1801	—

Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri novi	Numeri veteres	Numeri no
1802	535	1814	—	1826	—
1803	536	1815	—	1827	—
1804	537	1816	542	1828	—
1805	—	1817	—	1829	547
1806	—	1818	543	1830	548
1807	—	1819	—	1831	—
1808	—	1820	—	1832	—
1809	—	1821	544	1833	—
1810	538	1822	545	1834	—
1811	539	1823	546	1835	—
1812	540	1824	—	1836	—
1813	541	1825	—	1837	549